Sebîlürreşâd

Dînî, ilmî, edebî, siyâsî haftalık mecmûa-i İslâmiyyedir

Cilt 21

Sayı 521 - 546

11 Kasım 1922 - 19 Temmuz 1923

آبونه شرائطی : هر یر
ایچون سنه‌لکی (٢٧٥)
آلتی آیلغی (١٥٠)
غروشدر .

نسخه‌سی ٥ غروشدر
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .

اداره‌خانه آنقره‌ده حریت
اوتلی قارشوسنده‌کی
سوقاقده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع المنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز

سبیل الرشاد

١٣٣٠

ادرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولنمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی
رجا اولنور

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر محمد عاکف — صاحب ومدیر اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٥٢١ — ٢ ربیع الاول ١٣٤١ — جمعه ایرتسی — ١١ تشرین ثانی ١٣٣٨ — جلد ٢١

عون حقله سبیل الرشاد یکرمی برنجی جلده باشلایور

قهرمان اوردومزك ، حریم عصمتمزه صوقولان خائن دشمنی کاملاً محو ایدرك آق دکز و مرمره ساحللرینه واصل اولدیغی شو مسعود زمانده ؛ ماتملی دورلرك قاپانه‌رق حریت واستقلال کونشلرینك محزون اسلام کوکلرینی نشوه‌لر غرق ایلدیکی بو شرفلی کونده ؛ عظمت ماهیتی ، تأثیرات شامله ونتائج آتیه‌سی اعتباریله اسلام وشرق عالمنده مهم بر دونوم یری تشکیل ایدن بویوك بر آن تاریخیده ؛ بومعظم حادثات انقلابیه‌نك جریان ایتدیکی قطعه‌نك مرکزنده ؛ اك مشکل وضعیته رغماً جهانی حیرتلره دوشورن بوخارق العاده قدرت وقابلیتی کوسترن اصیل وفداکار ملتك آره‌سنده ؛ بومعظم حرکاتی احضار واداره ایدن اهل حل وعقدك حکومت قوردیغی شومبارك یورده باشلایان بو جلدیمزك البته بویوك بر قیمت مخصوصه‌سی واردر . بر کون کلوب بابالرینك حصوله کتیردیکی بومعظم انقلابی تدقیق ومطالعه ایدن انسال آتیه هیچ شبهه یوق بوکونك اهمیتنی بزدن دها زیاده تقدیر ایده‌جکلر ، کندیلرینه تودیع ایتمکله اك بویوك ذوق وشرف طویدیغمز بوظفر صحیفه‌لری اوزرنده درین درین تحسسلره طاله‌جقلردر .

بوحرب که اسلام ایچون حیات ، ممات حربی ایدی ؛ بومقدس جهاده اشتراکی ملتك مادی ، معنوی بوتون قوتلری ایچون اك بویوك بر وجیبه تلقی ایدن سبیل الرشاد ، درحال اسارت واشغال آلتنه دوشن دارالخلافه‌یی ترك ایدرك آناطولی‌یه کچدی ، خدمته پك محتاج اولان بو حریم اسلامده نشریات احرارانه‌سنه دوامه باشلادی ؛ تهلکه‌نك اهمیتنی ، دشمنلرك مقصدینی ، اسلامك بویله تجاوز وتعرضه معروض قالدیغی زمانلرده اللهك مسلمانلره کوستردیکی خلاص وظفر یوللرینی دیلنك دوندیکی ، کوجنك یتدیکی قدر آکلاتدی ؛ اك مشکل وبحرانلی زمانلرده ، یأس وفتوره دوشمسندن قورقولان ضعف قلب اصحابنی عزم وایمان ، عزت وشهامت آیتلریله ارشاده چالیشدی ؛ آناطولینك مختلف ولایتلرنده طولاشه‌رق رساله‌لرله ، بیاننامه‌لرله ، موعظه‌لرله دعوای ملیمزك قدسیتنی ، مسلمانلره متحتم وظیفه‌یی ایضاح ایتدی . الحاصل سبیل الرشاد عهده‌سنه دوشن وظیفهٔ ارشاد وایقاظی ایفا خصوصنده الدن کلن غیرت وهمتی صرف ایتمکدن اصلا کری طورمادی ؛ ونهایت ، جناب حقه بیکلرله شکرلر اولسون ، اوده بومسعود کونلری ادراك شرفنه مظهریتله کامیاب اولدی .

کتاب اللهك هر وسیله ایله ناطق اولدیغی کبی ، جناب خالق ذوالجلال وعدنده خلف ایتمز ، دین ازلیسنه یاردیم ایدنلری مطلقا نصرت الهیه‌سنه مظهر قیلار .

اللهك دینی ، هر نقطه‌سندن سماره توحید سسلری یوکسلن وطن اسلامی مدافعه ایچونماللرینی ، مسکنلرینی ، تجارتلرینی ، عائله‌لرینی ، چوجقلرینی ، الحاصل هرشیلرینی بذل ایدن بو مجاهد ملت ایچون ظفر اك طبیعی بر حق ایدی .

بوتون کله‌جك نسللر ، ر یوزنده موجود بوتون اسلام ملتلری عبرت کوزلریله کورسونلرکه عزم وایمان نەلر ، نه خارقه‌لر وجوده کتیرر ! عصرلردن بری اهل صلیب مهاجماتنه کوکس کرەن بوملت ، الندن بوتون سلاحلری آلنه‌رق ، مملکتك بوتون قاپولری ضبط ایدیله‌رك چپ چوره زنجیرله قوشادیلمش اولدیغی حالده ینه اسارت حلقه‌سنه بوینی اوزاتمق ذلتنی قبول ایتمه‌مش ، یالکز کوکسنده صاقلادیغی ، اوسته تتره‌دیکی أزلی وابدی ایمانیله اورته‌یه آتیلمش ؛ طوپلردن ، متراليوزلردن دها قوی ، زرهلردن ، بومبالردن دها متین اولان بوایمان سلاحیله مجهز اوله‌رق جهاده کیریشمش ؛ آززمانده هرشیئی تدارك ایتمش ، هیچ بوقدن بویوك بویوك وارلقلر حصوله کتیرمش ، عاقبت جهانی حیرتلره دوشورن برظفر عظیم احرازینه موفق اولمشدر . بواویله بویوك برنمونهٔ امتثالدرکه عددلری برقاچ یوز میلیونی بولان محکوم دینداشلریمز ایچون برلحظه کوز اوکندن آییرمق کنارك الك مدهشیدر .

دساتیر اسلامیه‌یی هرقومدن ایی قاورایان واوکا توفیق حرکتده هرملتدن زیاده صداقت وعزم کوسترن تورك ، بوفداکار عنصر اسلام ایچون ذلت واسارتی الله تحریم ایتمش وبومجاهد ملتی بین الاسلام الك بویوك شرف ورفعتله ممتاز ایلمشدر . کوروليورکه (وجعلنا کم شعوباً وقبائل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقیکم) بویوران جناب خالق کریم الك متقی اولدیغی ایچون بوملته بومکرمتی بخش ایتمشدر . بوکون اوچ ، درت یوزملیون اهل توحیدك محبوب قلوبی ، سرتاج مفخرتی وعلمدار ذیشانی اولمق شرفی اویله هرملته نصیب اولور مظهریتلردن دکلدر . انشاالله الی الابد ملتمز بوشرفه اولان استحقاقنی کوستره‌جك ؛ جهاد میدانلرنده ابرازایتدیکی بوشهامت وقدرتی عمران ومدنیت ساحه‌لرنده‌ده کوسترمه‌یه موفق اوله‌جق ؛ یالکز مادیات اوزرینه مبتنی مدنیتلرك بشریته فلاکتدن باشقه برشی کتیرمدیکنی ، مدنیت حقیقیه‌نك آنجق مادیاتله برابر معنویاتی‌ده هم آهنك طوتان مدنیت فاضلهٔ اسلامیه‌دن عبارت بولوندیغنی اثبات ایده‌جکدر .

هیچ شبهه یوقدرکه اسلام ملتلرینك اعصار اخیره‌ده مصاب اولدقلری فلاکتلر هپ کندی مبادی واساسلرینه آرقه چویره‌رك ضلالت یوللرینه صاپملری ویاابجی برطاقم ملتلرك پشلرینه طاقیلملری یوزندن اولمشدر . رفاه وسعادت مادیه ایله برابر الك یوکسك فضیلت اخلاقیه‌یی‌ده تأمین ایدن او اساسات عالیه‌دن اوزاقلاشدقجه نکبت یوز کوسترمش ، بوخصوصده ایلری کیدیلدکجه انحطاط وفلاکت آلایبلدیکنه تزاید ایدوب طورمشدر . بنیهٔ اجتماعیه‌نك اساسنده‌کی رصانتدرکه بوقدر مصائب وفلاکتلره قارشی مقاومت قدرت وقابلیتنی کوسترمش ، کریلمك وکوچولمکله برابر ینه بنیهٔ اصلیه‌یی انحلال تهلکه‌سندن مصون بولوندورمشدر . بوده آنجق بوهیئت اجتماعیه‌یه مخصوص برمزیتدرکه بنیهٔ اسلیه‌سی بورصانتدن محروم ملتلر ایچون بوقدر مصائبك اونده برینه کوکس کره‌بیلمه‌نك امکانی یوقدر .

شو حالده ملتك رهبر ومتفکرلرینه بوندن صوکرا توجه ایده‌جك وظیفه ، بوقدر صاغلام اولان ، عصرلرجه دوام ایدن مهاجماته رغماً ییقیله‌میان بو بنیهٔ اساسیه‌یی تحکیمه چالیشمق ؛ الك تهلکه‌لی ، الك بحرانلی زمانلرده‌ده ملتك وحدت اجتماعیه و سیاسیه‌سنی انحلالدن مصون و محفوظ بولوندوران بو اساسات اجتماعیه‌یی الك فیاض بر صورتده تنمیه و ترصین ایتمکدر .

زیرا موجودیت مملکت و ملتی استخلاص ایده‌جك مستمر بر قدرتك آنجق هیئت اجتماعیه‌نك روحندن نبعان ایدن قضایای اجتماعیه ایله مکون بر اداره سایه‌سنده ممکن اوله‌جغنی زمان وحادثات بزه بك رعنا بر صورتده کوسترمشدر . تقلباتدن حصوله کلن انتباهلرك ، انتباهلردن حصوله کلن قدرتلرك مستمر و متمادی اولانلری آنجق بو سایه‌ده حصوله کلمشدر . بناءً علیه اللهك عنایتیله استقباله حاکم بولنان قدرت ملیه‌مزك تجلیات مسعوده‌سنی مستمر برحاله قویمق ملت رهبرلرینك و متفکرلرینك الك متحتم وظیفه‌لریدر .

بو نقطهٔ نظردن تدقیق ایدیلیرسه کورولورکه ملتك روح مشترك اصلیسی و سجایای اساسیه‌سی ، اخلاق و اجتماعیات اسلامیه‌نك ویردیکی تربیهٔ روحیه و سجیه‌دن باشقه بر شی دکلدر . بناءً علیه حر و مستقل برملت وحکومت حالنده یاشامق ایچون بو اساسات اجتماعیه‌یه اعظمی درجه‌ده اهمیت ویرمك ایجاب ایدر . مادام که هیئت اجتماعیه‌مزك منسوب اولدیغی دین مبین ، صرف اخلاق و اعتقادیاتدن عبارت دکلدر . بوتون لوازم اجتماعیه و سیاسیه ایچون مؤسس اساسات و دساتیری‌ده محتوی برمدنیتدر ؛ شوحالده مدنیت ساحه‌سنده‌کی وجههٔ استقامتمزده معیندر . هیچ شبهه یوقدرکه تماميله فطری اولان ، تعاون ایثار ، یعنی دیکر کاملق اوزرینه مؤسس بولونان مدنیت اسلامیه‌مز اویله (منفعت) اوزرینه تأسس ایتمش ویا صنعی اوله‌رق تأسیس ایدیلمش دیکر مدنیتلرله تصالب ایده‌مز ، وامت وسطه اوله‌مز طولاییسیله مدنیتمز منتهای افراط و تفریط اولان مدنیتلرك وسطنده اخذ موقع ایلر . بناءً علیه بوکونکی مفرط عکس العمل اجتماعیلری حصوله کتیرن عوامل سیئه‌ده هیئت اجتماعیهٔ اسلامیه‌مزده نمادار اوله‌مز .

ایشته هیئت اجتماعیه‌مزك شرائط حیاتیه‌سنی تقریر و تثبیت ایدرکن هرشیدن اول نظر دقت واعتنایه آلنه‌جق نقطهٔ اساسیه بودر .

ماضيده ملتك چكديكى اضطرابات اجتماعيه وسياسيه هپ بو نقطهٔ اساسيه‌نك اهمالى يوزندن اولمشدر . « تنظيمات » نامنه بنيهٔ دولتده اجرا ايديلن بوتون عمليه‌لرى، (اصلاحات) آديله مملكته صوقولان بوتون نظامات ومؤسساتى تدقيق ايديكز، حصوله كتيرمش اولدقلرى نتائج اجتماعيه وسياسيه‌يى نظر اعتنايه آلكز، كوره‌جكسكزكه مادى معنوى تخريباتدن باشقه هيچ بر صلاح حصوله كلمه‌مشدر . چونكه تشكيل اولنان مؤسسه‌لردن بكله‌نن غايه‌يى استحصال ، وضع اولونان قانونلردن انتظار اولنان فائده‌يى تأمين ايچون او مؤسسات وقوانينك ملتلرك روحلرندن ، عقيده‌لرندن ، عنعناتلرندن ، الحاصل طرز تلقيلرندن طوغمش اولمسى الك اساسلى شرطدر . هيچ بر زمان ملتلرك حسيات واعتقاداتى قانونلوله دكيشديريله‌مز . غرب متفكرلرندن برى ديبوركه : « بر قومك مؤسسات وقوانينك تبديليله روحى تعديل ايديله‌جكنه ايناغمق الك بويوك خطادر . مؤسسات ، بر شكل داخلى‌يه موافق كله‌بيلمك خاصه‌سنه مالك ، فقط اويله بر شكل وجوده كتيره‌بيلمكه ناقادر بر لباس تشكيل ايدر ؛ وايشته بو سببدن بر قوم ايچون پك اِيى اولان مؤسسات ، ديكر قومه كوره غايت فنا ومشئوم اوله‌بيلير . »

ايشته ، سفراى اجنبيه‌يه قارشى «سز يالكز سوفلورلق ايديكز ، صفحه‌ده‌كى روللرى بز پك كوزل اوينارز [۱] . » ديه‌ن و : « بز دائما آوروپايه مراجعت ايدرز. محتاج اولديغمز اصلاحاتى بزه كوسترن اودر. اصلاحاتمزك اكمالى وموفقيتله نتيجه‌لنمسى اوروپايه بورجلويز[۲] » قفاسى طاشيان ذواتك وامثالنك مملكته خارجدن كتيرديكى قوانين ومؤسسات ايله بر عصر قدر بوجالايان حكومت عثمانيه ، الك نهايت ملتك حريتى ، استقلالنى ، سلطنتى ، خلافتنى ، الحاصل هر شيئنى اجنبيلره فدا ايتديكى بر زمانده ، بيك مشكلات ومزاحمه رغماً رصانت ومتانت اجتماعيه‌سنى محافظه‌يه قدرتياب اولان بويوك ملتمز كندى روحندن بر مجلس طوغورمش ومقدراتنه بالذات وضع يد ايدرك جهانه خارقه‌لر كوسترمش ، باشنده‌كيلر طرفندن اجنبيلره فدا ايديلن هر شيئنى قورتارمه‌يه موفق اولمشدر . بر طرفدن موجوديت سياسيه‌سنى تأمين ايله اوغراشيركن ديكر طرفدن موجوديت اجتماعيه‌سنى ده تحكيم وترصينه باشلامش وبو سايه‌ده مهم مهم اثرلر حصوله كتيرمه‌يه موفق اولمشدر .

ديمككه ملتك حقيقى ممثللرندن تشكل ايدن و(اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولى الامر منكم) دستور قرآنيسنه توفيقاً منحصراً مسلمان اولياى اموردن مركب بولونان بويوك ملت مجلس عاليسى ، ملتك احوال روحيه واجتماعيه‌سنه اويغون بر استقامت طوتمشدر . هيچ شبهه يوقكه بو استقامتك هدف اصليسى هيئت اجتماعيه‌مزك عصرلردن برى ابتلا ايتمش اولديغى اساسات اسلاميه دائره‌سنده دولتك تقويه وتحكيمى‌دركه سياسى ظفر قدر بو ظفر اجتماعينك‌ده قيمت واهميت مخصوصه‌سى واردر .

تشكيلات اساسيه قانوننده احكام شرعيه‌نك اجراسنى دوش كفايته الان وتنظيم قلنه‌جق قوانينك فقه شريفه، يعنى احكام جليلهٔ اسلاميه‌يه ابتنا ايده‌جكنى تقرر ايدن بويوك ملت مجلس عاليسى بو اساسى يالكز كتابه يازمقله اكتفا ايتمه‌مش ، بالفعل تطبيقنه ده باشلامشدر :

بر طرفدن اسلامك منع ايتديكى بعض منكراتى قالديرمش ، بعضيلرينى‌ده قالديرمق اوزره لوائح قانونيه حاضرلامش ، ديكر طرفدن‌ده ناسك وزمانك احتياجاتنه اوفق مواد فقهيه‌نك تنظيم وترتيبى ايچون (شوراى افتا) ناميله پك مهم بر مؤسسهٔ اسلاميه وجوده كتيرمش ، بونك يانى باشنده (تدقيقات وتأليفات اسلاميه) ناميله برده اسلام آقاده‌ميسى تشكيل ايتمش ، تنظيماتك خرابه‌لر حالنه كتيرديكى مدارس اسلاميه‌يى همان هر طرفده يكيدن احيا وتأسيس ايلمشدر .

ايشته قهرمان اردومز جهاد ميدانلرنده سونكوسيله صحيفهٔ آفاقه ظفر داستانلرى يازاركن ملتك اهل حل وعقدى‌ده بو راده بنيان ملتك تمللرينى تحكيم ايده‌جك بويله اسلامى آبده‌لر وجوده كتيرمشدر.

آناطوليده انتشاره باشلاديغى اوچ ييلدن برى هيچ بر دقيقه عزمنه فتور كتيرمكسزين مجاهدات نشريه‌سنه دوام ايدن سبيل الرشاد، بوكون يكرمى برنجى جلدينه باشلاركن ملتك بويله هر ساحه‌ده مهم مهم ظفرلر استحصال ايتديكنى كورمكله غايهٔ علوى‌يه وصول خصوصنده‌كى عزم وايماننك بر قات دها آرتديغنى حس ايديور .

* * *

يكرمنجى جلدك صوك نسخه‌لرينه شويله بر كوز كزديريليرسه بويوك ملت مجلسنك وحكومتنك وجوده كتيرمش اولديغى تشكيلات جديدهٔ اسلاميه بوتون اهميتيله درحال نظر دقته چارپار . بوكره حكومتك، شرعيه وكالت جليله‌سنك بو تشكيلات حقنده احضار ايتمش

---

[۱] بو سوزلرى عيناً سويله‌ين فؤاد پاشادر .

[۲] بونلرده رشيد پاشانك سوزلريدر .

اولدیغی اسباب موجبه لایحه‌سی، صوکره بویوك ملت مجلسنده جریان ایدن مذاکراتده متعدد اعضای کرام طرفندن بسط ایدیلن بیانات پك اعلا کوستریرکه ، کرك حکومت، کرك مجلس بوتشکیلات اساسیه‌یه پك‌بویوك اهمیت ویرمکده‌در. مجلس عالینك حالت‌روحیهٔ اسلامیه‌سنی کوسترمك اعتباریله بویوك برقیمت‌مخصوصه‌یی حائزاولان بومذاکراتی عیناً بوتون انظار ملته نشر ایتمه‌یی سبیل‌الرشاد اك متحتم بر وظیفه تلقی ایتمشدر . ملت ، کندیسنی أبدی ذلت واسارتدن قورتاران ، بویوك بر ظفر وسعادته ایصال ایدن وکیللرینك اساسات اسلامیه‌یه ناصل بر اهمیت مخصوصه عطف ایتدکلرینی کورملی وافتخار ایتملیدر .

فی‌الحقیقه حکومتك و مجلسك بوتشکیلات اسلامیه ساحه‌سنده‌کی حرکتی جداً پك مهمدر ، عادتا بر انقلابدر . شمدی‌یه قدر افتا صلاحیتی بر شخصه عائد ایدی . اوذات ناصیل اکلارسه ، علمنه سویه‌سنه کوره بر قولی ترجیح ایدر ؛ بعضیلری‌ده مسائل مهمه‌ده حکومتك ، پادشاهك ، یاخود حاکم فرقه‌نك تأثیری آلتنده قالمقدن قورتوله‌مازدی . حال‌بوکه اصحاب کرام بیله مسائل مهمه حقنده فتوی ویردکلری‌زمان یکدیکریله استشاره ایدرلر، قرآندن وحدیثدن استنباط احکام خصوصنده اك بویوك اعتنا و اهتمامی کوسترلردی . مشورت اساساً اك مهم دساتیر اسلامیه‌دندر .

ایشته بویوك ملت مجلسی و حکومتی بودستوره توفیقاً افتا صلاحیتی‌ده برشورای فقهایه تودیع ایدییور . بو (شورای افتا) اسلام فقهاسندن ، یعنی اسلام حقوقشناسلرندن تشکل ایده‌جك ، احکام جلیلهٔ اسلامیه‌یی ناسك و عصرك احتیاجاتنه کوره تقریر و تثبیت ایده‌جکدر . یوقسه ، شمدی‌یه قدر اولدیغی کبی ، علی افندی فتاواسندن ، یاخود فتاوای هندیه‌دن و سائره‌دن مسئله یازه‌جق ، ومثلا اوراده بوله‌مادقلرینه « بو ، اوله‌ماز » جوابنی‌ویره‌جك برهیئت دکلدر . بوهیئت ، بوتون مذاهب فقهای اسلامیه‌یی نظر تدقیق و مطالعه‌یه آله‌جق ؛ قانون اسلامی اولان فقه‌جلیلمزك ناسك ، زمانك احتیاجاتنه کوره تجلی وانکشافنی ، تعبیردیکرله ، ازمنه وامکنه‌نك ، احوال وعاداتك تغیریله‌برکیدن یکی‌یه تحدث ایدن شئون وحادثاتك فقه اسلامی‌یه جهت تطبیقی تأمینه یکانه واسطه اوله‌جق برهیئت عالیه‌در. چونکه شرائط حیاتیه هرآن تجدد ایدییور. وبونك نتیجه‌سی اولمق اوزره معاملات ناس‌ده متمادی صورتده تحول ایدوب طوریبور . اکر قوانین طبیعیه دائره‌سنده متمادیاً تحول ایتمکده‌اولان معاملات بشریه‌یی تنظیم ومعاملات ناسك احکام شرعیه دائره‌سنده جریاننی تأمین ایده‌بیلمك ایچون بوتون حادثات جدیده‌نك عناصرینی فقهمزك اعم‌الحانهٔ مدنیه‌سنه عرض ایتمز ، بونلری اصول و قواعد شریعته تطبیق ایتمك قدرتنی کوستره‌منسه‌ك ، اجتماعیاتمزه قدر هرشیئی اوروپادن آلملی‌یز . » ادعاسنده بولونانلره نه‌دییه‌بیله‌جکز ؟

اکر بویوك ملت مجلس عالیسنك (شورای افتا) ایله بوکون اورته‌یه قویمق ایستدیکی اساس برعصر اول قونمش اولسه‌یدی، هیچ شبهه یوقکه ، بر عصردن بری متمادیاً مملکتمزه صوقولان غرب اصوللری ، اوروپا قوانین ومؤسساتی کیره‌منردی . اك بویوك سوز ارضروم مبعوثی حسین عونی بك افندینك سوزیدر :

— بنی اوروپایه کیتمکدن مستغنی براقیکز !

حقیقةً اسلام علماسی صوك عصرلرده نابجا تقلید وادیسنه صاپدیلر ؛ فقه جلیل اسلامك او یوکسکلکنی ، او اینجه‌لکنی لایقیله تجلی ایتدیره‌مدیلر ؛ اسلام حقوقنی حقیله ایشله‌ته‌مدیلر ؛ آوروپا حقوقشناسلری نظری ، عملی شایان حیرت اثرلر وجوده کتیردکلری حالده بزم علماسی او نابجا تقلیددن آیریله‌مادیلر . حالبوکه زمان طورمادی ، یورودی . آوروپا حقوقنی تحصیل ایدن بزمره پیدا اولدی . وبونلر اوراده اوقودقلرینی بوراده تطبیقه قالقیشدیلر . بالطبع برهیئت اجتماعیه‌نك اساسات حقوقیه‌سی دیکر برهیئت‌اجتماعیه‌ده تطبیق اولنه‌مایه‌جغندن بوحرکت تذبذب اجتماعی‌یی حصوله کتیردی .

بونك نتیجه‌سیدرکه بر عصردن فضله زماندن بری ملتمز دومنی قیریلان بر کمی کبی طالغه‌لر آره‌سنده چیرپینوب طوریور ، بر درلو ساحل سلامتی بوله‌میور . اسلامی قانونلر ، اسلامی تلقیلر یرینه آوروپا قوانین ومؤسساتی قائم اولمه‌یه باشلادیغی زماندن بری دولتمزك حیات سیاسیه‌سنه طاری اولان بحران ملتك حیات اجتماعیه‌سنده مستولی اولمه‌یه باشلادی واو کوندن اعتباراً بر طاقم امراض اجتماعیه مملکتمزده یوز کوستردی . متفکرین سیاسیه زمره‌سی آره‌سنده باش کوستره‌ن بومرض اجتماعی نتیجه‌سی اولمق‌اوزره اورته‌یه چیقان تنظیمات، انقلابات واصلاحات‌مسئله‌لری دولتی بوسبوتون کردابه‌سوق‌ایتدی. مرضنه شعوری‌لاحق‌اولان بروجودك ایلك‌حادثهٔ روحیه‌سی بقای‌نفسی حقنده برعقدهٔ‌اشتباهه طوتوله‌رق فکرنده توهم، اراده‌سنده فتور کوسترمك مدهش برخلجان واضطرابه دوشمك اولورکه ، بوحال علی‌الاکثر

امراضك شف وتشخيصنه واصلاحاتك تطبيقنه عائد لوازمك كركی كبی تمييزينه مانع اولمقدن خالی قالماز ايشته بوحالت روحيه‌دركه اصلاحات علتنه دوچار اولان زمره‌يی يا كلش بريوله صاپديردی؛ دولتك كندی بنيه‌سنه موافق تداويدن ذهول ايتديره‌رك قوتلی وسالم كورديكی دولتلره تحسر وتقليده سوق ايتدی . بناءً عليه دولت هرهانكی مؤسسات وقوانينك اصلاحنه كيريشمش‌سه همان هپسنده اسكيسنی ييقمق ويكيسنی تملندن بنا ايتمك سوداسنه دوشمكدن قورتوله‌مادی . واقعا بوقفا ايله اسكی ديديكی كندی ملی قانونلری، ملی مؤسسه‌لری ييقيلدی؛ فقط يرينه قونمق ايسته‌نن شی ملتك ، نه بنيهٔ اصليه‌سی ، نه‌ده احوال اجتماعيه وروحيه‌سيله مناسبتدار دكلدی . بونك ايچوندركه (تنظيمات واصلاحات) نامی ويريلان وبويولده تدوين وتشكيل ايديلن قانونلر ، مؤسسه‌لر بحرانی تزييد ايتمكدن وملتله زمرهٔ مديرانی آره‌سنده‌كی اوچورومی برآز دها درينلشدرمكدن باشقه برنتيجه ويرمدی . بو خصوصده علمای ملتده غربليلاشمق طرفدارلری قدر ، بلكه‌ده اونلردن زياده مسئولدر . چونكه اساسات اسلاميه‌نك هردرلو احتياجات بشريه‌يی كافل اولديغنی اورته‌يه قويمق واثبات ايتمك اونلره دوشيوردی .

علما زمانك احتياجاتی ، علمك ، افكارك ترقيسنی نظر دقته المادیلر، اساساتی براقه‌رق جزئياته اوغراشمغه باشلاديلر . تنظيماتجيلر ايسه بر ملتك هويتی ، يعنی اصل ثابتی هردرلو مؤثرات خارجيه ومحيطيه‌نك تأثيرندن آزاده برماهيت مستقله اولماديغنی نظر دقته آلماديلر . تنظيماتجيلر شوحقيقت علميه‌دن تغافل ايتديلركه : هويت مليه : عقائد، لسان، عادات وسائره كبی برطاقم مؤثرات قويه‌نك خلاصهٔ متمثله‌سيدر . ملل واقوام اوزرنده حكم عنيفنی اجرادن هيچ برزمان خالی قالمايان بومؤثرات قويه ومتسلسله‌نك حكمدن اسقاطنه قالقيشمق، شبهه يوق‌كه محالی امكانه تقريب ايله اوغراشمقدر ، وبونك نتيجه‌سی خذلان وخسراندر. بومؤثرات، كنديسنه قارشی وقوع بولان هردرلو حركاتی شدتله تدمير ايدر. بوتون ملتلرك، قوتنه سرفرو ايتمكه مجبور اولدقلری بومؤثرات وعواملك استحقاری هويت مليه‌نك هويات سائره طرفندن افنا وتمثيليله نتيجه‌لنير . برملت‌كه كنديسنی محافظهٔ هويت قيدندن آزاده كورور ، آرتيق آنك ايچون طريق ترقيده ، محافظهٔ استقلال اوغورنده مجاهدانه كيريشمه‌يه محل يوقدر . چونكه او ، موجوديت مستقله‌سنی فدايه راضی اولمش، كنديسنی برغدا كبی باشقه‌لرينك دندهٔ اشتهاسنه عرض ايتمش ديمكدر .

اوت ، تنظيماتجيلر بوحقايقی هيچ نظر اهميته آلماديلر ، باشقه ملتلرك قانونلرينی ، مؤسسه‌لرينی مملكته كتيرمكله يكی برملت وجوده كتيره‌بيله‌جكلری ذهابنه دوشديلر ؛ فقط علمه ، حقايق طبيعيه‌يه قارشی اولان بوحركت مملكته فلاكتدن باشقه برشی كتيرمدی . اكر بوكون ملت بوراده ملی برمجلس ، ملی بر حكومت تشكيل ايدوبده (هويت مليه) سنی محافظه‌يه عزم ايتمه‌مش اولسه‌يدی ، ملتك نه حريت واستقلال سياسيسی قاله‌جقدی ، نه هويت مليه‌سی ! بناءً عليه بومجلسك بوراده تشكلی يالكز ملتك حيات سياسيه‌سی دكل ، حيات اجتماعيه‌سی نقطهٔ نظرندنده فوق‌العاده مهم برحادثهٔ تاريخيه‌در . ملت بوحركتله كرك استقلال وحريت سياسيه‌سندن وكرك هويت مليه‌سندن ، هويت مليه‌سنی تشكيل ايدن عناصردن برذره بيله فدا ايده‌ميه‌جكنی بوتون جهانه كوسترمش اوليور .

شوراسی محققات علميه‌دندركه عالمده بوتون موجودات بر تغير، وتغير ايچنده بر بقا وتوافق عرض ايتمكده‌در. هرشی دائما دكيشيور، تحولدن تحوله كچيور، وبوتحول ايچنده ينه بربقا ، برتوافق ، بروحدت عرض ايديور . قانون طبيعتك ، يعنی سنةاللهك اقتضاسی بودر . وبونده تبدل يوقدر . (ولن تجد لسنة الله تبديلا)

حيات بشرده بويله‌در. اوده هرآن برتحول وتغير عرض ايديور، هيچ طورميوب دكيشيور . فقط بوتحول ، برتحول مطلق دكلدر ، عينيت وبقای وحدت ايچنده برتحولدر ؛ ياخود تحول وتغاير ايچنده بر وحدت عينيتدر . برفرد تحولدن تحوله كچمك صورتيله ياشايوب طورور كن عينيق ، دوام هويتنی محافظه ايده‌مديكی صوك برتحول ايله عالم امواته قاريشير . بناءً عليه حيات ، تحولاتسز، تجدداتسز جريان ايتميورسه عينيت وتوافقسز هيچ جريان ايده‌مز . فردلر ، ضروری وطبيعی اولان تحولاتله برابر هويتلرينی ده محافظه ايده‌مدكلری تحولات ايله عالم امواته قاريشيرلر. بوده سنةاللهك، قانون الهينك مقتضاسيدر. بونده‌ده تبدل وتحول يوقدر .

ايشته حيات دولت وملتده بويله‌در . اوده عينی قانونك تحت تأثيرنده‌در . هانكی دولت اولورسه اولسون ، طبيعی اوله‌رق معروض قاله‌جغی تحولات وتجددات ايله برابر عينيتنی ، هويتنی ضايع ايتديكی كون صحنهٔ حياتدن چكيلمش اولور . بناءً عليه بر دولت ضروری وطبيعی اولان تحولات وتجدداتی قبول ايدركن مطلقا هويت مليه‌سنی ضايع ايتمه‌مه‌يه چاليشه‌جقدر . بردولت وملت ايچون عصرك مقتضاسی

اولان تحولات وتجدداته تابع اولمق نه قدر لازمسه ، کندی هویت وعینیتی محافظه ایتمکده اونسبتده لازمدر . اوندن هیچ برشیئی فدا ایده‌مز ؛ وایتمه‌ملیدر . عینیتی وبقای هویتی محافظه ایتمک شرطیله تحولات وتجدداتی قبول ایدر ؛ وایتملیدر .

جمعیات بشریه‌ده بو عینیت وتوافقی افاده وبقای هویتی تأمین ایدن، بونکله‌برابر نظام تحولاته‌حاکم اولوب طوران‌اساسات ، جمعیتك قوانین اصلیه‌سیدر . شبهه ایتمه‌ملیدرکه شرعك وقانونك قیمتی ثبات وشمولنده‌در . بونك ایچوندرکه قوانینك تحولات سریعه‌سی افرادك روحنده برحس‌استخفاف تولید ایدر . فقط شو مهم نقطه‌ده خاطرده اولمق لازمدرکه شرع وقانونك قیمتنی افاده ایدن بو بقا وثبات ، دیکر طرفدن احتیاج تحول وتجدده عدم‌کفایه کبی برشائبهٔ یأسدن‌ده وارسته اولملیدر . بناءً علیه بر ملت ودولت ، عصرك ایجاباتی اولان تحولات وتجدداته تابع اولمق ، بونکله برابر هویت ملیه‌سنی‌ده محافظه ایده بیلمك ایچون اونك تابع اولدیغی قوانین اصلیه هم ثابت ، هم‌ده تدریجاً نشو ونمایی اداره ایتملیدر .

ایشته شریعت اسلامیه بو حکمتی متضمن اوله‌رق اصول ثابته آلتنده فروعات جدیده‌سنی تفریع ایدوب کیتمك ایستر . او قدرکه تحولات ایچنده هویتی ، عینیتی ادامه ایده‌بیلمك ایچون عصردن عصره اوغرادیغی تحولاتی روحنه هضم ایتدیره‌رك کندینی تعمیر وتجدید ایتمسی امت ایچون بر نعمت اوله‌جغی بعض احادیث شریفه‌ده خبر ویریلمکده‌در .

قالدیکه قوانین اصلیه‌نك حیاتی ، ذی‌حیات ذکار ، ذی‌حیات وجدانلرله قائمدر . یالکز کتاب صحیفه‌لرینه کومولمش قالمش اولان قوانین اصلیه بالفعل حیاتدن وحیاته تأثیردن محرومدر . بو ، او قدر بدیهیدرکه بونی آکلامامق ایچون (لهم قلوب لایفقهون بها ولهم اعین لایبصرون بها ولهم آذان لایسمعون بها) نظم جلیلنه ماصدق اولمق لازمدر . بر ملت ایچون قوانین وشرایع اصلیه‌سنی اهمال ایتمك قدر خیبت وخسران اوله‌ماز .

دولت عثمانیه‌نك صوك عصر ظرفنده‌کی احوال عمومیه‌سی تدقیق اولونورسه کورولورکه دائما قوانین اصلیه‌سندن اوزاقلاشمق ، « اصول ثابته » سنی اهمال ایتمك کبی شایان اسف بر ضلالت ایچنده چیرپینوب طورمشدر . بونك نتیجه‌سیدرکه وجوده کتیریلن بوتون قوانین ومؤسسات ملی روح ایله قایناشه‌مامش ، بوسببله دولت وملت متمادی براضطرابدن قورتولامامشدر . قوانین شرعیه ومؤسسات اسلامیه‌نك اهمیتدن اسقاطی یوزندن حصوله کلن بحران اجتماعی ملی هویت شخصیه‌سندن انسلاخ ایتدیره‌جك قدر تهلکه‌لر تولید ایتمشدر. شئون مدنیه‌نك ماضی ، حال واستقبال آره‌سنده‌کی آهنك اتصالی محافظه ایدیله‌مدیکی ایچون یکیدن وضعاً اولونان احکام ، قوانین اصلیه‌مزه آلقیری قالمش ، روح اجتماعی‌یه تماس‌ایده‌مه‌مش ، بوسببله مملکتمزده قانون محبتی شریعت محبتی قدر تأسس ایده‌مه‌مشدر .

مادامکه بویله‌در ؛ شو حالده تحولات وتجددات ایچنده بورورکن عینیت وبقای هویتمزی‌ده محافظه وتأمین ایده‌بیلمك ایچون قوانین اصلیه واصول ثابته‌مزدن اوزاقلاشمامق ، قانون ملی ومدنیمز اولان فقه جلیلمزك زمانك ایجاباتنه ، مصلحتك اقتضاسنه کوره تجلی وانکشافنی تأمین ایده‌جك اسبابه توسل ایلمك بزم ایچون الك اساسلی والك حیاتی برمسئله‌در . هرآن تحدث ایدن شئون ووقایعه کوره وضع ایدیله‌جك قانونلرك نظریات فقهیه موجبنجه تحلیلات عمیقه ایله موقعلرینی تعیین ایده‌جك کتب فقهیه میدانه کتیرمك لازمدر . باشقه صورتله اسلامی تلقیلرمزی ، اسلامی‌اساسلریمزی یاشاته بیلمك امکانی یوقدر . یوقاریده سویله‌دیکمز کبی قوانین اصلیه‌نك حیاتی بو صورتله قابلدر .

ایشته بو مقصدله‌درکه بویوك ملت مجلس عالیسی بو مؤسسهٔ اسلامیه‌یی بو شکلده وجوده کتیرمشدر . بناءً علیه (شورای افتا) بر هیئت افتائیه‌در . هویت ملیه‌مزك تطرق خللدن محافظه‌سنك یکانه کافلی اولان فقه اسلامی‌یی زمانك ایجاباتنه کوره تجلی وانکشاف ایتدیره‌جك بر هیئتدر .

بو هیئت عالیه‌نك ماهیتی تعین ایدنجه اورایه انتخاب اولنه‌جق ذواتك حائز اولماسی ایجاب ایدن اهلیت واوصاف‌علمیه کندی کندینه تظاهر ایدر . شورای‌افتا اعضالری حفاظ مسائل اولمقدن زیاده دقایق کتاب وسنه ، روح شریعته ، اقوال ائمه‌یه ، اقتضای زمانه ومصالح عباده واقف ارباب علم واختصاصدن مرکب اولملیدر . تکرار ایدیورز ، بو هیئت معین بر فتوی کتابندن بوله‌بیلدیکی بر مسئله‌یی تسوید وتبییض ایده‌جك بر هیئت دکلدر ؛ تغیر زمانك ، تجدد شئون ومصالحك ، تزاید احتیاجاتك اقتضا ایتدیکی احکامی تقریر وتثبیت ، حوادث وحوایج اجتماعیه‌مز ایچنده حصوله کلن مدرکات جدیده‌مزك آهنك اتصالنی تأمین ومذاهب مختلفه اربابی آره‌سنده نشأت ایدن فقهانك اقوالنی جمع وتلفیق ایده‌رك بو اقوال ایچنده مصلحت ناسه وروح شریعته توافق ایدنلری تمیز وتفریق ایده‌جك اولان بر هیئتدر .

تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سنه کلنجه ، شرعیه

وكالت جلیله‌سنك اسباب موجبه لایحه‌سنك تدقیقندن آكلاشیلدیغنه كوره بو هیئت ده باشقه بر نقطهٔ نظردن ینه عینی غایه‌یه، اسلامك نشر وتعالیسنه ، مسلمان مدنیتنك انكشاف و ترقیسنه ، اسلام هیئت اجتماعیه‌سنك تملرینی ترصینه ، بین الاسلام تعارف حصولنه چالیشه جقدر. بو هیئته تودیع اولونان وظائف بونك بر اسلام آقاده‌میسی ماهیتنی حائز اولدیغنی كوستریبور. بر كره ، بو هیئت حقایق ومعالئ اسلامیه‌یی نشر ایده‌جك ؛ ثانیاً اقوام اسلامیه‌نك احوال اجتماعیه وشئونات دینیه‌لرینی تدقیق ایده‌جك ؛ ثالثاً ، مسلمانلرك تربیهٔ دینیه‌سنه ومزایای فاضلهٔ اسلامیه‌نك انكشافنه چالیشه‌جق .

بونلر او قدر مهم وظیفه‌لردركه هیئت بو وظائفی قسماً اولسون ایفایه موفق اولدیغی تقدیرده بو ملته اك بویوك خدمتی یاپمش اوله‌جقدر . اسلامك بر دین فطری اولدیغی ، بشریتك تكاملنی استهداف ایتدیكنی دائما سویله‌یوب طوریبورز . فقط بونلری هر قسم خلقه آكلایه‌بیله‌جكی لسانله ، آكلایه‌بیله‌جكی صورتده آكلاتمق لازمدر . كتاب الله یالكز رافلرده صاقلانمق ، برده اُولوله اوقونمق اوزره نازل اولمامشدر . احكامی بیلنوب تطبیق ایدیلمك ایچون شرف نازل اولمشدر . اسم مباركی آكیلدیكی زمان اك بویوك خضوع وخشوع كوستردیكمز علیه الصلاة والسلام افندمزك حیات سنیه‌لرینی ، او جهان دكر سوزلرینی هركسه بیلدیرمك اك متحتم وظیفه‌مزدر . البته حقایق ومعالئ اسلامیه یالكز بر صنف مخصوص ایچون دكلدر . بونده بوتون خلقك حصه‌سی واردر . هركس كندی سویه‌سنه ، كندی ادراكنه كوره نصیبنی آلمالیدر . بر شمدی ضلالتده بولونان دیكر دینلر اصحابنی ارشاددن واز كچدك ؛ كندی دینمزله متدین افراد و اقوامه اسلامك محاسننی ، فضائلنی ، معالیاتنی آكلاتمق دردنده‌یز . بو خصوصده مستعجلاً یاپیلمسی مبرم اولان بعض شیلر واردر . مثلا بو كون عموم ایچون مختصر بر صورتده قرآن كریمك ترجمه و تفسیرینه پك زیاده احتیاج واردر . بو اك متخصص ذواتدن مركب بر هیئت مخصوصه طرفندن یازلمق و بوتون اسلام لسانلرینه ترجمه اولنمق لازمدر . بالآخره مفصل بر تفسیر احضار اولونملیدر . بوندن باشقه احادیث صحیحه‌یی تفریق ایله ایضاحه همت ایتمكده لازمدر. بر طرفدن بونلر حاضرلانیر ایكن دیكر طرفدن ده بر اسلام محیط المعارفی تحریر ونشره باشلامق اك ضروری بر كیفیتدر . اجنبیلر طرفندن اسلام قاموسلری نشر ایدیلمكده اولدیغی حالده بزم بویله اك مبرم اولان بر اسلام محیط المعارفندن محرومیتمز پك عظیم بر قصور و نقصاندر .

صوكره بر یوزنده موجود ادچ ، دردت یوز میلیون مسلمان حقنده‌كی معلوماتمز نه در ؟ بونلر حقیقةً وارمی ، یوقمی ؟ وار ایسه نره‌لرده ونه مقدارده بولونیورلر ، حیات اجتماعیه و سیاسیه‌لری ، احوال اقتصادیه و معیشتلری ناصیلدر ؟ اعتقادلری ، دین جلیل اسلامی آكلایشلری ، صورت تطبیقلری بزه بكزه‌یورمی ؟ هانكی لسانلرله تكلم ایدیورلر ؟ هانكی دولتلرك تحت اداره‌لرنده بولنیورلر؟ بونلری ارشاد و ایقاظ ایچون نه كبی تدبیرلر اتخاذ ایتمك لازمدر . بین الاسلام تعارف حصولی ، مناسبات تأمینی نه‌یه متوقفدر ؟ بونلر هپ تدقیق اولونوب بیلنه‌جك مسائل مهمه‌در .

صوكره تربیه و فضائل اسلامیه‌نك انكشافی ایچون آیریجه تشكیلاته احتیاج واردر . مثلا مفتیلر ، واعظلر بو خصوصده اك مهم عامل اوله‌بیلیر . اونلرك دلالتیله هر طرفده تشكل ایده‌جك علمی ، اخلاقی هیئتلر فضائل اسلامیه‌نك حسن محافظه‌سنه اهتمام ایدرلر .

الحاصل هیئت اجتماعیه‌مز بو علمی هیأتلردن پك مهم خدمتلر بكله‌مكده‌در . بویوك ملت مجلسی ، هویت ملیه‌مزی غربلیلاشدیرمق ایسته‌ین تنظیمات دورینه ، تنظیمات قفاسنه خاتمه چكدی . آرتق اورته‌ده هیچ بر حائل قالمادی . بیك شو قدر سنه‌دن بری ملتك روحنده لایزال بر صورتده یرلشمش اولان اسلامی مبدألرینی ، اسلامی تلقیلرینی كمال حریت وسربستی ایله انكشاف ایتدیرمك ، تطبیق ایلمك زمان مسعودی كلدی . بر طرفدن بویوك ملت مجلسی بو اساسلر داخلنده چالیشیركن دیكر طرفدن ملتك هر صنفنده‌كی رهبرلرك، متفكرلرك ، متخصصلرك عینی غایه‌نك حصولنه بذل مساعی ایتملری لازمدر بو خصوصده اك مهم وظیفه مطبوعاته ترتب ایتمكده‌در. بو میانده سبیل الرشادده كندی اوموزلرینه یوكله‌نن وظائفك اهمیت مخصوصه‌سنی تقدیر ایتمكده‌در . ان شاء الله بو جلدیمزده او وظائفی حقیله ایفایه چالیشه‌جقدر .

بو كون كرك بوراده ، اسلامك مركزنده ، كرك دیكر دیار اسلامیه‌ده مهم تبدلر ، خلاص و استقلاله طوغری مهم حركتلر توالی ایدوب طورویور . اسلام دولتلری ، اسلام ملتلری آره‌سنده بیكانه‌لكلر تعارفه ، وحدته منقلب اولویور . مناسبات سیاسیه و فكریه باشلایور. بو غایت مهم بر آن تاریخیدر . بو صمیمی تماس و مناسبتلری تنظیم ایتمك ، اونلره بر شكل مخصوص ویرمك اسلام مطبوعاتنك ، اسلام متفكرلرینك اك متحتم وظیفه‌سیدر . بونك ایچون آسیا و آفریقاده‌كی مطبوعات اسلامیه

آره‌سنده اساسلی مناسبات تأسیس ایتمك ، مبادلهٔ افکاری تحت تأمینه آلمق لازمدر . صوکره بوتون اسلام ملتلرینه عائد مسائل عمومیهٔ دینیه و اجتماعیه‌یی مذاکره ایتمك اوزره بویوك بر اسلام قونغره‌سنك انعقادینی‌ده تأمین ایتمك الزمدر . صوکره اسلام دولتلری آره‌سنده‌کی مناسبات سیاسیه‌یی اوروپا حقوق دول اساساتندن ، بر مله خرستیان دولتلری آره‌سنده‌کی مناسباتدن فرقلی بولوندورمق ضروریدر . بونك ایچون اسلام ملتلری ، اسلام دولتلری آره‌سنده‌کی مناسبات سیاسیه‌یی اسلام اساسات حقوقیه وسیاسیه‌سنه کوره تنظیم ایتمك ، بر حقوق بین‌الملل اسلامی تدوین ایتمك لازمدر . بوده اسلام مطبوعاتی ایچون مهم بر ساحهٔ تدقیقدر .

صوکره یکی تشکل ایدن و ایتمك اوزره بولنان بعض اسلام دولتلرینك تشکیلات سیاسیه‌لرنده کندیلرینی اجنبی اشکال سیاسیه‌سنه قاپدیرمامالری ایچون اسلام تشکیلات سیاسیه‌سنه وبونك عصر حاضرده نه‌صورتله تطبیق اوله‌بیله‌جکنه دائر تدقیقات علمیه‌ده بولنمق‌ده اسلام مطبوعاتنك وظائف مهمه‌سندن بریدر . اعاظم متفکرین اسلامیه‌دن مرحوم پرنس سعید حلیم پاشانك بومبحثه دائر کچن جلدیمزده تفرقه ایتدیکمز اثری ایلك دفعه اولمق اوزره موضوع حقنده یازلمش شایان دقت واهمیت بر اثردر . بووادیٔ علمده تدقیقاتی ایلری کوتورمك لازمدر . اسلام ملتلری آره‌سنده‌کی وحدتی تأمین ایدن اساسات اجتماعیه‌نك منبعی بر اولدیغی کبی اساسات سیاسیه‌نك منبعنی توحید ایتمکده‌ده عظیم فائده‌لر واردر . کذلك فکر و عرفان اعتباریله‌ده بین‌الاسلام بر وحدت تأسیسنه چالیشمق الزمدر . معارف و افکار خصوصنده یکدیکرینه بوسبتون آیقیری استقامتلر طوتان ملتلر آره‌سنده وحدتك بقا ودوامی پك کوجدر ، بلکه‌ده بر کون وحدتك بوسبتون قیریلمسی ملحوظدر . اونك ایچون بین‌الاسلام یوکسك بر مؤسسهٔ عرفانیه تأسیس ایتمك‌ده لازمدر . بویله بر اسلام دارالفنونی ایچون اك مناسب محل اناطولیدر . عالم اسلامك هر طرفندن کوندریله‌جك طلبه وپاره‌ایله بو دارالفنون پك معظم بر مؤسسهٔ اسلامیه اوله‌بیلیر . بونك تأمینی‌ده مطبوعات اسلامیه ایچون مهم بر وظیفه‌در . بالطبع بوفکری واجتماعی مناسبات میانده مناسبات اقتصادیه‌یی‌ده اهمال ایتمك قطعاً جائز اوله‌ماز . اهمال دکل ، بوکا اعظمی اهمیت عطف ایتمك لازمدر . بوخصوص حقنده کچن جلدیمزده متعدد مقاله‌لر واردی . بویولده نشریاتده بولنمق‌ده مطبوعاتك وظائف مهمه‌سندندر .

الحاصل سبیل الرشاد یکرمی برنجی جلدینه باشلادیغی بومهم آن تاریخیده پك مهم مسائل مختلفهٔ اسلامیه قارشیسنده بولندیغنی تقدیر ایتمکده‌در . اوبله مسئله‌لرکه بونلرك حل وتأمینی هم بزی ، هم بوتون اسلام عالمنی اك مسعود بر دورهٔ اقباله اصعاد ایده‌جکدر . بالطبع سبیل الرشاد بوخصوصده عهده‌سنه دوشن وظیفه‌یی کوجنك یتدیکی قدر ایفایه چالیشه‌جقدر . توفیق اللهدندر .

سبیل الرشاد

یکی کلن قوللکسیونلرمز وکتابلرمز

برنجی جلددن یکرمنجی جلد نهایتنه قدر صراط مستقیم - سبیل الرشاد قوللکسیونی فیأتی اللی لیرادر . پوسته اجرتی اداره‌خانه‌یه عائددر

دینی درسلرك مع پوسته اجرتی برنجی کتابنك برنجی قسمی ۴۱ ، ایکنجی قسمی ۶۹ ، اوچنجی کتاب ۹۰ غروشدر . مرحوم برنس سعید حلیم پاشانك کلیات آثارینی محتوی اولان (بحرانلرمز) مع پوسته اجرتی ۵۵ غروشدر .

اعتذار

کاغدسزلق یوزندن بر قاچ هفته سبیل الرشاد انتشار ایده‌مدی . سپارش اولنان کاغدلرمز کلمك اوزره بولونیور . بوسببله بر قاچ هفته دها تأخر ایدرسه معذور کورولمسی رجا اولنور .

§ کاغد تدارك ایتمك اوزره بولونان (کوی خواجه‌سی) رفیقمزده انشالله یاقینده انتشار ایده‌جکدر .

اخطار

ابونه‌لری ختام بولان ذوات ، ارسالاتك دوامنی ارزو ایتدکلری تقدیرده ، ابونه بدللرینی کوندرملری ایجاب ایدر .

§ استرداد اولونان مملکتلرده‌کی اسکی آبونه صاحبلرندن شیمدیکی آدرسلرینی بیلدیرملری رجا اولونور .

ایکنجی طبعی آنقره : اوکود مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر
ایچون سنه‌لکی (۲۷۵)
آلتی آیلغی (۱۵۰)
غروشدر .

نسخه‌سی ۵ غروشدر
سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در .

اداره‌خانه آنقره‌ده حریت
اوتلی قارشوسنده‌کی
سوقاقده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع المنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز

سبیل الرشاد

سنه ۱۳۳۰

ادرس تبدیلنده آیریجه
۵ غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولمسی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولنمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی
رجا اولنور

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرری
محمد عاکف

صاحب ومدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۵۲۲ — ۳۰ جمادی الاولی — پنجشنبه — ۱۸ کانون ثانی ۱۳۳۹ — جلد ۲۱

ایچکینك حیات بشرده آچدیغی رخنه‌لر

بسم الله الرحمن الرحیم

هادئ حکیم ومنتاج علیم اولان جناب حقه حمد وثنا واونك بوتون خلائق ارشاد ومکارم اخلاق تتمیم واکمال ایچون کوندردیکی رسول محترمنه صلات وسلامدن صوکره دیرم‌که :

جماهیر متفقه حکومتلری طرفندن آمریقاده ایچکی بلیه‌سنه قارشی طورمق وبویوزدن اوراده‌کی نفوس بشریه‌نك معروض بولندیغی فلاکتلری ازاله ایتمك مقصدیله اتخاذ اولونان شدتلی تدابیر ووسائلك، اجتماعیات وادیان تاریخنده نظیری، پیغمبریمز صلی الله علیه وسلم افندیمزك مسکراتی صورت قطعیه‌ده تحریم وبونی ام الخبائث تلقی ایلدیکی تاریخدن اعتباراً کورولمه‌مشدر .

امریقا حکومات متحده‌سی حرب عمومی اثناسنده ایچکی‌یی قطعیاً منع یوزندن حاصل اولان نتایجی کوردکدن صوکره بو آفته قارشی غایت شدتلی داورانمغه باشلادی. طبیعیدرکه او، برخرستیان حکومتی اولوق اعتباریله بو حرکتنده نه قرآنك حکمنه انقیاد ایتمش ، نه‌ده مسلمانلری تقلید ایلمش دکلدر . آنجق تقید ایتمش اولدیغی بر طاقم حادثه‌لر ، برطاقم حقیقتلرله جمع ایتمش اولدیغی علمی حکملر ، طبی تدقیقلر قارشوسنده آرتیق بو مدهش آفتی اهماله واونك هر طرفندن تأکید وتأیید اولونان ضرارتی اوکنده تجاهله محل کوره‌مه‌مشدر .

بوندن طولاییدرکه احکام دینك اسرارینی آکلامیانلری ایقاظ ایتمك ومؤمنین ایچون مدار شفا ورحمت اولان بین وبلیغ حجتلری سرد ایلمك مقصدیله شو اثری یازدم . شبهه یوقدرکه جناب حق متقین ایله برابردر .
(وان الله مع المتقین)

مقدمه

شمالی آمریقا حکومتی حرب عمومینك بش سنه‌سی ظرفنده ایچکی‌یی منع ایتدی . بو حربه اشتراك ایدن دیکر دولتلرده عینی حرکتده بولوندی . آنجق کرك حرب مدتجه بو ممنوعیتك ویردیکی نتیجه‌لری تعقیب ایدن ، کرك حربدن اول بو آفته قارشی مختلف وسائط ایله مجادله‌ده بولونان آمریقا حکومتیدرکه محاربه ختام بولور بولماز دیکر دولتلر کبی طاورانمامش ، بالعکس صلحدن صوکره‌ده ایچکی‌یی قطعی وعمومی برصورتده منع ایتمشدر . آمریقا حکومتی ایچکی استعمالنی منع ایتدیکی کبی صاتیلماسنی ، یاپیلماسنی‌ده منع ایتمش وایچنلری حبس جزاسنه محکوم ایتمشدر. اودرجه‌ده‌که، یکی وضع اولونمسنه رغماً ، تطبیق خصوصنده آمریقا محکمه‌لری طرفندن هیچ اثر مرحمت کوستریله‌ین بو قانونه قارشی کلنلرله حبسخانه‌لر قاپولرینه‌قدر طولمشدی. ایچکی‌یه انهماك خصوصنده دنیاده‌کی ملتلرك اك ایلریسنده بولونان آمریقالیلر طبیعی بو قانوندن چوق متأثر اولدی . لکن حیات اجتماعیه واخلاق عمومیه‌یی اصلاح یولنده بو ممنوعیتك وجوده کتیردیکی تأثیر عظیمی کورن حکومت جرائم وجنایاتك آزالمسی وخلقك برچوق منکراتدن اوزاق طورمسی خصوصنده‌کی تأثیرینی‌ده علناً مشاهده ایتدیکی ایچوندرکه بوتون خباثتك ، بوتون نفسانی هوسانك آناسی اولان ایچکی‌یی منع حقنده‌کی عزم وقرارینی برقات دها تشدید ایتدی .

آمریقا مطبوعاتنده کورولن صوك یازیلردن آکلاشیلدیغنه کوره بو ممنوعیتدن فنا حالده صیقیلان آمریقالیلر کندیلرینی شوصورتله آووتیورلرمش: البته، طبابتك ویره‌جکی قرارلر بو تضییقه برچاره بوله‌جق وتداوی مقصدیله بر آز شراب استعمالنك ضروری بولوندیغنه دائر اطبانك ویره‌جکی حکمه قارشی محکمه‌لر برشی دیه‌میه‌جکدر! زواللی عیاشلر اوزون مدت بو یولرینی اوزاتدیلر، کندیلرینی عقوبات قانونیه‌دن قورتاره‌جق ومعده‌لرینه بش اون دامله اولسون ایچکی کیرمسنه مدار اوله‌جق بوطبی قرارلری بکلدیلر ، طوردیلر . لکن اطبا،

دساتیر حفظ صحت میاننده، هیچ بردستور کورمدیلرکه بو، وجودی بتیرن، اخلاق کیرن زهرلرك حتی خسته‌لر طرفندن استعمالی ضروری کوستره‌بیلسین. زیرا هیچ برخسته‌لق یوقدرکه اوکا قارشی طبابتده کئولدن مستغنی قیله‌جق بردوای نافع بولونماسون.

آمریقالیلر طبیبلرندن هیچ بکلمدکلری بوحالی کوروبجه یاواش یاواش امیدسزلکه دوشدیلر، نهایت بیرا بوممنوعیتدن خارج قالیر وعلمای طب‌برنی سم قاتل عد ایدیلن دیکر ایچکیلر میانه‌ادخال ایده‌بیله‌جك اسباب بوله‌ماز دیه مقلی اولدیلر. بویوك شرکتلر برسنه‌اول آمریقا چارشیلرنی بیراطوقانی ایچنده بوغمه‌یه حاضرلاندیلر. یالکز براحتیاط اولاق اوزره اولجه محکمه‌لرك بوخصوصده ویره‌جکی قراری بکلدیلر. مع‌مافیه بکله‌نیلن بوقرارك علیهده چیقه‌جغنی اصلا خاطره کتیرمدیلر. نه‌بویوك عبرتدرکه دین اسلامك عظمت حکمتی بوپروتستان مملکتنده ایکنجی دفعه اوله‌رق بر دها تجلی ایتدی: آمریقا محکمه‌لریله رئیس جمهور دوقتور هاردینکك متانت رأیی بونلرك بوتون طاتلی خولیالرنی، بوتون جاذب املرنی آلت اوست ایتدی. أوت، صادر اولان قرار بیرایی‌ده دیکر ایچکیلر میانه‌ادخال ایدییوردی. بناءً علیه رئیس حکومت هاردینغ طرفندن ۲۳ کانون اول ۱۹۲۱ تاریخنده صادر اولان قانونده بیرانك تداوی‌مقصدیله بیله استعمالی منع ایدیلیوردی. ایشته بوامرك صادر اولدیغی کون بوتون آمریقا حکومات متحده‌سنجه غربالیلرك تعبیری‌وجهله تام بر «قوب قورواق» تاریخنك مبدأی اولدی [۱]

بو امر، آمریقالیلر اوزرنده یلدیرم اصابت ایتمش کبی مدهش برتأثیر حصوله کتیردی. آرتیق ایچکی اشتیاقنی تسکین ایچون قانوندن قاچوق وکیجه کوندوز اویانیق بولونان ضابطه‌نك نظرندن کیزلنمکدن باشقه‌چاره بوله‌مادیلر. لکن مملکتی بومهلك آفتدن تمامیله قورتارمه‌یه‌عزم ایتمش اولان حکومت اونك بولونه‌بیله‌جکی کیزلی قپاغلی نه‌قدر وارسه‌هپسنه نفوذ ایتدی. اوجوزه بهالی آله‌بیلدیکی بوتون مسکراتی نهرلره دکزلره دوکدوردی. برحالده‌که آمریقا مطبوعاتی صادر ایدیلکده اولان ایچکیلرك کیجه‌لی‌دوکولسنی، زیرا بونلرك کوندوزین علنا نقلنده‌یکی قانونه هنوز لایقیله ایصینه‌مامش اولان خلقك دردینی تازه‌له‌مك محذوری بولونه‌جغندن بوجهتك اداره اولونه‌سنی بلدیه دائره‌لرندن تمنیده بولونان مکتوبلرله طولدی. برده او آره‌لق خلقك اجنبی کیلرینه کیدوب کلملری حکومت رجالنك نظر دقتنی جلب ایتدی. بونك اوزرینه آکلادیلرکه بوغیر طبیعی زیارتلردن مقصد بوله‌بیله‌جکلری مشروبات‌کئولیه ایله تسکین‌اشتیاقدن باشقه برشی دکلمش. حتی بعض اجنبی کیلری طلبك بو شدتی اوزرینه کتیره بیلدیکی قدر مختلف نوعدن ایچکیلر نقل ایدر وآمریقا صولرنده اوزون مدت قاله‌رق هم اهالینك پاره‌سنی چکر، هم‌ده صرف انسانیتی حمایه ایچون وضع اولونان بوممنوعیت قانونی حکمدن اسقاط ایتمه‌یه چالیشیردی. آمریقا حکومات متحده‌سی بوحالدن خبردار اولونجه مملکت داخلنده‌کی قانونك آمریقا ساحللرینه اوچ میله قدر یاقلاشان اجنبی کیلرینه‌ده تطبیقنه قرار ویردی واوروپا دولتلرینك پروتستولرینه، اعتراضلرینه رغماً تشرین اولك یکرمی برندن اعتباراً بو قانونك کمال شدتله تطبیقنده اصرار ایتدی. آنجق، کندی سفینه‌لری داخلنده بولوندیغه آمریقا حکومات متحده‌سی قانونه تابع اولمایه‌جقلری حیثیتیله بوکیلرك قاپودانلریله مرتباتنه کفایت ایده‌جك مقدارده ایچکی بولوندورمسنه مساعده ایدییوردی. مع مافیه محاکمك بوقدرجق برمساعده‌کارلغی‌ده سفائن اجنبیه شرکتلری طرفندن اقامه اولونان دعوالر نتیجه‌سی اوله‌رق آمریقا ایله دیکر اجنبی مملکتلر آره‌سنده مناسبات تجاریه‌نك بوسبوتون منقطع اولماسنه میدان ویره‌مك ایچوندر.

الحاصل ذکر ایتدیکمز تاریخدن اعتباراً اجنبی کیلری آمریقای شمالی ساحلنه اوچ میل یاقلاشدقلری تقدیرده بویکی قانونه تابع طوتولیورلر.

آمریقاده ظهور ایدن بو صلاح جریانی دیکر مانلری‌ده ایچکینك مضرتلری حقنده انتباهه کتیردی. بوکون کرك انکلتره، کرك دیکر مملکتلرده‌کی مطبوعات متصل مسکرات حقنده نشریاتده بولونیورلر. بونك منفعتی، مضرتی حقنده‌کی مختلف رأیلری صاعتی دوکیورلر. دولتلر آره‌سنده آمریقا حکومتنك طوتدیغی یوله کیتمك ایسته‌ینلر بولونیور. آنجق او شدت، او قطعیت کوستریله‌میور.

موزنینغ پوست غزته‌سی سنهٔ حاضره تشرین اولنك برنده نشر ایتدیکی نسخه‌ده شویله دییور: «نوروه‌چده ایچکی‌یی منع ایچون برقانون وضعی حقنده باشلایان حرکت کیتدکجه شدتله‌نیور. نوروچ خارجیه ناظری (فریستیانیا) ده برنطق ایراد ایده‌رك اسپرتولی مشروباتك منعی وسفاشده بولونه‌جق بوتون ایچکیلرك مصادره‌سی ضروری اولدیغنی بیلدیردی. دوقتور شارنبرغ، ناظری تأیید ایتدکدن صوکره شوسوزلری علاوه ایتدی: «نوروه‌چ حکومتی کندیسیله فرانسه، ایتالیا واسپانیا مملکتلری آره‌سنده منعقد، معاهدات تجاریه موجبنجه کلیتلی مقدارده اجنبی ایچکیلری ادخاله مساعده مجبوریتنده بولوندیقجه ایچکینك منعی قانونی برخیالدن عبارت قاله‌جقدر...»

عینی غزته شو معلوماتی ویردکدن صوکره ذکر اولونان تجارت معاهده‌نامه‌لرنده‌کی ایچکیلره عائد فقره‌نك تعدیلنه انتظار اولوندیغنی علاوه ایدییور.

آمریقا ونوروه‌چ حکومتلری طرفندن ویریلن قرارلر آره‌سنده‌کی فرق شودر: نوروه‌چ حکومتی بوممنوعیتی کندیسنه یوزده اون درت نسبتنده اسپرتو بولونانلره قصر ایتدی، دیکرلرینه منعی هنوز تشمیل ایتمدی. مع‌مافیه نوروه‌چ حکومتنك شو صورتله حرکتندن مقصد آمریقالیلر کبی آنی برتشبثله ایچکینك اوکنه کچمکدنسه بو غایه‌نك تدریجی بر صورتده الده ایدیلمسندن عبارت اولسه کرکدر.

اسوه‌چ حکومتی ایسه ۱۹۲۲ سنه‌سی آغستوسنك ۲۷ سنده بو مسئله ایچون اهالینك رأینه مراجعت ضرورتی کوردی. وعینی سنه‌نك تشرین اولنده ایدی‌که استحصال اولونان آرانك نتیجه‌سنی اعلان ایتدی: ممنوعیت طرفداری بولونانلر ۸۸۹۰۷۸، علیهداری اولانلر ۹۲۴۸۷۴ کیشی ایدی. شوایکی یکونك تدقیقندن ایچکی‌یی صورت قطعیه‌ده منع ایتمك ایسته‌ینلرك مدهش بر سرعتله آرتمقده اولدیغی کورولور. زیرا بك یاقین سنه‌لرده بونلرك مقداری ناچیز بر اقلیتدن عبارتدی. شو حالده اصلا شبهه یوقدرکه هیچ‌ده اوزاق اولمایان بر آتیده بومقدار ظفر برا کثریتی بوله‌جق ومایونلرجه اسوه‌جلی مسکراتی تمامیله اورته‌دن قالدیره‌ق خصوصنده آمریقالی خرستیان قارده‌شلرینه پیرو اوله‌جقدر.

معلومدرکه سوویت حکومتی‌ده آمریقالیلرك آمریقاده یاپدیغنی عیناً روسیه‌یه تطبیق ایتدی. ایچکی‌یی قطعیاً اورته‌دن قالدیردی. میخانه‌لری، مسکرات فابریقه‌لرنی قاپاتدی، اولرنك بر کوشه‌سنه کیزلنه‌رك ایچمك ایسته‌ینلری بیله کمال شدتله تعقیبدن کری طورمادی.

ایشته بوتون بو حرکتلر کندی مانلرینك بو ایچکی دینیلن مهلك آفتدن قورتارلمسی ایچون خرستیان حکومتلرنجه اتخاذ ایدیلمش وایدلمکده بولونان تدبیرلردر. ایشته بوتون بو مجاهده‌لر کندیلرینه هیچ بر سماوی کتاب ایله، قرآن حکیمك اوقاتل زهرلر حقنده‌کی بیان شافیسنه بکزر، برتبلیغ آلهی وقوع بولمایان مانلرك میدانه کتیردیکی ایشلردر.

بك اعلا! بو خصوصده عجبا مسلمانلر نه‌یاپدیلر؟ اوه! لمانلرکه کندیلری ایچون تاکربلرینك قرآننده، پیغمبرلرینك سیرتنده، سلف صالحلرینك طرز حرکتنده بوتون شك وتردد پرده‌لرنی یرتان ودیکر اهل کتابه نصیب اولمایان نامتناهی دستورلر واردر.

هیهات، اقوام اسلامیه‌نك اکثریتی بواصلاحکار حرکت اجتماعیه قارشیسنده حسزلکنی محافظه ایتدی طوردی. حالبوکه بشریتك خلاصنه طوغرو قوشان بو قوتك باشنده بولونماسی، پیشداری اولمسی ایجاب ایدردی. زیرا النده کندیسنی تجربه‌لرله وقت کچیرمکدن مستغنی قیله‌جق، اوکا الك یاقین بر فلاحی

[۱] ایچکی نامنه اورته‌ده بر مایع براقیلمایور، دیمکدر.

تأمين ايده‌جك صورتده بوتون مكارم اخلاقى جامع وخالق حكيمك بوتون اسرار حكمتنه معكس بر كتاب مبين بولونيوردى .

اوت ، مع الاسف اقوام اسلاميه‌نك اكثريتى بر خجالتى موجب حركتسزلكى ارتكاب ايتدى . انقره حكومت مليه‌سندن باشقه‌سنى كورمدك كه قافقونده بشريتك باشنه بلا كسيلان ايكى‌يه قارشى مجادله ايچون غيرته كلسين ، بر اثر حيات كوسترمش اولسون .

مثال ايسترسه‌كز ايشته قرجه مصر كوزيمزك اوكنده طوريبور . او مصركه سينه‌سنده جامع ازهر كبى اك قديم ، اك معظم بر مؤسسهٔ دينى بارينديريبور ؛ او مصركه بيكلرجه مناره‌سندن بوكسه‌لن « فلاحه قوشك ! » ندالرى كائنات اسلامى ايكله ديبور ؛ اومصركه بابسنك چوغنده قرآن كريم اوقونيور ؛ مكتبلرنده حافظلر ، قارئلر كمال ترتيل ايله كتاب الله‌ه مداوم بولونيور . ايشته شو قوجه مصرك همان هيچ برجاده‌سندن ، هيچ برسوقاغندن كچيلمزكه مسلمانلره يافيشمايه‌جق ، مسلمانلق آداييله تأليفى قابل اولمايه‌جق بو منكر ابتلانك آثارى نظر حميتى آغلاتماسين !

بن ايكى سنه‌در ، مسلمانلر خطالرندن وازكچرلر ، طريق سداده دونرلر ، ديه بكليوردم ؛ مصر ، تونس ، جزائرله ديكر ديار اسلام مطبوعاتى انتباهه كلەرك مسلمانلرى آداب واخلاق اسلاميه‌يه ارشاد خصوصنده غرب مطبوعاتنك طوتديغى يولى طوتارديبوردم ؛ هيچ اولمازسه ديندا شلريمزده بوقاريده مجاهده‌لرينى حكايه ايتديكمز خرستيان ملتلرينى تقليد ايدرلر اميدنده بولونيوردم . نه آجى بر انكسار خيالدركه مصر قبطيلرى آره‌سندن يتيشمش صاحب فضيلت بر ذاتك ايچكى‌يه قارشى مجادله تمنيسى يولنده‌كى يازيلرندن باشقه كيمسه طرفندن برحركت كوره‌مدم . اينك اصل غريبى شودركه: بوتمنى ، مسلمانلر طرفندن اهمال ، ياخود استخفاف ايله مقابله كوردى ؛ برقاچ اسكندريه‌لى‌دن باشقه‌سى دعوت واقعه‌يه اجابت لزومنى حس ايتمدى . كويا ايچكيدن اجتنابه دعوت قرآنك امر ايتمديكى ، بشير نذير صلى الله عليه وسلم افندمزك وقتيله تبليغ بويورمديغى بدعتلردن ايمش !

بوندن دها غريبى وار : بوتون جهان بشريتك كوزى اوكنده‌كى بوعبرتلر ، بو جريانلر ، بو حركتلر هركون مصر ، تونس ، مراكش ، سوريه وعراق وسائر مسلمان ديارنده شيخ الاسلاملرك قولاغنه چارپيوركن بوردلو كنديلرينى انتباهه كتيره‌ميبورلر . بالعكس بوحالت مائمه‌سيله دينك ومسلمينك باشنه كلن بلا كتلردن غافل وياخود متغافل ، متصل خلافيات ايله ، بريفين مطرلات ايله اوغراشوب طوروبورلر . حال بوكه جناب حق كنديلرينى بيچاركان مسلمينك فريادينه قوشمق ، آغلايانلرك ، ايكليلرك دردينه چاره ساز اولمق ايچون اوبولوندقلرى موقعه كتيرمشدى .

بزلر دشمنلريمزله آليشى ويريشى كسمك ، قوماشلرينى وسائر محصول صنعتلرينى احتياجمزه رغماً مملكتمزه صوقامق چاره‌لرينى دوشونيه‌رزده نه‌دن حياتمزى زهرله‌ين ، بنيهٔ اجتماعيه‌مزى تملندن صارصان ايچكيدن وازكچه‌يى خاطريمزه كتيره‌ميورز ؟ اقتصاد ايده‌لم ، اسرافدن صاقينه‌لم ديبورز ، بك اعلا ! نره‌رو حلرى اولدورن ، اناندا اخلاق نامنه برشى براقمايان شو ميخانه‌لر قدر پاره‌مزى اسيركه‌يه‌جك ماءنكى بر تصور اولونه بيلير ؟

تعاون شركتلرى ، سنديقه‌لر كبى مؤسسه‌لر وجوده كتيرمك صورتيله دوشمان اسارت اقتصاديه‌سندن قورتوله‌بى ايسته‌يورزده عجبا نه‌دن مسكرات اوغورنده فدا ايتديكمز اتكلر طولوسى ثروتك برقسمنى اولسون مسلمانلرك وبوتون ديار اسلامك سلامتنى كافل اوله‌جق بوكبى خيرلى جهتلره ويرمه‌يى خاطريمزه كتيرميورز ؟

ملى صنايعى تشويق ايتمك ، يرلى معمولاتندن البسه كيمك آرزوسنى بسله‌ينلر ايچون عجبا نسج الهى اولان بدنلرنده ده ايچكينك دست تخريبندن صيانت ايتمك لازم دكلميدر ؟

اوت ، بوتون دنياده‌كى مسلمانلر بوكون حريتلرى ، استقلاللرى اوغورنده نه‌قدر شدائد وارسه اقتحام ايتمكدن كرى طورمايورلر . لكن غايه‌لرينه نائل وارەبيله‌جكلركه هرطرفده پوصو طوتمش ايچكى اردولرى بزوالليلرك النده‌كى مملكتلرى آلتى ، جماعتلرينى ، وحدتلرينى تارمار ايتمك ايچون دوشمانلرينه ياردم ايدوب طورييور ؟

شو مقدمه‌ده‌كى سوزلر يارەلى برسينه‌نك فريادیدر . بيليورم ، ايچلرنده مرض فساد اولانلر سويله‌يه‌جكنى سويله‌يه‌جك . بونكله برابر حقيقته قارشى يورومكدن باشقه برشى ياپمش اولمايه‌جق . لكن طوغرو يوله كيتمك ايسته‌ينلر انشاالله آتيده‌كى فصللرده اويله حقايق كوره‌جكلركه مؤمنلرك صدرينه شفا اوله‌جق ، كتاب مبينك أزلى برحكمتنى تنوير ايده‌جكدر .

شيخ عبدالعزيز چاويش

يكى اسلام مدرسه‌لرى حقنده مهم بر راپور

امور شرعيه واوقاف وكالتى تدريسات مدير عموميسى فاضل محترم آقسه‌كيلى احمد حمدى افندى موجود مدرسه‌لرك توحيدى ايله زمانك ايجاباتنه كوره اساسلى بر صورتده تعاليسى حقنده وكالت جليله‌يه مهم بر راپور تقديم ايتمشدر . اهميتنه بناءً اشبو راپورك برصورتنى بروجه آتى نشر ايديورز . بو خصوصده ارباب اختصاصك مطالعات وملاحظاتنه صحيفه‌لرمز آچيقدر .

افعال آلهيه حكم ومصالحله معلل اولديغى كبى افعال بشرده معلل بالاغراضدر . جهانده عبث هيچ بر شى يوقدر . وجوده كتيريلن وكتيريله‌جك اولان هرشيده برعلت ، برمصلحت ، بر مقصد وغايه واردر . وايشلر دائما اوغايه‌يه كوره وجوده كتيريلير . غايه‌دن محروم اولان ايشلر عبثدر . فى الحقيقه علت غائيه زماناً مؤخردر . فقط ذهناً مقدم اولديغنده شبهه يوقدر . برشيئى ياپمازدن اول هانكى مقصده كوره ياپه‌جغمزى ايلك اوكجه دوشونورز . مقصد تماميله تعين ايتدكدن صوكره ايشه باشلارز . غايه ، وسيله‌يى احضار ايدر . وسيله غايه‌يه كوره ياپيلير . عالمده هرشى بر احتياجك مولوديدر . احتياج بولونان يرلرده ايسه كيزلى برغايه موجوددر . بناءً عليه سوق احتياجله وجوده كلمش اولان هرشيده بر غايه موجوددر . غايه‌يى تأمين ايده‌مه‌ين وسائل حكمدن ساقطدر .

شو اوفاق مقدمه‌دن صوكره اصل مقصده شروع ایتمك ایجاب ایدر.

عجبا مدرسه‌لر نه‌در ، نه‌زمان و نه مقصد ایچون وجوده كتیریلمشدر؟ شو سؤاللرك جوابی آكلاشیلدقدن صوكره ایشه نره‌دن و نه صورتله باشلامق لازمكله‌جكی توضح ایده‌جكدر. مدرسه‌لرك نه اولدیغی و نه كبی بر مقصده كوره وجوده كتیریلدكلری وضوحله آكلاشیله‌بیلمك ایچین ماضی‌یه ارجاع نظر ایتمه‌مز لازم‌در. معلوم‌دركه : بوكون ممالك اسلامیه‌نك همان هر طرفنه سربیلمش اولان مدرسه‌لر، ماضی‌یه دوغرو اوزاندقجه عادتا مخروطی بر شكل ارائه ایدییور . تابعین ، صحابه عصرلرنده ایسه مدرسه نامیله بوكونكی شكلده بر مؤسسه‌یه تصادف ایدیله‌میور. اسلامیتده ایلك معلم ومدرس رسول اكرم افندمزدر. ایلك مكتب ومدرسه‌ده مسجد نبوی‌در . ذات نبی ؛ هم معلم ، هم مفتی ، هم‌ده قاضی ایدی . بناءً برین بو وظیفه‌لرك هپسی بر یرده ایفا ایدیلیوردی : كه اوده مسجد نبوی ایدی . جناب رسالتمآب افندمز ، دنیا وآخرته متعلق احكامی صحابه‌لرینه تبلیغ ایتمشلر واونلرده قرآن وحدیثی وبونلردن تشعب ایدن ویا آكا بنا قیلنان علملری خلقه اوكرتمشلردر .

اسلامك دها ایلك دورلرنده ایدی‌كه : تعالیم قرآنیه سایه‌سنده معقولات و عملیات ساحه‌لرنده پك چوق مجتهدلر یتیشمشدی . هر شعبهٔ فنده یوزلرجه، بیكلرجه ارباب اختصاص كتاب وسنتدن بیكلرجه احكام و دساتیر استنباط ایتدی . متمادیاً تحول وتزاید ایتمكده اولان، زمانك ایجاباتی اوله‌رق تزاید و تكثر ایدن احتیاجات بشریه‌یی دساتیر اسلامیه‌یه تطبیق ایتمه‌نك جهتلرینی پك ایی بر صورتده كوره‌بیلدیلر. اسلامك هر نوع علوم وفنونه تشویقی وجهلك نتایج وخیمه‌سندن تحذیری ایله‌دركه: هر شعبهٔ علم وفنده متخصصلر یتیشدی ؛ بونلری تعلیم ایچین‌ده بالآخره بو یولده مؤسسه‌لر وجوده كتیریلدی. فقط ، شیمدی اشارت اولوندیغی اوزره اسلامك ایلك دورلرنده مكتب و مدرسه نامیله بر مؤسسه‌یه احتیاج یوقدی. علما، درسلرینی یا جامعلرده ویا كندی اولرنده و یاخود خصوصی درسخانه‌لرده ویریرلردی . مذاهب مختلفه‌ده یتیشن ائمهٔ مجتهدین ایله طبیب شهیر ابوبكر رازی، فارابی، ابن سینا، غزالی، فخر الدین رازی كبی اعاظم علما وحكمانك یتیشدیكی وعلوم مختلفه‌نك اعتلا بولدیغی دورلرده بیله بوكونكی شكلده مستقل بر مكتب ومدرسه یوقدی . فقط زمانك ایجاب ایتدیردیكی شكلده علوم شرعیه وحكمیه أك مكمل صورتده تدریس ایدیلیوردی. علوم شرعیه وحكمیه‌نك تدریس و نشری مقصدیله تأسیس ایدیلان وهر بررلری اعدادیه‌ده برابرنده باشلی باشنه بر دارالفنون حالی آلمش اولان مدرسه‌لرك بدایتی بشنجی عصر هجرینك أوائلنه تصادف ایدییور . فی الحقیقه عالم اسلامده وبوتون جهان معرفتده بویوك بر نام براقمش اولان (نظام الملك) ك تأسیس و انشا ایلدیكی مشهور «مدرسهٔ نظامیه» اسلامیتده ایلك تأسیس ایدیلان مدرسه اوله‌رق كوستریلیورسه‌ده ابن خلكان وسیوطی‌نك بیانی وجهله دها اول باشلایان وكیتدكجه جهان اسلامك هر طرفنده تكثر ایدن بو اسلام دارالفنونلری هر شعبهٔ علم وفنده متخصص، ممتاز ومتبحر اعاظمه منشأ فیض اولمش، یوز بیكلرجه اعاظم بو دارالفنونلردن اقتباس فیض وكمال ایتمشدر .

مدنیت اسلامیه‌نك ادوار تعشعه‌دارنده تأسیس ایدیلمش اولان بو دارالعلوملرله بونلرك یتشدردیكی اعاظمك أسامیسی قید ایدیله‌جك اولسه جلدلر طولدیرمق ایجاب ایدر .

عالم اسلامك یگانه مستقل حكومتی اوله‌رق تأسس ایدن عثمانلی دولتی‌ده حكومات سابقه‌نك اثرینه اقتفاءً معارف عمومیه‌نی مجرای مدارسه تودیع ایتمش اولدیغی جهتله پك یاقین بر زمانه قدر بو مهم مؤسسه‌لر كافهٔ فنونك یگانه دارالتعلیمی اولمقله معارف عمومیه‌یی بحق تمثیل ایده‌كلمشدی، مدارس اسلامیه‌ده علوم شرعیه ، دروس مدونه‌دن برشعبه اولوب فنون سائره‌یه‌ده عین درجه‌ده اهمیت ویریلیر ومسلكنده متخصص طبیبلر ، ریاضیلر ، هیئت شناسلر یتیشه‌رك معارف ملی مؤسسات سائره‌دن مستغنی قیلاردی . ملتك علماسی ، فقهاسی هپ بورادن یتیشیردی . حكماسی ، وزراسی بو دارالعلوملردن فیض آلیردی. بالآخره فنون طبیعیه وریاضیه ترقیات زمانیه وكشفیات جدیده ایله توسع ایتدیكی حالده مدارس اسلامیه - بورادە ایضاحی اوزون سوره‌جك اولان - بر طاقم اسباب وعوامل طولاییسیله بو ترقیاته بیگانه قالمش، بونكله برابر علوم شرعیه‌دن اولان فقه شریف ، كیتدكجه كنیشله‌ین معاملات بشریه‌یه كافی درجه‌ده ایلری كوتوروله‌مه‌مش . دها طوغریسی مقصد شارعدن غفلت ایدیلمش اولدیغندن بر زمان صوكره حس اولونان احتیاج تجدد بشقه نامل‌رله باشقه مؤسسه‌لر كشادینه بادی اولمش وایشته آنجق بو سببه‌دركه معارف اسلامیه شیرازه‌سندن چیقاره‌ق بر دها طریق سالمه كیره‌مه‌مشدر . بر وقتلر دولتك اك درایتلی وزیرلرینی ، اك بیوك صدر اعظملرینی بو مؤسسهٔ علمیه یتیشدیرر ایكن بالآخره علوم وفنونك مقدمات وتكاملاتنه ، هر آن تجدد ایدن زمانك احتیاجاتنه یبانجی قالمسی یوزندن بو مؤسسه‌لر اولجه حائز اولدیغی موقع بلندی بوسبوتون غائب ایتمشدر . مدارس اسلامیه ترقیات عصریه‌یی تعقیب وتجددات تدریجیه ایله یاشامش اولسه ایدی، شبهه‌سز ملتك روحنه اویغون اولمایان یابانجی بر تجدده احتیاج كورولمیه‌جك و بوكون مملكتمزده امال واخلاق متباینه پرورده ایدن ایكی عنصر عرفان قارشیلاشمایه‌جق و بو صورتله بری قوانین شرعیه‌یه ، دیكری قوانین اجنبیه‌یه استناد ایدن ایكی حاكم، ایكی محكمه‌ده بولونمایه‌جقدی . زمانك احتیاجاتنی ، عصرك ایجاباتنی تقدیر ایتمه‌مك نتیجه‌سیدركه : مدارس اسلامیه‌مز حكمدن اسقاط ایدیلمش واوندن صوكره مملكتده وجوده كتیریلن تأسیسات ونظامات شبهه یوق كه ملت ومملكتك دوچار اولدیغی فلاكتلرك مبدئی تشكیل ایتمشدر . آرتق اوزماندن اعتباراً اك بیوك قانون مدنیمز اولان فقه شریفك یرینه اجنبی قانونلری ، محاكم شرعیه یرینه طرز اجنبیده تشكیل ایدیلان

محكمه‌لر ، مدارس اسلاميه يرينه پروغراملرى اجنبيلر طرفندن ترتيب ايديلن يابانجى ياخود يرلى بر طاقم مؤسسه‌لر قائم اولدى . بو صورتله هم قوانين وموسسات دولتده ايكيلك حادث اولدى ، همده عرفان اوجاقلرى اولان مدرسه‌لرى اهمال ايتمك يوزندن اوغرامش اولديغمز دينى ، اجتماعى ، اخلاقى ضررلر همان همان غير قابل تعمير بر حاله كلدى . بوحالك دها زياده دوامى – معاذالله – اسلام اخلاقنك ، اسلام اجتماعياتنك بوسبوتون اهمالى ويرينه اوروپانك صرف ماديات اوزرينه استناد ايدن متفسخ اجتماعياتنك كتيرلمسنى انتاج ايده‌جكدر . بناءً عليه مدارس اسلاميه‌يى بر آن اول عصرك ايجاباتنه كوره أك اساسلى بر طرز اكملده تنسيق ايتمك وبو صورتله احكام اسلاميه‌نك حاكميتى تأمين ايله‌مك ضرورتى واردر .

مدارسمزى نه صورتله تنسيق ايده‌جكز ، تعالى وتكامله نره‌دن باشلايه‌جغز ؟

مدارسدن مطلوب اولان غايه تثبيت ايديلدكدن صوكرا بو سؤاللرك جوابلرى‌ده قولايلاشه‌جغندن شيمدى بو جهت ايضاح ايديلمك لازمدر .

بو كون بيكلرجه كويلريمز واردركه كنديلرينى تنوير و ارشاد ايده‌بيله‌جك امامدن ، خطيبدن ، حتى اذان محمدى اوقويه‌جق مؤذندن محرومدر . مسلمانلق هر مسافهٔ قصيره‌ده بر فقيهك ، هر اون سكز ساعتلق محلده دينى مدافعه ايده‌بيله‌جك بر متكلمك وجودينى ضرورى كورديكى حالده اون سكز كون كيدوبده ينه بو اوصافى حائز بر ذاته تصادف ايده‌ميه‌جكمز يرلر – مع التأسف – پك چوقدر . امور افتا ايله مشغول اولانلرك اكثريت عظيمه‌سى‌ده او مقام ايچون مقتضى اوصافى حائز دكلدر . مذاهب اربعه‌يى تماماً تدقيق ايتمش ، روح اسلامه واقف مفتيلره أندر اوله‌رق تصادف اولونور . حافظه‌سنده برقاچ مسئلهٔ فقهيه اولانلرى فقيه عد ايديورز . هله استنباط احكام متروك بر حاله كلمشدر . زمانمزده مفتيلرده مستفتيلر كبى مقلددر ؛ وبونى كنديلرى ايچون بويوك مزيت عد ايدرلر . حالبوكه اسلاميتك علويتنى هركسه كوستره‌بيلمك ، قوانين اسلاميه‌نك حاكميتى تأمين ايله‌مك ايچين بو كون يكيدن يكى‌يه تحدث ايدن شئون وحادثاتى فقهمزك اعمالخانهٔ مدنيسنه عرض ايده‌جك ، يكى حادثه‌لره كوره حكملر ويره‌جك فقيهلر ، مجتهدلر لازمدر ؛ وبونى يتيشديره‌جك اولانده شبهه يوقكه مدرسه‌لريمزدر . صوكره ، علوم اسلاميه‌نك أك مهملرينى تشكيل ايدن تفسير و حديث علمى‌ده بو كون عادتا منسى بر حالده‌در . اسلامك يكانه استنادكاهى اولان قرآن كريم واحاديث شريفه ايله توغل ايدنلر پك آزالمشدر . حالبوكه دائمى بر صورتده قرآن كريم واحاديث شريفه ايله مشغول اوله‌جق ذواتك بولونمسى بهمه‌حال ضرورى بر كيفيتدر . عصرى علوم و فنونى‌ده كورمش وبو صورتله روح قرآنى آكلامش مفسرلر ، احاديث نبويه‌يى أييجه تدقيق ايتمش محدثلردركه اساسات اسلاميه‌يه قارشى وقوعبولان اعتراضلرى كوكندن سوكوب آته‌جقدر ، اسلامى اساسندن ييقمق مقصديله تشكل ايتمش اولان هيئتلرك قرآن كريم حقنده يازمش اولدقلرى جلدلر طولوسى كتب ورسائلى رد ايتمك وقرآنك محتوى اولديغى حكم ومصالحى اورته‌يه قويمق ، الحاصل اونك بر قانون اقوم اولديغنى اثبات ايتمك ايچين هرحالده عصرى مفسرلره ، منقد محدثلره شدتله محتاجز . بونلرى يتيشديره‌جك اولان يكانه مؤسسه‌نك مدرسه‌لر اولديغى ايسه مستغنئ ايضاحدر .

انكار ايديلمز بر حقيقتدركه : نور نبوت اوزاقلاشدقجه اعتقاد خصوصنده بين الاسلام بر طاقم تشتتلر ، اختلافلر باش كوسترمش ويونان فلسفه‌سنك انتشارى اوزرينه فكرلرده‌ده بر باشقه‌لق حصوله كلمشدر . بونك ايچيندركه : مدافعه ومحافظه‌دن محروم اولان أك قوتلى بر حقك بيله ضياعه اوغرايه‌جغنى تقدير ايدن علماى اسلاميه عقائد اسلاميه‌يى وقوعبولان تجاوزلردن صيانت ايتمك مقصديله او زمانك سلاحيله مجهز اولمق ، او زمانك ايجاب ايتديرديكى علوم وفنونى تحصيل ايتمك لزومنى حس ايتمشلر وبو صورتله علم كلامى وجوده كتيرمشلردر . أك بديهى حقلرك بيله محافظه ومدافعه‌سى خصمك مجهز بولنديغى قوتله مجهز اولمه‌يى استلزام ايدر . بو كون قارشيمزه چيقانلر ، أك يكى سلاحله مجهزدرلر ، أك يكى نظريات علميه وفلسفيه ايله اورته‌يه آتيليورلر ، شو حالده عقائد اسلاميه‌يى محافظه ومدافعه ايده‌بيلمك ايچين بو عصرك ايجاب ايتديرديكى معلومات ايله مجهز ، بناءً عليه بو كونكى عصرك علوم حكميه وفلسفيه‌سيله مجهز ، بونكله برابر حكمت اسلاميه‌يه واقف اسلام حكملرى يتيشديرمكده اوزريمزه ترتب ايدن بر وجيبه‌در . وبونلرى يتيشديره‌جك اولانده آنجق مدرسه‌لردر .

شو حالده بو كون مدرسه‌لردن مطلوب اولان غايه‌يى شو صورتله خلاصه ايده‌بيليرز :

١ — احتياجات دينيه ودنيويه‌لرنده خلقمزه رهبرلك ، مرشدلك ايده‌بيله‌جك امامل ، خطيبلر ، واعظلر ، مدرس ومعلملر يتيشديرمك ؛

٢ — قرا وحافظلر يتيشديرمك ؛

٣ — روح شريعته واقف ، زمانك احتياجاتنى مدرك فقيهلر ، مجتهدلر ، مفتيلر ، قاضيلر يتيشديرمك ؛

٤ — روح قرآنه واقف ، سنت نبويه‌نك تفاصيلنى عالم مفسرلر ، محدثلر يتيشديرمك ؛

اسلامك اعتقاداتنه ، اخلاق واجتماعياتنه وقوعبولان هر تورلو تجاوزاته قارشى مدافعاتده بولونه‌بيله‌جك حكما ومتكلمين يتيشديرمك ؛

ايشته مدرسه‌لردن مطلوب اولان غايه‌يى بو صورتله خلاصه ايده‌بيليرز . مع مافيه امام ، خطيب ، واعظ ، مدرس ، معلم ديوبده كچيوره‌مليز . أيى بر امام ، أيى بر خطيب ، أيى بر رهبر ، أيى بر مرشد اولمق ؛ ياخود قرآن كريمى تفسير ايده‌بيلمك ، و آيات قرآنيه‌يى لايقيله آكلايه‌بيلمك ؛ بو عصرك مهاجم و متعرضلرينه قارشى دينى مدافعه ايده‌بيلمك ايچين بر چوق فنلرى بيلمه‌يه‌ده احتياج واردر مثلا : رسول اكرم صلى الله عليه و سلم افندمز و خلفاى راشدينك سير شريفه‌لرينى بيلمه‌ين ، بالجمله امم و اقوامك خصوصات دينيه و شئون

اجتماعيه‌لرينه . بالخاصه قبل الاسلام احوال عالمه واقف اولمايان بر انسان ممكن‌ميدركه : اسلامك جهان بشريتده ياپمش اولديغى انقلاب عظيمى، روح بشره ا.لان تأثيرات مهمه‌سنى لايقيله ادراك ايده‌بيلسين!

بناءً عليه مدرسه‌لرده تاريخ وجغرافياى عمومى، تاريخ دين اسلام، تاريخ دول اسلاميه جغرافياى اسلام كبى علملر مطلقا اوقونمق الزمدر. علم اديان قدر علم ابدانى بيلمك‌ده براسلام ايچين ضرورى اولديغى جهتله تربيه وحفظ الصحه علملرينه واقف اولمقده بر مدرسه‌لى ايچين لازمدر . بوكونكى نظريات فلسفيه‌يى بيلمه‌ين ، اديان سائره‌يه وبالخاصه عهد عتيق وعهد جديده وقوف تامى اولميان براسلام عالمى ناصل اولورده معتقدات و اجتماعيات اسلاميه قارشى وقوع بولان وبوله‌جق اولان هجوملره مدافعاتده بولونه‌بيلير ؟ سهام اعتراضك نره‌لردن كلديكى ، هانكى هدفه توجيه اولونديغى بيلنمدكجه اوكا قارشى مقابله امكانى وارمى‌در ؟

بناءً عليه بوكون مدرسه‌لرده بوتون اقساميله فلسفهٔ حاضره ، علم اجتماع ، تاريخ و فلسفهٔ اديان اوقونمق وعلم كلام باشقه برطرزده تدوين وتدريس اولونمق ايجاب ايدر .

اعتراف ايتمليزكه : بوكون فقيهه احتياجمز پك زياده‌در . فقط بر چوق مسائلى حفظ ايتمش اولمسندن دولايى برانسانه فقيه ديلمه‌مز . فقيه ومجتهد اوله‌بيلمك ايچين فقهاى اسلامك مسالكنه ، دساتير فقهيه‌نك مستند اليهى اولان كتاب وسنته واقف اولمق ، ناسخ و منسوخك نه ديمك اولديغنى بيلمك ، مناط حكمى آكلامق ، بالخاصه معاملاتك حكم و مصالحنى بيلمك و بوصورتله حادثات وشئوناتى دساتير اسلاميه‌يه تطبيق ايده‌جك بر اقتدارده اولمق اقتضا ايدر . بونكله برابر قوانين شرعيه‌يى قوانين موضوعه و اقوام سائره‌نك قانونلريله مقايسه ايتمك ، عينى زمانده علم فقهك بعض مباحثنه تعلق ايدن علومى تحصيل ايلمك، ايجاب ايدر . بناءً عليه مدرسه‌لرده فقه حنفيدن بشقه باشقه مذاهب سائره‌نك‌ده فقهلرى ، فقهانك تاريخ و مسلكلرى ، قوانين موضوعه و غرب تاريخ حقوقى ، حكمت تشريع ، علم اقتصاد كبى فقه ايله علاقه‌دار اولان فنلرك‌ده اوقونمسى ضروريدر .

قرآن كريمده كمال قدرت و حكمته دلالت ايدن و طولاييسيله ارضه ، سمايه ، حيوانات و نباتاته ، ير يوزنده ياشامش اقوام ابتدائيه‌يه عائد بر چوق آيتلرده واردر . بو آيتلرك معنالرينى لايقيله آكلامق، بونلرى تفسير ايده‌بيلمك ايچين مواليد ثلاثه‌يه، علم هيئته، علوم رياضيه‌يه، علم احوال بشره واقف اولمق اقتضا ايدر .

بوتون بو مطالعات و ملاحظاتى نظر دقته الارق دى‌يه‌بيليرزكه :

بز علوم شرعيه‌دن هيچ برينى فدا ايده‌ميه‌جكمز كبى علوم عقليه و فنون عصريه‌يى‌ده اهمال ايده‌مه‌يز . بونلرك هپسى بزم مالمزدر، وبزه لازمدر. زمانك احتياجلرينى، شئونات اجتماعيه‌ده‌كى انقلابات وتحولاتى‌ده دائما كوز اوكنده بولونديرمق ضرورتنده‌يز. بونكله برابر شوراسنى‌ده اعترافه مجبورزكه : بو قدر تشعب ايتمش اولان علوم و فنونك هپسنى بر انسانك لايق وجهله اوكرنمسى ، حتى بر شعبهٔ علمى بيله تماميله احاطه ايده‌بيلمسى همان همان امكانسزدر . بناءً عليه مدارسدن مطلوب اولان غايه كوز اوكنه كتيريله‌رك مدارسك اوكا كوره درجاته تفريقى ، علوم وفنونك‌ده درجات مدارسه تقسيمى و هر برلرينك اهميتى و مقصده درجهٔ تعلقى نسبتده آيرى آيرى احيا ايدلمسى لزوم مبرمى كنديلكندن ميدانه كليركه اسلاف عظاممزله معاصرلريمزده بوشهراه اختصاصده مظهر موفقيت اولمشلردر .

شو حالده اسلاف عظاممز طرفندن پك عالى بر مقصدله وجوده كتيرلمش ومع التأسف بر آرالق دوچار اولديغى اهمال ولاقيدى يوزندن احتياجات زمانه كوره ترقيلرينى تأميندن قطع نظر حين تأسسلرنده‌كى انتظاملريله بيله بى‌دربى ضياعى انتاج ايله‌مش اولان بومهم واسلامى مؤسسه‌لرى حيات اسلاميه‌مزه خادم قيله بيلمك ايچون شكل حاضرنده خيلى تعديلات ياپمق اقتضا ايدر . چونكه ـ دارالخلافه مدرسه‌لرى بر درجه‌يه قدر استثنا ايديلمك شرطيله ـ مملكتك هرطرفنده موجود مدرسه‌لر شكل حاضرله بو غايه‌نك استحصالى تأميندن اوزاقدر .

مدارس موجوده غايه‌يه كوره درجاته ايريلمامش اولديغى جهتله كويده‌كى مدرسه ايله مركز ولايتده‌كى مدرسه بيننده برفرق يوقدر . هپسى عينى درجه‌ده‌در .

أساساً ـ تمامى ـ اون ايكى سنه اوزره مرتب اولان بومؤسسه‌يى اكمال ايده‌بيله‌جك اولانلرله مدت معينه‌يى اتمام ايتمكسزين ترك تحصيل ايده‌جكلر ايچون مثبت ومعين برشى‌ده يوقدر . بنابرين هانكى نقطه‌دن دوشونولسه مدارس موجوده‌نك غايه‌يه كوره درجاته تفريقى و دروس لازمه‌نك‌ده اويولده ترتيب وتقسيمى ضرورتى حاصل اولويوركه اسلاف‌ده بويولى تعقيب ايتمشلردى .

معلوم عاليلريدركه بركت علم وهنر، كثرت فتح وظفر جهتيله ممتاز بر دور تلقى ايده‌بيله‌جكمز فاتح سلطان محمد عصرنده مدارس ، مهم بر ترتيب عرض ايديوردى . اوزمان شيمدى اولديغى كبى هرمدرسه عينى درجه‌ده دكل ايدى . (حضرت فاتح) ك حكمت حكومته اوفق بر صورتده وجوده كتيرديكى مدرسه‌لرى زمانمزه تطبيق ايتمك ايسترسه‌ك اونلرى ابتدائى ، تالى ، عالى ، واختصاص مدرسه‌لرى اولمق اوزره درت قسمه آيرلمش كوروروز . طريق علمايه سالك اوله‌جق طالبين عرفان صره ايله خارج وداخل و موصله مدرسه‌لرنده مقدمات علومى تحصيل وعلوم عاليه‌يى اكمال ايتدكدن صوكره اختصاص مقصديله (صحن) دنيلن وبوكونكى تشكيلاته نظراً بر دارالفنون ماهيتنده اولان مدرسه‌يه كچردى. بومدرسه صرف متخصصين يتشديرمكه مخصوص اولديغى جهتله متعدد شعبه‌لره انقسام ايتمش بولونيوردى : طب ، رياضيه ، ادبيات عربيه ، تفسير وحديث . . . بونلرك هپسى

آیری آیری مدرسه‌لرده تحصیل اولونیوردی . ابتداء خارج و ابتداء داخل مدرسه‌لرنده اکمال معلومات ایله‌ین بر طالب عرفان ، طبیعیات کبی ، ریاضیات کبی . طبابت کبی علوم عقلیه تحصیل ایده‌جکسه « موصلهٔ سلیمانیه » یه [سلیمانیه تتمه‌لرینه] ؛ ادبیات عربیه‌کبی ، فقه کبی ، کلام کبی علوم شرعیه آکتساب ایله‌یه‌جکسه [فاتح تتمه‌لرینه] داخل اولوردی . بناءً علیه مدارسك دور اعتلاسنده دائما اختصاص و غایه نظر دقته آلنمش ؛ کرك مدارسك ، کرك دروس مرتبه‌نك تفریق و تقسیمی اوکا کوره یاپیلمشدر .

بوقاریده عرض اولوندیغی‌اوزره‌دور قانونیدن‌صوکره مدرسه‌لرده یاواش یاواش حس اولونمایه باشلایان انحطاط ، بالآخره مدرسه‌لرده اك سقیم اصوللرك تطبیقیله نتیجه‌لنمش و بو صورتله مدرسه‌لر بوسبتون اهمال اولونمشدر . اعلان مشروطیتی متعاقب مدارسك اصلاحی وطلبهٔ علومك ترفیه حاللری زمان زمان موضوع بحث‌اولمش وبو خصوصده حکمت ومصلحته کوره بعض‌تدابیراتخاذ وخیلی فداکارلق ابرازاولونمشدی، اوچیوز اوتوزدن صوکره نشر اولونان مدارس قانونی و مدارس نظامنامه‌لریله باشلایان ومدارسك دور ثانی اعتلاسنده‌کی اصوله یاقلاشمش اولان اساسلی اصلاحات ، آرایه کیرمش اولان حرب عمومی فلاکتیله ایلری کوتوروله‌مه‌مش وینه‌بربادرهٔ عظما نتیجه‌سی اوله‌رق آناطولیده‌کی مدارس علمیه بوسبتون سد اولونمشدر .

بو صورتله دارالخلافه مدرسه‌لری آچیلمش اولان بش اون یر مستثنا اولمق اوزره هر طرفده تحصیله نهایت ویریلمش وبو یوزدن کویلولریمز جنازه‌لرنی بیقایه‌جق برامامدن بیله محروم برحاله کلمشدر . فی‌الحقیقه مدرسه‌لرك قپانمسی یوزندن خلقمزك معروض قالدیغی بو فلاکتلری دوشونن بویوك ملت مجلسی اوچیوز اوتوز یدی سنه‌سنده هر طرفده بولونان مدارس علمیه‌نك آچیلماسنه قرار ویرمش وبو خصوصده برنظامنامه‌ده تنظیم اولونمش وبومساعده اوزرینه بر چوق یرلرده مدرسه‌لر تکرار آچیلمش وتحصیل‌باشلامشدر . بوکون برچوق کویلرده بیله اسکی مدرسه‌لر آچیلارق طلبه طوپلانمش وبرنوع تحصیله دوام اولونمقده‌در . حال‌بوکه ، مدارسك اسکی ، یعنی غیرمعقول شکلیله بوکونکی مدارس علمیه ـ دارالخلافه دکل ـ آراسنده بر فرق وارسه اوده درس پروغراملرینه بعض فنلرك‌ده علاوه ایدیلمش اولمسیدر .

بو مدرسه‌لر آچیلیر ایکن غایه واحتیاجه کوره درجاته تفریق مسئله‌سی دوشونولمه‌مشدر . برکویده‌کی مدرسه نه ایسه ، مرکز ولایتده‌کی‌ده اودر . پروغرام عینی ، درسلر عینی ، مدت تحصیل عینی‌در . فقط بودرسلری کیملر اوقوده‌بیله‌جك ؛ قاچ مدرس استخدام اولونه‌جق ، بونلرك اداره‌سی ، مدرسلرك معاشاتی نره‌دن وناصل تأمین ایدیله‌جك ، بومدرسه‌لری اکمال ایده‌جك اولانلر ایلریده نه‌اوله‌جق ؟ بری دارالخلافه ، دیکری مدرسهٔ علمیه نامنده بر دائره‌یه منسوب ـ اداره‌لری باشقه ، تشکیلاتی باشقه ـ ایکی مؤسسه‌نك عینی محلده یان یانه بولونماسنده‌کی حکمت نه‌در ؟ بونلر جداً محتاج تدقیقدر . بناءً علیه مهمل براقیلمش اولان بو جهتلر عریض وعمیق دوشونوله‌رك سریع برقرار ویریلمك هرحالده حیات‌اسلام نقطه‌سندن ضروری برکیفیتدر . کویلره قدر سرپیلمش اولان مدرسه‌لرك بویله غایه‌دن اوزاق ، جدی مراقبه‌دن محروم بر حالده دوامی ایلریده بو مؤسسه‌لرك بوسبتون سقوطنی انتاج ایده‌جکندن قورقولور . خلقمزك مدرسه‌لره فرط‌محبته قارشی بومؤسسه‌لری بو حالده براقمق البته موافق حکمت ومصلحت دکلدر . خلق حکومتی ، خلقك آرزولرنی تطمین ایتمك مجبوریتنده‌در . بوکون خلق مدرسه‌لرك جدی صورتده احیاسنی ایسته‌یور . برچوق یرلرده خلق‌طرفندن مدرسه‌لر یاپیلیور ، که خلقمز حقیقی احتیاجلرنی هانکی مؤسسه‌لرك تأمین ایده‌جکنی ادراك ایدیور دیمکدر . بناءً علیه بومؤسسه‌لردن مطلوب اولان غایه‌نك استحصال اولونه‌بیلمسی ایچون بروجه‌آتی مقرراتك اتخاذنی ضروری کوریورم :

۱ — مدارسی ، منتظم واساسلی برحال مکملیته افراغ ایده‌بیلمك ایچون دارالخلافه تشکیلاتی ـ تعدیلات مقتضیه‌ایله ـ اساس اتخاذ اولونمالی .

۲ — وحدت اداره‌نك مجرب اولان منافع عدیده‌سی ، وآیری آیری نامله عینی غایه‌یه خدمت ایتمه‌سی لازمکلن ایکی‌مؤسسه‌نك یان یانه بولونمه‌سنك محذوردن غیرسالم اولمسی حسبیله دارالخلافه تشکیلاتی اجرا ایدیلمش اولان محللرده موجود بالجمله مدارس « دارالخلافه‌العلیه مدرسه‌سی » عنوانی آلتنده توحید ایدیله‌رك اقتصاد اولونه‌جق پاره قصبه ، ناحیه ، وبعض کویلرده‌کشاد ایدیلان مدرسه‌لره تخصیص اولونمالی .

۳ — متعددمدرسه اولان محللرده مدارس‌موجوده قومیسیون‌مخصوص معرفتیله استبدال اولونه‌رق صور مختلفه ایله بونلردن حاصل اوله‌جق‌وارداتی احتیاجه کوره بریا ایکی مدرسه‌یه تخصیص وبوصورتله آلده قالان مدرسه‌یی ایجابات عصریه‌یه‌کوره اك ایی‌برشکله‌افراغ وبو صورتله مدرسه‌نك حیاتی ادامه وممکن مرتبه طلبه‌نك اعاشه‌سی تأمین اولونمالی ؛

٤ — ۳۳۷ ـ ۳۳۹ مدارس علمیه نظامنامه‌سنه کوره اهالی طرفندن کشاد ایدیله‌جك مدرسه‌لرده مقصد وغایه‌یه کوره برپروغرام تعقیب اولونمالی ، اداره وانتظام اعتباریله دارالخلافه‌لر اساس طوتیلمالی ومدارسه عائد اوقاف بالتوحید بعض مهم یرلرده مدرسه‌لر لیلی یاپیلمالیدر .

۵ — برمحلده آچیلان مدرسه قاچ صنفلی ایسه مدرسلرده اوکا کوره اولملی وهرنه‌صورتله اولور ایسه اولسون معاش ویریلن مدرسلر کندیلرینه تودیع ایدیلن درسلری اوقوتمایه مجبور طوتولمالیدر .

٦ — علوم آلیه وعالیه‌نك اون ایکی‌سنه‌ده تحصیلی قابل اوله‌بیله‌جکنه نظراً مدارس مذکوره ایچین‌تام‌تحصیل ایله اون ایکی‌سنه اوله‌رق قبول‌ایدیلوب هم علوم وفنونك انواع ودرجاتی ومدرسه‌دن مطلوب اولان غایه اعتباریله تقسیمنه مدار اولمق ، هم‌ده مدت کامله‌یی اتمام ایله‌مه‌دن مدرسه‌دن مفارقت ایده‌جکلرك درجهٔ تحصیللرینی تعیینه ومکتسبات علمیه‌لری مرتبه‌سنده نائل فیوضات اوللرنی تأمینه اساس اوله‌بیلمك اوزره بومدتك اوچ دوره‌یه‌وبناءً علیه آناطولیده بولونان مدارسك اوچ قسمه تفریق وبونلره « مدرسهٔ اولی » ، « مدرسهٔ ثانیه » ، « مدرسهٔ عالیه » اسملرینك‌ویریله‌سی وهرقسمه‌عائد پروغراملرك‌ده اوصورتله‌ترتیب ایدیله‌سی‌مناسب کورولمش ومربوط‌جدولده‌پروغراملراوصورتله ارائه اولونمشدر .

۷ — دارالخلافه اولیان محللرده‌کی مدرسه‌لرده عینی تقسیمه تابع اولمق

لازمدر . شوقدرکه هر مدرسه تشکیلاتی اولان یرده هر اوچ قسمك بولونمسی بوقاریده عرض اولنان اسباب طولایسیله موافق مصلحت دکلدر .

۸ — استطاعت وجماعت نسبتنده هر کویدن مدرسهٔ اولادوبره ایکی طلبه‌نك تحصیلی کویلی طرفندن درعهده ایدیله‌لی وصورت انتخاب واعاشه کویلویه براقیلمالیدر .

۹ — شیمدی‌یه‌قدر چیقان مدارسه عائد بالجمله تعلیمات ، قوانین ونظامات یکی‌باشدن تدقیق ایدیله‌رك مدرسین وطلبه‌نك حقوق ووظائفی ومدرسه‌لرك تکامل وترقیسی ایله یقیندن علاقه‌دار اوله‌جق ، اصول اداره وتدریسی مراقبه آلتنده بولوندیره‌جق هیأت علمیه اساسلی برصورتده تثبیت اولونملی ؛

۱۰ — اون ایکی صنف اوزرینه مرتب اولان دارالخلافة العلیه مدرسه‌سنده اکمال تحصیل ایدن ویا بودرجه‌ده قدرت علمیه‌یه مالك بولوندیغی بالامتحان ثابت اولانلردن علوم شرعیه ولسانیه‌نك شعبانده کسب اختصاص امنیه‌سنده بولونه‌جقلره منشأ اولمق ودرت شعبه‌یی محتوی بولونمق وایلریده عددی اوچه ابلاغ اولونمق اوزره شیمدیلك برمدرسهٔ کلیه ، یعنی براسلام دارالفنونی بولونمسی تنسیب وهرصنفك پروغراملری مربوط جدولده کوستریلمش وتفرعات اداره وتدریسیه‌سنه عائد تعلیماتنامهٔ مخصوص دردست تذکر بولونمشدر . بو « اسلام دارالفنون » نك محتوی اولدیغی شعبات بروجه آتیدر :

۱) — تفسیر وحدیث مدرسه‌سی ؛
۲) — فقه « ؛
۳) — کلام « ؛
٤) — لسان وادبیات « .

۱۱ — افعال عبادك معلل بالاغراض اولدیغنی سویله‌مشیدم . بونده شبهه یوقدر . برطلبه ، دها باشلانغیجده ایکن درجات تحصیلك نهایتنده نه‌کبی مادی برمکافاته نائل اوله‌جغنی بیلمه‌لی و اکمال تحصیل ایدنجه بالفعل اوکا نائل اولملیدر . بناءً علیه مدارسك هر قسمندن چیقاجق اولان افندیلره مخصوص فیوضات بر نظامنامه ایله تثبیت اولونمالی . بونکله برابر مدارسك هر هانکی درجه‌سنی اکمال ایدن معافیت ومساعدات عسکریه‌یه نائل اولملی وبوکا مقابلده اثنای تحصیلده تعلیم وتربیهٔ عسکریه مجبوری اولملی . دیکر درسلر کبی بوده متخصصلر طرفندن معین کونلرده طلبه‌یه کوستریله‌لیدر .

۱۲ — محتاج اصلاح کورولن شیلردن بری‌ده طلبه‌نك قیافتی مسئله‌سیدر . انتظام ووحدتك دها زیاده تأمینی ایچون مسلکه دلالت ایدن یکنسق البسه‌یه اهتمام اولونمق‌ده ایجاب ایدر .

فی‌الحقیقه هرکسك کسوه‌سنی ، سرپوشنی تقییداتمك خاطرمزدن بیله کچمز . فقط عادتا بر صنفك علامت فارقه‌سی اولان زی وقیافتی ، اوصنفله علاقه‌سی اولمیانلرك طاشیماسی هیچ برصورتله تجویز ایدیله‌مز . هر ایکیسی‌ده ضابط اولدیغی حالده بر بحریه‌لینك سرپوشنی ضابطان بریه‌دن برینك طاشیماسی‌بیله تجویز اولونماز کن بر بقال ، برقهوه‌جی ، حتی هرهانکی مسلکدن مطرود بریسی باشنه صاریق صارابیلیور . بونك مسلك علمی‌یی نه‌درجه تذلیل ایده‌جکنی بیلمم‌که سویله‌مکه حاجت وارمی ؟.. بناءً علیه مسلك علمی‌یه ودرجات مدارسه مخصوص اولان سرپوش ، زی و قیافت هرحالده تفریق اولونملی ؛

۱۳ — مدارسده اوقونه‌جق فنلره مخصوص کتابلر تألیف اولونملی . عربجه‌یی آزقیصه برزمانده بلله‌یه‌بیلمك ایچین یکی اصولده صرف ؛ نحو وقرائت کتابی لازمدر . دیکر فنلرده بویله .

ابن خلدونك دیدیکی کبی : « عالمده انسانك تحصیل ایده‌میه‌جکی بر فن یوقدر . بر فن ایچین سنه‌لرجه امك صرف ایدوب‌ده ینه اوکا عائد اساسلی بر فکر ایدینه‌میه‌نلر ، مطلقا قابلیتسزلکله اتهام اولونه‌مازلر ؛ بو ، اصول تدریسك یاکلیشلغندن ایلری کلمکده‌در . برفنی تحصیل ایچین اك موافق اصول ، اولا تحصیلی مطلوب اولان فنك متفق علیه اولان مسائلنی ساده بر شکلده بلله‌ملی ؛ ثانیاً مختلف فیه اولانلری کورمه‌لی ؛ صوکره‌ده اوفنك فلسفه‌سنه ، اختلافاتك منشأنه وبو اختلافاتك استناد ایتدیکی ادله‌نك تدقیقنه کچیلملیدر . »

بناءً علیه مقصده کوره مدارسده اوقوتیله‌جق مقتضی کتابلرك برآن اول وجوده کتیریله‌سی اسبابی استکمال اولونملیدر .

۱٤ — « مدرسهٔ اولی » ده اکمال تحصیل ایتمش اولانلر کویلره ، ناحیه‌لره مدرس ؛ بعض جسیم کویلرله ناحیه‌لره امام وخطیب ، معلم اوله‌بیلمه‌لی . وبو مدرسه‌یی اکمال ایتمه‌دکجه نه امامق ، نه‌ده خطیبلك یاپامامللیدر . مفتی ، قاضی ، واعظ اوله‌بیلمك ایچین‌ده مطلقا « کلیهٔ اسلامیه » دن مأذون اولملی ومدرسة القضاة ایله مدرسة الارشاد بو دارالفنونك فقه وتفسیر شعبه‌لرینه الحاق ایدیلملی . هرنه اولورسه اولسون باشقه نامله مختلف مؤسسه‌لرك بولونمسی هم مدرسه‌نك اهمیتندن اسقاطنه بادی ، همده مطلوب اولان وحدته مانع‌در ؛ بناءً علیه آیریجه بر مدرسة القضات ومدرسة الارشاده لزوم یوقدر .

مدارس بوصورتله توحید وفیوضات توسیع ایدیلنجه آرتیق امامرلك ، خطیبلرك ، معلملرك ، واعظلرك ، مفتی وقاضیلرك منشائی یالکز مدرسه‌لر اوله‌جق وبو صورتله بو اسلامی مؤسسه‌لرده اولجه حائز اولدقلری اهمیتی یکی باشدن اکتساب ایده‌جکدر .

جهت اوقافدنده وقوعبولاجق اساسلی معاونتله مدارس توحید وپروغراملر احتیاجه کوره تنظیم ایدلدکدن صوکره هیچ شبهه یوق‌که مدارسدن یتیشه‌نلر حیاتده لازم اولان معلومات عمومیه‌دن بیکانه قالایه‌جقلری کبی هم علوم شرعیه وعقلیه‌ده ، همده فنون جدیده‌ده متبحر ذوات یتیشه‌بیله‌جك وبو مؤسسه‌لر بوتون معناسیله بر دارالتعلیم اوله‌جقلردر . بونك ایچین سریع وقوی آدیملرله یورومك لازمدر .

اون اوچ اون درت سنه‌دن بری مدارسی مکمل بر اصوله ارجاع ایتمك ایچین وقوعبولان تشبثلرك لایقیله ثمره‌دار اولامامسنده برچوق عوامل موجود اولدیغنده شبهه یوقدر . بنده‌کزجه بونك اك مهم عاملی بوکبی عمومی ومسائلی معین ومحدود اشخاصك تنبثاتنه ترك ایتمکدر .

فی‌الحقیقه بونك نه‌درجه محذورلی اولدیغی دوشونیله‌رك وقتیله اصلاح مدارس نظامنامه‌سنه عیناً شو ماده علاوه ایدیلمشدی :

« اشبو جدولده توسیعا ویا تبدیلا اجراسنه لزوم کوریله‌جك تعدیلات درس وکیلنك تحت ریاستنده اعضاسی مدرسه مدیر ومعلملرندن اوله‌رق جانب مشیختدن تفریق وتعیین اولنه‌جق لااقل اوتوز ذاتدن مرکب بر انجمن مخصوص طرفندن ایفا اولونور .

— ماده : ۷ »

اصلاح مدارس نظامنامه‌سنك بو صراحتنه رغماً مقام مشیخته کلن ودرس وکالتنده بولنان هرذاتك کیفی حرکتلریله دارالخلافه پروغراملرینك آلت اوست اولدیغی کورولمشدر . حالبوکه بویله بر ملتك حیاتنه تعلق ایدن مسائل معظمه برقاچ شخصك دوشونجه‌سی ایله حل ایدیله‌مز . شخصی قرارلر ، شخص ایله برابر کیدر . بویله مسئله‌لر یقیندن علاقه‌دار اولان بر هیئت علمیه طرفندن مذاکره ومناقشه ایدلدکدنصکره برقراره ربط ایدلملی وصوکرا کیم کلورسه کلسون اوقراری تطبیقه مجبور اولملیدر . ایشته بونك ایچوندرکه تدریسات مدیریت عمومیه‌سی ۲ محرم ۱۳۳۶ و ۱۹ تشرین اول ۱۳۳۳ تاریخلی مدارس نظامنامه‌سنك سکزنجی ماده‌سنك ویردیکی صلاحیته وبوقاروده‌کی مطالعاته استناداً مدارسك ترقی وتکملنه عائد دوشونجه‌لرینی تثبیت ومدارسك هرقسمنده ۳۳۹ دن اعتباراً تعقیب اولونمسی اقتضا ایدن پروغرامی تکلیف ایدرکن پك مهم وحیات اسلامیه‌مزله درین وقوی برعلاقه‌سی اولان بومسئله‌یی تدقیق وقطعی برقرار آلتنه آلمق ایچون آتی‌ده‌کی ذواتدن مرکب موقت بر شورای عالی تشکیل ایدلمه‌سنی تکلیف ایتمه‌یی‌ده موافق بولمشدر . مدیریت عمومیه‌نك تکلیف واقعی عریض وعمیق تدقیق ایده‌جك اولان مذکور شورانك برآن اول اجتماعه دعوت اولونمه‌سی منوط رأی سامیلریدر اولبابده

تدریسات مدیر عمومیسی

احمد حمدی

کاغدلرمز کلدیکی جهتله رساله‌مز انشاءالله بعدما منتظماً انتشار ایده‌جکدر .

آنقره : علی شکری مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هریر ایچون سنه‌لکی (۲۷۵) آلتی آیلغی (۱۵۰) غروشدر.

نسخه‌سی ۵ غروشدر. سنه‌کی ۵۲ نسخه‌در.

اداره‌خانه : انقره‌ده‌حریت اوتلی قارشوسنده‌کی سوقاقده

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر.

مسلکه‌موافق آثار مع الممنونیه قبول اولونور. درج ایدیلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز.

سبیل الرشاد

آدرس تبدیلنده آیریجه ۵ غروش کوندرلملیدر.

مکتوبلرك امضالری واضح و اوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر.

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولنور.

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرری محمد عاکف

صاحب و مدیر اشرف ادیب

اتبعو اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۵۲۳ | ۱۵ جمادی‌الاخر ۱۳۴۱ | ★ جمعه ★ | ۲ شباط ۱۳۳۹ | جلد ۲۱

ایچکینك حیات بشرده آچدیغی رخنه‌لر

۲

تمهید

عمر بن الخطاب رضی الله عنه ، کونك برنده : « یاربی ! شراب مسئله‌سنی بزلره کافی درجه‌ده ایضاح بیورد . » دیمشدی . آره‌دن چوق کچمکسزین نازل اولان آیت کریمه‌ده خمر اولا « شیطان ایشی اولمق اوزره مردار برشی » وصفیله توصیف ایدیلدکدن ، انسانلر آره‌سنه کینلر ، اوتلر صوقه‌جغی کبی نمازدن و اللهی آکمقدن آلیقویه‌جغی ده بیلدیریلدکدن صوکره قطعیاً تحریم بیورولدی .

لکن فقها آیت کریمه‌نك منطوق منیفی ایله اکتفا ایتمدیلر و « هر سکر ویرن شی شرابدر » مآلنده‌کی حدیث شریفی قبول خصوصنده برلشه‌مدیلرده « شراب نه‌در ؟ نبیذده شراب نوعنه داخلمیدر ؟ اوزومدن یاپیلان مثلث ، پیشمش نبیذك حکمی نه‌در ؟ ایچنه شراب قونولان قابلر ایچون نه دینیله‌جکدر ؟ » دییه تدقیقاته کیریشدیلر . دها صوکره ایچنلره تعیین اولونه‌جق جزا ایله بوجزایی تطبیق ایچون شرابك قایناتمش ، یاخود کوپورمش اولمسی لازم کلوب کلمیه‌جکنه وهانکی نوع ایچکیده سکرك مشروط اولدیغنه وحدی موجب سرخوشلغك درجه‌سی نه‌دن عبارت بولوندیغنه وسائره‌یه دائر اوزون بویلو مباحثاته قویولدیلر . طبقی نبیذ ایله آلنان آبدستك ، نبیذ ایله ازاله اولونان مردارلغك ، کذلك سرخوش طرفندن واقع اوله‌جق معاملات و تصرفاتك هانکی نوع احکامه تابع اوله‌جغی حقنده‌کی تعمیقات مفرطه‌یه دالدیلر .

خلاصه فقهانك شراب حقنده‌کی یازیلرینی تدقیق ایدنلر یالکز بونلری کورورلرده عائلی رابطه‌لرك پارچه‌لانمسی ، حیات اجتماعیه‌نك دایاندیغی رکنلرك کوشه‌سی ، سفاهتلرك ، جنایتلرك آلابیلدیکنه یاییلمسی ، وجودلرك چوروسی ، آنا قارننده‌کی یاورولرك ، یکی دوغان چوجقلرك مداواتی مشکل روحی ، بدنی پروروخسته‌لقلره آفتلره وارث اولمسی کبی عشرت یوزندن میدان آلان آشاغیده تفصیل ایده‌جکمز شیلرك هیچ برینه تصادف ایده‌مزلر .

شاید فقها خمر آیتنك ظاهریله اکتفا ایتسه‌لردی‌ده بو تأویلاته دالماسه‌لر واورته‌یه چیقاردقلری خلافیات ایله‌مسئله‌یی تحملنك خارجنه سورمسه‌لردی هیچ شبهه یوقدرکه مسلمانلر نه بویله محرمات ایله یوز کوز اولورلر ، نه‌ده کندیلرینی راست کلن ملتلر طرفندن قولایلقله هضم ایدیله بیله‌جك زواللی بر لقمه حالنه کتیرن بوعجز مادی واخلاقی ایچنده قیورانیرلردی .

شیمدی ، اك صلاحیتدار شخصیتلر طرفندن سرد اولونه‌رق آمریقا حکومتنك ایچکی‌یی صورت قطعیه‌ده منع ایچون استناد ایتدیکی رأیلری ، قرارلری برو برو بیلدیره‌جکز . زیرا بونلر جداً اوکرنه‌جك ، عبرت آلنه‌جق شیلردر . بونکله برابر عبرتده یالکز عقلی باشنده اولانلر ایچوندر .

ایچکی و حیات اجتماعیه

بشرك حقوقنی طانیدان ، افراده حریت ورن فرانسه اختلالنك آثار سیئه سندن اولمق اوزره ایکی مدهش آفت برق ضیاسنك فضاده‌كی سرعتی انتشاریله بوتون عالم انسانیتی قاپلادی . بر حالده‌كه اقوام غربیه طرفندن « كری قالمش امتلر » آدیله آكیلان مسلمانلردن باشقه‌سی ایچون بو ایکی بلادن خلاص امكانی یوقدی . ایشته بو بلالردن بریسی ورنجیسی ایچكیدر .

مهلك ، لكن تأثیری بطی برزهر ذی‌حیات بدنلرده‌كی طمارلرده تأصیل سینسی سینسی یوروسه ایچكی‌ده مدنی اقوامك ایچنه طبق اویله صوقولدی . حیات اجتماعیه‌نك تملرینه ، آنادیوارلرینه لایقیله یراشمه‌دن كیمسه‌یی امراضندن شبهه‌یه بیله دوشورمدی .

ایچكی یوزندن دوغه‌جق فلاكت اجتماعیه‌نك مدهش مقدمه‌لرینی الك اوكجه دویان ، اونی وقتیله كندیسی ایچون شعار ترقی ، نشانهٔ تمدن اتخاذ ایتمش ملتلردن بالخاصه آمریقالیلرله اوروپانك شمال ووسطنده‌كی اقوامدر .

أوت ، اوزون مدت نفسلرینه ظلم ایدن بوملتلر حیات فردیه واجتماعیه‌لرینك اساساتی ییقه‌جق صارصینتیلری نهایت طویدیلر ؛ واو طائلی سرخوشلقدن آییلنجه كوردیلركه ایچكی افرادك اخلاق وصحتی اوزرنده قاپانماز رخنه‌لر آچمش ؛ باقدیلركه سینكیرلر عاطل ، دماغلر پریشان ، عمرلر سوره‌كسز ؛ آكلادیلركه عائلی حیاته قصد ایتمش ، الله طرفندن ، طبیعت طرفندن دائمه‌سی امراولونان اهلی رابطه‌لری ، نسبی علاقه‌لری بوتون قوپارمش آتمش ؛ باقدیلركه برچوق جنایتلر اورته‌ده یوزییور ، برسورو خسته‌لقلر میدانده كزییور .

ایشته بوملتلر شووخیم عاقبتلره مطلع اولونجه عقللرینه كلن هر واسطه ایله ایچكی علیهنده مجادله‌یه باشلادیلر . قات قات ویركیلر آلمق ، ایچنلری حبسه آتمق ، بلدیه مجلسلرینه قادینلر انتخاب ایتمك ، صاتیلان مسكراتده‌كی اسپرتو مقدارینی تحدید ایلمك ، هكیملر طرفندن عشرتك مضرتلرینه دایر ویریلن راپورلری هرطرفه یایمق كبی آمریقاجه ، اوروپاجه معروف تدابیرك هیچ برینی براقمادیلر .

آلمان اساتذهٔ معرفه‌سندن اشتاینر ، ایچكی یوزندن ظهور ایدن وقعه‌لرله بو ابتلالك حیات اجتماعیه‌ده آچدیغی رخنه‌لری تعقیب ایتدكدن صوكره « فردك كندی تصرفاتنده‌كی حریتی » نظریه‌سندن طولایی بوتون قانونجیلره هجوم ایدییور ؛ باقیكز نه دییور : « ایسترسه انتحار درجه‌سنه وارسون ، كندی نفسنه ظلم ایدن انسانه بزم نه آلیش ویریشمز وار ؟ غیرك حقوقنه تعرض ، عمومك آسایشنی متضرر ایتمه‌مك شرطیله انسان ایسته‌دیكنی یاپمقده سربستدر . آرزو ایتدیكی صورتده اوله‌سی‌یه ایچمك حقیدر . تأصیل ۵ اختیاریله اولدقدن صوكره عقلندن ارادەسندن ، شرفندن ، الحاصل بوتون فضائل ومواهب انسانیه‌سندن تجرد ایده‌بیلیر . هم ده هیچ مسئول ومعاتب اولمامق شرطیله .

« آسایش عمومینك محافظه‌سنه وسرخوشلرك كرك بوكا قارشی حرمتسزلكدن ، كرك باشقه‌لرینك حقوقنه تجاوزدن منعی مسئله‌سنه كلنجه حكومات منتظمه بوبابده اقتضا ایدن تدابیرك اتخاذی ایچون اداره آدملرینه صلاحیت كامله ویرمشدر . حكومت سرخوشی آییله‌رق كیمسه‌یه ضرری طوقونمایه‌جق برحاله كلنجه‌یه قدر ضابطه مركزلرنده موقوف بولوندورور . برجنایت یاخود جرم ایشله‌دكدن صوكره آلته‌ گیردیكی سرخوشلری‌ده كندیسنك انتباهی ، باشقه‌لرینك عبرتی موجب اوله‌جق صورتده جزاسنی آلمق اوزره محكمه‌یه سوق ایدر . بناءً علیه ایچكی یوزندن جمعیات بشریه‌نك كوره‌بیله‌جكی ضرری حكومتله محكمه بو صورتله منع ایتمش اولیور . لكن أوینك درت دیواری آره‌سنده چیله‌یره‌سی‌یه ، حتی اوله‌سی‌یه ایچن آدملره كلنجه بونلر ایچون نه دیمه‌یه حقمز اوله‌بیلیر ؟ »

ایشته بوسوز قانونجیلرك سوزیدر ، كه طوغرو كبی كورونمكله برابر اشكال مغالطه‌نك الك پارلاغنه نمونه عد ایدیلسه شایاندر ! بكا كلنجه بن ملتلرك سلامتی مقصدیله وضع اولونان قوانینك اصول ونظریاتی آره‌سنه بویله صحتلری خراب ایده‌جك ، نسللری كسه‌جك ، دماغلرده‌كی موازنه‌یی بوزه‌جق وامتلرك هم كندیلرینك ، هم ده حیات اجتماعیه‌لرینك سرمایهٔ بقاسی اولان اركان اخلاقی یرلره سره‌جك فلسفه‌لرك كیرمش بولونمسندن جداً قورقارم .

مادامكه جمعیتلر فردلردن تشكل ایدییور ، افراد ایله جمعیتلری بربرندن آییرمق فساد عقله دلالت ایدر . زیرا فردلر ناصیلسه اونلرك وجوده كتیره‌جكی جماعتلرده بویله اوله‌جغی بدیهیدر . بناءً علیه امتلرینك سعادتنه وقف وجود ایتمش اولان قانونجیلرك هركسدن اول آكلامسی ایجاب ایدركه جماعتلری تشكیل ایدن افراد ، فضاحتلرك هرنوعنی ، رذالتلرك هرشكلنی ارتكاب ایده‌بیله‌جك صورتده باشی بوش براقیلدقجه او معین اولان جزالر ، نه جماعتلره ، نه ده مصالح عامه‌یه هیچ برمنفعت تأمین ایده‌مز .

برآدم سرخوش اولور ، باشقه‌لرینی اضرار ایدر . بونك اوزرینه محكمه تضمین ، یاخود جزای نقدی ، یاخود علی العاده حبس ایله حكمده بولنور . پك اعلا ! بوكبی تدابیر مانعه عجبا او سرخوشله امثالی ایچكینك كندیلرینی سوق ایده‌جكی بویوك ، كوچوك حرائمدن آلیقویه‌جقمی ؟

عیاشلر طرفندن وقوعه كتیریله‌رك حاكمره سوق ایدیلن حادثه‌لری تعقیب ایدنلر پك اعلا بیلیرلركه محكمه‌لرك بوبابده ویردكلری جزالر آسایش وحقوق عامه نقطهٔ نظرندن هیچ برفائده‌یی موجب اولمامقده‌در . باخصوص سرخوشلق حالنده ایقاع جرم ایدنلره قارشی مسامحه‌كارلق مدنی ملتلرك محكمه‌لری ایچون برشعاردر . محكمه‌لرمزه‌ن برچوغی بونلرك برائتنه حكم ایدر . نه جرملرینی نظر اعتباره آلیر ، نه ده

حادثه‌يي نتايجيله اولچمك جهتنه يانا شير .

ايشيتدم‌كه شريعت اسلاميه متعمداً عقلني غائب ايدن سرخوشي ايقاع ايده‌جكي بوتون جرائمدن مسئول طوتار ، اونكله آييق مجرم متعمد ارەسنده هيچ بر فرق وجودينی قبول ايتمزمش؛ كذلك مسلمانلقده بر آدامك كندي حياتنه ، ياخود كندي وجودندن بر جزئنه قصد ايتمه‌سي طبقی باشقه برينك حياتنه قصد ، ياخود بر طرفنی جرح ايتمه‌سي كبي تلقي اولونورمش. طوغروسي بن بوني يك بكندم . بزم قانونجيلرمز انسانك كندي نفسنه قارشي ايقاع ايتديكي جرم ايله باشقه‌سي حقنده‌كي تجاوزيني بربرندن آييرييورلر . صوكره ، فردلرك كندي نفسلرينه قارشي ايقاع ايتدكلري بوتون ضررلردن جزؤلري بولوندقلري جمعيتلرك آشكار بر صورتده متضرر اوله‌جغی قانونجيلرمزجه معلوم بولونديغی حالده افيون ، مورفين ، قوقائين اسپرتو كبي شيلرله ولو انتحار ايچون اولسون كنديلري حقنده جنايت ايشله‌مش بولونانلره هيچ بر جزا ويرمييورلر .

املرك عناصر مركبه‌سني تشكيل ايدن فردلره جماعتلرك روحني اولدورن بو زهرلري مباح كوردكدن صوكره آرتيق قانونجيلرك جمعيات بشريه‌يي اسيركه‌ملري ، عمومك سعادتي اوزرينه تتره‌ملري يره‌ده‌قاليور ؟ صوكره ، اللرنده‌كي وسائط جمعيتلري مسعود ايتمه‌يه كافي كله‌جكني ناصيل ادعا ايدييورلر ، بر درلو عقلم ايرميور .

بن « كندي تصرفلرنده افرادك صورت مطلقه‌ده حريتي » نظريه‌سني خرافه قبيلندن تلقي ايدييورم . ذاتاً بونك بويله اولديغی كونك برنده هركسجه آكلاشيله‌جقدر . ايشته بولشه‌ويك روسيه بو خصوصده ديكرلرندن اول طاورانندي . اوزاتمق ايسته‌ين اللره اوردي . حتى آشان فردي اراده‌لري برچوق قيود ايله باغلادي . قانونجيلر نظرنده قوانين مدنيه‌نك اساس وروحي عد ايديلان حريت مطلقه‌يه هيچ آلديرمادي . ديكر طرفدن آمريقا حكومات متحده‌سي ده ايچكي‌يه قارشي او مدهش هجوملريني كوسترنجه روسلري كاه اسيا اقوامنه ، كاه باربار سورولرينه الحاق ايدرك زواللیلري مسخره‌يه الان حكه قوافلرينك دايمه‌يه چاليشدقلري بوتون چوروك دليللر بيقيلدي كيتدي .

قانونجيلر بيلمليدركه عشرت مبتلالري طرفندن ايقاع اولونان جرملري منع ايچون اتخاذ ايتدكلري بوتون مقررات عجزه محكوم اولمشدر . بونلري اوكنده‌كي احصائياتك اسكيلريني ، يكيلريني بر كره‌جك اولسون نظر تدقيقدن كچيرسه‌لردي جرائمي ، جناياتي الايله‌يكنه تعميم خصوصنده ايچكينك نه درجه‌لرده فعال اولديغی ، بو فعاليته قارشي دساتير مدنيه طرفندن تقرر ايديلان اداري احتياطلرك ، تدبيرلرك سلامت عامه‌يي خلادن و جمعيات بشريه‌يي عشرت مبتلالرينك الندن صيانت خصوصنده هيچ فائده‌سي اولماديغی كورورلردی .

« بلتزرير » حبسخانه‌سي طبيبي دوقتور « باير » طرفندن طوتولان احصائيات جدولي آلمده طورييور . يالكز على العاده قباحت وجنحه‌لر دكل ، بويوك مقياسده خيرسزلقلر ، چوغی يان كسيجيلك اولمق اوزره هايدودلقلر ، ياغماجيلق قصديله قونداقجيلقلر اكثريتله عشرت مبتلالري طرفندن ايقاع ايديلمكده‌در .

دوقتور مدمن اولميانلرك ، يعني كيجه كوندوز ايچمه‌ينلرك سرخوشلقله ارتكاب ايتدكلري جرائمي تدقيقدن صوكره حبسخانه موجودينه كوره نسبتي شو صورتله تثبيت ايدييور :

۵۱,۴ يوزده باشقه‌لرينه بدني ضررلر ايقاع ايدنلر

۶۸,۳ « احكام ونظامات اداريه‌يه قارشي كلنلر

۵,۶ ل « آداب عموميه واجتماعيه‌يي اخلال ايدنلر

« پنتزبرغ » ده امراض عصبيه طبيبي دوقتور « هوجوهوبه » نك ۱۹۰۷ سنه‌سندن آزاول طوتمش اولديغی احصائيات جدولي بيمارخانه‌سنده‌كي مجنونلرك يوزده اوتوزني ايچكي مبتلالرندن اوله‌رق كوسترييور . آرتيق بو خسته‌لر ايچون اجزاسندن بولوندقلري امته منفعتلري طوقونمق ، هيچ اولمازسه شرلري طوقونمامق شويله‌دورسون ، تيمارخانه‌يه سوق اولونمازدن اول نفسلرينه ، چوجقلرينه چولوقلرينه ، جماعتلرينه ، ملتلرينه قارشي ايقاع ايتدكلري زيانلري تخمين ايتمك اوقدر مشكل بر ايش دكلدر .

ايچكينك اراده‌يي ضعفه ، اعصابي وهنه اوغراتمسي يوزندن روحي وعصبي خسته‌لقلر آرتوب طورييور . محكمه‌لر ايسه جنايت ويا جنحه ارتكاب ايتمش برچوق كيشيلرك تخليه‌سي سببيله بوكبي عارضه‌لري وسيله اتخاذ ايدييور . اونلري مؤاخذه ومسئول ايديلمه‌يه‌جك خسته‌لر صيره‌سنه قوييور . حالبوكه بونلر خسته دكلدييلر . كندي قصد واختيارلريله ايچكي‌يه قويولديلر . آيي كوتودن آييرمق ، افكار وحركاتي طارتمق ايچون ، اوت صرف يالكز بونك ايچون الله طرفندن كنديلرينه توديع ايديلان فطري موازنه عقليه‌لريني كندي اللريله بوزديلر . پك اعلا ، قوانين مدنيه ايله او قوانيني مدافعه ايدنلر بو خسته‌لرك ايقاع ايده‌جكي جرائمدن جمعيت بشريه‌يي صيانت ايچون نه ياپديلر ؟ بو كبي مجرملر كنديلرينك انتباهني ، باشقه‌لرك ده عبرتني موجب اوله‌بيله‌جك صورتده تجزيه اولونمق اوزره محكمه‌لره سوق اولوندقجه امراض عصبيه‌لري بهانه سيله‌لري تخليه ايديلدي . بناءً عليه بونلرده آسايش عموميه ايله بيلدكلري كبي اوينامق ، باشقه‌لرينك حقوقنه ايسته‌دكلري كبي صالتاشمق امكاني بولديلر . نه حريفلر حبس ايديله‌رك شرلرندن ملتلري قورتاره بيلدي ، نه ديكر ميخانه قوربانلرينه وسيله انتباه اوله‌جق بر كونه تعزيرده بولونولدي ، نه ده عياشلره صرف ايچكي ايچدكلرندن طولايي بر جزا تعيين ايديلدي .

شو سطرلري يازاركن كوزمك اوكنده آلمانيا حكومتنك رسمي بر احصائيات جدولي طورييور . عياشلرك ايقاع ايتدكلري جرائمه قارشي محكمه‌لر وقانونجيلر طرفندن كوستريلن مسامحه واستخفافك نه درجه‌لره واردیغنی وبوحالك امت حقنده نه اغير بر جنايت

اولدیغنی بیلدیره‌جکی ایچون اقتباسنده بأس کورمیورم .

سنه	محکمه‌یه سوق اولونان عیاشلر	برائت قازانانلر
۱۸۹۷ - ۱۹۰۱	۲،۸۶۳،۲۵۹	۶۲۵،۹۳۳
۱۹۹۲	۶۰۹،۸۰۰	۱۳۵۶،۷۶
۱۹۰۳	۶۵۱،۵۳٤	
۱۰۰٤	۶۱۱،۰۰۳	۱٤۱،۸٤۳
۱۹۰۵	۶۱٤،۹٤۰	۱۳۹،۷۱۵

بناءً علیه ۱۹۰۲ دن اعتباراً اولان نسبتی تدقیق ایده‌جك اولورسه‌ق شویله بولورز :

۱۹۰۲	۱۸،۳	یوزده	تقریباً بشده برینی
۱۹۰۳	۱۸،٤	»	»
۱۹۰٤	۱۸،۸	»	»
۱۹۰۵	۱۸،۹	»	»

منافع وسلامت عمومیه‌یه قارشی ایقاع ایتدکلری جرملردن طولایی محاکمه‌یه سوق اولونان بو مجرملری محکمه‌لرك تبرئه ایدرك باشی بوش براقلری یوزندن جمعیتلره اصابت ایدن ضررلرك مقداری شو جدوللردن آکلاشیلمشدر .

قانون واضعلرینه شایان برحرکت وارسه اوده غایاته ویریله‌جك احکامك وسائلده تشمیلی ایله محدر ، مسکن شیلرك ودیکر اسپرتولی ایچکیلرك هیچ برینه هیچ برصورتله مساعده اولونمامسیدر . زیرا بوکبی مایساتك کرك طوغرودن طوغرویه سریعاً ، کرك تدریجی برصورتده مؤثر اولان وسائطله میدانه کتیردیکی ضررلر کندیلرنجه معلومدر .

امام مالك بن انس حضرتلریله دیکر بعض مجتهدلرك مذهبنده ذریعه‌لری سد اتمك ، غایات ومقاصده ویریله‌جك حکملری وسائلده ویرمك امهات اصولدندر . اوروپاده‌کی قوانین مدنیه واضعلریله بونلره پیروك ایدنلر بو دستوره توفیق حرکت ایتسه‌لرده مقدارینك آزلغنه چوقلغنه باقمایه‌رق بوتون مشروبات کئولیه‌یی منع ایتسه‌لردی نه قدر ایی اولوردی .

مع‌مافیه بن دها ایلری‌یه کیدرك اسپرتولی مشروبات تداوی ایچونده قوللانیلمامليدر ، دیه‌جکم . زیرا آشاغیده‌کی فتاوای طبیه‌دن آکلاشیله‌جغی وجهله یکی ، حتی اسکی علاجلر آره‌سنده حکیملری خسته‌لره کئول ویرمکدن مستغنی قیله‌جق پك چوق شیلر واردر .

شیخ عبدالعزیز چاویش

یکی اثرلر

شرعیه وکالتی تدریسات مدیرعمومیسی فاضل محترم آقسه‌کیلی احمدحمدی افندی حضرتلری طرفندن بو کونلرده «اسلام دین فطری در» و «خاتم الانبیا حقنده الکچیرکین برانادك ردیه‌سی» نامنده ایکی مهم اثر نشر اولونمشدر . اسملرندن‌ده آکلاشیله‌جغی وجهله اثرلر پك مهم واسلام ایچین چوق فائده‌لیدر . دییه‌بیلیرز که : شمدی‌یه‌قدر بوموضوعده بویله براثر نشراولونمامشدر . تورکیا بویوك ملت مجلسی معارف وکالتی تألیف وترجمه هیئت علمیه‌سنجه‌ده مظهر تقدیر اولان بواثرلرك اهمیتی حقنده فضله برشی سویله‌میه‌رك یالکز مندرجاتنی ذکر ایله اکتفا ایده‌جکز . برنجی اثرك مندرجاتی بروجه آتیدر :

تدین مفهومی انسانلرده فطریدر - سلامت فطریه‌نك ضیاعی یوزندن حصوله کلن ضلالت بشریه - انسانلره هدایت یوللرینی کوستره‌جك پیغمبرلر کوندریلمسی - ادیان وشرایعك تدریجی تکاملی - دین کامل .

علمك ترقیسی جمعیتی دیندن مستغنی قیلارمی ؟ . اوروپا متفکرلرینك خرستیانلق علیهنده بولونمالرینك سائق اصلیسی - دین نصارانك تحریف ایدیله‌رك بریتین خرافه حالنه انقلابی - کلیسانك تحکم باطلی - اوروپا حکماسنك طبیعت بشره موافق بردینه حس ایتدکلری احتیاج - بودورن دین فطری‌یه رجوع دوریدر - فطری ، طبیعی ، عمومی دین انجق مسلمانلقدر - اسلام مغایر طبیعت اولان معصیت اصلیه نظریه‌سنی رد ایدر - اسلامك الوهیت حقنده تمامیله فطری اولان عقائد اساسیه‌سی - تثلیث غیر طبیعی بر تلقیدر - وحدت آلهیه عقیده‌سی حضورنده علم وفلسفه‌ده بویوك اکمکده‌در - ذات وصفات الهیه‌نك کنهنی تصور خصوصنده عقل بشرك عجزی - عقیدهٔ توحیدك روح بشره ویردیکی حریت و استقلال - باپای بر یوزنده الهك وکیل مطلقی تلقی ایدن خرستیانلق بشری تذلیل ایدر -

ملائکه حقنده اسلامك عقیده‌سی - حکومت اسلامیه ، قدرت الهیه‌نك هر ذرهٔ تجلیسنه ملك عنوانی ویریور - اسلام ، کلیسالرده‌کی رسملر شکلنده بر ملك طانیمایور - هر کوره‌مدیکمز شیئی انکار ایده‌بیلیرمی‌یز ؟ . روح ، عقل کوروله‌میور - ، فقط واردر . الکتریقده کوروله‌میور - هر کوروله‌مین شیئی علم رد ایده‌مز -

انبیایه ایمان — زمان زمان ضلالته دوشن بشریته پیغمبرلر واسطه‌سیله الله هدایت یوللرینی کوسترمشدر - وحی والهام - وحیك تعریفی - وحیك امکانی - نبوت ورسالت مرتبه‌سی - وحیی انکاره قالقیشان ملحدلرك دعوالری غیرعلمیدر وحیك وقوعی - وحی ونبوت شئون ثابتهٔ تاریخیه‌دندر - خاتم الانبیا - خوارق محمدیه - حضرت پیغمبرك وجوده کتیردیکی انقلاب عظیم - مسلمانلق بر وجدان اجتماعیدر - ومؤسسی حضرت محمددر - اسلام نظرنده انبیا هردرلو

معايب و نقايصدن منزهدر كتب سماويه‌يه ايمان ــ اصل تورات و انجيل يوقدر ــ ألده بولنان تورات محرف، انجيل ايسه صوكره‌دن يازيلمـا بر كليسا تاريخيدر ــ قرآن كريمك برحرفى بيله تحريفه اوغرامامشدر.

آخرته ايمان اسلامك اركان اعتقاديه‌سندندر ــ آخرتك امكان عقليسى ــ فكر قيامت خصوصنده عقل وفلسفه‌نك دينى تأييدى ــ عدالت الهيه‌نك تجلى ايده‌جكى بركون البته اوله‌جقدر ــ آخرته ايمان حقنده (قانت) ك نقطهٔ نظرى ــ مسئوليت وعدالت حسلرينك يوم آخرتك وارلغنه دلالتى ــ خلقت اولى ايله نشأهٔ ثانيه‌نك مقايسه‌سى ــ بقا وابديته قارشى انسانده‌كى ميل فطرى ــ آخرت مسئله‌سنده عقل وفلسفه‌نك وظيفه‌سى امكانى تحريدر ــ آخرتك وقوع وتحقق حقنده اخبار ونقول صحيحه‌نك لزومى ــ آخرتى انكار عقلك صلاحيتى خارجنده‌در ــ يوم آخرت حقنده انبياى عظامك تبليغاتى.

مسلمانلقده اخلاق واجتماعيات : ــ اخلاقك اساسى ديندر ــ صرف عقل اوزرينه مؤسس اخلاق عموم بشريت ايچون واجب الاتباع اولاماز ــ اسلامك اخلاقه ويرديكى اهميت عظيمه ــ اخلاقى ديندن باشقه اساسلره استناد ايتديرمك ايسته‌ين مسالك فلسفيه ــ فلسفه‌نك اخلاق ايچين كشف ايلديكى مبادى‌يى اسلام اهمال ايتمه‌مشدر ــ اختيار وارادهٔ جزئيه ــ قدره ايمان مسئله‌سى ــ اسلامده مسئوليت مبدائى ــ خرستيانلقده‌كى معصيت اصليه نظريه‌سنى اسلام رد ايدر ــ پيغمبر بيله مسئولدر ــ اسلام نظرنده غير مسؤل يالكز جناب حقدر ــ عقليونك اخلاقى وظيفه مبدائى اوزرينه استناد ايتديرملرى ــ اسلامده وظيفه‌نك منشائى دين اولمسى ــ اخلاق خصوصنده فلاسفه‌نك اورته‌يه قويدقلرى اساسلرى مسلمانلغك دها مكمل بر صورتده وضع وتقرير ايتمش اولمسى ــ عقليونك « وظيفه ايچين ايفاى وظيفه » قاعده‌سى ــ بوخصوصده اسلامك وضع ايلديكى اساس عالى ــ اسلامده سائق وظيفه‌نك درجاتى.

مسلمانلق اساسلرى : ــ مسلمانلق بوتون بشريتك دينيدر ــ مسلمانلق بوتون انبيايى وكتب مقدسه‌يى تصديق ايدر ــ مسلمانلق معاملات دينويه‌يه متعلق احكامى‌ده محتويدر ــ مسلمانلق عقله پك بيوك ومهم بر موقع ويرمشدر ــ مسلمانلقده تكفير مسئله‌سى غايت كوجدر ــ مسلمانلقده تحكم دينى (سلطنت روحانيه) يوقدر ــ مسلمانلق تكامل بشرى استهداف ايدر ــ حريت شخصيه مسلمانلقده اڭ بيوك اساسدر ــ مسلمانلق تكامل فردى واجتماعى‌يى تأمين ايدر ــ مسلمانلقده مساحهٔ دينيه، حريت مذهبيه مهم بر اساسدر ــ

اشبو مهم اثرلرك فياتلرى يكرمى بشر غروشدر. طشره ايچين بشر غروش پوسته اجرتى ضم اولنور.

* *

اتحاد اسلام

آمريقا پروفسورلرندن (لودروب ــ ستود وارد) ك اخيراً (يڭى عالم اسلام) عنوانيله نشر ايتديكى اثر على رضا سيق بك افندى طرفندن توركجه‌يه ترجمه ايدلمش وساحهٔ انتشاره وضع اولونمشدر. شايان دقت افكار ومطالعاتى محتوى بولونان بو اثرك ماهيتى و آمريقا محررلرينك عالم اسلام حقنده نصيل دوشوندكلرى حقنده بر فكر ويرمك مقصديله مذكور اثرك (اتحاد اسلام)ه دائر فصلنى اهميتنه مبنى عيناً نقل ايدييورز:

« اتحاد اسلام » فكرى ، كه أك واسع معناسيله بوتون مؤمنين آراسنده‌كى يكوجودى وتساند حسى‌در ، تا حضرت محمد زماندن برى جارى وموجوددر ؛ او زمانده‌كه : حضرت محمد ايله اصحابى كنديلرينك محو واتلافنه اوغراشان وطنداشلرينه قارشى بربرينه حبل متين ايمان ايله باغلانمشلردى . حضرت محمده كوره ، مسلمانلر آراسنده بر تساند اخوتكارانه اساس وقانونك موجوديتى اهميت فوق العاده‌يى حائز عد اولونمش وبو اخوتى قلوب مسلمينه اويله عميق ومتين صورتده وضع وتثبيت ايتمكه موفق اولمشدر ، كه : اون اوچ عصرلق بر مدت مديده‌نك مرورى بوحسى، فرق اولنور صورتده، تخفيف وتنقيصه سبب اوله‌مامشدر . بوكون بر مسلمان ايله ديكر مسلمان بيننده موجود رابطهٔ اخوت وتساند بر خرستيان ايله ديكر خرستيان آراسنده موجود اولاندن چوق قوتلى‌در. شبهه‌سز مسلمانلرده بربرلريله شدتلى مجادله‌لر ، محاربه‌لر ايدرلر . لكن بو مجادلات ومحاربات عادتا بر عائله غوغاسى ماهيتنى نادراً تجاوز ايدرب خارجى وكفار تجاوزات واستيلالرى اوكنده همان ترك ويا تأخير اولنور. احتمال اسلاميتك ، تابعلرى اوزرنده‌كى نفوذ وتأثير فوق العاده‌سى بو درين حس وتساند واتحاد ايله قابل ايضاحدر . باشقه هيچ بردين وعقيده يوقدركه : سالكلرى اوزرينه اسلاميت قدر صيق ، قوى صورتده دست حكم ونفوذينى وضع ايتمش اولسون. اسلاميت، خرستيانلقدن، برهمن دينندن پك عظيم ساحه‌لر ضبط ايتمش [۱] ، ماجى يعنى زردشتيلكى‌ده دنيا يوزندن قالديرمشدر [۲] . حالبوكه : هنوز هيچ واقع اولمامشدر، كه : بر ملت بركره مسلمان اولدقدن صوكره دين محمدى‌يى ترك ايتمش اولسون ! أوت ، بر ملت اسلاميه ، مثلا اندلس اسلاملرى كبى محو ، قتل واحراق ايله معدوم ايديله‌بيلير ؛ لكن محو ومعدوم اولمق طبيعى ارتداد ايتمك دكلدر .

[۱] اسلاميت، يالكز برهمنلكك وطن اصليسى اولان هندوستانده واسع ساحه‌لر قازانمقله قالميوب جسيم (صوماترا) و (جاوا) جزائرينك سكنه‌سى‌ده دوغرودن دوغرى‌يه دين اسلامه ادخال ايتمشدر، كه : بورالرده دخى اوليجه (برهمنيزم حكمفرما ايدى .

[۲] اليوم باشليجه مركزلرى بومباى شهرى اولان كوچوك هندوستان پارسيلرى جماعتى ، بوكون دنيا يوزنده زردشت مذهبندن قالان يگانه جماعتدر. ايران قطعه‌سنك يدنجى عصر ميلاديده مسلمان فاتحلر طرفندن ضبطى اوزرينه قطعهٔ مذكوره‌دن هندوستانه فرار ايدن زردشت دينى سالكلرى بو جماعتك اساسنى دزلر .

اسلامیتك اتحاد وتساندی ایکی مؤسسهٔ مهمه وحیاتیه ایله پك متین ونافذ صورتده تحت تأمینه آلنمشدر. بونلردن بری « حج » یعنی مکه ومدینه‌یی زیارت وظیفهٔ دینیه‌سی، دیکری ایسه « خلافت » در. غرب عالمنده حکمفرما اولان فکر عمومی‌یه مغایر اوله‌رق، اسلامیتده تساند واتحاد تأثیرینی دائما نشر ایدن، « خلافت » دن زیاده « حج » مؤسسهٔ دینیه‌سیدر. حضرت محمد « حج » ی بر وظیفهٔ علویهٔ دینیه اوله‌رق امر ایتمشدر؛ وهر سنه لااقل ۱۰۰۰۰۰ حاجی، جهان اسلامك هر کوشه‌سندن حرکتله حجازه واصل اولورلر. اوراده « مکه » نك کعبهٔ قدسیه‌سی أوکنده، هر عرقه، هر ملته، هر لسانه، وهر حرث مدنیه منسوب افرادی بربرینه تصادف ایدرك، مشترك برحس دینی، برآتش ایمان وجدی ایچنده ممزوج اولورلر. و« حاجی » عنوان فخرینی حاملاً وطنلرینه عودت ایدرلر؛ بواویله برعنوان‌درکه: صاحبی ایچین عمری اولدیغی مدتجه بوتون دینداشلرینك حرمت وتکریمنی جالب اولور. « حج » ك اهمیت ومعنای سیاسیسی آشکاردر. حج حقیقی، ومسلسل بر « اسلامیت قونغره‌سی » در، که: بو قونغره‌ده جهانك دورت کوشه‌سندن کلن مرخصلر طرفندن دین اسلامك مهام اموری مناقشه ایدیلوب مدافعه ونشر دین پلانلری وترتیباتی تنظیم ووضع اولور. ایشته بو ساحه‌ده‌در، که:

تجدد اسلامی قوت و شدتله وجوده کتیرمك ایسته‌ین رؤسادن همان هپسی (یعنی عبدالوهاب، محمد بن سنوسی، جمال الدین افغانی ودها برچوقلری) وظیفهٔ مستقبله‌لری امرینی غیرقابل مقاومت صورتده ایشیتمشلردر.

خلافت خصوصنه کلنجه: خلافت، خصوصیله ایلك کونلرنده معظم بر وظیفهٔ تاریخیه ایفا ایتمش اولوب آنك ماجرای تاریخیسنی، مقدرات متبدله‌سیله یوقاریکی صحیفه‌لرده برنبذه تدقیق ایتمشدك.

خلافت، بغدادك موغوللر طرفندن تخریبندن صوڭره عادتا بر کولکه مثابه‌سنه ایتمش ایکن عثمانلی پادشاهلری طرفندن شوکت، نفوذ وعظمتی تکرار احیا ایدلدی. عثمانلی پادشاهلری خلافت عنوانینی اوستلرینه آلمشلر، وبوتون سنی عالم اسلام طرفندن خلیفهٔ رسول الله طانمشلردی. بونکله برابر بواستانبول خلیفه‌لری، مکه‌ده ویا انده عالم اسلامه حکم ایدن سلفلری درجه‌سنده حرمت وتکریمه مظهر اولمادیلر. خصوصیله عربلرك نظرنده عثمانلی پادشاهلرینك خلافتی دائما بربطلان تاریخی ودینی کبی کورونمش وبوایشه هیچ برزمان رضای تام کوسترمه‌مشلردر. شبهه‌سز سلطان حمید ثانی خلافتك شهرت ونفوذ وشوکت قدیمه‌سنی اعاده واحیا ایچین حریصانه تشبثاتده بولندی، لکن ذاتك اکتساب ایتدیکی موفقیتلر، خلافت عنواننك وارث اولدیغی شیدن زیاده اتحاد اسلام، جهت جامعهٔ اسلامیت حسنك حاصل ایتدیکی جریان عمومی نتیجه‌سی ایدی. اتحاد اسلام حرکتنك حقیقی رؤساسی عبدالحمیده قارشی یا صرف رسمی براحترام کوسترمشلر؛ یاخود شیخ سنوسی کبی آچیقجه بروضعیت خصمانه آلمشلردی. بو حقیقت، عبدالحمیدن برنوع اسلامیت (پاپا)سی کبی قورقان، آوروپا عالمی طرفندن آکلاشیله‌مامشدر. حتی بوکون بیله برچوق غرب مدققینی اتحاد اسلام حرکتنك نقطهٔ خلافتده تمرکز ایتدیکنی ظن ایدرلر. وکورویورزکه: ینه برچوق آوروپالی محرر ومؤلفلر، اتحاد اسلام حرکت معظمه‌سنك قائدلرینی تاکوکندن کسمك ایچین خلافتك شوکت وقوتی غائب ایتمش عثمانلی پادشاهلرنده‌می قالماسی، یاخود مکه شریفه‌می نقلی ویا بوسببدن اورادن قالدیریلماسیمی موافق اوله‌جغنی کمال شوق وامیدله محاکمه ایدییورلر. بو شبهه‌سز پك دار ودوشونجه‌سزجه برکافتدر. خلافت مؤسسه‌سی بوکون عالم اسلامیده البت مظهر حرمت وتکریم بولنیور. لکن دور اخیرك قورناز اتحاد اسلام رؤساسی دها چوق واسع برپروغرام اوزرنده یورییورلر. آنلرجه متحقق بولونیورکه: بوکون اتحاد اسلام حرکتنك قوهٔ محرکه‌سی خلافتده دکل، فقط « حج » کبی وشیمدی بحث ایلیه‌جکمز سنوسیه طریقتی کبی مؤسسات دینیه‌ده مندمجدر.

شیمدی بوراده، دور اخیرده‌کی « اتحاد اسلام » حرکتنك شؤون ومقدراتنی مطالعه وتعقیب ایدلم:

اتحاد اسلام حرکتنك ایلك صفحه‌سی شبهه‌سز (وهابیلك) حرکتی ایدی. نجد خطه‌سنده عبدالوهاب طرفندن تشکیل اولنان وهابی حکومتی مکه خلیفه‌لرینك، دینی دموقراسی ماهیتنده‌کی حکومتلرینك تام برمودلی ایدی. وعبدالوهابك شوکتلی شاکرد وخلفی اولان (سعود)؛ متعصب معیتی ایکی بلدهٔ مقدسه اوزرینه سوق ایتدیکی زمان، بوبلده‌لرك ضبطی، بوتون عالم اسلامیتك تصفیه‌سی، فتح وتوحیدی ایچین آتدیغی ایلك خطوه اولدیغنه قانع ایدی. وهابیلر بومعظم امللرنده مظهر موفقیت اوله‌مامقله برابر، یوقاریده بیان ایتدیکم وجهله، شمالی هندوستان وآفغانستان کبی مناطق بعیده‌ده درین تأثیرات سیاسیه اویاندیرمقدن کری قالمادی. بوتون بوحرکتلر عمومیتله حکومات سیاسیه‌نك انحطاط سیاسیلرینه وحکمداران اسلامیه‌نك تردیٔ اخلاقیلرینه قارشی برر پروتستو ماهیتنده بولندقلرندن هپ وهابیلك حرکتنك اقسام متممه‌سندن ایدیلر. هنوز اوزمان اوروپا، اسلامیتك تورکیه وهندشرقی خطه‌یی کبی چوق ایلری اقسامندن باشقه اقسامنه‌جدی صورتده هجوم ایتمه‌مش اولدقلری جهتله بوحرکتلر غربلیلرك قورقوسندن وآنلره قارشی کین ونفرتدن متولد دکلدی؛ یاقلاشان تهلکهٔ استیلایی عالم اسلام هنوز ایجه حس ایتمه‌مشدی.

اون دوقوزنجی عصر میلادی اواسطنده ایسه حال ووضعیت اساسندن تحول ایتدی. فرانسزلرك جزایری استیلاسی، روسلرك ماورای

قفقاسی ضبطی ، انكليزلرك بوتون هندوستانی يد حكملرينه آلملری متفكرين اسلاميه‌يه قناعت ويردی‌كه : اسلاميت حاكميت غربيه آلتنه دوشمك تهلكهٔ هائله‌سی‌اوكنده بولنيور . وبويله‌جه ، آنجق اوزمانده «اتحاد اسلام» حركتی غربه قارشی شيمدی‌يه قدر محافظه ايتديكی خصمانه وضعيتی اكتساب ايله‌دی . اول امرده غربه قارشی كوستريلن مقاومت‌غيرمنتظم،غيرمربوط‌ايدی.اوراده،بوراده‌جزايرده‌كی‌عبدالقادر وقافقاسيه‌ده‌كی شيخ‌شامل كبی قهرمان شخصيتلر اوروپالی مستوليلره قارشی پك‌پارلاق ومحتشم برصورتده جنك ايتديلر . لكن ، بوذوات بوتون مسلمانلرك حرمت ، رعايت ودعالرينی جلب ايتمكله برابر مادی برمعاونت‌مظهر اوله‌ماديلر‌وبويارديمسزلق‌يوزندن مغلوب‌اولديلر.

غربه قارشی حس اولنان نفرت وخشيت علی الدوام تزيدشدت ايدييوردی ؛ وبيك سكز يوز يمش‌دن صوكره‌كی سنه‌لر بوتون عالم ايسلامك برتعصب شديد فعلی موجه‌سيله چالقانديغنه شاهد اولديلر . جزايرده ۱۸۷۱ قبائل عصيانی وقوعه كلدی ؛ بوتون شمالی افريقاده برچوق متعصب «ذوات عزيزه» توره‌يه‌رك جهادلر وعظ وتوصيه‌نه كيريشديلركه : بونلردن اك‌بويوكی سودان مصری ده‌وقوعه كلن‌مشهور مهدی اختلالی ايدی . بواختلال تا ، اون دوقوزنجی عصرك صوك سنه‌لرنده لورد (كيچنر) طرفندن (خرطوم) قصبه‌سنك ضبطنه قدر انكلتره حكومتنك اك شدتلی مساعيسنه قارشی مقاومت وادامهٔ موجوديت ايتدی . افغانستانده دخی مهم تهيجات تعصبكارانه حصول بوله‌رق همان هندوستان مسلمانلری آراسنده تأثيرات‌عظيمه حاصل‌ايتمش ، بوايكی خصوص‌ده انكليزلره خيلی‌مزاحمه مال اولمشدی . آسيای وسطی‌ده (مركزی‌ده) دخی ، مركزی ذی‌قدرت (نقشبنديه) طريقتی اولمق‌اولوره عين‌ماهيتده برتعصب دينی حركتی ظاهر اولمش ، بوحركت شرقه دوغرو ، چين ايمپراطورلغی اراضيسی داخلنه يايله‌رق كرك توركستان چينی‌ده ، كرك چينك (يانان)قطعه‌سنده چين‌مسلمانلرينك پك شدتلی قياملرينی‌واختلاللرينی اينتاج ايله‌مش‌در . فلمنك هند شرقيسنده دخی براختلالات سلسله‌سی حادث اولوب بونلرك اك وخيمی (آچين) حربی تشكيل ايله‌مشدی. بوحرب اصلا بيتمز صورتده اوزانوب كيتمش ، حتی بوكون بيله تماماً نهايت بولمامشدر.

دور مذكورده حادث اولان تهيجات شديدهٔ فعليه واختلاليه‌نك اك نظره چارپان نقطه‌سی‌بونلرك‌ترتيبات‌وتشكيلات متقدمه‌دن‌محروميتلری ايدی . بواختلاللرك ، قياملرك جمله‌سی سكنهٔ محليه‌نك يردن بره‌سينه‌سندن فيشقيرمش حادثه‌لر ايدی‌كه : بوخلق شبهه‌سز عين ماهيتده كمال تعصبكارانه ايله آتشلنمش اولدقلری حالده اورته‌يه مرتب بر پلان وضع ايدن وتعيين بر پروغرامه توفيقاً حركت ايلايين مركزی بر رئيسدن محروم ايديلر . بوقياملر باشليجه اسرار انكيز «مهدی» عقيده‌سی نتيجه‌سی ايدی . مهدی ومهديلك ، ايلك مسلمانلره تماميله غير معلوم ايدی ، قرآن كريمده دخی بوخصوصه عائد بر نشانه‌يه تصادف اولنه‌مايور . لكن احاديث نبويه‌دن مستبان اولديغنه كوره پيغمبر ، (المهدی) عنوانی حائز بر ذاتك جهانه كله‌جكنی بوذاتك كرهٔ ارضی‌عدالت ورأفتله دولديره‌جغنی خبر ويرمشدر . ايشته‌بوسببدن اسلامك نجات عموميسنی تأمين ، جهانی كفاردن تطهير ، وبوتون مسلمينك سعادت دائمه‌سنی تأسيس ايله‌يه‌جك اولان ملهم من‌الله برذاتك ظهورينه عائد اولان عمومی اميد وعقيدهٔ مخصوصه حادث اولدی ، بو عقيده تاريخ اسلامی صورت عميقه‌ده متأثر قيلمش‌در ؛ مختلف زمانلرده برطاقم متعصب رؤسا واشخاص «المهدی ، صاحب‌الوقت والساعه» اولمق ادعاسيله خروج ايدوب مسلمان كتله‌لرينك جوشان وآتشين حسن قبول واطاعتنه مظهر اولمشلردر ؛ نيته‌كيم : برطاقم «مسيح» لك‌دعواسی كودنر ده يهوديلری عين صورتله هيجان‌وحركته كتيرمشلری . بناءً عليه آوروپاليلرك تسلط واستيلالرينه قارشی حس ايتدكلری خشيت وفائده ويرمز حدت وتهور ايچنده بوتون اسلام كتله‌لرينك «مسيح» عقيده‌سنی آكديران «المهدی» عقيده‌سنه حيهٔ اميدلرينی چويرمه‌لری طبيعی ايدی . لكن، مهدی اختلالی‌ده‌حدذاتنده پايچی ودائم قالیجی بر قدرت ارائه ايده‌مه‌دی . بوعادتا بر صامان آتشی ايدی‌كه : اوته‌ده بريده نا كهانی كمال شدتله الاوپاش اولمش ، صوكره بردن بره سونوب يا كيلدقلرينی اكلايان مسلمان كتله‌لرينی اسكيدن فضله منكسر الجسارت وعاطل ترك ايله‌مشدی .

ايمدی ، بوتون بواحوال وحقايق ، اتحاد اسلام ،فكوره‌سنك دها عقللی ومحاكمه‌لی ساعيلری طرفندن ايجه فرق وادراك ارلنمشدی . اوروپانك مرتب ، منتظم قوت وشوكتنه قارشی محلی ودوشونجه‌سزجه يايلمش اك شديد حركات واختلالات تعصبكارانه‌نك نهايت منزلهٔ عجز ومغلوبيته دوشمه‌سی حقيقی متفكرين اسلاميه‌يی اقناع ايتمش‌ايدی‌كه: اكر اسلاميتك اوروپا بويوندريغندن قورتيلماسی لازمسه اوزون اوزون استحضاراته ، مساعی وقوانك اول امرده ترتيب وتشكيلات مخصوصه التنه اتخاسنه لزوم قطعی واردر . ينه بومتفكرين تمثل‌ايتمشلر ايدی‌كه : مسلمانلر ايچين اصول وطرز مساعئ غربيه‌يی تتبع‌ايله‌يوب حتی غربدن بر چوق شيلرك ، ثروت وشوكتك‌ده اخذينی ايجاب ايدر . بوتون بونلرك‌ده فوقنده ايلمق اوزره ينه بومتفكرين اسلام شونی حس ايله‌مشلردی‌كه: اسلاميتك غرب‌استيلا وتحكمندن‌تخليصندن اول درين بر تجدد دينی صفحه‌سی كچيرمك لازمدر وبوتجدد دينی‌دوره ويا صفحه‌سی كرك حريت‌وخلاص حربی ايچين وكرك آنی تعقيب‌ايله‌يه‌جك تغييرات‌وتشكيلات دوره‌سی ايچين موجوديتی الزم اولان قوای‌اخلاقيه ومعنويه‌يی توليد وپرورشياب ايليه‌جكدر . ايشته‌بونقطه‌ده «اتحاداسلام» طرفدارلری ايله‌اسلام حريتپرورانك(معتزلهٔ جديده)نك‌مفكوره‌لرينه

زبدهٔ تصورلری بربرینه یاقلاشیور. هر ایکی طرفده اسلامك انحطاط حاضرینی فرق واعتراف ایدییورلر. ایکی طرفده اسلامیتك یکی بر حیات ایله، باطیللردن عاری اوله‌رق قوت وصافیت اصلیه‌سیله تجلی ایتمسنی، تعبیر واسه‌یله بر تجدد دینی‌یی آرزو ایله‌یورلر. ایکی فرقه‌نك آراسنده‌کی اختلاف ایشته بو تجدد وتصفیه‌نك نه طبیعت وماهیتده اولماسی لازمکله‌جکی نقطه‌سنده حادث اولیور. حریتپروران اسلام فرقه‌سی اسلامیتك مطلقا افکار غربیه‌یی تمثیل ایتمسی لزومنه قائل اولیورلر. دیگر جهتدن، اتحاد اسلام طرفدارلری‌ده ایمان ایتمش بولنیورلرکه: حقیقی، ابتدائی اسلامیت، حضرت پیغمبرك تبلیغ ایتدیکی دین اسلی تجدد مطلوب ایچین لازم اولان هر عنصری حاوی‌در. بناءً علیه عالم اسلام غربك یالکز متودلرینی (اساسات واصول عملیه‌سنی) وموفقیات وترقیات مادیه‌سنی قبول ایتملی‌در.

مشهور، ومرتب بر اتحاد اسلام حرکتنك باشلانغیجی تقریباً اون دوقوزنجی عصر میلادی اواسطنه تصادف ایدر. بو حرکتده ایکی صفحه تبارز ایتمشدر: برنجیسی، مثلا «سنوسیه» کبی یکی طرزده‌کی اخوت اسلامیه طریقتلری، ایکنجیسی ایسه، «جمال‌الدین افغانی»نك ریاست ایتدیکی متفکرین اسلامیه‌نك وجوده کتیردکلری بروپاغاندادر. بز اولا اخوت اسلامیه طریقتلرینی نظر مطالعه‌یه آله‌لم: —

دینی طریقتلر اسلامیتده عصرلردن بری موجود ایدی: بونلرك جمله‌سی عین تشکیلات عمومیه‌یه مالك اولوب «مقدم» تسمیه ایدیلان رؤسا تحت اداره‌سنده‌کی زاویه‌لره منقسم بولونورلرکه بو مقدملر «اخوان» یعنی اصحاب طریقت اوزرنده مهم بر حکم ونفوذه مالك‌در. لکن، «سنوسیه» کبی یکی طرز اخوت اسلامیه طریقتلرینك تأسسنه قدر دینی طریقتلر امور دنیویه ایله پك آز مشغول اولیورلردی. بو طریقتلرك اشتغالاتی همان بوتون بوتون دینی ومتقیانه، متصوفانه ماهیتده ایدی؛ اکثریا اصحاب طریقت مثلا مولویلرده، ذکر ایدن درویشلرده اولدیغی کبی عظیم بر وجد واستغراق؛ ومتعصبانه طاشقینلق کوستریورلردی. بو طریقتلر شاید بعضاً سیاسی تأثیرات اجرا ایتمشلر ایسه بوده، پك نادر وصرف محلی اولمشدی. طریقتلر آراسنده‌کی رقابت وقیصقانجلق سببیله بونلرك متحداً حرکتلری‌ده غیر ممکن ایدی. بو اسکی طرز طریقتلر، بوکونده پك کثیر اوله‌رق موجود ایسه‌لرده یکی اصول اخوت اسلامیه هیئتلرینه وضع اولنمادقجه نفوذ وتأثیرات سیاسیه اجراسندن اوزاقدرلر.

یکی اصول طریقتلرك ظهوری اون دوقوزنجی عصر میلادی اواسطنه مصادف اولوب بونلردن هر جهتجه اك مهمی «سنوسیه» در. بو طریقتك مؤسسی اولان (سید محمد سنوسی) تقریباً ٨٠٠ تاریخ میلادنده جزیراك (مستغانم) شهرنده تولد ایتمش‌در. حامل اولدیغی (سید) عنوانندن دخی آکلاشیله‌جغی وجهله نسل پیغمبریدن اولمغله مادرزاد بر شرف وحیثیت حائز ایدی. مشارالیه دها پك کنج ایکن علم وتقوایه میل عظیم کوسترمش، فاس مدرسه‌سنده تحصیل علوم دینیه‌دن صوکره، بوتون شمالی افریقاده بر سیاحت اجرا ایدوب بو اثناده موجود اولان دینی سؤ استعمالاتك وسیئات اخلاقیه‌نك رد وترکی ایچین متمادی وعظ ونصایحده بولنمش‌در. (سید محمد) بعده ایفای فریضهٔ حج ایله‌مش، مکه‌ده تصادف ایتدیکی وهابی واعظ ومعلملرك تلقیناتی مشارالیهده موجود اولان انقلابکارانه افکاری احیای اسلام غیرتنی بر قات دها شدتلندیرمشدی. سید (سنوسی)نك بر «دین صاف» اسلام، طریقی ترتیبات واسطه‌سنی بو اثناده تصارلامش اولماسی اغلب احتمالدر. مشارالیه، ١٨٤٣ ده افریقای شمالی‌یه عودتله طرابلس غربده یرلشدی وایلك زاویه‌سی اولان «زاویهٔ بیضاء»نی اراده یعنی (درنه) جبالنده تأسیس ایتدی. مشارالیهك شخصیتی او قدر نافذ ومؤثر، تشکیلاتده قدرتی او قدر بویوك ایدی‌که: بوتون آفریقای شمالی خطه‌سندن قافله قافله مریدلر زاویهٔ بیضایه هجوم ایتدیلر. او صورتله‌که: اکتساب ایتدیکی نفوذ وقوت طرابلس‌تورك مأمورین حکومتنی سرعتله اندیشه‌یه دوشوردی. ومناسبات متقابله کرکینلشدیکندن (سید محمد) مرکزی فعالیتنی لیبیا (بنغازی) چوللك منطقهٔ بعیدهٔ جنوبیه‌سنده (جرابوب) واحه‌سنه نقل ایله‌دی. ١٨٥٠ میلادنده سید محمد سنوسی وفات ایتدیکی اثناده اورتایه قویمش اولدیغی تشکیلات دینیه واجتماعیه شمالی افریقانك قسم اعظمنده موجود وحکمفرما بولنیوردی.

سید محمدك باشلادیغی ایشی، عمومیتله «سنوسی المهدی» نامیله معلوم اوغلی بلا انقطاع ایلری کوتوردی. بوذاتك پدری مقامنه قعودده نه وجهله استحقاق کسب ایتمش اولدیغنك بوراده بیانی سنوسیلرك حالات روحیه واعتقادیه‌لرینی تصویر وتوضیحه خدمت ایده‌جکدر: —

سید محمدك ایکی اوغلی واردی‌که: المهدی بو ایکی چوجوغك کوچوکی ایدی. بونلر هنوز یکرمی یاشنه کلمه‌مش چوجوقلرکن پدرلری هانکیسنك ایمانی دها قوی اولدیغنی آکلامق ایچین بونلری تجربه‌یه قرار ویردی. زاویه‌ده موجود بوتون مریدانك مواجهه‌سنده، بو ایکی چوجوغه اوراده‌کی بویوك بر خورما اغاجنه چیقمالرینی سویله‌دی، چوجوقلر اغاجك تپه‌سنه چیقنجه بونلره الله وپیغمبر نامنه کندیلرینی اورادن اشاغی آتمالرینی تکلیف ایتدی. چوجوقلردن کوچوکی او آنده کندیسنی قالدیروب آشاغی آتدی. و زمینه دوشدیکی زمان هیچ بر شی‌ده اولمادی. چوجوقلرك بویوکی ایسه کندیسنی آتمامشدی. بناءً علیه المهدی، «نفسنی ارادهٔ الٰهیه‌یه تسلیمدن خوف ایتمه‌ین» اوغل بو وجهله پدرینك خلیفه‌لکنه حق قازاندی. عمر طویلی مدتجه «سنوسی المهدی» غایت عالی بر حکمت وکیاست، و عدل واتقا ابراز ایده‌رك پدرینك کندیسنی انتخابده نه قدر حقلی اولدیغنی اثبات ایله‌دی، و اخوت سنوسیه حدود وقدرتنی دها چوق توسیعه موفق اولدی. مابعدی وار

آبونه شرائطی: ممالك اجنبيه ایچون سنه‌لکی (٢٧٥) آلتی آیلغی (١٥٠) غروشدر.
نسخه‌سی ٥ غروشدر. سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در.
اداره‌خانه: انقره‌ده حریت اوتلی قارشوسنده کی سوقاقده
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر.
مسلکه موافق آثار ممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین یازیلر اعاده اولنماز.

سبیل الرشاد
سنه ١٣٢٤

آدرس تبدیلنده آیریجه ٥ غروش کوندرلملیدر.
مکتوبلرك امضالری وضع واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسنی محرری بولونمسی لازمدر.
ممالك اجنبیه‌یه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولونور.
بازه‌کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولونور.

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم
باش محرری: محمد عاكف
صاحب ومدیر: اشرف ادیب
اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

العدد ٥٢٤ ٦ شعبان ١٣٤١ ✿ جمعه ایرتسی ✿ ٢٤ مارت ١٣٣٩ جلد ٢١

ایچکینك حیات بشرده آچدیغی رخنه‌لر

کیرلی زهردر

طبابت کتبنده ایچکیسنه کئول قاریشدیرلمش بوتون روحلی ایچکیلری ده زهر اقسامندن عد ایدر. حتی، دمین سویله‌دیکمز کبی هم تدریجی، هم آنی تسممك ایکیسنی بردن میدانه کتیردکلری ایچون، بونلری آفیون، قوقائین، مورفین کبی شیلردن دها مهلك کورور. زیرا صوکرا کیلرك برقسمی قوللانیلیر قوللانماز تأثیر ایتدیکی حالده دیگر قسمی داماره دوران ایتمزدن اول تأثیرینی کوسترمز؛ چونکه دوران دمدن باشقه بر واسطه ایله اجزالی بدنه نفوذ ایده‌مز.

اسپرتولی مایعات ایچیلیر ایچیلمز وجودك اعماقنده کوکاشیر ودوران دمك وساطتنه محتاج اولمقسزین الادرین حجیراته، الی کرتلی ذراته قدر دال بوداق صالار. چونکه عرض ایتدیکمز وجهله داخل بدنده صرف کندی فطری قوتنه، کندی سیال روحنه کووه‌نه‌رك طی مراحل ایدر کیدر.

اسپرتولی شیلر ایچیلدیکی آنده، یعنی دها تحلل ایتمزدن اول حجیرات وجودده صوقوله‌رق اونلرك یا علاکتی، یاخود تضعیف وخرابیسنی انتاج ایدر. زیرا کندیلرینی حالت زلالیه‌دن حالت جبنیه‌یه کتیره‌رك بو صورتله حجیرات حیوانیه ایچون، حتی بوتون کائنات ذی حیاتك حجیراتی ایچون مایهٔ بقا اولان صودن محروم براقیرلر.

تصور ایتدیکمز خساراتی وجوده کتیرر وتحوله، تحلله اوغرامادن اول یوزده بشندن اونه قدری تنفس طریقیله خارجه چیقار؛ متباقیسی‌ده وجوده بیلدیکی کبی یرلشوب احتراق ایدر وانتیجه‌ده تحلل ایدرك صو ایله حامض قاربونه منقلب اولور.

تجربیات وتدقیقات عمیقه نتیجه‌سنده آکلاشلمشدرکه بدنك حجیرات ودراتی ایچنده حجیرات صدریه ایله حجیرات منویه‌دن باشقه‌سی کئوله قارشی طوره‌بیله‌جك قدرتی کوستره‌میور. بونکله برابر کئول ایله بدنك عناصر وحجیراتی آره‌سنده وقوعه کلن تعامل کیمیوی ارباب تدقیق ایچون هنوز غامض بر سر حالنده‌در.

کئول عضلاته، اوعیه‌یه، اعصابه، دماغه، عظام درونند‌کی ایلیکلره، الحاصل بوتون انساج بدنه تعرض ایدر. اوت بونلرك هیچ بری اوقورقونج بلیه‌نك تجاوزندن آزاده قالاماز. مع مافیه الك سریع والك بارز تأثیراتی قوای عقلیه ایله حس وحرکت مراکزنده کورولور. خاطری صاییله‌جق مقدارده کئول ایچیلنجه دماغ ایله نخاع شوکی وظیفه‌لرینی ایفاده تأخره اوغرار. قوای عقلیه آره‌سندن کئولك ایلك قوربانی اولانلرده محاکمه وتأمل قوتلریدر.

اوت، روحلی ایچکیلر قوللانیلدیغی آن ایچون اطراف بدنك حرکت وفعالیته اولان تمایلنی آرتدیریر، لکن بر آز صوکره عضلاتك اوزرینه چوللانه‌رق آغیرلاشدیرر، اویوشدیرر. کذلك دماغی

کئول اعماق بدنه طوغریدن طوغری‌یه داله‌رق اوراده اشو…

عطالتـه سوق ايدر . ملكتنده‌كى انتظامه خلل كتيرر . ايچن آدم آرتق اويوقلايان ، صايقلايان كيمسه‌لرك كوردكلرندن باشقه بر شى كورمز اولور. برآز صوكره بوحال كچر، لكن كندى اليله كندى حياتنه قصد ايدن بو جانينك باشنه بناى موجوديتنى ييقه‌جق برسورو عوامل مسلط ايدرده اويله كچر. عشرت مبتلالرندن بعضيلرى صو، ياخود ديكر مايعات ايله تخفيف ايدلمش اسپرتونك شدتنى قيريله‌جغى، جملهٔ عصبيه اوزرنده اسكيسى كبى مؤثر اوله‌ميه‌جغى وهمنده بولونيورلر .

استاذ فندن (شيميدبرغ) بو ظنك بطلاننى اثبات ايدييور . نه‌قدر تخفيف ايديليرسه ايديلسين اسپرتونك تأثيرندن نه اعصاب ، نه عناصر بدن ايچون قورتولوش اولمايه‌جغنى بيلديرييور . سيكيرلرك عالم بدنده ايفا ايتديكى وظيفه‌لرله بونلرك حس وحركت ايلچيلرى اولديغنى بيلن ، كذلك قواى معنويه ايله موجودات خارجيه آراسنده‌كى رابطه‌نك بونلرسز دوام ايده‌ميه‌جكنى كسديرن ، حتى احشاده ، غده‌لرده ، مجيره‌لرده ساحه‌سى فاطر حكيمدن باشقه‌سنجه مجهول دها برچوق خدمتلرى اولديغنى ادراك ايدن انسانلر جملهٔ عصبيه‌نك فسادى يوزندن وجوده اصابت ايده‌جك خسارك درجه‌سنى تخمينده صقيلتى چكه‌زلر .

آرتق كئولك بالعموم وجود وبالخاصه اعصاب اوزرنده‌كى تأثيرى بودرجه‌لره واردقدن صوكره حيات اجتماعيه‌ده آچه‌جغى رخنه‌لرى قياس ايده‌بيلمك بزم ايچون قولايلاشمش ديمكدر .

اسپرتولى ايچكيلرك عياشلرى ناصيل آزديرديغنى ، ناصيل جرائم وجناياته سوق ايتديكنى ، صوكره جمعيت بشريه‌يى بونلرك شرندن صيانت خصوصنده حكومتلرك ، محكمه‌لرك ناصل عاجز قالديغنى يوقاريده سويله‌مشدك ، بوندن بويله سوزيمزى صرف كئولك آتيده‌كى مواد ايله اولان مناسبتنه حصر ايده‌جكز :

۱ — صحت .
۲ — حيات بيتيه ، بالخاصه حيات زوجيه .
۳ — زنا و فحش .
٤ — تجارت ، صنايع ، وسائط نقليه .
۵ — حكومت خزينه‌لرنده‌كى پارا .

***

ايچكى وصحت

اسپرتولى ايچكيلرك صحته اولان ضررلرى شو صورتله تلخيص يديله‌بيلير :

ا — انسجهٔ بدنيه‌يى نشو ونمادن آليقويه‌رق و ياواش ياواش افساد ايدرك وقتسز اولوملره سبب اولمسى .

ب — وجودى خسته‌لقلره ، بالخاصه جهاز هضمى خسته‌لقلرينه قارشى مقاومت ايده‌ميه‌جك حاله كتيرمسى .

ج — اوغرادقلرى خسته‌لقلردن ، خصوصيله فرنكى وامثالى امراض وخيمه‌دن خسته‌لرك كوجلكله شفا بولمسى .

د — اعصابك ، دماغك ، نخاع شوكينك انسجه‌سنى فساده ويره‌رك امراض عصبيه وعقليه نامى آلتنده مختلف خسته‌لقلر توليد ايتمسى .

هـ — عياش نسللرينك مادى وعصبى درلو درلو علتلره توارث ايلمسى .

آلمانياده‌كى احصائيات كوستريبوركه ايچكى دوغريدن دوغرى‌يه، ياخود دولاييسيله ييلده قرق بيكدن قرق بش بيكه قدر آلمان أولدوريبور . صوكره ، شفاياب اولمالرينى منع ، ياخود اشكال ايتديكى خسته‌لرك مقدار سنويسى‌ده بر بچق ميليونه چيقيور . انكليز سيغورطه شركتلرنجه طوتيلان احصائيات جدوللرى اسپرتولى ايچكيلرك دائما ايچنلره صالديرمقله قالماديغنى ، اعتدالنه صاحب اولانلرك‌ده هيچ ايچمه‌ينلردن دها آز ياشاديغنى كوستريبور .

كذلك آلمان احصائياتنه كوره ايچكى يوزندن امراض عصبيه وعقليه‌يه طوتيلانلرك مقدارى صورت مطلقه‌ده عينى امراضه مصاب اولانلرك اوچده برينه بالغ اوليور . يعنى اعصاب وعقول بشر اوزرنده يالكز باشنه كئولك تخريباتى ديكر بوتون اسبابك وجوده كتيره‌بيله‌جكى خسارك ياريسنه وارييور !

بويوك ، كوچك هر جمعيتك سعادتى متشكل بولنديغى افراده قانونلرى طرفندن تأمين ايديلن حمايه درجه‌سنده‌در ، يعنى هرفرده كندى وظائف اجتماعيه‌سنى اكمكمل، اك مفيد برصورتده ايفا قدرتنى ويره‌جك بر حمايت نسبتنده‌در .

مع مافيه بو سوزيمزله على العاده معاملاتده خلقدن بر قسمنك ديكرينه تجاوزينى منع ايچون موضوع بولنان قوانين ونظاماتى قصد ايتميورز . مقصد بوندن چوق واسع ، چوق بويوكدر .

حيات اجتماعيه طبيعيدركه عضولرك حركات و سكناتيله وجود بولور . بو حركات وسكنات ايسه على الاكثر يالكز فكر ايله اراده نتيجه‌سيدركه هرايكيسنك بردن مركزى ، منشأى ، جهازى جملهٔ عصبيه‌در .

بناءً عليه نه‌زمان بو جمله كرك ماده‌سى ، كرك كيفيتى اعتباريله سالم بولونميه‌جق اولور ايسه شبهه‌سز كنديسندن صدور ايده‌جك فكرلر ، اراده‌لرده مختل اولور . بو صوكره‌كيلرك اختلالى ايسه

بالطبع حرکات وسکناته سرایت ایدر وایشته اووقت جماعتی وجوده کتیره‌ن عائله‌لر ، فردلر صاغلام بر حیاتك هیچ بر ذوقندن متنعم اوله‌ماز .

مادام‌که جماعتلر افراددن متشکل عائله‌لرك هیئت مجموعه‌سندن باشقه برشی دکلدر ، فردلرله اوفردلرك صحتنی بتیرن ، عضویتلرینی، موازنهٔ عصبیه‌لرینی فساده ویرن علل وامراض منبعلری آره‌سنه کیره‌رك اولکیلرینه سپراوله‌بیله‌جك دساتیر ونظامات اجتماعیه‌موجود دکلسه ناصیل اولورده بوجماعتلرك ایشی یولنه کیرر ؟

برملت‌که اوموزلری بوخسته‌لقلر یوزندن طرح ایدیلن آغیر تکلیفلر آلتنده‌ازیلیر؛ برملت‌که بیت‌المالنده‌کی‌موجودیله، چفتجیسنك، ایشجیسنك آلین ترلریله اوده‌دیکی ویرکیلردن اقتصاد ایدیلن بوتون ماملکی بواوغورده هدر ایدیلیر ؛ هیچ او ملتك حیات اجتماعیه‌سی ایچون سلامت امید اوله‌بیلیرمی ؟

بوتون جمعیتلرله بوتون حکومتلر ایچکینك وجوده کتیردیکی تخریباتی کوزیله کوریور ، بونك صحتجه ، قوتجه نه قدر زیانلر آجدیغنی نفسنده‌کی تجربه‌سیله بیلوب طوریور . اویله ایکن بونلرك برینی کورمیورزکه عشرت قربانلرینك الندن طوتمق ، بواوغورده صحتنی ، عقلنی غائب ایدنلره یوردلر ، خسته خانه‌لر تأسیس ایتمك ایچون صرف ایتمکده اولدیغی نقدی ، وقتی ، همتی بوبلیه‌نك بوس‌بوتون اورته‌دن قالدیرلماسنه تخصیص ایتمش بولونسون .

باقیکز استاد شهیر لبریلین نه‌طوغرو سویلیور: « ایشجی کندی قوللرینك ، کندی فعال قوتلرینك میدانه کتیردیکی ثمرات مساعی‌یی هنوز دوشیرمه‌دن برده کورویورکه بوقوتلر ایچکی یوزندن ییقلمش، آلتی اوستنه کلمش کیتمش ! .

روحلی ایچکیلرك اك بارز تخریباتی عسکرلرله ایشجیلر کبی صنعتلری ایجابی چوق مساعی صرف ایدن انسانلرده کورولیور . اسپرتولی مایعات بونلری آلابیلدیکنه قوتدن دوشوردیکی ایچون آرتیق کیردکلری آغیر ایشلرك آلتندن قالقاماز حاله کلیورلر . بوسببدندرکه صارپ‌طاغلره طیرمانانلر آغیزلرینه ایچکی‌قویمامقده‌در.

۱۸۹۰ سنه‌سی ایدی ، برلینده هیچ کورولمه‌مش برصیجاق اولدی . ایشته بوحادثه بوتون فابریقه عمله‌سیله چفتجیلری فنا حالده یوردی . صوکره ، هرایشجینك درجهٔ تحملنی میدانه چیقاردقدن باشقه « ایچکی یورغونلغی کیدرر ، قوای بدنی تازه‌لر ، کوشه‌ین سیکیرلری دیکلندیرر . » وهمنده بولنان سرخوشلری اوتاندیردی .

برلین دکرمن فابریقه‌لری باش مهندسی طرفندن اوزمان ویریلن تقریر بوخصوصده بزم ایچون اك بلیغ حجتدر :

« آغستوسك‌ایکیسنده‌حرارت ۳۱ درجه‌یی‌بولمشدی. ایشجیلرم فرونلرك جهنم کبی فیشقیران آتشلریله فضانك اوزانمش آلودن دیللری آره‌سنده‌طورمقسزین‌طاشیورلر، سورکلیورلر، یوغورویورلر، پیشیریورلردی . حرارت برمرتبه‌یه چیقدی‌که ، برلین وسطی آفریقانك برپارچه‌سی کیلدی ، ظن ایتدك . بونکله برابر آداملرم طورمایوب چالشیورلردی. سوزلرمده یالان یاخود مبالغه بوله‌جقی خاطره کله‌بیلیر . لکن محض حقیقتدر وایضاحی پك قولایدر . چونکه‌بن‌بونلره ایچریسنه‌آزیجق سیرکه قونولمش‌شکرلی صودن باشقه ایچکی نامنه برشی ایچرمیوردم .

«بیرا وسائر ایچکیلره مساعده ایدن دیکر مؤسساتك عمله‌سنه کلنجه اونلر یا هیچ چالیشه‌مادیلر ، یا پك آز چالیشه‌بیلدیلر . »

مونیخ « مباحث عقلیه وروحیه » جمعیتی صوك زمانلرده نشر ایتدیکی بر تقریرده شویله دییور : « شرابك منعی سببیله حرب عمومی سنه‌لرنده زائل اولان ، یاخود زواله یوز طوتان خسته‌لقلر صلحی متعاقب یواش یواش یکیدن باش کوسترمکه یوز طوتدی . مونیخ تیمارخانه‌سنده ۱۹۱۰ ده ۳۰۰، ۱۹۱٤ ده ۵۷۷ خسته‌واردی. حرب عمومی‌یی متعاقب شرابك منعی اوزرینه بونلرك مقداری آزالمایه باشلادی . ۱۹۱۹ ده ۵۳ ی کچمه‌دی . وبوتیمارخانه‌یه سوق اولنانلرك مقدار وسطیسی آیده درت کشی‌یی آشمادی .

«حرب ختام بولدقدن صوکره خلق اسکی طبیعتلرینه رجوع ایله ایکنجی دفعه اوله‌رق شرابه قویولونجه بوعدد ۱۹۲۰ ده ۷۲، ۱۹۲۱ ده ۱۲۸ چیقدی . ۱۹۱۹ ایلولنده بو مؤسسه‌یه کتیریلنلرك مقداری ۳ کشی ایدی . ۱۹۲۰ ده وسطیسی ۱۲، ۱۹۲۱ ده ۲۸ اولدی . ۱۹۲۰ ایلولندن اعتباراً کچن بش آی ظرفنده عددلرك شو صورتله تزایدی کورولیور : ۱٦ + ۲۷ + ۱۸ + ۲٤ + ۳۹ بونلرك چوغی‌ده باویرا بیراسی ایچنلردر . قورقولورکه امراض عصبیه وعقلیه‌نك بو نسبت مترقبه‌سی حربدن اولکی حالنه عودت ایدرده ایچکی یوزندن عینی کورولتولر، عینی غوغالر، عینی جنایتلر یکیدن میدان آلیر .

ادمان یاریشلری طبیبی دوقتور هرکیهایمر هفته‌لق مونیخ مجموعهٔ طبیه‌سنه کوندردیکی مقاله‌سنده شویله دییور : « تجربه‌یه مستندمشاهده‌لریمزدن‌آکلادق‌که اسپرتولی ایچکیلرك تأثیری کیمیوی تدقیقاتك کوسترمش اولدیغندن فضله‌در .

« ۱۰۰ مترهلك قوشو ویوزمه یاریشی ایچون سچدیکمز متعدد آداملر اوزرنده تجربه‌لر اجرا ایتدك . بونلری آییررکن احوال بدنیه‌لرینی نظر دقته آلدقدن باشقه ، هواسی ، اقلیمی ، بربرینه بکزه‌ین مملکتلردن اوللرینه‌ده اعتنا ایتدك . نتیجه ، شو اولدی : اسپرتولی روحلی ایچکیلر ، ایسترسه غایت آز مقدارده ایچیلسین ؛

توه بدنیه‌یی مهم صورتده دوشوره‌بیلیر ، بناءً علیه سابقیلردن اول آزیجق کثول ایچیلمسی وجودك فعالیتنی آرتیریر ، غلبه‌یه خدمت ایدر ، طرزنده‌کی ظنك بطلانی ثابت اولدی . طبیعیدر که بونتیجه یالکز ادمان یاریشجیلرینی علاقه‌دار ایتمز . وظائف الاعضا علماسنك عضلات واعصاب قسمیله اوغراشان طلبه ایچون چوق مفید اوله‌جغی کبی بوتون تالی وعالی مکتبلرده ، خصوصیله صنایع وهندسه مکتبلرنده تطبیقی لازمدر » .

اسکی زمانلرده خلق ایچکیلردن تنفیر ایچون بر طاقم آداملر اورته‌یه چیقاردی . لکن بونلر بوتون خطابه‌لرنده یالکز مسکراتك ضررلری ایچندن یك بدیهی اولانلرینی صایاردی ؛ یاخود عقلی باشنده کیمسه‌لرك بویله شیلردن صاقینماسی مناسب اوله‌جغنی سویله‌مکله اکتفا ایدردی . او دورلرك علمی عصر حاضرده‌کی مرتبه‌یه وارمادیغی ایچون عشرت یوزندن بشرینی صاران فلاکتلرك درجه‌سی حقیله تقدیر ایدیله‌میوردی . بونك ایچوندر که سوقراط ، افلاطون و امثالی کبی شرابی سومه‌ین وعلیهنده بولونان بیوك فیلسوفلرله بادەسنه ، پیمانه‌سنه ، نشوه‌سنه ، خماریته آیری آیری نشیده‌لر اوقویان خراص وارباب علمك عینی عصرده اجتماع ایتدیکنی کوروروز . او صوکره ، حکمانك ویردیکی نصیحتلرله ایراد ایتدیکی حجتلر ایچلرنده هیچ قولاق طوقونور ، یاخود روحه سوزلر کیمسی یوقدی که بوشراب مفتونلرینی تمایلات نفسانیه‌لرندن آلیقویه‌بیلسین ده ، هم کندیلرینی عشرتك عاقبت خسرانندن قورتارسین ، هم حیات اجتماعیه‌یی بو آفته قارشی صیانتده بولونسون .

یالکز لیکورغ‌ك وضع ایتدیکی قانونی استثنا ایتمك لازم کلیور . سرخوشلق حالنده زوج ایله زوجه‌نك مقاربتنی منع ایدن بو قانون تاریخ نظرنده ملی واجتماعی قوانین صحتك اك مکمللرندندر . شایدهوس چیقوب ده بو مایعك عباشلره اتحار وسائره کبی اجنبیتلی ایشلتدیکنی تصویر یولو بر قاچ شعر سویلنه‌مش ، ادبیات قدیمه عالمی شرابك تقدیسندن وبری برندن جاذب نامتناهی وصفلرندن باشقه شعر نامنه بر شی کوره‌میه‌جکمش !

خلاصه ؛ نه قرون اولی ، نه قرون وسطی تاریخلری بزه تك بر آدامدن باشقه‌سنك اسمنی خبر ویرمیور که شرابك هنوز افرنقه واریلان بزلی ملتلرینی دها او دورلرده کمال وضوح ایله کورمش اولسون جلب ایده‌جکی وبال و خسرانك اوکا اسناد اولنان منافعه رجحانی ادراك ایتسین ؛ صوکره بو مایعك شیطانی وسوسه‌دان بر شی اولدیغی ، بناءً علیه کندیسندن صاقینمادقجه انسان ایچون امکان فلاح اولمادیغنی الله نامنه ، دین نامنه بشره تبلیغده بولونسون . ایشته او تك ، او اشی یوق آدم حضرت محمد صلی الله علیه وسلمدر ، اوت ...

او وصول معظم شرابه قارشی اویله محق ، اویله شدتلی بر هجومده بولوندی که نورانی ارشادلرینه بورویان صحابه‌یی ده کناهلرك اك بویوکندن صایدیغی بو مایعك آدینه ام الخبائث دیدی . حالبوکه اوبر طرفدن یوزلرجه یوتونه‌واران دیکر بر پیغمبر بشر محفللرینه ، حیاتلرینه نه فلالرینه ایقاع ایتدیکی سوء قصدلردن غافل بر حالده طوزمایوب شرابك یادی تقدیس ایلدیوردی .

دیورلرکه : اسپرتولو مشروبات کثولیله قاربون ، مولد الماء ، مولد الحموضه‌دن مرکبدر . بو عناصر ایسه وجودده لازم اولان حرارتی وجوده کتیرمك ایچون ضروریدر . نتکم که شکر ، مواد نشائیه موادهنیه کبی شیلرده مواد احتراقیه‌دن ترکب ایتمك اعتباریله غذادر .

ایی اما بو شکلی ایراد ایدرکن اونوتیورلر که اسپرتولی مواد ایله صایدقلری اجسام آره‌سنده عظیم فرق وار . شرابی تشکیل ایدن عناصرك احتراقندن وجود ایچون حرارت حاصل اوله‌جغنی دوشونورکن شونی خاطرلامیورلر که : شکر ، یاغ ، مواد نشائیه کبی شیلرك خلافنه اوله‌رق شرابك آثار سمیه‌سی ، ایچیلیر ایچیلمز یعنی قاربون ، مولد الماء ، مولد الحموضه کبی نافع عنصرلره تحللندن اول وقوعه کلیر .

زواللیلر بوکبی وهملرینی تأیید ایچون سرخوشلك ایچیر ایچیمز حرارت طویدیغنی ایلری سوروبورلر . حالبوکه حسابلری یاکلیش .

زیرا میزان حرارتله اجرا ایدیلان معاینه کوستریور که حرارت آرتمیور ؛ آنجاق اسپرتو سطح بدنه یاییلمش داماراله اوراده شریانی کنیشله‌تیور ؛ بناءً علیه حصوله کلن بوشلغی طولدیرمق ایچون قان فضله مقدارده حرارتی حامل اوله‌رق بدنك داخلندن سطحه طوغرو هجوم ایدیور . اوعیهٔ دمویه ایچنده اك چوق مانع اولانی انسانك یوزینه یاییلمش اولانلردر . بونك ایچوندر که سرخوشلرك اك قیرمزی ، اك حرارتلی یرلری یوزلریدر .

شیمدی ، داخل بدندن کلن قانك سطح جلده توزیع ایتدیکی حرارت هوای خارجنك حرارتنه فائق اوله‌جغندن ایچن آدم بو صیجاقلغی بوتون وجودینه شامل صانیر ، سبیبی ده ایچدیکی اسپرتو بیلیر .

اعماق بدندن جلدینه یاییلان حرارت علی الاکثر یك فضله اولدیغی ایچون زواللی سرخوش وجودینك تا ایچندن براوشومه ، بر تیترەمه کلدیکنی طویاردم بر کره‌جك اولسون سبیبی اکلایه‌ماز .

ایشته عرض ایتدیکمز وجهله مواد کثولیه کندی فطری تخریباتی ایقاع ایتمه‌دن اول بدنده احتراق ایتمدیکی ایچوندر که طبابت بونی سموم فصیله‌سنه قاتمش وآثار مشئومه‌سی اعتباریله آزنی چوغی آیری طوتمامشدر .

شیخ عبدالعزیز چاویش

اتحاد اسلام

۲

محرری : لوتروپ ستوددارد

جوانك قسم اخيرنده سنوسيلرك مركزينى (ليبيا) چولنك دها جنوبى قسمنه ، (جوف) ه نقل ايدوب ۱۹۰۲ سنه‌سنده اوراده وفات ايتمش ، آنك يرينه برادر زاده‌سى احمد شريف قائم اولمشدركه ، بوكون سنوسيه‌نك شيخى ، رئيسى بولنان بو ذاتك شايان دقت قدرت و مزيات صاحبى اولديغى آكلاشيليور .

سنوسى طريقتى ، تقريباً يكرمى سنه‌لك بر فعاليت موفقيتكارانه سايه‌سنده بوكون اسلاميتده‌كى عوامل حياتيه‌دن برينى تشكيل ايتمكده‌در . عالم اسلامك هر قسمنده بو طريقتك منسوبينى موجوددر . عربستانده سنوسيه منسوبينى پك كثير اولوب طريقت ، مكه و مدينه‌نك حيات دينيه‌سنده دخى تأثيرات عميقه اجرا ايلمشدر . بونكله برابر آفريقاى شمالى خطه‌سى الآن سنوسيلكك محراقنى تشكيل ايديور . فاسدن (صومالى‌لند) ه قدر بوتون آفريقاى شمالى بونلرك زاويه‌لرى ، يعنى (لوجه) لرى ايله مستور اولوب جمله‌سى ، صورت قطعيه‌ده ، سنوسى شيخنك اقامت ايتديكى زاويهٔ كبرايه مربوط بولونورلر . سنوسيلرك بيوك زاويه‌لرى (جوف) ده ، (ليبيا) چولنك تا قلبكاهنده كائندر . بو اسرار انكيز موقعى شمدى‌يه قدر آنجق بر آوروپالينك كوزى كوره‌بيلمشدر . چوراق و بوس‌بوتون چيپلاق ، حاوى اولديغى معدود قويولرى يكديكرندن بر چوق ميل مسافه‌لرله آيرلمش چول ايله محاط اولديغى حالده سنوسيلرك شيخى بر موقع محفوظ و مجرده بولنه‌رق اوامرينى اورادن شمالى آفريقانك هر نقطه‌سنه ايسته‌ديكى كبى ايصال ايدر . بو واسع و چيپلاق چولك يوللرى آنجق مجربه‌لى ، ماهر سنوسى قلاغوزلرنجه معلوم اولوب بونلر ايسه افنديلرينه خيانت ايتمكدنسه اك دهشتلى اشكنجه‌لى بيكارلجه اولومه دوچار اولمغه حاضر وتشنه‌درلر .

سنوسيلرك بوكون اجرا ايتمكده اولدقلرى حكم و نفوذ پك درين‌در . على زاويه‌لر اوله ساده‌جه بيلديكمز تكيه‌لر ، (لوجه) لر ماهيتنده دكلدرلر . بو زاويه‌لرده (مقدم) يعنى «معلم» دن باشقه برده «وكيل» يعنى ملكيه واداريه مأمورى واردر . بو مأمورلر يالكز زاويه ساكنلرى اوزرنده دكل ، محيطلرنده‌كى اقوام و جماعات اوزرنده‌ده رأى و فكرلرينه كوره اجراى حكم و نفوذ ايلرلر . الحاصل طريقت سنوسيه‌نك القا ايتديكى حرمت و خشوع او مرتبه‌ده‌دركه : «مقدم» ويا «وكيل» طرفندن تلفظ ايديلن بر كلمه‌يه تماميله رعايت واطاعت اولنور . بناءً عليه ، بوكون آفريقاده موجود آوروپا مستملكات حكومتلرندن باشقه ، خفى ولكن قوى ديكر بر حكومت موجوددركه : كرك انكلتره ، كرك فرانسه وكرك ايتاليا مستملكات اداره‌لرى دائما بو حكومت خفيه ايله بر منازعه چيقارمامغه اعتنا ايدرلر .

ديكر طرفدن سنوسيلرده آوروپا حكومتلريله دوغرودن دوغرويه منازعه‌يه طوتيشمامغه دقت ايلرلر . سنوسيلرك فطينانه ، دور بينانه و مدبرانه سياستلرى جداً حيرته سزادر . سنوسيه طريقتى يارم عصرلق بر مدت ظرفنده بر قوت عظيمه ماهيتنى اكتساب ايتمش بولنديغى حالده غايهٔ اصليه‌سى استهداف ايدن ماجراپرستانه بر تشبثده اصلا بولنمامشدر . آفريقا قطعه‌سنك نقاط مختلفه‌سنده وقوعه كلن دينى قياملرك بر چوغنه او مواقعده متوطن سنوسيلرك اشتراك ايتدكلرى شبهه‌سزدر . بوندن باشقه سنوسيلر ايتاليانك طرابلس غربى استيلاسنده و حرب عموميده دخى محاربانه اشتراك ايتديلر ؛ لكن سنوسى طريقتى هيچ بر زمان صورت معينه و رسميه‌ده ميدان مخاصمه‌يه چيقمادى .

حقيقتده سنوسى طريقتى يالكز حكومات خرستيانيه‌يه قارشى دكل ، حكومات اسلاميه‌يه قارشى دخى تام مدبرانه ايله ممزوج متكبرانه بر احتراز طورينى ابراز ايليوردى . سنوسيه طريقتى افعال و حركاتنده دائمى بر استقلال مطلق محافظه ايتمشدر . . .

سنوسيلرك كوستردكلرى بو تأخير ، تأنى واحتياط سياسيلرى كندولرينك عاطل وتنبل اولدقلرينه اصلا دلالت ايتمز . بالعكس سنوسيلر اللرنده‌كى اسلحهٔ روحانيه و دينيه ايله فعاليت و غيرت دائمه حالده برچوق آفريقا قبائل وحشيه‌سنى تنظيم و تشكيل و دين اسلامه ادخال ايديورلردى . سنوسيلرك پروغراملرى اولا مسلمان آفريقايى يكديكرينه قاينادوب بر وجود ايتدكدن صكره بوتون عالم اسلامى ايلك خليفه‌لر زماننده اولديغى كبى بر امامت اسلاميه تحتنده جمع ايتمكدر ، كه بوتون مؤمنينى جامع اوله‌جق بو امامت تشكيل بر اتحاد اسلام وجوده كتيرمكدر . لكن سنوسيلرك اعتقادينه كوره اسلاميتك حال حاضرده‌كى بحراندن قورتيله‌بيلمه‌سى ايچين دها اول جزئى اساسى بر تجدد دينى و اخلاقى دوره‌سى كچيرمه‌سى لازمدر . ايشته ، سنوسيلر تحت حكم و تأثيرلرنده بولنان خلقك عادات واخلاقنى اصلاح و تصفيه ايده‌رك بو غايه‌يه دوغرى يوريورلر . عينى زمانده صحرا واحه‌لرينك دها ايى زرعى ايله قويولر حفرينى ، كاروان يوللرى اوزرنده منزلخانه‌لر تأسيسنى و تجارتك ترقيسنى تشجيع صورتيله اهاليك شرائط عاديه و اقتصاديه‌سنى ده اصلاحه غيرت ايديورلر . سودانلى مهدى طرفدارلرينك قانلى دوكه و تخريب پولتيقه‌سنى سنوسيلر استكراه ايله تلقى ايتمشلر و شيخ سنوسى بو صورت حركتى تقبيح ايلمشدر .

بوتون بو بيانلرمز سنوسيه طريقتنك بو آنه قدر اك كوزل صورتده مدبرانه ، دور انديشانه بر ضبط نفس سياسى كوستردكنى اثبات ايلر . ايشته بوندندركه : سنوسيلر يوماً فيوماً اوزون سنه‌لردن برى سكينت ، تأنى ايله و بيوك بر اعتدال دمله ايلرله‌يورلر . عظيم قوتلرى ادخار ايتمكده‌كى حالده بو قوتلرى وقت مناسبنك حلولندن برآن اول اولسون اظهار و ابرازدن استنكاف ايليورلر . حالبوكه : بو مدت ظرفنده سنوسيلر بوتون شمالى آفريقايى زاويه‌لرايله ، مكتبلريله قابلامقده ، «مقدم» و «وكيل» لرينك تحت حاكميتنده اولارق خلقى تعليم و تربيه ايتمكده و جنوبه دوغرى ايلرله‌يوب ميليونلرجه بت‌پرست زنجى قبائلى دين اسلامه ادخال ايله‌مكده‌درلر .

اسلاميتك حال حاضرده‌كى بو فعاليت و حياتيت متزايده‌سنى هر شيدن مكمل صورتده ارائه ايده‌جك دليل ، صوك ايكى يوز سنه ظرفنده اسلاميتك اقوام و ملل غير اسلاميه‌يه ادخال خصوصنده كوستردكى غيرت و همتدر . شبهه‌سزدركه : اسلاميت هر زمان اديان سائره منسوبلرينى كنديسى جانبنه چكمكده بيوك بر قدرت كوسترمشدر . اسلاميتك ايلك كونلرنده بو قدرت جداً شايان حيرت و فوق العاده ايدى وحتى ايام انحطاطنده بيله تأثير هدايتكارينى اصلا بوس‌بوتون غائب ايتمه‌دى ؛ بوتون قرون وسطى اثناسنده اسلاميت هندوستانده و چين ممالكنده ايلرله‌مكده ، بيوك فتوحات قازانمقده ايدى . تورك طرفندن ده سنين سورنده جاوه و ده جزيره‌سنده نشر و تأسيس اولندى . اون دردنجى عصر ميلادى ايله اون آلتنجى عصر ميلادى آره‌سنده‌ده اسلاميت ناشرلرى آفريقاى غربى ، فلمنك هندستانى وفيليپين كبى ممالك بعيده‌ده موفقيات عظيمه قازانديلر . مع مافيه ، عمومى نقطهٔ نظردن باقيلديغى حالده اسلاميت

شبهه‌سز انحطاطنده دوام ایتمش ، تاکه اون سکزنجی عصر ظرفنده غایهٔ انحطاطنه واصل اولمشدر .

مع مافیه ؛ مجدد اسلام حرکتنك ایلك نفسی ، کول آلتنده قالمش اولان نشر دین آتشنی یکی بر آلو ایله اویاندیردی و آوروپادن باشقه ، جهانك هر خطه‌سنده غایت واسع ساحه‌لرینك حدودینی آشه‌رق تکرار عظمتله یاریلمه‌که باشلادی . هر مسلمان بر درجه‌یه قدر مادر زاد بر ناشر دین ، بر میسیونر اولوب دینی غیر مسلم قومشولری ، محیطی آره‌سنده عادتا بر سوق طبیعی ایله نشر ایلر . بناءً علیه نشر اسلامیت ایشی ، یالکز متخصصین علمای اسلامیه طرفندن دکل ، دین زمانده قافله قافله سیاحلر ، تاجرلر وفقیر و متواضع مهاجرلر ، درویشلر طرفندن دخی ایلری کوتوریلیر . بو قیددن اسلام طریقتلری حقنده بالخاصه دوغرودر . وبونلر آره‌سنده سنوسیلر نشر اسلام غیرتیله اك زیاده تمیز ایتمشلردر ، وافریقا صحراسنك واحه‌لرندن ، بو طبیعی مسلمان مناسترلرندن یکارجه سنوسی درویشلر شعله‌دار نظرلر ، هیجاندن شیشمش سینه‌لرله وعیناً قرون وسطینك فقیر راهبلری کبی ، بر غیرت دینیه ایله طوتشه‌رق حرکت ایدوب معجزات اسلامی نشر وتعلیمه عزیمت ایتمکده‌درلر . کچن عصر میلادی ظرفنده اسلامیتك غربی ومرکزی افریقا زنجیلری آره‌سنده نائل اولدیغی ترقیات جداً فوق العاده‌در . هر جدی و حقیق آوروپالی مدقق بو خصوصده عین ماهیتده بیاناتده بولنمقده‌در . بوندن یکرمی سنه مقدم بر انکلیز پك دوغرو اوله‌رق دیمشدرکه :

« محمدیلك آفریقا داخلنده شایان حیرت بر صورتده انتشار ایدیور ؛ اوراده بتپرستلکی اورتادن قالدیریور ، آفریقاده ترقیٔ اسلامیته قارشی خرستیانیت پروپاغانداسی بر خیال ، بر ماصالدر . »

ینه بر فرانسز پروتستان میسیونری عین حالت روحیه ایله دیورکه :

« اسلامیتك ، سیری بعضاً دوچار بطائت اولمقله برابر ، اصلا توقف ایتمیه‌رك افریقانك تاکاهنه یورودیکنه شاهد اولیورز . مصادف اولدیغی بوتون موانعه رغماً بر دقیقه یورولمقسزن طریق عزمنی تعقیب ایدیور . هیچ بر شیدن قورقمایور . اسلامیت ، حتی اك جدی رقیبی اولان خرستیانیتی بیله ، کین ونفرتدن تمامیله عاری بر نظرله کوریور ؛ چونکه : مظفریتندن او درجه امین بولنیور . خرستیانلر افریقانك فتحی خیالی ایله مشغول ایکن مسلمانلر بو ایشی یاپیورلر ... »

افریقا قطعه‌سنده اسلامیتك جنوبه دوغرو اولان سیر و ترقیسی اك بلیغ صورتده ارائه ایچین بر حادثهٔ مهمه ذکر ایدیورز :

بر ایکی سنه اول انکلیز مستملکات مأمورین حکومتی ، تمامیله ناکهانی اوله‌رق آفریقانك (نیاساالنده) قطعه‌سنده اسلامیتك بر سرعت عظیمه ایله انتشار ایتدیکنی کشف ایله‌مشلر واجرا ایدیلان تحقیقات نتیجه‌سنده اسلامیتك بورایه زنکبار عربلری طرفندن ادخال اولندیغی آکلاشیلمشدر . بو عربلر اساساً نشر اسلامیت ایشنه ۱۹۰۰ سنه‌سنده باشلامشلردی . بو تاریخدن اون سنه صوکره (نیاساالند) داخلنده هیچ بر قریه قالمادی‌که : جامع ، امام و خواجه‌یه مالك اولماسون ! بو خطه‌ده اسلامیتك انتشاری آچیقجه آوروپالیلره خصمانه بر طرزده واقع اولدیغی حالده ، انکلیز مأمورلری ، حرکته باشقه یرلرده فرصت ظهور ویرمك قورقوسیله ، منع وتحدیدی جهتنه کیدمه‌مشلردر . بر چوق اوروپالی مدققین قورقیورلرکه : اسلامیتك افریقاده (زامبزی) یی کچه‌رك (قاپ) مستملکه‌سنه داخل اولماسی آنجق بر زمان مسئله‌سیدر .

واسلامیتك بو بیوك قزانجلری یالکز بتپرستلك زیانه اولمامشدر . اسلامیت ، آفریقاده ، آفریقا خرستیانلرینی ده کندی دائره‌سنه ادخال ایله‌مکده‌در . غربی آفریقاده خرستیان میسیونرلرینك خرستیان یاپدقلری بر چوق اهالی ترك دین ایله اسلام اولیورلر ؛ دیکر جهتدن آفریقانك شرق کوشه‌سنده ، اسلامیته قارشی بو آنه قدر بر ایلری قره‌ولی خدمتنی ایفا ایتمش اولان حبشستان کلیساسی‌ده اطرافنده بوکیلن طوفان اسلامیت ایچنده بوغولمق تهلکه‌سنه معروض بولنمقده‌در . حبشلیلر جنك ، جبر و جدال ایله دکل ، حلول مصلحانه ایله مسلمان ایدیلیور . اللی آلتمش سنه اول آره‌لرنده تك بر مسلمان بولنمایان جسیم قبیله‌لر بوکون قسماً ، یاخود کلیاً مسلماندرلر . »

اسلامیتك آفریقاده کوستردیکی سرعت ترقی وانتشار ، اسلامیتده مندمج اولان قدرت انتشاریه‌نك ، ودین اسلام مظفریات اخیره‌سنك احتمالاتنه شایان دقت بر نمونه‌سنی تشکیل ایدر . لکن ، جهانك اقطار سائره‌سندن کوستره‌جکمز بر ایکی مثاللرده آکلاشیلاجغی وجهله اسلامیتك بو ماهیتده‌کی موفقیاتی یالکز آفریقا قطعه‌سنه منحصر قالمش دکلدر . روسیه تاتارلرینك ، محضا سعی ذاتیلریله داخل اولدقلری دورهٔ ترقیدن ، باشقه بر یرده بحث ایدلمشدی . آنجق بو ، او قطعه‌ده تجلی ایدن تجدد اسلام حرکتنك آنجق بر صحیفه‌سندن عبارتدر . حرکت واقعه‌نك صحیفهٔ دیکری ایسه اسلامیته ادخال اصولنده ظهور یافته اولان پك اساسلی وشایان دقت غیرت هدایتکارانه‌در . معلوم اولدیغی اوزره بو تورك و تاتارلر اوزون مدت روسلرك تحت تحکم واستبدادنده بولنمشلردی . بو مدت اثناسنده روسیه اورتودوقس کلیساسی بونلری باشدن باشه خرستیان ایتمك اوزره مساعیٔ عظیمه ومصره صرف ایتدی ؛ حتی بعض جهتلرده عادتا موفق اولدیغی ده مشاهده ایدلدی . لکن ، روسیه تورك و تاتارلری ، اون دوقوزنجی عصر میلادی بدایتنده وقسم اوائلنده وبالخاصه باشلایجه تجدد دینی حرکتی بورالرده حس اولننجه ، همان خرستیان ایدلمش برادرلری آراسنه صوقولوب اوغراشمغه باشلادیلر ، وپك قیصه بر مدت ظرفنده ـ اورتودوقس کلیساسنك مساعیٔ متضاده‌سنه ، ممانعتلرینه ، وچارلق ادارهٔ شدیده‌سنك تدابیر ترهیبیه‌سنه ، ظالمانه مجازاتنه رغماً ـ بولرنی شاشیرمش قرده‌شلرندن قسم اعظمنی ینه اسلامیته ادخاله موفق اولدیلر . بوندن باشقه تاتار میسیونرلری روسیه‌نك مناطق شمالیه‌سنده‌کی بتپرست (تورك ـ فن) قبائلنی ده اسلام ایتمه‌یه باشلادیلر وبو کیفیت روس حکومت جباره‌سنك بوتون ممانعتلرینه ، حتی مظالمه قارشی وقوعه کلدی .

[س . بروبونیقوف طرفندن « مسلم وورلد » مجموعه‌سنك کانون ثانی ـ ۱۹۱۱ نسخه‌سنده‌کی « روسیه‌ده مسلمانلر » بندینه مراجعت ایدیکز]

دیکر جهتدن چین خطهٔ بعیده وواسعه‌سی داخلنده دخی اون دوقوزنجی عصر ظرفنده اسلامیت قوتنك فوق العاده بر خروشانی و انکشاف عرض ایتدیکی کوریلیر . اسلامیتك چین حدودلرینه مواصلتی اك اسکی زمانلره مصادف اولوب عرب تاجرلری ، حتی آیلقلی عرب عسکرلری چینده اسلامیتك ایلك ناشری اولمشلردی . اعصار مدیده‌دن بری چینلی قادینلرله واقع اولان ازدواجلرینه رغماً ایلك چین مسلمانلرینك احفادی بوکونه قدر اصل چینلیلردن فرق اولنور درجه‌ده اختلاف ایتمکده بردوام قالمشلر وکندیلرینی آیری ، چینلیلره متفرق بر قوم عد ایله‌مکده بولنمشلردر . چین مسلمانلری باشلیجه جنوبده‌کی (یاننان) ولایتی ایله دها بر قاریده‌کی ولایات داخلیه‌ده طوپلی بولنورلر . دیکر بر اسلامیت مرکزی ده بوکون چین حکومتنه تابع بولنان (تورکستان شرقی) یاخود (چین تورکستانی) در . بوراسی اصل تورك عرقیله مسکون اولدیغی حالده چینلیلر طرفندن آنجق اون سکزنجی عصر میلادیده ضبط اولنه بیلمش ایدی . چوق یقین وقتلره قدر چین حکومتی طرفندن چین مسلمانلرینه ایی معامله کوسترلمکده ایدی . لکن کیت کیده بو خلقك وقار و عزت نفسنه مقارن اولان اطوار متجلدانه‌لری چین حکومتنی اندیشه‌یه القا ایتدیکندن مسلمانلره اولدن ویرلمش اولان امتیازاتی ابطال ایتدی . وآنلر حقنده تعقیبات و تضییقات شدیده‌یه توسل ایله‌دی .

اون دوقوزنجی عصر میلادی ابتداسنده تجدد و انتباه اسلام نفحهٔ معجزه‌کاری ، او زمان هر طرفده اولدیغی کبی چین قطعه‌سنده ده یتیشدی .

مسلمانلر طرفندن بر طاقم اختلاللر ایقاع اولنه‌رق نهایت ۱۸۷۰ سنه‌سنده هم (یاننان) ولایتنده هم ده تورکستان شرقیده بو اختلاللرك اك معظمی حادث اولدی. عصبیت دینیه ایله تحرك ایدن چین مسلمانلری، هر زمان اولدیغی کبی پك مهیب و شدید بر قدرت جنكاورانه ابراز ایتدیلر. شرقی تورکستان مسلمانلری یعقوب بك نامنده مقتدر بر سردار بولمشلردی. وقایع مذکوره نتیجه‌سنده کرك شرقی تورکستان و کرك (یاننان) ایالتلری برقاچ سنه ایچون استقلال تام قازاندیلر. بو وقایع اوقدر اهمیتلی بر صفحه عرض ایدیور ایدی، که: وقایعی دقت و وقوف ایله تعقیب ایدن بر چوق غرب رجالی اختلالجیلرك حرکت اتحادیه‌لرینی اتمام ایله غربی چینده مستقل بر حکومت اسلامیه تشکیل و چین ایمپراطورلغنی باشدن باشه تسخیر ایتمك اوزره اولدقلرینه قناعت ایله‌مشلردی. یعقوب بك (کاشغر حکمداری یعقوب خان) شهرتی بوتون عالم اسلامی طوتدی. عثمانلی پادشاهی ده مشار الیهه التفاتلر و القاب تکریمیه بذل ایله‌دی. لکن نهایت چین حکومتی، سنه‌لرجه سورن پك مدهش محاربه‌لر، و تویلر اورپرتیجی قتل عاملرله بو حرکت معظمه‌یی کلیاً اطفا ایتمکه موفق اولدی. حادثه مذکوره‌دن بری وقتل عاملر نتیجه‌سنده عددلری چوق آزالمش اولان چین مسلمانلری قدرت اصلیه‌لرینی هنوز اکتساب ایده‌مه‌دیلر. لکن بو خلقك غیرت دینیه و قوهٔ معنویه‌سی الآن صاغلام قالمشدر و عددلری اك آز تخمینه نظراً ۱۰ میلیونی تجاوز ایله‌یور. بناءً علیه: چین مسلمانلری بویله مدهش بر ضربه‌یه هدف اولمش بولنمقله برابر استقبال اسلامیتده کمال اهمیتله داخل حساب ایدلمسی لازم بر عنصردر. [بروم‌هول نام انکلیز مؤلفك ۱۹۱۰ سنه‌سنده لوندره‌ده باصیلان (چینده اسلامیت) نام اثرینه مراجعت ایدیکز].

آنجق، کچن عصر میلادی ظرفنده اسلامیتك ابراز ایتدیکی حیات و فعالیت بو صاحه‌یه منحصر دکلدر. ینه کچن عصر میلادی ظرفنده اسلامیت هندوستانده دخی انتشار و ترقیاتنه دوام ایتمشدر؛ دیکر طرفدن هند شرقی جزائرنده، فلمنك مستعمراتنده ده حال فعالیتده و توسعده‌در.. آوروپالیلرك اقطار جهانده تحکمی اسلامیتك انتشارینی تعویق ایده‌جك یرده بو خصوصده معاونت ایدییور. چونکه، مسلمانلر دمیر یوللری، پوسته‌لر تشکیلاتی، مطبوعات کبی مؤسسات مدنیه‌یی اسلامیت پروپاغانداسنك نشرنده پك مفید عوامل اوله‌رق قوللانیرلر.

شیمدی، دور اخیر «اتحاد اسلام» حرکتنك ایکنجی مرکز انتشارینی، خصوصیله بو حرکتك مشهور (جمال الدین) ك شخصی ایله علاقه‌دار اولان قسمنی مطالعه و تدقیق ایده‌لم:

«سید جمال الدین افغانی» عنوانندن دخی آکلاشیله‌جغی وجهله، عرقاً ایرانی دکل، افغانستانلی اولماسنه رغماً، تقریباً اون دقوزنجی عصر میلادی ابتداسنده، همدان شهرینه یقین عشق آباده تولد ایتمشدر. دیکر جهتدن نامنه اضافه ایدیلان (سید) عنوان تکریمیده نسل نبویدن اولدیغنی، بناءً علیه کندیسنده عرب قانی ده اولدیغنی اعلام ایدر. غایت کسکین بر ذکا، مانیه‌تیزما قوتنده بر جاذبهٔ شخصیه، مبذول بر قوت و غیرتله متخلق اولان مشار الیهك حیات و فعالیتی پك فورطنه‌لی وقایع مختلفه ایله مشبوعدر. مشار الیهك بویوك بر سیاح اولوب یالکز بوتون ممالك اسلامیه‌یی سیر و تفتیش ایله قالمامش، ممالك غربیه‌یی ده ایچه طانیمشدی. بو سیاحتلر و بوکا منضم اولان مطالعات و تتبعات واسعه‌سی نتیجه‌سنده سید جمال الدین [غایت معظم بر مجموعهٔ معلومات اکتساب ایتمش و بو علم و عرفانی فعالیت سیاسیه‌سنك صفحات و شعبات متعدده‌سنده صورت مؤثره‌ده قوللانمشدر. ذاتاً مادرزاد بر پروپاغاندیست اولان بو ذات عمومك نظر دقتنی جلب ایتمش، ممالك اسلامیه‌دن هانکیسنه کیتمش ایسه پك قوتلی اولان شخصیتی شدید هیجان افکاری موجب اولمشدر. جمال الدین، السنوسی‌نك طرز حرکتنه مغایر اوله‌رق دینیات ایله پك آز مشغول اولوب مساعی و اشتغالاتنی سیاست جهتنه صرف ایله‌مشدر،

سید جمال الدین اسلامیتك باشنده دولاشان حکومات غربیه تهلکه و تحکمنی وسعت لازمه‌سیله ایلك حس و مشاهده ایدن ایلك مسلمان ایدی. بناءً علیه بوتون حیاتنی، عالم اسلامیی بو تهلکه‌دن خبردار ایتمکه، و غایت دوراندیشانه وسائط مدافعه احضارینه حصر ایله‌دی. آوروپا حکومتلرینك مستعمرات والیلری، مأمورلری طرفندن جمال الدین، پك آز مدت ظرفنده، تهلکه‌لی بر مشوق و مهیج افکار بر اغتشاش مذهبی صفتیله طانیلوب بیلندی. بالخاصه انکلیزلر بو آدمدن دها زیاده قورقدقلرندن حقنده تعقیبات و تضییقات شدیده‌ده بولندیلر. جمال الدین بر مدت هندستان زندانلرنده یاتدقدن صوکره ۱۸۸۰ سنهٔ میلادیه‌سنده دوغرو مصره کیتدی و (اعرابی) پاشا طرفندن آوروپالیلر علیهنه احداث اولنان اختلاله اشتراك ایله‌دی. انکلیزلر ۱۸۸۲ سنه‌سنده اسکندریه‌یی اشغال ایدنجه وقت غائب ایتمکسزین، سید جمال الدینی مصردن طرد ایله‌دیلر. مشار الیه سیاحتلرینه دوام ایده‌رك نهایت استانبوله واصل اولدی. واوراده، کندیسنك اتحاد اسلام سیاست مخصوصه‌سنی تأسیس ایله اوغراشان عبدالحمید ثانینك حمایت جوانمردانه‌سنه مظهر اولدی. پادشاه بالطبع، سید جمال الدین طرفندن تسخیر ایدلمش و آنی اتحاد اسلام تشکیلات مرکزیه‌سی ریاستنه کتیرمشدی(؟). عبدالحمیدك اتحاد اسلام سیاستنك خیلیدن خیلی‌یه مظهر موفقیت اولماسنده سید جمال الدینك غیرت و همتنك مدخل عظیمی بولندیغی اغلب احتمالدر. سید جمال الدین، صوك آن حیاتنه قدر فعالیت و غیرتنی غائب ایتمکسزین ۱۸۹۶ سنه‌سنده چوق یاشلی اوله‌رق وفات ایتدی.

سید جمال الدینك خلاصهٔ افکار و تعلیماتی بروجه آتی بیان اولنه‌بیلیر:

« عالم خرستیانیت، اختلافات عرقیه و ملیه‌سنه رغماً، شرقه، خصوصیله اسلامیته خصم متحد اولوب، عین صورت متحده‌ده حکومات اسلامیه‌نك محوینه تشبث ایتمشلردر.

« پیه‌ر لرمیتك روح متعصبی ایله برابر اهل صلیبلر الآن موجوددر، قلباً خرستیانلق الآن اسلامیتی متعصبانه بر کین و استحقار نظریله کورمکده‌در. بو خصوص بر چوق طرزلرده تظاهر ایتمشدر. مثلا: قانون بین المللده اولدیغی کبی که: بو قانون اوکنده ملل مسلمه‌یه ملل خرستیانیه‌نك اقران و مساویسی معامله‌سی روا کورولمز.

« خرستیان حکومتلری، حکومات اسلامیه علیهنه اجرا اولنان مهاجمات و تجاوزاتی معذور کوروب بوکا سبب اوله‌رق ده حکومات و ملل اسلامیه‌نك مدنیتده کریلکنی، باربارلغنی کوستریرلر؛ لکن ینه او حکومات خرستیانیه‌در، که ممالك اسلامیه‌ده اجراسنه تشبث ایدیلان هر حرکت تجددکارانه‌یی، هر ماهیتده اصلاحاتی بوغمق ایچون بیك درلو وسائط، حتی ایجاب ایدرسه حرب و قتال بیله استعمال ایدرلر.

« اسلامه قارشی نفرت و کین بوتون ملل خرستیانیه‌ده بر حس مشترکدر؛ یالکز بو ویا شو ملته منحصر قالماز. و بو حالت فکریه نتیجه‌سی اوله‌رق اسلامیتك محوی ایچون ثابت و متمادی بر سلسلهٔ مساعی دوام ایدوب کیدر.

« عالم خرستیانیتده هر حس اسلامی و مسلمانلرك ترقی، تعالی املری تمسخر عد اولنور و بیك درلو مفتریاته هدف ایدیلیر. آوروپالیلر کندی وطنلرنده « ملتپرورلك » ، « وطنپرورلك » تسمیه ایتدکلری شیئی شرقده اولنجه « متعصبلق » تلقیب ایدرلر. غربده « عزت نفس » ، « غرور ملی » ، « شرف و ناموس ملی » دنیلان حسیاته، شرقده تجلی ایدنجه « شووه‌نیزم » تسمیه اولنور. غربده « حس ملی » ، « ملیت دویغوسی » دیه تعزیز و تقدیر اولنان خصلتلر شرقده کورولیرسه « اجانب دشمنلکی » عد ایدیلیر. »

الحاصل جمال الدینك بر چوق سنه‌لر کمال فصاحت و بلاغتله و بویوك بر نفوذ و تأثیر اقناعی ایله نشر ایتدیکی پروپاغاندا بو ماهیتده ایدی. بوتون عالم اسلامه غرب ملتلرینك حرکات استیلائیه‌لرندن دولایی پیدا اولان نفرت و خشیت ممزوجه

نظراً دقته آلنجه ، جمال الدينك عالم اسلاميه اوزرنده نه بيوك تأثيري اولديغي
تصور ايدلەبيلير . وشونى سويلەيەلم كە : جمال الدين بو سعی رحمتنده منفرد دكلدي .
دها زياده صاحب نفوذ وسائلدن اولان طانيورمجي وعصر ملادي اولايدن
بری عين ارزودم ارشادات وتقيناتنه بولونمقده ايديلر . بو نفوذدار ذواتدن
بری تورکيا وکلاسندن عالی پاشا ايدی . که شويله سويلديکی روايت ايديلير :
« تورکيه ايسته‌ميورز تومنيك شاخی دکل ، بالعکس زايدی‌در » . مشهور مستشرق
(ارمينيوس - وامبری) آکلاتيورکه : قريم حربندن بر آز صوکره عالی
پاشانك قوناغنده وطن اسلاميتك اقطار بعيده‌سندن استانبوله کلرب طولاشنش
« اتحاد اسلام » آپوربلرين صوحبتي مجلسنده بولونمشدی .

عبدالحميد او خريصانه اتحاد اسلام سياستنی ايشته بويله بر تل اوزرينه
قورمشدی . عبدالحميد دور اخيرك الك عجيب شخصيتلرندن بريدر . بو کيمك
برذكا ايله متصف بولونمقله برابر ، فكرنده غايت جنته متقاربيم وغريب دولاميا حلقلر
واردی . حريصانه ويك بيوك پلانلر ، فکرلر بسلەيرك بونلری مظلم وموج
اصوللرله موقع فعله قويمغه چاليشيردی . بو اصوللر اکثريا قورنازير (ماکياوليزم)
طرزی تعقيب ايتمکله برابر بعضاً مضحك صورتنده جانت پرورانه ايدی .
فطرةً بر مستبد ، بر سلطنت مطلقه مقتدری اولان عبدالحميد الك ممتيز خصوصياتی
کندی ارزوسنه کوره قرارلاشديرمقه چاليشمش ، حالبوکه اکثريا کندیسينك
اعتقادات باطله سندن ، اوهام وخيالاتندن نصل استفاده ايدلەجکنی بيلن
بك مستعد مداهنلر طرفندن اداره اولونمشدر .

عبدالحميد ۱۸۷۶ سنه‌سنده تخت عثمانی‌يه بك مشکل احوال آراسنده قعود
ايتمشدی . مملکت روسيه ايله هلاکت انکيز بر حربه کيريشمك اوزره ايدی .
حکومت ايسه تورکيه‌يی عصری بر دولت حالنه کتيرمکه چاليشان وغربك هر
نوع تجددات سياسيه‌سنی مملکته تطبيق ايدن ، بو جمله‌دن اوله‌رق اوروپه
برده پارلامنتو وضع ايتمش اولان رجال دولت الندە بولونيوردی . لکن
عبدالحميد بك آز مدتده بوتون بو صفحه‌لری تبديل ايتدی . روسيه حربنك
ختامنی تعقيب ايدن بحرانيدن بالاستفاده پارلامنتوی الغا ونفسنی اجدادندن فضله
بر سلطنت مطلقه ومستبده موقعنه اصعاد ايلدی . شيمدی موقع استبداده
اکتساب سلامت ايدن بوذات کندی سياستنی نسج واستکماله قويولمشدی که :
بو سياست ابتداسندن بری برمبين اتحاد اسلام استقامتنه سالك ايدی . کندیسندن
اول کلن پادشاهلرك حرکتنه مغاير اوله‌رق عبدالحميد حائز اولديغی مقام خلافتی
واسع مقاصد سياسيه‌سنك استحصالنده قوللانمغه قرار ويرمش بولونيوردی .
عثمانلی ايمپراطورلرينك رئيس سياسيسی اولمقدن زياده عالم اسلامك رئيس روحانيسی
اولديغی ايلری سوره‌رك وبوکا اعتقاد ايدرك بوتون مسلمانلرك معاونت فعاليه‌سنی
استجلابه وبو معاونت واسطه‌سيله ، عثمانلی ايمپراطورلغی عليهنه نيات تجاوزکارانه
بسله‌مه‌لری محتمل اولان آوروپا حکومات معظمه‌سنی تخويفه تشبث ايتمشدی .
عبدالحميد از مدت ظرفنده غايت اطرافلی بر « اتحاد اسلام » پروپاغانداسی
تشکيلاتی وجوده کتيردی که بو تشکيلاتك اجرآتی باشليجه خفی وانتريقه‌لی
ايدی . استانبول ، جمال الدين کبی متعصبلك وغرب دشمنلرينك مکه مکرمه‌سی
مقامنه قائم اولدی ؛ وبورادن بر چوق منتخب مأمورين خفيه حرکت ايدوب
عالم اسلامك الك بعيد کوشه‌لرينه خليفهٔ اسلامك خبر اميدبخش و کفار تحکمندن
بر کون اولوب تخليص کريبان ايدله‌جکی مژده‌سنی ايصاله باشلاديلر .

عبدالحميدك « اتحاد اسلام » پروپاغانداسی اوتوز سنه قدر بلا انقطاع
دوام ايتدی . بو پروپاغاندانك نه درجه موفقيتلر وجوده کتيرمش اولديغی
معين اوله‌رق تخمين ايدەبيلمك ممکن دکلدر . بر آرالق بو پروپاغاندا ۱۹۰۸
ژون تورکلر انقلابی يوزندن منقطع اولوب عبدالحميد ترك تاج وتخت ايتمکه اجبار
اولندی . طبيعی بو اتحاد اسلام پروپاغانداسنك نتايجی تورکيا ايله برنجی صنف
بر آوروپا حکومتی آراسنده حادث اوله‌جق حربده تجربه‌يه تابع طوتلمق درجه‌سنه
کتيرلمه‌مشدی . معمافيه : عبدالحميد ، حکمدارانِ الاتِك اسم اعظمنه واکابر
اسلاميه نفوذ روحانيسنی طانيتديرمغه مقتدر اولديغی کبی اقوام اسلاميه‌نك ده
حرمت وبنداوانه‌سنی قازانمشدی . مسلمانلر اك اوراق اقطار اسلاميه‌دن خليفه
شوکتمدارلرينی کورمك اوزره استانبوله قدر کلردی ، آنی خلوص دينيه
ومالك تماميه‌يده سعيد اسلام عد ايله‌يورلردی . بونکله برابر بو حالت
روحيه دينداوانه بر هيجان و وجد حالنده قلوب فعليه تقارن ايتمه‌يوردی .
خصوصيله عبدالحميد ، مثلا « السنوسی » کبی قوتلی اتحاد اسلام رؤساسنی
کنديسنه جلبه موفق اوله‌مامشدی .

شيخ سنوسی ، عبدالحميدك غايهٔ مقاصدندن شبهه ايتديكی کبی ، فکر
ومطالعه‌سنك سلامتنده اعتماد ايده‌ميوردی . اسلام حربپرورانه کاجه‌ت
اختيار ايتديکی مسلکدن ، اونجی ولوزم زمانه‌يه ناکافی طرزداره‌ين دولايی
هر طرفده عبدالحميده مغبر ، متنفر ايديلر . بناء عليه ؛ شايد عبدالحميد بر
جهاد مقدس اعلان ايدوب ده عالم اسلامك معاونت مسلحه‌سنه مراجعت ايتديمی
صورت عموميه‌ده مظهر اطاعت ومعاونت اوله‌جغی شبهه‌لی بر مسئله ايدی .

معمافيه : عبدالحميد ، اتحاد اسلام حس وفکرينك بوتون عالم اسلاميده
انتشار وتقويه‌سنه خدمت مهمه‌ده بولونمشدر . بو عمومی نقطهٔ نظردن مومی اليه
موفق اولمشدی وبو غيرتنه مقام خلافتی اشغال ايتمکده بولنماسندن زياده غربه
قارشی حس ايتمکده اولديغی خوف ونفرت سبب اولمشدی . الحاصل بو وجهله
حکم ايده‌بيليرزکه : عبدالحميدك اتحاد اسلام پروپاغانداسی عالم اسلامده عميق
ودائمی بر تأثير براقمش وکمال جديتله داخل حساب ايدلمکه لياقت قازانمشدر .

۱۹۰۸ ژون تورك انقلابی حال و وضعيتی بك زياده تشويش ايتدی .
بك آز صوکره‌ده ايران انقلابی وقوعه کلەرك خطهٔ شرقيه‌نك اقسام سائره
سنده‌ده بوکا مشابه علامتلر ظهور ايتدی . وبو وقايع بردن بره اوروپه
مشروطيتپرورلك ، مليتپرورلك وحتی اغتشاشات اجتماعيه کبی يکی يکی قوتلر
چيقاردی‌که : بونلر عالم اسلاميتده چوقدن بری کيزليجه نمو ايتمکده اولديغی
حالده تظاهر ايتمه‌مشدی . بو يکی قوتلری آشاغيده تفرعاتيله تدقيق ومطالعه
ايده‌جکز . شيمدی بوراده تدقيق اوله‌جق خصوص بو قوای متعدده‌نك
اتحاد اسلام حرکتی اوزرينه اجرا ايتدکلری تأثيرات ممزوجه ومضاده‌در . حادثات
معروضه سببيله اتحاد اسلام حرکتی ميل وشيرازه‌سندن بر مدت ايچون محروم
قالمش وبر تردد افکار وانتظامسزلق دوره‌سی حادث اولمشدی .

آنجق بو مدت قاله قيصه اولدی . ۱۹۱۲ ده اتحاد اسلام حرکتی
بر کره دها کنديسنی بولمش ويڭی سرعتله ايلری‌يه يوروميه باشلامشدر . بونك
سببی ايسه غرب تضييقاتنك تجدد ايتمسی ايدی . ۱۹۱۱ ده ايتاليا تورکيانك
طرابلس غرب ولايتنه بك جابرانه هجوم ايتمش ، ۱۹۱۲ ده ايسه
بالقان متحد حکومات خرستيانيه‌سی تورکيا اوزرينه هجوم ايدرك ، تورکيانك
آوروپا اراضيسنی استانبول سورلرينه قدر قوپاروب آلمش ، آنی عادتا
کوتوروم وبوتون اعتبار سياسيدن محروم بر حالده براقمشدی ، بوندن ماعدا
ينه بو مهم ومشبوع وقايع سنه‌لرده انکلتره ايله روسيه ، ايران اخلالنی
بوغمشلر ، فرانسه‌ده (آغادير) بحرانی نتيجه‌سی اوله‌رق فاس قطعه‌سنی
پنچه‌سنه کچيرمشدی . وبوياجه آنجق ايکی سنه‌لك بر مدت ظرفنده عالم اسلام
خرستيانلرك اويله تعرضلرينه واستيلالرينه هدف اولمشلردی‌که : بونلر اهميت
و وخامت نقطهٔ نظرندن غير مسبوق اولديغی کبی ، بالخاصه مسلمانلرك فکرنجه
کيا حقسز ، سببسز ايدی .

سبيل الرشاد بعدما ايکی نسخه بر آرده‌ده يعنی اون آلتيشر صحيفه
نشر اولونه‌جقدر .

آنقره « علی شکری » مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر
ایچون سنه‌لکی (٢٧٥)
آلتی آیلغی (١٥٠)
نسخه‌سی ٥ غروشدر.
ایکی نسخه برآراده
(١٠) غروشدر
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .
اداره‌خانه : تقرده حریت
اوتلی قارشوسنده‌کی وقافده
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثارمع الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

١٣٣٠

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرلملیدر.
مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر .
ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر محمد عاکف — صاحب ومدیر اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٥٢٥-٥٢٦ — ٢٥ شعبان ١٣٤١ — پنجشنبه — ١٢ نیسان ١٣٣٩ — جلد ٢١

ایچکینك حیات بشرده آچدیغی رخنه‌لر

حیات بیتیه ، بالخاصه حیات زوجیه

ایچکی‌یه طرفدار اولانلر شرابك زوجی رابطه‌لر اوزرنده آچدیغی رخنه‌لری مهمسه‌میورلر ؛ بو رخنه‌لردن صوکره ارکان عائله‌نك ییقیلدیغنه قارشی متغافل بولونیورلر . حالبوکه کندیلری ده او الیم عاقبتلردن آزاده دکللر !

عقلی باشنده بر آدامك ال صوندیغی قدح داها دوداقلرینه دکمه‌دن وجودینه یابانجی بر روح سریان ایدر. بر روح که نفخه‌سی بوتون عقل، فکر باغلرینی چوزر؛ عزمی تمامیله دیدیکلر؛ صوکنده اوعقلی باشنده آدامی هوساتنك، شهواتنك النده زبون ایدر بیراقیر. آرتق بو آدام قالقار ، کندی یوواسنده اوطورمش، قوجه‌سنه قارشی خیانتی خاطرندن کچیرمه‌ین وفالی زوجه‌سنك حقوقنه حرمتسزلك ایدرسه هیچده شاشیلماملی. ذاتاً پك آز عیاش کورولورکه قاریسندن باشقه‌لرینه صارقینتیلقدن چکینه‌بین ، یاخود عائلی وظیفه‌لرینی حقیله ایفا ایده‌بیلسین . زیرا عشرت مجلسلری قفالره متحکم کسیلیر ، عقللری بازیچه ایدر ، نفسانی هوسلری آیاقلاندیریر، نفسه تربیه‌نك یاخود دینك حاکم قیله‌بیلدیکی زواجری اورته‌دن قالدیریر، صوکره آنجاق او آن ایچون خوشنه کیدن شیلردن ماعداسنی سرخوشه اونوتدورور . نه رفیقهٔ حیاتیله جکر پاره‌لرینی دوشونمه‌سنه ، نه‌ده باغلی بولوندیغی عهدلری ، میثاقلری خاطرلاماسنه میدان ویرر .

ایچکی محافلنده ، خصوصیله دعوت ، ضیافت مجلسلرنده قادین ، اركك بر چوق هوپپا مزاجلر ، بر سوردو خفیف عقللر بر یره کلیر . شراب دیبلرده‌کی عقده‌یی چوزدکدن ، یوزلرده‌کی حیایی صییردقدن ، قفالری بورام بورام خولیالرله توتسوله‌دکدن صوکره آرتیق سینه‌لر حکمت ، اخلاق موعظه‌لرینه تحمل ایده‌مز اولور . قولاقلر بو کبی ناخوش سسلره قارشی صاغیر کسیلیر ؛ بلااختیار هوساتنك آرقه‌سندن سوروکلنمسنه‌ده سرخوش ایچون برمانع قالماز.

عیاش قاریلری قوجه‌لرینك بوتون بو حاللرینی پك اعلا بیلیرلر. لکن بیچاره‌لر برطرفدن طلاقك دهشتی، دیکرطرفدن حرصلرك شری قورقوسیله هیچ مناقشه جهتنه یاناشه‌مازلر. ساده قیصقانجلق حسلرینی تولید ایدن اسباب ایله بوغوشوب طورورلر. کاه کندیلرینی آلداتمقله مشغول اولورلر ، کاه چاره‌سزلکلرینی کوره‌رك سسلرینی قیصارلر . نهایت ایش بردرجه‌یی بولورکه زواللیلرك تحمل توکه‌نیر، ایشته اوزمان قیصقانجلق سائقه‌سیله اك تهلکه‌لی یوللری طوتمقده هیچ تردد ایتمزلر.

صبری ، مکانی بیتدیکی زمان قیصقانچ قادین اك قورقونچ بر مخلوق کسیلیر ، انتقام حسنك زبونی اولور ؛ آرتیق ایچکی یوزندن عائله‌سنه وفاسی قالمایان ، چولوغنك ، چوجوغنك احتیاجنی تأمینه الی وارمایان قوجه‌سندن خینجنی آلمق ایچون هیچ بر حرکتدن چکینمز. سینه‌سنده یانان کین وغیظی یاتیشدیرمق ایچون باش اورمادق واسطه بیراقماز.

عشرت یوزندن ایکی حیات آرقداشی آره‌سنده‌کی رابطه بو حاله کلیرسه او رفاقتک محصولی اولان یاوروجقلرك نصیبهٔ خسرانی سز دوشونیك !

عائله حیاتی پریشان اولورده بابا ایله آنا آره‌سنده‌کی قارشیلقلی حرمت، شفقت دویغولری قالقارسه بو فلاکت اولا کندی یاوروجقلرینك، صوکره بو یاوروجقلردن تشکل ایدن بوتون بر جمعیتك حرمان وخیبتی ایچون نه مدهش بر عامل اولمق ایجاب ایدر !

اسپرتولی ایچکیلر عائله یوردلرینه دورلو دورلو مصیبتلر صاچیور؛ اویله فتنه‌لر، اویله منافرتلر میدانه کتیریبورکه نه مرافعه‌یله باصدیرلماسنه، نه‌ده مناقشه دائره‌سنده قالماسنه امکان وار. صوکره، هیچ برشیئی صاقینمایان، آتولرینی هرطرفه صاچان بو فلاکتدن اوده‌کی معصوم چوجوقلرك آسوده قالدیغی پك نادر.

دوقتور مانقمولر آلمانیا حکومتنجه عیاش عائله‌لرك الندن آلنان چوجوقلری معاینه ایتمش، اوچده ایکیدن فضله‌سنك باشلرینی یاره‌لی کورمش. بو یاره‌لر ایسه هپ عائله‌لری افرادینك سرخوشلقلری زماننده آلینیورمش. ذاتاً برکره بو صورتله کوشه‌ین مقدس رابطهٔ زوجیه‌نك دوام وجودینی امید ایتمك ناصیل خطا ایسه بو پریشان معاشرتدن کله‌جك ذریتك‌ده روحی، بدنی اك مدهش خسته‌لقلردن آزاده قاله‌جغنه ایناتمق، عینیله حماقتدن باشقه برشی دکلدر.

بویله بر عائله چوجوغنك ایلك ایدینه‌جکی طبیعت خویسزلق، آنایه بابایه قارشی حرمتسزلکدر. ابوینی تحقیر ایدن بر چوجوق طبیعیدرکه بویونجه باشقه‌لرینه حقارتدن اصلا کری طورمایه‌جقدر. زیرا وارلغنك، حیاتنك ولی النعمتی اولدقلرینی بیلدیکی ایکی وجود حقنده حرمت حسی طویمامش بر مخلوق ایچون کندیسی ایله آره‌لرنده هیچ بر رابطه اولمایان دیکر انسانلره قارشی تعظیم، احترام کبی وظیفه‌لرله علاقه‌دار اولماق ضروریدر.

بوندن باشقه ایچکیدن اك چوق متأثر اولان عائلی مسائلدن بری‌ده ادارهٔ بیتیه مسئله‌سیدر. غروبرله قریبین دائما ایچن اولری حسابه آلمامقله برابر نشر ایتدکلری احصائی جدوللرده پك قاهر حقیقتلر کوسترمشلردر:

کویلی طبقه‌سنه منسوب اولرك یوزده ١٧سی شهری مصرفلرینك یوزده ١٢،٣ نی ایچکی‌یه ویریبورکه بر اوك غداسنه صرف ایدیلن پاره‌نك اوچده بریندن پك آز آشاغیدر؛ مع مافیه مسکن اجرتنك تمامندن مدهش صورتده فضله‌در.

اوت، برلین عمله‌سی بوخصوصده بادن کویلیلرندن داها ایی بر حالده بولونیور. ٢٢٧ او اوزرنده کمال دقتله اجرا ایدیلن تحقیقات کوستریبورکه بر اوك ایچکی‌یه ویردیکی پاره بوتون مصرفنك یوزده ٦،٩ مقدارنده‌در. آنجاق بو قادار پاره‌نك ضیاعی ادارهٔ بیتیه‌یی صارصماز معناسی آکلاشیلمامالی. زیرا بالنسبه آزلغیله برابر بو پاره اوك تنویری، تسخینی مصرفندن چوق طوتدیغی کبی بوتون ملبوسات مصارفندن قات قات زیاده‌در.

آرتیق اعتداله، اقتصاده رعایتله ایچیلمشکن بو قادار وخیم نتیجه‌لر حاصل اولورسه یا او عیاشلرك حالی نه اولمق ایجاب ایدر، دوشونولسون‌که یوکسك اولمایان قازانجلرینی ایچکی‌یه ویرمکدن چکینمدکلری کبی جمعه ایرتسی آقشاملری اجرتلرینی آلیر آلماز اولرینه اوغرامادن طوغروجه دادانمش اولدقلری میخانه‌لره کیدرلر؛ کوپ دیبلرنده بو پاره‌نك یاریسنی بیراقوب قفایی توتسوله‌دکدن صوکره‌ده قالقار یا فحش طوزاقلرینه، یاخود قومار اینلرینه طالارلرکه قیامتك بویوکی اصل او زمان قوپار. خلاصه، بو آداملر قاریلرینك یانه دوندکلری وقت اللرنده اوچ بش ساعت اول آلدقلری هفته‌لقدن پك آز برشی قالمش بولونور. زواللی قادینلر عشرتك دست غصبندن قورتوله بیلن بو بقیه‌یی آله‌رق برطرفدن تنویر، تسخین، صو، مسکن بورجنی اودمه‌یه، دیکر طرفدن‌ده چولوغك چوجوغك نفقه‌سنی طوپلامه‌یه چالیشیرلر.

چوق دفعه‌لر الده‌کی یامالق بو حیاتی احتیاجلری قاپایه‌ماز. بونك اوزرینه بیچاره آنالر عائله‌نك ضروری اولان نفقه‌سندن کسمه‌یه مجبور اولور. ایشته اوزمان چوجوقلرك‌ده، کندیلرینك‌ده صحتی صارصیلمایه باشلار.

اوت، یوردلرنده سفالتك الیله آچیلان کدیکلری طیقایه بیلمك ایچون فابریقه‌لره، مغازه‌لره کیدوب چالیشمق لزومنی طویان قادینلر یوق دکل. لکن عجبا بونك برفائده‌سی وارمی؟

زیرا مشاهدات ایله ثابتکه: عیاش عائله رئیسلری قاریلرینك ایشله برقاچ پاره قازاندیغنی کورور کورمز اوك نفقه‌سندن اومقداری کسیورلر. بناءً علیه قادینلرك بوصورتله دیدینملرندن کندی یووالری حسابنه قازاندقلری برشی وارسه اوده چوجوقلرینك، قوجه‌لرینك وطوغریدن طوغری‌یه کندیلرینك ایشنه حصر ایتملری لازم کلن قیمتدار زمانی خارجده کچیرملرندن عبارت قالیور.

واقعا طیشاریده چالیشان قادینلردن بر قسمی یوواسندن آیری بولوندیغی مدتجه چوجوقلرینی قومشوسنه، بیلدیکنه، شوکا، بوکا امانت براقیور. لکن اکثریتی بولان دیکر قسمی‌ده جکر پاره‌لرینی محرومیتلرك، فلاکتلرك، اولومارك پنجه‌سنه تودیع ایتمکده مضطر قالیور. بوسببدندرکه اویانیق حکومتلر بوکبی چوجوقلری عائله‌لرندن آله‌رق امثالی بدبختلر ایچون احضار ایتمش اولدقلری شفقت مؤسسه‌لرینه، اصلاح مکتبلرینه ویرمکده‌در.

أوت ، عمله اجرتی آرتیریلیرسه بووالر صلاح کسب ایدر ، آنالرده اسباب راحتك ضروری قسمنی تدارکه امکان بولور ، وهمنده بولونانلر اولمشدی. لکن تجربه کوستردی‌که اجرتلر نه‌قادار آرتارسه أولرك فلاکتی‌ده او قادار آرتیور ، زیرا پاره زیاده‌لشدکجه ایچکی هوسی‌ده زیاده‌لشیور . ناصیل‌که نفقه‌یی براز بولنه قویمق مقصدیله قادینلرك بوتون وسائط ممکنه‌یه مراجعتلری‌ده عینی نتیجه ویرمشدی.

مثلا قادین اوطوردیغی اوك‌اوطه‌سنی ، یاخود اوطه‌نك برقسمنی راست کلن آدامه کرالامق صورتیله چوجوقلرینی احتیاج ایچنده اولمکدن قورتارمه‌یه عزم ایتدی . بونك اوزرینه کندیسی ، قوجه‌سی ، یاورولرینی بر ، یاخود یاریم اوطه ایچنده حبس ایدرك بوواسنك ، داها طوغروسی یاناغنك یاریسنی اویله برسورو یابانجیلره ویرمك اضطرارنده قالدی‌که هیسی دکلسه بیله هرحالده‌چوغی سرسریلرله اخلاق سفیله صاحبلریدر .

آرتیق بوواسك ایچنده دونوب دولاشه‌جق یرقالمامسی، برسورو یاناغك صیم‌صیق صیره‌لانماسی وبوهویتلری‌مجهول یابانجیلرله‌اوزواللی عائله‌افرادینك دائما تماسده بولونماسی یوزندن میدان آله‌جق‌عاقبتلری تخمین یك اوقادار مشکل اولماسه کرك .

شیمدی بوأو خلقی ایچون اسباب راحتك قسم اعظمندن محرومیتله برابر عائله‌نك ایکی رئیسی آره‌سنه حقلی ، یاخود حقسز یره قصقانجلق ومتقابل اعتمادسزلق کیرمسنه کلنجه بونلر بحث ایتدیکمز اضطرارك اك چابوق یتیشن میوه‌سیدرکه دنیاده بونك قادار آجی برشی یوقدر .

ایچکینك برده بوسرخوش یووالرنده‌کی معارف عمومیه‌یه‌اوردیغی ضربه‌یی حسابه آلمالی‌یز . تدقیقات ایله ثابت‌که بوأولرك عرفان اوغورنده ویردیکی‌پاره مسکراته بذل ایتدیکنك بشده بری بیله‌دکل.

مع مافیه ایچکی مکتبلر ، کتابلر ، مطبوعات کبی تربیه ومعارف یوللرینه صرفی ایجاب ایدن پاره‌نك بویوك برقسمنی یوتمقله طویسه نه اعلا! یوقاریده سویلدیکمز کبی اومسکرات ایچیلان اوده‌کی بوتون چوجوقلرك وجودلرینی ، دماغلرینی قوتسز بیراقه‌رق زواللیلری تکملدن ، نشوونمادن آلیقوییور. ایشته ابتدائی وتالی مکتبلرحقنده طوتیلان احصائیاتك کوستردیکی بوندن عبارت .

عالی مکتبلره کلنجه مسئله دلیلدن بیله مستغنی . أوت ، طلبه جمعیتلری قانونی آلمانیاده برچوغنك استقبالی خیبتلره ، خسرانلره محکوم ایدن الیم نتیجه‌لر ویرمشدر . بوقانون روحلی مشروباتی آغزینه قویمایانلری‌ده ایچکی قوربانلری آره‌سنه کیرمه‌یه وانتساب ایتدیکی جمعیت‌طرفندن موضوع قراره کوره ایچمه‌یه‌مجبور طوتار . بونك ایچوندرکه طلبه کونا کون خسته‌لقلره معروض بولونور ؛ وجودلری سرایت مرضه مقاومتدن عاجز قالیر؛ درسلره دوام ایده‌من ، امتحانلرده موفقیت کوستره‌من اولور .

ایشته آلمانیانك بوطبقه‌ده‌کی خلقیله اختلاط ایتمش واوعرفان ومدنیت دیارنده‌کی غافل کنجلر طرفندن بونوروادب عصرنده هم کندیلرینه، هم ملتلرینه روا کوروان ظلمی یاقیندن مشاهده ایتمش کیمسه‌لر شوسویلدکلریمزه تماميله واقفدر .

ایچکی وحیات تناسلیه

آلمان طبیبی استاد شهیر قوخ دییورکه : « ایچکیلرك ماهیتنی آکلامق ایسته‌ینلر بونلرده بشر ایچون نه کبی منافع بولنه‌بیله‌جکنی، یاخود تداوی مقصدیله ایچیله‌جك مقدارك نه‌دن عبارت اوله‌جغنی ، یاخود ایچنده‌کی اسپرتو یوزده نه قادار اولمق لازم کله‌جکنی صورماسینلر . یالکز ، کرك فردلری ، کرك جماعتلری اعتباریله بوتون انسانیته‌قارشی کثولك‌ایقاع ایتدیکی کونا کون جنایتلره دائرعلمدن، احصائیاتدن فتوی ایسته‌سینلر .

روحلی ایچکیلر امراض وخیمه اردوسندن ، جنایات مختلفه منبعندن باشقه برشی دکلدر . صوکره ، کثول اویله بر طاعوندرکه ذریتی تشکلندن اول بوغار ؛ جنینی یاحمل ، یا وضع حمل اثناسنده أولدورور ؛ ایچلرندن دیری طوغه بیلن اولورسه اونك‌ده بشیکنه مسلط اولور ؛ شاید بشیکده‌کی تعرضندن‌ده قورتولورسه یاشار آما اك وخیم خسته‌لقلره ، اك مزمن عارضه‌لره محکوم اوله‌رق یاشار.

ایچنلرك‌وجودلریله روحلری‌اوزرنده‌کی تأثیرینه کلنجه، قوتلرینی بیتیریر ؛ عقللرینی آرتیریر ، فعالیتلرینی آزالتیر ، اراده‌لرینی فلجه اوغراتیر ؛ عمومی وشخصی مسئولیتلره قارشی هیچ شعور بیراقماز. صوکره فرنکی ، ورم کبی قورقونج خسته‌لقلرك ظهوری اولور ، یا خسته‌لری برآن اول هلاك ایدر ، یاخود شفایاب اولملرینی کری بیراقیر طورور .

مع‌مافیه بز بومفرداتك تثبیتیله اوغراشه‌جق اولورسه‌ق جلدلرله یازی یازمامز ایجاب ایده‌جك . اونك ایچون ایچکینك یالکز حیات تناسلیه اوزرنده‌کی تأثیرینی سویلیه‌جکز . چونکه بوجهتك مجهول قالماسنده خلق ایچون بویوك تهلکه‌لر وار .

بدنده موجود الیاف وحجیرات ایله غده‌لر وبوغده‌لردن وقوع بولان افرازات اوزرنده اجسام غریبه‌نك نه‌کبی تأثیرلر حصوله کتیردیکی استاد شهیر نیقلونك تجربه‌لری سایه‌سنده میدانه‌چیقمشدر.

کرك بوذتك ، کرك استاد برتهولیت ایله دیکرلرینك تجربیاتندن آکلاشیلدی‌که انسانك مایعات‌منویه‌افرازینه مخصوص جهازی اوزرنده

ـنولك بارز بر تأثيرى وار . كئول بو جهازى بوزه‌رق جنين تشكلى تأمين ايده‌ميه‌جك بر حاله كتيرييور .

حيوانلره كئول ايچيرلدكدن صوكره افرازات منويه‌لرى دفعات ايله معاينه ايديله‌رك نتيجه‌ده كورولمش‌كه جنينك مايهٔ خلقتى اولان قويروقلى عدسه‌لر [حوينات منويه] يا هيچ يوق ، ياخود صاغلام جنين وجوده كتيره‌ميه‌جك بر حالده .

استاد بر تهولهيت بر چوق جماعتلر اوزرنده‌كى مشاهداتنى شو صورتله اجمال ايدييور :

١ — ايچكى قوللانانلر ديكرلرندن اركن أولور .

٢ — عياشلرك اعضاى بدنى باشقه‌لرينك‌كندن اول ضعف وعطالته اوغرار .

٣ — افرازات منويه‌نك يوزده ٨٦ سى حوينات منويه‌نك چوغندن خالى بولونور .

٤ — افرازات‌منويه‌نك‌حويناتدن‌تجرد ايتمسى عشرت مبتلالرنده باشقه‌لرندن چوق اول باشلار .

٥ — قادين كئول ايچرسه جنينك‌تشكلى ايچون وجودى‌شرط اولان بيضه‌لرى خراب اولور .

شو ويرديكمز تفصيلات أوليلردن بر چوغنى بدبخت ايدن اولادسزلغك حكمتنى ايضاحه كافيدر، صانيرم . أوت ، اركك‌قادينه، قادين اركگه ظلم ايدر ، هر برى قيصيرلق تهمتى اوته‌كنك اوستنه آتمق ايچون اوغراشير . حال‌بوكه اورته‌ده قيصيرلق يوق ، بينسزلك وار ؛ حويناتى أولدورن زهرلره انهماك وار . ايشته خرده بينى مشاهده‌لر كوستربيوركه ايچنلرك افرازات منويه‌لرنده‌كى حوينات مقداريله ايچمه‌ينلرككى آره‌سنده مدهش برفرق موجود . اولكيلر حويناتك يوزده اللى‌بشى غائب ايتدكلرى حالده بونسبت‌ايكنجيلرده يوزده اون بشى كچميور . خلق بوكيزلى خسته‌لقدن غافل؛ صوكره، شراب ايچيلير ايچيلمز اجزاى بدنده آنى برحركت حس اوياندماسى، شهوانى هوسانك فعاليته كلمسى چوقلرينك غفلتنى وبوآفته انهماكنى آرتيرمقده . حالبوكه ماهيتنى براز آراشديرسه‌لردى او زهرلى قدحلرك كنديلرينه‌ونسللرينه ايقاع ايتمكده‌اولديغى جنايانك‌درجه‌سنى اوكره‌نيرلردى .

استادشهير سوليفان روحلى ايچكيلرك عياش ذريتلرى‌اوزرنده‌كى تأثيراتنى تدقيق ايتمش ؛ بونلرله متورملرك ، برده ايچمه‌ين صاغلام آدملرك ذريتى آره‌سنده مقايسه يوروته‌رك شو جدولى ميدانه كتيرمش :

يوز چوجوغه نسبتله	عياش چوجقلرى	ورملى چوجقلرى	ايچمه‌ين صاغلام آدملرك چوجقلرى
طوغاركن أولنلر	٥،٢	٣،١٠	٢،٧٩
بر آيلق أولنلر	٦،٣	٤، ٢	٤
بر آيلقدن بش آيلغه قدر أولنلر	٧،٧	٦	٤، ٨
بش آيلقدن اون ايكى ايلغه قدر أولنلر	١١،٢	٥، ١	٦، ٣
بر ياشندن بش ياشنه قدر أولنلر	١٤،٦	٩، ٣	٧، ٥
نسبت يكونى	٤٥ ٪	٢٧،٦١ ٪	٢٥،٣٩ ٪

بن [دوقتور قوخ] كندى مشهوداتمله آكلادم‌كه صحى وعلى العاده ازدواجلرك آنجاق يوزده طقوزى اولاد ويرميوركن بونسبت سرخوشلرك تأهلنده يوزده اون دردى بوليور . دوقتور شواقهوفرك حكايه ايتديكى بروقعه‌يى شوراجقده ذكر ايتمك پك مناسب‌اوله‌جق:

ايچكى قوللانمامش ، وجودى صاغلام برقادين بيليرم‌كه حياتنده اوچ دفعه أولندى . ايلك قوجه‌سى طبق كنديسى كيبى ، صاغلامدى ، ايچمزدى . بوندن اوچ اولادى اولدى‌كه اوچنك‌ده صحتى ، اخلاقى مكمل، وجودلرى هردورلو عارضه‌دن مصون ايدى.

بو آدامك وفاتى اوزرينه واردينى ايكنجى قوجه‌سنه كلنجه او ، ايچردى . قادينك اوندن‌ده اوچ چوجوغى اولدى. برنجيسى باباسى كبى آلابيلديكنه ايچدكدن صوكره كنج ياشنده ورمدن أولدى . حال‌بوكه اوزمانه‌قادار أوده بوخسته‌لق كورولمش دكلدى. ايكنجيسى بوتون انسانى مزيتلردن صييريله‌رق عياش وسفيل سورولرى آره‌سنه قاتيلدى كيتدى. اوچنجيسى‌اعصابندن‌مضطرب وباباسنك‌خسته‌لقلرندن برينه وارث اوله‌رق طوغدى. آنجاق نه باباسى، نه‌ده آغابكلرى كبى عشرته‌قاپيلمادى. احتمال‌كه ولادى ضعف ومرضندن‌طولايى ابوينك مرحمتنى جلب ايتدى‌ده ايچكى كبى دردينى بوس بوتون آرتيره‌جق شيلرله الفته ميدان براقيلمادى .

قادينك ايكنجى قوجه‌سى‌ده أولنجه اوچنجى برينه واردى‌كه عشرت ايتمز ، وجودى صاغلام اولان بو آدامدن‌ده صاپ صاغلام اوچ چوجوغى اولدى .

آرتيق كئولك ذريت‌اوزرنده نه‌يامان تأثيرى‌اولديغنى وبوقورقونچ زهرى ايچن بابالرله آنالرك كندى‌جكر پاره‌لرينه‌قارشى نه‌آغير جنايت ايشلديكنى برآزعقلى اولانلر كرك بووقعه‌دن، كرك بونك صاييلماز درجه‌ده‌كى امثالندن پك كوزل آكلايه‌بيليرلر ، صانيرم .

واقعا زمان‌اولوركه عياشلرك ايچمه‌ينلردن‌زياده چوجوق صاحبى اولدقلرى كورولور. آنجاق بومعصوملردن برچوغنى يا آنا قارننده جنين ، يا بشيكده صبى حالنده ايكن اوكناهكار اللريله اجله قوربان ويررلر . شايد بوياوروجقلر ياشايه‌جق اولورسه ينه اوكناهكار اللر

یوزندن بیچاره‌لرك حیاتی قاتل جرثومه‌لره، دورلو دورلو خسته‌لقلره صورت متمادیه‌ده معروض اولور طورور .

استاد شهیر دمه اسویچره‌نك برن شهرنده ایچن أولرله هیچ ایچمه‌ینلره دائر تدقیقاتده بولونمش، بونلرك آره‌سنده نفوسك عددی وعافیتك درجه‌سی اعتباریله بر موازنه یوروتمش . هیچ ایچمه‌ینلرك اولادندن یوزده سکسان ایکیسی حال طبیعیده وصحتده ظهور ایتمش . عیاش چوجوقلرینه کلنجه بونلردن یوزده اون‌سکزی حال طبیعیده چیقمش؛ اون ایکیسی هنوز کوچوك ایکن چلیمسزلکلری یوزندن أولمش ؛ سکزی احمق ، اون اوچی صرعه‌لی ، بشی قانبور ، بشی مختلف عارضه‌لره مبتلا، بشی اعصاب واراده‌لرنده‌کی ضعف ایله برابر ایچکی‌یه منهمك کورولمش .

موسیو لوغران پارسده عشرته مبتلا ۲۱۵ عائله‌یی نظر معاینه‌دن کچیریر : چوجوقلرك یوزده ۲۱،۷ سی طوغارکن أولمش؛ ۷۸،۶-سی مختلف خسته‌لقلره مصاب اولمق شرطیله یاشایورمش، یاخود عقللری یوقمش ؛ ۵۰،۳ ی احمق، ۳۰،۸ ی عیاش، ۲۷ سی تقریس وامراض عضلیه‌یه ، ۲۲،۷ سی امراض روحیه‌یه ، ۲۰،۴ ی صرعه یاخود اضطرابات عصبیه‌یه ، ۱۴ ی ورم ودیکر امراض عضویه‌یه مبتلا ، ۹،۷ سی جانی ، ۶،۶ سی چوجوقلغنده نخاع شوکی التهاباتیله معلول ظهور ایتمش .

بوندن باشقه کثول سوت افراز ایدن غده‌لری‌ده ضعیف دوشورور . أوت عیاش بابالرك قیزلری آز سوتلی اولور. بوبویوب چوجوق طوغوردقلری زمان اکثریتله یا سوتلری بوس بوتون چکیلیر، یاخود یاورولرینی بسلیه‌میه‌جك درجه‌ده آزالیر. تجربه‌لرله احصائیات کوسترمکده‌درکه قیزلرك سودیله بابالرینك ایچوب ایچمه‌مسی آره‌سنده مطرد بر مناسبت وار . عائله‌لر اوزرنده اجرا اولنان تدقیقاتدن شو نتیجه حاصل اولمش : ایچکی ایچمه‌ین آنالرك سودی حال طبیعیده اولیور. بابالره کلنجه بونلری درده آییرمق لازم کلیور:

۱ — هیچ ایچمه‌ینلر
۲ — معین زمانلرده واعتدال ایله ایچنلر
۳ — اعتدال ایله فقط غیرمعین زمانلرده ایچنلر
۴ — طورمایوب ایچنلر

ایشته بونلرك صلبندن کلن قیزلرك سودی یوزه نسبتله شو مقدارده‌در:

هیچ ایچمه‌ینلرك قیزلری	۵۶،۷
اعتدال ایله ومعین زمانده ایچنلرك قیزلری	۳۴،۷
اعتدال ایله فقط غیرمعین » » »	۶،۸
طورمایوب » »	۱،۸

کلهلم برده بونك مه امن چوجوقلر اوزرنده‌کی تأثیرینه : کرك سودی بوسبوتون چکیلن ، کرك اداره ایتمیه‌جك قدر آز کلن والده‌لرك چوجوقلری یاسوت آنالرینه ویریلیرکه نه‌باش بلاسی اولدقلری هرکسجه معلومدر ؛ یاخود حیوان سوتلرندن باشقه صناعی وکیمیوی سوتلرله بسله‌نیرکه بونلرده اڭ بویوك مصیبتدر . آنالری طرفندن امزیریلن چوجوقلرله دیکرلری آره‌سنده اجرا ایدیلمش اڭ صوڭ احصائی تدقیقات کوستریورکه بوصوکره‌کیلرك چوغی سوتدن کسیلمه‌دن اول أولیور؛ أولمیوب قورتیلانلری چلیز قالیور. عسکره آلنمه زماننده اجرا ایدیلن معاینهٔ طبیه‌ده بونی مؤیددر .

ایشته شرابك ذریتلرله حیات تناسلیه‌یه ایقاع ایتدیکی جنایتلر اجمالاً بوندن عبارت . لکن کرك ایچنلرك وجودنده ، کرك حیات اجتماعیه اوزرنده آچدیغی رخنه‌لره کلنجه بونلرك صاییلماسی قابل دکل . مع مافیه بز ینه برچوغنی بیلدیرمه‌یه چالیشدق .

شیخ عبدالعزیز چاویش

اتحاد اسلام

۳

محرری : پروفه‌سور سعود هارد

احوال مذکوره‌نك اسلامیت اوزرنده‌کی تأثیری پك معظم اولدی . یأس وتهورله ممزوج بر موجهٔ انفعال باشدن باشه عالم اسلامده چالقالاندی ، وشبهه‌سزکه : بالنتیجه « اتحاد اسلام » فکر وحسی تکرار تظاهر ایتدی . ایشته بو احوال ، الی سنه‌دن بری اتحاد مروجلرینك وعظ واخبار ایتدکلری فلاکت ، یعنی اسلامیتك تخریبی ایچین غربك تشکیل وسوق ایتدیکی « اهل صلیب » ایدی ! جمال‌الدین افغانینك اخطاراتی بوندن فضله قوتله تأیید ایچین نه‌یه احتیاج واردی ؟

نتایج مقدره همان تظاهر ایتدی . تورکلر ایله عربلرك پك فنا یکیندکلری، یکدیکرینی سومه‌دکلری طرابلس غربده ، ایکی قوم ناکهانی بر « اتحاد اسلام» آتش هیجانی ایچنده یکدست وفاق واخوت اولدیلر ؛ وایتالیان مستولیلر اوراده اویله شدید وعصبیتکارانه بر مدافعه‌یه تصادف ایتدیلرکه : بوتون عالم اسلامی حیرت وتحسین ایله موجاموج ایتدیکی کبی آوروپالی مدققینك ذکرلرنده‌ده دهشتلی انتباهلر اویاندیردی . سابق فرانسه خارجیه ناظرلرندن (غابریه‌ل - هانوتو) صورپوردی‌که: « عجبا مدافعه‌سز طرابلس غربك ضبطی ایتالیا ایچون نه‌دن بو درجه مشکل اولدی؟ چونکه ایتالیا بو ایشده یالکز تورکیا ایله دکل، اسلامیت ایله اوغراشمغه مجبور اولدی . ایتالیا طوپی یووارلامغه باشلادی، بوهم کندیسی، همده بزم ایچون پك فنا بر مقدمه‌در ! » انکلتره ایله روسیه‌نك ایران حقنده روا کوردکلری معامله‌ده بوتون عالم اسلامده قوتلی بر تهور وکفتکو حاصل ایتمش، عین زمانده فاس استقلالنك فرانسز پنجه‌سنده سونوب کیتمك اوزره بولنماسی المانکیز بر انفعال ایله مناقشه اولنمقده بولنمشدی .

لکن بالقان حربنك ظهوریله عالم اسلامك حدت وانفعالی بوتون حدودلری

تجاوز ایتدی . چین نطوتنكزده تا (تونغو) یه قدر بوتون غیرت دینیه صاحبی مسلمانلر هیجانلرندن نفس بیله آلمقسزین القان شبه جزیره سنده مغبتۀ عداوت اولان اوردولره كوزلرینی دیكمش ایدیلر ؛ نهایت توركلرك خبر فلاكتی دویولنجه عالم اسلامك انین تهور وتألمی هر طرفده شدتله عكس انداز اولدی . بر متین هندوستان مسلمانی آشاغیكی سطرلرله اقطار جهانده‌كی دینداشلرینك حسیات الیمه‌سنی پك ای بیان ایلمشدر :

« یونان قرالی یكی بر اهل صلیب امر ایدیور ؛ لوندره محافل حكومتندن خرستیان تعصبی جوشان قیلمق ایچین ندالر یوكسلیور ؛ پترسبورغ ایسه دها شیمدیدن صلیبی آیاصوفیه قبه‌سی اوزرینه ركز ایلمكدن بحث ایدیور . بونلر بوكون بویله‌سنی سویلیورلر ، یارین بو سوزلری قدس شریف ایله جامع عمر حقنده‌ده سویلیه‌جكلردر . ای قرده‌شلر ! شو خصوصده اتحاد افكار حاصل ایدیكزكه : هپ حضرت خلیفه‌نك سنجاغی آلتنه جمع اولوب دینمزك سلامتی ایچون جانی فدا ایتمك هر مؤمنك وظیفه‌سیدر ! » هندوستان رؤسای اسلامیه‌سندن دیگر مشهور بر ذات‌ده انكلتره رجال حكومتنه شویله خطاب ایدیور : « انكلتره‌نك رجال حكومتندن شونی رجا ایدرم‌كه : میلیونلرجه مسلمان تبعه‌نك شدت‌تهوری علوزیراولوب فلاكتی انتاج ایتمه‌دن اول انكلتره حكومتی تورك دشمنلكی سیاستنی تبدیل ایتسین . . . »

هیئتك اك معنیداری ، او زمان مسلمانلر طرفندن ، منفور غرب اقوامنه قارشی معاونت متقابله وتساند داخلنده حركت ایتمك اوزره ، آسیا بتپرست اقوامنه واقع اولان تكلیف ومراجعت ایدی . بو شایان تعجب اولدیغی قدر غیر مسبوق بر حادثه‌ایدی . حضرت محمد زبوری ، توراتی وانجیلی كمال حرمتله تلقی ایدرك كندیسنه ملهم من الله اولان عیسی وموسی پیغمبرلرك مقامنه قائم عد ایلمش وتابعیتی خرستیانلرایله موسویلر حقنده « اهل كتاب » صفتریله رعایت نسبیه ارائه‌سنه سوق ایتمش ایكن دیگر ملل غیر مسلمه‌یی « بتپرستلر » دیه معاتب و بوسبوتون غیر مقبول كورمشدی . مسلمانلر طرفندن حضرت پیغمبرك بو اوامری دائما اعتنا ایله طوتلمش اولوب ، مسلمانلرك خرستیانلره قارشی حس ایتدكلری نفرت نه قدر قوتلی اولورسه اولسون مثلا هندولر ، بودیستلر واقصای شرقك قونفوچیوس مذهبی سالكینی كبی بتپرستلره قارشی حس ایتدكلری نفرت واستكراهه نظراً پك خفیف بولنمشدی . مسلمانلرك اطوارنده بو خصوصده‌كی ایلك تحول ۱۹۰٤ سنه‌سی روس - ژاپون حربی اثناسنده مشهود اولدی . اسلامیتك خرستیان ملل غربیه‌یه قارشی حس ایتدیكی خوف ونفرت او زمان او قدر بویوك ایدی‌كه : بر آسیا ملتنك آوروپالیلره غلبه‌سی بر چوق مسلمانلر طرفندن كمال شوق وهیجانله آلقیشلانمش ، بو خصوصده غالبلرك بتپرست اولدیغی بیله نظر دقته آلنمامشدی . برچوق غیرتلی مسلمانلرك قهرمان ژاپون ملتنی دائرۀ اسلامیته ادخال فكر وخواهشنه دوشمه‌لری اتحاد اسلام حركتنك تمایلات قویۀ هدایتكارانه‌سنه پك موافق ایدی . بومقصدله پروپاغاندا غزته‌لری تأسیس ، مبعوثلر انتخاب اولونوب عبدالحمیدده ژاپونیایه بر اتحاد اسلام هیئتی حامل بر سفینۀ حربیه كوندردی . بوتون عالم اسلامیتده ژاپونیانك دین اسلامه ادخالنه عائد مباحثه‌لر جریان ایدیوردی . ۱۹۰٦ سنه‌سنده بر مصر غزته‌سی شویله یازیوردی : « انكلتره ، آلتمش میلیون مسلمان تبعه‌سیله بو اهتدادن توحش ایدیور . اورته‌ده مسلمان بر ژاپونیا بولندیغی حالده اسلامیت سیاستی باشدن باشه دوچار تحول اولور . . . » وعالم اسلامك دیگر اوجندن چینلی بر مسلمان شیخده شویله دیمشدی : « اگر ژاپونیا بر وقت پك بویوك بر حكومت اولمق وآسیا قطعه‌سنی قطعات سائره‌یه حاكم قیلمق ایستیورسه ، بو مقصد آنجق دین مبین اسلامی قبول ایتمه‌سی سایه‌سنده ممكن اوله‌جقدر . »

طبیعی بر مدت صوكره بو اسلامیت غیر تكشلرینه معلوم اولدی‌كه : ژاپونیا اسلام امورینی برنزاكت تبسمانه ایله حسن قبول ایتمكله برابر اسلامیتی قبول ایچین هیچده نیتی یوقدر . لكن هر حالده غیر مسلم آسیا اقوامیله مناسبات ودادكارانه حاصل ایده‌جك ایلك خطوه آتیلمش ایدی و بالقان حربیده مسلمانلری بو جهته دها زیاده سوق ایتدی . اسلاملرك حسیاتنده حاصل اولان تبدلك درجه‌سی بو اثناده‌ده مسلمانلری طرفندن بتپرست هندلیلره واقع اولان متعدد مراجعتلرك تدقیقندن مستبان اوله‌بیلیر . بونلردن ، پك معنیدار صورتده « شرقك خبری » تسمیه ایدلمش اولان ، بر نمونه آشاغی‌یه نقل ایدلمشدر :

« شرقك روحی اویانیور وغرب استیلاسنك طوفان خروشانی دفع وطرد ایدیور . . ای هندوستان اولادی ؛ بزه ذكاوتكزله ، حرث وعرفانكزله وثروتكزله معاونت ایدیكز ! بزه سز هندولرك قدرتی ، حقوق وطنیه‌سی وحقوق توارثلری ایله اعانه ایدیكز . هیمالایا ذروۀ جبالنده مختفی اولان قوۀ ارواح آباقلانسون . . . حرب معبودینه دعالر ، استرحاملر یوكسلسین ؛ دعالركه : حقك قوت اوزرینه غلبه‌سنی مسترحم بولنسون ! بیكلرجه معبودلریكزی چاغیركزكه : دشمن اوردولرینی محو ایله‌سین . . »

مسلمانلرك بتپرستلره قارشی اولدن بری كوستردكلری وضع معامله‌یه حقیقة واقف اولان ذوات ایچون بر مسلمان قلمندن چیقمش اولان بوقاریكی سطرلر جداً ولوله انگیزدر . بو سوزلرده بویوك ، بویوك امللر مكنوز اولدیغی كبی آمال وحسیات مذكوره یالكز هندوستان مسلمانلرینه منحصر قالمیور . چین مسلمانلری آره‌سنده‌ده بویله حسیات مشهود اولیور ، توركستان چینیده انتشار ایدن « سعید » اسمنده بر غزته ، بوتون چینلیلرك غرب تجاوزات واستیلاسنه قارشی قرده‌شجه اتحاد ایتمسنی توصیه ایلیور : « آوروپا كیتدكجه حرص وطمعنی آرتدیردی ؛ بو آوروپا بزم استقلال وحریتمزی محو ایده‌جك ، ووقت مرهوننده غیرتكارانه حركتله شدید بر مقاومته حاضرلانماز ایسه‌ك بزی بوسبوتون أزه‌جكدر . »

چین اختلالنك پك قاریشیق اولان ایلك دوره‌سنده چین مسلمانلری وطنداشلرینه قارشی اولدن بری اتخاذ ایتدكلری بیگانه‌لك وضعیتنی ترك ایدرك بودیی وقونفوچیوس مذاهبنه سالك وطنداشلریله برلكده اوقدر صادقانه چالیشدیلركه جمهوریت فرقه‌سی رئیسی دوقتور (سان - ریت - سن) كمال ممنونیت ومنتله آتیده‌كی تبلیغ رسمی‌یی نشر ایتدی : « چین اهالیسی ، مسلمان وطنداشلرینك حریت وآسایش اوغورنده ابذال ایتدكلری معاونتی مؤبداً اونوتمیاجقدر . »

حرب عمومی ظهور ایتدیكی اثناده اهل اسلام ، ایشته بویله ، هر طرفده آوروپا استیلا وتجاوزاتنه قارشی متهیج ، مسلمانلر آراسنده‌كی اتحاد وتساند عمومیدن خبردار ، وآوروپا تحكمنه قارشی بر وقت اولوب آچیلماسی متصور حربده كندیسی ایچون سربستجه آسیالی متفقلر آرامقده ایدی . شرائط معروضه‌یه نظراً توركیانك حربه دخولی وخلیفۀ اسلامك جهاد عمومی اعلان ایتمسی اوزرینه هر طرفده مسلمانلرك سلاح باشنه قوشمامش اولملری بر چوق كیشیلری پك زیاده متعجب ایتمك لازمكلیر . لكن ، شبهه‌سزدركه : خلیفه‌نك جهاد اعلانی ، او زمان دول مؤتلفه‌نك عالی ایناندیرمغه قالقدقلری وجهله بوسبوتون نتیجه‌سز ، تأثیرسز قالمامشدی . حقیقت حالده ، دول مؤتلفه اداره ویا قونترولی آلتنده بولونان بوتون ممالكده هیجان حاصل اولوب علائم اغتشاش كورلمشدی . برچوق مثاللردن آنجق بر قاچنی تعداد ایدهلم : مصرده عظیم هیجان واغتشاش حاصل اولمش وبو مهلك حركت مصره آنجق قوتلی انكلیز اوردولری دولدورلمسی سایه‌سنده بر طرف ایدلمش دكلسه‌ده بوغولمشدی . طرابلس غرب آتش اختلال ایچنده قالارق ایتالیالر یالاس باندراس قاساحلره قدر سورولمشلردی . ایرانك توركیه ایله برلشمه‌سی ایسه آنجق روسیه وانكلتره‌نك تام وقتنده‌كی مداخلۀ فعلیه‌لری ایله منع ایدیله‌بیلدی .

هندو تانك شمال غربی حدودی صحنهٔ حرب اولمش و ربع ميليونلق بر انكليز ـ هندوستان اوردوسنك وجودينه احتياج كوسترمشدی . دول متفقه‌نك آسيا و آفريقا قطعه‌سنده‌كی مستملكات ومستعمراتنك ١٩١٥ سنه‌سنده جملةً اختلاله قيام ايتملرينه رمق قالمش اولديغی بويوك بريتانيا حكومتی طرفندن صورت رسميه‌ده اعتراف ايدلمشدر .

واكر ملل اسلاميه رؤساسی هر طرفده (جهاد !) قوماندا سی آغزلرندن چيقارسه‌لر ايدی قوپاريلان بو اختلال شبهه‌سز وقوع بولوردی . لكن بو قوماندا ويريله‌دی . بالعكس خارجده‌كی صاحب نفوذ رؤسای اسلاميه عموميتله توركيه‌نك حركتنی تقبيح ايتديلر ومتعصب اسلام كتله‌لرينك هيجانلرينی تسكين ايچون اللرندن كلنی ياپديلر .

بو رؤسانك وضع وحركتی فطانت وتدبيرلرينی اثبات ايدر ؛ چونكه بو رؤسا نه بو فرصتك ، نه‌ده بو زمانك غربه قارشی قطعی بر مجادله‌يه كيريشمك ايچين مناسب اولماديغنی آكلامشلردی . بو رؤسای اسلام ، هنوز ، اسباب ماديه‌جه حاضرلانمامشلردی . ونه كندی آرالرنده ، نه‌ده مستقبلده متفقلری اوله‌جق ملل غير مسلمه ايله ايچ آكلاشما شلردی . بوندن باشقه بر مشوق معنوی‌ده نقصان ايدی . بيليورلردی‌كه : خليفه‌نك فرمانی اوزرنده معهود « جرمانياده اعمال اولونمش‌دره » مارقه‌سی موجوددر . بيليورلردی‌كه بو ضربه‌يی اورته‌يه قويان كنج تورك كروهی آوروپاليلاشمش مرتدلردن عبارت وحتی بر چوقلری حقيقی مسلمان بيله اولمايوب ملحد يهوديلردن مركبدر . دوراندیش مسلمانلر آلمانلرك اوغورينه آتشه ياتمق ايستمه‌يورلردی ؛ آلمانيانك عالمه حاكم اولمق پولتيقه‌سنی‌ده ايلريله‌تمكه خواهشكر دكلديلر . چونكه : بو حال اونلر ايچون آنجق حاكم واقعيلرينی تبديل ايتمكدن عبارت قاله‌جقدی . غربی كندی كنديسيله بوغوشمقده ، كندی كنديسنی ضعيفله‌تمكده ومستقبله عائد نياتنی تماميله اظهار ايتمكه براقمق دها موافق ايدی ؛ بوتون بو اثناده اسلاميت‌ده وقت مرهمنی بكله‌يه‌جك ، كنديسنی تقويه ايدرك فرصتی انتهاز ايده‌جكدی .

(ورسای) معاهدهٔ صلحيه‌سی آوروپاليلرك مقاصدينك اوله‌بر انكشافی ايدی‌كه : « اتحاد اسلام » رؤساسی‌ده پروغراملرينی مكمللشديرمك ، وطرفدارلرينك اتحاد معنويسنی تأمين ايتمك اوزره بو انكشافات وافشا آتی بكلمكده ايديلر . (ورسای) ده آوروپا دول متفقه‌سی هپ بر آغزدن اعتراف ايتديلر وحركتلريله‌ده تأييد ايلديلركه ؛ شرق قريب وشرق وسطی اوزرينه آتمش اولدقلری نتيجه‌لرينی قطعياً كوشه‌تمك نيتنده دكلدرلر . حرب اثناسنده عقد اولونمش بر طاقم خفی معاهده‌نامه‌لرله عثمانلی ايمپراطورلغی مظفر دول متفقه آره‌سنده تقسيم اولونمش وايشته بو خفی معاهده‌نامه‌لر (ورسای) مصالحه‌نامه‌سنك اساسنی تشكيل ايتمكده بولونمشدی . بوندن ماعدا دها حربك بدايتنده مصر انكليز تحت حمايه‌سنده اعلان ايدلمش ، و (ورسای) قونفرانسی آواننده انكلتره ايران ايله اويله بر ائتلاف عقد ايتمش ايدی‌كه : بو وجهله ايران دخی ظاهراً دكلسه‌ده حقيقةً ايكنجی بر « انكلتره محميسی » اولمشدی . نتيجةً شرق قريب و شرق وسطی بو آنه قدر هيچ واقع اولماديغی وجهله آوروپاليلرك تحكم وتغلب سياسيسی آلتنه دوشمشدی .

لكن قالانك ديكر طرفی‌ده وارايدی . حرب سنه‌لری اثناسنده دول متفقه صايسيز دفعه‌لر كوچوك ملتلرك تأمين حقوقی وبوتون بشريتك حريتی اساسلرينه مستند بر يكی جهان تشكيل ايتمك اوزره حرب ايتدكده اولديغنی رسماً اعلان ايلمشلردی . بو بيانات رسميه بوتون شرق ديارلرنده خزينه كبی قايدلمش ، خاطره‌لرده حفظ اولونمشدی . بناءً عليه شرق بو عالی اساسات وبياناته كوره دكل ، فقط جهانكيرلك مقصدينه مستند معاهدات خفيه اوزرينه بر صلح عقد اولونديغنی كورنجه ، بويوك بر انفعال وجدانی ايله آله‌ولنمش وعدالتك بويله پايمال و تذليل ايدلمسنه قارشی بو آنه قدر مثلی كورولمه‌مش صورتده متهور اولمشدر . بالنتيجه او ديارلرده ، بوتون اقليم شرقی بر اختلاج وتشوش ولوله‌داره مستغرق براقمش اولان متهورانه

برعزم وقرار وجود بولمغه باشلادی‌كه ، بو آنجق قريب الظهور بر فورطنه‌يه تقدم ايله‌ين تموجاته تشبيه اولنه‌بيلير . كوريلن علائم اوقدر وخيم ومهلك ايدی‌كه : حتی (ورسای) مصالحه‌نامه‌سنك عقدندن اول بيله بر چوق آوروپالی شرق متتبعلری جدی قورقولر ابراز ايله‌مشلردی . مثال اوله‌رق ، مسائل اسلاميه‌ده حائز اختصاص وصلاحيت اولان (ثيول ـ غايه‌تانی) نك بياناتنی درج ايديورز . موی اليه ١٩١٩ سنه‌سنده ، حربك شرق اوزرنده اجرا ايتديكی تأثيراتدن بحثله :

« بو اختلاج ، اسلام وشرق مدنيتنی تا اساسندن لرزه‌ناك ايتمكده ، چيندن بحر سفيده قدر بوتون شرق عالی اختلاج رهيجانده‌در . هر يرده آوروپاليلردن نفرت وآنلره قارشی كين آتشی كيزلی كيزلی يانيور . فلسطينده‌كی اغتشاشلر ، جزايرده‌كی قياملر ، طرابلس غربده خشنودسزلقلر ، مصرده ، عربستانده و (ليبيا) ده « مليتپرورلر مطالبات و تشبثاتی » ديديلن حادثات ، بونلرك هپسی ، عين حس عميقك تظاهرات مختلفه‌سی‌در ؛ بونلرك متوجه اولدقلری مقصد ، شرق عالمنك آوروپا مدنيتنه قارشی قيام وعصيانی‌در . »

بو سوزلر اوقتدن بری عالم اسلامده واقع اولان حادثاتك حادتا پيغمبرانه بر اخباری ديمكدر . چونكه ، حادثات اخيره ، منحصراً بر « اتحاد اسلام » حركتندن زياده ملل مسلمه‌نك مليتپرورانه آمال ومطالباتی ايله مشبوع دركه ؛ بو جهتك مفصلاً مطالعه‌سنی « مليتپرورلك » بابنه تعليق ايديورم . مع مافيه شونی‌ده درخاطر ايتمليدركه : مسلمانلرك « اتحاد اسلام » حركتيله « مليتپرورلك » حركتی ـ داخلی اختلافلری نه اولورسه اولسون ـ خارجدن واقع اولان آوروپا تضييقنه قارشی بر نقطهٔ اتحاده دوغرو يورويور وهر ايكی طرف‌ده اسلاميتك آوروپا حكم وقونترولندن تخليصنی عين درجه‌ده آرزو ايديورلر . حقائق مسروده‌يی خاطرمزده طوتديغمز حالده هايدی شيمدی ، « اتحاد اسلام » حركتنك احوال وشرائط حاضره‌سنی مطالعه ايده‌لم :

« اتحاد اسلام » حركتی غربك تضييقاتی ، خصوصيله حرب عمومی ايله عقد اولنان معاهده‌لر يوزندن پك زياده تقويه و تشديد ايدلمشدر . مع مافيه اتحاد اسلام يالكز ، آوروپا تجاوز واستيلاسنه قارشی بر « سياسی عكس عمل » دكلدر . بو حركت اساساً ، مسلمانی مسلمانه باغلايوب ، خرستيانيت عالمی اعضاسنی يكديكرينه ربط ايدن رابطه‌دن پك زياده قوتلی اولان « عميق حس اتحاد » دن ، رابطه‌لردن تولد ايتمشدر . بو رابطه‌لر معنای حقيقيسيله « صرف دينی » دكلدر . عالم اسلامك بر باشندن ديكر باشنه قدر ، عادات محليه وعنعنات مختلف اتمسه بيله ، وظائف عائله و افعال اجتماعيه اساساً مساوی‌در . « حقيقت شودر ، كه : اسلاميت صادةجه بر عقيدهٔ دينيه دكلدر . اسلاميت تام بر نظام اجتماعی‌در . كنديسنه مخصوص بر فلسفه‌يه ، بر حرثه وبر صناعته مالك بر مدنيت‌در . بو مدنيت ، رقيبی اولان مدنيت خرستيانيه‌يه قارشی واقع اولان مجادلهٔ مديده‌سی نتيجه‌سی اوله‌رق كندی كنديسندن خبردار ، هويتنی مدرك بر « وحدت متمضيه » اولمشدر . » [١]

ايشته بو مدنيت اسلاميه‌يه بوتون مسلمانلر پك قوتلی صورتده مربوطدرلر . ايشته بو معنای واسع نقطهٔ نظرندن ، اتحاد اسلام طرفدارلغی عمومی بر ماهيتی حائزدر . حتی اك سربستیٔ افكار صاحبی مسلمانلر بيله ـ افكار غربيه‌يی نه قدر حسن قبول ايتسه‌لر ، وسياسی اتحاد اسلام حركت ازنجاكارانه ومتعصبانه‌سنی نه درجه تقبيح ايلسه‌لر ـ بين الاسلام تساند واتحادك لزوم قطعی و اساسيسنه قوتله معتقددرلر . هندوستان مسلمانلری آره‌سنده حريتپرور رؤسادن اولان « آغا خان » ديوركه :

« صواب و مشروع بر اتحاد اسلام واردر ، كه : هر صميمی ومعتقد

---

[١] (موريسون) ك ١٩٩١ تموز (اون طقوزنجی عصر وصوكره . . . » رساله‌سنده (انكلتره واسلاميت) مقاله‌سی

مسلمان بو اتحاده منسوبدر : بو « اتحاد اسلام » ، امت محمدك آراسنده‌كى اتحاد روحانى وعرفيدر . بو حقيقى روحانى وعرفى اتحاد على الدوام بويوملى ، قوتلنمه‌ليدر ، چونكه حضرت محمد امتى ايچين بو اتحاد ، حيات ورو حك تملى در .. »

غرب حرثنه تماميله آشنا وترقيات غربيه‌يى قبوله خواهشكر ، حرفكرلى ذوات منورهٔ اسلامك انجام اسلام خصوصنده‌كى مطالعه‌سى بو يولده اولورسه جاهل ، محافظه‌كار ومتعصب اولان اسلام كتلهٔ عموميه‌سنك افكار وحسياتى نصل اولمق لازم كلير ؟ غرب طرفندن كان استيلايه وتجاوزات متماديه‌يه قارشى تولد ايدن صميمى آشكار وحقلى خوف واحترازه ، نفرت وكينه علاوةً مسلمان كتلهٔ هواى آره‌سنده غرب تحكم سياسيسندن دكل ، فقط تعصب دينى‌دن ومدنيت غربيه‌يه قارشى عداوتدن متحصل برحس مستقبلده موجوددر . آنجق بو تعصب وعداوت ، وقايع سابقهٔ تاريخيه سببيله ، خصوصيله بو عصر وقايعيله دمبدم آلەولنه‌رك نهايت بوكون غربه قارشى حس اولنان دينى ، حرفى وسياسى دشمنلق ، بوتون سلح ومسالمت عالمى شدتله تهديد ايده‌جك برحالت مستمرهٔ روحيه هويتى اكتساب ايتمشدر . بز ، وضعيت حاضره‌نك مهالك جديه‌سنى استصغاره چاليشه‌رق كنديمزى آلداتماماليز . ١٩١٤ سنه‌سنده آلمانلرك سوق وتشويقيله « كنج تورك » لر طرفندن اعلان اولنان ساخته جهاد اسلاميتك ميدانه كلمه‌سى ، حقيقى برجهادك ظهور ايتمه‌يه‌جكنه بزى ايناندیره‌جق بردليل عد اولنمامالىدر . مثلا ، حرب اثناسنده عثمانلى اوردوسنده خدمت ايتمش اولان بر آلمان ضابطى ديبوركه : « جهاد مقدس بوسبوتون بوش چيقدى ؛ چونكه ذاتاً ، جهاد مقدس دكلدى ... » برچوق مسلمانلرك ، جهاد مقدسده‌كى مقصد جهل و مخصوص حس ايده‌رك آندن نصل اجتناب ايتدكلرينى بوقاريكى صحيفه‌لرده عرض ايتمش ايدك .

مع مافيه بوتون اسلاميت عالمى حاكميت غربيه ، حكومت خرستيانيه آلتنده براقان مصالحه‌نامه‌لرله تتويج اولنان دائمى ، مسلسل آوروپا تجاوزلرى بوتون مسلمينك قلوبنده ، فلاكت انگيز نتيجه‌لر ويره‌بيله‌جك تهورات‌آميزانه اويانديرمقده بردوام اوليوردى . برجهاد مقدسك ظهورينه سبب اوله‌جق بوتون اسباب وعواملك چوقدن برى معظم برمجموع ، بركومه تشكيل ايتديكنه شبهه يوقدر . دها بوندن يكرى سنه‌دن فضله مقدم ، عالم اسلامى هركسدن ايى وصحيح صورتده طانيان (آرمه‌نيوس - وامبرى) ، آوروپالى اسلاملر عليهنه بويله اولو اورته تحكم و استيلا پوليتيقه‌سى تعقيب ايتمكدن تحذير ايلەمش ايدى .

١٩١٨ سنه‌سنده موى اليه يازيبور ايدى كه :

« وقت كچدكجه برحرب عمومى تهلكه‌سى دها فضله‌لاشيور . شوراسنى اونوتماليم كه : مرور زمان خصمك قوهٔ مقاومه‌سنى خيليدن خيلى‌يه تزييد ايتمشدر ؛ بوسوزمله ، صوك سنه‌لر اثناسنده ملل اسلاميه آراسنده‌كى فكر تساند واتحادك قوتلنمه‌سنى مراد ايديبورم . بو فكر تساند واتحاد ، مناسبات ومخابراتك بودرجه كسب سرعت وسهولت ايتديكى شو صوك دوره‌ده هيچده اهميتسز برعنصر دكلدر .

« بزم اوك طقوزنجى عصر اهل صليب خواهشكرلرينك نظر دقتنه مطبوعات اسلاميه‌نك اهميتنى وضع ايتمك ايسترز ، بو مطبوعات اسلاميه‌نك تأثيراتى بوتون آسيا و آفريقا قطعه‌سنه شامل اولوب محتوياتلرى‌ده قارئلرينك قلب وفكريله ؛ بزم غزته‌لرك قارئلرينه يابديغى تأثير ايله قابل قياس اولميه‌جق صورتده درين اوله‌رق صاپلانير قاليير . توركيه‌ده ، هندوستانده ، ايرانده ، آسياى وسطى‌ده ، جاواده ، مصرده وجزايرده بويوك وموقوت مطبوعات پك مهم برنفوذواهميت اكتساب ايتمشلردر . آوروپاليلرك اسلاميت حقنده‌دوشوندكلرى ، قرارلاشديردقلرى وموقع اجرايه قويدقلرى هرشى بو مطبوعات طرفندن بيلديرم سرعتيله افكار اسلاميه نشر اولنور . كرواتلر ، خبرلرى چينك تا كوبكنه ، تا خط استوايه قدر نقل ايدرلركه : بوخبرلر اورالرده پك مستثنا برطرزمناقشه ومذاكره‌يه تابع اولور . جمعيتكاهلرنده ، ضيافت قوناقلرنده پارلايان كوچوك

برقيغلجيم كبت كيده تورقونچ آلەولرپيدا ايدر ؛ بناءً عليه : ظاهرى برسكونت وعطالت پرده‌سى آرقاسنده صاقلانان تهلكه‌لر ، كوزلرمزى قاپارسه‌ق غيرقابل عفو برخفت ارتكاب ايتمش اولورز . قريمده انتشار ايدن « ترجمان » غزته‌سنك ايما ايتديكى حقايق استانبولده‌كى « اقدام » ده كوريلور . بورادزده كمال مبالغه ايله قالكوته شهرنده منتشر « مسلم قرونيقل » غزته‌سنه انتقال ايلر . شبهه‌سز حال حاضرده اتحاد اسلام حركتنك هيئت عموميه‌سى پريشان رشته‌لر وغيرمرئى رابطه‌لرله يكديكرينه مربوطدر . لكن حكومات خرستيانيهٔ غربيه‌نك تضيقات وتجاوزات متماديه‌سى يوزندن بو متفرق روابطك يكديكرلريله برلشوب برهيئت منصلبه تشكيل ايتمسى واورته‌يه برحرب عمومى چيقارمسى پك‌قولايدر »

(وامبرى) نك بوقاريكى سطرلرى يازديغى تاريخدن برى حال ووضعيت دها پك فضله كركينلك كسب ايتمشدر . آوروپا تحكمنه قارشى مسلمانلرك تهور وانفعالى كسب تزايد ايلديكى كبى ، يكرى عصر ظرفنده عادتا معلوم بيله اولمايان مليونلرك آمال وحسياتيله بوسبوتون آلەولنمش وبوكون آنه مؤثر پروپاغاندا وسائطى‌ده بكيرمشدر . مثلا ، (وامبرى) نك بحث ايتديكى اتحاداسلام صورتى مطبوعات جداً شايان حيرت برتكامل وانكشافه مظهراولمشدر . ١٩٠٦ سنه‌سنده بوتون عالم اسلامده ٢٠٠ عددن فضله پروپاغانداجى غزته يوق ايدى بونلرك عددى ١٩٠٦ سنه‌سنده (٥٠٠) ه بالغ اولوب ١٩١٤ ده بيكى تجاوزايتمشدر . مسلمانلر افكار وحسيات متقابله‌لرينى تعاطى امرنده تلغراف ، شمندوفر وسائر وسائط تشريعيه‌نك قيمتنى تماميله تقدير ايتمشلردر . « هر اسلام مملكتى ديكر ممالك اسلاميه ايله ، مأمورين مخصوصه ، حاجيلر ، سياحلر ، تاجرلر و پوسته مخابراتى سايه‌سنده دوغرودن دوغرويه مخابراتده بولندقلرى كبى ، غزته‌لره كتابلر ، رساله‌لر ، بياننامه‌لر وسائره واسطه‌سيله‌ده بالواسطه مخابرات ومناسباتده بولنيورلر . بغدادده ، طهرانده ، نيشابورده قاهره غزته‌لرينه ؛ بصره وبومبايده استانبول اوراق حوادثنه ؛ عكره ، كربلا وپورت سعيدده قالكوته جرائدينه تصادف ايتدم » . اصل مسلكه منسوب « اتحاد اسلام » پروپاغانداجيلرينه كلنجه ، ودها خصوصى اوله‌رق « طرق دينيه » يه منسوب اولان قسمنه نقل كلام اولنورسه ، بونلر خلقك عصبيت دينيه‌سنى تحريك ايتمك اوزره هرطرفده دولاشوب قايناشمقده‌درلر . « تاجرلر ، واعظلر ، طلبهٔ علوم ، علما ، عمله ، سائللر ، فقيرلر (درويشلر) ، سرسريلر ، مجانين ، مجذوبين ، آلهيجيلر كبى بيكلرجه تبديل قيافتلر آلتنده دولاشه‌رق ، بو مأمورين خفيه جهانك بوتون اقاليمنده مسلمانلرك مظهر قبول و تكريمى اوليورلر وشبهه‌يه دوشن آوروپا مستملكات مأمورينه قارشى دائما محافظه واداره ايديليورلر . »

بوتون بونلره علاوةً بوكون عالم اسلامده هرطرفه منتشر بر قناعت واردركه : كرك ليبراللر وكرك مفرط مليتپرورلر (شووه‌نيستلر) - پك مختلف سببلره بناءً اولمقله برابر - بوقناعته مربوط بولنيورلر . بوقناعته نظراً : اسلاميت تكرار بر تجدد (ره‌نه‌سانس) و عظمت جديده دورينه داخل اولمقده‌در . « تئودور موريسون » ديبوركه :

« هيچ بر مسلمان يوقدر ، كه : مدنيت اسلاميه‌نك آولمش بولنديغنه ، ياخود غيرقابل تجدد وانكشاف اولديغنه اينانسين . فى الحقيقه مدنيت اسلاميه‌نك دور ادباره دوشمش اولديغنى تصديق ايدرلر وقبول ايدرلركه : ماضيسنى لزومندن فضله تكريم ايتديكى ايچين دوچار فلاكت اولمشدر . وبر زمانلر يعنى قرون وسطى اثناسنده خرستيانلقده افكار ومعارفى ظلمتلرده براقان دار سقولاستيق تلقيناته ، تعصبه ، افكار باطله‌يه باغلانماسى يوزندن دوچار سقوط اولمشدى . لكن بوذاتك فكرنجه اسلاميت دخى آرتق دور تجددينه كيريبور ، عرفان غربدن اويله بر قوهٔ مشوقه آليوركه : بو ، مدنيت اسلاميه‌يى يكى يكى فعاليتلره سوق ايده‌جكدر وبونك علائم بارزه‌سى هرطرفده كوريليور .. »

سیر « تئودور موریسون » اسلام لیبراللرینك وضعیتنی تصویر ایتمشدر . غرب حقنده افکار غیر مساعده پرورده ایدن « اتحاد اسلام » طرفدارلرینك نصل حسیات ایله مشبوع اولدقلری « یحیی صدیق » اسمنده برمصرلی طرفندن « اون دوردنجی عصر هجریده ملل اسلامیه‌نك تیقظ وانتباهی » ناملی اثرمعلومده ایجه اورته‌یه قونیلمشدر . بو اثر ایکی جهتدن شایان دقتدر : اولاً محرری تمامیله آوروپا تحصیلی کورمش برآدام اولوب فرانسه‌نك (طولون) دارالفنوننده برحقوق دیپلوماسنی حائزدر ومصر حاکملرندندر . یحیی صدیق فی‌الحقیقه اثرینی محاربهٔ اخیره‌دن هان برسنه اول یازمش ایسه‌ده ، آوروپا حربنك غیرقابل اجتناب اولدیغی دها اوزماندن پك اعلا فرق ایله‌مش ایدی . مومی‌الیه دییورکه :

« بوحکومات معظمه‌نك ، مدهش تسلیحات عظیمه یوزندن ، کندیلرینی افلاسه سوق ایتدکلرینی کورکز ؛ بوحکومات معظمه ، یکدیکرینك قوتلرینی میدان اوقویوجی نظرلرله سوزویورلر ، یکدیکرینی تهدید ایله‌یورلر ؛ علی‌الدوام منفسخ ومتبدل اولان اتفاقلر عقد ایدییورلرکه : بو اتفاقلر دنیایی هرج ومرج ایده‌جك وآنی خرابه‌لر ، آتش وقانله قابلایاجق مدهش ضربه‌لرك سببی‌در ! استقبال الله‌ك‌در ! وارادهٔ الهیه‌سندن باشقه هیچ برشی باقی ودائم دکلدر . »

یحیی صدیق غرب عالمنی ، تردی (دجه‌نه) عد ایدییور ، دییورکه :

« عجبا بوحال ، رهبر کمالات‌پرورمز اولان غرب عالمنك آرتق ذروهٔ تکامل وترقیاتنه واصل اولمش بولندیغنی‌می ارائه ایدییور ؟ عجبا آوروپا ، ایکی اوچ عصرلق حددن افزون سعی وعمق نتیجه‌سی اوله‌رق قوهٔ حیاتیه‌سنی بوسبوتون صرف ایتمش می بولنیور ؟ تعبیر دیکرله عجبا آوروپا ، دها شیمدیدن ضربهٔ تردی‌یه هدف اولمش‌درده ، وظیفهٔ تمدن وترقیسنی کندیسندن دها آز متردی ، دها آز (نه‌وراسته‌نیق) یعنی ، دها کنج ، دها کوربوز ، ودها صاغلام ملل واقوامه‌می تودیع ایله‌یه‌جك‌در ؟ بنم فکریمجه حال حاضر ، آوروپانك اوج وغایت کمال واعتلاسنی ارائه ایدر و آنك بوکوننکی اعتدالدن خارج انکشافات مستملکاتیه‌سی برقوت وقدرت دکل ، فقط برضعف‌در . آوروپا ، بوکوننکی شعشعهٔ عظمت وقدرتنه ومنظرهٔ حشمتنه‌رغماً ، اسکیسندن چوق ضعیف ، چوق منقسم اولوب مصاب اولدیغی خسته‌لقی ، اضطرابی ، پریشانی‌ده نظر خارجدن اخفایه مقتدر اوله‌مایور . آرتق مقدراتی غیر قابل اجتناب صورتده تظاهریاب اولمقده‌در !..

« آوروپانك اقالیم شرقیه‌ده وقوعه کتیردیکی تماس وتصادم بزه مادی ومعنوی جهتلرجه هم چوق ایلك ، هم چوق فنالق ایتمشدر . اخلاق وسیاسی نقاط نظردن فنالق حاصل اولدی . مجادلات متمادیه ایله بیتاب دوشمش پارلاق وصرفه برمدنیت یوزندن تردی‌یه دوچار اولمش بولنان ملل اسلامیه غیرقابل اجتناب صورتده ضعف وکسلانه مبتلا اولدیلر ، لکن بو ملتلر ، هنوز بیتمش ، محو اولمش دکلدرلر ! طوپ قوتیله تحت حکمه آلنان بو ملتلر ، حق آوروپالیلرك آنلری معروض براقدقلری اداره آلتنده بیله ، اتحاد وتساندلرندن برشی غائب ایتمه‌مشلردر ...

« آوروپا ایله تماسمزك بزم ایچین کرك مادی ، کرك معنوی ایلکی‌ده موجب اولدیغنی سویله‌مش ایدم . اصلاحات طرفداری ومتجدد مسلمان حکمدارلرینك تبعه‌لری آراسنده محضا قوت وشدتله حاصل ایتمك ایسته‌دکلری اصلاحات ، بوکون یوز قات وجوده کلمش بولونیور . بزم (مسلمانلرك) شو یکرمی بش سنه ظرفنده علوم وفنونده ، ادبیات وصناعتده‌کی ترقیاتمز اودرجه بیوك اولمشدر ، که : اللی سنه صوکره بوجهتلرجه آوروپالیلرك کمینه واصل اوله‌جغمزی امید ایده‌بیلیرز .

« هجرتك اون دوردنجی عصرینك حلولیله بزم ایچین یکی بردور کشاد اولنیور وبومسعود عصر بزم انتباه واستقبال عظیممزله تمیزیاب اوله‌جق : هرعرق ومولته منسوب بوتون مسلمانلری یکی برنفحه جانلاندیرییور . بوتون مسلمانلر سعی وصنعت و عرفانك اهمیتنی مدرکدرلر ! جمله‌مز سیاحت ایتمك ، تجارت ایتمك ، بر ایش کورمك ، طالعمزی تجربه ایتمك و مهالکله اوغراشمق ایسته‌یورز . شرقده مسلمانلر آره‌سنده حیرت انکیز بر فعالیت وار ، برجوالیت وارکه : بو یکرمی بش سنه اول بوسبوتون مجهول ایدی . بوکون شرقده حقیقی بر (افکار عمومیه) موجوددر ... »

مؤلف سوزلرینی شویله تمام‌لایور : « شیمدی‌یه‌قدر ایشمزی متین طوتالم ، جمله‌مز ایچین چالیشه‌لم وامید ایده‌لم ، امید ایده‌لم ! بوکون شهراه ترقی‌یه کیرمش بولونیورز . بوندن استفاده ایده‌لم ... بزده بو انقلابی حاصل ایدن بلادات آوروپانك ظلم واستبدادی‌در . انکشاف وترقیاتمزی تأمین وتجدد اسلامی تسریع ایله‌ین عامل‌ده ، آوروپا ایله اولان تماسمزدر . بوحال تاریخك تکررندن عبارتدر . بوتون مخالفت ومقاومتلره‌قارشی ارادهٔ الهیه وقوعه کلیور . آوروپانك آسیا اهالیسی اوزرنده اولان وصایت وحاکمیتی یاواش یاواش لفظی بر ماهیته کیریور ، آسیا قطعه‌سنك قیرلری آوروپالیلرك یوزینه قپانیور ! اوکزده اویله بر انقلابك آثارینی کوریبورزکه : بو آنه قدر تاریخ عالمده مثلنه تصادف اولنمامشدر . بردور جدید اوکزده‌در !.. »

برعصر ابتداسنده اتحاد اسلام طرفدارلرینك حالت روحیه وفکریه‌سی بویله اولورسه ، حرب عمومینك وقوعیله بوحالت فکریه‌نك ، قناعتك نه‌درجه کسب‌قوت وتأیید ایتدیکی قولایجه آکلاشیله‌بیلیر . حرب‌عمومی نتیجه‌سی اوله‌رق غربك قوای مادیه‌سی خیلیدن خیلی‌یه کسب‌ضعف ایتدیکی کبی معاهدات صلحیه‌نك صورت ترتیبی وحکومات غالبه آراسنده ظهور ایدن منازعات سببیله شرقلیلر نظرنده‌کی اعتبار وشوکت معنویه ومؤسسه‌لری‌ده خسارزده اولدی . فرانسه ، انکلتره وایتالیا ایله شرقده‌کی‌پیکلری آراسنده شرقه‌عائد حادث اولان استرقابات ، مخاصمات و احتراصات ، مسلمانلری امیده دوشوره‌جك پك چوق فکرلر تولید ایتمش ، آوروپالیلرك افکارنده‌ده بو افکاره متناظر اندیشه‌لر پیدا اولمشدر . فرانسه مشاهیر ارباب قلمندن بری اخیراً وطنداشلرینه قارشی شو سطرلری یازمشدی :

« اسلامیت بزم کندی آراضیده وضع ایتدیکمز مستعمرات ومستملکات حدودلرینه هیچ اهمیت ویرمه‌یور ... » وصوکره شو اخطارده بولنیور : « جمال‌الدین افغانی‌نك میدانه قویدیغی اتحاد اسلام حرکتی حال فعالیتده‌در .. »

اسلامیتك نصل تهدید آمیز بر وضع آلمش اولدیغی ، اوچ سنه‌دن بری هندوستانك (۷۰,۰۰۰,۰۰۰) مقدارینه واران مسلمانلرینك ، تورکیه‌نك پارچه‌لانمه‌سنه قارشی کوستردکلری هیجان ممانعتکارانه‌دن مستبان اولور .

بوهیجان واغتشاش یالکز هندوستانه منحصر دکلدر ، بوتون عالم اسلامده عمومی اولوب سر (تئودور موریسون) ك شو سوزلری بر مبالغه دکلدر :

« انکلتره افکار عمومیه‌سنك شرقده حادث اولان وقایعك درجهٔ وخامتنی آکلایه‌جغی وقت حلول ایتمشدر . تورکیانك پارچه‌لانماسندن دولایی عالم اسلام باشدن باشه آتش تهور ایچنده‌در . کابل وقاهره کبی چوق اوزاق مرکزلرده شدید اغتشاشلرك ظهوری بوشامل وواسع حدت وتهورك آثار بارزه‌سی‌در . بن هندوستان مسلمانلریله اوتوز سنه مدت پك یقیندن حال تماسده بولوندم . بناء علیه تورك ایمپراطورلغنك پارچالانماسنه قارشی مسلمانلرك حس ایتدکلری غایت شدید حدت وتهوردن انکلیز افکار عمومیه‌سنی خبردار ایتمکلکی کندیمه بروظیفه عد ایلرم . پك اعلا اکلاشیلیورکه : (ورسای) ده اجتماع ایدن دیپلوماتلر تورك یوردی خارجنده تورکاری سوه‌ن و آجیان کیمسه یوقدر ظننده ایدیلر . بو ، فلاکت انکیز برخطادر . بوکون اسلاملرك نه‌درجه‌مدهش برانفعال ایله متحسس اولدقلرینی آکلامق ایچین لوندره‌ده‌کی مسلمانلر ایله قونوشمق بیله کافیدر . بلادات هندوستانده (پشاور) دن طوتکزده (آرقوت) ه قدر بوتون اسلام عالمی تورکیه مسئله‌سندن دولایی قورقونج برقزغان کبی قاینایوب

توتمقده‌در . « زنانه » لر داخلنده قادینلر بو مسئله‌دن دولایی آغلایورلر . حیات عادیه‌لرنده امور سیاسیه‌یه اهمیت ویرمه‌ین تاجرلر دکانلرینی، بازرگانه‌لرینی براقه‌رق عایشلر ترتیبنه ، استدعالر ، پروتستولر تنظیمنه قوشیورلر . حتی (دئوبند) و (ندوة‌العلماء) کبی شیمدیکی حیات جهاندن تباعد ولاقیدیلریله معروف اولان محافل بیله عزلتکاه وعبادتکاهلرندن ، اسلامیتک بو صورتله تخریب واففانی پروتستو ایله‌مك اوزره قوشانمقده‌درلر ! . »

حال ووضعیتك اك بارز اولان ماهیتی شو عد اولنه‌بیلیر : احوال اخیره مناسبتیله مسلمان حریتپرورلری افکار غربیه‌یی اخذ وتلقی‌یه خواهشکر و « اتحاد اسلام » عقیده‌سنك (شووه‌نیزم) وارتجاعی تمایلاتنه مخالف اولمقله برابر آوروپانك وضعیت متجاوزانه‌سی اونلری « اتحاد اسلام » و « ملیتپرورلر » ایله هیچ اولمازسه موقت بر اتفاق عقدینه سوق ایدییور . مسلمان حریتپرورلر بر جهاد مقدسك شرق ایله غرب آراسنده درین بر اوچوروم آچه‌رق غرب فکر ترقی وتکاملاتك شرقه سریاننه مانع اوله‌جغنی بیلدکاری حالده بیله ارتجاعی تعصبی خوش کورمکده و بویله‌جه بلکه اسلامیتك تجدیدینی بر قاچ نسللر تأخیر ایله‌مکده‌درلر .

اسلامیتك صوك سنه‌لرده ابراز ایتدیکی علائم حیاتدن بری ، بلکه پك اهمیتلیسی‌ده ایکی « تصفیهٔ دین » حرکت متعصبانه‌سنك یعنی « اخوان و سلافیه » طریقتلرینك سرعتله ظهور وترقیسی‌در . « اخوان » طریقتی تقریباً اون سنه مقدم داخلی عربستانده یعنی (نجد) ده ظهور ایتمش اولوب وهابیلکك بر تبارزی‌در ونقاط اساسیه‌سنده وهابیلکدن تخالف ایتمز . « طریقت اخوانیه » نك ترقیاتی اوقدر سریع اولمشدرکه : شیمدی بوتون « نجد » قطعه‌سنی احاطه ایتمش بولنیور وبو حرکتك باشنده چول عربستانك الاقوی الشکیمه حکمداری اولان (ابن سعود) بولنیورکه : بو ذات بوزسنه مقدم (وهابی) حرکتنه ریاست ایدن (سعود) ك نسلندندر . روایت اولندیغنه نظراً (اخوان) طریقتی منسوبینك تعصبی فوق‌العاده‌در ، وپروغراملری اسکی وهابیلرکی کبی بوتون عالم اسلامده حقیقی وتام بر تصفیهٔ دین انقلابی وجوده کتیرمك خولیاسیدر . (سلافی) حرکتنه کلنجه : بوده هندوستانده حتی عربستانده اخوان طریقتنك اولدیغندن دها خبرسز بر صورتده ظهور وانتشار ایله‌مش ، لکن صوك برقاچ سنه ظرفنده سرعت عظیمه ایله عالم اسلامك هر طرفنه انتشار ایتمشدر . بو طریقده اخوان طریقتی کبی حد ذاتنده تصفیه وتعصب طرفداریدر وتابعلری اکثریا درویش طریقتلرینه منسوب بولنیور . بو حادثات بوتون احوال سائره ایله برلکده نظر مطالعه‌یه آلنیرسه شرق صلح ومسالمتی حقنده ای علامتلر عد ایدیله‌مز .

« اتحاد اسلام » ك سیاسی ودینی جهتلرینه عائد بوقدر معلومات کافیدر . شیمدی‌ده بو حرکتك تجاری و صناعی جهتلرینی ، یعنی « اقتصادی اتحاد اسلام » تعبیری ایله تصویری جائز اولان صفحه‌سنی کورهلم :

اقتصادی اتحاد اسلام ، افکار غربیه‌نك نتیجهٔ نفوذ وانتشاریدر . یاریم عصر اول عالم اسلام اقتصاد نقطه‌سندن هنوز قرون وسطی‌ده بولنیوردی . شریعت اسلامیه احکامندن اولان فائضك ممنوعیتی کبی شرائط ، بو کونکی معناسیله ، حیات اقتصادیه‌یی امکانسز قیلیوردی . موجود اولان جزئی تجارت وصناعت برلی خرستیانلرله یهودیلرك النده ایدی . بوندن باشقه شرقك بوتون حیات اقتصادیه‌سی ، غربك رقابت استیلاکارانه‌سیله پریشان اولمشدی . آوروپانك عالم اسلامده‌کی فتوحات سیاسیه‌سنه دها تام ومکمل بر فتوحات اقتصادیه رقابت ایدییوردی . آوروپانك ماکنه معمولاتی اوجوز ومبذول امتعه طوفانی هر یری استیلا ایتمش بولنیور . بونك آرقه‌سندن‌ده آوروپا سرمایهٔ نقدیه‌سی کلیور ایدی‌که : استقراض ایدلمکه حاضر وامتیازات اخذینه مقتدر دوریور ، امتیازات محلیه‌ده بردفعه استحصال اولونجه تحکم وحلول سیاسی ایچون یولی آچیوردی .

مع‌مافیه : سیاسیاتده اولدیغی کبی ، اقتصادیاتده دخی آوروپا موفقیاتنك مکملیتی نهایت برفکر مقاومت تولید ایتدی . غربك استثماراتندن متضرر ومتدهش اولان عالم اسلام اقتصادیاتجه اولان مغلوبیت ونقصانی سربستجه ادراك واعتراف ایدرك بو اسارت اقتصادیه‌دن قورتلمق یوللرینی آرامغه باشلادی . دوراندیش مسلمانلر اطرافلرنده بر طرز حیات ومساعی وجوده کتیریورلردی‌که : بو طرز حیات ومساعی اسلامیتی اقتصاداً زمان ایله متناسب بر سویه‌یه کتیره‌بیلیردی . غرب اصوللری تتبع وتقلید اولوندی . شریعتك ارائه ایتدیکی ممنوعیتلردن یا تجاهل ایدلدی ، یاخود آندن قورتیلمانك چاره‌سی بولوندی .

بو مساعینك ثمره‌سی غرب معیار اقتصادیسنه دوغرو جالب نظر بر ترقی صورتنده مشهود اولدی . بو ترقی طبیعی الآن ابتدائی قدمه‌لرنده بولنیور . واك زیاده نظره چارپدیغی مملکتلر هندوستان ، مصر و جزایر کبی ، غرب تأثیراتنه اك زیاده معروض بولنان قطعه‌لردر لکن عالم اسلامك هر طرفنده اقتصادیات ایشلری بواستقامت مترقیانه‌ده یورویور . بو انقلاب اقتصادینك تفرعاتی تبدلات اقتصادیه‌یه حصر ایده‌جکمز باب مخصوصنده مناقشه ایدیله‌جکدر . بزی بوراده علاقه‌دار ایدن جهت آنك اتحاد اسلامه تعلق ایدن صفحه‌سیدر . وبو صفحه پك معنیداردر . اسلامیتده مندمج اولان تساند واتحاد هیچ بر ساحه‌ده ساحهٔ اقتصادیاتده اولدیغی قدر متبارز بولنمامشدر . مسلمانلری بربرینه ربط ایدن دینی ، حرثی وعنصری رابطه‌لر سایه‌سنده مسلمانلر عالم اسلامك هانکی نقطه‌سنه کیتسه‌لر کندیلرینی ، آز چوق ، کندی أولرنده کبی عد ایدرلر . الیوم موجود اولان غرب وسائط نقلیه ومخابره‌سی ایسه مسلمانلری شیمدی‌یه قدر اصلا واقع اولمامش بر سهولتله سیاحت ایتمك وجهانده‌کی دینداشلریله حالت تماسده بولونمغه مقتدر قیلمشدر . یکی نوع صنفدن مسلمانلر ؛ طوپدن صاتیجی تاجرلر ، واپور سفائنی صاحبلری ، ایش آداملری بانکرلر ، حتی فابریقه صاحبلری ، اهل صنعت وقومیسیونجیلر سرعتله میدانه کلمکده‌درلر . بونلر اویله برنوع ، بر صنفدرکه : بر عصر ، حتی یاریم عصر اول احتمال موجودیتلرینی تصور ایتمك بیله امکانسز ایدی .

بو ایکی صنف افرادی یکدیکرینی پك مکمل صورتده آکلایور . بونلر یکدیکرینه هم اخوت مشترکهٔ اسلامیه ایله باغلی ، هم ده غرب عالمنك رقابتنه قارشی مقاومت مشترکه‌یه مجبوراً ظهیر اولدقلرندن مساعیلرینی اسلام سیاسیلرینك یاپابیله‌کارندن دها سهل صورتده توحید ایله‌مکده‌درلر . بو ساحه‌ده حریتپروران ، اتحاد اسلام طرفدارانی وملیتپرورلرهپ بر نقطهٔ اشتراك واتحاد اطرافنده طوپلانیورلر . بو ساحه‌ده سیاسی فسادلر ، اختلاللر ، یاخود جهاد مقدس مسئله‌لری ، غرب عالمنك قوهٔ مسلحه‌سنه میدان اوقویه‌رق قابل معاملات تسکینیه‌یه اوغرامق تهلکه‌سی ، یاخود کورجه‌سنه بر ارتجاع خصوصاتی موجود دکلدر . بالعکس بو ساحه‌ده ساده‌جه غربك مغایر قانون عد ایدوب ممنوعیت ایده‌میه‌جکی مصلحانه تجارت اصوللریله مسلمانلرك ال اله ویره‌رك غایهٔ اقتصادیه ایچین چالیشمالری واردر .

اویله ایسه ، عجبا اقتصادی اتحاد اسلامك صورت مخصوصه‌ده قبول ایتمش اولدیغی اقتصادی پروغرام نه‌دن عبارتدر ؟ بو سؤالك جوابی قولایجه ویرلمشدر . اسلامیتك ثروتی مسلمانلر ایچیندر ! تجارت وصناعتك منافعی خرستیانلرك النه یکه‌جك برده مسلمانلرك النه کیره‌جکدر . غرب سرمایه‌سی ، مسلمان سرمایه‌سی طرفندن طرد ایدیله‌جکدر . بالخاصه آوروپالیلرك النده ممالك اسلامیه‌ده موجود اولوب ممالك اسلامیه‌نك ثروتی یاباجی ساحلره چکوب کوتورن اراضی ، معادن ، اورمانلر ، شمندوفرلر ، کرکلر امتیازاتنه نهایت ویریله‌رك اسلامیتك منابع طبیعیه‌سی اوزرینه قاپانمش اولان آوروپا پنچه‌سی قیریله‌جقدر .

اقتصادی اتحاد اسلامك امید وآمالی ایشته بوماهیتده‌در .

كنج خرستيانلق جمعيتى

مملكتمزده شعائر اسلاميه‌يى ناصل ييقيورلر

آمريقا كنج خرستيانلق جمعيتك استانبولده وآناطوليده‌كى فعاليتى ، افساداتى حقنده مقدما اوزون اوزادى‌يه نشرياتده بولنمشدق. مطبوعات واستخبارات مديريت عموميه‌سى طرفندن نشر اولونان مطبوعات اجنبيه خلاصه‌لرينك صوك نومروسنده بو خصوصه دائر چوق مهم برمقاله كورولمشدر . عيناً مسلمانلرك انظار عبرتنه وضع ايدر وبو مدهش تهلكه‌يه قارشى لازم كلن تدبيرى اتخاذ خصوصنده هركسى دوشونمه‌يه ، دوشونديكنى بيلديرمه‌يه دعوت ايدرز .

...

آمريقا كنج خرستيانلر جمعيتك استانبولده‌كى تشكيلات وفعاليتنه دائر استحصال ايديلن معلوماته نظراً پروتستانلغك نشر وتعميمنه خادم بر ميسيونر تشكيلاتندن عبارت بولنان مذكور جمعيت مقدما انكلتره‌نك شرقده تعقيب وبالاخره فراغت ايتديكى نشر عيسويت وسيله‌سيله امور دولته مداخله تشبثاتنك يكى برذيليدر . اورتودوقس وقتوليك حمايه سياستيله حكومت عثمانيه‌نك ادارهٔ داخليه‌سنه مداخله ايدن روسيه وفرانسه‌يه اتباعاً انكلتره حكومتى‌ده ممالك عثمانيه‌ده حمايه ايده‌جك برعنصر آراديغى ايچون اصلاحات خط همايوننك بخش ايتديكى مساعداتدن بالاستفاده ۱۸۴۰ تاريخنده قدسده بر پروتستان معبدى انشاسى حقنده طلب ايتديكى مساعده‌يى باب عالى ايكى سنه اعطاده تعلل كوسترمش ايكن انكلتره حكومتنك توالى ايدن اصراريله ۱۸۴۲ سنه‌سنده نهايت بومعبدك انشا وتأسيسنه مساعده ايدلمش وآمريقا و انكلتره‌دن كلوب قدس حواليسنده يرلشه‌ن ميسيونرلر واسطه‌سيله پروتستانلغك نشرينه باشلانمشدر . برمدت صوكره ازمير واستانبولده برر بابل هاوز مؤسسه‌سى كشاد ايديله‌رك بو واديده‌كى فعاليت تدريجاً توسيع و ۱۸۶۴ تاريخنده اسلاميت عليهنده علناً تفوهات غليظانه‌ده بولنمق درجه‌سنه قدر ايصال اولونمشدر .

بوتدن دولايى بين الاسلام نمايان اولان آثار غليان اوزرينه حكومت عثمانيه ميسيونرلرك مطالعه صالونلريله كتبخانه ومطبعه‌لرينى سد ايتمشدر . بوكا رغماً ميسيونرلر طرفندن بر طرفدن پروتستان مذهبى قبول ايدنلرى منسوب اولدقلرى حكومتلرك تبعه‌سى مثللو حمايه‌يى وعد وديكر طرفدن‌ده دينلرنده صلابت كوردكلرى اسلاملرك عقيده‌لرينى تزلزله اوغراتمق ايچون بعض مؤسسات كشاد ايتمك صورتيله مجادله‌لرينه دوام و عينى زمانده پارا ايله اقناع ايده بيلدكلرى مسلمانلرى‌ده كندى هم دينلرينه قارشى استخدام ايتمشلردر .

آنجق اختيار اولنان فداكارلق ايله متناسب بر ثمره استحصال واسلاملرك ميل ورغبتى جلب ايديله‌مديكنى مشاهده وتشبثات مماثله‌نك فائده‌سزلكنى ادراك ايدن انكلتره حكومتنك بو سياستدن فراغتى اوزرينه ساحه تماميله آمريقاليلره انتقال وانحصار ايتمش وبو كبى ميسيونرلر اكثريت اعتباريله ايلك كوندرلدكلرى يرلرده ظاهراً اهتدا وبوصورتله جلب اعتماد ايتدكدن صوكره خفياً سياسى ، اقتصادى وجغرافى تدقيقاته شروع ايتمك صورتيله غايه‌لرينه وصول طريقنى اختيار ايله‌مشلردر .

كنج خريستيانلر جمعيتى حقنده‌كى بوتون معلومات واحتساسات جمعيتك تماميله بر ميسيونر تشكيلات وروحيله مشبوع بولنديغى نقطه‌سنده تجلى وتمركز ايتمكده‌در . جمعيتك شرقده بين الاسلام بيله تعديل ايديلن اسمى قدر علامت فارقه‌سى اولوب اغلب احتمال اقانيم ثلثه‌يى افهام ايدن (مثلث) اشارتى‌ده مقصد حقنده مجمل برفكر ويرمك ماهيتنى حائزدر . ميسيونرلر آمريقان بابل هاوز مؤسسه‌سى طرفندن دوغرودن دوغرى‌يه اداره ايدلمكده‌در .

اسلامك بر دين فطرى اولديغنى كوسترن بساطت وسلامت اعتقادى قارشوسنده انجيل توزيعاتى وپروتستانلق حقنده موعظه‌لر اعطاسى صورتيله برموفقيت تأميندن اظهار عجز ايدن ميسيونرلر، كنج دماغلرى قولايلقله صيد وتطمين ايده‌بيله‌جك دها جاذب وترقى پرور بر پروغراممله موقع فعاليته كچمشلردر . اشبو نوع فعاليتك الك يكى بر انموذجى ايشته بو جمعيتدر .

جمعيتك خفى وجلى ايكى نظامنامه‌سى واردر . انكليز لسانيله استانبولده ماطوسيان مطبعه‌سنده طبع ايدلمش برنجى نظامنامه‌يه كوره جمعيت فعاليتنى بلا تفريق جنس ومذهب خالق پروتستانلغه تشويق وترغيب اساساتنه ابتنا ايتديرمكده وبو مقصد ، مذكور نظامنامه‌نك ايكنجى بابنك (كنج خرستيانلر جمعيتى كتاب المقدس مقتضاسنجه حضرت عيسى‌يى كندى الله وخلاصكارلرى اوله‌رق قبول ايدنلرى ومذهب وحياتلرنده مشاراليهك تلاميذندن اولمق ايستيينلرى و كنجلر مياننده خرستيانيتى توسيع ايچون ابراز فعاليت ايدنلرى برآرايه كتيرمكه جهد ايدر) مآلنده‌كى ايكنجى فقره‌سيله واضحاً منفهم اولمقده‌در .

مقصد ظاهرى‌يه كلنجه : بوكنجلرى ايجابات عصريه‌يه كوره يتشديرمك، كنديلرينه لسان ، موسيقى، تربيهٔ بدنيه تعليم وسائر احتياجات مدنيه‌يى تلقين ايتمكدن عبارتدر .

جمعيت بدايت فعاليته مساعد بر محيط اولمق اوزره بك اوغلى جهتنى انتخاب ايلمش ايسه‌ده بالآخره مع الاسف مسلمانلردن كورديكى رغبت وتوجهه بناءً استانبول جهتنده‌ده شعبه‌لر كشاد ايتمك لزومنى

حس ايتمش وچارشو قاپوسنده، قاضی کویده، قپاطاشده بر شعبه وجوده کتیرمشدر. بو شعبه‌لر ارککلره مخصوص اولدیغی حالده محضا کنجلرك رغبتنی تحریك ایچون مسلمان قیزلرینك شعبه‌لره دواملری خاصةً تأمین ایدلمشدر. بعده کرك بنالرك عدم مساعده‌سندن متولد محذورك و کرك ارکك، قادین بر آراده بولنمسندن طولایی مسلمانلر آراسنده حاصل اولان سوء تأثیرك ازاله‌سی ایچون جغال اوغلنده حسن فهمی پاشا مرحومك قوناغیله قاضی کویده دیکر بربنا قادینلر شعبه‌سنه تخصیص اولنمش ویالکز جغال اوغلی شعبه‌سنه قرقی متجاوز تورك قیزی اعضا قید ایدلمشدر. جمعیت اوجوارده کندی فعالیتی ایچون وجودینی مضر تلقی ایتدیکی دیوان یولنده قادینلری چالیشدیرمه جمعیت اسلامیه‌سنك اورته‌دن غائب اولمسی ایچون مذکور بنایی الده ایتمکه اوغراشمش ایسه‌ده موفق اولامشدر. بوخصوصده‌کی تشبثاتك کسب رصانت ایتمسی وموفقیتك تأمینی ضمننده بابل هاوز طرفندن استانبول جهتنده معظم برخرستیان جمعیتی بناسی انشا ایدلمك اوزره تربه‌ده واقع تورك - آلمان دوستاق یوردی عرصه‌سنك فروختی ایچون زمان صدارتنده فرید پاشایه مراجعت وبو خصوصده تسهیلات طلب ایدلمشدر.

استانبولده‌کی میسیونر تشکیلاتی جمله‌سندن اولمق اوزره اسکدارده سلامسزده تشکیل اولنان میسیونر مکتبنده صرف تورکجه تدریس ایدلمکده وهر سنه بورادن نشئت ایدن قادین، ارکك اون بش، یکرمی میسیونر تورکیانك مختلف شهرلرینه اعزام قلنه‌رق سالف العرض شکلده افکار مخصوصه‌لرینك حیز حصوله ایصالی تأمینه چالیشمقده‌در. مع هذا آکلاشیلدیغنه کوره میسیونرلرك آناطولی‌یه قبولی منع ایدیلیرسه مکتبك سدی بینلرنده تقرر ایتمشدر.

میسیونر طلبه‌ تدقیقات وتفحصاتده بولنمق اوزره پانسیونر اوله‌رق بعض هفته‌لر برقاچ کون تورك عائله‌لری نزدنده قالمقده‌درلر. بومکتبده‌کی میسیونرلرك رئیسی « حضرت محمدك حقیقتده موجود اولمدیغنی واو نامده یالکز یالانجی بر آدم بولوندیغنی » سویلمك کبی ترهاتده بولنمشدر. بو انسانلر فرصت بولدقجه اسلامیت وحضرت محمد علیهنده غایظانه هجوملرده بولنمقده وتورك مکتبلرنده ویا تورك کنجلری حضورنده بولوندقلری زمان [- بن موسی، عیسی ویا محمد، طابعام، ذکاجه بندن یوکسك اولان بنم معبودمدر] طرزنده ادارهٔ کلام ایده‌رك اولا مخاطبلرینك پیغمبریمز حقنده‌کی فکرلرینی صارصدقدن وکندیلرینك سربست فکرلی ومحب ذکا اولدقلری فکرینی تلقین واعتمادلرینی احراز ایتدکدن صکره تدریجاً خرستیانلق خصوصنده‌کی مقصد اصلینك تأمینه ساعی اولمقده‌درلر.

جمعیته اعضا قید اولنانلردن علی الاطلاق دین وخاصةً دین اسلام حقنده‌کی فکر واعتقادات شخصیه‌لرینی حاوی بر راپور طلب ایتمك تعقیب ایتدکاری اصول ایجابندندر. کنجلرك بوکا دائر طرز تلقیلرینی اوکرندکدن صوکره عقیده‌لرینی زیروزبر ایتمك ایچون معین اصوللرله غایه‌یه دوغرو ایلریله‌مکی ومخاطبلرینی اقناع وادیسنده هر درلو کذب وریایی اختیار ایلمکی مقدس بر وظیفه تلقی ایتمکده‌درلر. اعضادن بو صورتله آلنان راپورلردن اسلامیت علیهنده فکرلری احتوا ایدنلره کندیلرنجه بویوك بر اهمیت عطف ایدلمکده وتلقینات اثناسنده موفقیتلرینی تأمین وتسهیل ایده‌جك بر محبت مقامنده بونلردن استفاده اولنمقده‌در.

بونکله برابر تورکلر میاننده کندیلرینه مماشات ایدن سلیم سری، جناب شهاب الدین ودعوی وکیلی برهان الدین بکلری جمعیتلرینه دعوتله بونلره قونفرانس ویردیرمك صورتیله میسیونرلرك مقصدلری محق اولدیغی فکرینی حاکم قیلمقده وبو کبی ذواتك معاونتلریله خلق واعضالری اوزرنده اجرای تأثیر واجرای نفوذ ایلمکه چالیشمقده‌درلر. حتی بی طرف بر شاهدك افاداتنه نظراً کچن سنه جناب شهاب الدین بکه حیات حضرت نبی حقنده خاصةً بر قونفرانس ویردیریله‌رك روم وارمنی حاضروندن بعضلری طرفندن سرد ایدیلن اعتراضات عن قصد جوابسز براقدیرلمق صورتیله مسلم مداوملرك صدق نبوت محمدیه حقنده‌کی ایمانلری تزلزله اوغراتلمق وادیسنه کیدلمشدر.

جمعیتك مأمورلری تورکلك، اسلامیت وملت علیهنده بولونانلردن انتخاب ایدلمش کیمسه‌لردر. حتی بوبابده‌کی معلومات متممه‌یه کوره آمریقان پروتستان کلیساسی طرفندن صاتون آلنه‌رق تورکلری میسیونرلك وپروتستانلغه احضاره مأمور ایدلمش دینسز تورکلرده واردر. بونلر، اسلاملرك رابطهٔ دینیه‌لرینی قطع ایتمك مقصدیله نشریاتده بولنمقه، قونفرانسلر اعطاسنه دوام ایده‌رك اجرتلرینی میسیونر شرکتی اولان بابل هاوزدن آلمقده‌درلر. چونکه پروتستان کلیساسی دیکر بردینی قبوله دها مساعد کوردیکی ایچون پروپاغاندا ایشلرنده دینسزلرك استخدامنی ترجیح ایتمکده‌در.

جمعیت داخلنده تنصر ایچون تطبیق ایدیلن اصولك اول امرده اعضادن بعضیلرینی انجیل صنفلرینه دعوتله وهلهٔ اولاده حسیات دینیه‌لرینی تحریك ایتمه‌مك ایچون زبوری مطالعه‌یه باشلایه‌رق اوراده‌کی میسیونرلردن بریسنك مرتب اولدیغی وجهله زبورك کندیلرنجه واسلاملرجه‌ده مقبول اولان پك یوکسك قواعد اخلاقیه‌یی وکنجلر ایچون پك مهم معلومات مفیده‌یی جامع برکتاب اولدیغی بیان ایدلمسی اوزرینه قرائته جهراً دوام وبو اثناده حضرت داوودك فلان بحث حقنده‌کی فکری نه اوله‌بیله‌جکی حاضروندن استمزاج واك زیاده مسلمانلرك فکرلرینی اوکرنمکه جهد وغیرت ایتمکدن وبالآخره هیچ برفکر واعتراض درمیانه مساعده اولمقسزین انجیلك تلقین

وتدريسنه مباشرت ايلمكدن وشعبه‌لر داخلنده سينه‌ما ايله خرستيانلغه عائد فلملر كوسترمكدن عبارت اولديغى آكلاشيلمقده‌در . بوطرز تلقين سايه‌سنده مسلمانلردن بعض كنج قيزلرله اركككلرى تنصر ايتديرمشلردر . چارشو قپوسنده آمريقان خسته‌خانه‌سنده مستخدم طلعت وقپوجى شوقى وجمعيتك كاتبى شريف ايله كنج قيزلريمزدن شيخ نائى افنديننك واسبق مبعوثلردن محمد عارف بكك كريمه‌لرى بوجمله‌دن اولمق اوزره ذكر ايديله بيلير . مع مافيه محمد عارف بكك كريمه‌سى برانكليز طياره يوزباشيسيله‌ده ازدواج ايتمش اولديغنه نظراً كيفيت تنصرنده عشق وعلاقه‌نك‌ده دخل وتأثيرى اولماسى محتملدر. بوصورتله تنصر ايتديريلنلرك عددى يتمشه بالغ اولديغى سويلنمكده ايسه‌ده بونك جمعيت طرفندن پروپاغاندا مقصديله تصنيع واشاعه ايدلمش اولماسى‌ده مستبعد دكلدر .

تنصر ايدنلردن طلعت نامنده‌كى شخص كدك پاشاده‌كى آمريقان مكتبنده هر بازار كونى قونفرانسلر اعطاسى صورتيله صبيانه پروتستانلق تلقيننه مأمور ايدلمشدر .

بوتون بوتشبثاتك تورك ومسلمان قلبلرينى قناته‌جق دها فجيع وأليم صفحاتى واردر . جنال اوغلنده كشاد ايديلن قيزلر شعبه‌سى طرفندن آره‌صيره قير عالملرى ترتيب ايديله‌رك قيزلريمز خصوصى اوتوموبيللر ايله آرناوود كوى وببك‌ده كائن آمريقان قوللژينك بولنديغى صرتلره كتورلمكده و اوتنها محللرده يالكز روم وارمنى كنجلريله اوينامغه ترك ايدلمكده‌درلر . بوتهلكه‌لى حركت يوزندن مع التأسف روم وارمنى كنجلرى طرفندن بعض قيزلريمزك ناموسلرينك هدر ايدلديكى‌ده مرويدر .

ميسيونه‌رلر ، اك زياده صبيانك پروتستان اوله‌رق يتشديرلمسى دها سهل اولديغى نظر دقته آله‌رق فنار باغچه جوارنده چفته حوضلرده حسن رامى پاشانك كوشكنى اشترا وذكور واناث ايكيوز شاكردلك ليلى ونهارى برآنا مكتبى كشاد ايتمشلردر. مذكور كوشكك اشتراسندن مقدم كوز تپه‌ده انشا ايدلمكده ايكن ناتمام براقيلان اوقاف مكتبنك حكومتجه كشادينه مانع اولارق ساحه‌ده تماميله يالكز قالمق ايچون بو بنايى اشترا ايتمك ايسته‌مشلردر. چونكه ميسيونر مكتبلرى ايچون بالخاصه معارفى واسلام مكاتبى آز اولان محللر انتخاب ايدلمكده‌در .

آشيانهٔ پدر ومادرده هنكام صباوتلرينك معنوياتلرينه اهتمام وتربيهٔ دينيه‌لرى اتمام ايديلن كنجلريمزك تنصر ايتمه‌لرى مستبعد ايسه‌ده مملكتمزده ميسيونر تشكيلات ومقاصدينه واقف اولميان واكثريتى تشكيل ايدن عائله‌لريمزك هنوز نيك وبدى تفريقدن عاجز وصغر سنلرى اعتباريله كنديلرينه تلقين ايديلن اساساتى پك قولايلقله اخذ وقبوله مستعد بولندقلرى برياشده چوجقلرينى بوكبى مؤسساته توديع ايتمك صورتيله مضر برعنصر اوله‌رق يتيشه‌لرينه سببيت ويرمه‌لرى تهلكه‌سى دائما موجوددر. بونك ايچون برطرفدن ممكن مرتبه بومضر اجرآتك منعنه چاليشيركن ديكر طرفدن هندستانده يابيلديغى كبى خلق بوخصوصده تنوير وارشاد وپروتستانلق پروپاغانداسندن متولد ضلالتدن وقايه ايده‌جك مقابل وملى برتشكيلاتك وجوده كتيرلمسى حقيقةً الزم كورولمشدر .

هنوز پك كوچوك ياشده ايكن پروتستان ويا قتوليك هرهانكى براجنبى مكتبنه كيدن صبيانك پروتستان ويا قتوليك اولمايه‌جقلرى فرض ايدلسه بيله نفع مملكت نامنه بونلرك غائب ايدلديكنى قبول ايتمك ايجاب ايدر چونكه آلمش اولدقلرى تربيه وتلقيناتك تأثيرى آلتنده دينمزه ومملكتمزه قارشى لاقيد وبيكانه قاله‌جقلرى وياخود تعصب دينى ومليدن عارى اوله‌رق بر وضع فيلسوفانه وانسانيت پرورانه اخذينه چاليشه‌جقلرى شبهه‌سز كورولمشدر . تنصر ايدنلرك تحصيل ابتدائيلرينى اجنبى مكتبلرنده كورمش اولانلردن مركب بولنمسى دخى بوحقيقتى تأييد خادم دلائلدن بولنمشدر .

ميسيونرلر صورت حقدن كورينه‌رك مكتبلريمزده حلول ايله بودجه‌لرينى، معلملرك معاشاتنى، صورت اداره‌سنى، مكتبلر داخلنده‌كى تقيدات دينيه‌يى وتدريسات دينيه‌نك نه درجه‌ده اولديغنى وطلبه‌يه نماز ادا ايتديريلوب ايتديرلمديكنى تحريراً صورمشلردر . بعض مكتب مديرلرى ميسيونرلرك بونده‌كى مقصدلرى مكتبلريمزك احوال وادارهٔ داخليه‌لرينى و وضعيت ماليه‌لرينى آكلايه‌رق هجوملرينى ضعيف بوله‌جقلرى نقطه‌يه توجيه ايتمكدن عبارتدر .

شمدى‌يه قدر معارف ساحه‌سنده‌كى فعاليتلرى جمله‌سندن اولمق اوزره دوستلق پرده‌سى آلتنده مكتب معلم وطلبه‌لرينى جمعيتك شعباتنه دعوتله كنديلرينى جلب وتسخير و اعتمادلرينى احراز ايتمك و بونلر واسطه‌سيله طلبه‌يى قازانمق دها قولاى اولاجنى ايچون اول امرده معلملرى زهرلمك چاليشمقده واك زياده دارالايتام و دارالشفقه مكتبلريله اشتغال وطلبه‌يه آياققابى ، كوملك ، كاغد ، دفتر وامثالى شيلر توزيع ايده‌رك توجهلرينى جلب وقاملرينه دعوتله عملى برطرزده خرستيانلغى تلقين وتدريس ايتمك ايسته‌مكده‌درلر .

بوندن برمدت مقدم ميسيونر معاونت قوميته‌سى محتاج معاونت اولان دارالفنون كنجلرينك اساميسيله شخصلرى حقنده‌كى قناعت وحسياتى حاوى بردفتر طلب و دارالفنون قربنده طلبه‌يه مخصوص برلوقنطه كشاديله كنديلرينى مجاناً اطعام ايتمك وبوصورتله وجدانلرينى صاتين آلمق ايسته‌مشلرسه‌ده بوطلبلرى دارالفنون اماتتى طرفندن رد ايدلمشدر .

معارف مكتبلرندن برنده انكليزجه معلمى اولان سوريه مسلما

نلرندن نجیب حماده بکك تحت اداره‌سنده چارشو قپوسنده آمریقان خسته‌خانه‌سی اتصالنده آمریقان کنجلر کتبخانه وقرائتخانه‌سی نامنده برمحل تأسیس ایدلمشدر . بوراده غزته ، کتاب ، رسائل موقوته وسائره مجاناً اوقونمقده‌در . بونده‌کی غایه‌نك ده هرشیئده اولدیغی کبی کنجلری بورایه آلیشدیردقدن صوکره کندیلرینه تدریجاً خریستیانلغه متعلق کتابلر اوقوتمق وجمعیته اشتراك ایتملری ایچون تشویقات و تحریکاتده بولنه‌رق خریستیانلغه اماله ایتمکدن عبارت اولدیغی آشکاردر .

کذب وریا شکلنده اولسه بیله مخاطبلرینك مسلك ومشربنه کوره حرکت ایتمك میسیونرلرك باشلیجه شعارلریدر . ایجابنه کوره متدین ، متعصب ، دینسز ، ناموسلی ، ناموسسز ، سفیه ، متفنن ، دوقتور ، ادیب ، شاعر ، مهندس ، الکتریقجی ، سپورجی روللرینی کمال موفقیتله ایفا وبو اوغورده هرشیئه توسل ایلمکده‌درلر .

جمعیت ، مملکتمزده سپور ساحه‌سنده‌ده مهم بر فعالیت ابراز ایتمکده‌در .. الیوم انتشار ایدن سپور مجموعه‌سنك کنج خرستیانلر جمعیتنك ناشر افکاری اولدیغی مذکور مجموعه ایله آراسنده تحدث ایدن دعوی نتیجه‌سنده ثابت اولمشدر . دیکر طرفدن جمعیت ساحهٔ اقتصادده دخی فعالیتدن کری قالمامقده‌در . جمعیتك اعلانلرینك برنده مأمور ومستخدمه احتیاجی اولان دوائر وتجارتخانه‌لره وایش آرایان کنجلره معاونت ایتدیکی مذکوردر . استانبولده موجود بولنان آمریقان مؤسساتندن قسم اعظمنك مدیرلری جمعیته داخلدر . بو اعتبارله مراجعت ایده‌جك کنجلردن آنجق جمعیتك اعضای قدیمه ومطیعه‌سندن اولدیغنه دائر توصیه‌یی حامل بولنانلر مؤسسات مذکوره‌جه التزام وتطمین ایدلمکده‌درلر. بالخاصه شرائط حاضره داخلنده جمعیتك اقصای فعالیتی پك مضر وموفقیتی تأمینه پك مستعد کورولمکده‌در.

طرز تطبیق بر تفصیل عرض ایدیلن فعالیتك وتوسل ایدیلن تدابیر مختلفه‌نك وجهه‌سی یالکز برمقصد دینی‌یه انحصار ایتمش اولسه حریت وجدان ودین اسلامك متین ولایتزلزل نوامیس وقواعدینه استناداً بو عقیم تشبثات پك او قدر حائز اهمیت اوله‌مازسه‌ده بونلرك عینی زمانده بر فکر سیاسی‌یه خدمت ایتدکلری استدلال قلنمقده واو مقصدك ده تورکیاده متمکن خرستیانلری سیاسةً حکومت متبوعه‌لرندن تفریق ایله تورکیا‌یی خرستیانلر آراسنده مقاسمه‌یه اوغراتمقدن عبارت بولندیغی وبوغایه‌یی تأمین ایچون خارجده وخصوصیله آمریقاده تورکلرك بارباراقلرینه وخرستیانلری قتل ایتدکلرینه دائر پروپاغاندا یاپمق صورتیله تورکلك علیهنده بر جس اغبرار تولید وبین‌الاسلام تساندی اخلال ایله‌مك نقطه‌سنده متجلی اولمقده‌در .

بلغارستانك اعلان استقلالنده روم ایلی حصارنده‌کی روبر قوللژده بلغار کنجلرینه یارم عصر متمادیاً استقلال وتورکلره قارشی خصومت مفکوره‌سنك تلقین ایدلمسنك پك بویوك بردخلی اولدیغی کبی پونتوسجیلق حرکتلرنده‌ده یکرمی سنه‌دنبری مرزیفونده اجرای فعالیت ایدن آمریقان مکتبنك مهم بر رول اوینادیغی آکلاشیلمقده‌در . میسیونرلرك اکثریسنك اصلی ومنشألری ارمنی اولمسی ودیوان یولنده‌کی شعبه‌سنك ده ملی ارمنی رنکی اولان صاری‌یه بویانمسی جمعیتك روح معنویاتنی اظهاره خادم دلائلدن عد اولنه‌بیلیر .

اسلام معبدنده بر هیکل

مور دالغالی «کلنجك» داغلرینك اتکنی زمردین برصاچاق حالنده صاران «آغروس» شیرین برناحیه. قصبه‌یی وایچنده‌کی سلجوق صنعتنك قیمتلی برمعبدینی اورته‌ن یشیللك ، اوکاروحانی برهیبت ویرمش.

مسعود بر ماضینك بوکون آنجق حزین وساکت خاطره‌لرینی صاقلایان بو شهره یاقلاشدقجه اسکی بر تربه‌نك حریمنه کیره‌رکن دیبولان حسلر آلتنده قالینیور .

روزکار ویاغمورلرك کیردیکی کرپیچ دیوارلر آراسنده برچوق دولاشدقدنصکره کورونن اهرام شکلنده‌کی بر چاتی بزه ، سلجوق آبده‌سنك پك یاقینده بولندیغمزی بیلدیردی . بسیط دیوارلرك چویردیکی بر مقبره‌نك طار ، اخشاب قاپوسندن کیرنجه سلجوق صنعتنك بارز ، فقط بسیط عنصرلرینی حاوی بر قاپی ایله قارشیلاشدق. قاپیدن اوزری قبه‌لی مربع بر حولی‌یه کیریلیورکه بونك اوچ ضلعی اوزرنده لوش وسرین حجره‌لر وبرضلعنده‌ده مسجد وظیفه‌سنی کوره‌ن برصحن واردر . صحنك طیش کنارنده‌کی هراوچ قاپیدن بنایه ملاصق اولان و [غازی آتابك]ك مدفون بولندیغی سلجوق طرزنده‌کی تربه داخلنه کیریلیر .

بنانك دیوارلریله ایچریده‌کی حجره قاپولرینك پروازلرنده اعتناسزجه قوللانیلمش اولان طاشلر دها اسکی بر مدنیتك اسلوبی ایله ایشلنمش . بناءً علیه آبده ملی غرورینی محافظه ایتمکله برابر کندندن اولکی دورلرك متروکاتنی بسیط بر ر مالزمه ماهیتنده قوللانمقدن چکینمه‌مشدر .

اصیل بر سپاهی عائله‌سندن اولان دلیلم ، بنانك دیشاریسنده ، پك لاابالی بر ادا ایله :

« — ایشته ، دیو قیزی بوراده » دیدی . بو ؛ معبدك شرق کوشه‌سنده باشی چاتی‌یی تجاوز ایدن وکوکسنه قدر اولان قسمی دیوار ایچنده قالان بر (یارم هیکل ـ بوست) ایدی .

اسلام معبدینه قونولان بو طاش قارشیسنده ابتدا دالغین بر حیرت، صو کراده آتشین بر حدت ایچنده قالدم . بر قبرك پریشان طاشلری اوستنه دوشه‌رك أله شیقاقلرمده، تتره‌مكه باشلادم . محرابه بر خاچ شكلی چیزیلمش ، كعبه‌مه بر ناقوس آصیلمش قدر خلجانلر ، اضطرابلر ایچنده بوكالدم .

شو معبدك اطرافنده ، صاری یاپراقلی كتابلری قولتوغنده یاشایان ویاشامش اولان خواجه‌لر، بوتون تولولر ودیریلر، هپسی عجبا هانكی قسوت آلتنده بونی كورمدیلر وكورمیورلر ؟ اونلرك قلبنده هانكی مجهول واساطیری بر سحر واركه دینلرینك بومقدس جایسنه باصان هیكلك آغیرلغنی طویمادیلر وطویمایورلر ؟

سنه‌لرك كچیردیكی بو پریشان چهره ، یدی عصردنبری ، دائما بسیط وبشری زینتلری ترجیح ایدن بر عرقه عجبا نه‌لر الهام ایتدی‌ده بر دین آبده‌سنك بویله یوكسك بر موقعنده قالابیلدی . أوت اویله عصرلركه بو عرق یالكز دینی اوغورنده طاشقین بر فداكارلقله دنیانك درت كوشه‌سنده اذانلرینی دیكله‌تدی . دینك ساده وسهیل آدابنی بوتون بوكاملش وصوصامش روحلره صوندی . اویله عصرلر و كونلرده اولدی كه اونك بر چوق معبدلرینه چاكلر آصیلدی ، تربه‌لری كفرك قبا چیزمه‌لریله تكمه‌لندی ، اقلیمنده عصمتلر ییرتیلدی ، ناموسلر پارچالاندی . بوتون بونلرك فوقنده بو موضوعهٔ كفر ، مستهزی وخشین چهره‌سیله بوراده ناصیل قالدی وقالیور ؟

هیكل دیوارك ایری طاشلرینی صارصارق یوزینی شرقدن غربه چویردی . صوغوق أولوملی چهره‌سنده هیجانلر باشلادی . چاتلامش دوداقلرینی آچارق :

— أی اسلام معبدلرینی یاقارق ایشیغنده رقص ایدن سفیل عرقلر، یدی عصردنبری حرمتله براقلدیغم كوشه‌مدن دونه‌رك تاریخك آغیر وحاكم سسیله سزه خطاب ایدییورم‌كه :

فضیلتنه ریاء، حلمنه ذلت، غیرتنه تعصب دیدیككز تورك عرقنك سفیل دشمانلری !

انكیزیسیونلرك، سن‌بارتلمیلرك قانلر كزی یوزكزده، دنیانك هر طرفنده دین نامنه یاقدیغكز معبدلرك یشیل آلولری آلنكزده دوریبور .

ذلیل ومضطرب بر اكثریت عوام اوزرینه قوردیغكز منفعت سلطنتك نامتناهی اینلری سمالری آشدی . هپكزك طیرناقلرنده دها دونكی ا كمك مجادله‌سنده قوپاریلمش انسان أتلری قوقویور .

بورونلركز أققلره دیكیلمش ، یكی بر آو ، تازه بر قان آرایور ده‌كیلمی ؟ آرایك ! آچلر آرایك ! یالكز یاصلی دیشلركزی قاپامغه چالیشارق هجوم ایده‌جككز آولره عادی وسفیل اسنادلرده بولنمیك . اغفال ایده‌جككزی ظن ایتدیككز تاریخ ایشته بنم دوداقلرمده جاتلاناراق سزه كولیور ، آجی وحقارت آمیز بر رنكله كولیور .

یوكسك محتشم سرایلركز، پرنور شهرلركز، زمردین اووالركز سزه بر حق حضور ویره‌بیلیر ؛ موزه‌لركزده‌كی قیمتلی طاشلر ، كتابلركزده‌كی محیط معلومات ، اداره‌كزده‌كی دقیق انتظام سزی یوكسلته‌بیلیر. فقط هیچ بر اغفال واسناد حق ویرمز؛ سز بوتون سلاحلركزه ، طرناقلریكزه خلقتك بولطیف بخشایشلرینی سبر ایدییورسكز. قانی أمك ایته‌دیككز عرقك حسابنی موزه‌لرندن، آبده‌لرندن صوریبورسكز .

فقط ایشته او طاپدیغكز هیكللردن بریسی اولان بن ، سزك اومدبدب صالونلركزده باشقا ماتلره قارشی سزه بر رجحان حقی ویررسه‌م بوراده ، بر اسلام معبدینك یوكسك بر كوشه‌سنده بولوندیغم حالده اوبیاغی اسنادلركزك ، عادی افترالركزك بر كله‌سنی بیله فدا ایتمزسكز . بنم بودرونی سسمی بیله دویمایاجقكزی بیلن تورك عرقی سلاحنی ألندن براقیور وبراقیه‌جق ؛ اسلام عالمنك بو قهرمان علمداری سونكوسنی كوزلركزه اوزاتیور واوزاتاجق ؛ حسیاتنی، ناموسنی قورویور وقورویاجقدر ... »

بومهیب خطابه روحمده ایكله‌ركن ، كور صقاللی دینج ومهیكل اجدادمك حضورینی حس ایده‌رك :

« — أوت، بونی بورایه قویمقله سز حقلیسكز » دیدم وهیجانلر ایچنده آیریلدم .

اسپارطه‌لی

كمال

لاتین حروفی مسئله‌سی

غربلیلاشمق طرفدارلرینك غایه‌لرندن بری‌ده لاتین حرفلرینك قبولیدر . هر فرصتدن بالاستفاده بومسئله‌یی اورته‌یه آتمقده ، بو خصوصده‌ده بویوك بر تشوش حصوله كتیرمه‌یه چالیشمقده‌درلر . هیچ مناسبتی اولمادیغی حالده ازمیر اقتصاد قونغره‌سنده بیله لاتین حروفنك قبولی حقنده قونغره‌ریاستنه بر تكلیفده بولونمقدن چكینمه‌مشلر ؛ قونغره رئیسی كاظم قره‌بكر پاشا حضرتلرینك بومسئله حقنده بیاناتده بولونمه‌سنه باعث اولمشلردر . مشارالیهك بیانات واقفانه‌لری اهمیت مخصوصه‌یی حائز اولدیغی جهتله بروجه آتی عیناً نقل ایدییورز:

« بو مسئله معارفه تعلق ایتدیكی ایچون بزم قونغره‌مزك اشتغال ایده‌جكی مسائلك خارجنده‌در . فقط چوق زماندنبری بومسئله وقت،

وقت اورته‌یه آتیلمقده‌در . بنده‌کزده بونك کنهنه قدر اوغراشدیغم ایچون مساعده‌کزله برقاچ سوز سویله‌یم :

بوفکر برزمانلر آوروپاده هرج ومرجی موجب اولدی . بوجریان اولا اوراده باشلادی . بزم اسلام حروفاتمز کافی دکلمش ، بناءً علیه لاتین حروفاتی آلمالی ایمش ! اوراده بعض آرقداشلرمز بوفکرك مروجی اولدیلر . فقط نتیجه‌ده بونك فلاکتلی اولدیغنی آکلادیلر وپشیمان اولدیلر . بوفکرك مدهش برفلاکت اولدیغنی آرناوود قومی‌ده پك کیچ اوله‌رق آکلادی . مع التأسف عرض ایده‌رمکه آذربایجانلی آرقداشلرمزده بوفلاکته بوکون دوشدی . بوخصوصده خصوصی اوله‌رق بزدنده فکر صورانلر اولیوردی . بز بونك وخامتی وبو حرفلرك دکیشدیرلمسنك بوکون کرهٔ ارض اوزرنده یشایان اوچیوز اللی میلیون اهل اسلامه عائد اولدیغنی سویله‌دکسه‌ده اونلر آکلاشیلماز برشکل حروف قبولی نقطه‌سنه دوغری یورودیلر .

آرقداشلر ، بوکون هانکی اجنبی ایله کوروشسه‌کز ایلك ایشیده‌جککز سوزلر : « تورکجه غایت کوزل برلساندر ، قولایدر ، فقط حرفلری فنادر . » بونلر بتون اجنبیلرك آغزنده وسزکله ایلك کوروشن براجنبینك سزه تلقین ایده‌جکی شیلردر وبوفکر اکثریتله غیر اسلام انسانلردن عبارت اولان برطاقم ترجمانلر واسطه‌سیله هر طرفده وخاصةً استانبولده اجنبیلره تلقین ایدلمکده‌در . بونلر براجنبی ایله تماسه کلدیلرمی « تورکجه‌نك یازیسی غایت زوردر . واوکره‌نیلمز . » دیرلر . او اجنبیلرده بوسوزلری عیناً قبول ایدرلر . بزی کیرمك ایسته‌ین ومع التأسف ایچمزده تبعهٔ صادقه‌دیه عصرلرجه یشایان حریفلر طرفندن زرق ایدیلن و شیطنتکارانه اولان بو فکرلر بزی سوه‌ن وصرقزله تماسه کلان اجنبیلرجه شایان قبول کوریله‌مه‌مکده‌در . زیرا بزی سوه‌ن آوروپالیلر وآوروپادن ملکمزه کلمش وصاف کویلولرمزله ویاخود علم وعرفان حوله‌سنی تمامیله حائز اولانلر ایله کوروشمش بولنانلر تورك عرقنه مفتون اولمشلردر . وبومفتونیتلرینی کیزله‌مزلر . چونکه تورك مسافرپروردر . صادقدر ، سوزنده طورر ، فداکاردر . مسافرینه قارشی الندن کلنی یاپار . بو خصلت دنیانك هیچ بریرنده یوقدر . بناءً علیه بزی سوه‌ن بوانسانلر آوروپالی ویا آمریقالی اولسون بوخائن والتزامکار ترجمانلر واسطه‌سیله بزم لسانمزی اوکرنمك دخی آرزو ایتسه بزم لسانمز کوجدر دیه پروپاغاندایه معروض قالنجه اوکرنمکدن واز کچر . حالبوکه برقومه اقتصاداً باغلانمق او قومك لسانه حاکم اولان انسانلرك چوقلغی ایله متناسبدر . بوکون آمریقاده قاچ بیك آمریقالی بزم دیلمزی بیلسه بزم بتون امتعه‌مز اورایه کیدر وبو صورتله کلیتلی ثروت تأمین ایدیلیر . بناءً علیه بوکون برقوت واردرکه او قوت بتون جهانه قارشی بو پروپاغاندایی یاپیور : تورك یازیسی کوجدر ، اوقونماز .

بنده‌کز بومسئله ایله بالذات اوغراشدم . وآرناوودلق اختلالی ایچنده بولندم . عجبا بو لاتینجه حرفلر قبول ایدیله بیلیرمی ؟ . بوقبول ایدلدیکی کون مملکت هرج ومرجه کیرر . هرشیدن صرفنظر بزم کتبخانه‌لرمزی طولدیران مقدس کتابلرمز ، تاریخلرمز وبیکلرجه جلد آثارمز برلسانله یازلمش ایکن بوسبتون بشقه برشکلده اولان حرفلری قبول ایتدیکمز کون الك بیوك فلاکتدر . درحال بتون آوروپانك النه کوزل برسلاح ویرلمش اوله‌جق ، بونلر عالم اسلامه قارشو دیه‌جکلردرکه تورکلر اجنبی یازیسنی قبول ایتمشلر وخرستیان اولمشلردر . ایشته دشمنلرمزك چالیشدیغی شیطنتکارانه فکر بودر .

آرقداشلر ، قوجاقده‌کی چوجقلردن باشلایان بر چوق یوزلرجه یتیملر بوکون شرق جبهه‌سنده وعسکر آرقداشلرمزك بالذات کندیلری ویا عائله‌لری طرفندن اوقوتولیور . الکثی بر کویلی چوجغنه بز بر آی ایله اوچ آی آره‌سنده کندی حروفاتمزی وغزته‌مزی اوقودیپورز . (آلقیشلر) بناءً علیه ، بزم حروفاتمز اوقونماز دکل ، بلکه حروفاتمز دنیانك الك کوزل شکلی واویله لطیف رسمیدرکه هیچ برلسانده بونك قدر تنوعی نظره سویم ویره‌جك یازی یوقدر .

ایکنجی برنقطه دها واردرکه بنده‌کز اجنبیلرله ایکی سنه حرب عمومیده برابر چالیشدم . یازیمز اویله‌درکه اونلرله قارشو قارشویه عینی شیئی نوط ایده‌رك اجنبیلر عینی صحیفه‌یی یازنجه‌یه قدر بن اون صحیفه یازار وایشمی بتیردم . آلمانجه وفرانسزجه حروفات هپ بویله‌در .

صوکره بزم دیلمزی ترنم ایده‌جك هیچ برلاتین حرفی یوقدر . بوکون فرانسزجه حروف او قدر قاریشقدرکه بزم دیلمزی قابل دکل ترنم ایده‌مز . بومسئله اینجه‌دن اینجه‌یه تدقیق ایدلمشدر .

بناءً علیه استرحام ایدییورم ، ضررلی اولان ــ که ضررینی بالخاصه اسلام برقوم چکمشدرــ بوکبی مسائلی براقه‌لم ، بویله فکرلر ایچمزه کیرمسون . صوکره بسبتون لال وابکم اولور وبوتون عالم اسلامی اوزریمزه هجوم ایتدیرر وکندی آره‌مزده بربرمزی ییرز . کرچه بوتکلیف هیچ شبهه ایتمیورم‌که صمیمیت وحسن نیتله ویرلمشدر . فقط باشقه طرفلردن‌ده پك فنا فکرلر ایچمزه زرق ایدیلیور . بونلردن کندمزی صیانت ایده‌لم . »

آنقره : (علی شکری) مطبعه‌سی

(ANKARA — SON)

سبيل الرشاد

١٣٣٠

ابونه شرائطى : هر ير
ايچون سنه‌لكى (٢٧٥)
آلتى آيلغى (١٥٠)

نسخه‌سى ٥ غروشدر .
ايكى نسخه برآراده
(١٠) غروشدر
سنه‌لكى ٥٢ نسخه‌در .

اداره‌خانه : انقره‌ده حريت
وتلى قارشوسنده‌كى بوقاقده

مخطرات
آبونه بدلى پشيندر .

مسلكه موافق آثار مع الممنونيه
قبول اولنور . درج ايدلمه‌ين
يازيلر اعاده اولنماز .

آدرس تبديلنده آيريجه
٥ غروش كوندرملدر .

مكتوبلرك امضالرى واضح
واوقوناقلى اولملى وآبونه
صره نومروسنى محتوى
بولونمسى لازمدر .

ممالك اجنبيه ايچون آبونه
اولانلرك آدرسلرينك
فرانسزجه يازلمسى رجا اولنور .

پاره كوندرلديكى زمان نه‌يه
دائر اولديغى بيلديرلمسى
رجا اولنور .

والله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب ومدير
اشرف اديب

اتبعو اهدكم سبيل الرشاد

عدد ٥٢٧ — ٦ رمضان ١٣٤١ — ✽ بازار ✽ — ٢٢ نيسان ١٣٣٩ — جلد ٢١

ايچكينك حيات بشرده آچديغى رخنه‌لر

ايچكى وفحش

اون طقوزنجى عصرك انقلابجى قانونلرى طرفندن اورته‌لغه يايبلان وغرب اقوامندن بعضيلرنجه ترقيات مدنيه‌نك اك يوكسك دلائلندن صاييلان برمرض اجتماعى واركه مدنى حياتى كمرن علتلرك اك مرداريدر . ايشته بو ايكرنج خسته‌لق فحشدر .

غرب مدنيتى بو اجتماعى فلاكتى هرطرفه ياياركن ، اوديارك قانون واضعلرى طرفندن ابداع ايدلمش يكى يكى بر طاقم نظريانه دايانيوردى واوروپاليلر ايچنده بونك سرايتندن انكليزلر كبى آنجاق بر قاچى قورتوله‌بيلدى .

ايشته اووقت شرقك مسلمان امتلرندن بكله‌نن حركت شوايدى: مكارم اخلاقى مرتبهٔ تكامله چيقارمق ايچون كلن سماوى دينلرنده غربك رذائلنى تقليده قطعياً مانع حكملر بوله‌جقلردى ؛ آوروپاليلرك بواكرى بوكرى بدعتلرى آرقه‌سندن كيتميه‌جكلر ، بو سفيل ، بو ناموس ييقيجى مؤسسه‌لرى كندى معصوم طوپراقلرينه صوقاميه‌جقلردى .

هيهات ، كرك بومادى مدنيتك پارلاق ظواهرينه ، كرك غربك اون طقوزنجى عصردن برى يايمقده اولديغى الحادى فلسفه‌لرينه قاپيلمق يوزندندركه شرق بو اجتماعى فلاكتلردن ، بو روحى خسته‌لقلردن ، ودينى آفتلردن برچوغنى سوه سوه سينه‌يه چكدى !

بوصايديغمز قورقونج قوتلرك پيشدارى ايسه بر يچى هوسلرى يايتيشديرمقده‌كى عظيم قدرتندن طولايى فحش وزنا بليه‌سى اولدى . بو يوزلر قاره‌سى علت اويله اليم عاقبتلر طوغورمشدركه على العجله يازلمقده اولان شو اثر تفصيلندن عاجزدر . اونك ايچون سوزيمزى بونك اصل موضوع بحثمز اولان ايچكيلرله مناسبتنه حصر ايده‌جكز .

مدنى جمعيتلرده فحشك انتشارينه اك باشلى عامل اولاده قارشى لازم كلن اعتناكارلغك بابالر طرفندن اهمال ايدلمسى ، ياخود حياتى احتياجلرينى تأمين جهتلرينه ياناشيلمامسيدر .

يوقاريده سويلديكمز كبى سرخوش عائله‌لر قازانجلرندن بويوك بر قسمنى ايچكى‌يه صرف ايتدكلرندن اللرنده قالان جزئى پاره اوغوللريله قيزلرينك تربيه‌سنه مقتضى مصارفى اوده‌يه‌ميور . ايشته اوزمان ضرورت بو اولرده‌كى قيزلردن بالخاصه آغزى بورنى يرنده اولانلرينى بر صورتله معيشت آرامه‌يه سوق ايديور . طبيعى بونلرك چوغى كنديلرينه رفاه و آسوده بر حيات تأمين ايده‌بيله‌جك حاميلر ، متوسطلر بولاميورلر . حالبوكه ناز ونعيم ايچنده ياشامق ، معيشتك يوريجى شدائدندن متنفر بولنمق بشر ايچون فطرى بر ميلدر . انسان هوسانى قولاى بر طرزده تطمين امكانى كورنجه آزتيق آغير ايشلر آلتنده ازيلمه‌يى قطعياً ايسته‌مز .

هله قادينلر بوخصوصده اركلردن مفرطدر . زيرا حيات زوجيه‌يى اونلره سوديرن ، قلبلرينه آنالق محبتنى ويرن عوامل آره‌

سنده اوبه‌لری وارکه بو آرزولردن محروم قالالرینی انتاج ایده‌جك بوتون صنایعه، بوتون یوروجی ایشلره قارشی کندیلرینه نفرت ویرمکده‌در.

عینی سببلردن طولاییدرکه زینت وطراوتلرینه خادم اوله‌جق بوتون مواد کندیلرنجه ضرورات حیاتیه‌دن، حتی اجتماعی موجودیتلرینك شرائطندن تلقی اولونور. هم بو خصوصده شهرده اوطورانلریله کویلرده، بادیه‌لرده یاشایانلرك هیچ فرقی یوقدر.

بو آرزونك تطمینی ایسه قادینك فضله پاره‌یه احتیاجنی، بناءً علیه چوق کره‌لر کندیسنك اوپاره‌یی ویره‌بیله‌جك هر منبعه صوقولماسنی ایجاب ایدیور. ایشته اوزمان قارشیسنه دیکیلن ایچکی زواللی‌یی تماميله باشدن چیقارمایه، اك مردارشیلری نظرینه خوش کوسترمه‌یه باشلیور. دیکر طرفدن دلیقانلیلرده بو احتیاج ایچنده‌کی قیزلرك ذهنی هر واسطه ایله یاواش یاواش چلمه‌یه باقیورلر. یوله کتیره‌مدکلرینی اولا خفیف ایچکیلرله، صوکره اوفاق تفك هدیه‌لرله آلداتیورلر. چوق کچمه‌دن کثول بو بیچاره‌لری اوکنج ارککلرك النه آتیور. او کناهکار اللرکه — ایسترسه اك نزیه، اك عفیف، اك نجیب قیزلری فحش وسفالت اوجاقلرینه سوروکله‌مك صورتیله اولسون — کندی بهیمی هوسلرینی یاتیشدیرمقدن باشقه برشی دوشونمزلر!

آرتیق بو زواللی قیزلرده جانسز بر متاع کبی الدن اله کزدکجه قدرت فاطره‌نك انسانه برجمال لایزال اولمق اوزره ویردیکی بوتون عزتلرینه، شرفلرینه وداع ایدر کیدر.

صوکره آنالر، بابالر ایچنده قیزلرینك فلاکتنی تعجیل ایدنلر وار. بونلر حال حاضرده «بیاض اسیر» نامیله معروف اولان طرزده فحش أولرینه کیده‌رك قیزلری صاتیورلر. بو صورتله فسق وسفاهته دالمش ارککلره ظهیر اوله‌رق کندیلرینك بوتون آرزولرینی یرینه کتیرمکده ایچکی ایچون بویوك بر کوچلك قالمیور. احصائیات کوسترییورکه فحش وزنا قوربانلرینك چوغی ایچکی ایچن أولرده یتیشمش قیزلردر. نویورقده ١٨٦٦ سنهٔ میلادیه‌سنده اجرا ایدیلن احصائی تدقیقات بوجمله‌دندر. اوزمانلر اوراده ٢٠٠٠ فاحشه وارمش. حکومت بوقادینلری یتشدیرن عائله‌لرك حیاتی، اجتماعی حاللرینی صوروشدیردقدن صوکره شو نتیجه‌یه واصل اولمش:

٢٠٠٠ فاحشه‌دن

٥٦٩	هر زمان ایچن بابالرك قیزلری	=	٢٩,٨ ٪
٣٤٧	هر زمان ایچن آنالرك «	=	١٧,٣٥ ٪
٦٣٦	اعتدال ایله ایچن بابالرك «	=	٣١,٨ ٪
٥٧٤	اعتدال ایله ایچن » «	=	٢٨,٧ ٪

مادام نارنوسکی هم آنالری، هم بابالری ایچن عائله‌لردن یتیشمش فاحشه‌لر ایچون کندی تدقیقاته استناد ایله دییورکه: «بونلر تدقیق ایتدیکم فاحشه‌لرك یوزده ٦٩ ندن آشاغی دکلدر.»

بونکله برابر اسپرتولی ایچکیلرك ساحهٔ تخریبی فحشی تسهیل ایله محدود قالمادیغی کبی قادین دیدیکمز اونازنین، او رقیق جنسك بویوك بر قسمنی الدن اله دولاشان، برقاچ پاره مقابلنده تصرف ایدیلن صاتیلق متاع درکه‌سنه ایندیرمکله‌ده بیتمیور. هیهات، بوبدبخت مخلوقاتك حیاتی اوزرنده اویله قورقونج تأثیرلر حصوله کتیرییورکه اك متین قفالر ازاله‌سندن عاجز قالیر، اك قاتی یورکلر مرحمته کلیر.

أوت کنج بر قیز بو سورویه قاتیلیر. اولا کوناکون واسطه‌لرله یاواش یاواش هوساتی غیجیقلانیر، خفیف ایچکیلر ویریله‌رك سر کشلکی کیده‌ریلیر، طبیعتی یوموشادیلیر. لکن صوکره‌لری ایش بوس بوتون معکوس بر ماهیت آلیر. آرتیق بو قیزك کندیسنه میل ایدن ارککلر آره‌سنده ایچمسی قطعیاً نشوه تحصیلی ایچون دکلدر. اونك عشرتدن مقصدی آنجق شودر: اطرافنده‌کیلری آدام عقللی سرخوش ایدرك سماحت طامارلرینی غلیانه کتیرمك، جیبلرینی قاپالی طونان دوکومه‌لری چوزمك، الحاصل آییق زمانلرنده ویره‌میه‌جکلرینك قات قات فضله‌سنی شمدی کندیلرندن چاره‌بیلمك.

صوکره بو قیزلردن برطاقی‌ده سفاهت دوشکونلریله فسق وفجور مبتلالرینی جلب ایچون میخانه‌لرده، بالوزلرده استخدام اولونور. وظیفه‌لری ایسه بر طرفدن ایچه‌رك، بر طرفدن‌ده متصل ایچیره‌رك جلبی‌یه نامتناهی قازانج تأمیندر. چونکه برلرندن چیقاریلمامق ایچون حریفی ممنون ایتمك مجبوریتی وار. باخصوص او بولوندقلری سفاهت یوردی سفیه‌لرك، چاپقینلرك بوتون ثروتلریله آقین آقین طاشیندقلری مشهور بر یر اولورسه...

أوت، بو سفیل مؤسسه‌لر ارککلری آولامق ایچون قیزلرك کوزللرینی سچوب استخدام ایدر، بونلرده قاپیدن ایچری دالانلری قدحلرله، بارداقلرله، شیشه‌لرله کندندن کچیره‌رك جیبلرنده نه وارسه تماميله صویار. داها صوکره ینه جلبی‌یی خشنود ایتمك ایچون اللرنده‌کی شکاری متصل یولمق نوبتی کلیر. آرتیق شامپانیا شیشه‌لری آچدیرمق، ویسکیلر، عصردیده شرابلر ایصمارلامق شرائط وصلت شکلنده ایلری سورولور. جلبی‌یه کلنجه او، بونلرك صاغدیغی آلتونلری آرقه‌لرندن اویله بر طوپلارکه زواللی عشرت قوربانلرینك قوینده، قولتوغنده نه‌لری وارسه تماميله کوشه‌ده‌کی دمیر قاصه‌یه آقطارمه اولور.

صوکره، بوکبی مؤسسه‌لرده سرمایه‌لك ایدن قیزلرك سرسم آولامق، پاره صوبمق ایچون طوندقلری یول دائما ایکرنج برسورو وقعه‌لره، جنایتلره سببیت ویریور. ناصلکه، بوقاریده صایدیغمز

اسباب وعوامل سائقه‌سیله بوقیزلرك آلابیلدیکنه ایچملری مادام‌الحیاة خیبتلر، سفالتلر ایچنده سورونملرینی انتاج ایدیور. زندانلرده، بیمارخانه‌لرده بو طالعسز مخلوقلر نه قدر چوق! صوکره ینه بونلرك شهرلرده ایقاع ایتدکلری کوناکون فنالقلردن حیات اجتماعیه نه مدهش بر صورتده متأثر! بونی کیتملی ده محکمه‌لردن، ضابطه اداره‌لرندن صورمالی و بو سورو سورو مخلوقاتك ناصیل بدبخت، نه قادار سفیل اولدقلرینی، صوکره، روحی، بدنی، عقلی نه کبی خسته‌لقلر ایچنده یاشادقلرینی ضابطه هیئت صحیه‌سیله تیمارخانه حکیملرندن اوکرنملی.

ایچکیلرك تجارت، صنایع، برده وسائط نقلیه ایله درجهٔ مناسبتی

کورولیورکه ملتلر بوتون قدرتلرینی شو اوچ شعبه‌نك ترقیاتنه صرف ایله متصل ایجاد ایدوب، کشف ایدوب طوروبورلر. بو کشف و ایجاد ایسه فاطر حکیم طرفندن بشره الکتریق و بخار قوتلرینی کندیسنك بر یوزنده مدار استخلافی اولان عقل واراده‌سنه رام ایتمك وبو ایکی قوتی بوتون شئون حیاتیه‌سنده ایستدیکی کبی قوللانه‌بیلمك مظهریتی ویرلدکدن صوکره باشلادی.

ممکلتلرك یاقینی، اوزاغی، مترقیسی، متدنیسی آره‌سنده کوناکون مناقله وسائطی اوقادار چوغالدی‌که هر ملت، حتی هرفرد دنیانك او بر اوجنده‌کی انسانلرله کندی آره‌سنده بر قرابت، بر مناسبت حس ایدییور.

هله حرب عمومینك ظهوری اوزرینه هیچ بر شی بیلمه‌ینلره، حتی کوچوجك چوجوقلره وارنجه‌یه قادار هرکس ارضك قطعلری آره‌سنده‌کی معموره‌لرك، چوللرك، طوپراقلرك، صولرك شبکه‌لرله بربرینه باغلی اولدیغنی؛ قطارلرك، کمیلرك، طیاره‌لرك، تللرك، تلسزلرك طبقی وجود بشرده‌کی عروق و اعصاب کبی بوتون کره اوزرینه یاییلمش بولوندیغنی اوکرندی.

نه اولوردی، بوقیمتلی وسائطك یالکز محاسنندن استفاده ایده‌یدك؛ عقلمزی باشمزی آلایدقده سوء استعمالندن صاقینه‌یدق! هیهات، کندی عناصر موجودیتنه، کندی شرائط حیاتیه‌سنه، کندی حسنی، اراده‌سنی، ادراکنی تأمین ایدن منظومهٔ عصبیه‌سنه قارشی جنایت ایشله‌مکدن چکینمه‌ین بشر بو قیمتدار وسائط اوزرنده‌ده طبقی بدنینك اعصاب وعناصری اوزرنده‌کی کبی تصرفه باشلادی. وجودینه مسلط ایتدیکی اسپرتولی ایچکیلری بونلره‌ده یوکله‌دی و بو صورتله برچوق نفوس بشرك، برچوق ثروتك، برچوق اشیای تجاریه‌نك خرابیسنه سبب اولدی.

اسپرتولی ایچکیلری بوتون بر یوزینه یایمق ایچون بو مناقلات الك مساعد بر واسطه اتخاذ ایدلدی. بوندن‌ده جمعیات بشریه‌نك بر چوغی طاعونلر، وبالر قادار متأثر اولدی. هله آوروپا حکومتلرنجه بو خصوصده اختیار ایدیله‌رك الآن دوام اولنان حرکت نه یامان بر فضاحتدر! غرب سرمایه‌دارلری کمیلریله، دمیر یوللریله بو ایچکیلری متصل شرقلی اقوامك آره‌سنه طاشیدیلر طوردیلر. بر حالده‌که شرقك استعمارینه و شرقلیلرك استثمارینه دائر آوروپا حکومتلرنجه تعقیب اولنان مقصدی آره‌دن چوق کچمکسزین کئول اونلرك حسابنه تأمین ایدیویردی و بو سرسم جاهللره عائد دیارك بر چوغنی غرب حاکمیتنه پیشکش چکدی!

صوکره، کئول بویوك کوچوك بوتون فابریقه‌لرده چالیشان عمله آره‌سنده تعمم ایتدیکی کبی وسائط نقلیه مستخدمینی‌ده اویله بر صاردی‌که کرك بو ایشجیلرك، کرك ایشلرك ایچکی یوزندن معروض قالدیغی تهلکه‌لر آرتیق سکوت ایله کچیشدیریله‌میه‌جك درجه‌یی بولدی.

بوکون ترنلری سوق ایدنلر، سفائن تجاریه‌یی قوللانانلر، الحاصل حضور فکره، بصیرته، احتیاطه متوقف وظیفه‌لرله مشغول بولنانلر کاملاً سرخوش! بناءً علیه بونلرك یداماتنده‌کی انسانلر، ترنلر، وابورلر بوتون محو اولمق، یاخود یك وخیم عاقبتلره اوغرامق تهلکه‌سندن هیچ بر زمان آزاده دکل.

کوره‌جکلری ایش ایچون بهمه حال دقت، تدبیر، چویکلك لازم اولان فابریقه عمله‌سی طوتوب سرخوش اولیور، طبیعی اسپرتودن سیکیرلری کوشه‌نجه وظیفه‌نك ایجاب ایتدیکی بصیرتی، احتیاطی کوستره‌من اولیور. بناءً علیه هرآن ایچون برماکنه قضاسنك تهدیدی آلتنده قالیور. هیچ بر مخاطره‌یه اوغرامادیغی فرض اولنسه بیله عضلاتنه چوکن فتور واویوشوقلق سببیله هم ایشك، هم ایشجینك سلامتی ایچون ضروری بولنان سعی قدرتندن محروم بر حالده بولنیور.

کیمی بخار، کیمی بنزین، کیمی الکتریقله ایشله‌ین مختلف ماکنه‌لرك باشنده‌کی ایشجیلرله بونلری قوللانانلر ایچکی یوزندن او قادار فلاکتلره اوغرامقده‌لرکه قلمله تثبیتنه امکان یوق. بونکله برابر بر ایکی مثال ایراد ایتمه‌دن کچمیه‌جکز.

دمیر یولی عمله‌سنه ایچکی ایچون مساعده اولونماسنده‌کی تهلکه‌یی آمریقا شرکتلری چوق زمان اول آکلامشدی. بونك ایچون کندی مستخدمینه حتی ایش باشنده اولمادقلری، حتی اولرینك درت دیواری آره‌سنده بولوندقلری زمان بیله ایچکی ایچمه‌یی صورت قطعیه‌ده منع ایتدی. آلمانیایه کلنجه دمیر یوللر اداره‌سی ایچکی‌یی یالکز وظیفه‌لری باشنده اولان یاخود، نوبتلرینه حاضرلانمق اوزره بولنان ایشجیلرینه یاساق ایتدی؛ اطاعت ایتمه‌ینلر ایچون‌ده بلامرحمت تطبیق اولنمق اوزره اغیر جزالر قویدی.

طبیعیدرکه آمریقالیلرله آلمانلرجه بویله بوقرار اتخاذینه، آنجاق، عمله‌نك سرخوشلغی یوزندن وقوعه کلن فلاکتلر اغماض عین ایدیله‌میه‌جك درجه‌یی بولدقدن صوکره لزوم کورولمشدی. أوت، ترنلرك تصادمه‌سی، قطارلرك یولدن چیقماسی، قازانلرك پاطلامسی، مقاصجیلرك یاکلیش اشارت ویرمسی کبی قضالر اوزرینه آرتیق بو ایکی ملت رجال قانون طرفندن ایلری سورولن «فردك حریتی» نظریه‌سنه باقمقسزین بویله قطعی وشدتلی نظاملر وضعنه مجبور اولدیلر.

آمریقاده‌کی بویوك دمیریولی شرکتلرندن برینك مدیری دییورکه: «ایشجینك اویانیق وحضور فکره مالك بولونماسی لازم کلن وظائفده فردك حریتی نظریه‌سی موضوع بحث ایدیله‌ملیدر.»

دکز یولجیلرینی فلاکته صوقمش نیجه حادثه‌لر وارکه صرف قپودانلرك کمی‌یی اداره ایده‌میه‌جك وکندیلرینه امانت اولنان بیکلرجه حیاتی، میلیونلرجه ثروتی تهلکه‌دن قورتاره‌مایه‌جق درجه‌ده‌کی سرخوشلغندن ایلری کلمشدر.

مثال اوله‌رق بر وقعه عرض ایده‌یم: فرانسزلرك نیاغارا سفینه‌سنده اوچ قپودان واردی. اویله ایکن کیجه‌نك برنده اوچیده سرخوش اولدیلر، کمی‌یی طالغه‌لره قاپدیردیلر. یولجی طقوز یوزکیشیدن فضله ایدی. نهایت شدتلی بر بورا نیاغارایی آسیای صغرانك صیغ ساحللرندن برینه سوروکلدی. واویله بر میل وطراقه ایله قایالرك اوزرینه اوطورتدی که قورقودن یورکی آغزینه کلن یولجیلرك دکزه دوکولمسنه پك از برشی قالدی.

اوقورقونج کیجه‌نك قویو قاراکلقلری ایچنده بوکالان، اوکده آرقه‌ده امید خلاص نامنه بر ایشیق کوره‌مه‌ین بو زواللیلردن کیمی اللهه یالواریپور، کیمی‌ده بی‌سود صیحه‌لرله فضایی بزار ایدوب طورویوردی. شاید بر آرالق عنایت الٓهیه امداده یتیشمسه‌یدی یوزلرجه بیکناه یولجی اوچ سرخوش قپودانك اوغورینه قوربان اولمش کیتمشدی. [١]

بونکله برابر فابریقه‌لرله دستگاهلرده ظهور ایدن قضالر کمیلرله دمیر یوللرنده کندن آزدکلدر. بو حادثه‌لر باخصوص عمله‌جه ایچیلمسی معتاد اولان بازار ایرتسی کونلریله هر کون قهوه آلتیدن صوکره، برده آقشاملری یعنی ایکندیدن غروبه قادار سورن زمان اثناسنده صیقلاشیر. نیته‌کیم عرف وعادتلری ایجابی اوله‌رق عمله‌سنك ایسته‌دیکی قادار بادهوا ایچمسنه مساعده ایدن بیرا فابریقه‌لرنده بو قضالر جداً کثیر الوقوعدر.

استاد شهیر (وایهراوخ) ١٨٦١ دن ١٩٠٤ه سنه‌لری آره‌سنده‌کی زمانه عائد اولمق اوزره مونیخ شهری ایچون احصائی تدقیقاتده بولنه‌رق شونتیجه‌یه وارمش: بیرا یاپانلر آره‌سنده‌کی وفیات صورت عمومیه‌ده مونی انتاج ایدن دیکر اسبابه نسبتله یوزده ٦،٤ ی بولیور. بو وفیاتدن مقصد من بیرا فابریقه‌لرنده‌کی عمله‌نك بادهوا بوله‌رق آلابیلدیکنه بیرا ایچملری سببیله اوغرادیغی قضالردن ایلری کلنلردر.

١٨٨٧ دن ١٩٠١ سنه‌سنه قادار کچن زمانه عائد اولمق اوزره اسپرتولی ایچکیلرك تأثیری حقنده احصائی تدقیقات اجرا ایدن قوخلین کوستریپورکه یالکز بیرا فابریقه‌لرنده‌کی قضالر ١٠٠٠ عمله‌یه نسبتله ١٠٩ ی بولویور. حالبوکه دیکر فابریقه‌لرك مجموعنده بو مقدار ٤٣ در. ایشته قوخلین عمله آره‌سنده وقوع بولان قضالرك عشرتله نه درجه‌لرده علاقه‌دار اولدیغنی بوندن استنتاج ایدیور.

مع‌مافیه سیغورطه شرکتلریله اسپرتو فابریقه‌لر شرکتلری بو خصوصده بر چوق مهم حقیقتلر بیلدیرمکده‌در. آلمانیا عمله مرکزلرندن (زید رهونه) مقرراتی تجربه قبیلندن اولمق اوزره ایشجیلری براز تضییق ایتدی، ایش آره‌سنده بیرا شیشه‌لرینك الدن اله دولاشماسی ممنوعیت آلتنه آلدی. بو تدبیر اوزرینه عمله قضاسی بش سنه ظرفنده اسکیسنك اوچده برینه ایندی.

انکلیز سیغورطه شرکتلرندن بری عشرت ایدن عمله‌نك کثرتله قضایه اوغرامسنده‌کی حکمتی آکلامش اولمالی که آغزینه ایچکی قویمایان مشتریلرندن آلمقده اولدیغی شهری تقسیطلر اوزرنده یوزده بشدن اونبشه قدر تنزیل اجراسنه قرار ویردی. مع‌مافیه دیکر صناعی شرکتلرده عمله قضاسنك سبب تکرری آکلادقلری کوندن بریدرکه عشرتی یا بوس بوتون منعه، یاخود بو خصوصده بعض تضییقات اجراسنه باشلامشلردر. حیات سیغورطه شرکتلری اغزینه ایچکی قویمایانلری آییره‌رق بر طاقم امتیازات ایله ایچنلرك اوست طرفنه کچیریپورلر. طبیعیدرکه شرکتلرك بو حرکتی بوشنه بر ایش دکلدر. زیرا استفاده‌لری اولمادقجه مادی منفعتلرندن بویله مهم بر مقداری فدا ایتمه‌یی خاطرلرینه بیله کتیرمزلر.

صوکره، اسپرتولی ایچکیلرك فابریقه‌لرده‌کی خساراتی یالکز عمله‌یی بخار ماکنه‌لری یوزندن کله‌جك قضالره معروض بیراقمقله قالمیور؛ ایشجیلرده‌کی ملکه‌سی وعملی قوتدن دوشوریپور، میدانه کله‌جك محصول مساعی‌یی آزالتیورکه بونلری اولجه‌ده سویلمشدك.

مع‌مافیه شونیده علاوه ایتملی‌یزکه قوای بدنیه‌یی اولچمك ایچون اك حساس اولچو معاینهٔ عسکریه‌دن، یعنی حکومات متمدنه‌جه عسکره آلنه‌جق افرادك تابع طوتولدیغی معاینه‌دن عبارتدر. بناءً علیه بو خصوصده استحصال ایدیلن نتیجه‌لرك بر قسمنی بیلدیرمك مناسب اوله‌جق:

حرب عمومیدن اول آلمانیاده‌کی عسکری معاینه‌لرك نتایجی دیکر

١] حادثه ١٩١٢ سنهٔ میلادیه‌سی کانون اولنده وقوعه کلدی. بو عاجز محرر عائله‌سیله برابر یولجیلرك آره‌سنده ایدی.

ملتلره‌ده بتله شايان ممنونيت بر درجه‌ده ايدى. مع مافيه بوده كوكلليلردن يوزده اللیسنك بر سـنه مدتله خدمت عسكريه‌يه الويرشلى اولماديغنى كوسترن اسبابه قارشى چاره دوشونمكدن متفكرلرى آليقويه‌مامشدى.

دوقتور (روزا) عسكرلكه قابليت نقطهٔ نظرندن قصاب وشرابجيلرله بونلرك چوجوقلرى آره‌سنده بر مقايسه يوروته‌رك شو نتيجه‌يى بولدى: بابالرك يوزده ۷۶ دن يوزده ۹۰ه قادارى خدمت عسكريه‌يه الويرشلى اولديغى حالده چوجوقلره كلنجه بو نسبت نهايت يوزده ۳۸ دن ۴۳ه قدر چيقه‌بيليور. چونكه بابالرك ضعيفى يالكز كندى ايچكيلرندن ايلرى كليور؛ حال بوكه چوجوقلر بر طرفدن بابالرينك ضعفنه وارث اوله‌رق، ديكر طرفدن‌ده كنديلرى ايچه‌رك ايكى قاتلى ضعيف دوشيورلر.

اطباى عسكريه طرفندن تعقيب ايديلن تدقيقات شرابجى طبقه‌لرى آره‌سـنده عسكرلكه الويريشلى اولمايانلرك مطرد بر نسبتله آرتديغنى كوسترمكده‌در. كذلك اكثريتى شهرلى تشكيل ايدن عياشـلرله كويليلرك صحت، عمر، قدرت، سعى و امراض تناسليه جهتلرندن چوق فرقلى بولونديغنى احصائيات بيلديريور.

شيمدى بو احصـائى تدقيقاتى كوزدن كچيرن آدام حكم ايدركه شهرلرده اوطورانلر آره‌سنده مستولى بر شكل اكتساب ايتمش آفات وامراضك بر چوغنه يا طوغرودن طوغرويه، ياخود دولايیسـيله عشرت سبب اولمقده‌در.

مادام كه هر قوم ايچون كندى ساحهٔ مساعيسنى مدافعه وصنعت، تجارت كبى بوتون حياتى شعبه‌لرده سائر اقوامه رقابت ضروريدر؛ اوحالده سعى وعمل اربابنك اسباب صحتنى، شرائط رفاهنى استكماله چاليشمق، اونلرى فتوره، ضعفه دوشوره‌جك شيلردن صاقينمق‌ده ضرورى اولور. زيرا آلتده قالان جماعتلرك مطلقا اك جيليز، اك درمانسز، اك خسـته‌لقلى اولماسى قانون خلقت ايجابيدر. صوكره امتلرك اك مدبرى، اك عقلليسى رذائلدن اك چوق صاقينان، « سدذرائع » دستورينه اك زياده صاريلان، منكراتدن، فضائحدن اك اوزاقده بولونان امتدر.

خلاصه

آرتيق كئولك نه مدهش خساره سبب اولديغى وحيات معيشت مسلكلرينك هيچ برى ايچون بو آفتك تخريبكار تأثيرندن قورتولوش قابل اولماديغى بوراية قادار سويله‌نن سوزلردن تماميله آكلاشيلمشدر.

شيمدى‌ده بر آمريقالى طرفدن ورسـاى معاهده‌سنك فريادى عقدنده، ايلرى سورولن مطالعاتى نقل ايده‌جكز. خاطرلرده‌دركه اوآرالق وسطى آوروپاده يه‌جك صيقنتيسى تحمللرك فوقنه چيقمش، بوتون نظرلر آمريقانك مرحمتنى بكليوردى:

« آوروپا بزه ال آچيور، ياشايه‌بيلملرى ايچون ضرورى اولان غدايى كنديلرينه كوندره‌مزى ايسـته‌يور. حال بوكه مملكتلرينك هر طرفنى صاران بيرا فابريقه‌لرينه قارشى بو سماحتى كوستره‌مسه‌لردى معيشتلرينى تأمينه يالكز اللرنده‌كى آربه كفايت ايدردى.

« آوروپاليلر براز دوشونسه آمريقا حكومات متحده‌سندن عبرت آلير. چونكه بزم كنديسنه ويره‌بيله‌جكمز آربه منع مسكرات قانونى طرفندن بيرا فابريقه‌لرينه قارشى بوتون آنبارلرى قاپامق صـورتيله اقتصاد ايتديكمز مقداردن فضله اوله‌ماز.

« آوروپا بزدن كومور ايسته‌يور؛ پريشان جماعتلرك، قدرتسز فردلرك بوطـاش يوركلى قيش يوزندن چكه‌جكى مزاحمى ايلرى سوره‌رك مرحمتمزى جلب ايديور. صـوكره كرك مناقلاته عائد بوتون مؤسسه‌لرك، كرك صرف حيـاتى احتيـاجاتى تأمين ايدن فابريقه‌لرك‌ده كوموره صوك درجه‌ده محتاج قالديغنى سويليور. ايى اما بويوك، كوچوك يوز بيكلرجه شراب فابريقه‌سنه دوكديكى ميليونلرجه قنطار كوموريك اعلا كنديسنى بو صيقينتيدن قورتاره‌بيليردى. ۱۹۱۸ده آمريقانك ياپديغى ايشدن عبرت آلمالى دكلميدى؟ اوزمان آمريقاليلر شراب فابريقه‌لرندن اقتصاد ايتديكى كومورى مملكتده‌كى فقراى اهالى‌يه مجاناً داغيته‌رق اوسنه‌يك شدت كوسترن قيشك اللرندن بيچاره‌لرى قورتارمشدى.

« وسطى آوروپا شكره اولان فرط احتياجندن شكايتده بولونيور، اولا چوق آز، صوكره مدهش بهالى اولماسى يوزندن فقرا ايله‌يك حالى يرنده اولمايانلرك چوق اليم وضعيتده اولديغنى آكلاتيور، مع فيه عقلى باشنده ملتلرك مسـلكنى طوته‌يدى، باشقه‌لرينه مراجعتدن مستغنى قاله‌جق مقدارده شـكرلى ميوه‌لرك، حتى ميليونلرجه قنطار شكرك موجود اولديغنى كوروردى.

دونكى آلمان مطبوعاتنده اوقودق. بادن بادن حكومتى زراعت ناظرى اركاندن متشـكل بر جماعت حضـورنده نطق ايراد ايتمش؛ آلمـانيايى اضطرار ايچنده بيراقان اسـبابى اوزون اوزادى‌يه شرح ايتدكدن صوكره شو سوزلرى سويله‌مش: — ألما، آرمود، اوزوم كبى ميوه‌لرك مبذوليتى يوزندن بادن بادن شكرجه ايمپراطورلغك ديكر اقسـامنه فائق اولديغى حالده بو كون اوكا قارشى مدهش بر احتياج ايچنده بولونيور. سببى ايسـه شودر: ايچكى فابريقه‌لرى درلو درلو مسكرات استحصالى ايچون بو ميوه‌لرى قورقونج صـورتده استهلاك ايتدكدن باشقه يوز بيكلرجه قنطارده شكر صرف ايديور. كچن سنه اجرا ايديلن احصائى تدقيقات بونلرك اون ميليون قنطار شكر خرج ايتديكنى كوستردى.

« طاتلی یمشلری پك مبذول بولنان بادن بو حالده اولورسه آرتق آلمانیا ایمپراطورلغنك دیكر میوه‌سی آز پارچه‌لرینه یایلمش بویوك كوچوك نامتناهی فابریقه‌لرك نه‌قدر مؤثر اوله‌جغی دوشونولسون. شبهه‌سز او فابریقه‌لرك دیوارلری آره‌سنده بوراده‌كیلردن قات قات فضله شكر افنا ایدلمكده‌در .

« ایشته وسطی آوروپانك احاطه‌لی بر ناظری طرفندن ویریلن شو ایضاحات كندیلرنده‌كی اك بویوك بر دردك منشأنی كوستریيور . آنجاق ناظر نطقنده حالی تصوردن اوته‌یه كچه‌مكده . غالبا بوتون محیطك اوزرینه خیبتلر ، فلاكتلر صاچان اك مهلك بر منبعی درحال قاپاتمق ضرورتنی خلقه صراحةً سویله‌مكدن چكینیور . »

صوكره بر طاقم آداملر كوروبورزكه نه صحی ، نه معقول هیچ براساسه دایانمقسزین ایچكینك دوامنه طرفدار اولیور. حكومتلر مسكراتی منع ایده‌جك قانونی قبول ایتدیكی كبی هر سنه میلیونلرجه آلتون زیان ایدرلرمش . ایشته ایچكی‌یه آلابیلدیكنه مساعده ایچون بو آداملرك الده شو واهی مطالعه‌دن باشقه براستنادگاه یوق . حریفلر مسكراتی واسطه ایده‌رك حكومت خزینه‌سنی طولدیرمه‌یی دوشونیورده بو یوزدن ملتك اوغرایه‌جغی نامتناهی زیانی خاطره بیله كتیرمیور . صانكه حكومتلرك غایهٔ تشكلی حرام، حلال صرف پاره قازانمقمش ! بن بوقادار سخیف دوشونجه‌لی آداملرله مناقشه‌یه لزوم كورنلردن دكلم. زیرا كندی سوزلری كوستریيوركه نه حكومتلرك مقصد تأسسی اولان اجتماعی وظائفه ، نه‌ده ملتلرك سیاسته‌ده‌كی غایه‌لرینه دائر هیچ برشیدن خبرلری یوق .

شیمدی برنقطه قالیوركه حكومتلرجه وارداتك نه كبی جهتلره صرف ایدلدیكی حقنده لایقیله وقوف اولمایانلری تنویر ایچون ایضاح ایتمك ایسته‌یورز . زیرا تجلیسنه مدار اوله‌جغی حقائق بوتون یاكلش ظنلری ییقه‌جغی كبی صاحبلرینك فاحش خطاسنی ، یاخود فساد نیتنی كوستره‌جكدر .

ایستردم‌كه ایچكینك آچدیغی رخنه‌لری قاپاتمق ، طوغوردیغی فلاكتلری قالدیرمق ایچون مختلف حكومتلرله جمعیتلر طرفندن صرف ایدیلن پاره‌نك مقدارینی مفرداتیله بیلدیره‌یم. لكن، مع‌الاسف احتجاجه صالح مأخذلرك هیچ بری یانمده دكل . [١] اونك ایچون هرسنه میلیونلرجه آلتون صرف اولنان جهتلری اجمالاً درج ایله اكتفا ایده‌جكم :

١ — مجنونلرله بالعموم امراض عصبیه معلولینی خسته‌خانه‌لری.

٢ — هپسی،یاخود قسم اعظمی سرخوش عائله‌لر ایچندن یتیشمش كنجلرك اصلاحنه مخصوص مكتبلر .

٣ — اكثریتله ایچكی سائقه‌سیله ارتكاب ایدیلن فحشك میدانه كتیردیكی چوجوقلره مخصوص شفقت یوردلری . بو چوجوقلرك چوغی سوقاقده بولنانلردندر ومختلف خسته‌لقلرله معلولدر .

٤ — حكومتلرك عیاشلر آره‌سندن مختلف جرائم وجنایات ایله محكوم اولانلری طولدوردیغی حبسخانه‌لركه تحقیقاتی هنوز بیتمه‌ینلرله طوغرودن طوغرویه عشرت سببیله ، یاخود دولاییسیله محكوم اولانلری بلاتفریق احتوا ایدر .

ایشته شو كوستردیكمز جهتلره اویله مدهش پاره‌لر ویرلمكده‌دركه حساب ایدلسه مختلف شراب ویركیلرندن حكومت خزینه‌لرینه كیرن واردات ایله همان همان دنك كلیر .

اسپرتولی ایچكیلر یوزندن تولد ایتدیكنی یوقاریكی فصللرده بیلدیردیكمز فلاكتلره برده بونی قاته‌جق اولورسه‌ق تمامیله اكلاشیلیركه مسكراته مساعده اولونماسنی ترویج ایدنلر یاضال ، یاخود مضلدر ، باشقه برشی اولمق احتمالی یوقدر .

آرتیق عالم اسلام یوزینی الاهه دونسون؛ دین مبیننده‌كی اسراری آكلاسین ؛ اوحس‌سز ، اوقانسز مخلوقلر كبی اولماسین‌كه « قلبلری وار ، لكن دویغو نه‌در بیلمزلر ، كوزلری وار ، فقط كورمزلر ؛ قولاقلری وار، اویله ایكن ایشیتمزلر ؛ ایشته بونلر بهائم سوریلری كیبدر ، خایر بونلر بهیمه‌لردن دها شاشقیندر ؛ بونلر یوقمی ، اصل غافللردر . » تلك آیات الله نتلوها علیك بالحق فبأی حدیث بعدالله وآیاته یؤمنون .

ختام

ایلك اسلام مجاهدلری

(احد) محاربه‌سی مجروحلرندن برى‌ده سعد بن الربیع ایدی . مشارالیه سكسان یرندن یاره‌لنمش ، وجودی‌ده‌لیك ده‌شیك اوله‌رق شهدا ایچنده دوشمش قالمشدی . محمد بن مسلمه بوذاتی آرایوب بولمغه مأمور اولمشدی . اجساد شهدا آراسنه كیردی : « یاسعد ، یاسعد ! » دیه سسله‌دی . هیچ سس كلمدی . « رسول‌الله افندمز سنی آرایور » دیه باغیرنجه « شهدانك ایچنده‌یم » دیه ضعیف برصدا كلدی . ابن مسلمه سعدی بولدی . وجودی برچوق اوق ومزراق یاره‌لریله طانینماز برحاله كلمشدی . حالت نزع واحتضارده ایدی . ابن مسلمه : « ای سعد ، نبی رسول‌الله ارایور » دیدی . سعد، نام سعادت اتسام نبوی‌یی ایشیدیر ایشیتمز تازه حیات بولدی ، كوزنی آچدی ، شویله دیدی :

— حضرت رسوله بنم سلامنی تبلیغ ایت شمدی روائح جنانی طویيورم.

[١] واقعا بونلرك چوغی بنده واردی . آنجاق ، شیمدی آنقره‌ده بولندیغم ایچون الده ایتمك امكانی یوق .

ای ابن مسلمه ، اصحاب کراملرینه ده سلامی تبلیغ ایت . کیرپیکلریکزی تحریک ایتدیکی مدتجه حضرت رسول ذیشانه صداقت واخلاص خصوصنده نزد باریده معذور اوله‌مازسیکز .

سعد بن الربیع بو سوزلری سویله‌دکدن صوکره حال وعافیت رسول اکرمی ابن مسلمه‌دن صورمش وبو اندیشه ایله تسلیم روح ایلمشدی . رضی الله عنه

عبدالله بن جحش ایله سعد بن ابی وقاص (احد) محاربه‌سنه کیدرلرایکن میانه‌لرنده عهد ومیثاق ایتمشلردی : سعد بن ابی وقاص « یاربی بر بیوک مشرکه مظفر اوله‌یم » دیمش وعبدالله ایسه « بن ده بر بیوک مشرکه مظفر اولدقدن صوکره شهید اوله‌یم . بورنمی ، قولاغمی کسسونلر . روز حشرده ، جناب حق : بورنک ، قولاقلرک نه اولدی ؟ بیورنجه : یاربی سنک ورسول اکرمک اوغرنده کسیلدی ، دیه‌یم » دیمشدی . مشارالیهما بو املرینه نائل اولدیلر . عبدالله شهید اولدی وشهدا میاننده بورنی ، قولاقلری کسیلمش اوله‌رق جنازه‌سی بولوندی .

انصار کرامدن ابو جابر جسدی پاره پاره ایدلمشدر . حتی جنازه‌سی انجق پارمقلرندن تشخیص ایده‌بیلمشلردی . عم النبی جناب حمزه‌نک جسم شریفی یوزلرجه پارچه ایدلمشدی . بورنی ، قولاغی کسیلمشدی . حتی مبارک جکری چیقاریله‌رق قانی أمیلمشدی . مشارالیهک همشیره‌سی صفیه خاتون ، برادرینی بو حالده کوردی . صبر ومتانت اسلامیه‌سنی کوستره‌رک انجق شویله دیدی : « بو بلالر الله تعالینک رضاسی یولنده واقع اولمشدر . الله تعالی بکا ، صبر احسان ایدر . انا لله وانا الیه راجعون »

غزوات نبویه‌ده بعضاً قادینلر دخی حربه چیقارلر ، مجروحینه خدمت ایدرلر ایدی . بعضلری بالفعل مقاتله‌یه دخی کیررلر ایدی . مثلا نسیبه بنت کعب نام قادین احد غزاسنی ایشتدیکی متعاقب منسوب اولدیغی مازن قبیله‌سی اقامتکاهندن سلاحنی قوشانوب محل معرکه‌یه یتشدی . کاه اوق وکاه قلیج ایله دشمنه هجوم ایدر ، شجاعت اسلامیه‌یی کفاره کوستردی . مشارالیها اون اوچ یرندن مجروح اولدیغی حالده مقاتله‌ده ثبات ایلیوردی .

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمز شهداء احدک پک وحشیانه تعرضاته معروض اولدقلرینی کوره‌رک شویله بیوردیلر :

— بن شاهدم که بونلر الله یولنده شهیدلردر . الله یولنده شهید ومجروح اولان هیچ کیمسه یوقدر که الله تعالی اونی روز قیامتده قان رنکنده وقانی آقه‌رق ومسک رائحه‌سی کبی قوقه‌رق بعث وحشر بیورماسون .

دشمنک مظالمنه قارشو مقابله بالمثل امرنده دخی شو آیت کریمه نازل اولدی : (وان عاقبتم فعاقبوا .....) « اکر سز دشمنه اذا وجفا ایدرسه‌کز انجق سزه اذا وجفا ایدلدیکی قدر ایدیکز . اکر صبر ایدرسه‌کز صبر ایتمک دها خیرلیدر . »

(احد) غزاسندن عودت اولنیوردی . قادین ، ارکک قبائل افرادی صلی الله علیه وسلم افندمزی واصحاب کراملرینی استقبال ایدیورلر ایدی . هر قبیله کندی افرادندن شهید اولانلر ایچون هیچ ده اظهار تأسف ایتمیور ، « یا رسول الله وجود سعادتکزک عافیت وسلامتی بزه نعمت اوله‌رق کافیدر . مجروحین وشهدادن ناشی هیچ ده تأسف ایتمیز » دیورلر ایدی .

احد محاربه‌سنده کفار مشرکین مجروحین وشهدای اسلامیه جنازه‌لری میاننده بیله کوریله‌ن وحشت وفجایعی ارتکاب ایتدکاری حالده رسول رحیم صلی الله علیه وسلم افندمز بونلره بد دعا ایتمکه بیله تنزل ایتمامش ؛ « یارب ، قومی (مشرکین قریشی) مغفرت ایت . چونکه اونلر جاهللردر . » دیه عفو واصلاحلرینه دعا بیورمشلر ایدی . حتی قاتل جناب حمزه وحشی بیله عفو عمیم نبویلرینه مظهر اولمشدی .

ینه (احد) محاربه‌سنده طلحه بن عبیدالله یتمش یرندن یاره‌لنمش ، بایغین برحالده یاتیوردی . حضرت ابوبکر رضی الله عنه مشارالیهک زیارتنه واردی ویوزینه صو سرپه‌رک اویاندیردی . جناب طلحه کوزینی آچه‌رق کندو حالندن هیچ بحث ایتمکسزین صلی الله علیه وسلم افندمز بو محاربه‌ده ضرردیده اولوب اولمادقلرینی صوردی . جناب ابوبکر رضی الله عنه سلامت وعافیت رسالتپناهیی (صلی الله علیه وسلم) تبشیر ایتدی . مشارالیه طلحه « نور عین عالمین صلی الله علیه وسلم افندمزک عافیتلری بشارتندن صوکره هر حادثه مصیبت حائز اهمیت دکلدر » دیدی . کندوسنک یتمش یرنده‌کی یاره‌سندن هیچ شکایت ایتمدی . رضی الله عنهم اجمعین .

سیواس مبعوثی

مصطفی تقی

آنغلیقان کلیساسنه جواب

۳۳۵ سنه‌سنده حیدری زاده ابراهیم افندی حضرتلرینک زمان مشیختنده انغلیقان کلیساسی هیئت دینیه‌سی طرفندن مقام مشیخته برمکتوب کوندرلمش ؛ دین اسلامک اساسی نه اولدیغی ، فکر وحیاته نه‌لر بخش ایتدیکی ، مزاحم حاضره‌یی نه صورتله تداوی ایتدیکی ، دنیایی تقلیب ایدن قوای سیاسیه ومعنویه حقنده‌کی نقطهٔ نظری نه‌دن عبارت اولدیغی حقنده درت مهم سؤال صورولمش وبونلرک جوابلری ایستنیلمشدی . مشارالیه ، بو مکتوبی دارالحکمه‌یه حواله بیورمش واوراده متعدد اعضا طرفندن آیری آیری مستقل بر بر اثر تحریر اولونمشیدی . بالآخره بو اثرلر مقام مشیختجه تدقیق اولونه‌رق ایچلرندن فاضل شهیر ازمیرلی اسماعیل حقی بک افندینک اثری بالترجیح اصل واساس اولمق اوزره قبول اولونمش ، دیکر ارقداشلرینک مساعیسی بیسود اولمامق ایچون اونلرک یازدقلری اثرلردن‌ده بعض مباحث آلنمسی تنسیب ایدلمشیدی . بونک اوزرینه سابق فتوی امینی علی رضا افندینک ریاستی آلتنده صاحب اثر اسماعیل حقی بک افندی ایله تدقیقات شرعیه اعضاسندن عمر نصوحی افندیلردن عبارت بر قومیسیون تشکیل ایدیله‌رک ایکنجی دفعه اوله‌رق اجرا اولونان تدقیقات نتیجه‌سنده یینه مشارالیه اسماعیل حقی بک افندینک اثری مطلوبه موافق اولدیغی آکلاشیلمش ، یالکز بر ایکی بحث علاوه‌سیله دیکر اثرلردن‌ده پک آز مباحث آلینمش . بو صورتله اثر مذکور صوک شکلنی احراز ایدرک تبییض اولونمه‌یه باشلانمشدی . ارصیره‌ده مشارالیه اسماعیل حقی بک افندی بوراده یکی تشکل ایدن (تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئتی) اعضالغنه انتخاب وتعیین بیورلمسی اوزرینه آنقره‌یه کلدیلر . دارالحکمه لغو اولوندی . انغلیقان کلیساسنه جواب ویرمک وظیفه‌سی ، بوراده‌کی تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سنه توجه ایتدی . ذاتاً اثرک صاحبی‌ده بو هیئت اعضاسی میاننه داخل اولمشدی . شرعیه وکالت جلیله‌سی طرفندن اثر مذکور استنساخ ایتدیریلدن کثیر ایتدیریلمش ؛ تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئتی ایله شورای افتا اعضای موجوده‌سی طرفندن مشترکاً بردفعه دها تدقیقاتده بولونوله‌رق متفقاً تصویب اولوندقدن صوکره رساله حالنده باصیلمه‌یه قرار ویریلمش وایلک فورمه‌لری طبع ایدیلمشدر . یالکز بو اثر مفصل اولدیغی جهتله دها قیصه برجواب یازیلمسی شرعیه وکیل سابقی طرفندن تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئتی رئیس محترمی فاضل شهیر شیخ عبدالعزیز چاویش افندی حضرتلرینه حواله اولنمش ومشارالیه طرفندن آیریجه بر اثر تحریرینه باشلانیلمشدر .

جهانک هر طرفنده کمال اهمیتله تدقیق ومطالعه اولونه‌جق بو مهم اثرلری وجوده کتیرمه‌یه موفق اولان مشارالیهما اسماعیل حقی وشیخ عبدالعزیز چاویش افندیلر حضراتنی بوتون مسلمانلر نامنه تبریک ایدر وبو وظیفهٔ مهمهٔ اسلامیه‌نک بویوک ملت مجلسی حکومتنک یکی تأسیس ایتمش اولدیغی بر مؤسسهٔ عالیه طرفندن ایفاسنی‌ده مسلمانلغک تعالیسی ایچون بر فال خیر تلقی ایدرز .

غربلیلاشمق حقنده

کندی آره‌مزده اساسلی اختلافلری موجب اولان مسائلدن بری‌ده غربلیلاشمق ویا شرقلی قالمق مسئله‌سیدر .

مع التأسف کندی ایچمزده‌ده غربلیلاشمغی کمال صمیمیتله آرزو ایدنلر وار . بوایچلرده اولانلر اوروپایی تماميله تقلید ایتمزسه‌ك ، هرایشمزده غربك آرقه‌سنده کیتمکه قرار ورمزسه‌ك مملکتمزی ترقی ایتدیره‌میه‌جکمزی ، بالنتیجه سلامت وتعالی‌یه ایریشه‌میه‌جکمزی ادعایه قدر وارییورلر .

اوروپا ترقیات مادیه‌جه بزی چوق کچمشدر . بونی انکار ایدن یوق . بو ترقیات مادیه غرب مملکتلرینه عمران ، ثروت ورفاه کتیرمشدر . بونی‌ده کورمه‌ین وبیلمه‌ین یوق . فقط ینه برطاقم اوروپا حکما وفضلاسنك‌ده ادعا واثبات ایتدکلری وجهله ترقیات فنیه وتکاملات مادیه حقیقی مدنیتك‌ده تعالی وانکشافنی تأمین ایده‌مه‌مشدر . مثلا بونجه ترقیاته رغماً اوروپاده بوکون اخلاق یوکسلمه‌مش ، بالعکس آلچالمش ، اجتماعیات انجلا بولمه‌مش ، بالعکس کوندن کونه مدهش بر سقوط وتفسخ یولنی طوتمشدر . اوروپا ملتلری آره‌سنده بوکون دوندن زیاده وفاق وحسن آمیزش یوقدر . افراد بیننده‌ده روابط معاشرت هرکون براز دها کوشه‌مکده ، بالنتیجه صنوف محاسدات ومجادلاتی آرتمقده‌در .

آوروپا مدنیتی یالکز معمور شهرلری ، کوزل سوقاقلری ، یوکسك بنالری سوسلی قادینلری ، اکلنجه‌لی تیاترولری وقافه‌شانتانلری ایله اولچمه‌یوبده اخلاقك اجتماعیاتك ، سجیه‌سنك ایچ یوزینه نفوذ ایده‌رك اکلامق ایسته‌ینلر ، هرحالده بومدنیتدن پك چابوق تنفر وتوحش ایدرلر .

غرب مدنیتی دیدیکمز شیئك حقیقتی بو صورتده اولونجه بزلر ایچون اوروپانك نه‌لرینی تقلید وقبول ونه‌لرندن بالعکس اجتناب وتباعد ایتمه‌مز لازم کلدیکنی تعیین قولایلاشیر .

غربك ترقیات فنیه وعلمیه‌سندن هرحالده استفاده ایتملی‌یز . ذاتاً فنك ، علمك دینی ، وطنی اولمادیغی کبی بز مسلمانلرده « چین‌ده‌ده اولسه علمه طالب اولیکز ! » حدیث شریفی کبی بنجه اوامر واحکام جلیله منطوقنجه علمی نره‌ده بولسه‌ق آلمغه مأمور ومجبورز . بوکا مقابل ایسه اوروپانك اجتماعیاتندن ، تلقیات اخلاقیه‌سندن ، اشکال معاشرتندن صوك درجه‌ده احتراز واجتناب ایتملی‌یز . چونکه غرب ترقیات مادیه‌سیله برابر تلقیات اخلاقیه‌سنده‌ده تقلیده چالیشدیغمز کون بتون موجودیتمزی تماميله ییقمش اولورز . بز تورك ومسلمانلرك کرك ملی ، کرك دینی اخلاقمز ، عنعناتمز ، عاداتمز آوروپانکندن چوق فرقلی وچوق یوکسکدر . ذاتاً وسائط مادیه وترقیات علمیه‌دن محروم اولمه‌مزه رغماً بوکونه قدر ادامهٔ موجودیت ایده‌بیلمش اولمه‌مزی وبالخاصه صوك مجاهده‌مزده اولدیغی کبی فوق العاده ظفرلر احراز ایتمش بولونمه‌مزی دینمزك ، ملیتمزك قوتنه وبوقوتك بزلره بخش ایلدیکی سجیه وصلابته مدیونز . بوحقیقت ، آثار جلیلهٔ حاضره‌سیله ثابت اولدیغنه کوره بز بوندن صوکره عقائدمزه اسکیسندن دها زیاده قوتله صارلملی‌یز واصلاح وتجدد تشبثلریمزی بوعقائدی اساسندن تبدیله دکل ، آنجق اونك باطل اولان وزمانه اویمایان عوارضنی تعدیل واصلاحه حصر ایتملی‌یز .

اسلامك ، شرقك مدنیتی چوق قیمتلی ، چوق یوکسکدر . انسانلر ایچون حقیقةً جالب سعادت وسلامتدر . بز بومدنیتك نشریاتنی بحق تقدیر ایده‌رك اوندن لایق وجهله استفاده‌یه عزم ایلدیکمز کون دنیانك اك بویوك ملتی اولورز . ذاتاً اوروپانك ترقیات مادیه‌سندن باشقه بزده اخلاق وعاداتنی اخذ وقبوله اوزانه‌جق اولورسه‌ق اول امرده شرقلیلقدن چیقمش اولورز . فقط بوکا مقابل هیچ بروقت تماميله غربلیلاشمغه موفق اوله‌مایز . یعنی تماميله جامعه کلیسا آره‌سنده قالمش بی‌نمازلره بکزه‌مش اولورز .

« توحید افکار »

سبیل الرشاد کتبخانه‌سی نشریاتی

فیئاتی غروش	اسامی	مؤلفی
٥٠	برنجی صفحات	محمد عاکف
٢٠	ایکنجی « سلیمانیه کرسیسنده	»
١٥	اوچنجی « حقك سسلری	»
٢٥	بشنجی « خاطره‌لر	»
٥٠	کلیات شیخ الاسلام	موسی کاظم
٥٠	کلیات : بحرانلریمز	سعید حلیم پاشا
٣٠	سیر جلیلهٔ نبویه	ازمیرلی اسماعیل حقی
١٠	دلیل التفاسیر	بروسه‌لی محمد طاهر
٢٠	اسلامده دعوای قومیت	احمد نعیم
١٠	جنکیز وهلاکو مظالمی	طاهر المولوی
٢٠	هانوتویه جواب	شیخ محمد عبده
٣٥	فنك صوك کشفیاتندن	م . شمس الدین
٥٠	خرافاتدن حقیقته	»
١٥	تحفة الراغب	حاجی ذهنی
٦٠	عجائب قرآنیه	برکت زاده
٤٠	صواب الکلام	ذهنی پاشا
٥٠	یاد ماضی	برکت زاده
٥٠	مذاهبك تلفیقی	آقسه‌کیلی احمد حمدی
٥٠	مواعظ [یدی درس]	مناسترلی اسماعیل حقی
٥	بحران فکریمز	سعید حلیم پاشا
٧٥	انوار قرآن [تفسیر شریف]	برکت زاده
١٠	اسلاملاشمق	سعید حلیم پاشا
٥٠	غربه‌نه‌لی بکربك خاطراتی	
٦٠	دینی درسلر ایکنجی قسم	آقسه‌کیلی احمد حمدی
٧٥	« اوچنجی کتاب	»
٢٥	اسلام دین فطریدر	»
٢٥	خاتم الانبیا حقنده	»

اسامیسی بالاده محرر کتابلردن آرزو اولونانلرك یوزده یکرمی پوسته اجرتی ضم اولونملیدر .

صراط مستقیم ـ سبیل الرشاد مجلداتی

برنجی نسخه‌دن صوك نسخه‌یه قدر یکرمی جلدك بدلی اللی لیرادر وپوسته اجرتی اداره‌خانه‌یه عائددر .

سبیل الرشاد بالجمله اخوان دینه رمضان شریفی تبریك ایدر .

آنقره : (علی شکری) مطبعه‌سی

← (ISTANBUL)

آبونه شرائطی : هر یر
ایچون سنه‌لکی (۲۷۵)
آلتی آیلغی (۱۵۰)

نسخه‌سی ۵ غروشدر .
ایکی نسخه بر آراده
(۱۰) غروشدر
سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

۱۳۳۰

آدرس تبدیلنده آیریجه
۵ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولمسی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۵۲۸-۵۲۹ | ۳۰ رمضان ۱۳۴۱ | * چهارشنبه * | ۱۶ مایس ۱۳۳۹ | جلد ۲۱

دین اسلامك روح سیاسیسی

محرری : سید امیر علی

۱

اسلامك ، مجموع بشریت اوزرنده ، یالکز افراد دکل ، بوتون عالم انسانیتك مقدراتی اوزرنده تأثیراتی ایضاحه چالیشه‌جغز .

حضرت مسیحك ملکوت سمادن فقرا وضعفایه کتیردیکی تبلیغات یریوزنده یدی عصر کچیرمشدی . یریوزنده‌کی بوتون دولتلر و مملکتلر بر خرابه‌دن عبارتدی . انسانلر سفالته باطمش ، کمال خواهش ایله چوقدن بری وعد اولونان نجاتی بکله‌یوردی .

شرقده اولدیغی کبی غربده‌ده انسان کتله‌لرینك یاشادیغی سفالت تعریفه صیغمایه‌جق برحالده ایدی . انسانلر هر حق مدنی وهر حق سیاسیدن محروم ایدیلر . کافهٔ حقوق اغنیا واقویا ایله رهبانك یداحتکارنده طوپلانمشدی . اقویا ایله ضعفانك ، اغنیا ایله فقرانك ، بویوکلرله کوچوکلرك تابع اولدیغی قانون بر دکلدی . ساسانیانك زیرا اداره‌سنده اولان ایرانده بوتون حاکمیت ، بوتون ثروت رجال دین ایله اراضی صاحبی اولان دهقانلرك اللرنده ایدی . کویلیلرله دها فقیر صنفلر قانونسز بر استبدادك اسیری ایدی . بیزانس ایمپراطورلغنده رهبان صنفی ایله سرای ارکانی و ایمپراطورك اذواق سفیهانه‌سنه خادم صاییسز مأمورین ثروت وحاکمیتك مسعود صاحبلریدی . اهلی ایسه اك منفور سفالت ایچنده قیوراتیوردی . باربار مملکتلرده ، کرچه فئودالیته تأسس ایتمشدی ، فقط اهالینك قسم اعظمی ، صاییسز سرکرده‌لرك کوله‌سیدی . چیفتجیلرك وضعیت طبیعیه‌سی‌ده کوله‌لکدن باشقه بر شی دکلدی .

چیفتجی ، عائله‌سیله ، اشیاسیله ، ادواتیله اراضی صاحبنه عائد و اراضی صاحبی بونلرك اوزرنده حق تصرفی حائزدی . کویلیلر اراضی ایله برابر آلنوب صاتیلیرلردی . و برافندیدن دیکرینه قابل تحویل ایدیلر . افندیلرینك مساعده‌سی لاحق اولمقسزین اوندن آیریلامازلردی . شاید بونلردن بری فرار ایدر ، یاخود باشقه‌سی طرفندن آیارتیلیرسه مسروق حیوانلر کبی استرداد اولونورلردی . کرچه بونلرك کچینمه‌لرینی تأمین ایچون کندیلرینه بر پارچه اراضی ویریلیردی . فقط بوده اراضی صاحبنك اراده‌سنه تابعدی . ایسته‌دیکی زمان چیفتجی‌یی مدار تعیش اولان بو بر پارچه‌جق یردن‌ده محروم ایده‌بیلیردی . بر چیفتجی ، منقول ، غیر منقول هیچ بر شیئك صاحبی اولامازدی . منقول ویا غیر منقول بر شی اشترا ایده‌جك اولسه افندیسی مداخله ایدر ، اکدیکی یردن اونی طرد ایدر و کندی خدمتنده قوللانیردی .

بویونلری احاطه ایدن دمیردن بر یاقه کوله‌لکك علامت فارقه‌سی ایدی . کوله‌لر کلیچه‌لر ایچنده بر یردن بر یره کوندریلیر ، بونلر طوموزلر کبی مزخرفات ایله تغذی ایتدیریلیر و طوموزلرك آغیللرندن دها مردار یرلرده اسکان اولونورلردی . اوزون بر زنجیره باغلانان اللری ، آیاقلری تیتره‌ین بر کوله قافله‌سنك آرقه‌سندن دوکوملی بر قیرباجله بو بیتکین بیچاره‌لری تعقیب ایدن تاجر آره‌صیره آغیر ضربه‌لریله بونلری سوق ایدردی که بو قیرباجك ضربه‌لری زواللیلرك دریلرینی یوزردی .

بویله‌جه آرقه‌لرنده پاچاورالرله ارککلر، قادینلر، چوجوقلر بر مملکتدن برمملکته سوروکله‌نیر؛ یوللرده آیاقلری پارچالانیردی. شاید قیرباجلانان بر کوله بیهوش دوشرسه اونی یره یاتیریرلر، دریسی یوزونجه‌یه قدر، اولونجه‌یه قدر دوکرلردی.

شمالی آمریقانک جنوبی ولایتلرنده خلاص حربندن مقدم زواللی زنجیلرک دوچار اولدقلری فجایع، سودانده کوله‌لکی الغا ایتمک ایسته‌ینلرک ارتکاب ایتدیکی مظالم اسلاملک ایلک زمان اعلاننه مصادف خرستیانلغک دور تحکمنده کوله‌لرک چکدکلری فلاکتلره دائر بزه بر فکر ویره‌بیلیر. حضرت مسیحک اوزرندن ایکی بیک سنه‌یه قریب بر زمان کچدیکی حالده هنوز عالم مدنیتک اک قوتلی دولتلرینک برنده حقیقی ویا موهوم اسباب سیاسیه‌یه بناءً حبس اولونان قادینلرک قیرباج آلتنده اولدکلرینی کوریبورز. [۱]

کوله‌لرک حالی بووضعیتده ایکن حر آدملر نامی آلان زواللیلرک حالی علی العاده کویلیلردن دها ایی دکلدی. بو حر آدملر بولوندقلری یردن آیریلمق ایسته‌سه‌لر چیفتلکک صاحبنه تضمینات اعطاسنه مجبور ایدیلیرلردی. وارث اولدقلری بر طوپراغی پک آغیر بر ویرکویی ویره‌دن اله کچیره‌مزلردی. اراضی‌صاتین آلمق ایسته‌سه‌لر ینه برجزا ویرمکه مجبور ایدیلر. تابع اولدقلری چیفتلکک صاحبنه بر حصه ویرمه‌ینجه بغدایلرینی اوکوده‌مزلر، اکمکلرینی پایه‌مازلر، کلیسایه یوزده اونی، قراله یوزده یکرمیسنی، سرای مأمورلرینه دها کوچوک حصه‌لرینی ویرمه‌ینجه اکینلرینی قالدیره‌مازلردی. تابع اولدقلری چیفتلکک صاحبندن مساعده آلمادقجه اولرندن طیشاری چیقمادقدن باشقه آن بآن کندیسنه منتدارانه خدمتلرده بولونمه‌لری اقتضا ایدردی. شاید اراضی صاحبنک اوغلی ویا قیزی اولنه‌نیرسه عهده‌لرینه ترتب ایدن حصهٔ اشتراکی ایفایه مسارعت ایتمه‌لری لازم کلیردی. فقط حر آدمک قیزی اولنه‌نیرسه اوله‌ن قیز اولا کندینی اراضی صاحبنه تقدیم ایتمکه مجبوردی. چیفتلکک صاحبی بر پسقپوس بیله اولسه بو پک فجیع باربارلغه قارشی کلمزدی. نهایت اولوم بیله، باربارلغک بو زواللی قربانلرینه بر مدار استراحت اولمازدی. چونکه حیاتده انسانلرک هرانسانیتسزلکنه دوچار اولان بو سفالتزده‌لره طوپراق آلتنده بر یوقدی. بونلر کیجه‌نک اک قویو قارا کلغنده قاچیریلیر ویر جوقوره آتیلیرلردی.

انسانلرک مقدراتنه حاکم اولان سفالت بویله برحالده ایدی. فقط صالونلرنده یاشایان بارونلر، سرایلرنده دمکذار اوقات اولان پسقپوسلر، کلیسالرنده اقامت ایدن پاپاسلر انسان کتله‌لرینک بو سفالتنی هیچ قاله آلمازلردی. قارا کلق بولوطلر اوروپا وافریقانک اک کوزل پارچه‌لرینی صارمشدی. هریرده اک قوتلینک اراده‌سی حق وقانونک معیاریدی. کلیسا، آیاقلر آلتنده چیکنه‌نلره، هرتضییقه دوچار اولانلره ذره قدر بر معاونتده بولونماوردی. کلیسانک تعالیمی جبار قوتلرک الندن بشری قورتارمغه معارضدی. «آبای اولین» حکومات موجوده‌یه مقاومتی اک بویوک کناه اوله‌رق تقبیح ایتمشلردی. اونلره کوره انسانلرک باشنه کله‌جک هرهانکی بر ظلم، هرهانکی بر تضییق، هرهانکی بربلا حاکملرینک ظلمنه قارشی انسانلرک قیامنی تجویز ایتمزدی. عیسانک خادملری، حضرت مسیحک رد ایتدیکی اغنیا وجبابره ایله تشریک مقدرات ایتمشلردی. بونلر فئودالیزم ایله برلشمشلر واراضی صاحبی، بارون، لورد اوله‌رق فئودالیزمک بوتون بخش ایتدیکی فوائددن استفاده‌یه قویولمشلردی.

خریستیان اولمایانلره، موسویلره، بت پرستلره وسائره‌یه کلنجه بونلر خرستیانلغک دور حاکمیتنده اک فجیع وضعیتده ایدیلر. بونلرک قتل عام ایدیلمسی، یاخود کوله اوله‌رق قوللانیلماسی تصادفه باغلیدی. حق نامنه هیچ بر شیلری یوقدی. بر حیات بیراقلمالری کافیدی. بر خرستیان، خرستیان اولمایانله مناسبت غیر مشروعه‌ده بولونسه، – چونکه برمناسبت مشروعه موضوع بحث اوله‌مازدی – دیری دیری احراق اولونوردی. موسویلر خرستیانلرله برلکده بر سفره‌ده اوطوروب برلکده ییوب ایچه‌مزلر، عینی البسه‌یی بیله کییه‌مزلردی. یهودی چوجقلرینک آنا وبابا آغوشندن آشیریلمالری، یهودی مماللرینک یاغما ایدلماسی اروندلرک، پاپاسلرک کیفنه، یاخود خلقک تحریک اولونماسنه تابعدی.

اون بدنجی عصرک نهایتنه قدر وضعیت بوصورتده دوام ایتدی.

فقط حراطاغنده ازوایه چکیلن پیغمبریمزک حریتی وبشرک مساوات فعلیه‌سنی اعلان ایدوب صنفلرک حقوقنی الغا ایتدیکی وسعیی قورتاردیغی زماندرکه بر یوزنده‌کی ملتلرک زنجیر اسارتی تارمار اولدی. کرچه پیغمبر اسلام انبیای سائرهٔ عظامک کتیردیکی تبلیغات ایله کلدی؛ فقط پیغمبریمز بو تبلیغاتی بالفعل تطبیق واجرا ایتدی.

ناقلی
عمر رضا

[۱] رومانوفلر محبسنده.

یکی علم کلام

کچن سنه بویوک ملت مجلسی طرفندن امور شرعیه و اوقاف وکالتنه مربوط اولمق اوزره تشکیل ایدیلن تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سی، هنوز اعضاسنی اکمال ایتمه‌مش اولمسنه رغماً، بویوک بر اثر فعالیت کوسترمش، مهم مهم اثرلر نشرینه باشلامشدر.

هيئت مشاراليها نامنه نشر اولونان ايلك كتاب ، اعضادن م . شمس‌الدين بك افنديننك (تاريخ اسلام) ه دائر تحريره باشلامش اولدقلرى بويوك ومفصل اثرك برنجى جلديدر . بو اثرحقنده آيريجه ايضاحاتده بولونه‌جغز .

نشراولونان ايكنجى كتاب‌ده هيئتك رئيس فاضلى شيخ عبدالعزيز چاويش‌افندى حضرتلرينك (انجيكنك حيات بشرده آچديغى رخنه‌لر) ه دائر مهم تدقيقاتى احتوا ايدن بر رساله‌سى‌در .

بونلردن باشقه اعضادن فريد بك افنديننك (علم اخلاق) ى ، ازميرلى اسماعيل حقى بك افنديننك انغليقان كليساسنه جواب اولمق اوزره (الجواب‌السديد فى‌بيان علم‌التوحيد) ايله (يكى علم كلام)ى ، م . شمس‌الدين بك افنديننك‌ده (فلسفهٔ‌اولى)-ى طبع اولونمقده‌در .

بو اثرلر ،يانده فاضل شهير اسماعيل حقى بك افندى حضرتلرينك (يكى علم كلام) ى بر اهميت مخصوصه‌يى حائز اولديغى جهتله بو اثر حقنده شيمديدن بعض ايضاحاتده بولونملرينى مؤلف محترمندن رجا ايتدك . استاد محترم صورديغمز سؤاللره جواب ويرمك لطفنده بولونديلر . بوتون مسلمانلرى ، بالخاصه منور كنجلرى پك زياده علاقه‌دار ايده‌جك اولان بو اثر حقنده مؤلف محترمى‌ايله وقوع بولان ملاقاتمزى بروجه آتى درج ايديورز .

***

علم كلام عصره كوره تبدل ايده‌بيليرمى ؟

— علوم عصريه علم كلامده مستعمل اولان ادله‌نك احوالنى تعديل ايدر ، توسيع ايدر . علم كلامك مباديسى و وسائلى احتياج عصره كوره دكيشير . خصم بشقه‌لشدقجه ، معاندد كشدكجه علم كلامك صورت مدافعه‌سى‌ده بشقه‌لشير . آنجق علم كلامك مقاصدى اصلا دكشمز . عقائد اصليهٔ اسلاميه تبدلدن مصوندر .

علم كلام بوكونكى قواعد علميه‌يه قارشو نه وضعيتده بولنيور ؟

— خصملرمز ابى بيلمليكه اسلامك هيچ برشيدن پرواسى يوقدر . اسلام قوانين محكمه وقطعيه ايله ثابت اولان قواعد علميه‌يه اصلا معارض دكلدر . عقائد اسلاميه‌يى مدافعه وظيفه‌سيله موظف اولان علم كلام عصره كوره مقرر اولان قواعد علميه‌يى وقوانين فلسفيه‌يى استعمال ايدر . حريت انظار ، استقلال افكار اساسنه رعايت ايدرك عقائد جليلهٔ اسلاميه‌يى تعرضدن مصون براقير . عقائد اسلاميه ايله قابل توفيق اولميان قوانين فلسفيه‌يى رد ايدر . مذاهب مليه ومسالك فلسفيه‌يى استكناه ايدر .

يكى بر علم كلامه احتياج وارميدر ؟

— اوت احتياج واردر . معلوم اولديغى اوزره اكثريت عظمايى تشكيل ايدن اهل سنت وجماعت آره‌سنده ايكى نوع علم كلام واردر : برى قدمانك علم كلامى ، ديكرى متأخرينك علم كلامى . قدما علم كلامى اوچنجى عصر هجريده ، متأخرين علم كلامى بشنجى عصر هجرينك نهايتلرنده ظهوره باشلامش ايدى . قدما علم كلامى آنجق دردنجى عصرهجرينك نهايتلرينه‌طوغرى ، متأخرين‌علم كلامى‌ايسه آلتنجى عصر هجرينك صوكلرنده استكمال‌ايدلمش ايدى . خلافياتك باشليجه‌سى قدما كلامنده معتزله ايله ، متأخرين كلامنده فلاسفه ايله جريان ايدر ايدى . متأخرين مسائل مابعدالطبيعه‌ده حضرت پيغمبر عليه‌الصلاة والسلام افندمزه اتباع ايدرك معقولات نقطهٔ نظرندن اصول فلسفه‌نك اصول دينه معارض اوله‌بيله‌جك برقيمت علميه‌سى اولماديغنى ارائه ايتمك ، جدل طريقيله مذاهب فلسفيه آره‌سنده‌كى تناقضلرى ميدانه چيقارمق غايه‌سنى استهداف ايتمش ايدى . قدما كلامنده مبادى ووسائل ، منطقه مباين اوله‌رق قبول اولونمش‌ايدى ، متأخرين علم كلامنده بالعكس مبادى و وسائل منطقه مطابق ايدى . مع‌التأسف بوعلم كلام‌اربابى‌ده كسب ندرت‌ايتدى . مع‌مافيه اربابى بولنسه‌ده ينه بوعصره كوره كافى كليه‌جك ايدى . چونكه دائرهٔ‌شموله آلديغى فلسفه اوچ عصردن برى منقرض‌اولمش ، يرينه يكى برفلسفه اقامه اولونمشدى .

بوحالده علم كلامك‌ده يكى برشكل اكتساب ايتمسى طبيعى ايدى . ايشته بوضرورتى نظر اعتباره آلان تدقيقات وتأليفات‌اسلاميه هيئت علميه‌سى يكى بر علم كلامك يازلمسنى تحت وجوبده كورمشدر .

يكى علم كلام نه طرز اوزره تحرير اولونمشدر ؟

— يكى علم كلام اصل مقصوداولان توحيد بارى بابنده مخاطبك آكلايه‌بيله‌جكى برطرز ايله ، طرزنوين ايله استدلاللرى عمده قيلمش ، برطاقم دلائل جديده ارائه ايتمشدر . توحيد بارى‌نك اكمل وسائلى اولان نبوت محمديه بابنده اهل بصائرك سلوك ايتدكلرى خوارق حسيه طريقنده فلسفهٔ جديده‌دن استفاده ايلمشدر . فن ايله ، تجربه ايله اثباتى قابل اولميان خصوصاتك امكاننى يكى منطق ايله ، منطق تطبيق قواعدى ايله اثبات ايلمشدر . نه‌يى قبول ايتمش ايسه عن برهان قبول ايتمش ، نه‌يى رد ايتمش ايسه ينه عن برهان رد ايلمشدر . هركسك قورقديغى اسقولاستيك مدافعاتى قالديرمش ، يرينه مه‌تود دائره‌سنده مدافعه اقامه‌ايلمشدر . فلسفهٔ حاضره ايله لزومى‌درجه‌سنده‌برابر كيتمش ، هم منطق صورى‌يى ، هم منطق مادى‌يى النده طوتمشدر .

يكى علم كلامدن هانكى قسملر طبع اولونيور ؟

— يكى علم كلام درت كتاب‌اوزره ترتيب اولونمشدر . درت كتابدن برنجى ايله‌ايكنجيسى هيئتمزجه‌تدقيق‌اولنمغله‌بورادهانلر طبع‌اولونمقده‌در . برنجى كتاب مقدمه‌يى ، ايكنجى كتاب الهياتى ، اوچنجى كتاب سمعياتى ، دردنجى كتاب برخاتمه‌يى محتوى اوله‌جقدر . انشاالله پك ياقين برزمانده برنجى وايكنجى كتابلر ساحهٔ‌انتشاره وضع‌اولنه‌جقدر .

جمع قرآن

کچنلرده جرائد یومیه‌دن برنده عصر پیغمبریده قرآنك جمع ایدیلمش بولونمادیغنه دائر برفقره کورولمشدی . جمع قرآن مسئله‌سی حقنده اساسلی تدقیقاتی حاوی تورکجه براثر اولمادیغی ایچون آره صره بو خصوصده خطایه دوشن محررلره تصادف اولونمقده‌در . حالبوکه بومسئله‌ده شبهه‌لی وغیر معلوم هیچ بر نقطه یوقدر . اك کوچوك تفرعاته قدر تاریخ اسلام بومسئله‌یی غایت صحیح وموثوق بر صورتده ضبط ایتمشدر . بوکبی مسائل اسلامیه حقنده اساسلی تدقیقاتده بولونمه‌یه وقتی مساعد اولمیان اخوان دینمزه قرآنك نه صورتله جمع اولوندیغی حقنده‌کی معلومات حقیقیهٔ تاریخیه‌یی عرض ایتمه‌یی بر وظیفهٔ متحتمه تلقی ایتدم .

عصر پیغمبریده قرآن نه صورتله جمع اولوندی ؟

قرآن مبین منجما یعنی وقایع واحتیاجه کوره یکرمی اوچ سنه‌ده آیت آیت نازل اولدی . وامر رسالتپناهی ایله کونی کونه حفظ وتحریر ایدلدی . حضرت جبریل قرآن کریمی مستصحبا نازل اولدیغنده آیت جلیله‌نك مواضعنی تعیین ایلردی . صاحب شریعت افندمزده وحی کاتبلرینه اول وجهله تحریر ایتملرینی فرمان بیوررلردی . اصحاب کزین طرفندن‌ده بوصورتله حفظ ایدیلوردی . کیمیسی مجموع قرآنی، کیمیسی‌ده بعض آیات وسوری ازبرله‌یوب برقسمی‌ده صحیفه‌لره واحیاناً دریلره، تخته، کمیك کبی لوحه‌لره یازارلردی . (خیرکم من تعلم القرآن وعلمه) [١] و (بلغوا عنی ولو آیة) [٢] کبی ترغیبات سنیه تأثیریله قرآن کریمك حفظ وتعلیمی وظائف دینیه‌نك اقدمی عد ایدلمشدر . صکره حفظ ایدیلن آیات شریفه زمان زمان حضور رسالتپناهی‌یه عرض وقرائت ایله تحریر وتثبیتنه اهتمام ایدلدی . حین وحیده حضور سعادتده بولنوب‌ده حفظ قرآنه موفق اولانلر ، اوراده بولونامایانلره وهربری افراد عائله‌سنه وبتخصیص چوجقلرینه تعلیم ایدرلردی . بوجهت طرف نبویدن‌ده تنبیه بیورولمقده ایدی . بیعت عقبه‌یی متعاقب نور اسلام « یثرب » دیارنده شعله نثار اولمغه باشلایجه‌ه درحال اورایه‌ده بر هیأت تعلیمیه کوندرلدی‌که « مصعب بن عمیر » آنلرك رئیسی‌در . نصلکه فتح مکه اوزرینه حضرت پیغمبر مکه‌ده‌ده « معاذ بن جبل » ی براقمشلردی .

کتاب اللهك منجما ومفرقا نزولی حفظ وتحریرینی تسهیل ایلدی . حتی بو سایه‌ده فقها ومفسرین اصحاب ایچون مضمون منیفی ضبط ایتمك بیله میسر اولدی [٣] . رسالتمآب افندمز حین نزولده آیات کریمه‌نك مواضعنی تعیین بیوردقلری کبی بتون صحاح ومسانیدده تصریح اولندیغی وجهله کل یوم صلات جهریه‌ده ونماز خارجنده مرتب الآیات اوله‌رق قرائت بیوردقلری سور شریفه‌یی اصحاب کزین استماع ایتمکده بولندقلرندن نفس آیات کریمه کبی آیات قرآنیه‌نك ترتیبی‌ده ضبط ایدیلوردی . ذات رسالتپناهی مبادی ختم قرآن بیوردقلری کبی حفاظ صحابی‌ده دفعاتله حضور نبویده ختم ایدیورلردی . بوصورتله آیات کریمه‌نك عائد اولدقلری سوره‌لرده جمعی قرآنك ایلك جمعیدر . وبوجمع توقیفیدر ، وحیه مستنددر . وبو، مجمع علیهدر . زید بن ثابتك « بز قرآن کریمی حضور پیغمبریده رقاع مکتوبه‌دن جمع ایدردك » دیدیکنی حاکم مستدرکنده نقل ایتمکده‌درکه آیات متفرقه‌یی سوره‌لرده جمع ایتمك اوله‌جقدر .

عصر سعادتده کثرتله حافظ قرآن یتیشدیرن مبارك بر محل‌ده مسجد سعادتك « صفه » سیدرکه سوندرمه‌دن عبارت ایدی . بوراسی هرکونه آمال دنیویه‌دن تجرد ایده‌رك حضرت قرآنه ، عبادت رحمان ورضاء سید الکونینه وقف حیات ایدن بر زمرهٔ فاضله‌نك مقری ایدی . بوسببله آنلر « اصحاب صفه » یاد اولونورلر . امر اعاشه‌لری صدقاتدن وحضور نبوی‌یه تقدیم ایدیلن هدایادن تأمین قیلنان وعددلری درتیوزی متجاوز [٤] بولنان بو صبور ، خلوق ، قناعتکار ذوات عالیه هردم تعلیم وتعلم قرآن ایله مشغول اولدقلرندن بومقام مبارکه عصر سعادتك « دار القرا » سی دنیلیور . (للفقراء الذین احصروا فی سبیل الله لایستطیعون ضرباً فی الارض یحسبهم الجاهل اغنیاء من التعفف تعرفهم بسیماهم لایسألون الناس الحافا) [٥] آیت کریمه‌سیله احوال عفیفه‌لری تصویر بیوریلان بو قرآن خادملری معلم اوله‌رق جانب رسالتپناهیدن قسم قسم قبائل عربه کوندریلیوردی . وغزا وقوعنده اشتراك ایدرلردی .

[١] اخرجه البخاری والترمذی والنسائی فی فضائل القرآن وابو داود فی ابن ماجة فی السنة عن عثمان بن عفان رضی الله عنه

[٢] اخرجه البخاری فی نزول عیسی والترمذی فی العلم عن عبدالله ابن عمر رضی الله عنهما .

[٣] استیذبالله (وقرآنا فرقناه لتقرأه علی الناس علی مکث ونزلناه تنزیلاً) بیوریلیورکه « قرآنی ازمان مختلفه‌ده متفرق اوله‌رق انزال ایتدك . تاکه حبیبم آنی ناسه تأنی ایله قرائت ایده‌سین . آنلرده لایقیله حفظ ایده‌لر . وقرآنی یکرمی اوچ سنه‌ده انزال ایتدك » دیمك اولور . سورهٔ فرقانده کفارك (لولا نزل القرآن جملة واحدة = نه اولایدی قرآن کتب ثلاثهٔ سماویه کبی دفعهٔ واحده‌ده تنزیل بیورولسه‌یدی) دیدکلری حکایه بیوریلوب (کذلك لنثبت به فؤادك = قرآنی مفرقاً انزالمز قلبکی آنی حفظه، مؤداسنی فهمه احضار وتثبیت ایچوندر) صورتنده جواب ویرلمشدر .

[٤] هکذا نقله البیضاوی فی تفسیره

[٥] مآل منیفی: مؤمنلر صدقه‌لریکزی شول فقرای اهل صفه‌یه ویریکزکه آنلر نفسلرینی تعلیم قرآنه وفی سبیل الله جهاده وقف وحصر ایتمشلردر . بو جهتله کسب وتجارته وقتلری یوقدر . آنلرك عفتی ذل سؤالی ارتکابه مانع اولدیغندن نزاهت حاللرینه واقف اولمیانلر اهل صفه‌یی زنکین ظن ایدرلر . آنلرك نشانهٔ فقری سیمالرنده‌کی ضعف ورنکلریدر . آنلر مجبور اولوب‌ده خلقدن بر شی ایسته‌دکلرنده الحاح ایتمازلر .

سنهٔ هجریه‌ده تعلیم قرآن ایچون نجده کوندریلان و یتمش کشیدن مرکب بولنان بر هیئت معلمین یولده « بئر معونه » ده آکثریتی شهید ایدلمشلردی‌که آنلرده بو اصحاب صفه‌دن ایدیلر. شو ایضاحاتمزدن مستبان اوله‌جقی اوزره حفاظ اصحابك عددی بیکلره بالغ اولور. بونلرك عددینی تحدید وتعیین ممکن وجائز دکلدر.

* * *

بخاری ایله مسلمك صحیحلرنده تخریجلرینه کوره « عصر سعادتده جامع القرآن اولان اصحاب کرام کیملردر ؟ » دیه انس ابن مالکدن صورولدقده انس « آنلر درت ذاتدر. دردیده انصاردندر : ابی بن کعب ، معاذ بن جبل ، زید بن ثابت ، ابو زید » در. بیوردیلر [١] بخارینك دیکر طریقیله تخریج ایتدیکی بر حدیث شریفده ابی بن کعب‌ بدل «ابو الدرداء» ذکر ایدیلیور که بو اعتبار ایله مشارالیه حضرتلری ده مشاهیردن معدود اولور. مذکور الاسامی بو ذوات فاضله قرآن کریمی نازل اولدیغی وجوه وقراآتیله ، لغات وحروفیله حفظ ایتمه‌لرندن وبلاواسطه دوغریدن دوغرویه فم رسالتپناهیدن اخذ وتلقی بیورمش اولملرندن دولایی تخصیص بالذکر بیورلمشدر. دیکر بر حدیث صحیحده قرآن کریمك تخصیص درت ذاتدن اوکره‌نیلمسی امر وتوصیه بیوریلیور که عبدالله بن مسعود ، سالم ، ابی بن کعب ، معاذ بن جبلدر [٢] بونلرك طرف نبویدن تعلیم قرآنه مأمور اولملری کتاب کریم الهی‌یی کاملاً حفظ ایتمش وکتابتاً ده جمع ایلەمش بولنملرندن دولاییدر. حضرت صدیقك ارتحال نبویدن اول امامته تعیینی ، حضرت عمرك سفر وحضرده نزد رسول اللهه ملازمتی ، حضرت عثمانك جامع القرآن اولدیغنه برچوق اخبارك دلالتی ، سیدنا علی المرتضانك ارتحال نبوی‌یی متعاقب تاریخ نزوله توفیقاً جمع قرآن بیورملری خلفای اربعه حضراتنك ده مشاهیر حفاظدن عد ایدلملرینی اقتضا ایدر [٣]

م. كامل

[١] روى البخارى عن قتادة قال سألت انس بن مالك من جمع القرآن على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال اربعة كلهم من الانصار ابى بن كعب ومعاذ بن جبل وزيد بن ثابت وابو زيد قلت من ابو زيد قال احد عمومتى .

[٢] قال رسول الله صلى الله عليه وسلم استقرؤا القرآن من اربعة من عبدالله بن مسعود وسالم مولى ابى حذيفة وابى بن كعب ومعاذ بن جبل [اخرجه الشيخان والترمذى والنسائى عن عبدالله بن عمر]

[٣] قد ذكر ابو عبيد فى كتاب القراآت القراء من اصحاب النبى صلى الله عليه وسلم فعد من المهاجرين الخلفاء الاربعة وطلحة وسعد وابن مسعود وحذيفة وسالما واباهريرة وعبدالله بن السائب والعبادله ومن النساء عائشة وحفصة وام سلمة ومن الانصار عبادة بن الصامت ومعاذ الذى يكنى ابا حليمة ومجمع بن جارية وفضالة بن عبيد ومسلمة بن مخلد وصرح بان بعضهم انما كمله بعد النبى صلى الله عليه وسلم وممن جمعه ايضا ابو موسى الاشعرى [ذكره ابو عمرو الدانى]

قال ابن حجر قد ذكر ابن ابى داود قيس بن ابى صعصعة وسعد بن المنذر [اتقان] وذكر ابن ابى داود من المهاجرين تميم بن اوس الدارى وعقبة بن عامر . وقد ظهر من هذا ان الذين جمعوا القرآن على عهده صلى الله عليه وسلم لا يحصيه احد ولا يضبطهم عدد] عينى ج «٩» ص « ٣١٥ »]

اجتماعیاتده

غربجیلق وبوزغونجیلق

عصرلرك كذارش وسوء اداره‌سی ایچنده بر لحظه حضوره نائل اوله‌میان افراد ملت آراسنده هرکون یکی بر اختراعله کسب قوت ایدر کورینن ؛ فائقیت وسائطی ، مراسم وانتظام ظاهریسی اعتباریله نظر رباعد ایدیله بیلن غرب مدنیتنه قارشی بر تمایل وانجذاب حس ایدنلرمز پك چوقدر. حس ایدنلرمز دیورز. چونکه تدقیق وتحقیقه مستند بر قناعتله حقیقةً نیچون تقدیر وترجیح ایتدیکنی بیله‌رك غربجی کسیلنلرمزك کیملر اولدیغنی بیلمیورز. تهی فکرلرك ، سوق جهالتله مقصد وهدفنی غیب ایتمش کیمسه‌لرك کاری اولان کور کورینه بر تقلیددن بشقه مدار ثبوت اوله‌بیله‌جك الك اوفاق دلیله مالك اولمایان بو جریانك وقت وقت اورته‌یه چیقاردیغی مناقشه وسیله‌لرینه ، حقیقتك اظهاری واستناد ایتدکاری نقاط نظرك چوروکلکنی اثبات ایچون ، بر فرصت نظریله باقیورز.

بو موضوعه تماس ایتمك اوزره آغا اوغلی احمد بکك تورك یوردی مجموعه‌سنده اخیراً نشر ایتدکاری بر مقاله‌ده شرق وغرب مدنیتی یکدیکریله قارشولاشدیرلمش وبوکونکی علائم وتظاهراته مستند وواضح بر نتیجه ارائه ایدلمشدر. مومی الیه خلاصةً دیورکه :

« غرب مدنیتك غالب ، اسلام وبودا مدنیتنك مغلوب موقعده اولدقلرینی کوریورز. بو حادثه‌یی انکار ایتمك بلاهتدر. مغلوبیتمز هم مادی ، هم معنویدر. مادی اولان قسمی اوقدر بارز وآچیقدرکه هپمزك بیتمزه حلول ایتدی. معنوی قسمی‌ده اوچ یوز سنه‌دنبرو باشلامشدر. اوزماندنبرو قاچ مستقل مسلمان حکومتی قالدی. بونلر غربله مجادله‌نك بر نتیجه‌سیدر. حیاتك مادی تجلیاتندن باشلیه‌رق طرز تلبسه قدر آوروپایی تقلید ایدیورز. آوروپا مدنیتی هر شیئی سوروکلیوب کوتوریور. بناءً علیه : یکانه چاره او مدنیتی آلمقدر. لکن مدنیت بر کلدر. علم وهنر بوندن آنجق بر قسمنی احتوا ایدر. بونك ایچون غرب مدنیتی بتون نقصانلری وفضیلتلری ایله قبول ایدلملی ، یعنی قفامز ، قلبمز ، طرز تلقیمز ، ذهنیتمز اعتباریله اکا اویمالی‌یز. بونك خارجنده خلاص یوقدر. »

اوت ، بز غربه قارشی الیم بر مغلوبیته اوغرادق. ینه مجرای اخلاقی وملیمزده‌ده بو مغلوبیته دوغری کیدیورز. بونلری انکار ایده‌جك دکلز. فقط روح مسئله حربده اولدیغی قدر اجتماعی ساحه‌ده‌ده مدوجذر ارائه ایدن مغلوبیتك وقوعبولمش اولمسنده دکل ، بو مغلوبیت مواجهه‌سنده نصل سقیم بر رؤیتله یا کلش بر یول طوتمق ایسته‌ییشمزده‌در. علی الاطلاق مغلوب اولدق دیمك کافی دکلدر. بلکه نیچون مغلوب اولدیغمزی دوشونمك کرکدر. هر خسته‌یی انحراف مزاجندن دولایی تداویسنه لزوم کورمه‌دن مزاره کوتورمکمی ایجاب ایدر ؟ . .

بالخاصه فردی ، عائلوی حیاتده انسان نصل خسته‌سینك حیاتیله

علاقه‌دار اولمسی لازم کلیرسه حیات اجتماعیه‌ده منور کچینلرمزکده ملتی اولومدن زیاده حیاته سوق ایده‌جك یوللری بولمسی اقتضا ایتدیکنی قبول ضروریدر. هیچ بر ملت تصور اولنه‌مازکه مغلوب اولدیغی بهانه‌سیله عصرلرك محصولی اولان تاریخ مدنیتی، عنعناتی ترك ایده‌بیلسون. بزم ایچون مغلوبیت ضرورتیله غربه تمثل ایتمك، روحمزدن، اساسلرمزدن اوزاقلاشمق: اراده، عزم، آرزوی تعالی، شجاعت کبی مزایای فطریه‌مزی ضعف وعجز، مسکنت، ذلت وروحسزلقله مبادله‌یه رضاداده اولمق دیمکدر. ناصلکه: درت سنه اول بتون جهان نظرنده مادةً اولمش بر ملت واردی. اویله بر ملتکه غرب مدنیتنك بتون وسائط مادیه‌سی، تعصبی، غیظی، خصومتی، پروپاغانداسی، الحاصل هیئت مجموعه‌سی قارشوسنده مغلوب اولمش، بیتکین بر حاله کلمشدی. اوزمانده پك چوق کیمسه‌لر شیمدیکی کبی «مغلوبز. یشامق ایچون اونلره مطاوعتدن، انقیاددن بشقه چاره یوقدر» دییورلردی. فقط بتون بوروحسز، ضعیف الوجدان انسانلرك قورقولرینه رغماً ملتك عزم وایمانی سایه‌سنده الی ایاغی باغلی اون میلیونجق مسلمان آناطولی بتون غربه قارشی امثالی نامسبوق بر ظفر قازاندی. بوحربی قازانان قوت نه‌ایدی؟ طوپمی؟ تفنکمی؟ دشمنلره فائق هانکی بر واسطه‌مز، حتی هانکی نقطه‌ده عدداً فائقیتمز واردی. هیچ!..

آنجق عزم وایمانمز واردی‌که بوده هنوز آرامزده بتون مهابتیله یشایان وقایعی اونوته‌رق مغلوبیته حقسزجه حکم ایتدیکمز مدنیت وسجایای اسلامیه‌مزك تبارزندن بشقه برشی دکلدی. ظالم آوروپا بوکون حق حیاتمزی تصدیقه مجبوریتده قالدیسه کندیلرینه مطاوعتمزدن، غربلیلاشمقدن ایلری کلدی. وبومجادله‌ده غرب یعنی خرستیان مدنیتنه منسوب ایکی کتله چارپشمادی. دوکوشن، شرق وغرب ایدی.

اویله بر حقیقت مواجهه‌سنده‌یزکه: دنیانك منطقی، اغلاقی بونك قیمتنی ازاله ایده‌مز. غرب مدنیتی بتون منابع ووسائطیله بزی اولدورمك ایسته‌دیکی حالده اسلام مدنیتنك محصله‌سی اولان ملتمزی یکه‌مه‌مش، تعبیر دیکرله اسلام مدنیتنك روحی، هیئت مجموعه‌سی اولان بومقاومت غرب عالمنه احراز غلبه ایتمشدر.

اکر مغلوب واصلاً محکوم اولدیغی ادعا ایدیلن مدنیتمزده بوحیات واعتلا قابلیتی اولمسه‌یدی، اکر ظن اولندیغی کبی اولکون برروحه، سقیم ومتفسخ بر مدنیته مالك اولمش بولنسه‌یدق عجبا بودرت سنه‌نك تاریخنده بر موقعمز، جغرافیا کتابلرنده بر اسممز بولنه‌جقمیدی؟

بیك اوچیوز سنه‌لك حق مجاهده‌سی، حق مدنیتی، حق ظفری مناقبندن، تاریخندن صرفنظر، اك یکی وقایعه عائد اولان صوك ظفرمزی مادامکه بتون دوست ودشمنك اتفاق قراریله سلاحلرمزك فائقیتی دکل، ایمانمزك قوتی، مدنیتمزك قابلیتی دوغورمشدر؛ شو حالده جهان مواجهه‌سنده اهلیت وقابلیتی اك معجزه‌نما مثالیله کوسترن مدنیتمزی مغلوب وحقیر کورمك، اوندن اوزاقلاشمق ایسته‌مك بتون معنا وشمولیله اجتماعی بوزغونجیلقدن بشقه برشی دکلدر. دیمك: مع التأسف اندراس وعطالته دوغری کیدر کورونن اسلام عالمنك بوسقوطنی مدنیتنده، اساسات اجتماعیه‌سنده دکل، دها بشقه زمینلرده آرامق لازمکلیور.

ایشته کمال وضوح ایله اثباتی صددنده بولنه‌جغمز دعوانك افاده‌سی، روحی بورادەدر. عکسنك مناقشه‌سندن بروامن اولدیغی حالده اك صمیمی وآچیق بر لسانله دییورزکه:

١. — اسلام عالمنك: اسلام حکومتلرینك، اسلام ملتلرینك تدنیات حاضره‌سی اساسات وعنعنات اسلامیه‌دن اوزاقلاشملرندن متولددر.

٢. — مدنیت اسلامیه‌نك، اسلامیت دساتیر اجتماعیه‌سنك روحی اونودیله‌رق یرینه کورەنکلر، یابانجی تعامللر اقامه اولنمشدر. بو کیفیت بنیهٔ اجتماعیه‌مزی، عائله تشکیلاتمزی تملندن صارصمشدر.

٣. — روح مدنیمزه، حسیاتمزه توافق ایتمه‌ین سیئه‌لرك، تقلیدلرك مملکته کیردیکی کوندنبرو تعاون آزالمش، رفاه آزالمش، عائله حیاتی زهرلنمش، اجتماعی تساند پارچه‌لنمش، جهالت دها عمومیلشمشدر.

٤. — بشریتك مال مشترکی اولان علوم مثبته‌نك اقتباس وتطبیقنه غرب تعاملرینك منفی ومرضی شکلده حلولی مانع وانکل اولمشدر.

٥. — معالجاتك نوع ومقداری هر بنیه‌یه کوره تخالف ایتمکده اولدیغی کبی بنیهٔ اجتماعیه‌مزه زرق ایدلمك ایستنیلن اکسیر غربیده روح، حس، طرز تفکر، تشکیلات، امزجه اعتباریله وجودمزده آنجق بر زهر تأثیری براقه‌جغندن یوکسلمك، یشامق ایچون روح وصافیت حقیقیه‌سیله اسلام مدنیتنی تعقیب وتطبیقدن بشقه خلاص چاره‌مز موجود دکلدر. [بونتیجه‌لری عون حقله پیدرپی تشریح ایتمکه چالیشه‌جغز.]

اساسات وعنعنات اسلامیه‌دن اوزاقلاشمق قیدیله تعیین ایدیلن ساحه‌نك شمول ووسعتی، اك مهمی خارجی تأثیرات اولمق اوزره داخلاً سفاهت، استبداد، عدالتسزلك، صنایع وتجارته رغبتسزلك، عطالت کبی مدنیتمزده تماميله عکسی مطلوب اولان رذیله‌لری ده شاملدر. ایشته بونلرك نه کبی اسباب تحت تأثیرنده تشکل ایتدکلری وهیئت اجتماعیه‌مز ایچنده نه صورتله مؤثر اولمغه باشلادقلری حادثات تاریخیه وعلم الروح اجتماعی نقطهٔ نظرندن ایجه تدقیق ایدلدکجه مدنیت چرچیوه‌سنه

داخل عمده‌لرله اونك خارجنده قالان وفقط صانكه اساس اجتماعیمزده داخلمش كبی تلقی ایدیلن نتیجه‌لری تفریق ایتمكه امكان اوله‌ماز .

حالبوكه بزم بتون تدقیقاتمزده اك زیاده یاكلدیغمز نقطه‌ده بو تفریقه مقتدر اوله‌میه‌رق حقله باطلی یكدیكرینه قاریشدیرمقلغمزدر. یالكز كوكل ایستركه حقیقت تظاهر ایتسون . فقط سطحیین بر ادراكله، یاریم بر كوروشله، متجدد كورونمك سوداسیله قوجه بر مدنیته تعریض ، و او مدنیتك اوچیوز اللی میلیون نفوس بشری احتوا ایدن سالكلری رنجیده ایدلمسون .

حسن حكمت

دەموقراسیده

اخلاق فردیه

نوشاتلده باصیلان فانده‌لی بر قولكسیونه داخل بر رساله‌یی اخیراً مطالعه ایتمكله ایكی مسئله‌یی حل ایتمش اولدم . بو رساله‌نك مندرجاتی بزه بالاطراف تعلق ایدییور .

بن كوریورم كه حقیقةً دەموقراسی اصولی جریان ایدن مملكتلرده حسیات دینیه فضله‌جه حكمران اولویور . دەموقراسی دینیر دیمز بتون افعال وحركاتده حدسز بر سربستی حكم ایده‌جكنی انسان ظن ایدییور . مكرسه اویله دكلمش . بن بو كیفیتی اسلامیتك مبادیٔ انتشارنده‌ده كوریوردم وحق اسلامیتك بوكونه قدر مرعی ومعتبر اولان احكامنده‌ده بولویوردم .

او نه‌در ؟ شخصی وخصوصی عد ایتدیكمز بعض افعاله ، شاید او افعال چیركین ایسه، بو كا قاریشمغه كندیمزده صلاحیت كورمه‌مكدر . حالبوكه اسلامیتده بویله دكلدر . بر قارداش سزه ، سزده كی فنا حالدن طولایی اخطارات اجرا ایتمكه مجبوردر . یعنی او ، اونك وظیفه‌سیدر. اسلامیتك مبادیسی ایسه بتون كمالیله بر دەموقراسی ایدی . استدلال ایدییورم كه اسلامیت ، او زمانكی اصول حكومتنده اساس اوله‌رق دەموقراسی‌نك قاعدهٔ اخلاقیه‌سنی تقویه‌یه لزوم كورمشدر .

نوشاتلده باصیلان آنف البیان كتاب دەموقراسیلرده دینی وغیر دینی علی العموم اخلاقیاته بیوك بر حصه آیرلمق لازم كله‌جكنی اثبات ایدییور . ظن ایدرم بو ، بویله‌در . بر ملتك افرادی ، حاكمیتی اوزرینه آلوب‌ده ملت ومملكتك عموم وظائفنده اشتراك حقنی احراز ایتدیكی كبی فردك وظائف اخلاقیه‌یه فضله‌جه رعایت ایتمسی لازم كله‌جكنی عقل كسدیریر . حاكمیت كبی بیوك بر قوتده حصه‌دار اولمق، شبهه‌یوق، هر فردك اوزرینه مجبوری الایفا بر وظیفهٔ اخلاقیه تحمیل ایدر. بوندن طولایی اولملی كه اسوچره‌ده ، انكلتره‌ده ، آمریقاده حسیات دینیه هیچ بر جبر وتضییقه حاجت قالمقسزین عمومی بر حس ملی شكلنده تجسم ایدییور .

بو حقیقتك بزم ایچون بیلنمسی لازمدر . چونكه هپمز مشروطیتك اعلاننده لزومندن فضله بر اخلاقی كوشكلك كلمش ایدی . حریت تفكر قاعده‌سی بزه افعال وحركاتده علی الاطلاق سربست اوله‌جغمزی ظن ایتدیرمش ایدی . بز بو غیر مفید سربستی‌یی حاكمیت ملیه‌نك مقتضاسی عد ایتمش ایدك . حالبوكه لازم كلیر ایدی كه كندیمزی اسكیسندن دها زیاده صیقه‌لم ، دها زیاده تحدید ایده‌لم . دیه بیلیرم كه بزده مثلا مسكرات استعمالی اسكیسندن دها زیاده آرتدی . حتی مسلماندن میخانه‌جیلری ملت اسلام ، از جمله تورك ملتی كورمه‌مش ایكن بالآخره مسلمانلردن میخانه صاحبلری پیدا اولدیغنی‌ده كوردك وایشیتدك . بوندن دها فنا حاللر مشاهده ایدلدی . شبهه‌یوق كه بو ، دەموقراسی‌یی آكلامامه‌نك بر نتیجه‌سیدر . بو دەموقراسی بالطبع سجیه كوشكلكنده تأمین موجودیت ایده‌مز، رخنه‌دار اولور. دیمك كه دەموقراسی‌یی محافظه ایده‌بیلمك ایچون متین اخلاقی اساسلره استناد ایتمك لازم كلیر .

فقط بونی بولنه قویه‌بیلمك ایچون یالكز طوغریدن طوغری‌یه اتخاذ اولونان وسائط كافی دكلدر . مثلا عشرت ایتمك ، قمار اوینامایك دیمك تأمین مقصد ایده‌مز . انسانلری بو فنالقلردن وقایه ایده‌جك بعض اجتماعی مشغولیتلر لازمدر . كذلك قوانینك‌ده اطرافلی اوله‌رق وضعی مقتضیدر . یوقسه تأدیب شدیده كفایت ایده‌مز . بن بوراده خبر آلدم كه عشرت منع ایدلمش اولمقله برابر بعض یرلرده نه‌ولرده خصوصی انبیقلر ایله مسكرات چیقاریلیور واسكیسندن دها بهالی صاتیلیور ایمش . كذلك میخانه قالقمش ایسه‌ده مثلا بر عطار دكاننك آرقه‌سنده ینه مسكرات صاتیلیور ایمش . حالبوكه شیمدی اسوچره نه‌ولرده دخی مسكرات اعمالی جزای شدید ایله منع ایدییور . اسوچره حكومتی تحقیق ایتمش كه نه‌ولرده اسپرتو چیقالمسی یوزندن مضرت هم اقتصادی ، هم صحی اوله‌رق ، اكسیلمه‌مش، تزاید ایتمشدر. بزی‌ده عینی نتیجه‌یه واصل اولمقدن الله صاقلاسون .

اك صاحی ماته‌ریالیزم ، مادیت پرورلك ایله دەموقراسی بر یرده اجتماع ایده‌میه‌جكنی وشخصك بر موجود مطلق اثری اولدیغنی وبونی ادراك ایده‌مه‌ینلر حریتك قدر وقیمتنی بیله‌میه‌رك دەموقراسی‌یی قولایجه فدا ایتدكلرینی ودەموقراسی‌نك آنجق قوهٔ روحانیه ایله ادراك ایدیله‌بیلدیكنی ، كندیلرنده بو شریطه بولونمایانلر دەموقراسی‌نك قدر وقیمتنی تقدیر ایده‌میه‌جكلرینی وصوك زمانلرده آوروپاده شوراده بوراده دەموقراسی‌نك ضعفه‌دوشمسی وحریتك قیمتیله دەموقراسی‌نك قیمتی یكدیكره مربوطاً تقدیر ایدلمه‌مسی هپ ضعف اخلاقی نتیجه‌سی اولدیغنی اثبات ایدییور .

بو ايضاحات بزم ايچون ده قيمتداردر . زيرا يكى كيرديكمز دهموقراسى يى بحق تطبيق ايدوب اونك فوائدندن مستفيد اوله بيلمكلكمز ايچون شخصلرمزى برقات دها متين پرنسيپلر ايله تقويه ايتمكلكمز لازمدر . او پرنسيپلرك باشنده دهموقرات اولان بر ملتك هر فردينه توجه ايدن قوهٔ معنويه يه استناد وظيفه سى واردر .

سبيل الرشاد

بو مقاله يى اقدام غزته سنك صاحبى احمد جودت بك لوزاندن يازييور . اخلاق مسئله لرينه پك زياده اهميت ويرن وزمان زمان بويله فائده لى نشريات ايله ارشادات خالصانه ده بولونان احمد جودت بك افندينك بو مكتوبنى قارئين كرامك چوق دقت واهميتله مطالعه لرينى رجا ايدرز . زيرا ملتمزى بويوك بر ضلاله سوق ايتمكده اولان بعض محررلر باطل دعوالرى آرقه سنده خلقى سوروكله مك ايچون دائما غربى ديللرينه طولايورلر ؛ « او ديار مدنيه ده شويله در ، بويله در ، فلان فيلسوف شويله سويله مشدر ، اجتماعيوندن فلان ذات بويله ديمشدر » ديه افكارى تغليط خصوصنده درلودرلو هنرلر كوستريورلر. اونلره كوره: آرتيق خلقك هرهانكى برحس دينى ايله متحسس اولمسى، هرهانكى بر شعار دينى ايله مقيد بولونمسى « دهموقراسى » ايله قطعياً قابل تأليف دكلدر ؛ بالعكس بوتون شعائر دينيه واخلاقيه خلقك حريتنه قارشى كريلمش بر ر زنجيردر؛ بونلرى قيرمق عصرك مقتضاسيدر وبو حسيات وشعائرى محافظه يه چاليشانلر كوزلرينى ماضى يه ارجاع ايتمش آدملردر ، كه آرتيق بو تجدد دورنده اونلرك حق كلامى يوقدر ؛ خلق، دين واخلاق خصوصنده حدسز بر سربستى يه مالكدر ، مسائل دينيه واخلاقيه هيئت اجتماعيه ايله علاقه سى اولميان بر طاقم فردى مسئله لردن عبارتدر ؛ بناءً عليه هيئت اجتماعيه نامنه بو خصوصده هيچ بر قيود مانعه وضع ايديله مز . . .

ايشته خلقى بويله بر طريق ضلالته سوق ايدن بعض محررلرك بو چوروك ومتفسخ نظريه لرينه احمد جودت بكك شو مهم مقاله سى مدهش بر سلۀ تأديبدر. فقط اونلر بويله طوقاتلر قارشوسنده سينمه يى پك كوزل بيليرلر . بو حقايق شايد باشى صاريقلى بر ذات اورته يه قويمش اوله يدى، قيامتلر قوپاررلردى: مادبت پرورلك ايله دهموقراسى بر يرده نه دن اجتماع ايده مزمش ، دهموقراسينك آنجق قوهٔ روحانيه ايله ادراك ايديله بيله جكى، كنديلرنده بو شريطه بولونمايانلرك دهموقراسينك قدر وقيمتنى تقدير ايده ميه جكلرى نه ديمكمش ؟ ديه متعدد مقاله لر غزته لرى قاپلاردى .

بالطبع بو مقاله سندن طولايى احمد جودت بك افندى يه بوتون حقيقى مسلمانلر متشكردر .

حسب حال

گچن آقشام ، آنقره دن يكى كلديكمى ايشيدن صميمى بر آرقداشم كلدى . « بو كيجه برابر كزه لم . سكا استانبوللرك يكى رمضان عالملرينى كوستره يم » ديدى . استانبولدن آيريله لى اوچ سنه اولديغى ايچون آرقداشمك بو تكليفنى ممنونيتله قبول ايتدم .

تراويحى بايزيد جامع شريفنده قيلدق . قوجه بايزيد قاپولرينه قدر طولو ايدى . جامعدن چيقدن صوكره « ديركلر آره سنه كيده لم » ديدى. وزنه جيلره كلنجه طغيان ايتمش نهر كبى مدهش بر انسان آقينتيسى قارشوسنده شاشالادم .

— نه قدر قالابق !

— أوت ، قادينلرله ارككلر برلكده پياسه ايتدكلرى ايچون كيجه اولديمى بوراسى بويله كچيله ميه جك حاله كليور.

— اوچ سنه در آناطوليده بر چوق شهرلر ، قصبه لر كزدم . بويله بر حاله هيچ بر طرفده راست كلمدم. آناطوليده يالكز بر يرده غلبه لك واردر، كه اوده اردوكاهدر .

هر طرفدن فيشقيران الكتريق ضيالريله كيجه سى كوندوزه دونن بو جاده ده قادين ، اركك اودرجه ده قاينا شيوركه يكديكرينه تماس ايتمه دن ، سوروتمه دن كچمك قابل دكل .

آرقداشم بنى تا سراجخانه باشنه قدر كوتوردكدن صوكره دونوب بر چايخانه ده اوطوردق . شاهدى اولديغم احوال بنى حيرتلر ايچنده براقدى ! اوچ سنه ده نه عظيم انقلابلر اولمش ! آناطولى خلاص واستقلال مجادله سى ياپارکن اجنبى اشغالى آلتنده بولونان استانبول قادينى ده اعلان حريت ايتمش !

بر طاقم قادينلر ياتاق اوطه سندهكى قيافتلرله سوقاغه دوكولمشلر . كوزلره چكيلن سورمه لر، دوداقلره سورولن قيرمزيلر، يوزلره صيوانيلان پودره لر تاقارشودن فرق اولونيور. تووالتلى زلفلر شقاقلره دوكولمش، باشلرده شاپقه دن باشقه بر نسنه يه بكزه مه ين بر شى ! اتكه لر، قوللر، كوكسلر سراپا عريان . اوجلرى ديزلرده نهايت بولان قيصه مانتولر.. ديزلردن اشاغى شفاف چورابلر.. آلتون ، الماس بيله زيكلى قوللر يا قوجه سنك ، ياخود يابانجى بر اركك قولنه صاريلمش . بويله جفت جفت ، بعضاً بر دليقانلينك اطرافنى بر قاچ قيز آلمش . قونوشه رق ، فيقيرداشه رق ، اطرافه تبسملر صاچه رق آقين آقين بر اشاغى، بر يوقارى پياسه ايدوب طورييورلر .

بن اولجه بونلرى آقتريس ، ياخود روس قيزلرى ظن ايتمشدم . اكر آرقداشم بونلرك مسلمان قيزلرى ، مسلمان قادينلرى اولديغنى

سویله‌مه‌سه‌یدی قطعیاً اینانه‌مایه‌جقدم . مسلمانلقلرینه کوچوك برامارە بیله یوقدی .

— برادر ! بو نه حال ؟ دیدم .

— ایشته بویله ! دیدی . ترقی ، مدنیت ... شیمدی بونلر تلقی اولونیور !

— پکی ! ناصیل اولدی‌ده اوچ سنه ایچنده استانبول بو قدر ترقی‌یه مظهر اولدی ؟

— بونك اسباب وعواملی چوقدر . اساساً بوجریانك دها اول باشلامش اولدیغنی هرکس کبی طبیعی سزده بیلیرسکز .

— معلوم . حرب عمومی زماننده واوکا تقدم ایدن دورده حریت نسوان ایچون مختلف صورتلرده وقوع بولان مساعی‌یی پك اعلا بیلیورز . فقط ایشك بوقدر آز بر مدت ظرفنده بودرجه‌لره واره‌جغنی طوغروسی عقل آلمایوردی .

— أوت ، اجنبی اشغللی اولماسه‌یدی ، بلکه ایش بودرجه‌لره وارمازدی . شیمدی سنی تیاترویه کوتوره‌جکم ، کوره‌جکسك که اوراده‌ده قادین ارکك لوجه‌لرده برلکده اوطوریورلر . بومانطولرده چیویلره آصیلیور .

— جدی‌می سویلیورسك ؟

— قاضی کوی وتپه‌باشی تیاترولرنده ایسه لوجه‌لردن باشقه قولتوقلرده ، صندالیه‌لرده‌ده ارککلرله یان یانه اوطوریورلر . بونك دها ایلریسی‌ده وار : بیراخانه‌لرده برابر ایچنلره نه دیه‌جکسك ؟ آرتیق دها فاحش ودها فجیع صفحه‌لرینی سویله‌میه‌جکم . استانبولده‌کی فحشخانه‌لرك عددینی ایشیتسه‌ك تترسك . اجنبیلرله تأهل ایدن مسلمان قادینلرینك اسملرینی صایسه‌م تویلرك اوربرر . عزیزم ، تهلکه صاچاغی صارمشدر . اکر بونك اوکنه کچیله‌مزسه آرتیق بوملکتده اخلاق نامنه برشی آراماییك ... هایدی تیاترویه کیده‌لم‌ده اوراده قونوشورز . اوراده‌کی « مآثر مدنیه ! » یی‌ده کوزکله کورمش اولورسك .

یاڭزده‌کی لوجه‌ده اوچ قیز برارکك ، اوبر یاڭزده‌کی لوجه‌ده‌ده ایکی قادین ایکی ارکك کولوشیورلر ، بعضاً تورکجه ، بعضاً فرانسزجه قونوشیورلر . لوجه‌لر هپ بویله ارکك ، قادین قاریشیق .

— ناصیل ترقیمزی ، مدنیتمزی بکندیکزمی ؟

— چوق ایی ! زواللی آناطولی قادینی : او ، اوراده ییرتیق چاریغیله ، رنکی اوچمش یاشماغیله ، قیریق قاغنیسیله یاغمور آلتنده ، چامور اوستنده جبخانه طاشیسون ، دوشمنی دکزه دوکسون صوکره بوراده‌ده کندی عرقنه ، کندی مذهبنه نسبت ادعاسنده بولونان بر طاقیم قادینلر قولاقلرینه بیکلرجه لیرالق پرلانطه کوپه‌لر ، قوللرینه آلتون بیله‌زیکلر طاقه‌رق ، ایپکلره قدیفه‌لره بورونه‌رك ، آقتریسلر کبی سوسلنه‌رك ارککلرله بر آرەده تیاترولرده ، بیراخانه‌لرده ذوق وصفا ایچنده یوزسونلر . آناطولیده شهید یاورولری یتیه‌جك اکمك بوله‌مازکن بوراده یینه بوملکتك اولادندن صاییلان بر طاقیم آدملر آووج آووج لیرالری اکلنجه‌لره ، شعائر ملیه‌مزی تخریبه صرف ایتسونلر .. طوغروسی ترقینك ، مدنیتك ، بودرجه‌سنه دیه‌جك یوق ! برادر ، بواحوالی کورن ، بوندن متأثر اولان ، بوذواتلرك اوکنه کچمه‌یه چالیشان یوقمی ؟ استانبولك اکثریت عظیمه‌سنی تشکیل ایدن یوز بیکلرجه ارباب ناموسك اخلاقه ، مقدس شعائر ملیه‌سنه قارشی حرمت کوسترمه‌یه لزوم کورمه‌ین بوذوق وهوسه مجلوب مخلوقلرك باشی بوش حرکتلرینه ناصیل مسامحه اولونه‌بیلیر ؟ بونلرك حرکتلری وارده قوجه بر هیئت اجتماعیه‌نك حق حرمتی یوقمی ؟

— عزیزم ، ایشته اجنبی اشغال وحاکمیتی آلتنه دوشن مملکتلرك حالی بویله اولور . کچن سنه بزم پولیسمز بوفناقلقلری منع ایتمه‌یه قالقیشدی‌ده بزم عرقمزه ، بزم مذهبمزه منسوب اولان بوقادینلر ، بوآداملر اجنبیلرك حمایه‌سنه صیغیندیلر . اونك اوزرینه پولیس ایلری کیده‌مدی . بالطبع بواحوال استانبولك اکثریت عظیمه‌سنی تشکیل ایدن ارباب عفت وناموسك حسیاتنی پك زیاده رنجیده ایتدی . فقط تحملدن باشقه چاره یوقدی . حکومت ملیه‌مزك بوراده‌ده تأسسندن صوکره‌درکه هب بوفناقلقلرك اوکنه کچیلمه‌یه چالیشیلیور ، انشاالله حکومت ملیه‌مز حسیاتمزی مدهش صورتده رنجیده ایدن وحریت اجتماعیه‌مزه ، شعائر ملیه ودینیه‌مزه پك بویوك بر تجاوز تشکیل ایله‌ین بواحوالك‌ده اوکنه کچر .

— اوکا شبهه ایتمیکز . الحمدلله ، آناطولیده بوفناقلقلرك ، بومناسبتسزلکلرك هیچ بریسی یوقدر . بویوك ملت مجلس عالیسی مسکراتی منع ایتمش ، داخلیه وکالت جلیله‌سی‌ده کچن کون آداب عمومیه‌یه رعایت ایتمه‌ینلرك تجزیه اولونه‌جقلرینی تعمیم ایله‌مشدی . امین اولوکزکه آناطولینك هرطرفنده رعایت اولونان آداب عمومیه‌یه بوراده قارشی کلنلرك قولنی بوکمه‌یه بویوك ملت مجلسی حکومتنك قدرتی یتر . چوق کچمکسزین بوفناقلقلرك قالقه‌جغنه بنم شبهه‌م یوقدر .

— انشاالله ...

« ییقیلان حیا وناموسلرك ماتمی »

استیلا ، مغلوبیت هرملتك تاریخنی طرف طرف دولاشان قانلی فقط اولوم کبی اجتنابی امکانسز بر زائردر . یالکز شوراسنی اونوتمامالی‌یزکه استیلا ، ساده طوپراغه منحصر قالدیغی مدتجه دوشمانك قازانجی محدود اولور . یازیقکه بز ، اونلره بوکون وطندن صوکرا وجدان واخلاقمزك‌ده قاپیلرینی آچیورز .

نى بويله مأيوس سويله‌ندیره‌ن وقعه‌يى شوراجقده ايضاح ايده‌يم : قالابالغه تابع اولارق ايلريه‌ديكمى آكلا‌تمشدم . اوكمده بر قادين غروبى يوروبور . دها كرى‌ده‌ده دوداقلرنده بيتمش برر بوينوزى آكديران كسكين بيقلى حريفلر تعقيب ايديبوردى . بوايكى كروهك تماطى ايتدكلرى كلمه‌لرى بورايه يازمقدن اوتانيرم . بوراده عائله قيزلرى، بازيتكى آنه‌لرده‌واردى. واونلرك‌ده برچوغنى بوماسقارالقلره بولانمش بر حالده كوردم . بنم عقلمك ايرمه‌ديكى بر نقطه وار ، اوده سوقاقده بر كنج قيز ، هيچ طانيماديغى ، سويه‌سى ، اخلاقى ، اصلى، نسلى حقنده بر كله‌لك معلوماته بيله مالك اولماديغى حالده كنديسنه صاتاشان بر آدامه ناصيل ، نه يوزله ، هانكى دوشونجه ايله تمايل ايتديكيدر . الى ماشاالله داها ايلك قارشيلاشيشده جاندن احباب اولو ويرنلرى كوردكجه جيله‌دن جيقاجغم كلدى . بن ، متعصب وبر فكرى محاكمه ايتمه‌دن كورى كورينه قبول ايدر برآدام دكلم . فقط بر قادين ، كوكلندن باشلايارق وجودينك بوتون اقسامنه قادار يايبلان بر تملكه صاحب ايده‌جكى ارككى ، قرعه چكر كبى ، قالابالغك ايچندن آنى بر تحسسه اسير اولارق چكوب آليرسه ، بو حادثه‌ده بر ايكرنجلكدن باشقا ناصيل بر ماهيت قالير ؟.. راست كله چيفتله‌شه‌ن حيوانلرده بيله برانتخاب موجوديتى محقق ايكن، انسانلرك بودوشكونلكنى اوكورمه‌دن دوشونمك بيلمم ناصل قابل اولور ؟..

« قور » دينيلان عشق احساسلرينى رسمى معاشرتلرينه بر قاعده كبى قبول ايتمش ملتلر بيله بزم بوكونكى مدنى ، حتى مشئوم وهولناك سويه‌مزدن قات قات كريده‌در . اوراده هيچ اولمازسه هركس دنككنى آرار وبر اركك كندى صنفندن ـ يالكز اولمق شرطيله ـ بر ديشى بولور . برده كوزمله كوردم ، بر مانافو ويا بر قصاب چراغى مثلا بر ناظر حرمنه حرف دكيل صحيفه اندازلق ايدوب ياپيشيور . ايشك اك فلاكتلى طرفى قادينلر كنديلرينه صاتاشيانلرده ايچين ايچين كوجه‌نيورلر . كورديكم منظره‌لرك قاتلى فاجعه‌لرندن بولانان كوزلرمله ملول ملول اطرافه باقاركن يانى باشمده چينلايان چاپقين بر قهقهه‌نك بيللور نيشتريله قولاقلرم ييرتيلدى . دونوب باقدم : هنوز چوجوق دينه‌جك قادار كنج بر قيز ، آرقاداشلرينى دورته‌رك بنى كوستريبورو :

— واه واه ! غالبا ماتمده . . . باباسى اولمش اولاجق ! ديبه كدرمله آلاى ايديبوردى .

بر حرف انداز اولمق فلاكتنه قاتلانه‌بيلسه‌يدم، او كوجوك خانمه :

— بابام چوقدن اولدى ؛ بن ، سزلرك حيا وناموسكزك ماتمنى طوتويورم . ديه‌جكدم .

سبيل الرشاد

بو يازيلرى يازان ، بو فريادلرده بولونان ، محمد عاصم بكك اداره‌سنه كچن (وقت) غزته‌سنك سياحيدر. ملتك عفيف وناموسلو اولادندن اولان بو (سياح)، استانبول سوقاقلرنده كورديكى تردئ اخلاق منظره‌لرى قارشوسنده طويديغى درين نفرت وألملرى تصوير ايديبور . بيلمه‌يز ، باشقه‌لرى محررك بو نفرت وألملرينه نه درجه اشتراك ايتدى . فقط بو رذالتلردن ذاتاً متنفر ومتألم اولمقده بولونان بزم كوكللريمزه سياحك بو فريادلرى چوق تأثير ايتدى .

أى ، ييقيلان حيا وناموسلرك ماتمنى طوتمقده اولان مسلمانلر ! كوروبورسكزيا ؟ ايش نه‌درجه‌لره قدر وارمشدر ! بواويله برفلاكت اجتماعيه‌دركه بونك قارشوسنده اوطوروب آغلامق دكل ، نتيجه‌سى اضمحلالدن باشقه بر شى اولميان بو مدهش سقوط اخلاقك اوكنه كچه‌بيله‌جك تدبيرلر اتخاذ ايتمك لازمدر .

أوت ، فنالق خيلى توسع ايتمش وقوتلى بر جريان آلمشدر . فقط شونى‌ده اونوتمايكزكه مسلمانلق بوتون جهانى شرك وضلالت قاپلاديغى بر زمانده تأسس ايتمش ، بوتون رذائلى چيكنه‌يه‌رك ، اك ملوث محيطلرى فضيلت كونشيله نورلانديرمشدى. انسانلر زمان زمان فسق وضلالت يوللرينه صاپارلر . اك بويوك ، اك دركلى مجاهده بو فترت اخلاق دورلرنده هردرلو حقارتلره ، هردرلو اضطرابلره كوكس كره‌رك فضيلت سسلرينى يوكسلته‌بيلمكده‌در .

ايشته آناطولينك مقدس جهادى بونك اك جانلى واك ياقين شاهديدر. چوقلرينك بوراده يأس وفتوره دوشديكى ، ياشامق ايچون اجنبى ماندا‌سنه صيغنمقدن باشقه چاره قالماديغنى باغيره باغيره سويلديكى زمانلرده آناطوليده‌كى مسلمان خلقك يوكسك روحلرندن فيشقيران شهامت وفضيلت، خارقه‌لر وجوده كتيردى!.. بو ، يالكز بزم ايچون دكل ، دنياده اسارتك ، محكوميتك آجيسنى چكن بوتون ملتلر ايچون بر نمونهٔ امتثال اوله‌جق قدر يوكسك براثر فضيلت وشهامتدر .

عجبا او سياسى ضلالت زمانلرنده هركس « ارتيق چارهٔ فلاح يوقدر ، كنديمزى بويكى جريانلره آليشديرمه‌يه باقلى‌يز !» ديسه‌يدى بوكون ملتك شرف وحاكميتندن، حريت واستقلالندن اثر قاليرميدى ؟

بونك كبى شيمديكى بو موضى ضلالت اخلاقيه قارشوسنده‌ده « ارتيق چارهٔ فلاح يوقدر، كنديمزى بويكى جريانلره آليشديرملى يز. » دينيلر عجبا اوزمانكى اجتهاد صاحبلرندن فرقلى ميدرلر؟ اوزمان ناصيل يوكسك روحلر چيقه‌رق « خاير ، بو جريان بر جريان ضلالتدر . بو، دوره‌جقدر ! » ديه باغيرمشسه بوكون‌ده ملتك ناموسلى اولادى بو رذائل اخلاقيه قارشوسنده‌ده صيلماز بر عزم وايمان ايله باغيريبورلركه :

— افنديلر ، بو ، بر جريان ضلالتدر. اخلاقسز ملتلر ياشايه‌ماز. شيرازهٔ اجتماعيه‌سى طاغيلان امتلر فلاح بوله‌ماز . عائله اساسلرى ييقيلان هيئت اجتماعيه‌لر بقادار اوله‌ماز . ملتك ياشامسى ويوكسلمسى

ايچون بو ضلالت اخلاقيه‌نك اوكنه كچمك لازمدر . وكچيله‌جكدر . دشمنلره قارشى (وطن) ك قاپولرينى قاپايان آناطولى (وجدان واخلاق) قاپولرينى‌ده آچيق براقه‌جق دكلدر .

بوكون مطبوعات يوميه‌مزه بوخصوصده‌ده چوق بويوك وظيفه‌لر ترتب ايتمكده‌در . زمانك نزاكتنى تقدير ايدرك ، اخلاقسزلغه قارشى متحداً حركت ايله حكومتمزك وظائفنى تسهيل ايتمك هر مسلمانك اك متحتم وظيفه‌سيدر . الله طريق حقدن صاپانلره هدايت احسان ايلسون .

هندستانده

حركت اسلاميه‌سى

هندستانك قالكوتا شهرنده اخيراً لسان قرآن ايله انتشاره باشلايان (الجامعه) رفيقمز هندستان حركت اسلاميه‌سى حقنده برسلسله مقالات نشرينه باشلامشدر . شايان دقت اولان بومقالاتى بزده برر برر قارئلريمزه نقل ايدييورز .

١

حرب عمومينك اك بويوك فلاكتلرندن برى بالخاصه شرق واسلام مملكتلرى آره‌سنده بردن بره مواصلات ومخابراتى انقطاعه دوچار ايتمه‌سى وبويوزدن بونلرك بوتون بووسائط حاضره‌يه رغماً يكديكرندن خبردار اولامامليدر . طبيعى بونك يكانه سببى حرب دكلدر . چونكه حربه رغماً جبل طارق بوغازندن چين دكزلرينه قدر يوللر آچيق اولمقله برابر بويوللر برطرفك النده ايدى . دكزلره حاكم اولان انكلتره كندى منافعنه اويغون اولمايان ، استهداف ايتديكى حربى غايه‌لره توافق ايتمه‌ين هرشيئه قارشى بونلرى سد ايتمكه موفق اولمشدى . انكلتره ، عوامل معنويه وفكريه‌نك ظفرى احراز ايتمك خصوصنده طوپله تفنكدن دها مؤثر اولديغنى بيلديكندن بوتون طرق مواصلات ومخابراتى صيقى بر قونتروله تابع طوتمش وسياسى پروپاغانديه فوق العاده اهميت ويره‌رك حوادثه ايسته‌ديكى قالبى ويريور ، حقائقى كيزله‌يور وبوصورتله ظفره طوغرو كيدييوردى .

عثمانلى دولتنك حرب عموميه اشتراكى بووضعيتى بوس بوتون صيقيشديردى . چونكه انكلتره ممالك اسلاميه‌يه هجومه باشلاديغندن هندستانده وضعيتى پك نازكلشمشدى . هندستان مسلمانلرينك مراكز اسلاميه ، وبالخاصه صوك اسلام دولتى اولان عثمانلى دولتنه قارشى پرورده ايتدكلرى حسيات معلوم اولديغندن انكلتره سويش قنالى ايله هندستان آره‌سنده‌كى بوتون مخابراتى انقطاعه دوچار ايتمش ، شرق قريبدن هندستانه مهيج بر تك خبرك كيتمامسنه ، هندليلر طرفندن رفع ايديلن آواز اشتكانك هندستانه اولاشمامسنه چاليشمشدى .

مصر غزته‌لرى مطبوعات اسلاميه‌نك مركزى وبوتون دنيا مسلمانلرينك نقطهٔ تعارفيدر . مسلمانلرى يكديكرينك احوالندن اك زياده معلومات‌دار ايدن مطبوعات مصر مطبوعاتيدر . فقط حرب عمومى اعلان اولونور اولونمازمصر غزته‌لرينك هندستانه كيرماسى منع اولونمش وبونلر عسكرى سانسوره تابع طوتولمشدى . آنجق آره‌صيره هندستانه (المقطم) غزته‌سى كليردى . [بوغزته انكليز طرفداريدر .] بوندن باشقه حجازده نشر اولونان (القبله) منتظماً كونديريليور وحال حكومت طرفندن ، سياسى وعسكرى سببلردن طولايى موقوف اولانلره بيله ، مجاناً توزيع ايديليردى .

بالنتيجه هندستان ايله عالم اسلام آره‌سنده‌كى بوتون اسباب تعارف قطع اولونمش ، هندستانك ، مجاهداتى خارجده‌ همان هيچ طويولمامشدر . اوت ، هندستانك رفاه وراحت ايچنده ياشايان بيكلرجه اولادلرينك خارجده‌كى قرده‌شلرينك حريتى اوغورنده حريت شخصيه‌لرينى فدا ايتدكلرى ، اونلرك نجاتى يولنده حبسخانه‌لره طيقيلدقلرى ، اونلرك دعوالرى ايچون اسارتك بوتون آجيلرينى طاقت‌ده دوام ايتدكلرى همان همان معلوم دكل كبيدر .

هندستانليلرك كنديلرى اسارت آلتنده اولدقلرى حالده خلافت اسلاميه ومهد اسلام ايله مراكز اسلاميه وبلاد عربيه اوغورنده وقوع بولان مجاهداتندن مسلمانلرك خبرى وارمى ؟

مسلمانلرك بونلردن خبرلرى يوقسه بونك مواصلاتك انقطاعندن ، يوللرك انسدادندن باشقه برسببى دها واردركه اوده هندستانده اقوام اسلاميه‌نك بين الملل لسانى اولان لسان دين ايله بر غزته‌نك انتشار ايتمامسيدر .

بز بونقصانى تلافى ايتمك امليله (الجامعه) يى نشره باشلادق .

هندستانده اوچ يوز ميليون انسان ياشامقده‌دركه بونلرك يوز ميليونى مسلماندر . متباقيسى وثنيدر . شبهه يوقكه يوز ميليونلرجه انسانلر برر آووچ طوپراق بيله آتسه‌لر دشمنلرينى ديرى ديرى كومه‌رلر واونلردن قورتولورلر . حال بوكه بو اوچ يوز ميليونلق كتله‌يه ١٢٠٠ انكليز مأموريله ١٠٠ بيك انكليز عسكرى حاكم بولونمقده‌در .

فى الحقيقه بو پك غريب برشيدر . فقط سببلرى چوقدر . وبوسببلر سائر شرق ملتلرينى سقوط ايتديرن اسبابه مماثلدر .

بوسببلرك اك برنجيسى هندليلر آره‌سنده‌كى منازعات مليه ، مختلف طائفه‌لر آره‌سنده‌كى مجادلاتدر . انكليز سياستى هندستانه حاكم اولديغى دقيقه‌دن اعتباراً هندليلر آره‌سنده تفرقه‌لرى شدتلنديره‌رك هپسنه حاكم اولمق يولنى تعقيب ايتمش وموفق اولمشدر . بوندن طولايى هندستانليلر متماديا برbirلريله ديدينوب طورمشلردر . بر مدت صوكره هندولرك عقللرى باشلرينه كلمش ، حكومتك حيله‌سنى اكلامش وبناءً

علیه عمومی ، سیاسی ملی برجمعیت تشکیل ایدرك هندستانك حریت سیاسیه‌سنی ایسته‌مکه باشلامشلردی . فقط مسلمانلر حالا اویویور ، حالاحکومتك الده برآلت اولارق‌قوللانیلیور ، وطنداشلرینه قارشی خصومتکارانه حرکت ایدییور ، اجنبی حرصلرینك آلت تطبیقی اولویور ، حریت واستقلالك کندیلرینه ایراث ضرر ایدرك هندولری اوزرلرینه مسلط ایده‌جکنی ظن ایدییورلردی . بو فکر اوقدر حاکم ایدی‌که یکی مکتبلردن نشئت ایدرك علوم عصریه ایله تجهز ایدن وکندیلرندن مملکت ایچون بر خیر اومولان کنجلر بیله حکومته میل ایتمشلر وآحاد ناسدن فضله مملکتی متضرر ایلمشلردی . چونکه بونلر جمعیت ملیه‌یه کیرمکه واتحادی تأسیس ایتمکه مانع اولمشلردی .

هندستان مسلمانلرینك ملیتی مسلمانلقدر . کندیلرینی مسعود ایده‌جك ، یوکسلته‌جك یکانه قوت ، دین قوتیدر . فقط مع‌الأسف مسلمانلر آره‌سنده اونلری اویاندیره‌جق ، اونلرك أولو اجسادینه فعالیت وهمت زرق ایده‌جك بردعوت دینیه وقوع بولمایوردی .

معلوم اولدیغی اوزره دین نامنه بر انتباهه سائق اولاجق جماعت علما ومشایخدر . حال‌بوکه بونلرده غفلت ایچنده ایدی . دین نامنه تقلید ، دین نامنه‌عاداتك تحکمنی‌ادامه‌دن باشقه برشیئه خادم‌دکللردی . بوندن طولایی صاف وخالص دین یرینه بر سورو خرافه‌لرله بدعتلر قائم اولمشدی . کتاب الله ایله سنت سنیه مهجور ، نظر واجتهاد قاپولری مسدود، تحصیل قرآن جلالین ایله بیضاوی‌یه منحصر اولدیغی کبی سائر علوم دینیه‌ده بوکا مقیس ایدی . ملتی احیا ایله ، بر طاقم دینی ، ملی وظائف ایله ، برطاقم اجتماعی فعالیتلرله مکلف اولدقلری علمانك خاطرینه بیله خطور ایتمه‌یوردی . بالعکس بونلر بو اوغورده وقوع بولاجق هر حرکتی « سیاست ! » عد ایدییور و « علمانك سیاستله نه علاقه‌سی واردر ؟ علماله سیاست هیچ برلشیرمی ؟ ! » دییورلردی . دها فناسی بر طاقم (علماء سوء) لك توره‌مسی ، برطاقم فتنه‌لری ایقاظ ایتمه‌لری ، ملتك قافاسنه تحکم ایتملری اولدی‌که بونلر بوتون بوتون ابواب فلاحی قاپادیلر .

اوتوز سنه‌دن بری علمانك اصلاح حال ایتمه‌لری ایچون وقوع بولان دعوتلر (ندوة‌العلما) نامیله بر جمعیتك تشکلنه سائق اولمش ، فقط بوجمعیتك مساعیسی بر طاقم تفرعاته صاپلاندیغندن اساسلی هیچ برتجدد یاپیلمامشدی . حال‌بوکه ا.ل باول ملتك قلب ودماغنی اصلاح ایتمك کرکدی . بونلرك صلاحیله‌درکه بوتون موجودیت کسب صلاح ایدردی . یعنی علمای اسلام ایله منور کنجلکی وظائف ملیه واجتماعیه‌سنی ایفایه دعوت اقتضا ایدییوردی . عینی زمانده بودعوتك نفوذ وقوتی سائر قوتلره سرایت وجمله‌سنی متأثر ایدردی .

بو پك مهم وپك اساسلی بر ایشدی . فقط ۱۹۱۲ سنه‌سنه قدر برشی یاپیلمادی .

ایشته هندستان مسلمانلری بویله اویقوده ایکن طرابلس غرب محاربه‌سی وقوع بولارق ایتالیابو اسلام ولایتنه تجاوز ایتدی‌واوراده‌کی مسلمانلرك بوینونه قلیجی دایادی . بومحاربه‌نك خبرلری ایلك دفعه اولارق هندستان مسلمانلرینی صارصدی ایسه‌ده بونلرك اویقوسی‌بویله بر صارصینتی ایله اویانیقلغه مبدل اولاجق کبی دکلدی. بویله‌اوزاقدن کلن بر صارصینتیدن زیاده ایچدن کلن بر صیحه ، قافالری وقلبلری اویاندیره‌جق بر صیحهٔ انتباه لازمدی .

اساساً جناب حق ، بویله خواب غفلته واره‌رق سکرات موت ایچنده یاشایان ملتلری اویاندیرمق واونلره نفخ حیات ایتمك کبی معظم ایشلری درعهده ایده‌جك اولانلری کوندرمه‌یی اسیرکه‌مز . بعضاً انتظار زمانلری اوزارسه‌ده نهایت مجددلر ظهور ایدرك منسوب اولدقلری ملتلره تازه بر حیات افاضه ایدرلر .

ایشته هندستانده‌ده ۱۹۱۲ سنه‌سنده مسلمانلرك‌اجتماعی ، سیاسی ، دینی حیاتنده بردن بره بر انقلاب وقوع بولدی. پك قوتلی برحرکت مسلمانلره هرخصوصده اجرای‌تأثیر ایتمش وپك قیصه برزمان ایچنده مملکتك الك نفوذلی ، الك صاغلام قوتی اولمشدر .

بوحرکتك باشنده مولانا (ابوالکلام احمد) بولونیوردی . مشارالیه برطرفدن اصل مسلمانلغی احیایه ، دیکر طرفدن مسلمانلری حریت‌واستقلال‌اوغورنده مجاهده‌یه‌دعوت‌ایدییوروبودعوتی هرطرفده قبول ایله قارشیلانیوردی . مولانا ابوالکلامك ترجمان افکاری (الهلال) مجموعه‌سی اولدیغندن بوحرکت ودعوته « هلال دعوتی » اطلاق اولونمقده‌در .

بوحرکتك ظهور وسرعت انتشاری جداً محیرالعقولدر . چونکه بوحرکتك سرعت انتشاری بر مانعه‌یه تصادف ایتمامسنه مبنی دکلدر . چونکه هر دقیقه‌ده مخالفلر قیامتلر قوپاریورلردی . برطرفدن حکومت بو تجدد وانتباه حرکتنی بوغمق ایچون الده‌کی وسائطك کافه‌سنی قوللانیوردی . دیکر طرفدن بوتون مؤسسات ملیه‌یی استیلا ایدن زمره‌لر بو حرکته قارشی پك بی‌امان بر شدتله مجادله ایدییورلردی .

وبوتون بو قوتلی مقاومتلره قارشی مولانا ابوالکلام تك باشنه مجادله ایتمش وهیچ‌نی یکمشدر . بر سنه ظرفنده ابوالکلامك دعوتی بوتون هند مسلمانلرینی تسخیر وتوحید ایله‌مشدر . بونك اوزرینه حکومت مقاومتك بیهوده اولدیغنی اکلامش ، مخالفلرده‌حق وحقیقته سرفرودن باشقه چاره بولمامشلردر .

هندستانده وضعيت

صوڭ كونلرده انكليز غزته‌لرينڭ هندستاندن آلديغى خبرلر، مع الاسف مسلمانلرى متأثر ايده‌جك بر ماهيتده‌در. چونكه مهاتما (غاندى) ايله (مولانا محمد على) و (شوكت على) نڭ نهايتسز فداكارلقلرله قورمغه موفق اولدقلرى بنيان وحدت واتحادڭ صارصلمغه و بو بيوك مجاهدلرڭ هندستان حركت مليه‌سى ايچون قبول ايدوب تطبيقنده فوق العاده موفقيتلر احراز ايتدكلرى اساساتڭ تبديل و تحريفه دوچار اولمغه باشلاديغنى كورييورز.

هندستان كبى پك واسع بر مملكتى تشكيل ايدن و هر برى آيرى بر دينه منسوب، آيرى بر لسان ايله متكلم، شيمدى‌يه قدر آيرى منفعتلر پشنده قوشان، سنه‌لردن برى يكديكرينه مخاصم وضعيتده طوران بيوك كتله‌لر آره‌سنده ملى بر وحدت تأسيسى بر قاچ سنه‌نڭ مساعيسيله اولوب بيته‌جك بر ايش اولماديغى محققدر. بالخصوص كه بو مملكتڭ باشنده، اوراده بر وحدت مليه‌نڭ تأسسنى كندى منافع جانبيه‌سى نامنه اڭ بيوك تهلكه عد ايدن بر حاكميت اجنبيه بولونيوركه هر واسطه ايله هندستانى تشكيل ايدن كتله‌لرى چارپيشديرمغه و برينى حمايه ايدرك ديكرينى ضعيف دوشورمكه چاليشمقده‌در. فقط هر مانعه‌يه رغماً هندستانڭ منور فكرلى، وطنپرور اولاديغى طوپلايان و هندولرله مسلمانلرى تمثيل ايدن تشكيلات مليه‌نڭ حرب عمومى‌يى متعاقب يكديكرينه قارشى هر درلو مجادله‌لردن صرف نظرله توحيد مساعى‌يه قرار ويرمه‌سى و بو قرارى تطبيقه موفق اولماسى هندستانڭ حيات و آمال مليه‌سى نامنه بيوك بر ترقى آديمى تشكيل ايدييوردى. بو اتحاد و وفاقڭ اڭ باهر تجلياتندن برى خلافت دعواسنڭ بوتون هندستان طرفندن نائل مظاهرت اولماسى، بوتون هندستانليلرڭ خلافت دعواسنى مدافعه‌ده يكوجود بر كتله تشكيل ايتمه‌لريدر.

مسلمان هنديلرله غير مسلم وطنداشلرى آره‌سنده‌كى بو اتحاد و تساند كچن سنه (احمد آباد) ده «حكيم اجمل خان» حضرتلرينڭ رياستى آلتنده طوپلانان ملى قونغره‌ده كمالنى بولمشدى. بر مسلمانڭ، هندلرله مسلمانلردن متشكل بر قونغره‌يه رياست ايتمه‌سى ايلك دفعه واقع اولويوردى. بو قونغره‌نڭ ويرديكى اڭ مهم قرار هندستانڭ آمال مليه‌سنى تحقق ايتديرمك ايچون اختلالجويانه حركاته تصدى ايتمكسزين سكوت و مسالمت داخلنده عمومى بر بويقوتاژ اعلان و تطبيق ايتمه‌سى ايدى. بو بويقوتاژڭ پروغرامى مواد آتيه‌يى محتويدر:

١ — حكومت طرفندن اعطا اولونان القاب، نشانلر، و مأموريتلرڭ اعاده‌سى،

٢ — حكومته عائد مكتبلرڭ تركيله ملى مكتبلر تأسيسى،

٣ — محاكم عدليه‌نڭ تركيله بوتون دعوالرڭ ملى محكمه‌لرده حل و فصلى،

٤ — حكومت طرفندن اجرا اولوناجق اصلاحاتى نظر اعتباره آلميه‌رق مجالس تشريعيه‌يه عدم اشتراك،

٥ — اجنبى امتعه‌سنڭ، بالخاصه أقمشه‌سنڭ عدم استعمالى،

٦ — هندستان عسكرلرينڭ داخل مملكتده تحكمى ادامه، خارجده سائر ملتلرى اسارته دوشورمك ايچون قوللانلمقده اولماسنه مبنى خدمت عسكريه‌نڭ تركى.

٧ — نهايت حكومته اعطا اولونان ويركولرڭ عدم اعطاسى،

طبيعى بو پروغرامڭ تطبيقى مشكلدر. فقط تطبيق اولونديغى تقديرده هندستان، استقلالڭ دشمنلرينى خاك هلاكه سرمش و هندستانى بحق قورتارمش اولوردى. اسارت اجنبيه‌يه دوچار اولوب مقاومت مسلحه‌يه اقتدارى اولماليان بر مملكت ايچون، بو طريق مجاهده‌دن اسلم بر طريق بولونامازدى. بالخاصه اقتصادى بويقوتاژ هندستان استقلالڭ غاصبلرينى اڭ چوق دوشونديره‌جك، هندستانه قارشى پك ملايم طاورانمالرينى ايجاب ايتديره‌جك بر ماده ايدى.

بو قونغره‌نڭ ختامندن بر مدت صوكره (مهاتما غاندى) توقيف اولونمش و آلتى سنه حبسه محكوم ايدلمشدى. غاندينڭ صوڭ سوزى ساكن بويقوتاژه دوامدن عبارتدى. فقط ١٩٢٢ سنه‌سى قونغره‌سنڭ اجتماعنده قونغره رئيسى (داس)، (غاندى) ايله رفقاسنڭ پرنسيپنه كليا مخالف بر فكر درميان ايتمش، حكومته قارشى بويقوتاژ يرينه بالعكس حكومتله ظاهراً اى كچينمك، مأموريت قبول ايتمك، مناصب حكومتى ملتپرورلرله طولديرمق و بالنتيجه حكومتى اراده مليه‌يى قبوله مجبور ايتمك كبى بر پروغرامڭ تطبيقنى توصيه ايلمش و بو اساس اوزره «استقلال و خلافت جمعيتى» نامى آلتنده يكى بر جمعيت تشكيل ايتمشدر.

(غاندى) نڭ تعقيب ايتديكى بويقوتاژ سياستى پك آز بر زمانده تأثيرينى كوستره‌رك دشمن طرفنى شاشيرتمش و اونى پك شايان دقت ضررلره كرفتار ايتمش اولديغى آشكار اولمقله بو سياستڭ تركنه و حكومته قارشى «عدم موالات» يرينه «موالات» سياستنڭ تطبيقنه قرار ويرلماسى هندستان افكار عموميه‌سى اوزرنده پك بيوك بر سوء تأثير اجرا ايتمشدر.

(غاندى) طرفندن تعقيب اولونان سياستڭ تأثيراتى (مانچستر) و (لانقشاير) محيطلرنده حس اولونمغه باشلانديغى زمانده بو سياستى ترك ايتمك هندستانده بر طاقم اختلافات داخليه‌يه و (داس) طرفندن تشكيل اولونان جمعيته مخالف بر جمعيتڭ تأسيسى كبى هند قواى مليه‌سنى پارچه‌لامق كبى بر طاقم نتيجه‌لره مؤدى اولاجقدر.

اساساً بو کبی اختلافاتدن استفاده‌یه حاضرلانان معهود دشمن و‌ار قوتیله مسلمانلری هندولردن آییرمق ایچون بر طاقم فتنه‌لری ایقاظه غیرت ایتمکده‌در. (پنجاب) و (احمد آباد) ده مسلمانلرله وطنداشلری آره‌سنده وحدت وتساندی کوکندن صارصان بر طاقم منازعه‌لر وقوع بولدیغی کبی (راژبوت) ده بونک امثالی وقوع بولمشدر. (راژبوت) لر بت‌پرست بر جماعت اولدقلری حالده صوک سنه‌لرده دین اسلام بونلر میاننده انتشاره باشلامش وبالنتیجه بونلرک یوزده (۷۰)ی دین اسلامی قبول ایتمشدر.

بوراژبوتلری بت‌پرستلکه اعاده ایتمک ایچون بر جمعیت تشکل ایدرک فعالیته ابتدار ایتدیکندن مسلمانلر چوق متأثر اولمقده‌درلر.

صوک کونلرده آلینان خبرلر ایسه، بوکبی اختلافات ومنازعاتک باصدیریلاجغی یرده بالعکس تزیید شدت ایدرک مستولی بر حال آلمق استعدادنده بولوندیغنی کوستریورکه اک شایان تأسف اولان جهت‌ده بودر.

مع‌مافیه بو کبی صارصینتیلرله هندستانده تأسس ایدن اتباهک بوغولامیه‌جغنه، بو ملی بحرانلرک طریق سلامتی بولمقله نهایتپذیر اوله‌جغنه امینز.

مع‌مافیه‌بوبحرانلره رغماً‌هندستان مسلمانلری بوتون موجودیتلریله دعوای خلافته مظاهرته وخلافت حرکتنده دوامه قرار ویرمشلردر.

هندستانده شیمدیلک وضعیت بومرکزده‌در.

بز هرحالده هندلی دینداشلرمزک متبصرانه حرکت ایدرک‌اعظمی فداکارلقله تأسس ایدن بنیان وحدتی ترصین ایتمه‌لرینی وبر طاقم اغوآت اجنبیه ایله وقوع‌بولان منازعاتک اساسلی برتأثیر اجرا‌ایتمامسی ایچون هردرلو تدابیری اتخاذ ایتمه‌لرینی تمنی ایدرز.

ایرلانداده وقوعه کلن افتراق وجدال، هندستانده، مصرده وسائر یرلرده بر جای تطبیق بولورسه امین اوله‌لم‌که اسلام دعواسی چوق فلاکتلره اوغرایه‌رق امپریالیزم سیاستی برکره دها احراز ظفر ایده‌جکدر. فقط امپریالیزمک بو سفر احراز ایده‌جکی ظفر عموم اسلام ایچون چوق قورقونج اولاجقدر. بناءً‌علیه هرهانکی مسلمانک بوظفره ادنی بر صورتده عامل اولمامسی لازمکلیر.

***

شایان شکراندرکه هندستاندن آلینان اک صوک خبرلر اکابر اسلامیه‌نک مسلمانلرله وطنداشلری آره‌سنده‌کی هراختلافی تسویه ایتمک ایچون تدابیر لازمه‌یه توسل ایتمشلر وحکیم اجمل خان، دوقتور احمد مختار انصاری کبی مقتدر وفاضل ذواتدن متشکل بر هیئت بوایشی درعهده ایتمک اوزره انتخاب اولونمشلردر.

بوذوات طرفندن صرف‌اولوناجق‌مساعینک مثبت ومثمر برنتیجه‌یه دسترس اولماسنی کمال صمیمیتله تمنی ایدرز.

ع . ر

لوزان قونفرانسنده میسیونرلرک فعالیتی

مملکتمزده شعائر اسلامیه‌یی ییقمق وظیفه‌سیله مکلف اولان میسیونرلرک، مساعیلرینی تحت‌تأمینه‌آلمق ایچون لوزان قونفرانسه قدر مرخصلر کوندرمک صورتیله ابراز ایتدکلری فعالیت مسلمانلرک کمال اهمیتله نظر عبرت وانتباهنی جلب‌ایتملیدر. دول معظمه مرخصلری‌ده میسیونر مؤسساتی حقنده معاهده‌یه برطاقم مواد مخصوصه درج ایتدیرمک خصوصنده اصرار ایدوب طوریورلر. ائتلاف دولتلری طرفندن تکلیف اولونان بوماده‌لرک، ازجمله ۱۱۵ نجی ماده‌نک قبولی حالنده آرتیق میسیونر تهلکه‌سنک اوکنه کچمک امکانی قالمایه‌جغنده شبهه‌یوقدر. اونک ایچون عصمت پاشا حضرتلری بو موادده شدتله اعتراض ایتمکده‌در.

میسیونر تشکیلاتی ایچنده اک بویوک فعالیت کوسترن (آمریقا کنج خرستیانلر جمعیتی) در. لوزانده بولونان بو جمعیت مرخصلری کندی جمعیتلری حقنده برطاقم امتیازات تأمین ایتمک خصوصنده آمریقا مرخصنی الده ایتمشلردر. آمریقامرخصی میستر (غرو)ک‌ده بو جمعیتلری مدافعه‌یه حاضرلانمقده اولدیغی استدلال اولونمشدر.

بو مسئله حقنده مسلمان قارئلری تنویر ایتمک لطفنده بولونان توحید افکار سرمحرری ولیدبک‌افندی قارداشمز لوزاندن کوندردیکی برمکتوبده دیورکه: «(غرو)ک بوطلبنک بزم طرفمزدن ترویج ایدیله‌بیلمسنه امکان یوقدر. برکره (امریقا کنج خرستیانلرجمعیتی) متارکه‌دن صوکره کیمسه‌یه صورمه‌دن کلوب مملکتمزده یرلشمشدر، که بوحال‌اساس اعتباریله غیر مشروعدر. ثانیاً جمعیت مذکوره‌مملکتمزده صرف خرستیانلغی نشر وتعمیم ایچون کلمش وشمدی‌یه قدر برچوق کنجلریمزک‌وبالخاصه کنج‌قیزلریمزک اخلاقنک، سجیه‌سنک، عقیده‌سنک بوزولمسنه سببیت ویرمشدر. اورته‌ده بومثال وارکن آرتیق بزم بوندن صوکره بوجمعیت مشئومه‌یی مملکتمزده یاشاتمایه‌جغمزدن ذره قدر شبهه ایدیله‌مز. دکلمی؟.. فقط ایشک شایان حیرت جهتی بو جمعیت مسئله‌سنک تا لوزان صلح قونفرانسنه قدر عکس ایتمسی وبوجمعیتلری مدافعه‌ایچون بوراله‌قدر مرخصلریله کوندریلمه‌سیدر.»

اوت، اونلر کندی غایه‌لری اوغورنده بویله دیپلوماتلریله، رجال‌حکومتیله برلکده‌یورولمقسزین، بیلمقسزین‌چالیشوب طوریورلر. و اونلر بویله چالشمقله کندی ملتلرینک مادی، معنوی منفعتلرینه خدمت ایدییورلر. بونلر بزمسلمانلر ایچون بویوک عبرت‌درسلریدر. فقط عبرت آلمق ایچون‌ده بصیرت اهلی اولمق لازمدر.

نه يوكسك بر درايت !

آسياده بزدن آيريلان طوپراقلر مسئله‌سى مناقشه ايديليركن حسن بك ، (يمن) ولايتى‌ده ايشه قاريشديرمش و اهاليسى طرفندن آنا وطنه مربوط قالمق خصوصنده‌كى معلوم مراجعتلره رغماً ، بو خطه‌نك‌ده حكومتمزجه توركيادن تماميله منفك عداولونديغنى تضمن ايدن سوزلر سويله‌مشدر . حالبوكه يمنك بزدن انفكاكى كچن قونفرانسده هيچ موضوع بحث اولمامش ، بونى انكليزلربيله موضوع بحث ايتمه‌مشلردى. بزم فكريمزجه بزده بو مسئله‌يى مسكوت گچه‌بيليرز ، (يمن) ك بزده قالماسنى صراحةً طلب ايتمه‌سه‌ك بيله ، بزدن فك ايدلمه‌سنى ادعا ايدنلرده بولونماديغنه نظراً ، آرتق بزه عائد اولماديغنى اقراره لزوم يوقدى . ايشته ٥٢ دن ٥٥ نجى‌يه قدر اولان مسائلك مذاكره‌سنده يالكز بوجهت بزم نظردقتمزى جلب ايتمشدر ، كه بوبابده بزده كندى حسابمزه برقيد احترازى درميان ايتمه‌دن گچمكى موافق كورمه‌دك .

(يمن) مسئله‌سنى وبوخطه‌نك كيمه عائد اولاجغنى شيمدى‌يه قدر انكليزلر وفرانسزلر بيله بودفعه موضوع بحث ايتمه‌مشكن ، بزم هيئت مرخصه‌مزك طامدن دوشركبى بوبحثى اورته‌يه آتماسنه نه عقلمز ايردى ، نه‌ده حوصله‌مز قبول ايتدى .

هيئت مرخصه‌مزك هردرلو حقوقمزى مدافعه‌ده كوستردكلرى عزم وجلادتى واقتدار ومزيتى چوق تقدير ايتمكله برابر ، طوروب طورور كن (يمن) ك بزدن آيرى اولديغنى سويله‌مه‌لرينى كندى حسابمزه هيچده موافق كورمه‌دك . اساساً هيئت وكيله رئيسى رؤف بك ، گچنلرده بر نطقده يمنك اجزاى ممالكمزدن اولديغنى سويله‌مشدى . حسن بكك عكسنى سويله‌مه‌سنده‌كى حكمتى آكلايامادق .

« توحيد افكار »

دارالفنونك ومدرسه‌لرك اصلاحى حقنده

بو هفته‌كى آقشام غزته‌لرندن برى « تحصيل وتربيه‌نك عموميتله فناوابتدائى اولديغى ، بالخاصه استانبولده‌كى دارالفنونك برقاچ سنه‌دنبرى مادى ومعنوى انحطاطده بولونديغنى » يازييور. عموميت اعتباريله تحصيل وتربيه‌نك فنا وابتدائى اولديغنى ، معارفك هنوز بر استقامت سالمه طوته‌ماديغنى آناطوليده دخى كزديكمز هريرده كوردك وبونك اسباب وعواملنى ممكن مرتبه ايضاحه چاليشدق . يالكز اوچ سنه‌دنبرى بوراده بولنه‌ماديغمز جهتله استانبول دارالفنوننك صوك زمانلرده‌كى انحطاطى حقنده كافى معلوماته مالك بولونامايورز . نه هيئت اداره ، نه‌ده هيئت تدريسيه طرفندن غزته‌نك بو ملاحظه‌سى حقنده بر اعتراضده بولونولماديغى جهتله انحطاطك بر امرواقع اولديغنى قبول ايتمك لازم‌كلير.

معمافيه بز آنقره‌ده ايكن‌ده دارالفنونك اصلاحى لزومى حقنده بعض سوزلر ايشيديوردق . دين ووطن خائنى على كمالك دارالفنونى مادى ، معنوى تخريب ايده‌جك اجرا آتده بولونمسى ؛ بعض مقتدر مدرسلرى چيقارتمسى ، طلبه‌يه قارشى خصمانه برطور طاقينمسى ، اناثه مخصوص قسمى قالديره‌رق قيزلرى اركككرله بر آره‌ده بولوندورمغه مجبور طوتمسى هركس كبى مجلس ملى اعضاى محترمه‌سنى‌ده متأثر ايديوردى . بالخاصه ملتك حيات اجتماعيه‌سنه قارشى برضربه ماهيتنده اولان بو مشترك تحصيل يوزندن حصوله كلن انفعال پك شدتلى ايدى . اجنبى قوتلره استناد ايدن على كمالك بو تخريبات وضربه‌سنه او زمان دارالفنون هيئت اداره‌سنك مقاومت كوستره‌مه‌سنى انقره‌ده بعض ذوات معذور كوردكلرى حالده بعضلرى‌ده كورمه‌مك ايسته‌يورلردى . كوروليوركه على كمالك او زمان دارالفنونك كرك ماديات ، كرك معنوياتنده ايقاع ايتديكى تخريبات ، مع التأسف پك آز زمان ظرفنده بو مؤسسهٔ عاليه‌نك انحطاطنه بادى اولمش بولونيور . دارالفنون ملتك اك مهم بر ركن حياتيدر . آقشام غزته‌سنك يازديغى وجهله بونى دوشمش اولديغى انحطاطدن برآن اول قورتارمق اولياى امورك اك متحتم وظيفه‌سيدر.

*
* *

ينه عينى غزته مدرسه‌لرك توحيديله معظم بر دارالفنون وجوده كتيرمك لزومندن بحث ايديور . حقيقةً بوده حل ايدلمسى لازمكلن مسائلدن بريدر . هرطرفده مدرسه‌لرك داغنيق بر حالده بولونمسى حقيله استفاده‌يه مانع بولونيور . شرعيه وكالتى تدريسات مديريت عموميه‌سنك بو جهتى نظر دقته آله‌رق توحيد مدارس تشبثاتنده بولونمش اولديغنى انقره‌ده ايكن خبر آلمشدق . مديريت مشاراليهانك نقطهٔ نظرينه كوره هر شهر وقصبه‌ده‌كى موجود مدارس اوقافنك برلشديريله‌رك ، ينه عينى شهر وقصبه‌ده ، بلغاً مابلغ احتياجى تأمين ايده‌جك بويوك بر مدرسه انشا وتأسيس ايتمك وبوتون طلبهٔ علومى اومدرسه‌يه طوپلامق پك فائده‌لى تلقى اولونيور. تدريسات مدير عموميسى فاضل محترم اقسكيلى احمد حمدى افندى اوته‌دن برى بو مسئله ايله اشتغال ايتمكده‌در .

بوندن باشقه برى استانبولده ، برى اورته آناطوليده ، بريده ولايات شرقيه‌ده اولمق اوزره اوچ بويوك كليهٔ اسلاميه‌نك تأسيسى دوشونولمكده‌در. حتى وانده (مدرسة الزهرا) ناميله معظم برمدرسه‌نك انشاسى ايچون يوز يكرمى بيك ليرانك تخصيصى حقنده يوز اللمش كسور امضالى برتقرير مجلس ملى رياستنه تقديم اولونمشدى . مجلسك تعطيلى مناسبتيله بوتقريرك مذاكره‌سى تأخر ايتمشدر .

كرك ديكر مدارسك ، كرك بو كليهٔ اسلاميه‌لرك پروغراملرينى احضار ايتمك اوزره انقره‌ده شرعيه وكالتنده اون بش قدر افاضل

علما ومبعوثان كرامدن مركب (عصرى مدرسه‌لر) هيئتى تشكل ايتمش وبو هيئت مساعيسنى اكماله موفق اولمشدى . كله‌جك سنه تدريسيه‌دن اعتباراً استانبولده‌كى (مدرسة المتخصصين) ك بو يكى پروغرامه كوره تدريساته باشلايه‌جغى مأمولدر .

بو كليهٔ اسلاميه‌لره اقطار مختلفهٔ اسلاميه‌دن طلبه جلب ايديله‌جكى وبونلرك مصارفنه طلبه كوندرن ملتلر طرفندن‌ده معاونت ايديله‌جكى حقنده بعض صلاحيتدار ذوات ايله كوروشولمشدى .

ان شاءالله جناب حق خيرلى بر صلح وصلاح احسان ايدرده ملتمز ، علم وعرفان ساحه‌سنده‌ده بيوك قدرتلر ، ترقيلر كوسترمه‌يه موفق اولور .

هندستانده يكى بر اسلام غزته‌سى

هندستانك (قالكوتا) شهرنده فاضل محترم عبدالرزاق الملكنوى افنديننك رياست تحريريه‌سى ورئيس العلماء مولانا ابوالكلام احمد افنديننك حمايه‌سى آلتنده (الجامعه) عنوانيله عربجه بر مجموعه انتشاره باشلامشدر . (الجامعه) رفيقمزك مقاصد مهمه‌سى بر وجه آتيدر :

۱ — بالخاصه جامعهٔ اسلاميه ، وبالعموم جامعهٔ شرقيه‌يه دعوت .

۲ — ممالك اسلاميه وشرقيه آره‌سنده بالخاصه هندستان ، عالم اسلام وعربستان آره‌سنده تعارف وتعاون رابطه‌لرينى تقويه ايله هر ملتك فعاليتنى قرداش ملتلرك فعاليتيله ربط ايتمك .

۳ — انقلاب واصلاح دورنده شرق ملتلرينك صرف ايتدكارى مساعى‌يى توحيد ايتمك .

٤ — اقطار مختلفه‌ده ياشايان متفكرين اسلاميه‌نك يكديكرينى طانيماسنى ، وتجدد اسلام حقنده مبادلهٔ افكار ايتمه‌لرينى تأمين ايله اصلاحات وتجددات ايچون درست بر خط حركت تثبيت ايتمك .

۵ — اسلام مملكتلرنده ، بالخاصه هندستان وافغانستانده ، اقوام اسلاميه آره‌سنده دينى وعلمى لسان اولان واسلام حيات اجتماعيه‌سنك جانلانماسنه اك بيرنجى واسطه اولان لسان قرآنك ترقيسنه چاليشمق .

٦ — مقالات علميه نشريله ، محققينك افكارينى طوپلامقله ، تدقيقات ايله علوم اسلاميه‌نك احياسنه غيرت ايتمك .

هندلى رفيقمزك بوتون مسلمانلرك غايه‌سى اولان اشبو مقصدلرى تحقق ايتديرمك ايچون وقوع بولاجق مجاهداتنده موفق بالخير اولماسنى تمنى ايدرز .

توركلر وعربلر آره‌سنده اخوتى تحكيم ايچون

هند خلافت جمعيتك توسطى

(بومباى) ده انتشار ايدن (بومباى قرونيقل) غزته‌سنك نشرياتندن آكلاشلديغنه نظراً هندستان خلافت جمعيتى (غايا) ده عقد ايتديكى سنوى قونغره‌سنده عربستانه بر هيئت مرخصه اعزامنه قرار ويرمش وبو هيئتك « مولانا عبدالبارى ، مولانا ابوالكلام آزاد ، مسيح الملك حكيم محمد اجمل خان ، مولانا عبدالمجيد ، سيد سليمان ندوى ، سيد احمد حاجى صديق خاطرى » دن تشكل ايتمه‌سنى موافق كورمشدر . حكيم اجمل خان عربستانه كيده‌مديكى تقديرده اونك يرينه (مولانا سيد حاجى خورشيد حسنين) ك كيتمه‌سى‌ده تقرر ايتمشدى . هيئتك كاتبلكنه (مولوى سيد هاشم) تعيين اولونمشدر .

بو هيئتك وظيفه‌سى عربستانك احوالنى تدقيق وتوركلرله عربلر آره‌سنده اخوت ومودتى تحكيم ايچون صرف مساعى ايتمكدر .

حكومت مليه‌مزه افترا

bk s. 83 tavzih var.

دارالفنون معلملرندن (آورام غالانتى) افندى (وطن) غزته‌سنده نشر ايتديكى بر فقره‌ده پطريقخانه‌لرله خاخامخانه‌لرك وظيفه‌لرى تماميله روحانى اولديغى جهتله انتخابات ايشلريله علاقه‌لرى اولماديغنى سويليوركه طوغرودر . يالكز آورام افندى آره‌يه (حكومت مليه) مزى‌ده صوقوشدوره‌رق ديوركه :

« حكومت مليه ، دوموقراتيك يعنى « خلق » اساسلرى اوزرينه استناد ايتديكى ايچون ، يكى توركيا نظرنده ، هر دموقراتيك مملكتده اولديغى كبى ، يالكز افراد واردر ، دينى عقيده ايسه تماميله وجدانى بر مسئله اولديغندن دولتك قوانين مجموعه‌سيله علاقه‌سى يوقدر . »

آورام افندى بو بياناتيله (حكومت مليه) مزه افترا ايدييور . حكومت مليه اونك ظن ايتديكى كبى ـ مثلا فرانسه‌ده اولديغى وجهله ـ لائيق يعنى لادينى بر حكومت دكلدر . توركيا بيوك ملت مجلسى حكومتى بر حكومت اسلاميه‌در . واحكام شرعيه‌نك دولتك قوانين مجموعه‌سيله علاقه‌سى ، علاقهٔ اساسيه وكليه‌سى واردر . از جمله تشكيلات اساسيه قانوننده (احكام شرعيه‌نك تنفيذ واجراسى) مجلس عالى‌يه عائد اولديغى مصرحدر . بناء عليه تماميله مسلمان اولان واساسات اسلاميه‌يه ابتنا ايدن واحكام شرعيه‌يى بالفعل اجرا وتطبيق ايتمكده اولان حكومت مليه‌مزه قارشى وقوع بولان بو اسناداتى رد ايدر وآورام افنديننك حكومت مليهٔ اسلاميه‌مز حقنده سوز سويلركن سوزينى طارته‌رق سويلمه‌لرينى اخطار ايلرز .

سبيل الرشاد بعدما استانبولده انتشار ايده‌جكى جهتله كوندريله‌جك مكتوب وحواله‌لرك طوغرودن طوغرويه استانبوله ارسال اولونمسى رجا اولنور .

شهزاده باشى : اوقاف اسلاميه مطبعه‌سى

آبونه شرائطی : هر یر
ایچون سنه‌لکی (٢٧٥)
آلتی آیلغی (١٥٠)

نسخه‌سی ٥ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده
(١٠) غروشدر
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنمز .

سبیل الرشاد

١٣٣٠

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولمسی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٥٣١-٥٣٠ ٨ شوال ١٣٤١ * پنجشنبه * ٢٤ مایس ١٣٣٩ جلد ٢١

بسم الله الرحمن الرحیم *]

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ اَجَلٌ، فَاِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ .

مآل منیف

هر ملتك بر اجلی واردر ؛ اجلی کلنجه نه بر لحظه ایلری ، نه ده بر لحظه کری قالیرلر .

هر ملتك بر اجلی ، بر مدت حیاتی واردر . اجل ایکی نوعدر . او ملتلرك اجلی که جناب حق اونلری هدایته دعوت ایده‌جك پیغمبرلر کوندرر ، بو دعوتی رد ایدرلر ، انکارده عناد ایدرلر ، هلاك اوله‌جقلرینی اخطار ایدن آیاته اینانمازلر ، هلاك اولورلر . قوم نوح ، قوم عاد ، قوم ثمود ، قوم فرعون واخوان لوط بو صورتله هلاك اولمشلردر . بو نوع هلاك دعوت خصوصیه ایله کوندریلن پیغمبرلرك اقوامنه مخصوص ایدی . دعوت عمومیه ایله کوندریلن (وما ارسلناك الا رحمة للعالمین) خطابنه مظهر اولان خاتم الانبیا افندمزك بعثتیله ختام بولدی .

ایکنجی نوع اجل ، عزیز ومستقل یاشایان ملتلرك زوال واضمحلال ایله ختام بولمازسه‌ده مذلت واسارت ایله ختام بولان حیاتیدر . بو نوع اجل ، اجتماع بشریه وعمران عالمه عائد سنن الهیه‌یه مربوطدر . موضوع بحث اولان آیت کریمه‌نك ماقبلی اولان آیتلر بونی ایضاح ایتمشدر : که بو نلرك خلاصه‌سی زینتده ، طیباتدن استفاده‌ده اسراف ایتمك ، فواحش ومنکراتی ارتکاب ایتمك ، انسانلره قارشی بغی وتجاوزده بولونمق ، حق تعالایه شریك قوشمق ، بت‌پرستلکك خرافاتنه میدان ویرمك ، تقلید ویا اجتهاد ایله رؤسانك تحکمی ایچون حق تعالانك کوندرمدیکی احکام ایله ملتی تضییق ایتمکدر .

عزیز ومسعود هر هانکی ملت بو اولدیریجی ضلالتلره صاپار وبو فسادلری ارتکاب ایدرسه عزت وسعادتی هر حالده الدن کیدر ، جناب حق اونی ملکندن ایده‌جك ، ذلته دوشوره‌جك اولانلری اوزرینه تسلط ایدر . موسویلرك ، رومالیلرك ، ایرانیلرك ، عربلرك وعثمانلیلرك وباشقه‌لرینك تاریخی کوزمزك اوکنده‌در . کیمیسنك ملکی تماميله زائل اولدی . کیمیسنك بر قسمی الدن کیتدی . عقلی باشنه طوپلامازسه الده قالان‌ده کیده‌جك .

ملتلرك بو نوع اجلی سنه‌لر وکونلرله تحدید اولونمازسه‌ده علم الهیده ساعتلرله محدوددر . لسانده ساعت زمانك اك کوچوك مدتیدر . بناءً علیه آیت کریمه‌نك مآلنجه بر ملتك اجلی کلدیکی جزاسی نه بر لحظه تأخر ، نه ده بر لحظه تقدم ایدر . اسباب هلاکه صاریلان بر ملت هلاکی ایسته‌مش اولور که اونكده بو طلبه اجابت ایده‌جکی محققدر .

بو کونکی اوروپانك اسباب هلاك اولارق تعداد ایتدیکمز رذائله باطمش اولدیغی حالده کیتدکجه کسب قوت وعظمت ایتدیکی وبو ... مقابل مغلوب ملتلرك ، بالخاصه اسیر اولانلرك آرتیق اوروپانك ما... مادیه‌سنی ، هر قیددن آزاده حریت فسق وفجورینی آلمقـ... بو کا... برچاره اولمادیغنی سویلدکاری مقام اعتراضده درمیان اولو... جواباً دیرزکه :

*] مصرده چیقان (المنار) دن خلاصةً وبعض علاوه‌لرله نقل اولونمشدر .

سبيل الرشاد

سنه ١٣٣٠

آبونه شرائطی : هر یر
ایچون سنه‌لکی (٢٧٥)
آلتی آیلغی (١٥٠)

نسخه‌سی ٥ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده
(١٠) غروشدر
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولمسی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم | باش محرر محمد عاكف | صاحب و مدیر اشرف ادیب | اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٥٣٠-٥٣١ | ٨ شوال ١٣٤١ | ✻ پنجشنبه ✻ | ٢٤ مایس ١٣٣٩ | جلد ٢١

بسم الله الرحمن الرحیم [*]

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ ، فَاِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ .

مآل منیفی

هر ملتك بر اجلی واردر ؛ اجلی کلنجه نه بر لحظه ایلری ، نه‌ده بر لحظه کری قالیرلر .

هر ملتك بر اجلی ، بر مدت حیاتی واردر . اجل ایکی نوعدر . اوملتلرك اجلی که جناب حق اونلری هدایته دعوت ایده‌جك پیغمبرلر کوندرر ، بو دعوتی رد ایدرلر ، انکارده عناد ایدرلر ، هلاك اولاجقلرینی اخطار ایدن آیاته اینانمازلر ، هلاك اولورلر . قوم نوح ، قوم عاد ، قوم ثمود ، قوم فرعون واخوان لوط بو صورتله هلاك اولمشلردر . بو نوع هلاك دعوت خصوصیه ایله کوندریلن پیغمبرلرك اقوامنه مخصوص ایدی . دعوت عمومیه ایله کوندریلن (وما ارسلناك الا رحمة للعالمین) خطابنه مظهر اولان خاتم الانبیا افندمزك بعثتیله ختام بولدی .

ایکنجی نوع اجل ، عزیز ومستقل یاشایان ملتلرك زوال واضمحلال ایله ختام بولمازسه‌ده مذلت واسارت ایله ختام بولان حیاتیدر . بو نوع اجل ، اجتماع بشری‌یه وعمران عالمه عائد سنن الهیه‌یه مربوطدر . موضوع بحث اولان آیت کریمه‌نك ماقبلی اولان آیتلر بونی ایضاح ایتمشدر : که و نلرك خلاصه‌سی زینتده ، طیباتدن استفاده‌ده اسراف ایتمك ، فواحش ومنکراتی ارتکاب ایلمك ، انسانلره قارشی بغی وتجاوزده بولونمق ، حق تعالی‌یه شریك قوشمق ، بت‌پرستلك خرافاتنه میدان ویرمك ، تقلید ویا اجتهاد ایله رؤسانك تحکمی ایچون حق تعالانك کوندرمدیکی احکام ایله ملتی تضییق ایتمکدر .

عزیز ومسعود هر هانکی ملت بو اولدیرجی ضلالتلره صاپار وبو فسادلری ارتکاب ایدرسه عزت وسعادتی هر حالده الدن کیدر ، جناب حق اونی ملکندن ایده‌جك ، ذلته دوشوره‌جك اولانلری اوزرینه تسلط ایدر . موسویلرك ، رومالیلرك ، ایرانیلرك ، عربلرك وعثمانلیلرك وباشقه‌لرینك تاریخی کوزمزك اوکنده‌در . کیمیسنك ملکی تماميله زائل اولدی . کیمیسنك بر قسمی الدن کیتدی . عقلی باشنه طوپلامازسه‌الده قالان‌ده کیده‌جك .

ملتلرك بو نوع اجلی سنه‌لر وکونلرله تحدید اولونمازسه‌ده علم الهیده ساعتلرله محدوددر . لساننده ساعت زمانك الك کوچوك مدتیدر . بناءً علیه آیت کریمه‌نك مآلنجه بر ملتك اجلی کلدیکی جزاسی نه بر لحظه تأخر ، نه‌ده بر لحظه تقدم ایدر . اسباب هلاکه صاریلان بر ملت هلاکی ایسته‌مش اولورکه اونك‌ده بو طلبه اجابت ایده‌جکی محققدر .

بو کونکی اوروپانك اسباب هلاك اولارق تعداد ایتدیکمز رذائله باطمش اولدیغی حالده کیتدکجه کسب قوت وعظمت ایتدیکی وبوکا مقابل مغلوب ملتلرك ، بالخاصه اسیر اولانلرك آرتیق اوروپانك مدنیت مادیه‌سنی ، هر قیددن آزاده حریت فسق وفجوری آلمقدن باشقه برچاره اولمادیغنی سویلدکلری مقام اعتراضده درمیان اولونابیلیر . بوکا جواباً دیرزکه :

---

[*] مصرده چیقان (المنار) دن خلاصةً وبعض علاوه‌لرله نقل اولونمشدر .

فسق وفسادك ملتلر اوزرنده تأثیراتی ، افراد اوزرنده‌كی تأثیراتنه مشابه‌در. مثلا اطبانك كافه‌سی ایچكینك مضر وامراض بدنیه وعقلیه‌یه سبب اولدیغنی بیان واثبات ایتمكده متفقدرلر. فقط ایچكینك قوتلی بر بنیه اوزرنده‌كی تأثیری ایله ضعیف بر بنیه اوزرنده‌كی تأثیری بر دكلدر . ایچكینك مبذولا قوللانلماسیله آز قوللانلماسی آره‌سنده فرق واردر. صوكره ایچكیلرده مضرت اعتباریله یكدیكرندن فرقلی درلر. اطبای اجتماع ده فسق وفجورده اسرافك ملتلری افساد ایده‌جكنی، ظلم وبغیك، احتراصاتك ، رقابت استعماریه‌نك اسباب هلاكدن اولدیغنی بیان ایتمكده‌در . فقط اوروپا دولتلرینك ، بو اجتماعی خسته‌لقلرك سرعت تأثیرینه، امراض بدنیه‌یه قارشی قوللانیلان علاجلر وتدابیر واقیه كبی ، مقاومت ایده‌جك قوای مادیه ومعنویه‌سی مبذولدر . بونلرك اك مهمی نظام ایله ظلمده بیله سنن اجتماعیه‌یه رعایت، ظلمه عدالت كسوه‌سنی كیدیره‌جك وسائل واسبابی ایلریله‌تمك، باطلی عین حق كوسترمك ، فسادی صلاح شكلنده ابراز ایتمك ،ظلمه دوچار اولانلر میاننده دخی كندیلرینه یاردمجی بولمق، حتی بر چوقلری یعنی حاكمیت اجنبیه‌نك حاكمیت ملیه‌یه مرجح اولدیغنه اقناع ایتمك كبی شیلردر . مصر شاعری حافظ ابراهیم اولجه مصرده وقوع بولان ظلم ایله اجنبیلرك ظلمی آره‌سنده‌كی فرقی بو بیتیله پك كوزل افاده ایتمشدر :

لقد كان هذا لظلم فوضى فهذبت
حواشیه حتى صار ظلما منظما

معناسی « بو ظلم اولجه آنارشی حالنده ایدی . كله‌سی قولاغی دوزه‌له‌رك نهایت منتظم بر ظلم اولدی . »

بر كره استاد امام شیخ (محمد عبده) یه صوردق : « نیچون بو فرنكلرك شئون دینیه وسیاسیه‌لرنده‌كی باطله حقك ضربه‌سی ایڭمه‌یورده پایدار اولویور ؟

مفتیٔ مرحوم بوكا جواباً « بونلرك باطلی نظامه تابع اولدیغی ایچون یاشایور . اونك كبی بر نظامه ، یاخود دها ای بر نظامه تابع اولان حقدركه اوباطلی ازاله ایده‌بیلیر ! » دیمشدی .

مع مافیه بونلرك بوحالی انتقام الهی‌یه مانع دكلدر . بووضعیت تأخیر اجل ایله تأخر عذابك بر مثالیدر . یوقسه عذابك اسباب منعندن دكلدر . چونكه عذابك منع وقوعی حق وعدالته ، اعتداله ، صلح وصلاحه رجوع ایله ممكندر . آوروپانك حكما وعلماسی‌ده بوكا واقفدر .

آوروپا حكما وعلماسی بوحقیقته وقف ایسه‌لر نیچون آوروپا ملتلرینه حقیقی اخطار ایله بونلری طریق هلاكدن چویرمیورلر ؟

بوكا جواباً دیرزكه : بوخصوصده بزم حالمز اونلرك حالندن دها غریبدر . حق تعالی بزه كتاب مبیننده دنیامزه وآخرتمزه متعلق هر خصوصی بیلدیردیكی وكتاب اللهك قلوب مؤمنین اوزرنده‌كی تأثیری علمای مادیوندن هرهانكیسنك سوزیله قابل قیاس اولمادیغی حالده اوامر الهیه‌یی ناصل دیكله‌میورسه‌ق اونلرده اویله دیكله‌میورلر ، دیكله‌سه‌لر بیله ، آكلامیورلر . حیات فردیه‌ده نیجه نیجه دوقتورلر كورولوركه مسكراتك تأثیراتی ، تخریباتنی یقیناً بیلدكلری حالده ینه ایچرلر ! حیات عمومیه‌ده‌ده عینی حال كورولور .

بز قرآن كریممزك ودین مبینمزك تعلیم وهدایتی سایه‌سنده عزیز وقوی ، مستقل ومتحد بر امت ایدك . بر طاقم احتراصات یشنده قوشارق پارچه‌لانه‌رق ضعیف اولدق . زمان بعض مسلمان ملتلره یاردیم ایتدی ، بونلرده اعتلا ایتدی ، كسب قوت ایتدی، صوكره ینه ضعیف دوشدی، آره‌مزده بزه آیات الهیه‌یی خاطرلاتان ، بزی حیاته دعوت ایدنلر اولدی. امرامز ، علمامز، خلقمز دیكله‌مه‌دی؛ وبالنتیجه اقوام اسلامیه‌نك یوزده طقسان طقوزی اسیر اولدی .

انتباه اسلامك حقیقی صفحه‌سنه كیرن مسلمانلرك بوندن صوكره قرآن كریممزك كوستردیكی راه حق ونجاتده یورویه‌رك ودائما تعالیم قرآنیه‌یی رهبر اتخاذ ایدرك حیات اسلامیه‌یی اولومدن ، ذلتدن ، اسارتدن قورتارمغه حصر مساعی ایتمه‌لری بكله‌نیر ! یوقسه آوروپانك طریقنه كیرمك بوملتلرك سریع آدیملرله كیتدكلری هدف انتقام وعذاب الهی‌یه كیتمكدن باشقه برشی دكلدر .

مسلمانلق فكر وحیاته نه‌لر بخش ایتدی ؟

١

محرری : شیخ عبدالعزیز جاویش

اون طقوزنجی عصرك مبادیسندن اعتباراً اوروپا سیاحلری ومحررلری دین اسلامی تدقیقه ، اونك صفات كاشفه‌سنی آرامغه باشلامشلردر . اوروپالی سیاح و محررلرك بوتدقیقاتی اسلام عالمنده آثارشینك حكمران اوله‌رق اسلام وحدتی تارمار، مسلمانلرك اجدادندن وارث اولدقلری مدنیت صحیحه‌یی تخریب ایتدیكی دوره مصادفدر . معلوم اولدیغی اوزره اقوام اسلامیه اون بشنجی عصر میلادینك صوكلرندن اعتباراً اولكی عصرلرده‌كی حیات اسلامیه‌یه منافی یكی بر شكلده میدانه چیقمشدركه بونك سببی اوروپا دولتلری اسلامه مقاومت ووسائل ممكنه ایله اسلام علیهنده مجادله اساسنه مبتنی بر پروغرام قبول ایتمشلردی .

اوزماندن اعتباراً اندلس مسلمانلرینك یأسی شدتلنمش، انكیزیسیون

محكمه‌لری بونلره قارشی هردرلو ظلم واشكنجه‌یی تطبیق ایتمش وبونك اوزرینه اوراده قالان مسلمانلرك بقیه‌سی‌ده طاغیله‌رق تاریخك قید ایتدیكی انحطاطه دوچار اولمشلردر. دها صوكره‌لری افریقا، هندستان، جاوه‌ده و مركزی آسیاده‌كی اسلام امرا‌سنك‌ده اخلاقی بوزوله‌رق استبداده باشلامشلر وبو صورتله آنارشی، جهالت، خرابیت كبی آفتلر انتظام، عرفان و عمرانك یرینی طوتمشدر. غربی اوروپانك شرقده استعمار سیاستنی تعقیب ایتمكه باشلامه‌سی‌اوزرینه عرب تجارتی، عرب آثارینی امحایه چالیشمه‌سی، مثلا پورتكیزلرك اون آلتنجی عصرده قالكوتا، بحرین آطه‌لرنده‌كی اسلام سفائن تجاریه‌سنی‌ده امحا ایتمه‌لری‌ده بوكا یاردیم ایتمشدر.

صوك عصرلرده مسلمانلر بوفلاكتلرله مجادله ایدوب طورور‌كن اولجه اسلام مملكتلرنده عصرلرجه برقرار اولان علوم وفنون وصنایع كبی ظواهر مدنیتله اشتغاله وقت بولامامش، اوروپالیلرك شرقی تدقیق ایتمك هوسنه دوشدكلری اون طقوزنجی عصرك مبادیسنه قدر وضعیت بوشكلده دوام ایتمشدر. ایشته بو اوروپالیلر اسلام عالمنی بالاده تعریف ایتدیكمز شكلده كورمشلردر.

اسلامك دور فتوحاتندن اعتباراً اوروپالیلرك مسلمانلغه قارشی طویدقلری اسكی عداوتك دینیمزی حقیقته تمامیله مغایر برشكلده تصویره سائق اولدیغی‌ده آشكاردر. افریقایه‌قارشی بسله‌نن احتراصات، بوقطعه‌نك شمالنده تطبیق اولونمق ایسته‌نیلن استملاك سیاستی، مسلمانلغی شكل حقیقیسیله كوسترمكه مانع اولدقدن باشقه، افریقانك بواقسامنی الده ایتمه‌یی آرزو ایدنجه اوروپا دولتلری نام اسلامی تزییفه واونی اك قارا كلق رنكلرله كوسترمكه باشلایه‌رق اساساً جهالت ایچنده یوزن و علم و عمل ساحه‌سنده هیچ بر موقعی قالمایان بوملتلری بوس‌بوتون صارصمغه حصر فعالیت ایتمشلردی. بوندن طولایی مسلمانلق علیهنده قرون وسطاده تألیف اولونان اثرلرك احیاسنه، احكام اسلامیه وقرآن عظیم‌الشانه‌قارشی چركین پروپاغاندالرك ترویجنه‌باشلانیلمش وبواوغورده نیجه نیجه مطبوعات و نشریات ایله چالیشلدقدن صوكره اسلامك مدنیتی قبوله مساعد اولمادیغنه، اقوام اسلامیه‌نك، مسلمانلق یوزندن، اوروپا ملتلرینك یوكسلدیكی پایهٔ مدنیته یوكسله‌میه‌جكنه دائر حكملر ویرلدی. وبویله‌جه هر نه زمان اسلام عالمنه قارشی تحقق ایتدیرمك ایسته‌دكلری بر غرضلری بولوندیسه بویولدن تجاوزاته كرمی ویره‌رك استعماری هدفلرینه وارمشلردر. مع‌مافیه بونی پك طبیعی تلقی ایتمه‌لیدر. ملتلرك دشمنلرندن انتقام آلمق سوداسنه دوشمه‌لری، دشمنلرینی ازمك قیرمق ایسته‌ملری بوهدفی تحقق ایتدیرمكه خادم بوتون وسائل ممكنه‌یه باش وورماسنه، دشمنلرینی بوس‌بوتون باشقه برشكلده كوسترمسنه، دشمنلرینه اك آغیر اسنادلری روا كورمه‌سنه سائق اولابیلیر.

دییورلركه: دین اسلام مدنیتی قبول ایده‌من، ومسلمانلر مسلمانلغی معبدلره حصر ایتمه‌دكجه غرب ملتلریله رقابتی دوشونه‌ماملیدرلر!

بویله بر سوز، مدنیت و سیاستده هیچ بر تاریخی اولمایان بر دینه سالك اولانلر حقنده سویلنه‌بیلیرسه‌ده بونی مسلمانلر حقنده سویلمكه هیچ بر امكان یوقدر.

روما دواتی ایله اوندن اول ویا اوندن صوكره تشكل ایدن معظم دولتلر آنجق ملتلرینی تهذیب و جامعه‌لرینی توثیق ایدن، معارفی یوكسلتن، قوانینك اصلاحنه، تشكیلات سیاسیه‌نك یی‌درپی تأسیسنه خدمت ایدن عصرلرك مروریله عظمت و سطوت شاهقه‌لرینه چیقه‌بیلمشلردر. هیچ بر ملت كورولمامشدركه بومقصدلر اوغورنده احكام زمانه توفیقاً آتیلماسی اقتضا ایدن ضروری آدیملری آتمادقجه بر حصهٔ مدنیت و عظمت صاحبی اولسون. و بو ضروری آدیملری آتمق مسئله‌سی عصرلرك، هیچ اولمازسه بر قاچ نسلك یاپه‌بیله‌جكی بر ایشدر.

فقط اهل قرآن بو وادیده محیرالعقول خارقه‌لر كوسترمشلردر. عادتا بر آدیمده هیچ بر ملتك ایریشه‌مدیكی، یاقلاشه‌مدیغی بر غایه‌یه وارمشدر.

رسالتپناه افندمزك زمان بعثتنده عربلر طارمه طاغنیق برملتدی. اسلامدن اول عربلرك بر كون بر كله اطرافنده طوپلاندقلری و بر مملكت تشكیل ایتدكلری، بر دین ایله متدین اولدقلری كورولمش بر شی دكلدر. بالعكس عربلر بربرلریله دوكوشور، قان دعوالری كوده‌ر و بو دعوالرك اوغورنده دائما قان دوكر طوررلردی.

عربلرك رعایت ایتدكلری بر قانون، سیاستلرینی توحید ایدن بر تشكیلات، علوم ومعارف، زراعت وصناعته واقتصادیاته توسل ایتمه‌لرینی تأمین ایده‌جك بر نظاملری یوقدی.

پیغمبرمزك (مدینه) دن (مكه) یه هجرت بیوردقلری زمان عربلرك حالی بو مركزده ایدی. بعثت محمدیه‌نك، هجرتدن مكه‌نك فتحنه قدر كچن مدت اثناسنده یعنی تقریباً اون سنه ظرفنده، نه‌یاپدیغنی تدقیق ایده‌لم.

بواون سنه ظرفنده ثابت بر دستور، عربلر آره‌سنده‌كی قان دعوالرینی، عرب وحدتنی تارمار ایدن عنصری عصبیتلرك كافه‌سنی امحا ایدن بر اخوت دینیه، بر یوزنده‌كی بوتون اموالك صرفیله بیله تحققنه امكان اولمایان بر الفت وجوده كلمشدر.

بو اون‌سنه ظرفنده مشروطی، شوری، دموقراتیك برحكومت تأسیس ایدرك جزائی، مدنی كافهٔ حقوقده حاكم ایله محكومی، فقیر ایله امیری مساوات تامه دائره‌سنده برلشدیرمش و بو نظام قارشیسنده هرهانكی برفردك قوانین قرآنیه‌نك فوقنه چیقمه‌سنه امكان براقامشدی.

چونکه قرآن نظرنده (فوق القانون) اولمق اسکی زمانلرك قراللره و پرنسلره پرستش عادتنك آثارندن باشقه برشی دکلدر .

مسلمانلقده (توحید) قاعده سنك تقریریله ملوك وامرانك حقوقی ییقلمش ، کندیلرینه عوامك پایه سندن یوکسك طابعه لری دعواسی خرد و خاش اولمش و اوزماندن اعتباراً انسانلر حاکملرندن حساب صورمه نك ، اونلردن استقامت اوزره حرکت ایتمه نی ایستمه نك حقوق بشریه دن اولدیغنی آکلامشدر . قرآن کریم ، بوندن باشقه نجه آیتلرنده انسانلردن بر جماعتك سیاست واداره یی مراقبه ایتمه سنی ، امر بالمعروف و نهی عن المنکر وظیفه سنی ایفا ایلمه سنی تکلیف ایلمشدر . « ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر = ایچکزده خیره دعوت ایدن ، معروفی امر ایدن ، منکری نهی ایدن برجماعت بولونسون » قرآن کریم بوکبی آیات کریمه ایله حریت کلامی ، حریت انتقادی تقرر ایتمش ، رجال سیاست و رجال اداره یی ، حتی عامهٔ ناسی حسابه چکه جك بر جماعت بولونماسنی امر ایتمشدر . (١)

مسلمانلغك روح سیاسیسی
٢

محرری : سید امیر علی

دین اسلامك سجیهٔ سیاسیه سی رسالتپناه افندمز حضرتلری طرفندن ، (مدینهٔ منوره) یه مواصلت بیوردقلری زمان موسویلره اعلان اولونان برات ایله مسلمانلغك جزیرة العربده تماماً تأسسی متعاقب (نجران) خریستیانلریله مجاور اولکه لره کوندردکلری تبلیغات مهمه دن مستبان اولمقده در . بوصوك وثیقه بوتون اسلام حکمدارلرینك خریستیان تبعه لرینه قارشی تعقیب ایتدکلری سیاستك پرنسیپلرینی محتویدر . حکومات اسلامیه میاننده هر هانکی سببه مبنی بو دساتیردن آیریلان بولونشسه بونك سببنی یا او حکومتك ، یاخود حکمدارینك سجیه سنده آرامق لازمدر . بناءً علیه اکثریا دین نامنه سوز سویلیه ن وحرکت ایدن ضرورت سیاسیه یی برطرف ایده جك اولورسه ق دنیاده هیچ بردینك سائر ادیانه سالك اولانلره قارشی مسلمانلق قدر انصاف ایله معامله ایتمه دیکی توضح ایدر . آره صیره « حکمت حکومت » شو ویا بو حکمداری بر آز انصافسزلق یاپمغه ، یاخود مملکتنده وحدت دین اوزرنده اصرار ایتمکه سوق ایتمش اولابیلیر . فقط بالذات بونظام اساسی اك مکمل انصافی محافظه ایتمشدر .

خریستیانلرله موسویلر ، بر قاعده اولارق ، آیین دینیلرینی اجرا خصوصنده هیچ بر تضییقه دوچار اولمامش ، ودینلرینی تبدیله اجبار ایدلمامشلردر . کندیلرندن خصوصی بر ویرکو اعطاسی طلب اولوندیسه ، بوطلب خدمت عسکریه دن عفولرینه مقابل ایدی که دولتك حمایه سندن استفاده ایدنلرك عامه نك تحمل ایتدیکی یوکاری تخفیفه اشتراك ایتمه لری بر وجیبهٔ حقدر . بت پرستلره قارشی دها فضله شدت استعمال اولوندیغی کوزه چارپارسه ده بوصرف نظری ساحه یه منحصر اولوب عمومی ساحه ده قانون عموم ایچون عینی درجه سربستی یی بخش ایدیبوردی . هر هانکی زمانده بونلره قارشی شدت استعمال اولونمش ایسه بونك سببنی یا حکمدارك ، یاخود خلفك احتراصاتنده آرامق اقتضا ایدر .

غیر مسلملرك اسلام مملکتلرنده الیم شرائط داخلنده یاشادقلرینه دائر درمیان اولونان کهنه نظریاتی تأیید ایچون فقهای متأخرینك محدود نقاط نظرندن باشقه قرآن حکیمك ده بعض آیات کریمه سنه اشارت اولونارق علیه الصلاة والسلام افندمزك غیر مسلملره مساعد بر نظرله باقادقلری ومسلمانلرله غیرمسلملر آره سنده دوستانه مناسباتی ترویج بیورمادقلری کوسترلمك ایستنیلیور . مسئله یی موضوع بحث ایدرکن مقام استشهادده ایراد اولونان آیات بیناتك زمان اعلاننده اسلامك کیریشدیکی حیات وممات مجادله سیله بومجادله نك ایجاباتنی بت پرستلر ، خرستیانلر وموسویلر طرفندن مسلمانلری مسلمانلقدن چویرمك ، تردی یه اوغراتمق ایچون قوللانیلان خائنانه وسائطی ومجرمانه تشبثاتی کوز اوکنه کتیرملیدر . اویله برزمانده علیه الصلات والسلام افندمزك آرقداشلرینی عقائد مخاصمه اصحابنك قوردیغی تجبیع ومنافقانه سوء قصدلردن تحذیر ایتمه سی لازمدی . مقایسه لی تاریخ متتبعلرندن هیچ بری علیه الصلات والسلام افندمزی کوچوك برجماعت تشکیل ایدن مسلمانلرك دشمن خیانتندن تحفظی تأمین ایتمه سندن طولایی موجب عتاب کورهمز . فقط پیغمبرمزك غیر مسلم تبعه یه معامله سنی تدقیق ایتدیکمز زمان بومعامله نك پك صمیمی برانصاف وتوجه ایله ممتاز اولدیغنی کوروروز .

عجبا هانکی عنصر فاتح ، یاخود هانکی دین غالب تحت تابعیتنده اولان ملتلره پیغمبرمزك بوتأمیناتدن دها مکملنی اعطا ایتمشدر ؟ پیغمبرمز بیوریبورکه :

« نجران خریستیانلریله مجاور اولکه لره اللهك سلامیله پیغمبرینك عهدی جانلرینه ، دینلرینه ومالّلرینه شاملدر . حاضرلرله غائبلر وسائرینك ، آیین دینیلرینی اجرا ایتملری خصوصنده هیچ بر مداخله وقوع بولمایه جغی کبی حقوق واستفاده لرده هیچ بر تبدل وقوع بولمایه جق ، هیچ بر پسقپوس پسقپوسلغندن آیریلمیه جق ، هیچ برراهب مناسترندن قالدیرلمیه جق ، اولجه حائز اولدقلری هر استفاده دن کماکان استفاده یه دوام ایده جکلر ، هیچ بر هیکل ، ویا بر صلیب تخریب اولونمیه جق ، هیچ بر تضییق وقوع بولمایه جقدر ، جاهلیت کونلرنده اولدیغی قان دعوالری کودولمیه جك واولکه لری اردولر طرفندن قرارکاه اتخاذ اولونمیه جقدر . »

(١) بومقاله ، برلینده انتشار ایدن آلمانجه « عالم اسلام » مجموعه سندن اقتباس اولونمشدر .

هندستان

حركت اسلاميه‌سى

بوندن اولكى نسخه‌مزده هندستانك (قالكوته) شهرنده انتشار ايتمكده اولان عربجه (الجامعه) رفيقمزك هندستان حركت اسلاميه‌سى حقنده يازديغى ايلك مقاله‌يى درج ايتمشدك . (الجامعه) نك ايكنجى نسخه‌سندن ايكنجى مقاله‌سنى‌ده بروجه آتى ترجمه ايدييورز :

« هلال » ك دعوتى دين وسياست نامنه وقوع بولويوردى . بر طرفدن بدعتلر ومحدثات اعتقاديه وعمليه ايله مجادله ايدرك ادله وبراهين عقليه ايله طوتونمغه دعوت، اجتهاد ونظر قاپولرينك آچيلمه‌سنه، خالص مسلمانلغه اتباع اولونماسنه، كتاب وسنتك احياسنه دلالت ايديوردى. ديكر طرفدن سياست واديسنده (هلال) حريت واستقلال تامه دعوت ايدييوردى .

هلالك دعوت دينيه‌سى سياسى‌ده شامل ايدى . بوراده دين ايله سياسى تفرق ايتمكلكمز آنجق اعتياد سائقيله وقوع بولمقده‌در . يوقسه (هلال) ك دعوتى تماميله دينى بر دعوت ايدى . حريت مليه كبى ، اسارتى ازاله كبى ، استبدادى استيصال ، مساواتى تأسيس كبى اساسات ، اساسات صحيحهٔ اسلاميه خارجنده بولونمق شويله طورسون ، بالعكس مقاصد اساسيهٔ اسلاميه‌دندر . (هلال) ك شعارى « مسلمانلقله اسارتك ، ايستر اسارت بدنيه ، ايستر اسارت فكريه اولسون، برارده ياشاميه‌جغى » در. عقائد اسلاميه‌نك اساسى توحيد اولديغندن توحيدك مقتضاسى انسانك آنجق جناب حقه قوللق ايتمه‌سيدر. سائر مخلوقات ايسه آنجق كندى كبى انساندر . اونلره قوللق ايده‌مز . قرآن كريمك « توحيد » حقنده‌كى تبليغاتنك خلاصه‌سى موحد اولان انسانك فكراً وبدناً حر ومستقل اولماسيدر. مشرك ايسه عبوديت فكريه وماديه‌نك زنجيرلرينه باغليدر . « هلال » طرفندن اجرا اولونان دعوتك محورى قرآن عظيم الشان ايدى . هرهانكى مسئلهٔ علميه ويا حكمت فلسفيه‌يى كتاب مبيندن استخراج ايدييوردى .

بناءً عليه (هلال) ك صحيفه‌لرى آيات كريمه واحاديث شريفه ايله طولودر. قارئلر بونلرى ازبرلر، بونلرله استشهاد ايدرلردى. هندستانك بوتون محافل علميه‌سى (هلال) ك قرآن كريمى اكلامق ايچون يكى بردور آچديغنى وكتاب اللهى اكلامه‌دن اوقومغه برخاتمه چكديكنى قبول ايدييورلردى .

(هلال) قرآن كريمى تتبع واحتوا ايتديكى حقائقى ، اساسات اجتماعيه وحكميه‌يى استنباط واستخراج خصوصنده يكى وجاذب براسلوب ايجاد ايتمشدركه بوسايه‌ده دعوتى سرعتله موفقيت احراز ايلمشدر . بوندن باشقه (هلال) علوم قرآنى تتبع وكشف ايچون يكى برطاقم مقدمات واصول وضع ايتمش ، نظريات فلسفيه وعلوم عصريه‌دن تولد ايدن شبهه‌لرى‌اك قوتلى براهين ايله مغلوب ايلەمشدر . (هلال) وحى الهينك يقين، برهان ، بصيرت، علم وعرفان اولديغنى ، منكرلر طرفندن طوتولان يولك ظن ، ريب ، شك ، تخمين وجهالت يولى اولديغنى ايضاح ايلمشدر . (حيات) مسئله‌سنك آنجق قرآن كريم طرفندن حل اولونديغنى بيان ايتمشدر . بالنتيجه (هلال)ك دعوتى آز برزمانده بوتون هندستانده‌ده تعمم ايتمش ، مسلمانلقدن اوزاقلاشان ، مسلمانلغى سوميه‌ن منور كنجلكى‌ده جذبه موفق اولمشدر .

كرچه صوك زمانلرده يكى بر علم كلامك ، عصر حاضره مناسب بر تفسيرك لزومنه دائر بعضى سسلر يوكسلمش، فقط برشى يا پيلامامشدى. چونكه بوباغيرانلر علوم عصريه‌دن ومدنيت غربيه‌دن چوق اوركمشلر، جسارت وجلادتلرينى ضايع ايلمشلردى . بونلر آيات كريمه‌يى برطاقم تأويلات واهيه‌يه اويدورمغه باقيورلر وطريق اعتزاله صاپيورلردى . مع مافيه زمانك بوطائفهٔ معتزله‌سى اسكى معتزله‌دن پك كريده‌درلر . چونكه اسكى معتزله‌نك تأويلاتى لسان عربك ايجاباتندن خارجه چيقمايوردى. حال بوكه بويكيلرك تأويلاتى برطاقم تحريفاتدن باشقه برشى دكلدى . بونلرك رئيسى (عليكره) كليهٔ اسلاميه‌سنك مؤسسى (سيد احمد خان) در.

فقط (هلال) ك مسلكى بونلرك مسلكى دكلدى . (هلال) ، قرآن كريمك كافهٔ علوم بشريه‌يه ونظريات جديدهٔ فلسفيه‌يه حاكم اولديغى، علوم بشريه ايله نظريات فلسفيه‌نك حق وباطله محك وميزان اوله‌ميه‌جغى، چونكه يكديكرينى ناقض اولديغى وبالذات ثبوته محتاج بولونديغى ، بونلرك مباحث دينيه‌يه كيره‌ميه‌جكنى ، چونكه اصطلاح شرعيسيله (رأى) اولديغنى بيان ايدييور وكافهٔ اصول وفروعده مذهب سلفه دعوتله بونك حق وعلم وحكمت صحيحه‌يه مطابق اولديغنى ايضاح ايدرك علوم سماويه ايله نظريات فلسفيه اره‌سنده‌كى مجادله‌نك قرآن كريمك غالبيتيله ختام بولاجغنى اعلان ايدييوردى .

(هلال) ك بين العلماء رواجنه سبب دعوت واقعه‌سنك كنديلرينه يابانجى كلمه‌سيدر . كرچه هلالك تقليده قارشى وقوع بولان شدتلى هجومى واجتهاد قاپوسنك اچيلماسنه دلالت ايتمه‌سى جمود وتقليد طرفدارانه آغير كلديكى كبى احياى سنت وازالهٔ بدعت ايچون وقوع بولان دعوتى متصوفه واصحاب طرق‌ده رنجيده ايتمش ايدى . فقط (هلال) ك مجاهدهٔ ثباتكارانه‌سى علما ومشايخى‌ده تسخير ايتمش واكثريسى‌ده اوكا التحاق ايتمشدر . آچيقده قالانلرك ايسه مملكتده شايان دقت برنفوذلرى اولماديغى كبى هيچ براهميتلرى‌ده يوقدر .

الحاصل (هلال) ك دعوتى استقلال سياسى ايله تجدد دينى‌يى شاملدى . شيمدى بودعوتك اساساتنى قيد ايده‌لم :

١ ــ جناب حق مسلمانلرك مقصد مليسنى اشبو آيت كريمه ايله

بیان بویورمشدر . (وکذلك جعلناکم امة وسطا و لتکونوا شهداء علی الناس) مسلمانلر بوتون بشریته قارشی حق وسعادتك شاهدلریدر. بوتون انسانلری هدایته ایصال ایچون ، هپسنی سعادته اولاشدیرمق ایچون توسط ایدرلر. « شهادت » مسلمانلرك ملی ، اجتماعی غایه‌سیدر. بوندن طولاییدرکه مسلمانلر (خیرالامم) و (خیرالبریه) در . وینه بوندن طولاییدرکه یریوزنده استخلاف اولونمشلر . حیات دنیاده بر ملتك ارتقا ایده‌بیله‌جکی اك یوکسك مقام بودرکه مسلمانلرك ملی غایه‌سی بوندن باشقه برشی دکلدر .

۲ — ایستر اجنبیلرك اسیری ، ایستر ملتك ایچندن توره‌ین غاصبلرك اسیری اولمق مسلمانلقله قابل تألیف دکلدر. حریت اوغورنده چالیشمق ، استقلال اوغورنده بوتون مصائبه کوکس کرمك ، مجادله ایتمك مسلمانلرك وظیفهٔ ملیه‌سیدر. مسلمانلر یاسربست یاشارلر، یاخود شرفله اولورلر. مسلمانلقده بونك اورته‌سی یوقدر. چونکه مسلمانلق مسلمان اولان حکامك استبدادینی تجویز ایتمزسه ناصل اولورده اجنبیلرك استبدادینه راضی اولمالرینی تجویز ایدر ؟ ذلت وعبودیته انقیاد ایدنلر هیچ شبهه‌سز نماز قیلسه‌ده ، اوروج طوتسه‌ده ، مسلمان اولدیغنی ادعا ایتسه‌ده حیات اسلامیه‌دن محرومدر .

۳ — هندستان مسلمانلرینك ایکی وظیفه‌سی واردر : برنجیسی اسلامی ، عمومیدر. ایکنجیسی ملیدر، مملکتلرینه خاصدر. برنجیسی هندستان مسلمانلرینك مملکتلرینك حدودینه حصر نظر ایتمیه‌رك بوتون دنیایه باقمه‌لرینی ایجاب ایدر. چونکه اسلام رابطه‌سی ملیت ، مملکت حدودندن وارسته جهانشمول براخوتدر. بر مسلمان دنیانك هرهانکی طرفنده مقیم اولورسه اولسون اخوت عمومیهٔ اسلامیه‌نك برعضویدر. مسلمانلر ملیت ومملکت قیدلرندن متجرد مجتمع برهیئت بشریه اولارق تجلی ایتمه‌لرینی تأمین ایده‌جك تشکیلاتی وجوده کتیرمزلرسه صرف ملیت ومملکت اساسنه ابتنا ایده‌جك فعالیتلری برفائده ویرمز. بناءً علیه (جامعهٔ اسلامیه) حرکتنی تقویه ایدرك ملی، اجتماعی وظیفه‌لرینی ایفا ایتمه‌لری ، (شهداء علی الناس) اولمه‌لری لازم کلیرکه قرآن کریمك امری‌ده بودر .

بوندن باشقه مسلمانلرك وظیفهٔ وطنیه‌لرینی‌ده ایفا ایتمه‌لری واجبدر. اوده هندستانی اسارتدن قورتاره‌رق استقلالنی قازانمق وبونك ایچون‌ده ، هندستانك سائر اقوامیله ، بت پرستلرله ، خریستیانلرله ، مجوسیلرله اتحاد ایتمه‌لری لازم کلیر . بالخاصه مسلمان اولمالری حیثیتیله حریت یولنده باشقه‌لرینه نمونهٔ امتثال تشکیل ایده‌جك مجاهدات جانسپارانه‌ده بولونمالری اقتضا ایدر . دین اسلام ، مسلمانلغه محارب اولمایانلرله اتحاده علیهدار دکلدر . صلح ، اتحاد ، مساوات واخوت انسانیه مسلمانلغك تعالیم اساسیه‌سندندر . هندستانده مسلمانلرك وطنداشلریله اتحاد ایتمه‌لری منافع وطنیه ایجابیدر. فقط هندستانی اسیر ایدن اجنبیلرله اتحاده امکان یوقدر ، چونکه اسلام بوکا مانعدر. قرآن کریمده دیرکه : (لاینهاکم الله عن الذین لم یقاتلوکم فی الدین ولم یخرجوکم من دیارکم ان تبروهم وتقسطوا الیهم ، ان الله یحب المقسطین ، انما ینهاکم الله عن الذین قاتلوکم فی الدین واخرجوکم من دیارکم وظاهروا علی اخراجکم ان تولوهم ومن یتولهم فأولئك هم الظالمون ،

٤ — اوروپانك احتراصاتی یالکز مسلمانلغی ومسلمانلری دکل ، بوتون آسیانك حریتنی ، بوتون شرقك حریتنی تهدید ایتمکده ، دنیانك امن وامانتی چیکنه‌مکده ، بشرك راحت وحضورینی سلب ایتمکده‌در. بناءً علیه شرقك غربه قارشی برلشمه‌سی وحیات مستقله‌سنك محافظه‌سنه غیرت ایتمه‌سی لازمدر .

۵ — تورکیا ، اسلام دولتلرینك صوکیدر . دنیاده‌کی بوتون مسلمانلرك اونك بقاسنه خادم اولمالری ، موجودیتنی مدافعه ایتمه‌لری ، اونك حیاتنی کندی منافع خصوصیه‌لرینه ترجیح ایتمه‌لری لازمدر. چونکه تورکیا اصل ، سائر مسلمانلر فرعدر . اصل قورتولمازسه فرع یاشایاماز .

٦ — عربجه بوتون یریوزنده‌کی مسلمانلرك لسان ملیسی، واسطهٔ تعارف واتحادیدر . بناءً علیه هندستان مسلمانلری عربجه‌یه چوق اهمیت ویرمه‌لیدرلر .

حبشستان احوالی

سیاح شهیر شیخ توفیق افندی حضرتلریله ملاقات

برچوق سنه‌لر حبشستانده بولونه‌رق اورانك احوالنه یاقیندن وقوف حاصل ایدن سیاح شهیر شیخ توفیق افندی حضرتلری ایله انقره‌ده کوروشدك . حبشستان احوالی حقنده بزه فائده‌لی معلومات ویردیلر. اوزون اوزادی‌یه کوروشوب نوط المه‌یه وقت اولمادی . یاقینده کندیسی‌ده استانبوله کله‌جکلرینی ، حبشستانه دائر مفصل معلومات ویره‌جکلرینی وعد ایتدیلر .

شیخ توفیق افندی حضرتلرینی طانیبانلر کندیسنك نه محترم ، نه‌مقتدر براسلام مبشری اولدیغنی پك کوزل بیلیرلر . یمنده ، عسیرده اجرای سیاحت ایدرك رؤسای اسلام ارەسنده تأمین وحدت خصوصنده بویوك خدمتلر ایفاسنه موفق اولان مشارالیه ، حرب عمومیدن برسنه اول حبشستانه کچیور . اوراده بر مدت کتابجیلقله مشغول اولیور ؛ صوکره حبشستان سفیریمز مظهر بکله توحید مساعی ایدرك حرب عمومی زماننده اورالرده مهم ایشلر کوریورلر ؛ مظهر بکك وفاتی

اوزرینه اوچ سنه قدر اوکا وکالت ایله اناطولی مظفریت عظیمه‌سنی حبشستان مسلمانلرینه تبشیر ایلدکدن صوکره قالقوب بورایه کلیورلر.

بوتون حیاتلرینی اسلامک انتباه وتعالیسنه حصر ایتمش، مختلف اقوام اسلامیه ایله تماس ایتمك واو اقوامه قارشی اجانبك آلدقلری طور ووضعیتی یاقیندن کورمش اولمق حسبیله مسلمانلرك ألمی کندینه درد ایدینمش بویله مسلمان سیاحلرینك کوردکلرینی، دوشوندکلرینی اخوان دینك انظار عبرتنه عرضه دلالت ایتمك بوتون مسلمان غزته‌جیلری ایچون اك متحتم بروجیبه‌در.

زیرا هر شیدن اول یکدیکرندن بی‌خبر مسلمان اقوامی آره‌سنده تعارفك حصولنه چالیشمق لازمدر. نه یاپمق لازم کلیرسه یاپیله‌رق مختلف وسائطه مراجعتله بوتعارفی تأمین ایتمك بوکونکی اسلام متفکرلرینك اوموزلرینه یوکله‌نن اك مهم بر وظیفه‌در. خرستیان میسیونرلرینك تاممالکتلریمزه قدر کله‌رك ناصل چالیشدقلرینی کوریبورز. او بیلمق بیلمه‌ین میسیونرلرك مطرد مساعیسیدرکه مسلمانلری یکدیکرندن جدا دوشورمش، آره‌لرنده‌کی اوصارصیلماز بنیان وحدتی پارچه‌لامش، بینلرینه درلو درلو خصومتلر، نفرتلر القا ایده‌رك امت محمدی شیرازه‌سی طاغیلان برکتاب کبی پریشان حاله کتیرمشدر.

شیخ توفیق افندی حضرتلری مسلمانلری بو خصوصده پك شدتلی مؤاخذه ایدییور. او، مختلف اسلام ملتلرینی یاقیندن کورمش وتدقیق ایتمش اولمق اعتباریله بزلری نه‌قدر مؤاخذه ایتسه یری واردر. کاشکه یوزلرجه، بیکلرجه بویله فداکار سیاحلریمز اولسه‌یدی‌ده بزلره قارشی متمادیاً مؤاخذه‌ده بولونمش اولسه‌یدیلر. هیچ شبهه‌یوق، بوصمیمی مؤاخذه‌لر بزی دالدیغمز درین غفلت اویقولرندن اویاندیرمش اولوردی. ای دوستنی، دشمنی سچه‌میه‌جك حاله کلن مسلمانلر! قولاقلریکزی ویریکز، دیکله‌ییکز، باقیکز شیخ توفیق افندی حضرتلری اواقلیملر حقنده نه‌لر آکلاتیور:

— حبشستان حضرت پیغمبریمز افندیمز زمانندن بری بر اهمیت مخصوصه‌یی حائزدر. اصحاب کرامك ایلك هجرت ایتدکلری مملکت حبشستاندر. بی‌پایان مشقت ومزاحمه معروض قالان ایلك مسلمانلرك التجاکاهی حبش دیاریدر. کریمهٔ رسالتپناهی حضرت رقیه، داماد پیغمبری حضرت عثمان، حضرت علینك قارداشی جعفر کبی کزیده اصحابی سینه‌سنده حفظ وحمایه ایدن حبشستاندر. بناءً علیه حبشستانك مسلمانلق تاریخنده پك بیوك برموقعی واردر. حضرت پیغمبریمز افندیمز، دین اسلامی قبول ایتدکلری ایچون مشرکینك اذیت وجفالرینه دایانه‌میان ایلك مسلمان فداکارلرینی کندی قوم وقبیله‌سنه امنیت ایده‌میور. حبشستانه کیتملرینه مساعده ایدییور. ناصل اولیورده کندی قبیله‌سندن، کندی قومندن باشقه بر ملته اصحاب کرامنی کوندرییور؟ حبشده نه روح وارکه هیچ تجربه ایتمه‌دن بواك قیمتلی صحابیلرینی یابانجی برملتك ید حمایه‌سنه تودیع ایدییور؟ مع‌الاسف مسلمانلر بدایت اسلامده ایلك مسلمانلره قارشی بویوك برصداقت کوسترن، اونلری حفظ وحمایه ایدن بو حمیتلی قومه لایق اولدیغی مکافاتده بولونه‌مامشدر.

رسول‌اللهدن اول اوراسی یهودیلکی، بالآخره خرستیانلغی قبول ایتمش، یعنی دائما بردینه تابع اولمش برقوم اولدیغی آکلاشیلیور. حقیقةً نه غریبدر، اسلامیت مدینهٔ منوره‌دن اول حبشستانده تجلی ایدییور! حضرت پیغمبر افندیمز مکه عربلرینك فضله تضییقنه معروض قالنجه یکی مسلمان اولانلر ایچون آرتیق مکه‌ده طورمق قابل اولمادیغنی کوربیور، اونلره برالتجاکاه آرایور، حبشستانی مناسب کوربیور. حتی یار غاری اولان حضرت صدیق بیله اورایه کوندرییور.

شوقدرکه حضرت صدیقك مکه‌دن آیرلمسی قریش اوزرنده فنا برتأثیر یاپیور. حضرت ابوبکر دکز کنارینه کلیر کلمز، قریش قبائلی رؤساسندن برذات قارشیسنه چیقیور:

— یا ابی قحافه! سن نره‌یه کیدییورسك؟ دییور. سن‌که مسافرلرینه حیوان کسمکله ضیافت ویررسك. سن‌که چیلاقلری کیدیررسك. سن‌که اسیرلری اسارتدن قورتاریرسك. سنك کبی برذات هجرته اجبار ایدیلیرمی؟ دون کری! سن بنم ذمتمده‌سك. قبیله‌م خلقی سنی حمایه‌یه کافیدر...

بویله دییور وحضرت ابوبکری آلوب مکه‌یه کوتورییور.

بالآخره امر الٰهی ایله ایکنجی هجرت وقوعه کلیور. یکی مسلمانلر مدینهٔ منوره‌یه کیدییورلر. اسلامیت اورادن شام وعراق طرفلرینه انتشار ایدییور. حبشستان ایلك تلقینات اصحابله قالیور. شوقدرکه حبش ایمپراطوری (نجاشی) نك ایمان ایتمسی مسلمانلق ایچون بویوك بر موفقیت اولیور. حضرت پیغمبر افندیمز ایمپراطورك مسلمان اولمسندن پك ممنون اولیور. بالآخره نجاشی وفات ایدییور. حضرت پیغمبر افندیمز نجاشینك خبروفاتنی مدینهٔ منوره‌ده ایشیدییور. جنازه نمازینی غیاباً ادا بیورییورلر. ایشته اوزماندن اعتباراً (صلات غائب) قیلنمه‌یه باشلانمشدر.

بالآخره حبشده‌کی صحابی پیدرپی مدینهٔ منوره‌یه دوندیلر. اوندن صوکره نشر دین ایچون اوطرفلره قیمتلی ذوات کیتمه‌دی. مع‌مافیه اوقدرجق برتخم اسلام، تلقین سعادت‌صانکه اوراده کافی کورولمشدی. صوکره‌لری یمنده‌کی مسلمانلر تجارت طولاییسیله حبشستانه کیتدکجه مسلمانلغی‌ده نشر ایتمکدن خالی قالمادیلر. حبشستان بولاق برمملکت اولدیغی ایچون هرنه‌زمان یمنده قحط ظهور ایدرسه قارشی‌یه کچرلر، حبشستانك نفیس ومبذول یاغلرندن، فیاض ترلالرندن کچینیرلردی.

حقیقةً آفریقا قطعه‌سنده اك كوزل یر، اك معتدل قطعه حبشستاندر. اوراسی مختلف اقلیملره منقسمدر. قسم كلیسنده بش آی متمادیاً یاغمورلر یاغیور. هیچ بر یرنده اراضی‌یی اروایه حاجت یوقدر. قدرت فاطره بوتون انعامنی اورایه بذل ایتمش، او كوزل قطعه‌نك هر طرفندن فیاض نهرلر آقیور. اووه‌لری زمرد كبی یم یشیل، طاغلری اورمانلرله محاط.

اوراده‌كی نهرلرك اك بویوكی (نیل ازرق) در كه چامورلی نیل دیمكدر. بو نهر (فوجام) داغلرندن شدتله فوران ایدییور. نبعان ایتدیكی محلدن تخمیناً سكسان مترو قدر یوكسه‌لیور. صوكره اطرافدن دیكر نهرلرده بوكا التحاق ایدرك سكسان كیلو مترو مربعنده بویوك بر كول حصوله كلیور، واو كول نیل ازرقك منبعی عد اولونیور.

حبشك (امحاری) قسمی بو كولك اسمنه (طانا) دیرلر. (تیغری) قسمی ایسه (چانا) دیرلر. معناسی بحر عمیق دیمكدر.

بو كولده تراكم ایدوب مصره كیدن صولرك جریانی فیضانسز زمانده ثانیه‌ده ۵۰,۰۰۰ مترو مكعبدر. فیضان زمانده ایسه جریان ۳۰۰,۰۰۰ مترو مكعبه قدر یوكسه‌لیور.

بو فیاض نهرلردر كه انكلیزلرك نظر طمعنی حبشستانه جلب ایتمشدر. شیمدی انكلیزلر سودانده یدییوز كیلو مترو وسعتنده دینی بر كول یاپمق ایسته‌یورلر. بوندن مقصد، نیل ازرقك كتیردیكی كوبره‌لی، چاموریلی صویی اوراده آلیقویمق و سودانده یكی بر انكلیز مستعمره‌سی وجوده كتیرمكدر. بو كولك امتیازی آلینمش، مهندسلر كلمش، ایشه باشلامشلردر. شیمدی سدلرك انشاسنه چالیشیلیور.

بالطبع بوندن مصر چوق ضررلر كوره‌جكدر. اونك ایچوندر كه مصرلیلر بو خصوصده چوق باغیردیلر، چاغیردیلر. فقط آلدیران اولمادی. اكر حقیقةً انكلیز پلانی موجبنجه بو كول یاپیلیر، سوداندن واسع مقیاسده اراضی اروا ایدیلیرسه مصر حال حاضرندن فضله اراضی اسقا ایده‌میه‌جكدر. وبالطبع اسكی بركت‌ده اولمایه‌جقدر.

آتیده‌كی بحرانی نظر دقته آلان انكلیزلر شیمدیدن مصرلیلری او زمانه حاضرلامقده‌درلر. مثلا آز صو صرفنه آلیشدیرمق ایچون صویی غایت حسابله ویرییورلر. صو قویولری آچیلمسنه تشویق ایدییورلر. حالبوكه مصرك حیاتی، بركتنك روحی نیل مباركك كتیردیكی كوبره‌لی، چاموریلی صوده‌در. كوبره‌سز، چامورسز صو ایله بالطبع او بركت حاصل اوله‌ماز. اكر مصرلیلر شیمدیدن بو انكلیز پلانی عقیم براقه‌جق بر وضعیت حصوله موفق اوله‌مازلرسه بالآخره مصرك او قوملی چوللرنی شیمدیكی كبی فیاض زلالر حالنه افراغ ایتمك قابل اوله‌مایه‌جقدر.

مصر كه دنیانك هر طرفندن فضله نفوس بسلیور. بوندن قرق سنه اول مصرك نفوسی یدی بچق میلیون ایكن شیمدی اون درت میلیونه بالغ اولمشدر. بو حسابله بر عصر صوكره نه قدر اوله‌جغنی دوشونولسون. بو قدر نفوسك هانكی صو ایله و نه قدر تارلا ایله اداره ایدیله‌بیله‌جكی اندیشه‌سی شیمدیدن حس ایدیلمكده‌در. دیمك كه بو زواللیلرده كندی منبعلرندن محروم و هجرته اجبار ایدیله‌جكلردر.

ایشته انكلیز سیاستنك عبرتلی بر صفحه‌سی دها!

استقبالده‌كی بو تهلكه‌یی نظر دقته آلان بعض ارباب تفكر، حبشستانی غرب دولتلرینك نفوذندن قورتارمق خصوصنده تشبثاتدن كری قالمامشلردر. فی الحقیقه حبشستان مصر ایله توحید حركت ایتمش اولسه هر ایكی قطعه‌ده مظهر رفاه و سعادت اولور. بو ایكی قومشو دولت او یوشه‌صولرنی ــ كه حیاتلریدرــ اجنبی بر دولتك ید تصرفنده براقمازلر، كندی مملكتلرینه، كندی منبعلرینه صاحب اولورلر.

ذاتاً حبشلیلر مصرلیلرله پك اسكی عصرلردنبری هم جنسدرلر. حبشلیلر وقتیله مصر وادیسنه ایتمشلردی. حتی (الاقصر) آثار عتیقه‌سنده حبش ایمپراطوری (ترهاقا) اسمنده برینك (مثله) سی واردر. (مثله) حبش لساننجه مردیون دیمكدر. حالا بوتون حبشستانده بطریق مصر بطریقخانه‌سندن كلیور. مصر موزه‌خانه‌سنده موجود رامسسلرك سیماسنه باقیلسه حبشلرك (تیغری) سیماسی آكدیرر. او موزلرینه قدر دوكولن صاچلرینك، وكلرنده‌كی (مسوب) [۱] لرینك، مشروبات قدحلرینك عیناً حبش معمولاتی اولدیغی كورولور. بو ایكی عرق ایكی عنصر ظن اولونیورسه‌ده حقیقتده بر اولملری اغلب احتمالدر. مصرك مشهور تاریخشناسلرندن احمد ذكی پاشا، دار الفنون تاریخ معلمی اسماعیل رأفت بك، تاریخ متخصصی نور الدین مصطفی بكلرله كوروشدم. مصر رامسسلرینك آفریقادن باشقه بر یردن كلدیكی ظن اولوندیغنی بكا سویلدیلر. تدقیقات عمیقه بونی كوستریور.

الحاصل مسلمان اقوامی یكدیكرندن جدا دوشمشلر. آره‌یه یابانجیلر كیرمش. آره‌ده‌كی رابطه‌لر پارچه‌لانمش. مسلمانلر كندی قارداشلرنی اونوته‌رق یوزلرنی اجنبیلره چویرمشلر. او اجنبیلر كه بزی بر یوزندن قالدیرمق ایچون هیچ بر فرصتی فوت ایتمیورلر. مملكتمز اولادندن هر سنه یوزلرجه، بیكلرجه اوروپایه سیاحتی یاپانلر اولیورده ایكی كیشی حبشستانه كیتمیور. او حبشستان كه اوراده یدی، سكز میلیون مسلمان قارداشمز واردر. او مهم قطعه ارباب علم و عرفان ایچون نه مهم بر ساحهٔ تدقیقدر. یازیق كه كنجلرمزك یوزلری باشقه طرفلره چوریلیور. بیلمم او یوكسك روحلرنه اولدی؟ امید ایدرم كه بوندن صوكره عزم و همت اصحابی مسلمانلرك ساكن بولوندقلری بوتون قطعاتی كزه‌جك، یوزلرجه میلیون قارداشلرنی آرایه‌جق، اونلرك احوالندن خبردار اولاجق، بربرندن جدا دوشن مسلمانلر آره‌سنده تعارف حصولنه ساعی اوله‌جقلردر. الله امت محمده انتباهلر ویرسون.

[۱] حبش لساننده مسوب: سفره دیمكدر.

اجتماعیاتده غربجیلر و بوزغونجیلر :

حریت نسوان

غرب مدنیتك بوتون مساوی و فضائلیله قبولی طرفدارلرینك باشلیجه غایه‌لرندن بری ده تورك و مسلمان قادینلغنی هر دورلو قیوددن آزاده حر و سربست بر حاله کتیرمکدر . بوکا رغماً ، سنه‌لردنبری صرف ایدیلن الیم مساعی ، مختلف نشریات ، تلقینات ، تشویقات ووسائط احضاریه ایله صوك کونلرده توسع ایدن بو جریانك ایچ یوزینی بوتون لجاعت وعریانلغیله تشریح ایتمك و صکره استقبالك مظلم اوچورومlری مواجهه‌سنده درین درین دوشونمك هر مسلمان ایچون دینی وانسانی بر وظیفه‌در .

کونك هرهانکی ساعتنده قاضیکوی، شیشلی واستانبولده یاپیله‌جق بر تدقیقده کوروله‌جکدر که : قیود وجدانیه و اجتماعیه‌نی بر طرفه براقارق یالکز وبالکز حس وذوقی ایچون محیطنی ، عائله‌سنی، حتی شخصی منفعتلرینی بیله اونوتان بر زمره وار . ضال و مضل اولان بو کتله ، بعضاً تیاترولرده ، بعضاً سوقاقلرده الك ایکرنج بر آچیقلق و لاقیدی ایله مقدسات نامی آلنده‌کی هرشیئی چیکنه‌یوب کچیور . غربجیلرمز بوکا « حریت نسوان ! » ترکیب مطنطن ومشعشعنی اضافه ایدییورلر .

فقط براز ادراك واذعان صاحبی اولانلر پك کوزل کوریپورلر که: حریته دوغری قوشان آچیق قادینلق هیچ ده فضیلته، تکامله دوغری کیتمه‌یور . بلکه بو حرکتلریله هم کندیلرینی، هم ده هیئت اجتماعیه‌مزی تفسخ وانقراضه سوروکله‌یورلر .

حریتك اسلامیت نظرنده بوزواللیلرك تخمین وتصورلرندن چوق یوکسك بر موقع معناسی واردر . لکن هر حریت ، کرك اشخاصه و کرك هیئت اجتماعیه‌یه ضرر ایراث ایتمامکله مکلف و بو لازمه‌نك بهمه حال تأمینیله مقیددر . بونك ایچون شریعت اسلامیه قادینك تستره رعایتنی ، حجاب ونزاهتنی، عصمتنی محافظه ایتمه‌سنی امر ایلمکله عرقی، حسی ، اجتماعی ، اخلاقی و حتی سیاسی بتون لدنیاتی شامل اولمق اوزره جمعیتده اس الاساس اولان عائله تشکیلاتی متقابل بر امنیت ، صداقت ، محبت ومنفعت عمده‌لری اطرافنده طوپلامش ، انسانیتی فضله سعی وعمله ، تصرفه ، فداکارلغه ، انتظامه ، حاکمیت نفسه سوق ایتمکده بولونمشدر. خلقتنده‌کی ضعف عصبی، محاکمه‌سنده‌کی متانتسزلك حسبیله ــ قادین ، طبیعةً خارجی محیطدن اوزاقلاشمغه وعائله یوواسنك شرائطی ایچنده سعادت یولنی بولمغه مجبوردر . برقادین انجق خانه‌سنده هیئت اجتماعیه‌یه دها مفید اوله‌بیلیر : زیرا قابلیت حیاتیه‌سنده‌کی عدم مقاومت ؛ قادینی خارجی احتراصات وتأثیراته قارشی مدافعه‌سز براقه‌جق قدر اهمیتلی بر عذردر . کندیلرینی بو ساحه‌ده مدافعه‌سز براقانلر جمعیت ایچون غیب ایدلمش بر انقاضدن بشقه هیچ برشی اوله‌مازلر .

ضعف حسیاتی منطقه غلبه چالان ، سعادتی یوواسی خارجنده آرایان قادین مدنیت و جمعیت ایچون انقراض میقروبیدر. باخصوص بوسقوطی ترویج ایدنلر : زوجه‌سنك ، همشیره‌سنك ، افراد عائله‌سنك سرائر بدنیه‌سنی وعصمتنی آچیق صاچیق عمومك انظار اشتهاسنه ــ متجدد کورونمك سوداسیله ــ عرض ایدنلر، دیشیسنی قیصقانان ، حمایه ایدن حیوانلردن بیله اولسون درس عبرت آله‌میه‌جق قدر حسسز، روحسز بر درکه‌یه آلچالمشلر دیمکدر .

هر تجدد بر منفعت وترقی مقابلی اختیار اولونمالیدر. اگر تجدددن ضرر حصوله کلیورسه بوکا آنجق وبحق « تردی » نامی ویریلور .

اساساً علوم اجتماعیه واضحاً کوستریپورکه : تدنی وسقوط ملتلرده اولا قادینلردن باشلار، قادینك عائله رابطه‌سی کوشه‌دکجه هیئت اجتماعیه‌یی طوتان باغلر چوزولور .

سنه‌لردنبری تکاملی مدح ایده ایده بیتیره‌مدیکمز حر وسر آزاده قادینلق زمره‌سی معالیات ساحه‌سنده عجبا قاچ خطوه ایلرولیه بیلمشدر؟. بوکونکی قادینلق عجبا دونکیلر قدر عائله‌لرینه صادقیدر، دونکی والده‌لرمز قدر امور بیتیه‌یه وقوفلری ، الك اساسلی وظیفه‌لری اولان اولاد یتشدیرمك وبو یوتمکه عائد معلوماتی وحتی انتظامپرورلکلری، تمیزلکلری، الحاصل بوتون معناسیله قادینلقلری وارمیدر؟ خدمات بیتیه‌سنی حیثیت شکن بر ایش اوله‌رق تلقی ایدن ، تووالتدن ، سوسدن ، کزمکدن ، برچوق سویلمکدن، برقاچ فرنکجه لغت ، بش اون چالغی هواسندن بشقه سرمایه‌یه مالك اولان قاچ سربست قادینمز وارکه بزده آتیده‌ن بر شیلر بکله‌مك حقنی قازانمش اوله‌لم ؟

جنس نسوانه عائد بوتون وظائفی مبتذل برتشهیردن ، شعردن اوزاق بر آچیقلقدن ، مدنیی قادینلرك مسکرات استعمالندن ، تیاترولرده بر ذوق اویونجاغی، برقوقلا کبی دولاشمه‌سندن عبارت ظن ایتمکله غلط حسه دوچار اولانلر هر شیدن اول کندی سعادتلرینی بالطه‌لیورلر .

چونکه بو کون آچیق ایسته‌دکلری قادین کندی زوجه‌لری ، همشیره‌لریدر. مسئله‌یی ساده نظری ساحه‌ده براقیه‌رق الك کوروجدانلری بیله انتباهه سوق ایتمسی لازمکلن بومدهش حقیقتلری ماده ذکریله اثبات ایتمك ایجاب ایدرسه :

صوك اون سنه‌لك تاریخ اجتماعیمزك تدقیقی کافی ووافیدر . دها پك یاقین برماضی‌یه عائد خاطراتی کوزاوکنه کتیریرسه‌ك عائله حیاتنده حسن معاشرتك کچمزلکه حاکم، طلاق وقوعاتنك نادراتدن عد

ایدیله‌جك درجه‌ده آزاولدیغنی ، فحشك محدود، نسلك قوی‌اولدیغنی كورورز .

حال‌بوكه محكمهٔ شرعیه قیوداتی تدقیق ایدیله‌جك اولورسه صوك سنه‌لره عائد بیكلرجه ، اون بیكلرجه طلاق دعوالری اك جانلی بر برهان شكلنده عائله معاشرت و تشكیلاتنك بیقلمقده‌اولدیغنی كوستزر . مراق ایدنلر هر هانكی بر كون محكمه دیوانخانه‌لرینی دولدوران بو بدبخت غلبه‌لی كیدر بالذات كوره‌بیلیر .

دونكی فضیلتمند، فقط بوكونكی سرآزاده قادینلردن قاچ بیكنك ونیقه‌لی فاحشه صنفنه سقوط ایتدیكنی آكلامق ایچون صحیه مدیریتنه مراجعت كافیدر .

امراض زهرویه‌یه‌كلنجه : بونك تخریباتی تصور ه امكان بولا بیلیورز. دیسپانسرلرك اكثریسی قادین اولمق اوزره آقشاملره قدر طولوپ بوشالیور. خصوصی معاینه‌خانه‌لر ایسه دها الیم ووخیم سرائرله طولودر. هنوز كنج و باكره ظن ایدیلن بر چوق قیزلرك ماجرای حیاتی سویلكه دیلمز وارمیور .

صوكره بونلرك نتیجه‌سی اوله‌رق « نفوس ایستاتستیقلریله ثابت اولدیغی وجهله » تولدات نسبتی صوك درجه‌ده آزالمش ، نسل‌جیلیز، معلول قالمغه باشلامشدر .

مودا ، تووالت مصرفی اوله‌رق آوروپانك جیبنه كیرن وبوكونكی شرائط آلتنده غدالرمزدن كسیلن پاره‌لر بنیهٔ اقتصادیه‌مزده نه درین رخنه‌لر آچمقده‌در .

الحاصل قادینك آچلمسی و آچالمسیله دوچار اولدیغمز ضررلره پایان یوقدر . بوقدر واضح و صریح حقایق قارشوسنده الآن یا كاش بوله كیتمك ایسته‌ین عائله رئیسلرینه ، أركن كنجلره – كه قادینلغك تردیاتندن مسئول اولان برنجی درجه‌ده اركلكلردر – خطاب ایدییورز:

أی مسلمان اركلكلری !

كندی زوجه، همشیره و عائله‌كز افرادینه داخل كنج قادینلركزك پردهٔ حجاب وعفتنی هتك آلت اولدیغكز مدنجه هرشیدن اول كندی سعادتكزی ، كندی یوواكزی ییقمش اولیورسكز ...

ای كنجلر ! یارین راه حیاتكزده ، لانهٔ عشقكزده بیكلرجه اهتمام وشفقتله قبوله حاضرلندیغكز حیات ارقداشلركز بوكونكی شعرسز، روحسز بیكلرجه كمسه‌یه بذل التفات وتشهیر اندام ایدن قیزلردر ... بونلردن هانكی عشق ، هانكی صداقت وسعادتی بكلیورسكز ؟....

ایی بیلیكز كه : اك حریم ونزیه رؤیالركزده بیله قیصقاندیغكز ، بیك دورلو رقیق امللرله سوسله‌دیككز حیات عائله‌كز آنجق ، فلاكت وعذاب اوچورومله‌ریله طولودر !

حسن حكمت

لاتین حروفی

آذربایجان معارف قومیسرلكنك بر تعمیمنه كوره بوصوك بهاردن اعتباراً بوتون مكاتب ابتدائیه‌ده توركجه‌نك لاتین حروفی ایله تدریسنه باشلانیله‌جغنی تفلیسده منتشر قومونیست غزته‌لری یازییور .

دیمك‌كه مسلمان وتورك اولان آذربایجانلی قارداشلریمز ایچون بكله‌نن فلاكت بوكون تحقق ایدییور . بولشه‌ویكلرك پنجه‌سنه دوشن آذربایجان توركلری بوخصوصده بزدن، بوتون مسلمانلردن وتوركلردن آیریلیورلر . بوندن صوكره نه اونلرك كتابلرینی، وغزته‌لرینی دیكر مسلمانلر وتوركلر اوقویه‌بیله‌جك، نه‌ده بوندن صوكره اوراده یتشه‌جك نسل، اسلام وتورك قارداشلرینك یازیلرینی اكلایه‌بیله‌جكلردر. اجنبیلرك سنه‌لردن بری اقوام اسلامیه ارەسنده اكدكلری فساد تخملری مع الاسف آذربایجانده فلیزله‌نیور . صوك عصرلر ظرفنده روس چارلغنك یاپمغه موفق اوله‌مادیغی تخریباتی بولشه‌ویكلر بر ایكی سنه ظرفنده ایقاع ایدییورلر . چارلق روسیه‌سی پنجه‌لرینی اوزرینه آتدیغی ملتلرده حریت واستقلال سیاسی نامنه بر شی براقمایوردی . بولشه‌ویكلر ایسه بونكله اكتفا ایتمیه‌رك تحت نفوذلرینه كیرەن اقوامك حیات اجتماعیه‌لرینه‌ده دست تعدیسنی اوزاتیور .

آذربایجان توركلری كه – اینجورا اوغلی یوسف واغا اوغلی احمد بكلرك تعبیرلری وجهله – آسیای وسطی وشمال توركلری ایله غرب توركلری آره‌سنده وصل خدمتنی ایفاایده‌جك بر موقعده بولونیورلردی ؛ یازی خصوصنده بزدن ، آسیای وسطی وشمال توركلرندن آیریلدقدن صوكره آرتیق او خدمتی ایفا شویله طورسون ، بالعكس آذربایجانك عاجز بر وضعیته دوشه‌جكنی نظر تأسفله كورمه‌مك قابل دكلدر .

یازی خصوصنده اذربایجانده بویله بر افتراق واعتزال باشلادیغنی ایلك دفعه خبر ویرن وبوفلاكتك اوكنه كچمه‌یه چالیشان كاظم قره‌بكر پاشا حضرتلری اولمشدر. مشارالیه شرق جبهه‌سی قوماندانی اولدقلری جهتله دها كچن سنه بو مضر جریانه واقف اولمش وآنقره معارف وكالتنی بوندن خبردار ایلمشدی . بونك اوزرینه تألیف وترجمه انجمنی استاد محترم ساطع رفعت بك افندینك ریاست فاضلانه‌لرنده عقد اجتماع ایدرك بو مسئله حقنده اوزون اوزادی‌یه مذاكراتده بولونمشدی .

حتی تجارت مدیر عمومیسی وهبی بكك توركیا مكتبلرنده‌ده لاتین حروفك قبولنه طرفدار اولدیغنی سویلمسی دیكر اعضایی پك متحیر ایتمشدی. نه‌كی اسباب علمیه‌یه مبنی توركجه حرفلر یرینه لاتین حروفی اقامه ایتمك ایسته‌دیكی مومی الیهدن صورولمش ، بعض شیلرده سویله‌یه

قالقشمشدی . بونك اوزرینه ساطع رفعت بك افندی بو مسئله حقنده غایت مهم بر راپور قلمه آله‌رق هیئت عمومیه‌ده اوقودیلر . ساطع رفعت بکك بو راپوری عظیم بر قیمت علمیه‌یی حائزدر . مملکتمزده اك بویوك لسان متخصصلرندن اولان مشارالیه ، السنهٔ شرقیه‌نك لاتین حرفلریله یازیلمسی غیر ممکن اولدیغی اك واضح دلائل علمیه ایله واك مقتدر مستشرقلرك تدقیقاتی ایله اثبات ایلمشدی آغچوره اوغلی یوسف بکك بعض سؤال واستیضاحلری اوزرینه ساطع رفعت بك افندی بو راپوری بر آز دها توسیع ایدرك صورولان سؤاللرك علمی جوابلرینی ده ویرمش ، بو مسئله‌یی هیچ بر معترضك اعتراض ایده‌میه‌جکی بر صورتده حل ایتمك لطفنده بولونمشلردی .

تألیف وترجمه هیئتی اکثریت عظیمه‌ایله ساطع رفعت بك افندی‌یی بو راپورندن طولایی تبریك وتقدیر ایتمش وبونك درحال طبع ایدیله‌رك استانبولده وآناطولیده طاغیدیلمقدن باشقه اذربایجانه ، سائر اسلام وتورك مملکتلرینه‌ده کوندریلمسینی تحت قراره آلمش ومعارف وکالت جلیله‌سنه تقدیم ایلمشدی . الیوم باصیلمقده اولوب اولمادیغی حقنده معلوماتمز یوقدر . امید ایدرزکه معارف وکیل محترمی اسماعیل صفا بك افندی بو مهم راپورك بر آن اول نشری ایچون لازم کلنلره امر بویوررلر .

زیرا بزم مملکتمزده‌ده غربیلاشمق طرفدارلری میانده اره‌صره لاتین حروفنك قبولی لزومنی ایلری سوره‌نلر کورلمکده ، ایشیدلمکده‌در. ازجمله ازمیر اقتصاد قونغره‌سنده بیله لاتین حروفنك قبولی حقنده قونغره ریاستنه بر تقریر ویره‌جك قدر جرأت کوسترنلر اولمشدی. بالطبع بو فکرده بولنانلر علمی بر تدقیقات نتیجه‌سی اولمق اوزره بونی ایلری سورمیورلر ؛ دیکر بر طاقم مسئله‌لرده اولدیغی کبی لاتین حروفنك قبولنی‌ده غربیلاشمق ایجاباتندن تلقی ایدیورلر ؛ بو سببله بو جریانه قاپیلیورلر . بو تکلیف اوزرینه قونغره رئیسی کاظم قره بکر پاشا حضرتلری ایراد ایتدیکی بر نطقده هیچ بر اساس علمی‌یه استناد ایتمه‌ین بو جریانك مضرتلرینی تعداد ایتمش ؛ بویله ضررلی فکرلرك ایچمزه کیرمه‌مك لازم کلدیکی اخطارات صمیمانه‌سنده بولونمشدی .

اکر آذربایجانده‌ده علم یرینه سیاست قائم اولمامش اولسه‌یدی ، اکر بو کوزل مملکتك رهبرلری ماضی ایله علاقه‌لرینی کسه‌رك تاریخلرینه ، دینی وملی عنعنه‌لرینه آرقه‌چویرمش اولماسه‌یدیلر ، بلکه اونلره ارشادات علمیه وملیه‌ده بولونمق قابل اولوردی . لکن هیهات ؛ اودین وعرق قارداشلریمزده کندیلرینی بوکون اجنبیلره قاپدیردیلر . .

—

سبیل الرشاد مجموعه‌سی مدیریت علیه‌سنه

محترم افندم

۵۲۸–۵۲۹ نومرولو قیمتدار مجموعه‌کزده ، ٤۹ نومرولو وطن غزته‌سنده انتخاباته دائر یازدیغم مقاله‌نك بر قاچ فقره‌سنی آله‌رق ، « حکومت ملیه‌مزه افترا » سرلوحه‌سی آلتنده یازدیغکز بر مقاله‌یی کوردم وتعجب ایتدم . مقاله‌کزده ، بکا ، خیال وخاطرمدن کچمین بر فکری عطف ایدیورسکز .

مسئله‌یی تنویر ایتمك ایچون ، موضوع بحث فقره‌لری تکرار بورایه نقل ایدییورم :

« حکومت ملیه ، دەموقراتیك یعنی « خلق » اساسلری اوزرینه استناد ایتدیکی ایچون ، یکی تورکیا نظرنده ، هر دەموقراتیك مملکتده اولدیغی کبی ، یالکز افراد واردر . دینی عقیده ایسه ، تمامیله وجدانی بر مسئله اولدیغندن ، دولتك قوانین مجموعه‌سیله علاقه‌سی یوقدر »

حکومتلرك شکللری دین ایله علاقه‌دار دکلدر . بو ، غایت صریحدر . مستبد اسکی روسیانك رسمی دینی اورتودوقسلق ؛ مشروطی انکلتره‌نك رسمی دینی پروتستانلق ؛ جمهوری فرانسه‌نك رسمی دینی (یکرمی سنه اول لاییق یعنی لادینی اولمش اولان فرانسه صوك حرب عمومیدن بری لادینی اولمقدن چیقه‌رق کچن سنه تقدیس ایدلمش اولان « ژان دارق » نامنده بر چوبان قیزینك مراسم دینیه‌سنه کچن کون رسماً اشتراك ایتمشدر .) قاتولیکلك ؛ دەموقراتیك تورکیانك رسمی دینی اسلاملقدر . بو مملکتلردن بحث ایدلدیکنده اورتودوقس روسیه ، پروتستان انکلتره ، قاتولیك فرانسه ، مسلمان تورکیا دینیلورمی ؟ طبیعی دیلمز . اوحالده « وطن » غزته‌سندن اقتباس ایتدیککز فقره‌لرك نره‌سنده بر « لادینیلك » کوردیکز ؟ سزی بویله بر معنا چیقارتمغه سوق ایدن جهتك بلکه « دینی عقیده ایسه ، تمامیله وجدانی بر مسئله اولدیغندن ، دولتك قوانین مجموعه‌سیله علاقه‌سی یوقدر » فقره‌سی اولدیغنی ، قافامی جبر ایتدکدن صکره ، فرض ایتمك ایستیورم . بن ایسه بو فقره‌یی ، عناصر غیر مسلمه طرفندن وارد اوله‌بیله‌جك بر سؤال مقدره جواب اوله‌رق یازدم ، یوقسه ، دوشوندیککز کبی ، حکومت ملیه‌یه افترا ایتمك ایچون دکلدر . زیرا ، بن بیلیرمکه حکومت ملیه‌نك دینی ، دین اسلامدر . واك بیوك قوتی اسلامیتده‌در .

بوندن بالاستفاده علاوه ایدیمکه بن اسلامیتك بیوکلکنی بیلیر وتقدیر ایدرم ویکرمی سنه‌دنبری اونی قلماً وکلاماً مدافعه ایدییورم . حقمده وقوع بولان سوءِ ظنه جداً متأسفم . بو تأسفم متارکه اثناسنده تورکلکك ، اسلامیتك وحکومت ملیه‌نك مدافعه‌سی ایچون ، اوك صفده بولنمش اولان یکانه غیر مسلم اولمقلغم اعتباریله ، دها بیوك وآجیدر . توضیح حقیقته خادم اوله‌جق اولان بو مقاله‌مك مجموعه‌کزده نشرینی رجا وتقدیم احترامات ایلرم افندم

۱۹ مایس ۳۳۹

دارالفنون معلملرندن

آرام غالانتی

سبیل الرشاد . — صاحب مکتوب آورام غالانتی افندی ، کچن هفته نقل ایتدیکمز فقره‌دن مقصدلرینی ایضاح ایدییور واسلامیتك بویوکلکنه قارشی تقدیرکارانه بیاناتده بولونیورلر . کرك بو بیانات حقکویانه‌لری ، کرك اسلامیتی ، ملت وحکومتی مدافعه خصوصنده سبق ایدن مساعیسی موجب تشکردر . بوندن باشقه بزجه ویومی مطبوعاتمزجه بیلنمه‌ین بر شیئی ، یعنی فرانسه‌نك لادینلکدن چیقمش اولدیغنی بیلدیرمك اعتباریله‌ده مکتوبلرینك آیریجه بر دکری واردر . بزی حکومت ملیه‌مزی مدافعه‌یه سوق ایدن ، « یکی تورکیه دولتی نظرنده دینك قوانین مجموعه‌سیله علاقه‌سی اولمادیغی » اسنادی ایدی که صاحب مکتوب بو جهتی‌ده تصحیح ایتمش اولسه‌لردی ، حقنده سوء ظنده بولونمه‌یه اورته‌ده هیچ بر سبب قالمش اولمازدی . مدقق بر ذات اولدیغی یازیلرندن آکلاشیلان آورام غالانتی افندی امید ایدرزکه یکی تورکیا دولتنك تشکیلاتی وقانونلرینی تدقیق ایدرك دین مبینمزله قوانین دولت آره‌سنده‌کی موجود ولاینزلزل علاقه‌یی‌ده تسلیم واعتراف ایتمك بویوکلکنی کوستررلر .

صوکره مومی الیهك بو مکتوبلرنده‌ده آکلایه‌مادیغمز بر نقطه واردر ؛ دیورلرکه : « حکومتلرك شکللری دین ایله علاقه‌دار دکلدر ، عجبا بوندن مقصدلری نه‌در ؟ بویله دیدکلری حالده حکومتلرك علاقهٔ دینیه‌لرینی قید ایتمکدن کری قالمایورلر . بناءً علیه سلب ایدیلن علاقه‌نك بر علاقهٔ مثبته‌می ، یوقسه بر علاقهٔ منفیه‌می اولدیغی آکلاشیلمایور . برده « اورتودوقس روسیا ، پروتستان انکلتره ، قاتولیك فرانسه ، مسلمان تورکیا دیمز . » دیبور . حالبوکه ایجابنده دینیر . علی الاکثر بر شیئك اوصاف ذاتیه‌سی کندیسندن مستبان اوله‌جغی ایچون تصریحنه لزوم کورولمز . مثلا مسلمان احمد افندی ، قاتولیك ژان ... دیمه‌یه احتیاج کورولمز . فقط هر نه زمان اشتباه واقع اولور ، وصفك ذاتیتی جای شبهه کورولورسه بر قضیهٔ تحلیلیه حالنده اظهار ایدیلیر وبوکا صفت کاشفه دینیر . بوندن طولاییدرکه بر وصف دینینك تصریحنه لزوم کورولمه‌سی علاقه‌سزلقدن دکل ، علاقه‌نك تعین ومعلومیتندن نشأت ایدر . دولت مفهومنك افاده ایتدیکی شخصیت معنویه ، عجبا (وجدان) سز بر شخصیت جامده مفهومی‌میدر ؟ بزم بیلدیکمز تلقیات حاضرهٔ علمیه‌یه کوره شخصیت ، وجدان ایله تمایز ایدن بر مفهومدر . او حالده بو دولتك‌ده (وجدان)نی قبول ایتمك واو وجدانی مجموعهٔ قوانینك قوهٔ مؤیده‌سی تلقی ایتمك ضرورتی واردر . وجدانسز قوانین ، وجدانسز شخصیت هیچ‌ده آکلاشیله‌مایه‌جق بر مفهومدر .

شوراسنی‌ده قید ایدملم که مختلف وجدانلرك بر قدر مشترکی واردر . او قدر مشترکدرکه وجدان کلی‌یی تأسیس ایدر . دین اسلامه خالص بر نقطهٔ نظرله باقیله‌جق اولورسه ادیان مختلفه‌یی تمثیل ایدن وجدانلرك دخی قدر مشترکنی اله آلمق وقوانین دولتی بو نقطه‌یه استناد ایتدیره‌رك اختلاف مذاهبیله برابر افرادینك مساوات حقوقنی تأمین ایتمك کبی بر خصیصهٔ عادله‌سی اولدیغی‌ده کورولور . ایشته دین نقطهٔ نظرندن بوتون ذهول بو جهتده واقع اولور . بشریتك حالا آرایوب واصل اولمق ایسته‌دیکی بویوك غایه‌ده بو نقطه‌در ظن ایدییورز .

افراطدن افراطه

اوزون بر فاصله‌دن صوکره اخیراً آنقره‌ده یکیدن انتشاره باشلایان « تورك یوردی » مجموعه‌سنك یکی فعالیت ومساعی چارچیوه‌سنی بو دفعه انطالیه مبعوث محترمی حمداه صبحی بك افندی چیزییورلر . بوندن صوکره آرتیق تورك یوردی ، الطایلرله ، قیزیل الما‌لرله ، بوزقوردلرله ، جنکیزك یاسالریله ، الحاصل ماضی ایله علاقه‌سنی کسیور ؛ « تورك ملتنی کری چکمك ایسته‌ینلره قارشی » جهاد ایلکنلرینی آچیور اوندن صوکره‌ده :

« تورك یوردی ، غرب مدنیتی بتمه‌ین و بوتون قورتولوش چاره‌لرینی او مدنیتك بزه انتقالنده کورنلرك ، تورك ملتنی غرب ملتلری عائله‌سنه صوقمق ایسته‌ینلرك بر تلقین واسطه‌سی‌در . » دیه تورك یوردینك غایه‌سنی صراحةً کوستریبور .

بر قاچ صحیفه صوکره آغا اوغلی احمد بك افندی‌ده حمدالله صبحی بك افندی‌یی تأییداً بو غربیلاشمه‌نك (بلاقید وشرط) اوله‌جغنی سویلیور ، دیورکه :

« آوروپا مدنیتی هر شیئی سوروکله‌یوب کوتوریبور . لکن مدنیت بر کلدر . علم وهنر بوندن آنجق بر قسمنی احتوا ایدر . بونك ایچون غرب مدنیتی بوتون نقصانلری وفضیلتلری ایله قبول ایدیلملی . یعنی قفامز ، قلبمز ، طرز تلقیمز ، ذهنیتمز اعتباریله آکا اویمالی‌یز . بونك خارجنده خلاص یوقدر . »

احمد بك افندی « اختلالمی ، انقلابمی ؟ » مسلسل مقاله‌لرینك ۱٤ نجیسنده‌ده ملتمزك خلاصی ایچون غربك علوملرندن ، فنون وصنایعندن ماعدا « اجتماعیاتنه‌ده مراجعت ایتمکدن باشقه چاره » اولمادیغنی سویلشدی .

کورولیورکه تورك یوردی مؤسسلری تورك ملتنك اجتماعیاتنی بکنمه‌یورلر ، اونی اساسندن دکیشدیرمك ، تورکلری بلا قید وشرط غربیلاشدیرمق ایسته‌یورلر .

بر زمانلر تورك یوردینی آچدیغمز زمان قیزیل الما‌لرله ، ارکنه‌قونلرله ، جنکیزه عائد قصائد ایله مالامال کوروردیکز . اویله قصیده‌لرکه جنکیزی کونشه ، بایراغنی کوکدن پارچه‌لانمه زمرد نوره تشبیه ایدییور ؛ صوکرا انسانی ، تاریخی جنکیزه سجده ایتدیرییور ؛ کوکی آکا زبرجد بر سرای یاپیور ؛ کونشلره ، آیلره جنکیزك تاجنی سلاملاتیور ؛ جنکیزه ظفردن آبده‌لر دیکدیریور ؛ جنکیزك چیقدیغی کنیش تختی قبله یاپیور ؛ او « سماوی قهرمانه » اسکندری سجده ایتدیریور ؛ صوکره‌ده « اولو خاقانك » بویوك روحنی تحلیل ایدیور ؛ اورادن « بر عرق ، بر ملت عشقی » یاراتیور ؛ ونهایت جنکیزك او « بویوك غضنفر » ك اوکنده « سجده ییغینلریله » محرر صوك تمنیسنی اظهار ایدرك دیورکه : « لکن یتمز ، ای خاقان ، کره‌یی بر (قیزیل الما) یاپه‌لیدی آتش وقان ! .. »

تورك يوردينك يكى (غايه) لرينه كوره آرتيق بويله « تورك ملتى كرى چكمك ايستهينلره قارشى » اعلان جهاد ايديله‌جكدر. شيمدى آنجق غرب مدنيتندن، غرب اجتماعياتندن بحث ايديله‌جكدر. يكى هدف بو (؟) سيدر !

سنه‌لرجه « تورك ملتى كرى‌يه چكمك ايستهين » تورك يوردى طوتديغى يولك چوراقلغنى كوردكدن صوكره شيمدى تورك ملتى التايلردن (سن) ياخود (ماينس) نهرلرينك قييلرينه سوروكله‌مك ايسته‌يور. بر افراطدن ديكر بر افراطه صاپيور.

محترم حمد الله صبحى بك افندى كچن سنه‌ده موسقووه‌نك ويره‌جكى فكرلرى انتخابه حاضر بر وضعيت آلمشدى. روس تجارت خارجيه قوميسرلكنك آنقره شعبه‌سنك رسم كشادى مناسبتيله اوراده حمد الله صبحى بك افندى روس سفيرينه خطاباً بر نطق ايراد ايدرك ديمشلردى كه:

« سز بزه برشى ويرمك ايچون كلديكز. ويره‌جككز شيلر فكرلريكزدر. بزه دوشونجه‌لريكزى آكلاتيكز. بز محاكمه ايتمك وانتخاب ايلك ايچون حاضرز. »

حمد الله صبحى بك افندى كبى منسوب اولديغى قومك بوتون مميزاتنه مربوطيتله مفتخر طانيمق ايسته‌ديكمز بر ذاتى بويله باشقه‌لرينك افكار ومؤسساتنى انتخابه حاضر بر وضعيتده كورمك اوزمان كرك بزى، كرك كنديسنى سون ديكر دوستلرينى پك متأثر ايتمشدى. نه يالان سويليه‌لم، بز بوكونده مشار اليهك تورك يوردينى « غرب مدنيتى بتمه‌ين وبوتون قورتولوش چاره‌لرينى او مدنيتك بزه انتقالنده كورنلرك، تورك ملتى غرب ملتلرى عائله‌سنه صوقمق ايسته‌ينلرك برتلقين واسطه‌سى » ياپمسى هيچ شبهه‌سز بزم كبى كنديسنى سون بوتون دوستلرينى‌ده متأثر ايتمشدر. بيلمه‌يز، نه وقت بويله باشقه ملتلرك آرقه‌سنه طاقيلمق هوسنه نهايت ويريله‌جكدر؟ نيچون كندى ملتمزى بكنميورز؟ نيچون « كندمزه بكزه‌مك » دن باشقه دستورلر آرقه‌سنده قوشيورز؟ مليتجيلكك اك بويوك شعارى منسوب اولديغى ملتك بوتون مميزاتنه صميمى وصادق بر صورتده مربوط اولمق وباشقه‌لرينه بكزه‌مكدن شدتله توقى ايلمك دكلى‌در؟

هم بونى عجبا اويله قولاى برشى مى صانيورلر؟ « غربلى اوله‌جغز » ديمكله همان ايش اولوب بتيورمى؟ نه‌دن بزلر دائما قفامزى افراطدن افراطه چارپوب طورپورز؟ نه وقت اعتدال يولنى طوته‌جغز؟ يازيق دكلى؟ تورك يوردى، سنه‌لرجه قلبلرى صاف ونميز اولان او زواللى كنجلرى « كرى چكمك » ايسته‌دى؛ شمدى‌ده باشقه ديارلره آشيرمق ايسته‌يور؟ قهرمان ملتمز ماديا‌تده اوروپادن كرى قالمش‌سه‌ده معنويا‌تده، اجتماعيا‌تده اوندن يوكسكدر. بوقدر اصيل، بوقدر يوكسك سجيه‌لى برملت بريوزنده بولونماز. بويله فطرت نجيبه صاحبى برملتك حيات اجتماعيه‌سنى بكنميوب‌ده اونى ييقه‌رق يرينه حيات معنويه‌لرى تفسخ ايتمش ملتلرك اجتماعياتنى كتيرمه‌يه قالقيشمق كناه دكلمى؟ يازيق دكلمى؟ طبيعته قارشى اولان بوحركت علمله، فنله ناصل قابل تأليف اولور؟

عجبا ملتى غربلاشديرمق ايسته‌ين بو ذوات بيلميورلرمى كه ملتلرك اجتماعياتى كندى افكار وعقائدينك، كندى اخلاق وسجاياسنك، كندى مشرب واحوال روحيه‌سنك مولوديدر. هيچ برملت ديكر ملتك اجتماعياتنى تقليد ايدمز. علوم وفنون مثبته‌سنى، صنايعنى آلير؛ چونكه بونلر ملتلر آره‌سنده مشتركدر، هويت مليه‌يى تبديل ايده‌جك ماهيتى حائز دكلدرلر. لكن اجتماعياته كلنجه او، بويله ميدر؟ هرملتك كنديسنه مخصوص براجتماعياتى واردركه ديكر ملتلردن اونى تفريق وتمييز ايدن بو اجتماعيات خصوصيه‌سيدر. وبو عضويت اجتماعيه مديد بر ماضينك محصوليدر. بونى دكيشديره‌بيلمك نه‌شونك بونك الندهدر؟ نه‌ده ضررلردن، فوضاى اجتماعيه‌دن باشقه برفائده‌يى موجبدر. زيرا هرهانكى بر ملتك اجتماعياتنه تمثل ايدن ديكر ملت كندى هويتنى تمثل ايتديكى ملتك هويتنه قلب ايتمكدن باشقه برشى ياپمش اولماز.

غربك اك بويوك حكماسندن « كوستاولوبون » (روح سياست) نده ديوركه:

« علم الحيات متخصصلرى، لابوراتوارلرينك بوتون معاونتلرينه، خدمتلرينه رغماً برنوع ذى حياتى تبديله اصلا موفق اوله‌مامشلردر. صنعت تربيه‌نك وجوده كتيرمكه مقتدر اولديغى تعديلات بسيطهٔ خارجيه، ناقابل امتداد ومحروم قوتدر. برعضويت اجتماعيه‌يى دكيشديرمك، برموجود ذى حياتك تبديلندن دها قولايميدر؟ مؤسسات جديده واسطه‌سيله جمعياتى يكى باشدن تشكيل ايتمك امكانى، بالعموم ادوار اختلالجيلرينه وبالخاصه بزم انقلاب كبيرك كبلره دائما قطعى ومحقق كورونمشدر. بو امكان الحالة هذه سوسياليستلرجه‌ده شبهه‌سز وقطعى كورولمكده‌در. بونلرك هپسى‌ده جمعيات بشريه‌يى عقل نظرى طرفندن وجوده كتيريلمش پلانلر اوزرينه يكى باشدن انشا ايتمك ارزوسنده بولونيور.

« مع مافيه بو فكر اساسى برجهتدن تعمم وترقى ايتدكجه علم‌ده ديكر جهتدن كيت كيده بونك خلافنى ادعا ايديور. مؤسسات برشكل داخلى‌يه موافق كله‌بيلمك خاصه‌سنه مالك، فقط اويله برشكل وجوده كتيره‌بيلمه‌يه ناقادر برنوع لباس تشكيل ايدر. وايشته بو سببدن برقوم ايچون پك اى اولان مؤسسات ديكر بر قومه كوره غايت فنا ومشئوم اولابيلير.

« برقومك مؤسسات وقوانيننك تبديليله روحنك تعديل واصلاح ايديله‌بيله‌جكنه اينانمق آرتيق بر اقوام حالنه كلمشدر. لاتين اقوامى هنوز بوظن فاحشدن فارغ اولمامشلردر. وايشته اونلرك ضعفيتنه بادى اولانده بودر. لاتينلرك نفوذ مؤسسات حقنده‌كى ظن واهيلرى، تاريخك اك خونين براختلالنه، ميليونلرجه آدملرك ممات دهشت انكيزينه،

بالعموم مستعمراتمزك انحطاطنه وسوسیالیزمك ترقیات تهدیدکارانه‌سنه باعث اولمشدر . »

ایشته غربلی متفکرلرك ، علم اجتماع متخصصلرینك نقطهٔ نظری ! شو حالده ناصیل اولورده بوافندیلر برعضویت اجتماعیه‌یی دکیشدیرمك ایچون چابالایوب طوریورلر ؟ والله ، انسان سودیکی آدملری بویله چوراقلرده سرکردان کوردکجه آجیه‌جنی کلیور : هم اونلره ، هم‌ده آرقه‌لرندن سوروکله‌نن زواللیلره ! فقط چاره یوقدر ، حیزنی آلنجه‌یه قدر بو (سیل) ده اوکنه کلن تازه فدانلری سوروکله‌یوب کوتوره‌جکدر . همان الله انصاف وهدیتلر احسان ایتسون‌ده حق یولی بزه کوسترسون .

غربلیلاشمه ایسته‌ینلرك نظر عبرتنه :

اصول وقوانینك تأثیرلری

اقدام صاحبی احمد جودت بك لوزاندن یازیور :

اخیراً فرانسه‌نك روآن شهرنده شایان دقت براجتماع وقوع بولمشدر . بواجتماع فرانسه‌ده عائله‌نك مادةً ومعناً اصلاحی مسئله‌سیله اشتغال ایتمشدر . یعنی ایچنده صفای قلب ایله اوطوریله‌جق برئه‌و وجوده کتیرلمسی ، مخل اخلاق اولان احوالدن عائله‌نك قورتلماسی ، وعائله حقوق محفوظ طوتلماسی کبی مسائل بواجتماعده سوز سویله‌ین برطاقم اکابری اشغال ایتمشدر .

اسکی وکلادن [فرانسه وکلاسندن] برذاتك سویله‌دیکی سوزلر غایتله مؤثردر . معلومیا فرانسه‌ده چوجوق آز اولویور . دها طوغری تعبیر ایله دیه‌لم که چوجوق پیدا ایدلمسندن چکینلیور وفرانسز ملتی اوره‌میور . بوحاله شاهد اولان عاقللر ، فاضللر اندیشه ایچنده‌درلر . برکون بوملتك قدرتی ، سائرلرینه نسبةً تنزل ایده‌جك دیه قورقیورلر .

بوذات فرانسه‌ده فردیت حکمفرما اولدیغنی ، یعنی ، یالکز بن وارم وبنم منفعتم واردر ، دیکرلرینك وجودی ومنفعتی یوقدر ، فلسفه‌سی حکمفرما اولدیغنی وجماعتك منفعتی دوشونله‌دیکنی سویلدکدن صوکره فرانسه قانون مدنیسنه کچیور وبوقانونی بکنمه‌یور . بوقانونه کوره هربرفرانسزسوقاقده بولونمش برچوجوق کبی طوغیور وغیر متأهل اوله‌رق وفات ایدیور ، دیور .

شمدی بوراده غایت مهم برشی سویله‌یور . فرانسز قانونلرینك بوحاله کلمسنه سبب ژان ژاق روسو فلسفه‌سی وصوکره آنسیقلوپه‌دی محررلرینك اشاعه ایتدکلری فکر فلسفی اولدیغنی تفصیلاً بیلدیریور . فرانسز قانون مدنیسی بوکونکی احوال مؤسفه‌نك سببی اوله‌رق کوسته‌ریور .

بوسطرلری اوقورکن بن دوشونمکه واردم . لوزان قونفرانسی مباحثاتنده ، بزه بعض اجنبی حقوق شناسلری کتیردلمسی وبونلره برده قانون مدنی تنظیم ایتدیرلمسی سوزی کچمشدی . بوبر مهم مسئله‌در . آوروپانك شوراسندن ، بوراسندن کله‌جك ارباب حقوقك آناطولیده یاشایان برتورك قومنك تعاملنی تأمین ایده‌بیله‌جك برقانون مدنی تنظیم ایده‌بیلوب ایده‌میه‌جکلری جای سؤالدر . برمملکتی واهالیسنی هیچ طانیمیان اجنبیلرك اوممکلت واهالیسی ایچون نصل موافق قانون وضع ایده‌بیلیر اولدقلرینی عقل قبول ایتمز . بز مثلا فرانسز قانونلرینی ، اونلرك یانی باشنده بولونان عین مدنیته سالك انکلیز قومنك قانونلرینه موافق کورمیورز . بربری آراسنده بیوك فرقلر واردر . بوبویله اولورسه آوروپا قانونلرینك فکری بزه نصل اویار .

برده بزم یاشایشمزده ، یااسلامیتدن ویا تورکلکدن ملهم اولان شرائط ایچنده « یالکز بن وارم ، باشقه‌لری یوقدر » قاعده‌سنك حکم ایتدیکنی کوره‌میورز . اسلامیت عبادتدن طوتك‌ده برطاقم دنیوی امور مهمه‌یه قدر جماعتك کندیسنك ومنفعتك موجودیتنی اساس اتخاذ ایدیور . « یدالله بالجماعه : اللهك قدرتی جماعته‌در » قاعده‌سنی قبول ایتدکدن صوکره عبادتك جماعتله اولماسی افضل اولدیغنی بیان ایتمش ، زکاتی ، صدقه‌یی قویمش ، میراثده عائله‌نك بتجه افرادینك حقوقنی دوشونمش ، وصیتی ثلث مالدن معتبر عد ایتمش ، شخصی ، مساویٔ اخلاقیه‌سنده غیر مسئول وحر کورمه‌مش ، حتی تقسیم غنائمده بیله بوکبی قاعده‌لری قبول ایتمشدر . اوزمانکی مسلمانلر بیوك آدملر ایدی . اصحابدن بری خفیاً ایشله‌دیکی برکناهی آچیغه اوردیره‌رق کندینی رجم ایتدیرمش ایدی .

خلاصه برمملکتده یاپیله‌جق قانونلرك ذهنیتنی تعیین مسئله‌سی ، برمملکتك سعادت وفلاکتی نقطهٔ نظرندن غایت مهمدر . اسویچره قانون مدنیسنی تدوین وترتیب ایدن مشهور حقوق شناس هوبر اخیراً وفات ایتدی . بوذات مملکتك قانون مدنیسنی اون سنه تدقیقاتدن صوکره ترتیبه موفق اولمشدر . اونك تدویننden اول اسویچره . قانونلرینك هربری برباشقه تأثیر آلتنده قالمشلر . حتی اسویچره‌نك آلمان لسانیله متکلم اولان قسمی آلمانیا قانون مدنیسیله عمل ایتمکه باشلامش ایمش . هوبر ایسه قانون مدنیسنه اسویچره‌نك کندی عادات واخلاقنی ، کندی تربیه‌سنی ، کندی ذهنیتنی اساس اتخاذ ایتمشدر . اونك ایچون بوذات اسویچره‌نك ، بیوك آدملری صره‌سنده عداولونیور .

بونلر ، بوتفصیلات بزم ایچون بر عبرتدر .

گنج خرستیانلر جمعیتی

شعائر اسلامیه‌یی ییقمق اوزره استانبولك مختلف اقسامنده شعبه‌لر کشاد ایدرك فعالیته باشلایان بومضر جمعیتك کنجلری ، بالخاصه کنج قیزلری باشدن چیقارمق ، اونلرك حسیات دینیه وملیه‌لرینی کوکندن صارصمق خصوصنده یاپمش اولدیغی فنالقلر حقنده آنقره‌ده نشر اولونان سبیل الرشاد نسخه‌لرنده اوزون اوزادی‌یه معلومات ویرمشدك . مؤسسه‌لرینك دوامنی بر تعهد دولی آلتنه آلمق ایچون تا لوزان قونفرانسنه قدر مرخصلر کوندردیکنی‌ده کچن هفته یازمشدق .

حیات اجتماعیه‌مزی تملندن ییقمق اوزره تشکل ایدن بویله برفساد اوجاغنك هر کسك کوزی اوکنده سلمه السلام ایقاع تخریبات ایتمسنه البته دینه ، استقلالنه صاحب بر حکومت ایچون تحمل اولنور شی دکلدی . تشکر اولنورکه حکومتمز بومسئله‌یی نظر دقته آله‌رق بوفساد یووه‌سنی طاغیتمه‌یه عزم ایتمشدر .

اساساً بوجمعیتك بوراده بدایت تشکلنده حکومتدن هیچ بر مساعده استحصال ایتمکسزین تشکل ایتدیکی ومقصد تشکلنك شبهه‌یی داعی بولوندیغی حکومتجه اجرا ایدیلن تدقیقاتدن‌ده آکلاشیلمشدر . بناءً علیه مملکتك قانونلرینه‌ده رعایته لزوم کورمه‌ین وجمعیتك فعالیتنی طوردورمق حکومتك اك متحتم وظیفه‌سی اولمشدر .

دیکر طرفدن مذکور جمعیتك کشاد ایتدیکی مکتبلره کیدن مسلمان طلبه وطالباتك پدرلرینه ابلاغ کیفیت ایدیلمکده و چوجقلرینك محافظه‌سی طلب ایدیلمکده اولدیغنی‌ده ممنونیتله خبر آلدق . حکومت عزم ایتدکدن صوکره البته بونك اوکنه کچه‌بیلیر . هیئت اجتماعیه‌یی انحلال معنویدن مصون ومحفوظ بولوندورمق ایچون اینی یالکز نصایحه براقمق کافی دکلدر . بر طرفدن ارشاداته دوام ایتمك ، دیکر طرفدن‌ده حکومتجه اوفنالغك اوکنه کچمه‌یه چالیشمق لازمدر . انجق بویله اولورسه فنالقلر ، اخلاقسزلقلر قالقه‌بیلیر . زیرا قرآنك منع ایده‌مدیکی چوق شیلر واردرکه حکومت اونلری منع ایده‌بیلیر . حکومتك اوراره دوام ایدن طلبه وطالبات ولیلرینه «چوجقلریکزی محافظه ایدك» دیه اخطاراتده بولونمسی جداً شایان تشکردر . انشاالله چوق کچمکسزین حکومتك پك خیرلی اولان بوتشبثاتنده موفقیات فعلیه حاصل اولور .

بیزانس دارالفنوننی احیا

ملی حرثنده بیزانس حرثنه

معارف وکالتنده‌کی تألیف وترجمه دائره‌سی قیلاسیك آثارك تورکجه‌یه ترجمه‌سنه لزوم کوسترمش وبونی غزته‌لرده‌ده اعلان ایتمش . بومناسبتله دارالفنون معلملرندن نجیب عاصم بك طرفندن یازیلمش بر مقاله کچن کونکی اقدام غزته‌سنده منظورمز اولدی . بومقاله‌یی اوقور اوقوماز حیرتلر ایچنده قالدق . محرر ، اوروپالیلردن کری قالمامزك اسبابنی کشف ایدییور ! هم نه‌مهم کشف ! شمدی‌یه قدر هیچ بر عالم بوکا موفق اوله‌مامشدر ! بوتون محررلر ، مؤلفلر استانبولده بیزانس روحنك بوسبوتون سوکوله‌مدیکندن شکایت ایدوب طوردقلری حالده نجیب عاصم بك ، بیزانس دارالفنوننی – که دارالفنونلر ملتك روحیدر – یاشاتمادیغندن طولایی فاتحی مؤاخذه ایدییور وبیزانس دارالفنوننك ادامه ایدیلمدیکندن ، «توارث ایلدیکمز بیزانس ایلمنك حرثنه صاحب چیقمادیغمزدن» عظیم تأثرلر طوییور . دییورکه :

« روجه ولاتینجه کبی غربك ایکی مدنی دیلنی‌ده بیلن فاتحك استانبولده بیزانس دارالفنوننی ، پطریقخانه قدر حمایه دکل ، حتی وجودینه کوز یومسه‌یدی ، بوکون بورادہ قرون وسطی حیاتی یرینه عصری بر عرفان بولنور ، بللی باشلی غرب ملتلرندن تام درتیوز سنه کریده قالماز ایدك . »

بو مطالعه‌یی درمیان ایدن علی العاده بر آدم دکل ، بر دارالفنون پروفسوری اولدیغنی دوشونورسه‌ك بونك قارشوسنده کولمکمی ، یوقسه آغلامقمی لازم کله‌جکنده انسان شاشیرر .

ینه بو دارالفنون پروفسوری دییورکه :

« ارمنست رنان ملت نه‌در ؟ موضوعی اوزرینه ویردیکی برقونفرانسده اوروپالیلیی همان همان شویله تعریف ایدییور : « بر مدنیةً یونانلی ، ادارةً Jejislatvement رومالی ، دیناً یهودی‌یز . » بن اوروپالیی بوندن دها موجز ومعجز بر تعریف بیلمیورم .

« رومانك یهودی دیدیکی اوروپا دینی بزم « خیف » [١] دیدیکمز دین اکلارسه‌ق طبیعی اوخصوصده بزده اوروپادن آیریلمایز . شو ، حسابجه بزم‌ده اوروپالی اولقلغمز ایچون اسکی یونان مدنیتنی وروما قانوننی بحق بیلمه‌مز ، تمثیل ایتمه‌مز ایجاب ایدر . »

صاحب مقاله « رنانك یهودی دیدیکی اوروپا دینی بزم خنیف دیدیکمز دین اکلارسه‌ق » شکلنده‌کی افادهٔ شرطیه‌سیله مقصدینی براز بولاندیرلغه سوق ایتمك ایسته‌مش ایسه‌ده یهودیت واسلامیتك ، حنیف کلمه‌سندن اکلاشیله‌جق معنایه کوره یکدیکرینك عینی ویاضدی اولمسنی قبول ایتمك طبیعیدرکه پك کولنج اوله‌جغندن بز میرمومی الیهك مقصدلرینی هرکسك اکلایه‌بیله‌جك بر افاده ایله شو یولده توضیح ایدییورز . دیمك ایستیورلرکه :

— « رنان » ، کوره اوروپا مدنیةً یونانلی ، حقوقیات نقطهٔ نظرندن رومالی ، دیناً یهودیدر . بکا کوره‌ده مسلمانلق یهودیلکدن بشقه بر شی دکلدر . شو حسابجه یونانیلرك مدنیتنی ورومالیلرك قانونلرینی آلمامز قالمشدر . شونلری‌ده آلالم ، تام بر اوروپالی اوله‌رق ایشك ایچندن چیقالم ...

قارئلر ظن ایتمه‌سینلرکه بز بوراده قرآنمزك متعدد یرنده مذکور اولان « حنیف » کلمه‌سندن مقصد نه اولدیغنه ونه موقعده استعمال ایدلدکلرینه وبو فکرك نصل بر هذیان بارد اولدیغنه دائر مناقشاته کیریشه‌جکز . بوکا قارئلرده لزوم کورمز . مسئله‌یه عطف نظریمز یالکز مزاحی ماهیتده‌در . بناءً علیه صاحب مقاله‌یی براز دها دیکلیه‌لم . مومی الیه بو حکم علمیسنی ویردکدنصکره خلاصةً دییورکه :

— ایکنجی سلطان محمد استانبولی فتح ایلدی ؛ فقط بیزانسك حرثنه صاحب چیقمدی . بیزانسك کتبخانه‌لرینی یاقدی ، دارالفنونلرینی ییقدی . معلم ومدرسلرینی دفع وطرد ایلدی . بو علما اوروپایه کیتدیلر ، اوراده رنه‌سانس یعنی تجدد دورینی حصوله کتیردیلر . اکر فاتح بیزانس دارالفنوننی پطریقخانه قدر حمایه ایتمك دکل ، وجودینه کوز یومسه ایدی اوعالی دارالفنونلرك بزه افاضه ایده‌جکی نور علم وعرفان ایله همان یوکسلیر وترقیاتده بویله درتیوز سنه کریسنده قالمازدق . روجه ولاتینجه لسانلرینه واقف اولان فاتح تعصبه قاپیله‌رق اوقدر علما وفضلای بیزانسیونی دفع وطرد ایتمسی سببیله‌درکه « لور فیریوس » ك منطقه دائر یازدیغی « ایساغوغا » یه یعنی مقدمه‌یه تورلو تورلو اعلاللر یاپه‌رق آیلرجه « عصرلرجه اوله‌جق » اوغراشدیغمز حالده شو کلمه‌نك معناسنی اولسون اکلایه‌جق بر آدم بوله‌مامشزدر .

صاحب مقاله عدم ترقیمزك ویا انحطاطمزك عامل اصلیسنی کشف ایدییور :

---

[١] بو کلمه‌ده ترتیب سهوی واردر . طوغروسی (حنیف) اولسه کرك .

بیزانسك علم و عرفانی آله‌مدیغمز ایمش ! بو خصوصده قباحتلی‌ده فاتح سلطان محمد . بیچاره فاتح پطریقخانه‌یی محافظه ایلدیکی و بیزانس روحنی تماماً امحا ایتمدیکی ایچون بر چوقلریمزك دشنامنه معروض . بیزانس مدنیتیله بزی تماماً آشیله‌مدیکی ایچون‌ده نجیب عاصم بکك مؤاخذه‌سنه اوغرایور وصیرتنه‌ده کتبخانه‌لری یاقق ، دارالفنونلری ییقمق کبی مدنی بر جنایت یوکلتیلیور . و بو جنایت مدنیه‌یی غرب مؤرخلری فاتحك پطریقخانه‌یه اولان توجهندن طولایی برای خاطر سویلیورلرمش ! بو حقیقت تاریخیه‌یی یالکز نجیب عاصم بك میدانه قویبور .

بوکی بوکسك نتایج علمیه‌یه واقف اولمامق نه‌قدر ایبدر . مثلا بو حقیقتلر بوندن اون ای اول اورته‌یه قونیلسه‌ده نظر دقته آلنسه ایدی آیاغمزه قدر کلمش اولان یونانیلری مملکتمزدن قوغمق ایچون احتمالکه بر آز دوشونمك ایجاب ایدردی . لوید جورج و رفقاسنك یونانه ، بزی تمدین ایتمك وظیفه‌سنی تحمیل ایلملری کیفیتنك علم‌وزرینه مؤسس اولدیغنی ، واساس مقصد صحیح‌النسب بر یونان مدنیتنك بزه افاضه‌سی بولندیغنی اکلایه‌رق حرففلره عادتا « های‌الله راضی‌اولسون » دیه‌مز لازمکلیردی . و پاپولاسلرك ، استرکیادیسلرك بر وظیفهٔ تمدین ایچون کادك دیه‌لری آرتق بزه طاغلر قدر کران کلمزدی .

بر غریب نقطه‌ده اوروپا ترقیاتنده‌کی رونه‌سانسك عاملی اوله‌رق بیزانس دارالفنونی مدرسلری کوستریلمه‌سیدر . حالبوکه استانبولك فتحی زماننده غربك رونه‌سانس دوری تام بوزیاشنی اکمال ایتمشدی . کرك فلسفی و کرك ادبی تجدد نهایت بولمق یعنی تماماً تقرر ایتمك زمانلرینه یاقلاشمشدی .

دیکر طرفدن تجددات ادبیه و بدیعیه‌یی قوجاقلایوب کوتوره‌ن تجددات فلسفیه وعلمیه‌ده بیزانسلیلر بك کیری ایدیلر . اسقولاستیکلری (فلسفهٔ لاهوتیه) قوبو و ثابت بر حالده ایدی . حتی بیزانسلیلرك آثار فلسفیه‌سی یالکز فلسفهٔ لاهوتیه اولمسی طولایسیله عربجه‌یه ترجمه‌یه بیله لزوم کورلمامشدی . و مثلا فلسفهٔ مجرده‌دن عبارت بولنان افلاطونك وارسطونك بوتون آثاری ترجمه ایدلمشدی . حالبوکه غربده استانبولك فتحندن ایکی اوچ عصر اول ابن رشدك ، ابن سینانك آثاری واسطه‌سیله اسقولاستیك ایله ارسطو فلسفه‌سی آراسنده مخاصمات باشلامش ، که اون دردنجی عصرك ابتدالرنده « سن توماه » نك غیرتیله ابن رشد مغلوب اولمش ، که اون بشنجی عصرده باله دارالفنوننك معاونتیله ابن رشدك ارسطوسی حاکم اولمش و بو ایلری کیری مجادلات فکریه مشاهده ، تجربه واستقرا اساسلرینی توحید ایده‌رك دور تجددی حصوله کتیرمش و بو وجهله ترقیات اخیره عملری تأسیس ایدلمشدر .

فرض ایده‌لم که بیزانس دها یوکسك بر موقع فکری و علمیده بولنسون ؛ هر حالده بو علما کلیسا منسوبیننده عبارت ایدی . فاتح ایسه پطریقخانه‌یی محافظه ایتمکله بیزانسك اسقولاستیك عضویتنی تخریب ایتمش اولیوردی . بو حالده نه‌دن بر موجودیت علمیه تظاهر ایتمدی و بز قسماً اولسون مؤثر اولمدی ؟

اك غریب کوردیکمز دیکر بر مسئله‌ده « ایساغوجی » نك معناسی خصوصنده اسلام منطقجیلرینه بك طفلانه جهالت اسنادیدر . نه قدر تدقیقسزلکدرکه یونانجه دیه بیکلرجه جلد کتاب ترجمه ایدن و غربك دور تجددینك عامل اساسیلرندن بولنان اسلام ترقیات متقدمه‌سی بوقدر کوچوك و ابتدائی بر شکله قونیلیور . صاحب مقاله اینانسینکه بو آثار متقدمه‌مز آراسنده بوکون هاملتونك منطقی ایله بوی اولچه‌جك آثار منطقیه‌مز موجوددر .

هر نه ایسه مادامکه بوکونکی دارالفنونك انحطاطنك علت اصلیه‌سی کشف ایدلمشدر ؛ او حالده آوروپالی اولمق ایچون همان بیزانس دارالفنونی احیایه تشبث ایتمکدن ، بیزانس ایلنك جرثنه صاحب چیقمقدن باشقه چاره یوقدر !

غربلیلاشمق طرفدارلرینك هنوز حل ایده‌مدکلری مسائلدن بریسی‌ده : هانکی غرب ملتنی مقتدابه طنیمق لازمکله جکنی مسئله‌سی ایدی . ایشته نجیب عاصم بك بونی کشف ایتدیلر . آرتیق بو خصوصده تردده محل یوقدر : یونان مدنیتی وروما قانونی تمثیل ایده‌جکز . بیزانس دارالفنونی احیا ، بیزانس ایلنك جرثنه تصاحب ایده‌جکز . کوردیکزمی سر ترقی وانکشافمزی ؟

باقه‌لم دها نه‌لر کوره‌جکز ، نه‌لر ایشیده‌جکز ؟..

امراض اجتماعیه‌مزه دوا کلیاتی

۱ — احمد نظمی افندی طرفندن (امراض اجتماعیه‌مزه دوا کلیاتندن) عنوان عمومیسی آلتنده ، مملکتك رفاه اقتصادی وزراعیسنی تشویق اوغورنده نشره باشلانیلان مفید کتابلرك برنجیسی : (آغاج دیکمه‌نك وزرعیاتده بولونمه‌نك دینی واجتماعی فوائدی و بو بابده معلومات نافعه) یی محتوی یتمش قدر احادیث نبویه‌یه مستنددر . فیأتی ۱۲ بچق غروشدر . پوسته اجرتی بش غروشدر .

۲ — (حیوان یتشدیرمه فضیلتی) نام کتابدرکه قویون ، کچی ، اینك ، ماندا ، طاووق ، هندی ، آت کبی حیوانات اهلیه یتشدیرمه‌نك دینی واجتماعی فوائدی ، کلب وخنزیر کبی بعض حیوانات حقنده‌ده معلومات نافعه وحکمیه‌یی محتویدر . یوزی متجاوز احادیث نبویه‌یه مستنددر . فیأتی ۲۰ غروشدر . پوسته اجرتی بش غروشدر .

۳ — (صنعت فضیلتی) نامنده صنایعمزك انکشافنه خادم بر کتابدرکه یوزلرجه احادیث شریفه‌یه مستند و برچوق حقایق علمیه وفنیه‌یی محتویدر و دردست طبعدر .

٤ — (تجارت فضیلتی) نامنده تجارتمزك انکشاف وترقیسنه رهبر بر کتابدرکه یوزی متجاوز حدیث شریفی و برچوق وثائق محتوی علمی واجتماعی بر کتابدر و دردست طبعدر .

محل توزیعی استانبولده باب عالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده (سبیل الرشاد) اداره خانه‌سیدر .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر
ایچون سنه‌لکی (۲۷۵)
آلتی آیلغی (۱۵۰)
نسخه‌سی ٥ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده
(۱۰) غروشدر
سنه‌لکی ٥۲ نسخه‌در .
اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده
رشید افندی خانده
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد
١٣٣٠

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرلملیدر .
مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولمی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر
ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر محمد عاکف — صاحب و مدیر اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۵۳۲-۵۳۳ — ۱۷ شوال ۱۳٤۱ — ❊ جمعه ایرتسی ❊ — ۲ حزیران ۱۳۳۹ — جلد ۲۱

مسلمانلق فکر وحیاته نه‌لر بخش ایتدی؟

۲

محرری : شیخ عبدالعزیز جاویش

عجبا بوکونه قدر هانکی قانون دموقراتلق اعتباریله قوانین اسلامیه‌نك پایه‌سنه یوکسله‌بیلمشدر ؟ او قوانین اسلامیه‌که ، برحالی دنیانك اك بویوك امپراطوری بیله اولسه ارتکاب ایتدیکی جرمدن طولایی مسؤل ایدر ومستحق اولدیغی جزایی کندیسنه تطبیق ایدر . ملوك عربدن (جبلة بن الایهم)ك کعبه‌یی طواف ایتدیکی اثناده اتکنه باصان بر اعرابی‌یه ووردیغی اوزرینه حضرت عمر (جبله)یی جزا دیده ایتمك ایسته‌دیکی زمان بو حکمدار حضرت عمره خطاباً « حکمداران ایله عوام آره‌سنده برفرق کوزتمزمیسکز؟ » طرزنده وقوع بولان سؤاله جواباً فاروق اعظم « خایر ! » دیمش وبونك اوزرینه (جبله) کیجه‌لین فرار ایدرك بیزانسه التجا والتحاق ایتمشدی .

علیه‌الصلاة والسلام افندمز وداع خطبه‌سنده بیورمشلردی‌که : ای ناس ! مؤمنلر قرداشدن باشقه برشی دکللردر . برمسلمانك مالی دیکر برمسلمانه حلال اولماز . مکرکه کوکلنك رضاسی اولا . بندن صوکره بربریکزك بویونی ووران کافر اولماییکز . چونکه سزه اویله برشی براقدم‌که اوکا طوتوندقجه ضلاله هیچ بر وقت دوچار اولمازسکز . اوده کتاب‌اللهدر . ای ناس ! ربکز بردر . بابا کز بردر . هپکز آدمه انتساب ایدرسکز ، آدم‌ده طوپراقدندر . نزد الهیده اك قیمتلیکز اك متقیکزدر . برعربك بر عجمه هیچ بر رجحانی یوقدر . مکرکه تقوی ایله اولا . »

بو بلند معانی‌یی ، بو قیمتدار دموقراتیك احکامی « ای ناس ، سزی بر ارککله بر دیشیدن یاراتدق ، سزی ملتلره وقبیله‌لره آییردق‌که یکدیکرکزله طانیشه‌سکز . نزد الهیده اك قیمتلیکز اك زیاده متقی اولانکزدر . » مآلنده‌کی آیت کریمه ایله « نه سزك آرزولریکز ، نه‌ده اهل کتابك آرزولری جای تطبیق بولابیلر . برفنالق ایشله‌ین اونك جزاسنی چکر » مآلنده‌کی آیت کریمه محتویدر .

ایشته بوکبی دموقراتیك تعالیم محمدیه ایله انسانلرك کوزلری آچیله‌رق حسب ونسب ویا عصبیت وثروت طولاییسیله ، یاخود رنك اعتباریله هیچ برکیمسه‌نك حائز رجحان اولماياجغی اکلاشلمش ، دستور قرآنی‌یه نظراً انسانلرك حائز اولدقلری فضائل واحراز ایتدکلری مزایا واخلاق ایله یوکسلدکلری تبین ایله‌مشدر . عربلر آره‌سنده‌کی ضعفا ایله سائرلری کافهٔ افراد آره‌سنده بوتون حقوق ، حریت ، اخوت ومساوات دائره‌سنده تقرر ایدن دین اسلامی قبوله سوق ایدن اك مهم سببلردن بری‌ده بودر .

عربلر میانده اودهریلر بولونیوردی‌که بونلر : « حیات دنیادن باشقه برحیات یوقدر ، یاشار وأولورزو بزی دهر اولدورر . » دیرلردی . بونلر میانده بر ده صابئیلر واردی . بونلر یلدیزلرك طلوعنی بکلر و اونلره

سجده ایدرلردی . صوكره مجوسیلر واردی . آتشه طاپارلردی . دها باشقه مذهبلره سالك اولانلر واردی که بونلردن هیچ برینك سالك اولدیغی مذهب ودین كندیسنه دنیاده سعادت ، اخراده سلامت، حیات اجتماعیه ده صلاح ، شئون سیاسیه ده بر انتظام تأمین ایتمامشدی. وقتاكه دین اسلام انسانلری برلشدیرن ، تسویه ایدن ، عدالت وانصافی حاكم قیلان « توحید » ایله تجلی ایتدی ، ظلمه دوچار اولانلرك كافه سی اوكا التجا ایدرك عصرلرك زنجیر اسارتندن قورتولمق ایسته دیلر .

اسلامك تعالیم مدنیه وسیاسیه سندن یالكز عربلر استفاده ایتمیه رك بالعكس بونلرك بوتون عالم بشریته یکی بر دور آچدیغنی سویلمكده هیچ بر بأس كورمه یز . بونی ایضاح ایتمك ایچون عربلردن باشقه سائر اقوامك احوالنی ، (ژول لابوم) ك قرآن كریمه ترتیب ایتدیكی فهرستدن خلاصه ایتمه یی مناسب كوریورز . موماالیه دیوركه :

آلتنجی عصر میلادیده ، حضرت محمدك طوغدیغی زمان ، جهان اغتشاشلر ایچنده ، فلا كتلرله قاینایوردی .

اوروپاده آری وزیغوتلر اسپانیاده وفرانسه نك جنوب قسمنده (قلوویس) یله واوغوللریله مجادله ایدرك شرقی ایمپراطوری (ژوستیانوس) دن معاونت طلب ایدییورلر ، صوكره یاردیمه كلن ، فقط بالآخره یاردیم ایتدكاری مملكتك یالكز امدادینه شتاب ایتمكله قالمایه رق اوراسنی فتح ایتدكلرینی ادعا ایدن قوماندانلرله ده محاربه یه مجبور قالیورلردی .

اصل فرانسه ده (قلوویس) ك اوغوللری بربرینه خیانت ایدرك یكدیكرینی اولدیرییورلردی . ویزیغوتلرك قرالیچه سی (برونهو) ایله فرنك قرالیچه سی (فریدیدقوند) آره سنده كی اوزون مجادله تاریخه اك فجیع صحیفه لری علاوه ایدییوردی .

انكلتره ده ، انكلیزلر ساقسونلرله مجادله ایدییورلردی . اوزمان انكلتره وحشت قوتلرینك جهالت قارا كلقلرنده جولانكاهی اولان بر مرعی ایدی .

ایتالیاده استحقاقندن فضله قیمت آلان (روما) اسمی اسكی هیئتی غائب ایتمش ، (روما) هر طرفی پارچالانه رق باشی قالان بر هیكل حالنی آلمشدی .

شرقی روما ، ماضیسندن اوزاقلاشان غربی (روما) دن فضله اسكی تاریخندن اوزاقلاشمشدی . شرقی رومانك شرقلك حقیقی امپراطورلغی دكل ، اهمیتسز بر مملكتی ایدی . اوراده بوش كورولتولردن باشقه برشی طویولمایوردی .

غربده (رهن) نهرینك منصبندن ، شرقده طونه نك منصبنه قدر شمالی ، جنوبی تضییق ایدییوردی . اسقاندیناویالیلر ، دائمارقالیلر تراكیا ، ماكیدونیا ، لومباردیا وایتالیایه بردنبره ایتن غوطلرله هونلرك ایزلرینی تعقیب ایدییورلردی .

اوصیره لرده آسیای مركزیدن تورکلر ظهور ایتدیلر . اوتوركلركه بالآخره شرقی رومانی استانبولك اطرافنده صیقیشدیره جق قدر اونی تضییق ایده جكلردر .

موسیو (رهنان) ك برنجی عصر میلادیده كی وضعیتی ایضاح ایتدیكی، روما ایمپراطورلغیله آلتنجی عصرده كی كهنه روما ایمپراطورلغی آره سنده هیچ بر مناسبت قالمامشدی . شرقی روما تردی یه دوشمش، انقراضه یوز طوتمش اولدیغی زمان غربی روما عسكری بر وحشت ایچنده ، منكرات ورذائله باطمش بر حالده بولونیوردی .

آسیا ، اوزمان اوروپادن دها ساكن ، دها مطمئن بر حالده بولونمایوردی . تیبه ته ، هند ، چین محاربات ألیمه ایچنده ایدی . ایران آسیای غربی یی الده طوتان روما ایله متمادیا حرب ایدییوردی .

آفریقاده شرقی رومالیلر ، مصرك اراضیسنی استثمار ایله اكتفا ایدرك اسكی مصر علوم وفنوننك نابود اولماسنه اهمیت ویرمایورلردی .

الحاصل هر طرفی دشمنلق حسلری قاپلامشدی . انسانلر خیردن زیاده شره كووه نیورلردی . رؤسا ایچنده هانكیسی حربه اك چوق طرفدار ایسه اعتماد عمومی یی اوقازانیور وغنیمت امیدیله اونلرك پشنه طاقیلانلرك حدوحسابی اولمایوردی . بعض زاهدلرك صومعه لرنده پارلدایان خفیف ایشیقلرده سونمش، قاصیرغه لردن قورتولان فلسفه تخملری ده قالمامش اولسه یدی ، دیوآدیملریله هر طرفی استیلا ایدن باربارلق قطعی بر وحشته انقلاب ایدردی . مع مافیه دنیانك برقسمی بو حركتدن اوزاقده قالمشدی . بونك سببی بواراضیده یاشایانلرك حزم وفراستی دكل ، مدنی تسمیه اولونان اقوامك یاشادیغی محیطدن اوزاق بولونماسیدر .

بوندن طولاییدركه عربلر اوروپاده كورله مكده اولان مدهش فیرطنه دن خبردار اولامایور واونك سسلرینی همان ایشیده مه یورلردی . جزیرة العرب هندك ، چینك موجودیتنی بیلمه یور واونك آسیا ایله مناسباتی ایرانی كچه میوردی . اساساً ایراندن خبردار اولمالری ، ایرانك شرقی روما ایله محارباتی وطرفیندن برینك سوریه یی استیلا ایتمه سی طولاییسیله وقوع بولویوردی .

—

مسلمانلغك روح سیاسیسی

۳

محرری : سید امیر علی

(حرا) نك ضبطی وخلقك بیعتی اوزرینه حضرت (خالد ابن الولید) بر بیاننامه نشر ایدرك خریستیانلرك جانلرینی ،ماللرینی وسربستیسنی تأمین ایتمش وبونلرك « ناقوسلرینی چالمقدن ، ایام مخصو

صه‌لرنده خاجلریله دولاشمقدن منع اولونمیه‌جقلرینی، اعلان ایلمشدی. امام ابو یوسف [١] بو بیاننامه‌نك خلیفه‌ [٢] ایله مجلسی [٣] طرفندن تصدیق اولوندیغنی بیان ایتمکده‌در . [٤]

غیر مسلملر ، یکی کلیسالر ، یکی معبدلر انشاسندن منع اولونما- مشلردی . یالکز کاملاً اهالیٔ اسلامیه ایله مسکون اولان یرلرده غیر اسلامی معابد انشاسی نظریاً ممنوع ایدی . (عبداه بن عباس) حضرتلری دیرکه : اهالیسی یالکز مسلمان اولان بر یرده اسلامه عائد اولمایان بر معبد انشا اولوناماز . فقط ذمیلرك ساکن اولدقلری یرلرده کندیلریله عقد اولونان مقاوله‌یه رعایت ایتملی‌یز [٤] مع‌مافیه بو ممنوعیت فعلاً غیر مرعی ایدی . (مأمون) ك دور خلافتنده دولت عباسیه داخلنده یوزلرجه سیناغوغ و آتشکده‌دن باشقه اون بر بیك کلیسا بولوندیغی روایت اولونیور ؛ خرستیانلرك مدهش دشمنی اولارق تمثیل اولونان بو منور خلیفه‌نك مجلسنده ، حاکمیتی آلتنده یاشایان بوتون ملتلرك ممثللری بولونیوردی . یعنی بو مجلسده مسلمان ، موسوی ، نصرانی ، صابئی ، زردشتی ممثللر بولوندیغی کبی خریستیان کلیساسنك تشکیلاتنه کوره نظامات لازمه تأمین اولونمشدی .

عصری تاریخده بیله امثاله تصادف اولونمایان شایان دقت بر حقیقتدرکه مصرك فتحنده حضرت عمر خریستیان کلیسالرینه وقف اولونان املاکی کمال اعتنا ایله محافظه ایدرك کلیسالره ترك ایتدکدن باشقه سابق حکومتك پاپاسلره ویردیکی عائداتی تأدیه‌یی ادامه ایتمشدر . [٥]

ایلك مسلمان حکومتلرینك خریستیانلره قارشی نه قدر منصفانه معامله ایتدیکنه اودورك خریستیانلری‌ده شهادت ایدییورلر. حضرت عثمانك زمان خلافتنده (مرو) پطریقی ، (سیمون) اسمنده‌کی (فارس) پسقپوسنه آتیده‌کی سوزلری یازمشدر :

« جناب حقك کندیلرینه ملکوت ارضی احسان بیوردیغی عربلر خریستیانلغه تجاوز ایتمامکده‌درلر . بالعکس بزه، دینمزه یاردیم ایدییورلر . اللهمزه و اعزه‌مزه حرمت ایدییورلر . کلیسالرمزه، (مناستر) مزه هدیه‌لر کوندرییورلر . »

الكادنی محکمه بیله میدان ویرمه‌مك ایچون هرهانکی بر مسلمان ، بر ذمینك ملکنی صاتین بیله آله‌مازدی . « نه امام زمان ، نه‌ده سلطان بر ذمینك بر ملکدن حق ملکیتنی ازاله ایده‌مزدی . »

مسلمانلرله ذمیلر قانون نظرنده صورت قطعیه‌ده مساوی ایدیلر .

امام علی بیوررکه : « اونلرك قانی بزم قانمز کیدر » . الك مدنیلری بیله استثنا ایدلمامك شرطیله بر چوق عصری حکومتلر اسلام اداره‌سنی براورنك اتخاذ ایده‌بیلیر . جنایتلرك تجزیه‌سنده حاکملرله محکوملر آره‌سنده‌ده هیچ بر فرق یوقدر . بر ذمی بر مسلمان طرفندن ، یاخود بر مسلمان بر ذمی طرفندن قتل اولونورسه مسلمان ، یاخود ذمی عینی جزایه دوچار اولور .

غیر مسلم تبعه‌لرینك رفاهیتنی تأمین ایچون (بغداد) خلفاسیله (قرطبه) ده‌کی رقیبلری ، وظیفه‌سی محضا ذمیلرك حمایه‌سنی ومنافعنی تأمین اولان بر دائرهٔ حکومت وجوده کتیرمشلردی . بو دائرهٔ حکومتك رئیسنه (بغداد) ده کاتب‌الجهابذه ، اندلسده (کاتب‌الذمام) دەنیلیردی .

اولجه، غایت آشکار سببلره مبنی، عسکری قوماندانلقلر غیر مسلملره توديع اولونمازدی. فقط وظائف سائره‌ده مسلمانلرله متساویاً توظیف ایدیلیرلردی . و بو مساوات یالکز نظری دکلدی . چونکه هجرتك ایلك عصرندن اعتباراً خریستیانلرله موسویلرك الك مهم مأموریتلرده موظف اولدقلرینی کوریورز . عباسیلر ، پك نادر استثنالرله دین نامنه تبعه‌لری آره‌سنده هیچ بر فرق کوزه‌تمزلردی . عباسیلره خلف اولان خاندانلرده عینی مثالی تعقیب ایتمشلردی .

غیر مسلملرك اسلام مملکتلرنده کوردکلری معامله ، غیر مسلم ویا اوروپا دولتلرینك زیر اداره‌سنده یاشایان مسلمانلرك کوردکلری معامله ایله مقایسه اولونورسه انسانیت وعلوجنابك مسلمانلق طرفنده تظاهر ایده‌جکی شبهه‌سزدر .

(دهلی) نك موغول پادشاهلری دورنده غیر مسلم اولان (هندو) لره اردو قوماندانلقلری ، والیلکلر توجیه اولونور و بونلر پادشاهك مجلسنده اخذ موقع ایدرلردی . عجبا بو کون بیله مختلف ادیان وملیتلره منسوب اقوامه حاکم اولان اوروپا ایمپراطورلقلرینك هرهانکیسنده عرق ، دین ، رنك فرقلرینك نظر اعتباره آلینمادیغی سویلنه‌بیلیرمی ؟

اسلامك استهداف ایلدیکی غایه علیه الصلاة والسلام افندمزك تعلیم بیوردیغی وجهله ، نوع بشر آره‌سنده وحدت الٰهیه اساسیله مساوات انسانیه اساسنی تعمیم ایتمکدر . عقیدهٔ توحید ایله رسالت محمدیه‌یه ایمان ایتدکجه مسلمانلق وجدان بشره الك واسع حریتی بخش ایدر . بونك نتیجه‌سی اولارق اسلامك مجاهد مرشدلری نره‌ده کورونديسه آیاقلر آلتنده چیکنه‌نن کتلهٔ بشر ، هر تضییقه دوچار اولان ادیان سائره منسوبینی طرفندن حریتك ناشری وتخلیص اسارتلرك ماحیسی اولارق کمال شوق ومسرتله استقبال اولونمشلردی . مسلمانلق بو اسارتزده‌لره قانون نظرنده مساوات فعلیه بخش ایتدکدن باشقه اعطا ایده‌جکلری ویرکولرده بر حد ثابت تعیین ایتمشدی .

---

[١] هارون‌الرشیدك قاضیٔ مشهوری .
[٢] حضرت ابوبکر
[٣] حضرت عمر ، حضرت عثمان ، حضرت علی وسائر اصحاب کزیندن متشکلدر .
[٤] کتاب الخراج . [٥] مقریزی .

ایران مملکتنی مسلمانلرك ید ظفرینه دوشورەن (قادسیه) محاربەسی ایران خلقنك بشارت نجاتی ایدی . ناصیلکه (یرموك) و (اجنادین) محاربەلریندە سوریەلیلر ، روملر ومصرلیلر ایچون عینی ماهیتی حائزدی . زردشتیلرك آن بآن قتل عامه دوچار ایتدکلری موسویلرله ، بر بر للرینه دوشوردکلری خریستیانلر ، دستور دینیسی انسانلرك قردەشلکی اولان حضرت پیغمبرك ادارەسی ایرانده تأسس ایدنجه سربست نفس آلمشلر وهر یرده اهالی مسلمانلری رها کار صفتیله استقبال ایتمشلردی . شورادە ، بورادە اجرا اولونان مقاومتلر ایسه محضا ایران اریستوقراتلغیله رجال دینی طرفندن اجرا اولونیوردی . زردشتیلك بویوندوریغی آلتندە یاشایان خلق ایله عمومیتله عمله صنفلری فاتحلرك طرفنه کچمشدی . بسیط بر حقیقت ابدیەنك قبولی اونلری رها کارلرینك سویەسنه یوکسلتمشدی .

ناقلی
عمر رضا

یکی علم کلام

یازیلمالیمی ، یازیلمامالیمی ؟

سبیل الرشادك ۵۲۸ نجی نسخەسی استاد محترم ازمیرلی اسماعیل حقی بك افندینك تألیف و طبع ایتمکده اولدقلری (یکی علم کلام) حقنده استاد مشارالیه ایله وقوع بولان بر ملاقاتمزی احتوا ایتمکده ایدی . اسماعیل حقی بك افندی بیاناتنده « علم کلامك مبادیسی ووسائلی احتیاج عصره کوره دەکیشیر ، خصم باشقەلاشدقجه ، معاند دەکیشدکجه علم کلامك صورت مدافعەسیدە باشقەلاشیر . آنجق علم کلامك مقاصدی اصلا دەکیشمز ، عقائد اصلیهٔ اسلامیه تبدلدن مصوندر » دیدکدن صوکره یکی بر علم کلامه احتیاج اولدیغنی ایضاح ایدرك علم کلامك دائرهٔ شمولنه آلدیغی فلسفەنك اوچ عصردن بری منقرض اولدیغنی ، یرینه یکی بر فلسفەنك اقامه اولوندیغنی ، بناءً علیه علم کلامك دە یکی بر شکل اکتساب ایتمەسی طبیعی بولوندیغنی بیان ایلەمشلردی . اسماعیل حقی بك افندی (یکی علم کلام) ك طرز تحریرندن بحث بیورەرق « هرکسك قورقدیغی اسقولاستیك مدافعاتی قالدیرمش ، یرینه مەتود دائرەسندە مدافعه اقامه ایلەمش ، فلسفهٔ حاضره ایله لزومی درجەسندە برابر کیتمش ، هم منطق صوری‌یی ، هم منطق مادی‌یی الندە طوتمش » اولدیغنی سویلەمشلردی . طبیعی استاد محترمك بیاناتنی بر وجه تفصیل اوقومق ایستەین قارئلرمز سبیل الرشادك مذکور صایفەسنه مراجعت ایدەبیلیرلر .

فاضل محترم شیخ محسن فانی حضرتلری استاد محترمه جواب ویرمکده ویکی علم کلامك یازیلوب یازیلمامەسی مسئلەسنی موضوع بحث ایتمکده‌در . کوندریلن مقالەیی عیناً درج ایدیورز .

بو مهم مناظرەیی قارئلرمزك دقتله تعقیب ایدەرك استفاده ایدەجکلری طبیعیدر .

سبیل الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سینه

معزز ومحترم استاد ،

« سبیل الرشاد » ك ۱۶ مایس ۱۳۳۹ تاریخلی نسخەسندە ، فاضل محترم اسماعیل حقی بك أفندینك یکی (علم کلام) نامیله یازمش وطبع ایتدیرمکده بولونمش اولدقلری أثر حقندەکی بیانلرینی کمال حیرت وتأسفله اوقودم . آشاغیدە یازاجغم سوزلردن بو حیرت وتأسفمك سببلری آکلاشیله‌جقدر .

شیخ الاسلام موسی کاظم أفندی زماننده ، « رسمی بر علم کلام » یازیلمق ایچون بعض تشبثلرده بولونولمش ایدی . بویله بر کتابك بین الاسلام یکیدن احتراصلر وتفرقه‌لر چیقاراجغنی وخلقی مختلف مذهبلره تابع اولان بر مملکتده حکومتك هر هانکی بر فرقه‌نك اعتقادینی ترجیح والتزامه ودیکرینی تضلیل وتفسیقه قیام ایتمه‌سیندن نه‌کبی فنالقلر وجوده کله‌بیله‌جکینی دوشونمش وأفندی مرحومه یازدیغم بر مکتوبده بویله بر شیدن واز کچمه‌سینی رجا ایتمشدم . « رسمی علم کلام » ، بوکون بك محترم و قدیم دوستمز ، استادمز اسماعیل حقی بك افندینك یازدیقلری « یکی علم کلام » ه نسبتله داها آز تهلکه‌لی اولاجقدی . بویکی أثر ، بزی أبدیاً اوزاقلاشمش اولدیغمزی ظن ایتدیکمز جدلیات کلامیه ومناقشات لفظیه‌یی عالم اسلامده یکیدن اویاندیرمش اولاجقدر . بو علمك مسلمانلقده نه زمان وناصل میدانه چیقدیغنی دوشونه‌جك اولورساق ، اوزمان اونك فائده‌لرینی ویامضرتلرینی تمامیله آکلایه‌بیلیر وبونك ایچون ده‌ینه استادك « محصل الکلام والحکمة » عنوانلی أثرندن استشهاد ایده‌بیلیرز « کلامیات » تعبیر ایدیلن فلسفهٔ دینیه ، سلطهٔ دینیه‌یی حجازدن عراقه کتیرمك ایسته‌ین وبرایکیسی مستثنا اولمق اوزره ، دورهٔ حکومتلری مسلمانلق ایچون باعث سفالت وضلالت اولان عباسی خلیفه‌لری زماننده وجود بولمشدی . وحدته وتوحید واتحاده مستند بر دین وشریعت اولان مسلمانلغی پارچالایان واورتایه مذهب واعتقاد اختلافلری چیقاروب بوکونه قدر دوام ایده‌ن تردیٔ اسلامی احداث ایده‌ن اونلر ایدی . اسماعیل حقی بك افندی بحث ایتدیکمز أثرلرنده بو علمك أشهر مباحثی کلام یعنی قرآنك مخلوق وغیر مخلوق اولماسی مسأله‌سیدر [محصل الکلام والحکمة صحیفه ۳۰] بویوریورلر . اورتایه بویله بر مسأله چیقاران وبویوزدن مسلمانلری بر برینه دوشوره‌ن بر خلیفهٔ عباسی ایدی . بو آداملر هر شیدن اول حجازك تفوق دینیسنی امحا ایتمك ایسته‌یورلر وبونك ایچون دائما یکی یکی چاره‌لر آرایورلردی . دیکر طرفدن‌ده « قادسیه » مغلوبیتنك آجیسنی چیقارمق وعربلرك اللرینده قرین انقراض اولان ایران سلطنت ومدنیتنك انتقامنی آلمق ایسته‌ین ایران متفکرلری ووطن پرورلری بویله بر جریاندن استفاده ایتمك یوللرینی بولدیلر . ینه عباسیلرك همتلریله وشبهه‌سز بر سوء فکر ونیتله یونانجه‌دن عربجه‌یه ترجمه ایدیلن فلسفه کتابلرینده‌کی مباحث امداده یتیشدی وعقلاً مستبعد عد ایدیلان أحکام قرآنیه ودینیه‌نك تأویلی امکانی حصوله کلدی ومسلمانلق ایله هیچ بر علاقه ومناسبتی اولمایان نظریه‌لردن دینده بحثلر کورلمه‌یه باشلادی .

ایشته ، « علم کلام » بودورك أثریدر. دینك بسیط وساده اعتقادلرینه مقابل منطقك ویونان فلسفه سینك باش دوندوریجی وکوز قاراردیجی فکرلری ونظریه‌لری ایله‌ری سورولدی وعقلاء سبعهٔ یونانیه‌دن اریستو «آرسطو وآرسطاطالیس» نامیله‌ومعلم اول‌عنوانیله‌حریم‌اسلامه‌صوقولدی. پلاتون «افلاطون الهی» ، آ‌کلدی وجالینوسه امام‌صفتی‌اضافه ایدلدی. حتی آرسطونك بر پیغامبر اولدیغنه وقومینك اونك رسالتینی تصدیق ایتمه‌دیکلرینه دائر بریرده برحدیث بیله کوردیکمی خاطرلایورم ، که شبهه‌سز موضوعدر. بوغفلتلر وضلالتلر یوزندن کلام وعقائد کتابلری مشائیه ، اشراقیه، رواقیه ، عندیه وعنادیه ... کبی مذاهب فلسفیه‌ایله طولدی وهدایت‌اسلام ودین‌ایله‌هیچ برعلاقه‌سی بولونمایان‌بوجولیاتدن وسفسطه‌لردن مسلمانلغی قورتارمق قابل اولمادی . بوکون کلام ، تعبیرینك منشائی بیله بوعلمك (؟) نره‌دن میدانه چیقدیغنی کوسترمه‌یه کافیدر . استادك مساعده‌لرینه مغروراً عرض ایده‌یم،که کلام، تعبیری ظن ایدیلدیکی کبی ـ ألكلام فی کذا ـ بیانلرندن ده‌کیل، برلفظ یونانی اولان « لوغوس » کلمه‌سندن آلینمشدر وتمامیله بونك لفظاً ومعناً مقابلیدر .

یکرمینجی عصر مدنیتده مسلمانلری وحدت دینیه واعتقادیه أطرافنده طوپلامق برفریضه‌در وبواحتیاج بوکون هرطرفده حس ایدیلمکده‌در . «فقه» ، «علم اصول‌فقه» ، «تفسیروعلم اصول‌تفسیر» کبی اسلامی علملر طورورکن وقرآن مبینك احتیاجات عصریه‌یه موافق برتفسیر ویا ترجمه‌سی‌بیله هنوز یاپیلمامش ایکن، ظلام تاریخه قاریشان اختلافات مذهبیه وجدلیات کلامیه‌یی یکیدن احیا ایتمك وفقط بودفعه معلم أوللره، أفلاطون آلهیلره،امام جالینوسلره،فرفریوسلره ... مقابل لوقه ، ماله برانشه ، قانته ، دەقارته ، اوکوست قونته ، داها بیلمم کیملره باش وورمق وبو یابانجیلری حریم اسلامه آلمق ... لزومسز وفائده‌سزدر . دین مبین اسلامك غربك نظریات فلسفیه‌سیله محتاج تأیید وتحکیم برعقیده‌سی یوقدر. دیکر طرفدن‌ده، نصوص قرآنیه‌یی تأویله وحتی بعضاً تمامیله رده راجع اولان‌وآیات حق رأی ونظره تابع بولوندوروب بونی‌ده کتاب وسنته ترجیح ایده‌ن بر علم کلامك مسلمانلقده یری اولاماز .

مبنای علم کلام ، کلامیونك تعریفلرینه کوره ، عالم ایله صانع عالمه استدلال ایسه ، شناسی :

وارلغن بیلمه نه‌حاجت کرهٔ عالم ایله
یتر اثباتنه خلق أیلدیکی ذره بیله

سوزلریله بوتون بوعلمی أك محسوس ومعقول برطرزده خلاصه ایتمشدی .

نعمان بن ثابت ، شافعی وأحمدبن حنبل کبی أئمهٔ دینك ـ رضوان‌الله علیهم اجمعین ـ کلام وکلامیات حقنده‌کی حکم وقناعتلری‌ده جالب اعتبار اولمق لازم کلیر . ایمدی ، دین امام‌لرینك علم توحید ، نامی آلتنده تدوین ایتمش اولدقلری علم عقائد ، مسلمانلر ایچون کافیدر . علم کلام ، عنوانیله عقائد أهل بدعتدن ، بوکون نام ونشانلری قالمایان مذاهب باطله وفرق ضاله‌دن بحثه کیریشمك وبکی برعلم کلام یازمق ایچون‌ده پروبابیلیزم ، پوزیتویزم ، ماته‌ریالیزم ، دوغماتیزم ... کبی ایمان اسلام ایله هیچ برمناسبتی اولمایان نظریات فلسفیه‌یی عقائد اسلامیه‌یه صوقمق فائده‌سزدر . فماذا بعدالحق الا الضلال .

بزم اعتقادمزجه مملکتك وبالخاصه کنجلکك محتاج اولدیغی کتاب برعلم حالدر . عقائد دینیه‌یی وضع آلهی‌یه وسنت رسوله کوره تدوین ایده‌جك بویله برأثر ، برمسلمانك الله‌ه ، کندی نفسینه وانسانلره قارشی‌مکلف اولدیغی فرائض‌دینیه ووجائب اجتماعیه ووظائف‌أخلاقیه‌یی جامع اولمق وهدایت وضلالت یوللرینی أدلهٔ قرآنیه‌سیله بیلدیرمك لازم کلیر . کلامیاتك یکیدن احیاسی أملی ، محترم استادمزه عطفاً باعث حیرت ونتیجه اعتباریله‌ده موجب تأسفدر .

ایمان واسلام ، جدلیات کلامیه‌نك دکیل، حقك فضل واحسانی وأثر هداسیدر . یهدی الله لنوره من یشاء (سورهٔ توبه)

باقی اخلاص وحرمت .

بکلربکی ـ ۲۵ مایس ۱۳۳۹ شیخ محسن فانی الظاهری

جمع قرآن

۲

وحی کاتبلری :

طرف سامی رسالتپناهیدن بر طاقم اصحاب کرام‌ده وحی کاتبلکی خدمت‌مبجله‌سیله ترفیه بیورلمشدی. آنلرده اوراق‌وصحائف اوزرینه، احیانا‌ده دری‌وخورما اغاجندن‌معمول لوحه‌لره‌قرآن کریمی‌یازارلردی. قرآن کریمك کتابت وتحریرینه اصحاب کرام‌ده پك زیاده اشتیاق کوستردی . حتی مکهٔ مکرمه‌ده ابتدای اسلامده قریش طرفندن واقع‌اولان تضییقه رغماً اولرده خفیا اجتماع‌ایده‌رك قرآن مبین مدارسه ومکاتبه ایله‌ملری بو آرزونك نه درجه‌لرده حرارتلی اولدیغنی واضحاً کوستر . حضرت عمرك اسلامی‌ده همشیره وهمشیره زاده‌سنك بویله تعلیم وتعلم قرآن ایله مشغول اولدقلری برصره‌ده اوزرلرینه وارمسی وکندینی ضبط ایده‌میوب جاذبهٔ قرآنه طوتیلمسی نتیجه‌سیدر .

اساساً اشعار فصيحه وخطب بليغه حفظ وتحرير ايتمك بين العرب شايعدر . معلقات سبعه بونك جلى برشاهديدر . « قس بن ساعده »نك مشهور خطبه‌سى معناً نقل ايدلمشدر . عربك بو قابليت فطريه‌سنه دين مبين اسلام برده حس وظيفه علاوه ايديجه آرتق اونك ايچون قرآندن بر كلمه‌نك ضياعنه ميدان ويرمك ممكن اولمديغى واضحاً آكلاشيلور . انس بن مالك بعضى مرويآتنده « بن بو حديث شريفى رسول اللهدن ايشيتدم واويله‌جه يازدم وكنديلرينه عرض ايتدم » ديه‌لرى بو حس نجيبك اثريدر . عصر سعادتده تكميل قرآن كريم قراطيس وصحائف متفرقه‌يه يازلمشدى وهر صحابى بو الواح شريفه‌يى خانه‌سنده بولندير مقله تبرك ايدردى . يالكز بو صحف متفرقه بر آره‌ده مجموع دكلدى .

صاحب مواهب يكرمى درت قدر وحى كاتبى ذكر ايتمكده‌دركه باشده خلفاى اربعه بولنيور . مكهٔ مكرمه‌ده خدمت كتابته ابتدا حضرت عثمانك سوت برادرى قريشدن « عبدالله بن ابى سرح » تعيين ايدلمشدى . صكره نعوذ بالله ارتداد ايتمكله فتح مكه كونى دمى هدر قيلنانلر ميانده بولونيوردى . جناب ذى النورينك شفاعتيله عفو ايدلدى . صكره صاغلام بر مسلمان اولدى . « خالد بن سعيد » ده وحى كاتبلرندن وسابقين اولندن اولوب ابتدا بسملهٔ شريفه‌يى بو ذات يازدى . خالدك برادرى « أبان » ، « حنظله بن ربيع الاسدى » ده وحى كاتبلرندندر « معيقيب » رسول اكرم افندمزك مهردارلغنده وشيخين حضراتنك بيت المال امينلكنده بولنمشدر . « عبدالله بن ارقم الزهرى » وحى كاتبى ورسول ذيشان افندمزك پك مؤتمنى ايدى . طرف عالئ نبويدن ملوكه وسائره‌يه كوندريلن مكتوبلرى‌ده يازاردى . « شرحبيل بن حسنه » ده مكهٔ مكرمه‌ده ايلك وحى كاتبلكى ايدنلردندر . « عبدالله بن رواحه » ، « علاء بن الحضرمى » ، « زبير بن العوام » ده خدمت كتابتله شرفياب اولان بختيارانندرلر . مدينهٔ منوره‌ده ابتدا « ابى بن كعب » ، آندن صوكره « زيد بن ثابت الانصارى » تعيين بيورلدى . وبو مأموريت عاليه ارتحال پيغمبرى‌يه قدر زيدك عهده‌سنده قالمشدر . بونلردن باشقه ابوسفيان واوغللرى كبى بعضى ذوات‌ده ايفاى كتابت ايتمشلردر [١] .

وحيك مدينهٔ منوره‌ده توالى وتعاقبى بالخاصه ارتحال نبوى سنه‌سى كثرتله نزول و ورودى ، زيد بن ثابتك زمان كتابته مصادف بولنمقله وحى كاتبلرى ذكر ايدلديكى حضرت زيد خاطرلنور . زيد عرضهٔ اخيره‌يه واقف اولمقله برابر فضلا وفقهاى اصحابدن بولنديغندن عهد صديقده جمع قرآن مسئله‌سى قرار كير اولنجه ابوبكر الصديق رضى الله عنه ابتدا زيدى دعوت ايتدى . و (انك رجل شاب عاقل لا نتهمك وقد كنت تكتب الوحى الرسول الله فتبع القرآن) [٢] ديه‌رك زيدك حدت نظرينى ، قوهٔ ضبط وحفظنى ، امانت وعدالت تامه‌سنى وبالخاصه كاتب وحى رسالتپناهى بولنديغنى ياد وتقدير ايده‌رك بو وظيفهٔ مهمه‌يى زيده توديع بيورديكه اوصيره‌ده زيد يكرمى بش ياشنه واصل اولمامشدى .

[١] عينى جلد ٧ ، ص ٣٠٧

ارتحال نبوى‌ده قرآنك دائرهٔ انتشارى :

جناب منزل القرآنك دين مبين اسلامى غايهٔ كماله ايصال ايتمك صورتيله تجلى ايدن نعم الهيه‌سى بذيراى ختام اولنجه وظيفهٔ عاليهٔ تبليغده تمام اولوب سيد الكونين حضرتلرى ارتحال دار بقا بيورديلر . او صيره‌ده ضياء قرآن بتون جزيرة العربه انتشار ايتمشدى . ويمن ، بحرين ، عمان ، نجد ، طى ، مضر ، ربيعه ، قضاعه بلادى ايله طائف ، مكه كبى برچوق شهور وقصباتى تنوير ايتمكده ايدى . بتون بو اسلام محيطنده قرآن حقنده بين المسلمين ادنا بر اختلاف يوق ايدى . حتى طحاوينك بيانه كوره سبعهٔ احرفدن يالكز رسم قرآنك محتملاتندن اوله‌بيله‌جك وجوه قرآندن ماعداسى حقنده‌كى مساعده‌ده ختام بولمقله متقارب المعنى اولان اختلاف الفاظده قالمامشدى ، عرضهٔ اخيره تعين ايتمشدى .

دين اسلام قدر هيچ بر دين وقرآن عظيم الشان كبى هيچ بر كتاب سماوى خدمت سنيه‌دن اعتباراً اون سنه‌يه قريب مدت قليله ظرفنده بو درجه سرعتله انتشار ايده‌مامشدر . دها دوغريسى مبدأ انكشاف ، حديبيه مصالحه نامه‌سنك تاريخ امضاسى ويا فتح مكه اعتبار ايديلورسه نور قرآنك انتشارى نظر تاريخه نسبتله لمحة البصر دينه‌جك درجه‌ده مدت قليله‌ده وقوع بولمشدر .

∴

دور اصحابده قرآن كريمك جمع وتحريرى

بوقاريده ايضاح اولنديغى اوزره قرآن عظيم الشان عصر سعادتده حفظ وتلاوت جهتيله جمع ايدلديكى وبتون آيات وسور قرآنيه تحرير اولنديغى حالده كتابت جهتيله مصحف واحدده مرتب السور اوله‌رق جمع ايدلمامش ايدى . حتى صلى الله عليه وسلم افندمز جانبندن بو صورتله جمعى‌ده امر اولنمامشدى . سببى‌ده بعض آيات جليله‌نك تلاوتى نسخ ايدلمك احتمالى ايدى . ارتحال پيغمبرى اوزرينه وحى

[٢] زيد بن ثابت وحى كاتبلكندن بشقه نبى ذيشان افندمزك سائر وظائف تحريريه‌سنى‌ده ايفا ايلردى . اطرافدن كلن مكتوبلرى ترجمه ايچون رسول اكرمك امريله يهود وسريانى كتابتنى تعلم وتحصيل ايتمشدى [قصص انبيا] حضرت زيد تحسين كتابته‌ده خدمت ايتمشدر . بسملهٔ شريفه‌نك « س » سز اوله‌رق تحريرينى كريه كورردى . قرآن كريمى يازاركن كتابى آندن منع ايدردى [اتقان] .

الهى نهايت بولدى . آرتق هيچ بر آيت كريمه‌نك نسخ اولنمسى احتمالى قالمدى. الڭ صوڭ نازل اولان آيت كريمه ايله ارتحال نبوى آره‌سنده كچن ايدن طقوز كيجه‌لك بر مدت قليله بواس مهمه كفايت ايده‌مزدى . عهد ابى بكرده وقوعه كلن بليهٔ ارتدادى ازاله مقصديله يمامه‌ده وقوعه كلن محاربه‌ده يتمشدن فضله قراء كرامك شهيد اولمسى اوزرينه ۱] جمع قرآن مسئله‌سى كسب اهميت ايلدى . نصلكه بخارينك تخريجنه كوره: حضرت فاروق صديق اعظم افندمزه مراجعت ايده‌رك «يمامه‌ده اولديغى كبى دها برقاچ محاربه‌ده قراء كرامدن بويله كثرتله شهيد ويررسه‌ك قرآن كريمك قسم مهمنى ضايع ايده‌جكمزدن بحق انديشه ايدييورم. بناءً عليه آيات وسور قرآنيه‌نك برآره‌ده جمعى امر بيورمكزى موافق بوليورم.» ديدى. حضرت صديق ايسه «صاحب شريعتك ياپمديغى بر امرى بز نصل ياپه‌بيليرز؟» ديوردى . ۱] حضرت عمرك «قرآنى محافظه ايچون بوخيرلى برايشدر.» ديه‌رك وقوع بولان مراجعات مكرره‌سى اوزرينه حضرت صديق‌ده بو تكليفده‌كى اصابتى تقدير ايتدى . وبووظيفهٔ مهمه‌يه زيد بن ثابتى مأمور ايلدى . زيد كتبهٔ وحيدن ومجموع قرآنى حفظ ايتمش ذواتدن اولديغى آنفاً ذكر ايدلمشدى . زيد وظيفه‌سنك اهميتنى تقدير ايلدى . اوبيوك حافظ (فوالله لوكلفنى نقل جبل من الجبال ماكان اثقل على مما امرنى به من جمع القرآن = والله بكا بوجه بر طاغك نقلى تكليف ايدلسيدى او، بكا بووظيفه‌يى ايفادن كوچ كلمزدى) ديوردى . حضرت خليفه كمال ضبط واتقان ايله مشهور اولان حفظهٔ صحابى زيد بن ثابت ايله برابر كيفيت جمعى مذاكره ايتمك اوزره حضرت عمرك خانه‌سنده اجتماع ايتديردى . فرقان مبينك جمعى وكيفيت جمعى قرارلشديرلدقدن صكره زيد مأموريتنه كمال اعتنا ايله باشلادى. واولا خليفه طرفندن هركيمك نزدنده ، اوزرنده قرآن كريم محرر بولنان قطعه وارسه مسجد شريفه

۱] سيوطى اتقانده قرطبيدن نقلاً و «تاريخ الخلفا» ده دوغريدن يمامه‌ده شهيد اولان قرانك يتمش ذات اولديغنى ذكر ايله آنلردن ابوحذيفة ، عتبه ، عتبه‌نك آزادلوسى قراء اربعهٔ مشهوره‌دن سالم وحضرت عمرك برادرى زيد بن الخطاب كبى خيلى شهدا اساميسى تعداد ايتمكده‌در . جودت پاشا مرحومده قصص انبياده بومشهور قولى ذكر ايدييور . فقط على القارى مشكاة المصابيح شرحنده طيبيدن نقلاً شهداء قرانك يديوز وشهداى مسلمينك بيك ايكيوز كيشى بولنديغنى وبخارى شرحنده عينى‌ده (قتل من القراء يومئذ سبعمائة وقيل اكثر) قوليله دها فضله‌سنى‌ده تصريح ايتمكده‌در . بويمامه حربى مسيلمة الكذاب ايله اولمشدى. اسلام اردوسنده قوماندان خالد بن الوليد حضرتلرى ايدى . وقتيله حضرت حمزه‌يى شهيد ايليان واخيراً دين اسلامى قبول ايدن «وحشى» طرفندن مسيلمه قتل ايدله‌رك اهل ارتداد اردوسى پريشان ايدلدى. ووحشيدن صدور ايدن ايكى فعل متخالف اوزرينه «هذه بتلك» مثل اولدى.

۱] قال ابن الجوزى هذا كلام من يؤثر الاتباع ويخشى الابتداع

كتيرمسنى اعلان ايدلدى . مسجد نبويده زيدبن ثابتله عمر الفاروق اقامه بيورلدى . ومشهد صحابه‌ده قرآن عظيم الشانك جمعنه مباشرت ايدلدى . زيد بوصورتله رقاع والواحده محرر اولانلرى تحرى وتتبع وقراء كرامك حفظنه مراجعت ايتدى . يازيلمش اوله‌رق بولدقلرى حقده مجرد يازيلمش اولمسيله اكتفا ايتميه‌رك رسول اكرم افندمزدن سماعا تلقى ايتمش اولان اصحاب كرامه عرض ايله حضور سعادتده يازيلمش اولديغنه وياخود قرآن كريمك نازل اولديغى وجوه سبعه جمله‌سندن بولنديغنه ۱] لااقل آنلردن ايكى ذاتى‌ده اشهاد ايلدى . كرك زيدك وكركسه مراجعت ايلديكى حفظهٔ كرامدن هربرينك ، وجوهيله برابر قرآن كريم حفظنده بولنديغى حالده اختيار ايديلن بوتكلفات احتياطدن دولايى ايدى [۲] . وكيمسه‌نك كوكلنده عجبا مصحف شريفه درج ايدلمدك آيت قالمشميدر؟ كبى برشبهه براقمامق مقصدينه مبنى ايدى [۳] .

زيد ديوركه : بوصورتله آيات وسور قرآنيه‌يى تثبيت ايدركن سورهٔ توبه‌نك آخرنده‌كى (لقد جاءكم رسول من انفسكم عزيز عليه ما عنتم حريص عليكم) آيته كلديكمزده بوآيتى برانه‌نك آخرينه قدر يالكز ذوالشهادتين عنوان فاخريله شهرتشعار بولنان خزيمه بن ثابت الانصارينك نزدنده محرر بولدق . وآندن بشقه كيمسه مكتوب اوله‌رق ابراز ايده‌مدى . ذات رسالتپناهى وقتيله خزيمه‌نك شهادتنى ايكى شاهده معادل قيلديغى ايچون اوده مصحف شريفه درج ايدلدى[٤] حتى حضرت عمرك منفرداً عرض ايتديكى آيت رجم درج ايدلمدى[۵] والحاصل زيدبن ثابت ايله رفقاسى لفظى دليل قطعى ايله ثابت اولان آيات وكلمات شريفه‌يى درج ايدوب كتابت خصوصنده دليل ظنى‌يى كافى عد ايتديلر [٦] .

زيد بن ثابت آنف الذكر مخطوطاتدن وقراء كرامك محفوظاتندن جمع ايتديكى صحف شريفه‌يى حضرت صديقه تسليم ايلدى . خليفهٔ مشاراليه‌ده محافظه ايتمك اوزره نزد عاليلرنده آليقويدى. وارتحالندن صكره حضرت فاروقه كچدى . آندن صكره‌ده كريمهٔ محترمه‌لرى ام المؤمنين حضرت حفصه طرفندن حفظ ايدلدى .

م . كامل

۱] قاله السخاوى فى جمال القرآن. وقال ابوشامة وكان غرضهم ان لايكتب الايكتب الامن عين ماكتب بين يدى رسول الله لامن مجرد الحفظ . قلت اوالمراد انهما يشهدان على ان ذلك مما عرض على النبى صلى الله عليه وسلم عام وفاته [اتقان]

[۲] اتقان ج ۱ ص ۵۹ - [۳] عينى ج ۹ ص ٦۵۸

[٤] شهد خزيمة صفين مع على رضى الله عنه وقتل يومئذ سنة سبع وثلاثين [عينى]

[۵] اتقان ج ۱ ص ٦۰ — [٦] مرقات شرح مشكاة ج ۲ ص ٦۲۸

اجتماعیاتده غربجیلر و بوزغونجیلر :

نسل حاضرك وضعیتی

استقبالك حیات و انقلاباتنده اك مهم وظیفه‌یی ایفا ایده‌جك اولان نسل حاضرك بوكونكی وضعیتی ؛ متین بر سجیه ایله مستقر بر هدف اجتماعی تعقیب ایده‌جكنه قوی بر قناعت ویرمامكده‌در .

مختلف عوامل و تأثیرات ایچنده توجه نقطه‌لرینی تعیین و تثبیته مقتدر اوله‌میان نسل حاضر آواره و بی‌غایه بر مشی ایله مفید و مضر هر یكی جریانی امتصاصه مستعد كورونیور . حالبوكه هیئت اجتماعیه‌مز هر شیدن اول شعورلی ، مدرك ، حرث دینی‌یی احاطه ایتمش بر كنجلكه محتاجدر . محیط و شرائطك تبدلیله متوازیاً مظهر انكشاف اولمسی لازمكلن كنجلكك اك اهمیتسز اجتماعی جریانلرك انحنالرندن متأثر اولماسی ، بسیط القاآتله تبدیل استقامت قابلیتنی ابراز ایلمه‌سی پك زیاده جالب دقت و تأثردر .

«تورك» كلمه‌سی اول امرده اسلامیت مرادفی اوله‌رق قبول اولنمشدر . بناءً علیه : تورك كنجلكی ، مسلمان كنجلكی دیمكدر . و دینه اسلامیده دین و ملت مفهوملرینك هر ایكیسی بر اولدیغندن وظائف دینیه و ملیه متحد بر حالده بولونمقده‌در . حیات فردیه و اجتماعیه‌نك تجلیاتی اعتباریله بو وظائف اعتقادی ، شرعی ، خلاقی ، اقتصادی ، علمی الخ .... بر چوق صفحاتی احتوا ایدر .

كنجلكمز معتقد و دیندار اولمالیدر . حیاتك اك بویوك غایه‌سنه ایرمك ایچون تعقیب اولوناجق ، متین بر سجیه‌نك استحصاله خدمت ایده‌جك یول دین یولیدر . دین اسلامك احتوا ایلدیكی جهانشمول حقیقتلر مواجهه‌سنده ، سربزمین تعظیم اولمیه‌جق بر عاقل تصور ایدیله‌مز .

اك بدیهی و مثبت بر حقیقتدر كه : دینسزلر ، سجیه‌دن محروم ، ضرورات و منفعت اجتماعیه و عائلویه حسلرندن متجرد ، ضررلری هر نقطهٔ نظردن نفعلرینه غالب متردیلردن عبارتدر . بشریتك صفات كاشفه‌سی ، تعقل ، تمیز ، و بر غایه تعقیبندن باشقه برشی اولمادیغندن حیات و مكوناتی بوتون معناسیله نسبی عد ایدن بر دینسز ایچون غایه دخی مفقوددر . دینسزلر ، دائمی بر قرارسزلق ایچنده حیاتك ، محیطك معناسنی ادراكه قابلیتی اولان خواص انسانیه‌لرینی بالذات مفلوج بیراقمشلردر .

حسیات دینیه‌دن محروم بر شخص انسانیت مفهومنك خارجنده یاشادیغی كبی بویله بر هیئت اجتماعیه‌ده صدمات و انقلابات عصریه ایچنده دوچار انهدام اولور ، باعث سعادتمز اولان دین مبینمزك احتوا ایلدیكی حقایق و فضائل علویه و اك نزیه و دقیق بر حس ایله كوستردیكی خلاص و نجات یوللری بوتون انسانیت ایچون سعادت و سلامت دارینه منتهی بر ر شعله‌در .

دیندارانه و متین بر سجیه‌یی قلبلرنده طاشییان اجدادیمز [كه عثمانلی و اسلام تاریخنك اك محترم شخصیتلریدر .] حرثلرینی بوتون دنیایه طانیتمش ، نفوذ مادی و حكمرانیلرینی اوروپا و آسیانك اورته‌لرینه ، آفریقانك هر طرفنه آنجق دین اسلامدن ملهم بر قوتله نشر ایده‌بیلمشلردی . عرب – تورك ، اندلس ، هند مدنیتنك بوكونكی انقراضی بیله ماضی‌یه عائد اك ابی انطباعلری تولیده كافیدر . اسلام عالمنی احاطه ایدن بوكونكی سقوطك اسباب و سوائقی میاننده اساسات و عنعناتمزك ، مدنیتمزك روحی خلافنه واقع اولان حركاتك برنجی صرده‌یی اشغال ایلدیكی غیر قابل انكاردر .

عصرك افكار و تلقیات فلسفیه‌سی نه قدر متلون اولورسه اولسون اسلامیت دائما صاف و تازه بر روحه و قطعیتك فوقنده متبارز بر حقیقته مالك اولدیغندن هر وقت ایچون ضیادار قاله‌جقدر .

مسلمان كنجلكی اوزاقلاشدیغی دینه ، محلنه مصروف و مثمر بر عزم ایله صارلمالیدر . كنجلك عقیم فلسفه‌لردن ، سفاهت اوجاقلرندن ، غیر شعوری بر تقلیددن قورتیله‌رق جامعلرمزك صاف و روحانی قبه‌لری ، محیطمزك معالیاتی ایچنده اسلامیت روحیله یوكسلمه‌لیدر .

آرتق ادراك اولونملیدر كه : مدنیت ، فلسفهٔ مدنیه بول مسكراتدن ، سفیل قادینلردن ، ظاهری بر نزاكت و مراسمدن عبارت دكلدر .

علم و فن ، ظواهر حیاتیه ، تلقیات وجدانیه یكدیكرندن پك آیری شیلردر . سائر مدنیتلری تمثیل صورتیله‌ده اعظمی منفعت تأمین ایلدیكنه شبهه اولمیان اسلام مدنیتی هندسه ، جبر ، كیمیا و حكمته عائد اولان انكشافات و كشفیاتی دینسزلكدن اقتباس ایتمامشدر .

فاتح ، ممالك شرقیه و غربیه‌نك مركز عرفانی اولان دارالفنونی غربی تقلید ایده‌رك احداثه چالیشمشدی . داها یوز سنه اولنه قدر لوازمات جدیه‌دن احتیاجات شخصیه‌یه قدر هر جنس لوازمك كندی وسائطمزله استحصالی ممكندی . واقعا اوزمان هنوز ماكنه‌لر یوقدی ؛ فقط اجدادیمزك ال دستكاهلریله یاپدقلری ایشلری غربك افكار فلسفیه و مدنیت ظاهره‌سیله پرورشیاب اولدیغمز زماندنبری وجوده كتیره‌بیلدكمی ؟ هانكی متخصصمز اللی درهم غاز تصفیه ، هانكی منورمز بر تك كبریت اعمال ایده‌بیلدی ؟ بوتون دنیایی بسلیه‌جك بر قابلیتی عصرلرجه محافظه ایدن اناطولی زراعت و فلاحتجه قاچ آدیم ایلرولیه‌بیلدی ؟ مملكتمزده‌كی اساسلی كوپریلری و حتی یوللری ، مؤسسات خیریه‌یی ، جامعلری ، چشمه‌لری ، مدرسه‌لری طعامخانه‌لری ،

خانلری ، حماملری ، صو یوللرینی اجدادیمز یاپمامش اولسه‌لردی بوکون شعار ملی‌یی اظهار ایدن هیچ بر اثر میدانده بولنمازدی . شو حالده هر زمان علمی ، اقتصادی اك یوکسك ترقیاتی امر ایدن اسلامیت مواجهه‌سنده کنجلك متفکر اولملی ، ظرفی دکل مظروفی کوره‌بیلمك لیاقتنی قازانملیدر .

ماضیده اولدیغی کبی حال و استقبال ایچون عوامل موفقیت ، مسلمان کنجلکنك روح اساسیمز داخلنده‌کی تجلد ومتانتنده متجلید . کنجلکك اك بیوك وظیفه‌سی عنعنانه، مقدسانه بحق مربوط اولمقدن عبارتدر . ترقیات و تعالیاتك هپسی بو محصله‌یه تابعدر . سر موفقیت آنجق بو نقطه‌ده‌در .

مسلمان کنجلکی صاف و نزیه بر اخلاقه مالك اولملیدر. متانت و رصانت اخلاقیه مجادلهٔ حیات ایچون اك مؤثر بر سلاح ، شخصیتلر ایچون اك سجیه‌لی ، صادق بر آرقداشدر . مکارم اخلاقیه‌یه مالك اولمیان بر کنج مکتسباتنی محلنه صرف ایده‌میه‌جکی کبی، شخصنه وهیئت اجتماعیه‌یه قارشی فائده‌لی بر عضو اوله‌ماز .

مع التأسف صوك نسل بو وادیده شایان غبطه بر حالده بولنمایور. صنوف سائره‌یه نسبتله مسکرات استعمالی ، سفاهتخانه‌لره مداومت ، عهدده وفاسزلق ، لاقیدی، خودبینی ولزومسز بر تفاخر کبی ردیئه‌لر نسل حاضر آراسنده سهولتله بر موقع قبول بولدیغی کورولمکده‌در .

کیتدکجه متبارز بر شکل آلان بو تردیات ، هر حالده استقبال ایچون خیرلی بر علامت ونسل حاضر ایچونده موجب شرف بر شی تشکیل ایتمز .

متین بر سجیه‌یه مالك اولمق ایسته‌ین کیمسه‌لر هر شیدن اول تربیهٔ نفسك یولنی بیلملیدرلر . ناصح اولان مطلقا منتصح اولملیدر . بناءً علیه : مسلمان کنجلکی نفسنده، حرکاتنده، محاکمه‌سنده اخلاقی بر اصطفا وجوده کتیرملیدر .

اسلامیت و عنعناتی ، عرف و عاداتی حقیر کوره‌رك باشقه ملیتلره تمثل ایدن بر هیئت اجتماعیه ایچون محو و انقراض محققدر . تاریخ ایلك دورلردن باشلیه‌رق بیوك بر سلسله حالنده بو متعارفه‌یی یوزلرجه دفعه تکرار ایتمشدر . بو بداهت میدانده ایکن نسل حاضر شخصی تمثیل ایدن اوز محیطندن متنفردر . حس و روحمزه یابانجی اولان غیر مونس کوره‌نکلرله شخصیت مخصوصه‌سنی غیب ایتمکده‌در .

اساساً منورلرمز بو تقلیدده غربك علوم وفنون مثبته‌سنی دکل ، تلقیاتمزك ، حسمزك عکسی اولان شکللرینی اقتباس ایتمش اولیورلر ، تنوری شکله عائد ظن ایده‌رك منفعت اجتماعیه ملاحظه‌سنی ترك ایدنلرله محیطنه قارشی بویوك بر جنایت ایشله‌دکلرینه شبهه یوقدر .

مظهر ترقیات اولمق ایسته‌مین بر مسلمان یوقدر . فقط ترقیات ایله تردیات یکدیکرینه قاریشدیرلمامليدر . محقق اولان بر شی وار ایسه، عنعناتمزه عائد هر شیئی ییقمق ایسته‌مکله برابر یرینه هیچ بر شیئی اقامه ایتمکه مقتدر اولامایشمزدر . جهت خصوصیتی واستناد ایتدیکی منافع دوشونلمکسزین لاعلی التعیین وغیر شعوری بر تقلیددن قازانیله‌جق یکانه مثبت نتیجه ضرردن عبارتدر . بو بابده علی الاطلاق برقاچ مثال ایرادی نه‌قدر شایان مرحمت بر حاله کلدیکمزی اثباته کافیدر.

مثلا طرز ملیده مفروش اولان اوطه وصالونلرمزی ذوقسزلك اسنادیله آلافرانغه حاله قلب ایتدك ، وبوندن کویا بدیعی بر حس دویدق . فقط ینه بو کوزل شیلری بیکلرجه مقروبلرله ململع سوقاق فوطینلرمزله تلویثدن چکنمه‌دك . دوشونه‌مدك که : اولا سوقاقلرمزی تمیز بر حاله کتیرمك ، صکره‌ده ولوکه صوك درجه‌ده تمیز اولسون مقروبدن تجرد ممکن اولوب اولمدیغنی تعیین وتثبیت ایتمك لازمدر .

اسکی تعلیم وتربیه‌یی کهنه‌لکی بهانه‌سیله بکنمه‌دك . لکن بوقدر منورلرمز آراسندن قاچ غیرتلی چیقدی‌ده بش اون محله مکتبی کشاد ایده‌بیلدی ؟ بونلردن باشقه بوتون معرفتمزك نظریات وادیسنده دولاشدیغی ، فقط نیك وبدینی تفریق ایده‌رك ساحهٔ فعله ایصاله کافی متانت اخلاقیه وسجیه‌دن محرومیتمزی اثبات ایده‌جك دها یوزلرجه مثال موجوددر . بوملت ، بر ملت اسلامیه‌در . کندیسنه مخصوص بر حیاتی ، بر تاریخی ، بر مدنیتی ، الحاصل هر شیئی واردر. بوکون کندی ادرا کسزلکمز دولاییسیله تدنیاته دوچار اولان مدنیتمزی‌ینه کندی اساساتمز داخلنده اصلاحه مجبورز .

ژاپونیالیلر یاریم عصر ظرفنده غربك بوتون ترقیات مادیه‌سنی اخذ واقتباس ایلدیلر . فقط بر ژاپون دکل عنعنات وروحنی ،اخلاقنی، حتی قیافتنی بیله تبدیل ایتمه‌دی . اك متکمل بر روح وانسانیت شعورینه مالك اولان اسلام اساسات وعنعناتنك بیوکلکی بزه هر زمان ایچون کافی بر منبع حیاتدر .

کنجلرمز عمومیتله مسرفدر . الله ایچون بر مبلغك [ولوکه جزئی اولسون] قابلیت استحصالیه‌سنی غیر مدرکدر. دها بشیکدن اعتباراً قولاقلری دولدوران مأموریت منقبه‌لری کنجلکی باب حکومت اطرافنده طوپلامشدر . مأموریته کوستریلن بو ضعف وانهماك بوتون کنجلرمزی تشبثات شخصیه قابلیتندن محروم براقمشدر . بالخصوص مأموریت ذهنیتی قابلیت روحیه‌یی اعلا ایده‌جك بر درجه‌یی اصلا کوسترمامشدر . شرفسز وملته بار اولان بر حیاتك یرینه آلن تریله قزانلمش بر سعیك قائم اولدیغی کوندرکه کنجلك روح وعنعناتی دها چوق سوه‌جك ، دها چوق بنمسیه‌جکدر . کنجلك ، اسلامیتك قاندیریجی نور وعرفانی ایچنده یوکسلملیدرکه عزم وجزمیله، هدایت الهی ایله بشریته اك یوکسك مدنیتك ، اك جلی حقیقتك انوارینی سربمکه موفق اولسون .

حسن حکمت

اسلام عالمنك تجددى

بر اوروپالينك قونفرانسى

مجار مستشرقلرندن موسيو (فه‌ليكس واليه) طرفندن بازسده (قازه‌نجى) مؤسسه‌سنده اسلام عالمنك تجددى حقنده ايراد اولنان بر قونفرانسك متنى اخيرا مطلع اولدق و اوروپالى بر عالم طرفندن اوروپالى سامعلره ايراد اولونان بو قونفرانسك احتوا ايتديكى برچوق قيمتلى معلومات و حقائق جداً جالب دقت كوردك . بالخاصه اسلام عالمنك تجددى ايچون غرب مدنيتنى عيناً ، بوتون مساوى ومزاياسيله قبول ايتمكدن باشقه بر چاره اولماديغنى درميان ايدن غربپرستلرمز ايچون بو اوروپالى فاضلك درميان ايتديكى مطالعات عبرتبخش بر ماهيتده‌در . بناءً عليه بو قونفرانسك اك مهم نقطه‌لرينى نقل ايتمك فائده‌دن خالى دكلدر .

موسيو (فه‌ليكس واليه) اوروپانك اسلام عالمنه عداوتنك اسبابنى ايضاح ايدركن ديبوركه: «عصرلردن برى اوروپانك شرق خرستيانلرينى مسلمانلره قارشى مدافعه‌ده اصرارى اولا تساند دينى ايله ، ثانيا عقائد وحيات اسلاميه‌نك ترقئ بشرى‌يه دشمن اولديغنه دائر درميان ايديلن پروپاغاندالرله تحكيم اولونمشدى . بوندن طولايى توركلردن و عموميتله مسلمانلردن ، عصرى مدنيت نقطهٔ نظرندن هيچ بر شى اميد اولونماييوردى . بو نظريه‌يه كوره اسلام دولتلرينك يرينه خرستيان دولتلرينى وياخود خرستيان نفوذينى اقامه ايتمك ايچون وقوع بولاجق هر تشبثى سلاملامق و آلقيشلامق اقتضا ايديوردى. حوليت قاعده‌سنه اتباعاً مسلمانلرك دينته اغماض عين ايدنلر بوتون غيظ و نفرتلرينى توركلره توصيه ايدرك توركلرك بر ملت اولارق اورته‌دن قالديرلمالرينى توصيه ايديورلردى . افكار عصريه تسميه اولونان فكرلر نامنه تاريخك اك مكروه ماتى تلقى اولونان توركلر بو صورتله محكوم ايديليوردى .

(لويد جورج) كبى ، امريقا خارجيه ناظرى مستر (هوغس) كبى انغليقان كليساسنك رؤساسى آنغلوساقسونلرك ايراد ايتدكلرى آنغلوساقسون نطقلرك كافه‌سنده تظاهر ايدن بو مدهش خصومتك اسباب تاريخيه‌سنى تحرى ايتمك اوزون سوره‌در . بوتون شرقى بيلنلر (قتل عام)ك بو خصومتى تحريكه مدار اوله‌بيله‌جكنى اعتراف ايدرلر . چونكه شرق خريستيانلرى بو قتل عاملرده فعال بر رول اويناميشلردر . صوكره هر ملتك تاريخنده بو كبى حادثات مؤسفه مبذولدر . مع‌مافيه بز بوراده شرق ايله غرب آره‌سنده تهلكه‌لى بر عداوت تأسيس ايدن عواملك بعضيلرينى سرد ايده‌بيليرز. بو عوامل ميانده صنف روحانى برنجى صنى اشغال ايدر . احتراصات اقتصاديه ايسه بعض ساده‌دللرى الدانه‌جق بر طاقم نظريات انسانيه‌يه صاريلمشدر . شرق مسئله‌سنى اله الان صنف روحانى كنديني ديپلوماسى و سياست ماليه‌نك آرقه‌سنه كيزليه‌رك انسانيتك وحدت معنويه‌سى كبى اك اصيل تمنياتك تحققنه قارشى كلمشدر . مسلمانلق ، و اونى اوروپانك قلبنه كوتورن توركلر يك قيصه بر مدتدن برى بى طرف تدقيقات علميه‌يه موضوع اولمشلردر . چونكه اون طقوزنجى عصره قدر بر طرفدن وسائط تحقيق پك محدود ايدى ، ديكر طرفدن اوروپانك دماغى روحانى ومذهبى تعصبلرندن قورتولامامشدى كه ، الان برچوق محافل بو تعصبلرك اسيريدر .

ميسيونه‌رلره كلنجه بونلرك اكثريتى شرقدن عودت ايدنجه ، حتى شرقه كيتمه‌دن ، مسلمانلرك عليهنده تحريك خصومتدن استفاده ايتمه‌يى دوشونن شرق خريستيانلرندن اوكرندكلرى ماصاللرى اسلامك عليهنده نشر وتلقينه باشلامشلردر . بو يوزدن (علم دين) ايله هيچ مناسبتى اولمايان فقط اوروپانك اك بويوك قسمنى خصومت وعداوتله تحريك ايدن بر ادبيات مخصوصه تشكل ايتدى. بناءً عليه اسلام عالمنده ادبيات وافكار دينيه حيات اخلاقيه‌نك وحيات انسانيه‌نك اعتلاسنه چاليشديغنى واسلام علما ومنورلرى اخوت بشريه‌يى تلقين وتعليم ايتديكى زمانده حالا اسلامه مخاصم اولان انغلوساقسون منورلرينك غلادستون مكتبنى احيا ايتدكلرى كورولويور . دها نيله‌بيليركه حربدن مقدم اسلام منورلرينك قلبنده خريستيانلره قارشى نفرت حسى تماميله انطفا ايتمشدى. بونلر براى تحصيل غرب دارالفنونلرينه دوام ايديور ، اوراده طانيشدقلرى ارقداشلريله روابط دوستانه تأسيس ايديور ، الحاصل اسكى نفرتك يرينه ذكاى بشرينك فعاليت علميه‌سنه اشتراك حسلرى قائم اولويوردى . بوكون اسلام متفكرلرى غربك رهبرلكنه قارشى كليور وغرب مؤسساتنه يوزلرينى چويريورلرسه قباحت غربكدر . توركلر شرق وسطى‌يه حاكم اولمق خصوصنده خلفاى عباسيه‌يه خلف اولدقلرى زماندن برى اسلام عالمنك كوزبكى مثابه‌سنده‌درلر . توركلر دائما سلفلرندن توارث ايتدكلرى انصاف وحوليتى كوسترمشلر و عصرلردن برى مملكتلرنده بونجه مؤسسات اجنبيه‌نك ياشامه‌سى‌ده اثبات ايدركه متعصب مليتپرورلك اونلرك أثرى دكلدر .

اسلام عالمنده فلسفه ، حقوق ، اخلاق كبى برچوق ساحه‌لرده تجدد باشلامشدر . فى الحقيقه اسلامك دائمى بر تحول ايچنده ياشاديغنى سويليه‌بيليرز . نيجه نيجه متفكرلر ، طريقت مؤسسلرى دائما اخلاق تطهيره ، خرافاتى استيصاله چاليشه كلمشلردر. فقط مؤسسات اسلاميه‌نك اساسلى اصلاحى ايچون ايكى شرط لازمدر .

برنجيسى، بو اصلاحك اوروپا طرفندن اجرا اولوناجق تضييق ايله ياپيلمامسى .

ايكنجيسى بو اصلاحى، قوتلى، فعال، ومستقل بر ملت اسلاميه‌نك اجرا ايتمه‌سى .

بو وضعيتده ايسه انجق توركيا بولونمقده‌در .

اساساً تنظيمات خيريه‌نك عدم موفقيتى ممالك اجنبيه‌نك تأثيريله اجرا اولونماسى ومداخلهٔ اجنبيه‌يه بر نهايت ويره‌جكى يرده بالعكس اومداخله‌يى تقويه ايتمه‌سى يوزندندر .

توركياده تنظيمات دورينك باشلاديغى صيره‌ده بر انكليز مؤرخى (داويد اورقوهارت) اوروپا ديپلوماتلرينك (لونده ره)، (پاريس) و (پترسبورغ) ده احضار واعمال اولونان تجدداتى توركيايه تحميل ايتمه‌لرينك خطا اولديغنى اثباته چاليشمش ، غرب دساتيرينى شرقه تطبيق ايتمه‌نك محض خطا اولديغنى بيان ايله‌مش واسلام عنعناتنك محافظه‌سنى حرارتله مدافعه ايتمشدى (اورقوهارت) توركيانك ايشلرينه وبالخاصه اصلاحاته متعلق ايشلرينه اجنبيلرك مداخله ايتمامه‌لرينى طلب ايدرك ملل اسلاميه‌نك طبيعى بر صورتده عصرى بر حاله ارتقا ايتمه‌سنى توصيه ايديوردى. فقط اوروپا ديپلوماتلرى هيچ بر وقت مسئله‌يى جهانشمول، انسانى ماهيتيله اكلايه‌مامشلر ، مسئله‌نك معظم وأصيل بر دينك نجيب وتاريخى ملتلرك مداخلهٔ اجنبيه‌دن مصون قاله‌رق موجوديتلرينه عائد مسائل اساسيه‌يى حل ايتمه‌لرينه مساعده ايله اوروپا وآسيانك مناسباتنى تبديل ايتمك اولديغنى ادراك ايتمه‌ديلر .

اسلام عالمنده تجددى آنجق نفوذى صاغلام ، كندى قوتيله وكندى مؤسساتيله استقلالنى قورتاران اولان بر ملت اسلاميه اجرا ايده‌بيلير، ديمشدم .

مسلمانلغك بر طاقم دوغمالره صيم صيقى باغلى ، وحيات عصريه‌نك احتياجاتنه قارشى ابكم عنعناته مالك اولديغنى ادعا ايدنلر حركتدن محروم بر مسلمانلغك غير موجود اولديغنى اونوتيورلر. اسلام ، تاريخك بوتون حركات فكريه‌سنه اشتراك ايتمشدر. (غولد زيهر) ، (اسلامه دائر درسلر) نام اثرنده مسلمانلغك قدرت تمثيليه‌سنى ايضاح ايتمكده‌در كه بو ايضاحات الحق شايان دقتدر . »

موسيو (فه‌ليكس واليه) اسلام عالمنده ياپيلاجق تجدداتدن بحث ايدركن ديبوركه :

« مسلمانلرك فابريقه‌لر ، دستكاهلر قورمه‌لرينه تجارى و مالى تشكيلات ياپمه‌لرينه ، اسلام شركات تعاونيه‌سنى انكشاف ايتديرمه‌لرينه، بالخاصه هرشيدن فضله اسلام دارالفنونلرينى و مدارسنى احيا واصلاح ايتمه‌لرينه مساعده ايدمليدر. فقط هيچ بر وقت اسلام عالمنه غرب مدنيتنك نقايص ومساويسنى تحميل ايتمه‌يكز. چونكه بالذات غرب مدنيتى بو مساوى ورذائل يوزندن أولمكده‌در . هر جاذبه‌دن محروم عصرى باراقه‌لردن متشكل تجارى شهرلرى ايجاد ايدن (اندوستريالزم) ك شرق روحيله هيچ بر مناسبتى يوقدر. مسلمانلر، البسه‌لرينى طوقومالى، عصرى آلات وادوات ايله اراضيلرينى زراعت ايتمه‌لى ، فابريقه‌لرينى و كندى احتياجلرينى تطمين ايتمه‌لى اوكرنه‌جكلردر . فقط بو قدر. اونلردن حياتلرينك ساده‌لكنى ، فطرتلرينك شعرينى سلب ايتمه‌لى دوشونمه‌يكز . شرق مسئله‌سنى ديپلوماتلرله سياسيلرك اللرندن آليكز. چونكه بونلر بو مسئله‌يى عصرلردن برى متمادياً زهرله‌مشلردر. بو مسئله‌يى او عالملرك النه توديع ايديكز كه بونلر شرقده مؤرخلرجه اعتراف اولونان و (رونه‌سانس) دورينه قدر دوام ايدن فائقيتى احيا ايدرلر، آنجق اون يدنجى عصردن بريدر كه اسلام عالمى انحطاطه دوچار اولمشدر. و بونك سببى اونك علوم طبيعيه‌نك تكاملنى تعقيب ايتمه‌سيدر. محققدر كه اسلام عالمى ، يالكز عرفان اعلا ايدر. ويالكز بو واديده‌در كه غرب شرقه معاونت ايده‌بيلير.»

موسيو (فه‌ليكس واليه) دها باشقه مسائلى موضوع بحث ايتمش ايسه‌ده بونلرى حائز اهميت كورمديكمزدن نقلنه لزوم كورمايورز .

هندستانده

حركت اسلاميه‌سى

[بوندن اولكى ايكى صايمزده (قالكوته) ده انتشار ايتمكده اولان (الجامعه) رفيقمزك هندستان حركت اسلاميه‌سى حقنده ويرديكى معلوماتى ترجمه ايتمشدك . بو معلوماتك مابعدينى‌ده (الجامعه) رفيقمزدن نقل ايديورز]

(هلال) طرفندن اجرا اولونان دعوتك نتيجه‌لرينه كلنجه بونلر پك مهمدر . اك شايان دقت اولانلرينى ايضاح ايده‌لم :

١ — ملى ، اجتماعى حركتله هيچ بر مناسبتى اولمايان علمى ومتصوفه صنفلرى دالدقلرى خواب غفلتدن اويانه‌رق مسائل اجتماعيه ايله علاقه‌دار اولمغه ، نافع ايشلر حقنده مداولهٔ افكارده بولونمغه باشلامشدر . حيات وفعاليت اجتماعيه‌يه الفت ايدنجه بو صنفلرك آره‌سنده حكمران اولان تخالف ، تحاسد ايله بونلره ملازم اولان تعصب و جمود كبى صفات تدريجاً زواله يوز طوتدى .

٢ — انكليز مكتبلرنده تحصيل ايدرك ديندن اوزاقلاشان وحتى نفرت ايدن كنجلك (هلال) ك دعوتى اوزرينه قرآنى تتبعه ودين اسلامى تدقيقه رغبت ايدرك بو واديده ابراز فعاليت ايتمش وبالنتيجه غرب پرستلكده اك ايلرى كيدنلردن بر چوقلرى كيتدكلرى يولك چيقماز اولديغنى آكلايه‌رق مسلمانلغه صارلمشلردر .

٣ — مسلمانلر ، مستبدلره قارشى حس ايتدكلرى شين آور

عبوديتدن قورتولارق حريت يولنه قاتيلمشلر وبو واديده او درجه ايلريله‌مشلردي كه نه حكومت، نه ده محافظه كارلر بو جريانه قارشي طورامامشلر؛ آزنيق كوكللرده متمكن باطل وبوش بر هيبته استناد ايدن استبدادك قوتي اضمحلاله دوچار اولارق يرينه شهامت وبسالت حسلري قائم اولمشدي. بونك اوزرينه ملت غصب اولونان حقلريني ايسته‌مكه، ايچنده‌كي خائنلره قارشي مجادله ايتمكه، دشمنلره ياردانجيلق ايدن رؤسايي تپه‌له‌مكه باشلامش وبالنتيجه بونلر ارادهٔ مليه‌يه انقياددن باشقه برچاره‌لري اولماديغني آكلامشلردي.

مملكتك صلاح وسلامته چاليشانلر بيلكلرينك قوتلنديكني وملتك كنديلريله برابر يورودكني كورونجه بوتون مرا كز اجتماعيه وجمعيات عموميه‌يه قوتلي برحمله‌ده بولونارق بونلري الده ايتمشلر وبونلري اشغال ايدن خائنلري طرد وتبعيده موفق اولمشلردي. بو اوغورده الك صوك موفقيت «بوتون هندستان مسلمانلري جمعيتي» تسميه اولونان تشكيلاتك الده ايدلماسيله قازانيلمش، احرار اسلام حكومتك النده كور برآلتدن باشقه برشي اولماياں بو جمعيتي‌ده حقيقي بر مؤسسهٔ مليه حالنه قويارق قانون اساسيسندن «انكلتره دولتنه صداقت» عباره‌سني طي ايله يرينه «هندستانك استقلال تامي» عباره‌سني قويمشلردر. بوصورتله بو اسلام جمعيتك قانون اساسيسيله هندستان جمعيت مليه‌سنك قانون اساسيسي بر اولمشدر.

٤ — بو حريت جريانيله برابر حق و حقيقت و منافع مملكت اوغورنده فدا كارلق حسلري اويانمش وهركس، بالخاصه، ارباب اقتدار وصلاحيت مجاهده ميدانلرينه آتيلمشلردر. بو ذوات عاليه ميانده بالخاصه عليكره كليه‌سندن نشئت ايدن وعصري بر تربيه كورن ايكي مشهور برادري، مولانا محمدعلي ايله مولانا شوكت علي‌يي ذكر ايده‌بيليرز. اول امرده (قومرهد) غزته‌سنك مقتدر محرري اولان محمد علي (هلال) ه مخالفت ايتمش ايسه‌ده بالآخره بو مخالفتدن واز كچه‌رك (هلال) ايله تشريك مساعي ايله‌مش وعيني واديده مجاهداتده بولونارق (هلال) صاحبي مولانا ابوالكلام كبي اوده، قرده‌شي ايله برابر توقيف اولونارق حبس ايدلمشلردي.

وبوتون حرب عمومي دوامنجه محبوس قالمشلردي. حرب عمومينك ختامني متعاقب تخليه اولوندقلري زمان هندستانك حركت حاضره‌سيله مشغول اولارق بو حركتك باشليجه رؤساسندن اولمشلردي. بوكون ينه مولانا محمد علي ايله قرده‌شي محبوسدرلر. هر ايكيسي الحق اسلامه‌ده، هندستانده الك مهم بويوك خدماتي ايفا ايتديلر. ايلك فرصتده بو ايكي قرده‌شك ترجمهٔ حالني نشر ايدن قارئلرمزي تنوير ايده‌جكز.

٥ — ملتك احوال روحيه‌سنده عظيم بر انقلاب حاصل اولور كه، بو انقلاب حريت واستقلالك اساسيدر. اولجه ملتك قارشيسنده حسياتني تحريك ايده‌جك، قوتلريني ايشلته‌جك، اوني همت وفعاليته سوق ايده‌جك بر غايه يوقدي.

بوندن طولايي همتلري عاطل، قلبلري مأيوس ايدي. (هلال)ك دعوتي ملتي اويانديرمش، حسياتني احيا ايتمش، چراغ اميديني ياقمش ايدي. (هلال) ك عنواني «ولاتهنوا ولاتحزنوا وانتم الاعلون ان كنتم مؤمنين» آيت كريمه‌سي ايدي. بونك نتيجه‌سي اولارق مسلمانلر چوق ايلريله‌مشلر، او قدركه يكرمي سنه‌دن بري اويانان بت پرستلر بيله فداكارلق واستقلال مجاهداتنده اونلري كچه‌مامشلردر.

٦ — هندستان مسلمانلري اولجه اسلام مملكتلرينه، توركيايه اهميت ويرمزلردي. بونلرك اكثريسي طرابلس غرب، تونس، جزائر، اناطولي، قافقاسيه وسائر اقطار اسلاميه‌نك اسملريني بيله ايشيتمامشلردي. هندستانليلر توركيايه روم مملكتي، وخليفهٔ مسلمين اولان توركيا سلطاننه‌ده (سلطان روم) ديرلردي واوكا دائر نيجه نيجه غريب حكايه‌لر، كولونج خرافه‌لر روايت ايدرلردي. كرچه هندستان مسلمانلري قافقاسيه حقنده بر چوق شيلر بيليرلردي. فقط بو معلوماته كوره قافقاسيا قاف مملكتي ايدي. ودنيانك سرحدي ايدي. ديولرله سياه، بياض عفريتلرك مسكني ايدي، عالم نوردن دوشن كوزل قادينلرك وطني ايدي. (هلال) مجموعه‌سي بوتون بوكبي خرافاته سد سيف ايدرك قافقاسيانك بر اسلام يوردي اولديغني وانكله علاقه‌دار اولمق لازم كلديكني ايضاح ايله‌مشدي.

عوام مسلمين بو حقايق ادراك ايتديكي كوندن بري بو اسلام مملكتلرينه بي‌پايان بر مودت طويمغه باشلاديلر.

٧ — مسلمانلر انفراد ومخالفت سياستندن فراغت ايدرك سائر وطنداشلريله برلشديلر وسياست مليه‌ده عامل اولمغه باشلاديلر.

مصر احوالي

انكلتره ايله مصر آره‌سنده الك حرارتلي مجادله

بر قاچ هفته مقدم مصرده، اولا حكومتك تعيين ايتديكي ارباب اختصاصدن اوتوز كيشي احضار، ثانيا مصر حكومتيله انكلتره‌نك مصر فوق العاده قوميسري ارەسنده وقوع بولان مناقشات نتيجه‌سنده تعديل ايديلان، ثالثا مصر حكومتيله مصر حكمداري آره‌سنده جريان ايدن مذاكرات وحكمدارك كندي حقوقني تأمين ايتمه‌سي ايچون وقوع بولان مكرر تعديلات نتيجه‌سنده كسب قطعيت ايدن مصر قانون اساسيسي اعلان اولونمشدي. افكار عموميهٔ مصريه قانون

اساسينك بويله الدن اله طولاشه‌رق ، هر طرفدن بر طاقم ضربه‌لره اوغرايه‌رق دكل ، طوغريدن طوغري‌يه ، بو ايشي درعهده ايده‌جك ، ارادۀ مليه‌يي ، احتياجات مليه‌يي تحقق ايتديره‌جك بر هيئت مؤسسان طرفندن وضع اولونماسني ارزو ايدييوردي . طبيعي افكار عموميه‌نك بو ارزوسي نظر اعتباره آلينمادي . وبناءً عليه قانون اساسي مصريلرك ايسته‌ديكي كبي دكل ، زمامداران امورك ، غاصبلرك وضع ايتدكلري شكلده اعلان اولوندي .

قانون اساسينك اعلاني كبي بر حادثه هر يرده مهم ومعظم بر حادثۀ تاريخيه اولارق قارشيلانديغي حالده هر نه‌دنسه مصرده بو حادثۀ مهمه هيچ بر فوق العاده‌لك ايله قارشيلانمادي . بوده بو حادثه‌نك بر كره پك كچ وقوع بولماسندن ، صوكره بر اثر ملي اولمقدن اوزاق بولونماسندن ايلري كلمكده‌در .

حقيقةً بو حادثه مصرده پك كچ وقوع بولدي . مصرده ادارۀ مطلقه‌يي ادامه ايتديرمك ايچون جبري تضييقلره استناداً مملكتك سويه‌سي ، ملتك احتياجاتي وقتنده نظر اعتباره آلنمادي . مصريلر ، مملكتلرنده بر انقلاب اداريك وقوعنه چاليشدقلري ، حاكميت مليه‌نك تأسيسنه اوغراشدقلري وبو اوغورده هر فداكارلغي اختيار ايتدكلري صيره‌لرده بر طرفدن انكليز اشغالي عسكريسي ، ديكر طرفدن تشبثات مليه‌يي منافع شخصيه‌لرينه منافي كورن عناصر ارادۀ مليه‌يه مقاومت ايدرك اونكله مجادله ايتمشلر ومصريلرك حقني زور بازو ايله غصب ايتمكه باشلامشلردي . بناءً عليه بو سفر قانون اساسينك ، ناقص وحق ارادۀ مليه‌يه منافي بر شكلده اعلاني هيچ بر هيجان ايله قارشيلانمادي .

قانون اساسي كچن سنه‌نك ۲۸ شباطنده انكلتره طرفندن مصرك استقلالنه دائر نشر اولونان بياننامه‌يي تعقيب ايدن ايلك اثردر . انكلتره بو بياننامه‌سنده مصرك استقلالني اوچ شرط ايله طانيوردي :

۱ — انكليز ايمپراطورلغنك خطوط مواصلاتني تأمين ايتمك .

۲ — انكلتره‌نك اجنبيلري حمايه ايتمه‌سني قبول ايله‌مك .

۳ — انكلتره‌نك اقليتلري صيانت ايتمه‌سني قبول ايله‌مك .

بو قيدلرله مقيد اولان استقلالك اعلاني متعاقب مصرده بر قانون اساسي احضار اولونارق اعلان ايديله‌جك ، انتخابات اجرا اولوناجق ، بر پارلامنتو اجتماع ايده‌جك ، پارلامنتونك اعتمادني حائز بر حكومت تشكل ايليه‌جك ومتعاقباً بر هيئت مرخصه تعيين اولونارق انكلتره ايله اساسات آنفه دائره‌سنده بر معاهده عقد ايديله‌جك ، بو معاهده پارلامنتو طرفندن تصديق اولوناجق وبو صورتله انكلتره‌يه كوره مصر مسئله‌سي حل ايدلمش اولاجقدر .

فقط اصل الك چتين مسئله بورادن چيقيور . مصرده ايي ، كوتو بر قانون اساسي اعلان اولوندي . انتخاباتك اجراسنه باشلانلدي . مصرك الك تحملسوز موسمي اولان يوياز انتخابات فعاليتلرينك حرارتيله برقات دها كسب شدت ايتدي . فقط صيجاغه فلان باقميه‌رق مصريلر انتخابات فعاليتني خيرلي ومثمر بر نتيجه‌يه كوتورمك ايچون الدن كلديكي قدر چاليشيورلر . بناءً عليه بر ايكي آي ظرفنده انتخابات ختام بولارق مصر مجلس مليسي طوپلانه‌جقدر .

• انتخاباتده كيملر قازانه‌جق مسئله‌سي مصرده موضوع بحث دكلدر . چونكه حال حاضرده اهميتي حائز فرق سياسيه ايچنده انكلتره طرفندن مصر استقلالنه اساس اوله‌رق اعلان اولونان شرائطي قبول ايدن بر تك فرقه يوقدر . سعد زغلول پاشا حضرتلرينك طرفدارانيده ، عدلي پاشانك طرفدارانيده بو اساساته كلياً عليهدار بولونمقده‌درلر . مصرده‌كي تشكيلات سياسيه بو شرائطي رد ايتمكده متحددر . مجلس ملي اعضالغنه انتخاب اولوناجق ذواتك‌ده كاملاً بو قناعتده اوله‌جقلرنده هيچ شبهه يوقدر . بويله بر مجلس ملينك اعتمادني حائز اولان بر حكومت‌ده البته عيني فكر وقناعتي بسله‌يه‌جك وانكليز شرائط معلومه‌سني رد ايده‌جكدر .

ايشته او زمان وضعيت ايچندن چيقلماز بر حاله كيرمش اولويور . بر طرفده بوتون مصر بلا قيد وشرط استقلاله صاحب اولديغني وآنجق بو اساس اوزره انكلتره ايله مذاكراته كيريشه‌جكني بيان ، اوته طرفدن انكلتره مصري اشغال ايتمكده اولان قوۀ عسكريه‌سنه استناداً بو اجماع ملي ايله مجادله ايده‌جك ، حق حيات وحق استقلالني ايسته‌ين بر ملتي زنجيرله‌مك ايچون هر شيئي ياپه‌جق وبوتون دنيا حق ايله ظلمك بو مجادله‌سني تماشا ايليه‌جكدر .

انكليز مطبوعاتي بو وضعيت مستقبله‌دن بيخبر دكلدر . بالعكس بر چوق انكليز غزته‌لري بو وضعيتي بوتون دقائقيله تحليل ونه ياپيله‌جغني شيمديدن درپيش ايديورلر .

(مورنينغ پوست) غزته‌سي : «مصر پارلامنتوسي طرفندن انكلتره‌نك شرائطي رد اولوناجق اولورسه مصره او شرائط دائره‌سنده استقلال بخش ايدن بياننامه‌يي الغادن باشقه بر چاره يوقدر . » ديبوركه بونك معناسي مصرده انكليز حمايه‌سنك تأسيسي ، قانون اساسينك الغاسي وپارلامنتونك الغاسيله ادارۀ مطلقه‌نك اعادۀ تأسيسيدر .

انكليز غزته‌لرينك بو كبي تهديداتنه مصر غزته‌لري جواب ويرمكده‌درلر . (الاخبار) رفيقمز ۱۵ مايس تاريخلي نسخه‌سنده ديبوركه :

« انكليز غزته‌لرينك بو كبي تهديداتي مصرده‌كي وضعيتي ، مصريلرك احوال روحيه‌سني هيچ بيلمه‌دكلريني افاده ايدر . (ده يلي تلغراف) غزته‌سي‌ده او قانون اساسينك اعلان اولونديغي صيره‌لرده ديمشديكه : « قانون اساسي اوزرنده حاصل اولان ائتلافي متعاقب مصرده وقوع

بولان مسرتکارانه نمایشلر انکلیز بیاننامه‌سنده‌کی شرائطك تحقق نامنه خیرلی برمقدمه‌در . » بوکبی سوزلردن آکلاشیلیورکه انکلیزلرك مصر پارلاماتوسندن بکله‌دکلری اونك انکلیز شرائطنك تحققنه خادم برآلت ویاخود استقلالمزی امحا ایچون برپاصاماق اولارق قوللانلماسیدر. انکلیزلرك « مسرتکارانه نمایشلر » تسمیه ایتدکلری شیلردن بوکبی موهوم نتیجه‌لری استنتاج ایتملری عبثدر . چونکه اویله مسرتکارانه نمایشلرك اصل واساسی یوقدر. اولان بیتن حکومتك ساکن وصامت بر احتفال ترتیب ایتمه‌سندن عبارتدرکه بو احتفاله اشتراك ایدنلردن هیچ بری قانون اساسی‌یی بر کلمه ایله مدح ایده‌مه‌مش وملتك بوندن ممنون اولدیغنی سویلیه‌مه‌مشدر . بالعکس ملت بو قانون اساسی‌یی عدم ممنونیت ایله قارشیلامش وحاکمیته حرمت، (سودان) ی محافظه ایتمه‌ین بو قانوندن چوق متأثر اولمشدر . مصرلیلرك انکلیز شرائطنی قبول ایده‌جکنی تخمین ایتمك هیچ طوغرو دکلدر. استقلال ملی‌یی اخلال ایده‌جك ، سودانی مصردن آییره‌جق ، مصرده انکلیز اشغالنك هرهانکی بر شکلنی ابقا ایده‌جك هرهانکی بیاننامه ویا ائتلافنامه مصرلیلر طرفندن قطعیاً قبول اولونماز . آنجق (نیل) ك منبعندن منصبنه قدر مصر وسودانك استقلال تامنی ، مصرك بوتون حقوقنی طانیان بر ائتلافنامه‌درکه مصر ملتی وپارلاماتوسی طرفندن قبول اولونابیلیر . مصر مسئله‌سنی حل ایچون بوندن باشقه چاره یوقدر . ملت ، استقلالنك تماميتی مسئله‌سنده هیچ بر پازارلغی قبول ایتمیه‌جکنی ماضیده ناصل اثبات ایتدیسه آتیده اثبات ایده‌جکدر »

کورولیورکه مصر مسئله‌سنك اك حرارتلی صفحه‌سی پارلاماتونك اجتماعنی تعقیب ایده‌جکدر. او زمان طرفینك یعنی انکلیزلرله مصرلیلرك پك حاد بر مجادله‌یه کیریشه‌جکلری آشکاردر . بز ، هرحالده مصرلی دینداشلرمزك موفقیتنی وبو معزز دیار اسلامیه‌نك حقیقی حریت واستقلاله قاووشماسنی تمنی ایدرز .

ع . ‌ه

هند خلافت حرکتنك

اساسات ومطالبی

هند خلافت جمعیتنك نامی ومساعیسی مملکتمزك همان هرطرفنده معروفدر . حقوق ملیه‌مزك محافظه‌سی ایچون تشبثات مهمه‌ده بولونان وبوتون دنیایه اخوت اسلامیه‌نك قوتنی ، مسلمانلرك تورکیایه اولان اعتماد وتوجهنی کوسترن اك معظم تشکیلات اسلامیه‌دن بری اولان بو محترم جمعیتك اساسات ومقاصدینه دائر هندستانده انتشار ایدن برمجموعه‌ده ، (الجامعه) رفیقمزده معلومات آتیه‌یه مطلع اولدق . نقل ایدیورز :

« هندستان مسلمانلری خلافت حرکتنی اساسات آتیه‌یه ابتنا ایتدیرمشلردر :

۱ — شریعت اسلامیه هر زمان ، تمامیله مستقل ، شوکت وقدرت صاحبی ، بالخاصه اراضیٔ مقدسهٔ اسلامیه‌یی وجزیرة العربی محافظه‌یه مقتدر بر دولت اسلامیه‌نك بولونماسنی آمردر . بوحکومت اسلامیه‌یه لسان شریعتده (خلافت) دینیلیر ، بودولت بریوزنده‌کی مسلمانلرك مرکز اتحادواجتماعیدر. شرق وغربده‌کی بوتون مسلمانلرك اوكا اطاعت ومعاونت ایتمه‌لری واجبدر .

۲ — مقام خلافت عصرلربری تورکیاده‌در . مسلمانلر اوامر دینیه ، امتثالاً اوكا یاردیمه ، اونی قورومغه چالیشیرلر .

۳ — اسلام مملکتلری دوچار تجاوز اولور ویاخود اونلرك اسارت اجنبیه‌یه دوچار اولماسندن قورقولورسه شریعت اسلامیه بوتون مسلمانلرك اونی مدافعه ایتمه‌سنی وبو وظیفهٔ مدافعه‌یی اك یاقین اولانلرك ایفا ایتمه‌لرینی امر ایدر. متفقلرك عثمانلی دولتنی تقسیم وسوریه، عراق، آناطولی وتراکیایه هجوم ایتمه‌لرینه مبنی هندستان مسلمانلرینك اللرندن هر کلنی یاپه‌رق تورکیایی وممالك اسلامیه‌یی محافظه ایتمه‌لری اقتضا ایدر.

٤ — جزیرة العرب، وصیت پیغمبری‌یه نظراً ، منحصراً مسلمانلرك ملی ، دینی یوردیدر. شریعت غرا ، غیرمسلملرك جزیرة العربده اقامتنی منع ایتدیکندن اوراده بر دولت اجنبیه‌نك، نفوذ ، حاکمیت ویاوصایت احراز ایتمه‌سنه امکان یوقدر . هندستان مسلمانلرینك جزیرة العربی محافظه‌یه غیرت ایتمه‌لری وظائف دینیه‌لرندندر .

٥ — بیت مقدس اماکن مقدسهٔ اسلامیه‌دندر . مسلمانلر بیت مقدسی قورتارمق ایچون متحد آوروپایه قارشی مجادله ایده‌رك اهل صلیب محاربه‌لرینك بوتون فلاکتلرینه تحمل ایتمشلر ، فقط بیت مقدسك غیر مسلملرك النه دوشمه‌سنه راضی اولمامشلردر . بناءً علیه بر یوزنده‌کی بوتون مسلمانلرك بیت مقدسی قورتاره‌رق نفوذ اسلامی‌یه اعاده ایتمکه چالیشملری اقتضا ایتدیکی کبی بیت مقدسی صیانت ایچون بوتون وسائل ممکنه‌یه مراجعت ایتمه‌لری لازمدر .

٦ — حرمین شریفینه خدمت وامیرحج تعیینی محضا خلیفهٔ مسلمینك وظیفه‌سیدر . حجازك استقلال اداریسنی طانیمقله برابر بو خدمت وامارتك خلیفهٔ مسلمین حضرتلرینك یدنده بولونماسی لازمدر . متفقلرك تمامیله اسلامی اولان بو مسئله‌یه مداخله‌دن اجتناب ایتمه‌لری وتورکیایی بوحقدن فراغته سوق ایتمه‌ملری اقتضا ایدر .

هند خلافت حرکتنك اساساتی بونلردر . بوخصوصده هند مسلمانلرینك مطالبی‌ده بروجه آتیدر :

۱ — تورکیا ، استقلال سیاسی ، عسکری واقتصادیسی هرهانکی برقید ایله مقید اولمقسزین حر ومستقل یاشایه‌جقدر .

۲ — تراکیا واناطولیده یونانیلرك اشغال ایتدکلری بوتون اراضی تورکیایه اعاده اولوناجقدر . بو اراضیده اکثریت قاهره تورکلردهدر ، بناءً علیه بو اراضی تورکیایه عائددر .

۳ — سوریا ، عراق وفلسطین تمامیله حر ومستقل اولاجقدر . بو اولکهلرده اجنبیلرك هیچ بر نفوذی ، حاکمیتی ، وصایتی بولونمایهجقدر . بونلر تورکیا ایله آرهلرندهکی مناسبتی کندیلری تعیین ایدهجکلر ومقدراتی ادارهیه مقتدر اولامادقلری تقدیرده وصایه حقی منحصراً تورکیایه عائد اولاجقدر .

هندستان مسلمانلرینك انکلترهدن ایستهدکلری بونلردن عبارتدی . اناطولی وتراکیا قورتولدی . تورکیا ایله متفقلر آرهسنده صلح عقد اولندیغی تقدیرده تورکیایه عائد مسائل ختام بولمش اولهجقدر . فقط مطالب سائرهیی تحقق ایتدیرنجهیه ، عراق ، فلسطین وسوریهنك استقلالنی طانتدیرنجهیه قدر هندستان ایله انکلتره آرهسنده مجادله دوام ایدهجکدر .

انکلتره — حجاز معاهدهسی

برقاچ کون مقدم تلغرافلر حجاز حکمداری شریف حسینك انکلتره ایله عقد ایتدیکی برمعاهدهیی امضالادیغی خبرینی ویریوردی . حجاز حکمدارینی انکلتره ایله بویله برمعاهده عقدینه سوق ایدن اسباب آزچوق اکلاشیلیور ایدی ایسهده بومعاهدهنك مندرجاتی حقنده معلومات الینهمامشدی .

(قاهره)ده انتشار ایتمکده اولان (السیاسة) غزتهسی بومعاهدهیه دائر معلومات آتیهیی ویرمکدهدر :

ملك حسین هرحالده انکلتره ایله اتفاق آرزو ایتمکده ایدی . بالخاصه صوك ایکی سنه ظرفنده کندیسندن یوز چوروب ۱۹۲۰ دن اعتباراً نقدی معاونتلرینی کسدکدن صوکره بومعاونتك انقطاعی حجاز ایچون فلاکتلرك اك بویوکی اولمشدر . حجاز ، اراضیسنك عقامتی دولاییسیله کندینی بکیندیرهجك منابعه مالك دکلدر .

حجاز ، تورکیادن آیرلدقدن صوکره ، انکلتره طرفندن تورکیا علیهنه عصیان واعلان حرب ایتمسنه مقابل ویریلن پاره ایله یاشایوردی . انکلترهنك یاردیمی کسمسنه سبب ایسه اونکله ملك حسین آرهسنده ظهور ایدن اختلافدر . فی الحقیقه انکلتره ۱۹۲۱ سنهسی یازنده ، ایستدیکی شرطلرله ملك حسینه برمعاهده عقدی ایچون مشهور میرآلای (لورهنس) ی حجازه کوندردیکی زمان ، ملك حسین ، تکلیف ایدیلن مادهلری ، تورکلره اعلان حرب ایتمسنه بادی اولان اساسلره مخالف بولهرق قبولدن امتناع ایلهمشدی .

معمافیه مذکور معاهدهیی امضاده کندیسنه وکالت ایتمنی اوغللری امیر عبدالله ایله فیصله سویلهمش و هرایکیسیده بوامری انفاذ ایتمشلردی . موادی الیوم خفی اولان بومعاهده عرب دعواسی باشنهاك بویوك مصیبتلری کتیرمشدر . حقیقتده ملك حسین حجاز تختنه چیقدقدن اعتباراً انکلتره رؤسای اموریله ، عربلرك فکرینی صورمقسزین عربلر نامنه اتفاق اوزرینه اتفاق یاپمقدن خالی قالمامشدر . بونکله برابر ملك حسین برنقطهده مزیت کوسترمشدر . اوده اتفاقلره ، عرب مملکتلرینك استقلالنی شرط قیلمقدر . مذکور مملکتلر مختلف وکالتلر آلتنده بولوندیغندن انکلتره بوطلبه هیچ برزمان موافقت ایتمهمشدر . اووجهلهکه یاپیلان اتفاقلر هرزمان کندیلکلرندن ساقط اولابیلیر . آنجق صوك معاهده کورونشه نظراً صریحی ومعتبر طوتولهجقدر .

معاهدهنك خطوط اساسیهسی حقنده آتیدهکی معلومات موجوددر :

حجاز ، وعراق وشرق اردنی حاوی برعرب حکومات متحدهسی تأسس ایدهجکدر . حجاز قرالی ، اوغللری فیصل وعبدالله‌ك تحت ادارهسنده بولونهجق اولان بومملکتلرك اوزرنده حاکمیت لفظیهیه مالك اولهجق ورسماً (عرب ملکی) اسمنی طاشیهجقدر . عرب حکومات متحدهسی خارجده تك برمقام طرفندن تمثیل ایدیلهجك وعینی تشکیلات اقتصادیهیه مالك بولونهجقدر . هرولایت داخلاً مستقل اولهجق وبرقوهٔ بحریه تکون ومناسبات تجاریه وسیاسیه تأسس ایدنجه مذکور مملکتلرك واپورلرینه وسفارتخانهلرینه هپسنی تمثیلاً عرب بایراغی چکیلهجکدر .

فرانسهنك بوخصوصده هیچ براعتراضده بولونمایاجغی وبوعرب اتحادینی انکلتره ایله برلکده تصدیق ایدهجکی شبههسزدر .

عجبا برعرب اتحادی تأسیسی ایچون انکلتره نهدن دولایی حجازله اتفاق ایدیور وفرانسه نهایچون عربلره اولان عداوتی اونوتهرق بواتحادی تصدیق ایدیور ؟ بونك سبب اصلیسی مصطفی کمال پاشانك مظفریتلری وعراقله سوریهیی تهدید ایلهمسیدر .

حجاز قرالی ، سوریه ، لبنان وفلسطینی توحید ایدرك بویوك برعرب ایمپراطورلغی تشکیلنی واونك ایمپراطوری اولمغی تخیل ایدیوردی . اونك ایچوندرکه سوریهیی فرانسهیه ویرن صلح معاهدهسنی حالا امضالامامشدر . لکن انکلتره ایله اولان یکی معاهدهیی قبول تقدیرنده فرانسهنك سوریهده موجودیتنی اعتراف وتصدیق ایلهمش اولاجقدر . عرب دعواسیله مشغول اولانلر نظرنده ملك حسینك موقعی بویوزدن چوق مشکللشهجکدر . صوکره ملك حسین (فلسطین) یده عربلرك جسمندن آییرمغه کرهاً مضطر قالاجقدرکه بوصورتله بالذات کندیسنك ایستهدیکی عرب برلکی اورتهدن قالقمش اولاجقدر .

دهموقراسیده

خلقك تربیهسی

(اقدام) صاحبی احمد جودت بك لوزاندن غزتهسنه آتیدهکی بندی یازیور :

(سوربون) دارالفنونی پروفهسورلرندن (غابریهل سهآی) ك ، دهموقراسی خلق اصول حکومتی حقنده (رهوواونیوهرسهل) مجموعهسنده نشر ایتدیکی نفیس برمقاله فوق العاده نظردقتمی جلب ایتدی . وقتم اولسه ایدی بومقالهیی بتون اهالینك ، بیوك کوچوك هرکسك آکلایهبیلهجکی برطرزده ، غایت ساده وخلق تورکجهسیله ترجمه ایدوب آیریجه کتاب شکلنده طبع ایتدیرر ایدم . بوندن بویله دهموقراسی اصولنده یاشایهجق اولان خلقمز ایچون بوندن دها نافع کتاب اولهمازدی . یالکز خلق ایچون دکل ، مدیران امور دنیانك ایش باشنده کیلرکده بواثردن آلاجقلری بیوك عبرتلر واردر .

حاکمیت ملیه حقنده شو جملهلرینی بورایه درج ایدهجکم . دیپورکه :

« قومك (یاخود خلقك) حاکمیتی ، اوقومی تشکیل ایدن شخصلر وفردلره حائز اولدقلری اقتداری ، اواقتداری اجرادهکی منفعت وعلاقهیی ، واواقتدارك کندیلرینه تحمیل ایتدیکی تشبث ومسئولیتی آکلامقدن عاجز ایسهلر ، هم هرکس ایچون ، همده مجموع ایچون برتهلکهدر . مونتسکیو دیمشدرکه بویله

برشكل حكومت آنجق ، اجرای فعل وحركت و تحفظ و بقا اساسلرینی افرادك فضائلنده بولديغی صورتده پايدار وممتد اوله‌بیلیر . »

بوجمله‌لری دیكر جمله‌لر تعقيب ايدييور ودييوركه : « بر مملكتده اداری بر انقلاب وتبدل وجوده كتيرمك برفائده‌يی موجب اولماز . اصل فائده ، اوراده‌كی خلقده تبدل وانقلاب‌پيدا ايتمكدر. » وینه دییوركه: « بركيمسه‌نك حال وحركتی ، ایچنده یاشادیغی اجتماعی محیطك فكرلرینه ، حسلرینه ، باطل اعتقادلرینه ، احتراصلرینه باغليدر . »

شمدی بز انتخابات دوره‌سنده‌یز. ظن ايدييورمكه بوجمله‌لرك معنا ومفهوملری منتخبلری دوشوندیرر. منتخبلر ایچون وظیفه اودركه، مؤلفك دیدیكی وجه‌ایله، الرینه آلدقلری اقتداری ، او اقتداری استعمالده‌كی منفعتی ، ذمتلرینه دوشن مسئولیتی ، ایده‌جكلری تشبثات وتكلیفاتی ایی آكلاماری لازم كلیر . یوقسه حاكمیت ، ینه مؤلفك دیدیكی وجه ایله ، عموم وفرد ایچون برتهلكه اولور.
(مونتسكيو) نك ديديكنه كوره دموقراسی، خلق حكومتی . اكراجرای فعل وتأیید بقا اساسلرینی افراد ملتك فضائلنده بولماز ایسه اوحكومت‌دوام ایده‌مز وطوتونه‌ماز . فوق‌العاده بر آدمك ظهوریله مملكت قورتلمش اولماز . بز تاریخمزده بویله آدملر كورمدك دكل . فقط اونلرك انتقالیله مملكت اسكی حاله رجعت ایتدی . زیرا اهالیمز یتشمه‌مش ، اولمامش ایدی .

غابریه‌ل‌سه‌آی ، حریت سیاسیه‌ایله‌اسارت‌اقتصادیه‌نك‌بر آراده‌كیده‌میه‌جكنی، فردلر كبی ، برملتك دخی وسائط حیاتی غائب ایده‌جكنه ترك حیات ایتمسی مرجح اوله‌جغنی بیان ایدییور .

بتون شوسوزلردن آكلادیغمز بودر: برملت دموقراسی (خلق‌حكومتی) حالنده یاشایه بیلمك ایچون اونك افرادی بهمه‌حال فضیلت صاحبی اولمالی ؛ ومادامكه فرد یاشادیغی محیطك افكارینه ، باطل اعتقادلرینه ، احتراصلرینه كوره مسلك اتخاذ ایدر، دموقراسیده تربیهٔ عمومیه وخصوصیه‌یه فوق‌العاده اعتنا ایدلملی وینه مادامكه هركشی كندینه ویریلن قدرتك ماهیتنی آكلامق مجبوریتنده‌در، اوحالده معارفجه ایی اساسلر قورمالی ؛ وكذلك، مادامكه‌حریت سیاسیه آنجق ، حریت اقتصادیه ایله قازانیله‌بیلیر ، اوحالده افراد ملت‌سعی وعملی رهبر ایدینملی ، آیلقله كچینلنرك مقداری حداصغرینه اینمه‌لیدر .

دیمككه مملكتمزده خلق حكومتی وجوده كتیره‌بیلمك ایچون اوچ اساسه تمسك لازمدر :

اولا — فضائل اخلاق ایچون تعصبدن عاری وحقیق بر (تربیهٔ دینیه).
ثانیاً — خلقده برادراك حاصل اوله‌بیلمك ایچون (حرفی‌تربیه) .
ثالثا — سیاسی حریت ایچون (اقتصادی تربیه) .

شئون

هندستان :

بومبایده بر اسلام سرگیسی . — « بومبای قرونیقل » غزته‌سنده اوقوندیغنه كوره بومبایده خلافت قومیته‌سی طرفندن هندستان وممالك اسلامیه معمولات ومحصولاتنك بر سركیسی ترتیب ورمضانك یكرمی برنجی كونی رسم كشادی اجرا ایدلمشدر . رسم كشادده حاضر بولونمق اوزره هندستانك اك اوزاق یرلرندن برچوق مسلمان اكابر بومبایه كلمشلردر .

مراسمه قرآن كریمدن برسوره تلاوتیله مباشرت ایدلمشدر . قومیته‌نامنه ایراد ایدیلن نطقده سركیدن مقصد اجنبی ملبوساتك استعماله نهایت ویره‌رك مملكتده اعمال ایدیلن قاشلرله تلبس ایتمك چاره‌لرینی تأمیندن عبارت اولدیغی ، بو مقصدك بوقوت كبی تدبیرلرله استحصال ایدیله‌میه‌جكی ، خلقك یالكز « خاری » نامی ویریلن یرلی قاشلره قناعت ورغبت ایتملری حصول مقصده كافی اوله‌جغی بیان ایدلمشدر . حیدر آباددن دعوت مخصوصه ایله كلن محمد علینك زوجه‌سی قومیته‌نك دعوتنه تشكر ایتدكدن صوكره هندستان اهالیسنك خارجدن كلن اشیایی مبایعه ایتمیه‌رك یالكز یرلی قاشلر اكتسا ایتملری لازم كله‌جكنی وآنجق بوصورتله اسارتدن قورتوله‌جقلرینی بیان ایتمشدر . مولانا فقیرالله آبادی دخی بومألده اوزون برخطبه ایراد ایتمشدر .

نطقلر بیتدكدن صوكره زوار سركی دائره‌لرینی زیارت ایتمشلردر . خلیفه حضرتلرینك هندستان اهالیسنه اهدا ایتمش اولدقلری سنجاق خصوصی برصالونده تشهیر ایدلمش و زوارك بالخاصه مراق ودقتنی دعوت ایتمشدر . آریجه برصالونده‌ده ولی سلیمان افندیلر تجارتخانه‌سی طرفندن آنقره صابونلری نامی آلتنده تورك صابونلری تشهیر ایدلمشدر .

هند مسلمانلرینك وحدتی . — هندستان غزته‌لرنده اوقوندیغنه كوره هندولرله مسلمانلرك وحدتنی خلال ایتمه‌یی استهداف ایدن بعض مناسبتسز وقایعك اوكنه كچیله‌رك هند وحدتی تقویه‌یه معطوف مساعی مثمر نتیجه‌لر ویرمكه باشلامش وبو صورتله اجنبی تشبثاتی عقیم قالمغه محكوم ایدلمشدر .

اساساً هندستانلیلرك بوكیاست ودرایتی كوستره‌جكلرندن امین اولدیغمزی اولكی نسخه‌مزده، اوراده‌كی وضعیتی تحلیل ایدركن بیان ایتمشدك .

هرحالده هند وحدتی تأمینه معطوف اولان مساعینك یاقین بر زمانده قطعی بر موفقیته اقتران ایتمه‌سی قویاً مأمولدر .

افغانستان :

توركیا – افغان مناسبتی حقنده . — « دهیلی تلغراف » غزته‌سنك سیاسی مخابری یازییور : افغانستانك توركیا ایله مناسبات حاضره‌سی دقتله تعقیبه شایاندر . توركلر افغانلیلرله اولان مناسباتلرینی تقویه ایدییورلر . افغان‌اردوسی یالكز عشیرت افرادندن مركب ایسه‌ده بو اردونك ضابطلری چوقدر وبوضابطلرك اكثریسی كنج تورك ضابطلریدر .

عراق :

فیصلك موصل سیاحتی. — بصره‌دن(تایمس) غزته‌سنه یازیلیور :
عراق ملكی (فیصل) موصله عزیمت ایتمشدر . بوندن آلتی آی اول موصله تقویه قطعاتی كوندرلدیكی كبی فلسطین وسوریه محاربه‌لرنده بویوك یارارلقلر كوسترمش اولان فیصلك كوچوك برادری امیر زید دخی اورایه كیتمشدی . موصلك شرق وجنوب شرقیسنده‌كی داغلق اراضیده یاشایان عشیرت رئیسلری عراق حكومتنه قارشی عصیان ایتمشلردی . بونلردن شیخ محمود اسمنده بركورد رئیسی تحریراً استیمان ایتمش اولدیغندن بغدادده اقامت‌ایتمك شرطیله عفو ایدیله‌جكدر.

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون سنه‌لکی (٢٧٥) آلتی آیلغی (١٥٠) خارج ایچون سنه‌لکی ٣٢٥ غروشدر .

نسخه‌سی ٥ غروشدر .

اسکی نسخه‌لر آراده (١٠) غروشدر

سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

١٣٣٠

آدرس تبدیلنده آیریجه ٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح و اوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم | باش محرر محمد عاکف | صاحب و مدیر اشرف ادیب | اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٥٣٤-٥٣٥ | ٢٤ شوال ١٣٤١ | ✻ جمعه ایرتسی ✻ | ٩ حزیران ١٣٣٩ | جلد ٢١

مسلمانلق فکر وحیاته نه‌لر بخش ایتدی؟

٣

محرری : شیخ عبدالعزیز چاویش

رسالت محمدیه دورنده اقوام جهانك وضعیتی بومرکزده ایدی . وقتا که رسالتپناه افندمز انسانلری کندیلرینه حقوق ویرەن شریعت احمدیه‌یه دعوته باشلادی ؛ اصیلزادکان ، امرا وحکمداران حائز اولدقلری حقوق ونفوذی ضایع ایتمکدن اندیشه ایدرك مقاومتده بولونمشلر ، بالخاصه رسالتپناه افندمزی استهداف ایدن هر درلو أذا واشکنجه‌یی روا کورمشلردی . چونکه مشرکلر ، الك مکمل خلق سیاستنك اساسی اولان توحیده ایمان ایتمك ایسته‌مه‌یورلردی . حالبوکه علیه‌الصلاة والسلام افندمزك اساس دعوتی بو ایدی . وبو اساسی ، سورۂ اخلاص ایله نشر ایتمشدی .

مسلمانلق ، مؤمنلری قردش یاپمقله قالمایه‌رق غیر مسلملرده مسلمانلرك حائز اولدقلری حقوقی بخش ایتمش ، غیرمسلملره حریت عبادتی تأمین ایتدیکی کبی ، مسلمانلر طرفندن کندیلرینه قارشی وقوع بولاجق تعدینك قصاصی ، سائر حقوقلرینه برتجاوز وقوعی تقدیرنده بالمحاکمه حقلرینه نائل اولملرینی تأمین ایتمشدر . چونکه مسلمانلق مسلمانلره ، غیرمسلملرك مال وحاتی حرام قیلمش ، اونلرله عقد اولونان معاهدات ومقاولاتك تمامیٔ تطبیقنی امر ایتمشدر .

بناءً علیه برمسلمانك بر مسلمانی آلداتماسی ، بر مسلمانه تجاوز ایتمه‌سی ، برمسلمانه قارشی نقض عهد ایتمه‌سی ناصل مباح دکلسه عینی شیلر غیر مسلملر حقنده‌ده مباح دکلدر. دستور اسلام اولان قرآن کریمده بوکا دائر نیجه نیجه اوامر شدیده واردر .

جناب حق بیوررکه «واوفوا بعهدالله اذا عاهدتم ولاتنقضواالایمان بعد توکیدها » ، « واوفوا بالعقود » ، « واوفو بالعهد ان العهد کان مسئولا » ، « وان استنصروکم فی‌الدین فعلیکم النصرالاعلی قوم بینکم وبینهم میثاق » ، « فاتموا الیهم عهدهم الی مدتهم » .

مسلمانلق غیر مسلملره قارشی تطبیق اولوناجق معامله‌ده بونکله‌ده اکتفا ایتمیه‌رك غیر مسلملرك رجال دینیی ، قادینلرینی و چوجقلرینی حمایه ایتمه‌یی امر ایتمکله کافۂ افراد بشر آره‌سنده تساند عمومی‌یی تأمین ایتمشدر . نته‌کیم « من قتل نفسا بغیر نفس او فساد فی الارض فکانما قتل الناس جمیعاً » آیت کریمه‌سنك دلالت صریحه‌سیله بوتون انسانلر متساندر . وبوخصوصده مسلملرله غیر مسلملر آره‌سنده ، بیاضلرله سیاهلر ، صاریلرله قیرمزیلر آره‌سنده هیچ برفرق یوقدر .

دین اسلام غیرمسلملره برجزیه ویردرمشسه بو ، آنجق جانلریلهماللرینك حمایه‌سی مقابلنده‌درکه بوحمایه‌یی تأمین ایتمه‌دکلری تقدیرده اونی تحصیل ایتمزلر . مع‌مافیه غیرمسلملرك ویردکلری بو (جزیه)، مسلمانلرك حکومتلرینه تأدیه ایتدکلری ویرکولره نظراً ، هیچ مثابه‌سنده‌در . اهل ذمت کافۂ حقوقنك حمایه‌سی مقابلنده حکومته اهمیتسز برپاره ویردیکی حالده مسلمانلر هرسنه ثروتلرینك بویوك برقسمنی

ویریبورلردی . برمسلمان ، حیواناتی ، تارلالری ، باغچه‌لری ، معدنلری وارسه هر برندن حکومتك حصه‌سنی اودر . بوكا قارشی خریستیانلرك ویردیکی جزیه کندی حقلرنده رحمتدن باشقه برشی دکلدر.

بو اساسات سیاسیه واجتماعیه و بو کتاب محکم ایله برقاچ سنه ظرفنده اك بویوك حکومانه استنادگاه تشکیل ایدن ، تدابیر مادیه‌یه ، تشکیلات اجتماعیه‌یه ، ترقیات علمیه‌یه ، حیات مسعوده‌یه ، قرآن کریمك ترویج بیوردیغی تهذیب اخلاق ، دنیایی استحقار کبی فضائلی علاوه ایدن رحیم سیاستلر ، بلند مدنیتلرك علملری قورولمشدی .

بوندن طولاییدرکه دین اسلام نره‌یه حلول ایتدیسه اونك سایه‌سنده تجارت ، صنعت ، زراعت ، سیاحت ، قوت وعزت ، سیاست وریاست حلول ایدییوردی .

اسلامك کری قالماسنه سبب « توکل » اولدیغنی بیان ایتمك قدر فجیع برخطا تصور اولوناماز .

غیرمسلملردن برچوقلرینك بو فکری درمیان ایتدکلری واونی مسلمانلرك سبب انحطاطی تلقی ایتدکلرینی کوریبورز. حال بوكه بونلر برکره قرآن کریمه عطف نظر ، یاخود رسالتپناه افندمزك حیات سنیه‌لرینی تدقیق ، یاخود میلادك یدنجی عصرندن اوروپانك اسلام علیهنه برلشدیکی اون بشنجی عصر میلادی‌یه قدر تعالیم قرآنیه‌یه توفیق حرکت ایدنلرك حالنی تأمل ایلسه‌لر بویله برفکره صاپمازلر واونی مدافعه ایچون برتك بهانه بولامازلردی .

قرآن کریمده انسانلری سعی وتجارته تشویق ایدن آیتلر ، پك چوقدر. « و قل اعملوا ... » ، « ومن یعمل مثقال ذرة ... » ، « فاذا قضیت الصلاة فانتشروا فی الارض ... » ، « ان الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا » کبی آیات کریمه پك چوقدرکه بونلری احاطه ایتمك ایسته‌ین کتاب اللهه مراجعت ایده‌بیلیر . توکلك معناسی بو آدملرك ظن ایتدکلری کبی اولسه انسانلری توکله دعوت ایدن علیه الصلات والسلام افندمزك هرکسدن اول ، هرکسدن فضله هرایشی بیراقه‌رق التزام عطالت ایتمه‌سی اقتضا ایدردی . حال بوكه پیغمبرمزك تاریخی ایله کتیردیکی کتاب مبین کندیسنك جناب حقه توکله برابر چالیشانلرك اك فعالی ومجاهدلرك اك غیرتلیسی اولدیغنی کوستریبور .

رسالتپناه افندمز دین اسلامی تعلیمه عمر سنیه‌لرینك کهولت دورنده باشلامش اولمه‌لرینه رغماً برمثال همت ، برنمونهٔ فعالیت ایدیلر . بر طرفدن خدمات بیتیه‌لرینی اجراده معاونت ایدرلر ، دیکر طرفدن دعوالری حل وفصل ایدرلر ، جماعتلره ایراد نطق بویوررلر ، نمازلرده امامتی ایفاء ، اوردولره قوماندانلق ایدرلر ، خندقلرك حفرنده طوپراق طاشیرلر ، مشرکلرله محاربه ایدرلر ، عرب هیئتلرینی قبول ایدرلر ، زمانك حکمدارلریله مکتوبلشیرلر ، مسلمانلرك احوالنی تدقیق بیوررلردی .

جناب حقه توکل ، ایشی کوجی بیراقوب ، رزقی ، قوتی ، سعادتی عطالتله بکلمك ، مساعی یرینه دعا و تضرعده بولونمق معناسنده اولسه‌یدی عجبا علیه الصلات والسلام افندمز بونجه زحمتلری اختیار ایدرمیدی ؟ و ایکنجی خلیفه‌سی حضرت عمر منبردن امته « ای ناس ، چالیشکز ، چونکه سمادن آلتون و کوموش یاغماز » دیرمیدی ؟

روماليلرك معظم برمدنیتی وشانلی برتاریخی واردر. فقط روماليلر آنجق برچوق اختلاللردن ، عواملك اصیلزادکانه قارشی وقوع بولان نیجه نیجه قیاملرندن صوکره بو مرتبه‌یه ایریشدیلر . بو مجادله‌لر ، بو اختلاللر وقوع بولماسه‌یدی رومالیلر او یوکسك مدنیت یولنده خطوه انداز اولامازلردی .

مسلمانلق ایسه او دینی مبینی قبول ایدنلری آنی برتبدله ، آنی برانقلابه مظهر ایدییوردی . اوقدرکه حضور رسالتپناهی‌یه کیرن قابا صابا بر بدوی لسان پیغمبریدن قرآنی دیکله‌ینجه حضور نبویدن بام باشقه برحالده چیقیوردی . او قابا صابا بدوینك قلبی حکمت ، بسالت ، سیاست ، شهامت قاینانمی اولوویریبوردی . « صبغة الله ومن أحسن من الله صبغة » . رسالتپناه افندمزه رفاقت ایدن اصحابك اسملرینی بولوب قبل الاسلام تاریخلرینی ، اسلامی قبول ایتدکدن صوکره حاللرینی تدقیق ایتمك قولایدر . حتی خلفای راشدینك واونلره معاصر اولان اصحابك تاریخنه عطف نظر ایتمك کافیدر .

مع مافیه مسلمانلغك تأثیری یالکز پیغمبرمزك دورنده اونی قبول ایدنلرك اوزرنده کورولمکله قالمامشدر . عصر سعادتدن صوکره مسلمانلغی هرهانکی ملت قبول ایتمشسه او آنی انقلابه مظهر اولمش و درحال کندیسنه قوت ، سطوت بخش ایده‌جك ، زراعت ، تجارت ، صنعت ، عدالت ، ادبیات ، صنایع نفیسه ، تشکیلات اجتماعیه ، مکارم اخلاقیه وادیسنده اونی یوکسلته‌جك اسباب ووسائله صاریلدیغنی کورولمشدر .

مسلمانلغك عربلر اوزرنده یاپمش اولدیغی انقلاب ، صوکره بربریلر ، صوکره افریقا زنجیلری ، صوکره مماليك ، صوکره آسیانك کوچبه اقوامی ، صوکره چین ملتلری اوزرنده اجرا ایلدیکی تأثیراتی نظر دقته الیکز . کوره‌جکسکز که علم مؤسسه‌لرینی اقامه ایدن ، تجارت ، زراعت وصنعتی تشویق ایدن ؛ اندلسه ، افریقانك قسم اعظمنه ، سوریه ، عراق ، اناطولی ، هند ، چین ، مرکزی آسیا ، بحر محیط کبیر آطه‌لرینه حاکم اولان بو اقوام اسلامیه مسلمانلغه بداوتیله ، جهالتیله ، ضعفیه ، فقریله ، طاغینقلغیله داخل اولمش ، تعالیم اسلامیه درحال بو ملتلری یوکسلتمش ، اونلری علم وعرفانه ، مدنیت و اعتلایه سوق ایلمشدر . بوندن طولاییدرکه بوتون ادوارنده مسلمانلغك مدنی ، پریشان اقوامی اعتلاء ، اتحاد وعدالت تامه ساحه‌سنه انتقال ایتدیرن بر کوزو اولدیغی سویلنه بیلیر .

اون برنجی عصرده تاتار آقینی اسلام عالمنی استیلا ایتدیکی زمان بولنده تصادف ایتدیکی بوتون علم وصنعت مؤسسه‌لرینده امحا ایله‌مش، مسلمانلرك عصرلرجه دوام ایدن مساعیسنك اثری اولان مدنیت اسلامیه‌یی خراب وتراب ایتمشدی . فقط وقتا که تاتارلر دین اسلامی قبول ایتدیلر ؛ علم ومدنیتك اك قوتلی ظهیری اولدیلر . جنکیز احفادندن (برکت بن باطوخان) ك دین اسلامی قبول ایدنجه مؤسسات عرفان تأسیسنه باشلادیغنی واك بویوك علمای اسلامی کندیسنه یاقلاشدیردیغنی کوردیکمز کبی (هولاکو) نك برادری (قوبلای) خانك (جمال‌الدین الفلکی) یی (چین) ه کوتوردیکنی واونك واسطه‌سیله چین مملکتنه علوم اسلامیه‌یی ، مدنیت وفلسفهٔ اسلامیه‌یی صوقدیغنی مشاهده ایدییورز . الحاصل مسلمانلغی هرهانکی ملت قبول ایتمشسه درحال اونك فیضندن استفاضه ایتمش واونك تعلیمندن استفاده ایتمکده هرهانکی ملتدن کری قالمامشدر .

جمع قرآن

٣

عهد ذی‌النورینده جمع ثانی :

حضرت صدیقك ارتحالندن صکره مقام خلافته عمرالفاروق رضی‌الله عنه کچدی . فتوحات اسلامیه جزیرة‌العرب خارجنده توسعه باشلادی . خطهٔ ایرانیه طولا وعرضا حاکمیت اسلامیه‌یه کیردی . شام ، الجزیره ، مصر دیاری کاملاً فتح ایدلدی ، شو قری وبلاد مفتوحه‌دن هیچ بریسی یوقدرکه فتحی متعاقب اوراده بر مسجد بنا ایدلمامش ودرونه مصحف شریف قونیلمامش اولسون . هر حالده اشبو مساجد مبارکه‌نك هر برنده مصاحف شریفه استنساخ ایدیلیور وقرآن کریم تعلیم وتعلمیله مشغول اولنیوردی . هله شرقاً وغرباً تأسیس وکشاد ایدیلان بتون مکاتبده چوجقلره قرآن اوکره‌تیلیور وحفظنه اهتمام ایدیلیوردی . حضرت فاروقك زمان خلافتی بوصورتله کچدی . آنك عهد خلافتنده مصردن عراقه ، شامه ، یمنه قدرامتداد ایدن شو حدود وسیعه داخلنده بیکلرجه مصاحف شریفه استنساخ ایدلمش ایدی . عمرکه : نام مبجلی زهد ودیانتك بر تمثال بی‌مثالی اوله‌رق الیوم السنهٔ امممده جاریدر . عمرکه : فرقان مبینك ماین‌الدفتین جمعنی ابتدا کندیسی التزام ایتمشدر اویبوك خلیفه محیرالعقول بوقدر فتوحات جسیمه میدانه کتیرسون وبر ادارهٔ عادله تأسیس ایتسونده کتاب‌اللهك نشر وتعمیمنی اهمال ایلسون ؟ بوکا احتمال ویریله‌مازدی . فاروق اعظمك ارتحالی اوزرینه مقام خلافته حضرت عثمان رضی‌الله‌عنه کچدی . فتوحات اسلامیه دائرهٔ توسعنی آرتیردی . نور قرآن اورالری‌ده اشراقه باشلادی .

خلاصه : خلفای ثلاثه زمانلرنده برچوق قراء کرام شام،عراق، ایران ، مصر ، آفریقا طرفلرینه داغیلمشلردی . بوجمله‌ٔ قرآن‌میاننده مثلا کوفه‌ده عبدالله بن مسعود ، بصره‌ده ابو موسی‌الاشعری ،شامده ابی بن کعب وابوالدرداء کبی بیوك حافظلر ، قارئلر بولنیوردی .اشبو ائمهٔ کرام بولندقلری شهرلرده قرآن کریمك نشر وتعمیمنه ، مضمون منیفنك تفهیم وتفسیرینه وقف نفس ایتمشلردی . شو قدرکه اشبوقراء کرامدن هر بری کندی مصحفنده سور شریفه‌یی بر ترتیب مخصوص اوزره ترتیب ایتمشدی . صکره بونلردن هر بریسنك قرائتنده‌ده اختلاف وار ایدی . بوندن بشقه لغات عربك اتساعنه کوره اخیراً وجوه قرائت دها زیاده توسع ایتمشدی . بوحال یکدیکرینی تخطئه‌یه بادی اولیوردی . بوقاریده طحاویدن نقل وایضاح اولندیغی وجهله عرضهٔ اخیره اوزرینه متقارب‌المعانی اولان الفاظدن لغت قریشه مغایر اولانلر ترك ایدلدیکی حالده بوکا واقف اولمایان بعض قراء‌مصحفلرنده اوکبی الفاظی محافظه ایتمکده وبر قسمنده‌ده علی‌وجه‌التفسیر بعضی کلمات مدرجه بولنمقده ایدی[١] بناءً علیه صحف ابی‌بکرك مرتب‌السور اوله‌رق استنساخ وتکثیریله امصار اسلامیه‌یه نشر وتعمیمی وآنلره مخالف اولان صحف ومصاحفك آنلردن تصحیح ویا ازاله‌لری درجهٔ وجوبده ایدی . نصلکه اخیراً کبار اصحابدن حذیفة بن‌الیمان حضر ـ تلرینك نظر دقتنی جلب ایدن بر اختلاف بو لزوم ووجوبك ادا وایفاسنی تسریع وتأمین ایلدی . شویله‌که :

یکرمی بشنجی سنهٔ هجریه‌ده ارمنیه وآذربایجان طرفلرینك فتحی مقصدیله سوریه وعراقدن ترتیب وتجهیز ایدیلن اردوده عراقیلر شامیلره قارشی « بزم قرائتمز سزك قرائتکزدن ایيدر . زیرا بز ابن مسعوددن اوکرندك » دییورلردی . کذلك اهل شامده « بزم قرائتمز خیرلیدر . زیرا بز ابی بن کعبدن اوکرندك » دییورلری . وهر ایکی طرف یکدیکرینی خطایه نسبت ایدییورلر ایدی . واقعا اشبو ایکی امامك قرائتلری صواب اولوب من‌عندالله تنزیل بیوریلان احرف سبعه جمله‌سندن معدود ایدی . طرفینك یکدیکرینی تخطئه‌یه حقلری یوق ایدی [٢]

بخارینك تخریجنه کوره عسکر میاننده بولنان وبوحاله یقیندن واقف اولوبده بحق اندیشه ایدن حذیفة بن الیمان حضرتلری مدینهٔ منوره‌یه عودتنده خانه‌سنه کیتمزدن مقدم دوغری حضرت عثمانك نزدینه واروب مشهوداتنی برتفصیل آکلاتدی . و (یا امیرالمؤمنین !

[١] شرح‌الشاطبية

[٢] هكذا نقله‌القارى عن‌السخاوى فى شرح‌الرائية .

ادرك هذه الامة قبل ان یختلفوا فی الکتاب اختلاف الیهود والنصاری) دیه‌رك بو اختلافه چاره ساز اولملرینی خلیفه حضرتلرینه توصیه ایلدی. حضرت عثمان اصحاب وتابعینی طوپلادی. سخاوینك بیانه کوره اللی بیك کشی‌یه بالغ اولان بو عمومی اجتماعده خلیفهٔ ثالث ایراد ایتدیکی خطبه‌لرنده «ایشیدییورمکه بعضی کیمسه‌لر «بنم قرائتم سنك قرائتکدن خیرلیدر» دییورلر. بو ایسه کفره یقین بر سوزدر. بناءً علیه امتی شو اختلافدن قورتارملیدر» دیدی. حضار ایسه خلیفه‌یه «سز بو بابده نصل بر چاره دوشونیورسکز؟» دیه صوردقلرنده «بن ناسی مصحف واحدده جمع ایدرك بو اختلافك اوکی آلنمسنی دوشونیورم» بیوردی. اصحاب کرام «پك اعلا اصابت ایدییورسکز» دیه‌رك هر طرفده مصحف ابی بکرك قرائت وتحریری وآندن باشقه صحائفك ترك ایدلمسی بالاجماع قرارگیر اولدی.

حذیفه وعامهٔ مسلمینك قرار واقعی اوزرینه خلیفهٔ مشارالیه بعد الاستنساخ اعاده ایدلمك اوزره مصحف ابی بکری حضرت حفصه‌دن کتیرتدی. انصاردن زید بن ثابت ایله قریشدن عبدالله ابن زبیر، سعید بن العاص، عبدالله بن حارث بن هشام حضراتنه برقاچ نسخه یازمه‌لرینی ومصحف ابی بکردن عیناً استنساخ ایلملرینی امر ایلدی [۱]. شاید برکلمه‌ده زید بن ثابت ایله آره‌لرنده اختلاف واقع اولورسه اکثر قرآنك نازل اولدیغی لغت قریش اوزره تحریر ایدلمسنی قریشی اولان اوچ ذاته تنبیه ایلدی. یالکز (تابوت) و (لم یتسنه) لفظلرنده اختلاف ایتدیلر. زید بن ثابت (تابوه)، وهاسز اوله‌رق (لم یتسن) قرائت ایدییور ایدی. حضرت عثمانه مراجعت ایدلدکده لغت قریش اوزره برنجی شکلده یازلمسنی امر ایلدی.

سخاوینك بیانه کوره بودرت ذات مصحف ابی بکردن اولا درت نسخه یازدیلر. اوچ نسخه‌سی کوفه‌یه، بصره‌یه، شامه کوندرلدی. برنسخه‌سی‌ده مدینهٔ منوره‌ده آلیقونیلدی که کاتب الوحی اولمسنه نظراً زید بن ثابتك یازدیغی نسخه اولمسی اغلب احتمالدر. وبو نسخه بین القراء (الامام) عنوانیله شهرتشعاردر. نسخهٔ اصلیه حضرت حفصه‌یه اعاده ایدلدی. صوکره قرآن کریمك استنساخنه دوام ایدلدی. مکه‌یه، بحرینه، یمنه‌ده بر نسخه کوندرلدی. حتی روایته کوره خلیفه حضرتلری اردولره‌ده بر نسخه کوندردی. ابن ابی داودك روایته کوره بو هیئت علمیه‌نك مهاجرین وانصاردن اولمق اوزره اون ایکی ذاته بالغ اولمسی وابن عباس، انس بن مالك، مالك بن ابی عامر، کثیر بن افلح حضراتنك‌ده بو هیئت علمیه جمله‌سندن بولنمسی نظر دقته آلنورسه بونلرك معاونت قلمیه‌لریله خیلی مصاحف شریفه استنساخ ایلدیکی واضحاً آکلاشیلور.

قرآن کریمك بو جمعنده سور شریفه ترتیب ایدلمش اولدیغندن بعدما کتاب‌الله (مصحف) عنوان مبارکیله یاد ایدلمکه باشلادی.

سورهٔ توبه‌نك بر سورهٔ مستقله اولدیغنه ویاخود سورهٔ انفال جمله‌سندن بولندیغنه دائر براص وبیانه مطلع اوله‌مدقلرندن هر ایکیسی‌ده امر جهادده متعلق اولان بو ایکی سوره آره‌سنده بسملهٔ شریفه یازلمامشدر.

خلیفهٔ ثالث مصاحف مکتوبه‌دن مصحف مدنی‌یی اقرائه زید بن ثابتی مأمور ایتدی. عبدالله بن السائبی مکه‌یه، مغیرة ابن شهابی شامه، ابو عبدالرحمن السلمی‌یی کوفه‌یه، عامر بن قیسی بصره‌یه، اشبو امصار اربعه‌یه عائد اولان مصاحف شریفه‌لری مستصحباً کوندردی. وبو مصاحفی تعیین اولندقلری شهرلرده اقراء وتعلیمه مأمور ایلدی. بو سایه‌ده اورالرده نیجه قراء وحفاظ یتشدی. لایعد ولایحصی مصحفلر استنساخ ایدلدی. مصاحف موجوده آنلردن تصحیح ایدلدی. قابل تصحیح اولمیانلر خلیفه‌نك امریله احراق وازاله ایدلدی.

مصاحف عثمانیه قراآت سبعه‌یی محتومیدر؟

قاضی ابوبکر باقلانینك الانتصارده بیانی وجهله مصاحف عثمانیه حضرت پیغمبردن منقول ومعروف اولان قراآت سبعه‌یی کاملاً جامع ومحتویدر. عرضهٔ اخیره‌یه تماماً موافقدر. بونك خارجنده‌کی قرائتلر کاملاً ترك ایدلمشدر. چونکه اصحاب کرام مصاحف عثمانیه‌نك مصحف ابی بکردن نقل واستکتابنه وآندن ماعدا قراآتك ترك ایدلمسنه متفقاً قرار ویرمشلردی وبو قرار واجماع دائره‌سنده استنساخ ایدلمشدی. مصحف ابی بکر ایسه وجوه سبعه‌یی کاملاً محتوی ایدی. امت ایچون آندن برینك نقلنی ترك واهمال تجویز ایدیله‌مزدی.

مصاحف عثمانیه نقطه وحرکه‌دن مجرد اوله‌رق والف، واو کبی بعض حرفلر رسم قرآنده ترك ایدلمك صورتیله وجوه قراآتی محتوی برشکل خطی ایله یازلدی. چونکه مطلوب اولان حفظ قرآن ایدی. مجرد خط دکل ایدی. خلاصه، مصاحف عثمانیه رسماً وشکلاً مثبت، قرائة وحفظاً مفروض برصورتده جمع ایدیله‌رك وجوه سبعه‌یه شمول واحتمالنه اهتمام ایدلمش وبو صورتله آتیاً کتاب‌اللهه القاء فساد وشبهات امکانی تماماً منع ایدلمشدر.

بونی توضیحاً علم قراءات وطبقات کتابلرنده ازجمله شاطبیه شرحنده بروجه آتی برسؤال وجواب قید ایدلمکده‌در:

سؤال — (لوکان من عند غیرالله لوجدوا فیه اختلافا کثیرا = شاید قرآن کلام بشر اولسیدی آنده اختلافلر ویکدیکرینه مناقض سوزلر بولنوردی) آیت کریمه‌سی قرآنده اختلاف وقوعنی منع ایتمکده‌در.

[۱] مشاهیر حفاظدن سالم یمامه‌ده شهید اولمش، ابی بن کعب ده عهد فاروقیده وفات ایتمش اولملریله بو مجلسده بولنه‌مدیلر. عبدالله بن مسعودده او صره‌ده کوفه‌ده ایدی.

حالبوكه نزول قرآن وجمع قرآن حقنده شرف وارد اولان حديث شريفلر نظم قرآنده جارى اولان اختلافاتى اخبار واثبات ايديبور ؟

جواب — آيت كريمه‌ده نفى بيوريلان اختلاف، اختلاف تناقضدركه قرآن معجز بيانك دائرهٔ اعجاز وبلاغتنه او نوع اختلافاتك فرجه‌ياب دخول اولمسى مستبعددر . احاديث سنيه ايله اخبار بيوريلان اختلاف ايسه اختلاف تغايردركه من عندالله منزل اولوب فم رسالتپناهيدن اخذ وتلقى اولنان مصاحف عثمانيه‌يه درج ايديلن وجوه قرا آتدن وكيفيت اداء كلماتدن عبارتدركه بونوع اختلافك مستلزم رحمت اختلافات جمله‌سندن اولديغى يوقاريده ذكر ايدلمشدى .

خلاصه :

قرآن عظيم الشان اوچ دفعه‌ده جمع وترتيب ايدلمشدر . برنجيسى آيات قرآنيه‌نك ترتيبى وعائد اولديغى سوره‌لرده جمعيدر وبوجمع ، رسول اكرم صلى الله عليه وسلم افندمزك حضور سنيه‌لرنده واقعدر . بوكون ايادئ توقير واحترامزده بولنان مصاحف شريفه‌ده‌كى آيات بينات قرآنيه‌نك ترتيبى آنك عينيدر . ايكنجيسى مجرد ضياع وخللدن محافظه ايچون رسالتمآب افندمزدن حفظ وضبط اولنديغى كبى عيناً صحف مطهره‌ده تحرير وجمعيدر . بغوينك بيانى وجهله ، دكل آيت ، حتى تك بر كلمه بيله حضرت فخر رسالتدن مسموع ومحفوظ بولنان موضعندن نه تقديم ونه‌ده تأخير ايدلمشدر . اوچنجيسى سوره‌لر بيننده‌كى مناسبتنه رعايت اولنه‌رق وبوده عيناً وجوه قرا آت ثابته‌يى محتوى اوله‌رق ترتيب وجمعيدر . بوده زياده ، نقصان ، تقديم ، تأخير ايدلميه‌رك مصحف ابى بكرك نسخه‌لرينك تزييد وتكثيرندن عبارتدر . ترتيب آيات بالاتفاق توقيفيدر . ترتيب سور شريفه اكثر علمايه كوره اجتهاديدر .

م . كامل

اجتماعياته غربجيلر وبوزغونجيلر :

اولا كندمزى اوكره‌نه‌لم !

بر فرد تصور ايديكزكه معتقد ، ثباتكار ، قناعتكاردر . انسانلغك دائمى بر سعى مرادفى اولديغنى بيلير ، علمى يوكسك طوتار ، انظارى كمالاتده‌در ، ترقيات صناعيه‌يى مدافعهٔ اجتماعيه ايچون اك مهم بر سلاح ، تجارتى بادئ صلاح ، باعث فلاح عد ايدر ، اوقات معينه‌ده خالقك حضورنده وقفهٔ نيازده بولنمقدن متولد بر حضور وجدانه ، صافيت روحيه‌يه مالكدر ، افكارى بر نوردر . هركسه نافع ، جمعيته خادم بر عضو اولمق ايستر . روحاً اولديغى قدر شكلاً ده ، جسماً ده پاكدر . احوالى درستدر ، حركاتى هر وجهله شايان اعتماددر . حليم ومتواضعدر . فقط مدافعهٔ دين وناموس صره‌سنده شجيع وجسوردر . بتون محيطى قرده‌ش طانير ، فقيرلك ، زنكينلك ، صنف ومسلك فرقنى كوزه‌تمز ، محبتى عوضسز ، ايلكى قيد منفعتدن آزاده‌در .

بويله بر ذات ايچون هركس بى پروا « ايشته حقيقى بر انسان » دير . حالبوكه بوتون بو اوصاف وكمالات مسلمانلغك صفت كاشفه‌سندن باشقه برشى دكلدر . جهان مدنيت ومعرفت ايچون امثالسز بر اورنك اولان بوعالى محصله‌نك اسلاميت محيطى باشدن باشه تنوير ايتمه‌سى لازم كليركن عصرلردنبرى اطرافمزى قاپلايان كابوس ظلمت دها نه زمانه قدر امتداد ايده‌جك ، نه وقت روحمزى صاران جهالت سسلرى طاغيله‌جق ده نور اسلام ايله منور اولاجغز ؟

تجدد عنوانى ويريلن ترديات روحيه‌مز ايچنده نور احتياجيله قورقونچ قاراكلقلرده چيرپينديغمز بر اثناده معشوقهٔ آماللرمزى نيچون — بوقدر ياقينمزده اولديغى حالده — كوره‌ميورز ؟

بزى بوتأسفلره بالخاصه اجتماعيونمزك ، اجتماعى مجموعه‌لرمزك صوك زمانلرده طوتدقلرى مسلك سوق ايديبور .

علمى ، اجتماعى تدقيقلر ، تحليلى ، تركيبى بر مقايسه‌يه مستند اولمادقجه هيچ بر وقت مثبت بر نتيجه عرض ايده‌مز . حالبوكه بزم بوتون مناقشات ومناظره‌لرمز دائما يكجهت بر منظره ارائه ايديبور . تدنيات حاضره‌مزى شكل اجتماعيمزه ، احتياجات زمانه‌يه كافى اساسانه مالك اولامديغمزه عطف ايدنلر ايچون حقيقى بر قناعت لازمدى . بوقناعتده ، بوكون غرب فلسفه‌سى ، غرب اجتماعياتى داخلنده كوردكلرى عمده‌لرى اسلاميت اساسانده آرامق ، هر ايكى مدنيتك روحنده موجود حقيقتلرى قارشولاشديرمق صورتيله حصوله كله‌جكدى . حالبوكه بويله اولمادى . فلسفه‌سيله ، اجتماعياتيله ، اساساتيله شرق وغرب قارشيلاشديرلمادى . بونك ايچوندركه دوقارتك ، لامارتينك ، مونتسكيونك كتابلرندن مستخرج سوزلره بر قاچ ستون علاوه‌سيله بنيه‌سز ، مقايسه‌سز بر حالده دوام ايدن نشرياتك هيچ بر قيمتى يوقدر .

مونتسكيونك جمعيت حقنده‌كى هر هانكى بر مطالعه‌سى ، علمى هر شيئك فوقنده طوتان وقناعتنى آنجق بوتدقيقات وتحليلاتك نتيجه‌سنه ربط ايدن بر انسان ايچون كافى كله‌مز . سيال ومتحول اولان فلسفه ، اليوم غربده مختلف وحتى متضاد جريانلر آلمشدر . عجبا بونلرك هانكيسنى قبول ايده‌جكز ؟ يوقسه بر حقيقتك افاده‌سى ايچون يازيلاجق سطرلرده مطلقا برقاچ فرنك اسمى بولنمقمى لازمدر ؟ مثلا : اوكوست قونتدن بحث ايديليركن بوخصوصده فارابينك ، ابن سينانك ، امام غزالينك مطالعاتى علاوه ايدلمش اولسه هركسك مقصودى اولان حقيقت دها واضح اولارق تبلر ايتمزمى ؟ حالبوكه مع التأسف حكماى اسلاميه‌نك كلياتى دكل ، اسملرينى بيله اونوتمشز .

کتبخانه‌لرده، رغبتسزلك یوزندن توز طوپراق ایچنده قالان امهات کتب اسلامیه‌یی عجبا قاچ منورمز اوقومشدر؟ عربجه‌دن باشقه غربه عائد هر لسانی بیلمك شرفنی قازانان منورلرمز «بو کتابلری لسان بیلمه‌دیکمزدن آکلایه‌میورز.» دیمکله کندیلرینی تبرئه ایتمش اولا بیلیرلرمی؟ اك طبیعی بر قانون اجتماعیدرکه: هر فرد اولا کندی محیطنی حساً، روحاً، علماً علاقه‌دار ایدن جهتلردن تجسسه باشلار. بوجهتله لازم کلیردیکه: اولا هیئت اجتماعیه‌مزی تمثیل ایدن واتمش اولان علم آدملرمزی واونلرك اثرلرینی، لسانلرینی یاقیندن طانیمش اولالم. اجتماعیاتك اك اینجه نقطه‌لرینی، فلسفه‌نك اك عالی دقائقنی احتوا ایدن آثار اسلامیه‌نك موجودیتندن بی‌خبر قالدقجه غرب حکماسندن صلاحیتله بحث ایتمك حقنه مالك اوله‌مایز. حال بویله ایکن، کندی جهل وقدرناشناسلغمزی اساسا‌تمزه عطف ایده‌رك غربلیلاشمغه چالیشمق قدر برجرأت تصور اولوناماز.

یاریم بر عرفانله حریمنده‌کی نوردن غافل بولونان غرب مدنیتی طرفدارلرینه هرشیدن اول اساسلی تدقیقاته مستند بر مقایسه توصیه ایده‌رز. اوقوسونلر، اوکرنسونلر. اساسات اسلامیه‌ده‌کی روح مساواتی، روح ترقی‌یی باشقه یرده بوله‌بیلیرلرسه، اکر تکمیل احتیاجات ومشکلات بشریه‌یی تطمینه کافی اولمه‌یی آثار اسلامیه‌ده کوره‌مزلرسه بزده اونلرله برابرز. یوقسه علمه، تحلیله استناد ایتمه‌ین کوری کورینه برتقلیدوغربجیلق هروقت قیمتدن محروم قالمغه محکومدر.

حسن حکمت

قادین

بر والده اولمغه غیرت ایتملیدر

اعلان مشروطیتدن بری رومانلری، کتابلری وحتی غزته‌ستونلرینی اشغال ایدن بر مسئله وار: سربستیٔ نسوان. بونلرك فکرلری آشاغی یوقاری شویله خلاصه ایدیله‌بیلور: «زمانمزك احوال وشرائط حیاتیه‌سی بسبتون دکیشدی. قادینلرکده هردرلو تغیراتدن آزاده اولارق سربستیلرینك تأمینی وحیات خارجیه‌ده ارککله ال اله‌ویره‌رك ترقی یوللرنده مرحله‌لر قطع ایتمسی لازم کلیور. او وقت اوروپا ملل متمدنه‌سی کبی، بزده‌طریق مدنیتده ایلریله‌مش ومدنی اولمش اولورز...»

زواللیلر، قانون فطرته انقیاد ایتمکدن بشقه چاره اولمدیغنی هیچده دوشونمك ایسته‌میورلر. بیلمیورلرکه قادینده بولنان هرشی ارککك بولندیغی عالمدن بشقه بر عالمده یاشاماسی لازمکلدیکنی کوستریور.. قادینك وظیفهٔ اصلیه‌سی عائله حیاتنی ادامه ایتدیرمکدر، ارکك خارجده، قادین داخلده چالیشیر وبویله اولدیغی تقدیرده‌درکه موازنت تأمین ایدلمش اولور. قادینك وظیفهٔ مودوعه‌سی خارجنده کوستره‌جکی تکامل حقیقتده ترقی دکل، تدنیدر. چونکه قوانین فطرته عصیاندن بشقه بر شی دکلدر. وظیفه‌سنی لایقیله ایفا ایدن بر قادین سزاوار تقدیروتبریکدر. آنجق بویله برقادین هیئت اجتماعیه‌سنه مفید اولابیلور. ذاتاً قادین بو وظیفه‌سنی ایفا ایده‌بیلمك قابلیتنده خلق بیورلمشدر: «قادینلرك ترکیب بدنیسی جوجقلرککنه یقیندر، بونك ایچون قادینلرده جوجوقلر کبی مفرط بر حساسیته مالکدر. سوینج، أَلم، قورقو کبی احتساسات مختلفه‌دن سریع التأثردرلر.» عینی زمانده قادینلر زینت وجمالك زبونیدر، هیچ بریسی بوندن خارج قاله‌ماز.

اشترا کیوندن فیلسوف شهیر (پرودون) دیورکه: «قادینلرك عقلی بزمکندن نه قدر خفیف‌ایسه، وجدانلری‌ده اونسبتده‌خفیفدر. اخلاقلری بزم اخلاقمز طبیعتنده دکلدر. مساواتسزلق اونك خصائصندندر. قادین دائما امتیازاته نائل اولمق ایستر...»

حیات خارجیه دوکوشمه‌دن، چارپیشمه‌دن، مصاربه ومقاتله‌دن عبارتدر. یعنی، حیات بر غوغادر. بو مبارزه‌ده غالب کلنلر قوللرینك قوتنه، وجودلرینك متانتنه اعتماد ایدنلردر. قادین رقیق حسیاتیله، شفیق قلبیله، علوی ایلاتیله آنجق مغلوب موقعنده قالیر. ارککلرله رقابته قالقیشه‌ماز. بو ایسه، حیات خارجیه‌ده قادینك خسرانی ودائما سفالتنی انتاج ایدر، قادینك سقوط وسفالتی ایسه هیئت بشریه‌نك انفساخ واضمحلالی دیمکدر.

قادین ادوار حیاتیه‌سنده ارککلردن زیاده بر طاقم خسته‌لقلره معروضدر. محترم امراض عمومیه خواجه‌مز ثریا علی بك افندی بیوریورلرکه: «امراضك حصولنده جنسك تأثیری غیرقابل انکاردر؛ قادینلرده حیات تناسلیه فرقلری واردر. جملهٔ عصبیه‌لری حساسدر. قادینك حیات تناسلیه‌سی عضویتنه هرآن مؤثردر، بتون عضویتنه حاکمدر. بناءً علیه قادینلر ارکك حیاتنه آلیشه‌مازلر. حیاتلرینك اك مهم قسمنده بیله – بلوغدن طمثه قدر عضویتلرینه حاکم اولان حیات تناسلیه‌لریدر. بلوغ ارککده باشقه، قادینده باشقه‌در. ارککلرده بحرانسز، قادینلرده بحرانلیدر. اختناق رحم: Hystrie بلوغده ظهور ایده‌بیلیر. اعضای تناسلیه طریقی ایله آلنان انتان ارککده باشقه، قادینده باشقه تأثیر اجرا ایدر. کذا قادینلر ایچون برده حمل مسئله‌سی واردر، وبونکده مهم بر طاقم عواملی واردر. او وقت اعضای تناسلیه‌سنده خسته‌لقلر ظهور ایدر. وچوق عصبی اولورلر، شدیدالانفعالدرلر. بویله بر قادین طبیعی بر ایش کوره‌مز. انقطاع طمث مسئله‌سی‌ده بحرانلیدر. جملهٔ عصبیه‌یه عائد خسته‌لقلر

حصوله كله‌بيلير . او حالده قادين حيات تناسليه‌سندن واز كچملی كه اركك حياتنه آتيله‌بيلسون . طبيعی بوده غير قابلدر » .

دور ارضاعده‌ده قادين بر طاقم تقيدات ايله مكلفدر . چوجوق امزيرن بر قادينی يأس والمدن وقايه ايتمك لازمدر . مقامات سياسيه‌ده آرزوسنك حصول بولمسی ايچون باغيران، بر طاقم مشكلات ومزاحمه دوچار اولان بر قادينك سوتی بوزولور وچوجوغك غداسی ، زلال حياتی اولان سوت بو سفر سم قاتل كبی تأثير ايدر . او حالده تصل اولورده بر قادين پارلمنتو كرسيسنده پرادنطق ايده‌بيلير؛ فرض ايديكز كه بويله بر قادين ملت كرسيسنه چيقمش ، بر مادۀ قانونيه‌نك فسخی ويا تعديلنی طلب ايديور . باغيريور ، چاغيريور ، حسيات عموميه‌يی هيجانه كتيرمك ايستيور . اوته‌دن چكه‌سنه ومنطقنه كووه‌نن بر خطيب آتشزبان ، بر مبعوث قالقيور ، مبعوثه‌نك ادعالرينی برر برر جرح ورد ايديور ... قپاق كورولتيلری ، ايصلقلر وحتی بعضاً يومروقلرك صاوورولماسی مشروع بر برده او زواللينك كرفتار اوله‌جغی حال بر ملالنی بر دوشونيكز ، تأثر و نفعالنی بر كره اولچوكز ، امزيكلی ايسه سوتنك نه قدر بوزوله‌جغنی نظر مطالعه‌يه آليكز . . .

والده‌نك اك مهم واك زور برايشی‌دها قاليوركه اوده اولادينی تربيه ايتمك ، هيئت اجتماعيه‌يه حقيقی براولاد يتشديرمكدر . والده‌لر مربئ ملتدر : آغوش شفقتنده بيوتديكی ، تربيه‌سنه اهتمام ايتديكی نوزاد بلكه يارين ملتی قورتاره‌جق بر قهرمان اولور . والده بيلمليدركه صاللاديغی عادی بر صالينجاق دكل ، مهد بشريتدر . بو علوی وظيفه‌يی آنجاق والده‌لر يابه‌بيلور . چوجوغك آنه‌سی ، آينه‌سيدر . كورديكی شيئی تقليد ايدر ، آوان طفوليتنده فضائل انسانيه تلقين ايدلملی كه عفيف وفضيلتپرور اولاد يتشسون، وطنه بربلا كسيلمه‌سون.. كنديسی طبيبه اولمامش، فقط ملتك اجتماعی يارەلرينی تداوی ايده‌جك، بشريته خدمتده بولنه‌جق اوچ درت طبيب يتشديرن آنالر افتخاره يردن كوكه قدر حقليدرلر .

ارككلرله قادينلرك «تشريح» نقطۀ نظرندن‌ده عظيم فرقلری واردر : طول ، ثقلت بدن هر ايكيسنده باشقه باشقه‌در . مركز حيات اولان قلب قادينلرده « ٦٠ » غرام دها خفيفدر . قادينك حرارتی اركككدن دها آزدر . چونكه جهاز تنفسی اركككلردن دها قوتليدر . بوصورتله قادينك احراق ايتديكی قاربون مقداری اركككنك نصفيدر .

اك مهم اولان دماغ فرقنه كلنجه : ينه تشريحاً ثابتدركه ارككك دماغی قادينك دماغندن وسطی اولارق (١٠٠) غرام دها آغيردر . اصل مسئله ، قادينلرك دماغلرنده‌كی « تعاريج » ك آزلغی و « تلافيف » ك دها آز متعضی بولنماسی‌در . اركك‌ده نقاط مدركه ؛ قادينلرده تهيج مراكزی دها مكملدر . . .

(اوكوست قونت) ديبوركه : « قادينلر مساوات ماديه‌يه نائل اولدقلری وقت اجراسيله مكلف اولدقلری وظيفه‌لری خللدار اولور . زيرا اووقت قادينلر فابريقه‌لرده، دكانلرده چاليشاجقلر وشديد مزاحمه معروض قاله‌جقلردر ، وظيفۀ اصليه‌لرينی ياپماياجق ويابه‌ميه‌جقلردر . طبيعتيله ار ذكلر ايله آره‌لرنده‌كی محبت متقابله انفساخ ايده‌جكدر . » ...

ای اسلام قادينلری ، محترم همشيره‌لر ،

فطرتك قانونلرينه عصيان ايتمكدن وازكچيكز . قانون طبيعته طغيان ايدنلرك جزاسی‌بك اليمدر . سزی ذليل وحقير ايتمك ايسته‌ين آوروپانك متفسخ اجتماعياتنه اعلان خصومت ايديكز . سربستيكزی آرزو ايدنلر سزی اك مدهش اسارته صوقديلر . حياتكزی زهر ايتديلر . آلودۀ فقر وسفالت اولديكز . سزی هر كسك‌ا كلنجه‌سی يابديلر . سزی تياترولرده عريان ، سوقاقلرده آچيق صاچيق كزديرركن ، سينه‌ما پرده‌لرنده دانس ايتديرركن اونلر ماروكن قولتوقلرندن سزی نظر شهوت ايله سوزديلر . عالمك مسخره‌سی وشهوتی اوياندپران بر واسطه‌سی اولديكز . حسن جمالكزدن استفاده‌يه قالقيشه‌رق ، صاتيلق كوله‌لر كبی ، سزی تشهير ايتديلر ، سكوت ايله مقابله‌يی موافق بولديكز . « حريت مطلقه بخش ايده‌جكز » ديديلر ؛ شيمدی ايسه اك مدهش اسارت اولان (حياتك اسيری) سكز . و . . . آنا اولمقدن چيقديكز . . فقط « ضررك نره‌سندن دونولسه كاردر » . كليكز ، همشيره‌لر كليكز ، دينكزك يالكز سزه مناسب كورديكی آنالق تختنه جلوس ايديكز ، براقيك ، تياترو لوجه‌لرينی ، نامحرم قوجاقلری بشقه‌لری ايصيتسون ! اللهك برلكنه ايمانكز وار وسز محمدك امتندنسكز ، او نبی محترم كه «جنت آنه‌لرك آياقلری آلتنده آرايكز » ديه فرمان بيوريبور . سز كه خديجه آنه كزك قيزلريسكز ، (قاترينه) فاحشه‌لريله ادعای مساواته قالقيشماييكز ، او رذيله‌لر كه حريت سفيله نتيجه‌سی اولارق بيراقمش اولدقلری عفتی ، سوندرمش اولدقلری كوزللكلرينی صاته‌جق مشتری آرايورلر . . . ايشته بر چوق مثاللر كوز كزك اوكنده . . . سز اركككلرك اسير ذوق وشهوتی دكل ، ايی بر والده اولمغه غيرت ايديكز .

دارالفنون طب فاكولته‌سندن

نصرت جزمی

هندستان مسلمانلری

« الجامعه » رفيقمزدن :

اسلام عالمی ، هندستان مسلمانلرينی هر حالده طانيمق وايی طانيمق اونلرك دينی ، اجتماعی ، سياسی ، علمی وضعيتلرينی اوكرنمك ايستر . بز بووظيفه‌يی ايفا ايتمك وبو واديده يازاجغمز مقالاته مقدمه اولمق

اوزره هندستانی تشکیل ایدن اقوام وقبائل حقنده بعض معلومات عمومیه ویره‌جکز .

مسلمانلر ایلك دفعه اولارق هندستانه خلفای امویه‌دن (ولیدبن عبدالملك) دورنده (سند) طریقیله داخل اولمشلردر . بوغازیلر (سند) ی فتح ایتمشلر واوراده بر مدت اقامت ایله‌مشلردر . صوکره افغانستان ، ترکستان ، موغولستان وایراندن کلن فاتحلر (خیبر) کچیدینی مرورایله بوتون هندستانی فتح واوراده معظم بر دولت تأسیس ایتمشلردر.

بناءً علیه هندستانك ایلك مسلمان فاتحلری عربلر ، صوکره سائر مسلمانلردر. مسلمانلر هندستانده استقرار ایتمشلر، اوراده توطن ایلمشلر وبوصورتله هندستان، کلمه‌نك بوتون معناسیله، بر اسلام مستملکه‌سی اولمشدر.

هندستانی دولاشدیغکز ومسلمانلرك شکللرینی تدقیق ایتدیککز تقدیرده رنکلرینك ، شکللرینك ، تشکللرینك چوق مختلف اولدیغنی کورورسکز . بونلر میاننده اوزون بویلو ، بویوك قافالی ، کنیش اوموزلی ، بیاض رنکلی ، کنیش کوزلو ، والحاصل مهیب شکللی انسانلر کوره‌جککز کبی اسمر رنکلی، قاره کوزلی ، سویملی یوزلی، ذکی ، نجیب انسانلره‌ده ، سیاه رنکلی ، چیرکین یوزلی شکللره‌ده تصادف ایدرسکز .

بونك سببی هندستان مسلمانلرینك مختلف اصللره ، مختلف شکللی انسانلره منسوب اولمالریدر . هندیلر میاننده اصل هندستانك بوتون اقوامنه منسوب اولانلردن باشقه ، عربلره ، تورکلره ، موغوللره ، عجملره ، افغانلیلره منسوب اولانلرده واردر . فقط بو اختلاف عرقیه رغماً هندستان مسلمانلری اخوت دینیه اعتباریله الك ایلری کیدن ملل اسلامیه‌دندر . آره‌لرنده‌کی تساند دینیك یوکسك بر مرتبه‌ده‌در. بونجه عصرلرك مرورینه رغماً هندستانلیلرك نسبلرینی وعرقلرینی محافظه ایتمه‌لری جداً شایان حیرتدر . چونکه حقیقةً بونلر بوقدر زماندنبری هندستانده توطن ایتدکلری حالده ، نره‌دن کلدکلرینی وهانکی عرقه منسوب اولدقلرینی بیلیرلر. بوندن طولاییدرکه هر زمره اسم ، القاب وبعض عادات اعتباریله دیکرلرندن تمایز ایتدیکی کبی سیمالرینك اشکالنده‌ده بوجهتی تفرس ایتمك قابلدر .

هندستان مسلمانلرینه هند ووطنداشلرینك برچوق عادتلری‌ده سرایت ایتمشدر . بونلردن بری‌ده بر قبیله‌یه انتساب ایتمکدر. هندولر کندیلرینی درت قبیله‌یه تقسیم ایدرلر : برهمن، شتری، ویس، شودر. مسلمانلرده درت قسمه آیریلیرلر : شیخ ، سید ، موغول ، پتهان . مسلمانلرك هندولردن فرقی هیچ بر قسمی حقیر کورمامهلریدر. حالبوکه هندولر نزدنده (شودر) تسمیه اولونان صنف «کوپکلردن دها نجس»در.

بالعکس مسلمانلر نزدنده هر صنفك بر شرفی ، بر شانی واردر . بو صنفه منسوب اولمایانلر نسبسز ، شرفسز عد اولونور . وبناءً علیه بر اهمیتی حائز دکلدرلر.

ینه هندولردن مسلمانلره انتقال ایدن عاداتدن بری صنعتلری اونکله مشغول اولان بر طاقم زمره‌لره ترك ایتمکدر . بر انسان باباسندن وارث اولدیغی صنعتله مشغول اولور . بونلردن برینه هانکی قبیله‌یه منسوب اولدیغنی صوروسه‌کز سز، بر برلردن ، یاخود دولکرلردنم ، دیر. فقط مالی بحرانلر نهایت اشراف صنفنه منسوب اولانلرکده بر طاقم صنایعه انتساب ایتمه‌لرینی انتاج ایتمشدرکه بوندن یکرمی سنه اول بویله ایشلرله مشغول اولمق موجب عار ایدی .

بو قسملرك هر بری حقنده برآز معلومات ویره‌لم :

۱) **شیخلر** : ساداتدن اولمایوب عربستاندن کلنلرك کافه‌سنه اطلاق اولونور . بونلر یکدیکرندن بعض القاب ایله تمایز ایدرلر . کیمیسنه « شیخ صدیقی »، کیمیسنه « شیخ فاروقی » دنیلیرکه حضرت ابوبکرك وحضرت عمرك سلاله‌سندن اولدقلرینه دلالت ایدر . حضرت علینك احفادندن اولوب حضرت فاطمه‌یه منسوب اولمایانلر هر نه قدر « سید » لر صیره‌سنده یاد اولونمایی ارزو ایدرلرسه‌ده افکار عمومیه بونلری‌ده (شیخ) لر میاننده طانیر . شیخلرك اکثریسی خلفای راشدینك ، حضرت (عباس) وحضرت (زبیر) ك احفادندندر . بعضیلری‌ده (قریش) ه انتساب ایدرلر وکندیلرینه (شیخ قریشی) دنیلیر . بعضیلری‌ده یالکز (انصار) ه انتساب ایدرلر. بونلره (شیخ انصاری) دنیلیر . عرب اولمایان مسلمانلرك کافه‌سی‌ده «شیخ»لردن صاییلیرلر . یالکز شیخ لقبنی بر قید ایله تقیید ایتمزلر .

۲) **سیدلر** : اولاد فاطمه‌در . حسینی وحسنی دیه ایکی قسمه منقسمدر. هر کس اونلره حرمت ایدرلر . بونلرك اسملرینه برده « سید » کلمه‌سی علاوه اولونور . سیدلر **۱۷۱۲** سنهٔ میلادیه‌سنده (فرخ میر) سلطان دورنده موقع اقتداره کلشلرسه‌ده زمان اقباللری چوق دوام ایتمامش وقیصه بر مدت ظرفنده فقر وضرورته دوشمشلردر .

۳) **موغوللر** : تاتار و تورکلرله ترکستان وموغولستاندن کلن قبائلك کافه‌سی بونلره داخلدر . اسملرینك صوکنه (بك) وباشنه (میرزا) کلمه‌سنی علاوه ایدرلر. بو زمره‌نك هندستان تاریخنده موقعی پك مهمدر. چونکه سلطنت قورمشلر وبوتون هندستانه حاکم اولمشلردر.

٤) **پتهانلر** : افغان نسلندن اولانلرك کافه‌سی جامعدرلر . بونلرك لقبی (خان) در . جلادت وشجاعتلریله مشهوردرلر. بونلرده هندستانی دفعات ایله فتح ایتمشلر وهندستانه حاکم اولمشلردر . **۱۷۲۱** سنهٔ میلادیه‌سنده بونلر (احمد شاه) ك قومانداسی آلتنده خیبر طرفندن آقین ایدرك دهلی‌یه کیرمشلر وبت پرستلرك قوتلرینی تارمار ایلمشلردر. هندستانك انکلیز اسارتنه قولایلقله دوشمه‌سنه سائق اولان سببلردن بری‌ده بت پرستلرك بو هزیمته دوچار اوللریدر . بوکونه قدر (پتهانلر) جلادت وشجاعت عسکریه‌لرینی محافظه ایتمکده‌درلر .

اسلام فتوحاتی

مسلمانلر (اسوبجره) و (روما) يی فتح ايتمشلرميدر ؟

(لوزان) ده بولونان مشاهير محررين عربدن امير شكيب ارسلان بك افندی اخيراً عربجه بر رفيقمزده نشر ايتديكی بر مقاله‌ده مسلمانلرك اسپانيايی فتح ايتدكدن صوكره فرانسه‌نك جنوبنه‌ده يرلشدكلرينی و ايتاليايه صارقه‌رق (رومايی) خاك ايله يكسان ايتدكلرينی ، بوندن باشقه اسوبجره‌يه‌ده كيره‌رك يوز سنه‌دن فضله اسوبجره‌نك بر قسمنه حاكم اولدقلرينی و (قوستانس) كولنك اطرافنه قادار واردقلرينی يازمشدر.

بعضيلری (روما) نك عربلر طرفندن فتحنك غيرمعلوم اولديغنی بيان ايتدكلرندن هندستانده‌كی (الجامعه) رفيقمز (روما) نك عربلر طرفندن فتح اولونماسنك بر حقيقت تاريخيه اولديغنی ، يالكز مؤلفات اسلاميه‌نك اوروپاده وقوع بولان بر چوق فتوحات اسلاميه‌يی اهمال ايتديكی كبی بونی‌ده ذكر ايتمه‌دكلرينی و هندستان افاضل علماسندن (ابوالكلام احمد) حضرتلرينك مسلمانلرك اسوبجره‌يی فتح ايتمه‌لری حقنده بر اثرنده بيانات آتيه‌ده بولونديغنی يازمقده‌در :

وقتا كه (بنو الاغاب) سجيلياده و ايتاليانك اقسام سائرهٔ جنوبيه‌سنده ثابت قدم اولديلر و سار دونيا و مالطه اطه‌لری حاكميتلرينه رام اولدی ايتاليانك ايچريلرنده ايلريله‌مه‌يی و (روما)يی فتح ايتمه‌يی آرزو ايتديلر . فرانسز مؤرخی (ره‌نبود Reénbud) و مؤرخ (نيل دوه‌رجه Nael-Desvergers) ايتاليانك ۸۲۸ سنهٔ ميلاديه‌سندن ۸۷۸ سنهٔ ميلاديه‌سنه قدر عربلرك هجوملری قارشيسنده صارصلديغنی ، حتی بر كتيبه‌نك تايبر شهرينك اوزرنده واقع (اوستيه) يی استيلا ايتديكی و بوشهرك (روما) نك او زمان ليمانی بولونديغنی ، دها صوكره (روما) يه ايكی دفعه هجوم ايتدكلرينی ، ايكنجی دفعه‌ده شهرك حواليسنه مواصلت ايدرك پاپالرك مقدس ابنيه‌سنی خاك ايله يكسان ايلدكلرينی ذكر ايتمكده‌درلر .

آمريقا مؤرخلرندن (دره‌پر) ، علم و دين نزاعی حقنده‌كی اثر مشهورنده ديركه :

« مسلمانلر (روما) نك حواليسنه مواصلت ايدرك مقدس كليسانك مذبحنی ييقمشلر و بوندن طولايی پاپالرك پرستشكارلری مدهش بر بحرانه دوچار اولمشلردی . چونكه بو مذبحك ييقلماسی پاپالرده توهم اولونان عظمت روحانيه‌يه پك آغير بر ضربه ايدی . بونلر فاتحلرك مقدس بنايی چيكنه‌يه‌رك كچدكلری حالده باشلرينه سمادن بر صاعقه دوشمديكی و پاپانك بونلرك ايلری حركتنی طوردرمديغنی كورمشلردی. »

اسوبجره‌نك فتحندن بحث ايدركن مولانا ابوالكلام ديوركه :

« ۹۳۵ سنه‌سنده عربلر اسوبجره‌نك قاپولرينی آچمشلر و بوتون فرانسز ساحللری اللرينه دوشمشدی . عربلر اسوبجره‌ده بر مدت قالمشلردر . »

عربلر ناصل آلداتيلمش ؟

مصرلی بر رفيقمزك مهم افشاآتی

« حجاز ، عثمانلی دولتنه تابع بر ولايتدی . هر آی استانبول حكومتندن اون ايكی بيك آلتون آليردی . (مكهٔ مكرمه) اميری حجازده حاكمدی . عثمانلی دولتی اونی وحجازی عسكرلريله محافظه ، وهابيلرك تجاوزاتنی دفع ، حجازك آسايش وانضباطنی تأمين ايلردی . حرب عموميك اعلانی اوزرينه شريف حسين داعيهٔ استقلال ايله توركيايه قارشی حركات اختلالجويانه‌يه تصدی ايلدی . شريف حسين حجازك حاكمی وحاميسی ايدی . بوكونده فعلاً اويله‌در . يالكز بر دكيشكلك وار . چونكه كنديسنه (أمير) دكل ، (ملك) ده‌نيليور . فقط بونك عقل وكياست صاحبلری نزدنده اهميتی يوقدر . شيمدی هركس صوريور : عرب اولكه‌لری شريفك عصيانندن نه استفاده ايتدی ؟ اولجه بو اولكه‌لرك وحدتی محفوظ ايدی . بو كون ايسه بو وحدت تارمار اولدی . عرب ممالكنك هر طرفی بر اجنبی دولتك النه دوشدی .

عرب ولايتلرنده‌كی سياسی جريانه وقوف كسب ايتمك ايسته‌ينلر شو حقيقتی بيلمليدرلركه شريف حسين متفقلرله پازارلق ايده‌مامشدر! شريف حسين متفقلرك طرفنه التحاق واعلان عصيان ايتديكی حالده حربك نهايتنده مملكتنك استقلالنی تأمين ايده‌جك هيچ بر سند آلمامشدر . بناءً عليه بادیٔ امرده انكلتره كنديسنه دوستلق كوستردیكی زمان بو دوستلقدن استفاده ايده‌مامش وبو صورتله هم توركلری ، هم انكليزلری الدن قاچيرمش وتك باشنه قالمشدر . حال بوكه وقتيله بر طرفدن توركلر سابق امير مكه‌يی عزل ايدرك شريف (حسين) ی مقام امارته كتيريور ، ديكر طرفدن انكليزلر اوكا هردرلو توجه ومعاونت ماليه‌ده بولونيور ، بوندن باشقه عربلرده اوكا اطاعت ايديورلردی . اوقدركه شريف حسين عربلری عصيانه دعوت ايدنجه امرينه اطاعت ايتمشلر ، متفقلرك صفنه التحاق ايلمشلر ، توركلری جزيرة العربدن چيقارمشلر ، متفقلرله برلكده حربك صوك دقيقه‌سنه قدر چاليشمشلردر . فقط عربلر ، حسينك وعد ايتديكی وجهله ، استقلاللرينی قازانمق ايچون حرب ايتدكلرينی ظن ايديورلردی . (حسين) بونلره انكلتره ايله بو اساسه مستند بر معاهده عقد ايتديكنی سويله‌يوردی . حال بوكه حربك ختامی اوزرينه عراق ، فلسطين و سوريه عربلری بو استقلال موعودی متفقلردن ايسته‌مشلرسه‌ده بوطلبی هيچ ديكله‌ين بولونمامش ، بناءً عليه (حسين) . دونه‌رك الده‌كی معاهده‌يی ابراز ايتمه‌سنی طلب

ایتمشلر، فقط (حسین) ك الندە برتك وثیقۀ رسمیه ، برتك معاهدۀ حقوقیه ، حتی برتك ورقۀ سیاسیه بیله بولامامشلردی !!

شریف حسین ایكیده برده ، مكۀ مكرمەده هفتەده بركره نشر اولونان (القبله) غزتەسنده حجاز ، عراق، فلسطین وسوریەیی احتوا و (طوروس) طاغلرینه قدر امتداد ایدن بر عرب ایمپراطورلغنك تأسیسی ایچون انكلترەایله برمعاهده عقد ایتدیكنی، ۱۹۱٥ سنەسنده عقد ایتدیكی بو معاهده طولایسیله حرب عمومیده متفقلره التحاق ایلدیكنی بیان ایلمكدەدر. كندیسندن بو معاهدەیی ابرازایتمەسنی دفعات ایله ایستەنلش ایسەده بركرەجك اولسون بومعاهدەیی ابراز ایدەمەمشدر.

(فیصل) ك زمان حكومتنده شام وفلسطیندن حجازه كیدن مرخص هیئتلر بو معاهدەیی ابراز ایدرك ایجابیله حركت ایتمەلرینی متفقلردن ایستەمسنی (حسین) دن رجا ایتمشلر ، فقط بورجالرهیچ ثمرەدار اولمامش وشریف (حسین) یالكز (القبله) غزتەسنده انكلترەنك وعود وعهودینی ایفا ایتمەدیكنی بیان ایله اكتفاایلەمشدر.

انكلتره ایسه بویله بر معاهدەنك موجودیتنی انكار ایتمكده ، قرال حسین ایله هیچ بر معاهده عقد ایتمەدیكنی سویلەمكدەدر . انكلیز عوام قامارەسنده مستر (اورمزی غور) بویله بر معاهدەنك موجود اولوب اولمادیغنی استیضاح ایتمش وخارجیه مستشاری میستر (هارمز وەرث) انكلترەایله شریف حسین آرەسنده هیچ برمعاهده بولونمادیغنی بیان ایتدكدن صوكره قرال حسینك معاهده تسمیەایتدیكی شیئك سیر (هانری ماقماهون) ایله (شریف حسین) آرەسنده وقوع بولان مكاتباتده وارد بعض مبهم وغامض فكرلردن باشقه برشی اولمادیغنی ، وبو مكاتبەلرك حرب عمومیدن مقدم وقوع بولدیغنی سویلەمشدر .

۱۹۲۰ سنەسنك حزیرانده فیصل فرانسز اردوسنك شامه كیرمەسنی متعاقب طوغریدن طوغری یه لوندەریه كیتمش وانكلتره خارجیه نظارتنه ۱۹۱٥ سنەسی معاهدەسنك برصورتنی تقدیم ایدرك صورت اصلیەسنك (شریف حسین) نزدنده محفوظ اولدیغنی ادعا ایلەمشدی .

انكلتره خارجیه نظارتی بالمقابله بویله برمعاهدەدن قطعیاً خبردار اولمدیغنی ونزدنده بونك بر نسخەسی بولونمادیغنی سویلیەرك نسخۀ أصلیەیی كورمەیی طلب ایلەمشدی .

(فیصل) باباسندن معاهدەنك نسخۀ اصلیەسنی ایستەمش طورمش ایسەده شریف حسین هیچ برجواب ویرمامشدی ! بر دفعه شریف حسینك حركتنی تنظیم ایدن میرآلای (لورەنس) ده مستملكات نظارتنك مستشاری بولوندیغی زمان بو معاهده حكایەسنك نه اولدیغنی صورولمش وبوكا مقابل (لورەنس) كولەرك « بو معاهدەدن هیچ خبرمز یوقدر. اولسه اولسه بومعاهدەشریف (حسین) ك مخیلەسنده بولونمقدەدر . ! » دیمشدی . الحاصل بو موهوم معاهدەنك نسخۀ اصلیەسی هیچ كورولمامشدر . فقط (فیصل) ك الندەكی صورتنك خلاصەسی بروجه آتی ایدی :

« بویوك بریتانیا ، استقلال تامی حائز ، شمالدن فرات نهریله ، غرباً آق دەكز ومصر حدودیله ، شرقاً بصره كورفزی ایله محدود برعرب دولتنك تأسیسنی شریف حسینه ، حربه انكلترەنك طرفنه كیرمك مقابلنده تعهد ایدر . یالكز (عدن) ایله (بصره) بو دولتك حدودی خارجنده قالەجق و انكلتره دولتی بو عرب دولتنك براً وبحراً هر تجاوزدن صیانتنیده تعهد ایدەجكدر. »

شریف حسین بومعاهدەیی شمدی یه قدر صورت رسمیەده ابراز ایتمامشدر . عربلرك منفعتی بومعاهدەنك اعلاننده اولدیغی حالدەبونی صاقلامقده بوقدر اصرار ایتمەنك حكمتی هیچ بر وجهله اكلاشلماز بر سردر . بناءً علیه بو معاهدەنك عقد اولونمادیغی اغلب احتمالدر . شریف حسین یالكز سیر(ماقماهون) ك كندیسنه كوندردیكی مكتوبلردن برینه اهمیت ویرمكده وبونی برسند رسمی طانیمقدەدر . حالبوكه بو مكتوبدەكی عبارەلر مبهم وهردرلو تفسیراته مساعددر .

شریف حسین بو مكتوبده وارد اولان سوزلری عرب دولتی شكلنده تفسیر ایتمكدەدر . حالبوكه شریف حسین اوزمان ایستەسەیدی ، یا توركلره قارشی اعلان عصیان ایتمز ، یاخود هیچ اولمازسه اعلان عصیان ایتمەدن مقدم ، عربلرك استقلالنی تأمین ایدەجك وثائقی الده ایدەردی ! آكلاشیلیوركه شریف حسین الندە برتك وثیقه بولونمقسزین حربه كیردی .

حربه كیردكدن صوكرەده شریفك الینه برقاچ فرصت دوشدی . فقط بونلردن‌ده استفاده ایدەمدی . چونكه ۱۹۱۷ده توركلرمكەیه ، شریف حسینه برهیئت كوندردكاری كبی (عقبه) ده بولونان اوغلنەده دیكر برهیئت كوندرەرك بوتون عرب مملكتلرینك استقلالنی طانیمق اوزره مذاكراته كیرمەیی ایستەمشلر . المانیا و اوستریاده بو استقلالی تصدیق وتأمین ایتمەیی درعهده ایتمشلردی. شریف حسین ایستەسەیدی بو فرصتدن استفاده ایدردی . هیچ اولمازسه متفقلردن شرائط مناسبەیی قوپارەبیلیردی شریف حسین عربلرك استقلالنی تأمین ایتمەیی دوشونەجكی یرده بالعكس توركلر طرفندن وقوع بولان بو مساعد تكلیفی همان انكلترەیه اخبار ایله اكتفا ایتمش ، تعقیب ایدەجكی خط حركت حقنده انكلیزلرك رأینی صورمشدی. پك طبیعی اولەرق انكلتره كندیسنه توركلرله باریشمامسنی توصیه ایتمشدی. بناءً علیه حرب عمومینك ختامی اوزرینه شریف حسینك حجازه دوندیكنی كوریبورز . چونكه فرانسه سوریه مانداسنی آلمش ، انكلتره فلسطینه وعراقه حاكم اولمشدی ! »

مصرده انتشار ایدن « السیاسة » رفیقمزدن نقل ایتدیکمز بو پك مهم وپك قیمتلی ومؤثر حقائقی احتوا ایدن مقاله‌دن عرب دینداشلرمزی شریف حسینك ناصل الداندیغی اکلاشلدقدن باشقه حسینك یالکز خائن دکل ، برده سرسم ، منافع ملیه و اسلامیه‌یی تقدیردن تمامیله عاجز برشخص اولدیغی توضح ایدییور . اسلامك باشنه چوکن بومصیبتلرك زمان ادباری هرحالده اوزاق اولماسه کرکدر!

غربه دوغرو

(تورك یوردی) یکی دستورلرینی تطبیقه ابتدا ایدییور

اخیراً برقاچ نسخه چیقاران (تورك یوردی) نك « تورك ملتی غرب ملتلری عائله‌سی آره‌سنه صوقمق وغربك فضائلی ایله برابر نقایصنی‌ده بلاقید وشرط مملکتمزه کتیرمکدن » عبارت اولان یکی دستورلرینی حمدالله صبحی بکله آغا اوغلی احمد بکك مقاله‌لرندن نقل ایتدیکمز فقره‌لرله اولکی نسخه‌مزده کوسترمش وبویولك ملتمز ایچون هیچده فلاح بخش اولمادیغی ، بالعکس هویت ملیه‌یی افنا ایده‌جك چیقماز بریول اولدیغی ایضاح ایتمشدك . تورك یوردینك مؤسسلری ـ که شیمدی باشده حمدالله صبحی وایکنجی درجه‌ده یوسف آقچورا وآغا اوغلی احمد بکلردر ـ بزم بو خیرخواهانه اخطار وایقاظمزه هیچده قولاق آصمه‌یه لزوم کورمه‌یه‌رك بویوك بر تهالك وغرور ایله بو یکی پره‌نسیپلرینی بالفعل استانبولده تطبیقه باشلادیلر . تورك اوجاغنك رسم کشادی مناسبتیله دارالالحاندن اون ، اون ایکی قدر مسلمان خانمی کتیره‌رك اونلره چالدیردقلری شرقیلری ، سویلتدکلری سماعیلری کنجلره دیکلتدیلر .

غربك فنون و صنایعده‌کی ترقیات مادیه‌سنی مملکته ادخال ایتدکدن ، یوردیمزی باشدن آشاغی ثروت ورفاهه غرق ایتدکدن صوکره بوده اونك ایجاباتیدر دییه‌رك دارالالحان خانملرینی دیکله‌مه‌یه ، دیکلتمه‌یه قالقیشمش اولسه‌یدیلر بلکه دعوالرینی یوروتمك ایچون بر وسیله قازانمش اولورلردی . لکن بویله یاپیلمادی ، ایشه چالغیدن ، هم ده ارککلره عائد براجتماعه مسلمان خانملرندن مرکب سازنده‌لر کتیرمکدن باشلاندی .

بز اویله ظن ایدییوردق که آیلردن بری حاضرلانمقده اولان بو رسم کشاده تورکلرك عموم اصنافندن ، رنجبرندن ، ایشجیلرندن برر ایکیشر ذات دعوت ایدیله‌جك ؛ اوراده انجق وانجق بو زواللیلرك بسنه‌لدیکی دردلر ترنم اولونه‌جق ؛ استانبولك آریستوقراسی حیاتی یاشایان نرمین خانم اللرینك طنبورلرده ، کمانلرده « یاراتدیغی » دلسوز نغمه‌لر یرینه چیفت سورمکدن ، آیران دوکمکدن ، چکیچ صاللامقدن اللری ناصیرلانمش کویلی وایشجیلرك ناله‌لری دیکله‌نه‌جك !..

لکن هیهات ، خلقدن صاییلان بوزواللیلرك هیچ برینه اوقاپویه آیاق آتمق نصیب اولمادی . نه اولوردی ، تورك اوجاغی بویله حقیقی بر تورك درنکی یاپسه‌یدی ؟ عجبا اویله بر درنك بوندن دها روحنواز ، دها صمیمی وفائده‌لی اولمازمیدی ؟ وتورك اوجاغندن بکله‌نن بودکلمیدر؟ دارالالحان خانملرینی کتیروب برقاچ فصل چالدیرمق وسویلتمك اوقدر مصرفه ، اوقدر زحمته دکمز ؛ اونی تپه باشینك ، یاخود دارالبدایعك مستأجری ده یاپه‌بیلیر . خلقك تورك اوجاغندن بکله‌دیکی بودکلدر .

تورکك لسانته ، عرفانته ، اخلاقنه ، اجتماعیاتنه ، اقتصادیاتنه ، الحاصل مادیاتیله برابر معنویاتنه خدمت ایتمك لازم ایکن قالقوب‌ده اونك عقیده‌سنه ، احوال روحیه واجتماعیه‌سنه ، سجایای ملیه‌سنه هیچ‌ده اویغون اولمیان بویله مراسمله ایشه باشلامق ، فائده شویله دورسون ، ضرردن باشقه هیچ برنتیجه ویرمز .

تورك یوردینك واوجاغنك غربه طوغرو توجه ایدن بویکی حرکتنده چوق دقتلی واحتیاطلی اولمسی اقتضا ایدر . اویله اغا اوغلنك دیدیکی وجهله فضائلی نقایصندن آییرمقسزین غرب حیات اجتماعیه‌سنی اولدیغی کبی بوراده تطبیق ایتمه‌یه قالقیشیلیرسه بونك نتیجه‌سنك فلاح اولمایه‌جغنی بیلمك ایچون اوقدر یوکسك ادراك صاحبی اولمق ایجاب ایتمز .

مجار مستشرقلرندن موسیو (فه‌لیکس والیه) طرفندن پارسده (قارنه‌جی) مؤسسه‌سنده اسلام عالمنك تجددی حقنده ایراد اولونان نطقك برصورتنی کچن هفته سبیل الرشاده درج ایتمشدك . چوق شایان دقت اولان بونطقی ظن ایدرز که تورك یوردینك مؤسسلری ده کورمشلردر.

موسیو (فه‌لیکس والیه) :

« تورکیاده تنظیمات دورینك باشلادیغی صیره‌ده برانکلیز مورخی (داوید اورقوهارت) اوروپا دیپلوماتلرینك لونده ، پارس وپترسبورغده احضار واعمال اولونان تجدداتی تورکیایه تحمیل ایتملرینك خطا اولدیغنی اثباته چالیشمش ، غرب دساتیرینی شرقه تطبیق ایتمه‌نك محض خطا اولدیغنی بیان ایله‌مش واسلام عنعناتنك محافظه‌سنی حرارتلی مدافعه ایله‌مشدی . . »

دییه برحادثهٔ تاریخیه‌یی خاطرلاتدقدن صوکره اسلام عالمنده یاپیله‌جق تجدداته نقل کلام ایله دیورکه :

« مسلمانلرك فابریقه‌لر ، دستکاهلر قورملرینه ، تجاری ومالی تشکیلات یاپمه‌لرینه ، اسلام شرکات تعاونیه‌سنی انکشاف ایتدیرملرینه ، بالخاصه هرشیدن فضله اسلام دارالفنونلرینی ومدارسنی احیا واصلاح ایتملرینه مساعده ایدیلملیدر . فقط هیچ بر وقت اسلام عالمنه غرب مدنیتنك نقایص و مساویسنی تحمیل ایتمه‌یکز . چونکه بالذات غرب مدنیتی بومساوی ورذائل یوزندن اولمکده‌در . »

اوروپالی بر مستشرق او وپانك تقائصنی آلمقدن بزی تحذیر ایدییورده آغا اوغلی احمد بك « خایر ، نقصانلرینی ده آله جغز . » دییه صحیفه‌لر طولوسی یازیلر یازییور . اکلاشیلان بو جهتلر قولای و جاذبه‌لیدر ! طبیعی بر ماکینه اعمال ایتمك ، یاخود بر کوپرو یاپمق ایچون بر عمر صرف ایتمك ایجاب ایدر .

حمدالله صبحی بك ! آناطولیده قیزغین کونشك آلتنده صباحدن اقشامه قدر چالیشان اوزواللی تورك کویلیسنی ، تورك قادیننی کوردیکز . اونك نه اصیل بر اخلاق وسجیه‌یه ، نه متین بر اعتقاد وایمانه ، نه یوکسك بر روحه صاحب اولدیغنی ، نه ده موقرات بر حیات کچیرمکده بولندیغنی آکلادیکز . دنیاده بوتون ما ملکی کندی الیله طوقودیغی بر قاچ آرشون یاموق بزندن ، ینه کندی الیله کونشده قورودیغی کرپیجدن یاپیلمش بر قولبه‌دن عبارت اولان اناطولی قادیننی کتیروب ده غرب فابریقه‌لرینك طوقودیغی ، پارس ترزیلرینك دیکدیکی ایپکلی البسه‌لره بورونمش دارالالحان خانملرینی اوجاغك پنجره‌سندن اونلره کوسترسه‌یدیکز عجبا نه دیرلردی ؟

دموقراسی ، دموقراسی ... دییه دیل ایله سویله‌مك کافی دکلدر ؛ اونك جاندن یورکدن طرفداری اولمق وفعلاً تطبیق ایتمك لازمدر . بو آهنکلر ، بو دارالالحانلر هپ سلطنت دورینك ، آریستوقراسی حیاتنك ایجابیدر . سز یکی تورك اوجاقلرینی حقیقی دموقراسی اساسلری اوزرینه قورمالیسکزکه محدود اشخاصك خصوصی اجتماعکاهندن چیقه‌رق عموم خلقك کلوب استفاده ایده‌بیله‌جکی بر « محراب » اوله‌بیلسون .

بز اویله ظن ایدییوردق که حمدالله صبحی بك اناطولی‌یی کزوب کوردکدن صوکره ارتیق اواسکی افراطلردن واز کچمش ، ملتك احوال روحیه واجتماعیه‌سنه ، شعائر وسجایای ملیه‌سنه موافق بر یول طوتمشدر . نته‌کیم انقره‌ده بر آره‌لق معتدلانه بر مسلك طوتدیغی ، « انقلاب اجتماعی » دردندن واز کچر کبی اولدیغی کورولمشدی . احوالك ومحیطك الجاآتی اونی طریق اعتداله کتیرمك خصوصنده خیلی یاردیم ایتمش ظن ایدیلیوردی . لکن مع التأسف اوحالی چوق دوام ایتدیره‌مدی . بر کون ینه بویله قادین ، ارکك مختلط بر مراسم اجراسنه قالقیشدی . فقط درحال درسنی آلدی : کرك منسوب اولدیغی غروپده ، کرك مجلس محیطنده ، کرك خلق اوزرنده پك فنا بر تأثیر اجرا ایتدیکنی کورونجه شاشیردی ؛ آکلادی که ملت بوکبی شیلری تقبیح ایدییور ، شعائر ملیهٔ اسلامیه‌سنه مغایر کورییور . حمدالله صبحی بك ، معارف وکالتندن چکیلمسنی انتاج ایدن اسبابی ، ملت کرسیسندن کندیسنه یاپیلان مؤاخذاتی البته اونوتمامشلردر . معارفه بر استقامت ساله ویره‌مدیکندن طولایی مجلسده نه صاغده ، نه صولده طوتونه‌جق هیچ بر یر بوله‌مامش ، معلقده قالمشدی .

شیمدی حمدالله صبحی بك انقره‌ده یاپه‌مادیغنی کلوب استانبولده یاپمه‌یه باشلایور . مادامکه اناطولی محیطی بویله مختلط اجتماعلری ، خانملرك ارککلره سازنده‌لك ایتمه‌لرینی تقبیح ایدیور ، سجایا و شعار ملیهٔ اسلامیه‌سنه مغایر کورییور ؛ اوحالده حمدالله صبحی بك افندینك بوراده‌ده ملتنك بو آرزو وحسیاتنه حرمت ایتمسی ، ملت وکیلی اولمق اعتباریله ، اك ابتدائی وظیفه‌سیدر .

مع التأسف کورولیورکه حمدالله صبحی بك ورفقاسی ملتمزك اك مقدس سجایا وشعائر ملیهٔ اسلامیه‌سنی هیچده نظر اعتباره آلمق ایسته‌میورلر . حتی مسلمان خانملرینك ارککلر حضورنده سازنده‌لك ایتمه‌لرینی تجویز ایدییورلر . نیچون ؟ چونکه غربده‌ده بویله‌در دیمك که مسلمان تورك قادینی ده بوندن صوکره بویله یاپه‌جقدر . وتورك اوجاقلری آناطولینك هر طرفنده‌ده بو پرنسیپلری تطبیق ایده‌جکدر !

بز ، تورك اوجاقلرینك صفت کاشفه‌سی بو اولمسنی هیچده آرزو ایتمزدك . چوق تمنی ایدردك که اناطولینك مختلف محللرنده آچیلان بو اوجاقلر ملتمزك سجایا وشعائر اسلامیه‌سنه حرمت ایتسون ؛ بوتون خلقك محبت وتوجهنه مظهر اوله‌رق ملتك لسانه ، ادبیاتنه ، تاریخنه ، عرفانه ، اخلاقنه ، اقتصادیاتنه ، الحاصل مادیاتیله برابر معنویاتنه‌ده بویوك بویوك خدمتلر ایفاسنه موفق اولسون .

حال بوکه دها ایلك رسم کشادنده اورته‌لقده دیدی قودیلر باشلادی : تورك اوجاغی عجبا بر صحنهٔ تماشامی اولیور ؟ هرحالده ملتك تورك اوجاغندن بکله‌دیکی بویله شیلر دکلدر !..

وطن غزته‌سی دییورکه :

« دارالالحان خانملری طرفندن ترنم ایدیلن پارچه‌لر حاضرونی اوقدر ممنون وخوشنود ایتمشدرکه برچوق کنجلر قونسرك دوامنی آرزو ایتمشلردر . بونك اوزرینه خانملر ، ملی موسیقیمزده شیمدی‌یه قدر هیچ اونودولمامش بر پارچه اولان (مه‌مو) ایله بر شرقی چالمشلردر . »

اوت ، کنجلرك بویله طربفزا بر قونسرك دوامنی آرزو ایتمه‌سی قابل دکلدر . فقط بونلر لهوولعبدر ، اکنجه‌در . بونلرك‌ده آیریجه یری ، آیریجه اهلی واردر . امین اولوکزکه تپه‌باشی ، یاخود دارالبدایع بویله شیلری دها کوزل یاپار . بوکون بویله لهوولعب ایله ، ذوقلی اکنجه‌لر ایله جذب ایدیله‌بیلن کنجلریارین صاباندن ، چکیجدن

اللری ناصيرلاشمش خلقمزی كورونجه يوزلرينی أكشيتمزلرمی؟ كنجلری بويله شيلره آليشديرمق فائده‌لی برشی اولماسه كرك . بالعكس اونلره حياتك حقيقی وآجی صحنه‌لرينی كوسترملی كه يارين شدائد حياتيه قارشوسنده كوشه‌مسون ، متانت ورصانتنی محافظه ايده‌بيلسونلر . يارين بوكنجلری اناطولينك كويلرينه كوندرديككز زمان اونلری نه ايله أكلنديره‌جكسكز؟ عجبا دارالالحان خانملری هركويه برر قونسرهيئتی كونديره‌بيله‌جكميدر ؟

عجبا ملت ايله منور طبقه آره‌سنك بوقدر آچيلمه‌سنك سببی نه‌در؟ ملتك تحصيل كورن قسمی آرتيق كوينه دونميور ؛ اوراده ياشامه‌يی برياراليم تلقی ايديور . كويلوده جهلدن بردرلو ياقه‌سنی صيره‌ميور . كويلی معلمه ، معلم كويلی‌يه ايصينه‌مايه‌رق آره‌ده‌كی اوچوروم كوندن كونه درينله‌شيور .

عجبا دارالالحان خانملرينك ويردكلری قونسر، بودردلره چاره‌ساز اوله‌جقميدر ؟ بز هيچ ظن ايتميورزكه بويول ، ملت ايچون برفلاح يولی اولسون . بركون كلير ، بوكاده دويولور ؛ بونكده موده‌سی كچر . لكن ضررينی ينه خلقمز چكر . واقعا فضيلت يولی برآز صارپ ودكنلی اولور . فقط فلاح وسلامت آنجق اوراده‌در .

بيلمه‌يز ، بزم بوخالصانه ارشاداتمز حسن قبوله‌می مظهر اولور ، يوقسه اوجاغك مؤسسلرينی منفعل‌می ايدر ؟ بز كورديكمز هرهانكی برضلالت قارشوسنده ايقاظ وارشادده بولونمه‌يی الك متحتم بر وظيفه تلقی ايلديكمز جهتله شوبرقاچ سوزی يازدق . هدايت اللهه مخصوصدر . ديلديكنه آنجق او ، احسان ايدر .

وطن غزته‌سی

مسلمانلرك شعائر دينيه‌لرينه قارشی حرب می آچيور ؟

مقدما (وقت) غزته‌سنی چيقاران ، شمدی‌ده (وطن) ی نشر ايتمكده اولان احمد امين بك ، شو صيره‌لرده شعائر مليهٔ اسلاميه‌يه قارشی حرب آچانلرك باشنه كچمش كبی بر وضعيت آلمشدر . تحصيلنی ميسيونرلر ، جيزويتلر مملكتنده اكمال ايتديكی ، اساساً عرقی مشربی‌ده بويله شيلره پك مساعد اولديغی ايچون بووظيفه‌يی الحق بويوك بركياستله ايفا ايتمكده‌در . احمد امين بكك كنديسنه مخصوص تعبيه‌لری ، سوق الجيشلری واردر . هيچ برفرصتی فوت ايتمه‌يه‌رك پلانلرينی كمال مهارتله تطبيق ايتمك خصوصنده‌كی قدرتی هركسجه مسلمدر . اونك الك بويوك موفقيتی ، خصمنه قارشی كنديسنی خيرخواه كوستره‌بيلمه‌سيدر . اونك يازيلرينی اوقويان برطاقيم ساده‌دل مسلمانلر ظن ايدرلركه او ، مسلمانلغی مدافعه ايدر ، مسلمانلغك يوكسلمسنی ايستر . او ، شعائر اسلاميه‌يه قارشی وقتلی وقتسز ، مناسبتلی مناسبتسز متصل هجوم ايدوب طورمقده اولان برطاقم فارفاره‌جيلر كبی دكلدر . صنعتنده اوقدر ماهردر . هيچ وقتسز تعرضی يوقدر . هجومك وقتنی وشكلنی تعيين ايتمكده هيچ آلدانماز . قرارلاشديرديغی شكلده تطبيقده هيچ فالصو ياپماز . بوخصوصده حقيقةً اصطلاح مخصوصيله « استاد اعظم » اوله‌بيله‌جك قدرتی حائزدر .

او ، مطبوعات عالمنده يالكز ايكی فالصو ياپمشدر : ريی‌سيونيستلری مدافعه ايتمسی ، يعنی فلسطينده موسوی يوردينك تأسيسنه طرفدارلق كوسترمسی ، بری‌ده توركيايی امريقا ماندا‌سنه صوقمق ايسته‌مسی . مع مافيه بزم فالصو تلقی ايتديكمز بومسئله‌لردن برنجيسنده بنه اونك نقطهٔ نظری ثابت اولمشدر . شوقدركه فلسطين دها بزده ايكن اوراده موسوی يوردينك تأسيسنه طرفدارلق كوسترمسی وبوفكرينك اوزمانكی حكومتك نظردقتندن دور قالماسی وضعيتی براز مشكللشديرمشدی . يوقسه او ، فلسطينك مقدرات آتيه‌سنی تعيينده اصابتسزلك كوستره‌مه‌مشدی . يالكز آمريقا منداسی مسئله‌سنده شاشيرمش ، توركيانك بر دها بلنی طوغروله‌مايه‌جغنه ، هرحالده اجنبی بر دولت حمايه‌سنه كيره‌جكنه ذاهب اولمش ، بونك ايچون تقدم حقنی قازانمق اوزره اورته‌يه آتيلمشدی . فقط بومسئله‌ده اصابت ايده‌مدی . توركيا خارق العاده براثر حركت كوستره‌رك ديريلدی ، عنايت حقله اجنبی حمايه‌سنه دوشمكدن مصون قالدی . مع مافيه بوندن طولايی اونك مهارتسزلكنه ، كياستسزلكنه حكم ايده‌جك دكلز . توركيانك يكيدن حيات بولمسی ، معجزه كبی فوق العاده بر حادثه اولدی . بو مسئله يالكز اونی دكل ، دها برچوقلرينی شاشيرتمشدی . حقيقی عرت وشرف صاحبلريله هريوله كله‌بيله‌جك آداملری كوسترمك اعتباريله او كونلر بويوك برامتحان زمانی اولمشدی .

هرنه ايسه بونلر برطاقم مسائل سياسيه‌دركه شيمدی بزم موضوعمزدن خارجدر . شايان دقت اولان نقطه احمد امين بكك آمريقا منداسنی ترويج ايتمسی دكل ، آتی‌يی كسديرمك خصوصنده‌كی اصابتسزلكيدركه بوده مستثنا برخطاسيدر . يوقسه هرمسئله‌نك أكنی صوكنی دوشونه‌دن بركلمه بيله يازماديغی مسلمدر . او ، صنعتنده اويله رسوخ كسب ايتمش بر ماهردركه زمان اولور ، هيچ مسائل دينيه‌دن بحث ايتمز ، حتی ايجاب ايدرسه

اخلاق طرفدارلغی بیله یاپار . زمان اولور ، برقاچ کشف تعرضیدن صوکره شعائر اسلامیه‌یه اك بویوك بر ضربه ایندیرمکده اصلا فرصتی فوت ایتمز .

کندیسنه (احمدامین) کبی کوزل براسم قویدیغی ایچون باباسنه پك منتداردر . بواسم ، هرزمان اونك چوق ایشنه یارامش والآن یارامقده‌در .

اساساً بونلر اوته‌دن بری مشغله‌لرینی تجارته حصر ایتمشلر ، تا جدلری مهدی (سابتای لوئی) زماننده بالقان حربنه قدر سلانیکده بولوندقلری مدتجه مسلمانلرله ایی کچینمه‌یه چالیشمشلر ؛ کندی آره‌لرنده قاچ کوچ اولماماقله برابر قادینلری سوقاقده مسلمانلر کبی اورتونمشلر ؛ کندیلرینه مخصوص عقیده‌لری ، یشایشلری اولدیغی حالده ظاهرده اعتقادیات واجتماعیات خصوصنده مسلمانلر وتورکلر کبی حرکت ایدرك اونلرله خوش کچینمه‌یی عمدهٔ اساسیه اتخاذ ایتمشلردی . اونك ایچون سلانیك مسلمانلری وتورکلری‌ده اونلرك بو احوال و عقائد خصوصیه‌لرینی بیلمکله برابر اجرای تجارت خصوصنده‌کی مجربکلکلرینی تقدیر ایدر ؛ یالکز عقائد وشعائر خصوصیه‌لرینك مسلمانلره عدم سرایتی ایچون ممکن اولان وسائط تحفظیه‌یه مراجعت ایدرلردی . ذاتاً اونلرده کندی عرقلرینی ومذهبلرنده‌کی خصوصیتی محافظه‌ده مدهش بر تعصب کوسترلر ، حیاتده شویله طورسون ، اولولرینی بیله کندیلرندن ماعداسیله تورکلرله قاریشدیرمازلری . هیچ بر دونمه یوقدی که تورکلره قیز ویرسون ، یاخود اونلردن قیز آلسون . قبرستانلری‌ده تماميله آیری ایدی . نیته کیم ـ بیکده بر مستثناسندن صرف نظر ـ بوکون‌ده ، بورالرده‌ده بویله‌در .

ایشته بویله‌هر ایکی طرف نه عقیده‌ده ، نه حیات اجتماعیه‌ده یکدیکرینه قاینا شمامقله برابر بر برینه متجاوز بر وضعیت‌ده آلمازلردی . مسلمانلرك تاریخی عنعنه‌سی اولان سربستئ مذاهبدن اونلرده ایسته‌دکلری قدر استفاده ایدرلر ؛ چالیشقان برقوم اولدقلری ایچون سلانیك حوالیسنك اقتصادیاتنه‌ده حاکم بولونورلردی .

وقتاکه مشروطیت اعلان اولوندی وسلانیك (کعبهٔ حریت) اولدی ، اوزمان (قره صو)لر ناصل تورك ملتنك مقدراتنده عامل اولمه‌یه باشلادیسه اونلردن‌ده بعضلری (آباء حریت) میانه کیردیلر . واون درت سنه‌لك مشروطیت حیاتنده مهم روللر چویردیلر . زواللی تورکلر ، او دورلرده کیزلی (لوجه) لرده ویریلن قرارلردن بی‌خبر اوله‌رق کور کورینه درلو درلو جریانلره قاپیلدیلر ؛ نهایت مملکت هرج ومرج اولدی ، قوجه قوجه قطعه‌لر الدن چیقدی ، دون حاکم اولدقلری یرلرده بوکون محکوم اولدیلر .

اونلرك هیچ ده امید ایتمدکلری اویله بر دور نفوذ ادراك ایتملری کندیلرینی چوق شیمارتدی واللرینه کچن بو نفوذك قدرینی بیله‌رك دها زیاده حرکت وفعالیت فکریه کوسترمه‌یه باشلادیلر . آرتیق سلانیك الدن چیقدیغی ایچون تورکلرله برابر اونلردن‌ده بر چوغی مهاجرت ایتمش ، استانبوله کلوب یرلشمشدیلر . لکن بو دفعه کندیلری ده نفوذ حکومتدن حصه‌دار اولدقلری ایچون بوندن بالاستفاده احوال اقتصادیه ومؤسسات تجاریه‌لرینی یولنه قویمقله برابر برقسمی‌ده قوای فکریه وسیاسیه‌ده عامل اوله‌بیله‌جك مسلکلره سلوك ایتدیلر .

ایشته بو صیره‌ده احمد امین بك غزته‌جیلك تحصیل ایتمك اوزره آمریقایه کیتدی ، دیکر بعضلری‌ده دارالفنونلره کیردیلر ، اوروپایه کیتدیلر . نهایت تحصیللرینی بیتیره‌رك هر بری بر طرفه یرلشدیلر ، دارالفنونه مدرس اولانلر بیله اولدی . احمد امین بك‌ده (وقت) غزته‌سنی تأسیسه اشتراك ایدرك تورك ملتنك حیات سیاسیه‌سنده روللر چویرمه‌یه باشلادی . بالآخره تشریك مساعی ایندیکی محمد عاصم بکلرله برابر چالیشمه‌یی هرنه‌دنسه موافق کورمیه‌رك بوندن ایکی بچوق ای اول (وطن) غزته‌سنی چیقارمه‌یه باشلادی .

بالطبع هرکس کبی احمدامین بك‌ده ایسته‌دیکی غزته‌یی چیقاره‌بیلیر . بو ، اونك حقیدر . یالکز مسلمانلرك شعائر ملیه‌لرینه قارشی اعلان حرب ایتمه‌یه حق اولماسه کرکدر . بونی یاپدیغی کون مسلمانلر وتورکلر ایچون مقدساتلرینی مدافعه ایتمك وشعائر ملیه ودینیه‌لرینه قارشی وقوع بولان بو تعرضلرك اسباب ولدنیاتی تحلیل وتشریح ایلمك بر وجیبه اولور . بونی یاپمیان مسلمانلر وتورکلر ، حیثیت وعزت نفسدن محروم ، دینی ، ملتی سومه‌ین کیمسه‌لر اولور .

شیمدی احمد امین بك مسلمانلرك وتورکلرك شعائر ملیه ودینیه‌لرینه نیچون هجوم ایدییور ؟ نیچون « بوتون مسئله ، کوکلشمش ذهن اعتیادلرینی برآن اول قیرمقدر . [١]» دییور ؟ برآدام کندی حسابنه ایسته‌دیکی اعتقاده صاحب اوله بیلیر ؛ فقط بوخصوصده‌کی حریتی باشقه‌لرینك حقنه تجاوز ایچون کندیسنه برحق بخش ایدرمی ؟ احمد امین بکك قبیله‌سی عصرلردن بریدر کندیلرینه مخصوص عقیده‌بسلرلر ،

---

[١] وطن ـ نومرو : ٦٤

آره‌لرنده قاچ كوچ بوقدر ، اركك ، قادین بر آره‌ده بولنورلر . قیرستانلری بیله آیریدر وبوسبوتون باشقه درلودر . دنیاده كندی قبیله‌لرندن باشقه‌سیله قاینا‌شمق ایسته‌مدكلری كبی اولدكدن صوكره كمیكلرینك بیله باشقه‌لرینك كمیكلریله تماس ایتمسنی ایسته‌مزلر ...

پك اعلا ، وارسون اویله یاپسونلر . ایسته‌دیكی اعتقادلری طاشیسونلر . كندیلرندن باشقه‌لرینی (عالم خارجی) عد ایدرك یرك اوستنده‌ده ، آلتنده‌ده كندیلرندن ماعداسیله قاینا‌شمق ایسته‌مسونلر . بز بونلرك بو عقیدهٔ اساسیه‌لرینی شیمدی دكل ، عصرلردن بری بیلدیكمز حالده هیچ برزمان اونلره قارشی تجاوزده بولونمادق . تجاوز شویله طورسون ، اونلری رنجیده ایده‌جك بركلمه اولسون سویله‌مدك . شاید چوجقلریمز چوجقلقلری ایجابی اوله‌رق اونلره صاتاشه‌جق اولورسه درحال تأدیبده قصور ایتمدك . اونلری بوقدر نازونعیم ایچنده یاشاتدق . هر سلانیكلی مسلمان و توركك بیلدیكی بو حقیقتلری اونلرده انكار ایده‌مز . حالبوكه روم ایلیده توركلرك حاكمیتی دورنده اونلره قارشی نه یاپامازدق ؟ باطل عادتلرینی یوزلرینه اورور ، گیزلی شیلرینی میدانه چیقاریر ، كندیلرینی طوعاً ویاخود كرهاً طریق حق وسلامته صوقه‌بیلیردك . لكن بیلدكلری كبی یاشاسونلر ، ایسته‌دكلری كبی عقیده طاشیسونلر ، دیدك .

بویله‌جه عصرلرجه حر وسربست ، توركلرك ، مسلمانلرك ادنی بر تعرضلرندن مصون اوله‌رق ایچمزده یاشادیلر والآن یاشیورلر . احمد امین بك ماضیده‌كی احوالی بیله‌مزسه باباسنه ، اگر صاغ ایسه دده‌سنه صورسون . شمدی بز مسلمانلرك وتوركلرك بوقدر علوجنابمزه ، بوقدر مسامحه‌كارلغمزه قارشی احمد امین بك بر غزته باشنه كچر كچمز بزم شعائر ملیه ودینیه‌مزه حرب بایراغنی آچمسی ، بزم عادات اسلامیه‌مزی قیرمق ایچون اوك آیاق اولمسی ، هم‌ده بر آن اول بو ایشك یاپیلمسی لزومنی ایلری سورمسی روامیدر ؟ وطنداشلغه ، انسانیته موافقمیدر ؟ احمد امین بكجه نه اولورسه اولسون ، لكن مسلمانلرجه مقدس طانیلان بر طاقم حسیاته بی پروا تجاوزاتده بولونمق ، بوقدر حرمتسزلك گوسترمك ناصل جائز گوروله‌بیلیر ؟

عجبا بز بوگون قالقسه‌ق‌ده احمد امین بكك منسوب اولدیغی جماعتك عقیده‌لرینه ، یاشایشلرینه قارشی تجاوزده بولونسه‌ق احمد امین بك هیچ متأثر اولمازلرمی ؟ احمد امین بك مسلمانلرك ، توركلرك شعائر ملیه ودینیه‌لرینه نه‌یه هجوم ایدوب طوریور ؟ اونك بوخصوصده سوز سویله‌مه‌یه نه صلاحیتی واردر ؟

[١] وطن غزته‌سی — نومرو ٦٤

احمد امین بك : « هر كسك عائله‌سیله برابر تیاترویه كیتمسی اخلاقه پك موافق بر شیدر . بونی اخلاقه مغایر عدایدنلر ، عاطل دماغلردر .[١] » دییور ؛ میلیونلرجه بر هیئت اجتماعیه‌یی تحقیر وتزییف ایدییور . بوندن احمد امین بكك مذهبنی مشربنی بیلمه‌ین مسلمانلر پك متأثر اولمشلر ، بو خصوصده متعدد مكتوبلر اداره خانه‌مزه گوندرمشلردر .

بر كره شونی سویله‌یه‌لم كه احمد امین بكك تا بویوك جدی مهتدی (سابتای لونی) زماندن بری ارثاً انتقال ایده‌گلن بر اغبرار وانفعاللری واردر . بونی ، سلانیكلی مسلمان توركلر پك اعلا بیلیرلر . اونلرك بو اغبرار وانفعاللرینی بوقدر آچیق بر صورتده شیمدی‌یه قدر اظهار ایتمه‌ملری مگر فرصت بوله‌مادقلرندن طولایی ایمش ! شیمدی اوچ سنه‌دن بری   استانبولك بعض قادینلری حجابی یوزلرندن صییره‌رق بی پروا بر طاقم اخلاقسزلقلری ارتكابه باشلاملری چوقلرینه جرأت ویردی . آرتق احمد امین بك واوقفاده اولانلر بونی بر امر واقع حالنه قویمق ایسته‌یورلر . بو اخلاقسزلقلر حقنده هر كیم سوز سویله‌مه‌یه قالقیشیرسه صاغدن ، صولدن هجوم ایده‌جك بر وضعیت آلدیلر . شعائر ملیهٔ اسلامیه‌یی مدافعه ایدنلره (متعصب) دیه‌جكلر ، (قرون وسطی قفالی) ، (مدنیتدن بی خبر) دیه‌جكلر ، الحاصل آغزلرینه كلن تجاوزاتده بولونمقدن چكنمیه‌جكلر . حق ایجاب ایدرسه ایشه سیاستده قاریشدیرمه‌یه چالیشه‌جقلر . لكن امین اولسونلركه اونلر نه دیرلرسه دیسونلر ، بز اونلرك دیدكلرینه اصلا اهمیت ویرمه‌یه‌رك حیات اجتماعیهٔ اسلامیه‌مزی ییقمق ایسته‌ین بر طاقم ارباب سفاهتك بوتون مقاصد مضره‌لرینی وسوء نیتلرینی عون حقله میدانه چیقاره‌جغز . قادین اركك برلكده تیاترولره ، سینه‌مالره كیتمك پك‌می ایشلرینه گلیور كه احمد امین بك اركك ، قادین تیاترولره برابر كیدیلمسی ویان یانه اوطورملری اخلاقه پك موافق بر شیدر ، دییور ؟ هانكی اخلاقه ؟ كندیسنك منسوب اولدیغی جماعتك اخلاقه‌می ؟ استانبولده آچیق صاچیق قیزلرك چوغی كیملردر ؟ بر طاقم قادین جمعیتلری تشكیل ایدرك حجابی قالدیرمق اوزره چالیشانلر كیملردر ؟ غزته‌لرده ، مجموعه‌لرده شعائر اسلامیه علیهنده یازی یازان قادینلرك ، قیزلرك اصللرینی ، نسللرینی ، مذهبلرینی مشربلرینی احمد امین بك بزه ایضاح ایده‌بیلیرمی ؟ اونلرك نظرنده البته بویله شیلر اخلاقه موافقدر !

لكن مسلمان وتورك حیات اجتماعیه‌سنده قادینلرك اركككلرله برابر تیاترولره كیتمسی تمامیله اخلاقه مغایر بر منكردر . بلكه استانبولده

محدود بر طاقم کیمسه‌لر و عائله‌لرده اونلر کبی بونی مغایر اخلاق کورمه‌یه بیلیر. فقط استانبولك اکثریت عظیمهٔ اسلامیه‌سی هیچ شبهه یوقدرکه بو احوالی تمامیله اخلاقسزلق تلقی ایدییور وکوندن کونه بوبوین بو اخلاقسزلرك (اخلاقه موافق) بر شکلده کوستریلمسندن جداً متأثر اولیور واندیشه‌یه دوشویور. بونلرك تصفیه‌سنی صبرسزلقله بکله‌یور. مسلمانلر ایله مسلمانلق شعائرندن قطع علاقه ایتمك ایسته‌ینلرك آیریلمسی مسلمانلق ایچون دها خیرلیدر. اونلر، شابقه‌می کیه‌جکلر، نفوس تذکره‌لرینه باشقه بر مذهب اسمی‌می یازدیره‌جقلر، بوقسه هیچ بر دین ایله متدین‌می اولمایه‌جقلر، نه یاپه‌جقلرسه یاپسونلر. یالکز بزه تعرض ایتمسونلر. اولو اورته رذالتلری « اخلاقه موافق » شکلده کوسترمه‌یه قالقیشماسونلر. اکر بوتون تورکیایی کندیلری کبی یاپه‌جقلرینی ظن ایدییورلرسه امین اولسونلرکه بوالللرندن کلمز. عصرلردن بری وطنی، وطن ایله برابر دینی، شعائر دینیه‌سنی محافظه ایچون هر فداکارلغه قاتلانان اناطولی مسلمانلری اخلاقی‌ده بیلیر، اخلاقسزلغی‌ده بیلیر. مملکتمزده هیچ بر محل یوقدرکه بو کبی منا سبتسزلکلری (اخلاقه موافق) تلقی ایتسون. بونلر آچیقدن آچیغه ملتمزك اخلاقنه، شعائرینه بر تجاوزدر، بر حقارتدر. اناطولینك یوز بیکلرجه اولادینك سنه‌لردن، عصرلردن بری جهاد میدانلرنده هر درلو مشقتلره قاتلانمەلری نه‌ایچوندر؟ هپ وطن ایله برابر دینلرینك، شعائر دینیه‌لرینك‌ده مصون ومحفوظ قالمسی ایچوندر. تمامیله مسلمان اولان ومسلمان قالمق ایسته‌ین، نظرنده اك مقدس شی دینی وشعائر دینیه‌سی اولان بوفداکار ملت، اون میلیوندن عبارت اولان قوجه بر هیئت اجتماعیه بوکون استانبولده بعض قادینلرك حجابدن صیریله‌رق ار ککلرله برابر تیاترولره کیتملرینی اخلاقه موافق تلقی ایتملری شویله دورسون، بونی یاپه‌بیله‌جکنی خاطرلرینه بیله صیغدیره‌مازلر. بو حاله دوشن بر قادین آرتیق اناطولی مسلمانلرینك نظرنده تمامیله بر فرنك قادینندن باشقه بر شی دکلدر. نه کستاخلقدرکه احمد امین بك بو رذالتلری مغایر اخلاق تلقی ایدن ملیونلرجه خلقی « عاطل دماغلر » دیه تحقیر وتزییف ایدییور! مسلمانلر بو حقارتی تمامیله کندیسنه اعاده ایدرلر.

یاربی؟ مسلمانلر، نه آجینه‌جق حاللره کلمشلر! نه اولدی، وطنلرنده غریب‌می اولدیلر؟ « احمد امین » کبی بری قالقیورده ملیونلرجه انساندن مرکب قوجه بر هیئت اجتماعیه‌نك مقدس طانیدیغی شعائر ملیه‌سنه هجوم ایدیور، حقارتده بولونیور!

احمد امین بك! بوقدر تجاوز وحقارتك آزدر. تزییفکی دها زیاده آرتدیر. آفرین! جدینك انتقامنی آلیورسك. همده مسلمانلردن آلدیغك پاره ایله اونلرك عصرلردن بری کوکله‌شن عادتلرینی، مقدس شعارلرینی قیروب کچیریورسك. نه انصافسزلقدرکه غزته‌کی آلوب اوقویانلر مسلمانلر، تورکلر اولدیغی حالده هیچ بر ملته روا کورمدیکك حقارتی اونلره یاپیورسك.

احمدامین بك! بو زواللی مسلمانلردن، تورکلردن نه ایسته‌یورسك؟ سنه‌لردن بریدر اوغرامادقلری فلاکت قالمادی. یوردلری اللرندن چیقدی. دشمنلرك استیلاسی آلتنده ازلدیلر. عائله‌لری پریشان اولدی. اولادلری جهاد میدانلرنده شهید دوشدی. چوجقلری یتیم قالدی. بوکون یوز بیکلرجه مسلمان تورك عائله‌سی واردرکه آنجق قوری اکمکدن باشقه بر شی بوله‌مایور. سن ایسه مهرانك مطبعه‌سنده قورولمش سك، اورادن مسلمانلره اك اغیر حقارتلری صاووریورسك.

احمدامین بك! سنك قوم وقبیله‌کدن قاچ کیشی صف حربده بولوندی؟ عجبا سزدن بردانه‌سنك وطن اوغورنده، جهاد میدانلرنده شهید اولدیغنی کوستره‌بیلیرمیسك؟ سزدن حربیه مکتبنه کیروب‌ده ضابط چیقمش، وطنی جانیله مدافعه‌یه شتاب ایتمش چوق دکل، بر کیشی کوستره‌بیلیرمیسك؟ عقائد دینیه‌لرینی تحقیر ایتدیکك، « عاطل دماغلر » دیه تزییف ایلدیکك مسلمانلر مالنی ملکنی، چولوغنی چوجغنی فدا ایده‌رك دشمن قارشوسنده اولورکن سنك قبیله‌ك بوراده کوزل کوزل تجارتنی یاپیوردی؛ عسکره چاغیریلانلرك چوغی‌ده جیبلرنده یونان پاسابورطیله اخذ عسکر قلملرینه کیدییوردی. مسلمانلری قاندیرمق ایچون بعضاً کویلولردن چیفتجیلردن‌ده بحث ایدییورسك. فقط سزدن بر کیشی یوقدرکه النه صاپان آلسون‌ده مستحصل اولسون. زواللی مسلمانلر، بیچاره تورکلر اك آغیر ایشلری کندیلری کوریيور. سنك بجریکلی قبیله‌ك‌ده اك بویوك تجارتکاهلرده کوزل کوزل ایشلرینی چویریورلر.

احمد امین بك! بزم دینمز عزت دینیدر، شرف دینیدر. مقابله بالمثل دینمزك اك اساسلی بر قاعده‌سیدر. سزه بو دفعه‌لق اخطار ایدییورز، اکر مسلمانلره قارشی، مسلمانلرك شعائر ملیه‌لرینه، عادات دینیه‌لرینه قارشی تجاوز وحقارتلرده دوام ایده‌جك اولورسه‌ك بزده مقابله بالمثلده بولونه‌جغز. ناموسکله چالیش. مسلمانلری، تورکلری « عاطل دماغلر » دیه تحقیر ایتمك سنك حدك دکلدر.

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (۲۷۵) آلتی آیلغی
(۱۵۰) خارج ایچون سنه‌لکی
۳۲۵ غروشدر .

نسخه‌سی ۵ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده
(۱۰) غروشدر
سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبيل الرشاد

سنه ۱۳۳۰

آدرس تبدیلنده آیریجه
۵ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولمسی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۵۳۶-۵۳۷ ۲۹ شوال ۱۳۴۱ ❊ پنجشنبه ❊ ۱۴ حزیران ۱۳۳۹ جلد ۲۱

مسلمانلق فکر و حیاته نه‌لر بخش اتدی؟

محرری : شیخ عبدالعزیز جاویش

٤

مسلمانلغك اك جلی اثری « استقلال » ی مدافعه ایتمه‌سی وحاکمیت اجنبیه‌یی قبول ایتمه‌مسیدر . قرآن کریم اهل اسلامه جناب حقه ، رسول الله‌ه و مسلمانلردن اولان اولیای اموره اطاعتی امر ایلر . بناءً علیه قرآن کریمه کوره مسلمانلر ، ممکن اولدیغی قدر ، اجنبی بر حکومتك زیر حاکمیتنده یاشامامقله مأموردرلر . بوندن طولاییدرکه صادق مسلمانلرك قلبنده حریت واستقلال اسلامی مدافعه آرزوسی تولد ایتمش وبو اعتبار ایله هر مسلمان ، دیننك امرینه اتباعاً ، بلاقید وشرط بر مجاهد عداولونمشدر . مسلمانلقده عسکرلك ، سلاح طاشیمق ، اسلام یوردلرینی مدافعه ایتمك یالکز ارککلره منحصر اولمایوب بالعکس بر مملکت دشمنك تجاوزینه معروض قالنجه مسلمان قادینلری ده ارککلرینك مکلف اولدقلری وظائف مدافعه‌یی ایفا ایتمکله مکلفدرلر . قادینلر ایچون بو وظیفه‌نك ایفاسی بر امر اختیاری دکل ، بر مکلفیت دینیه‌در .

اسلامك ظهورندن ، یدنجی عصر میلادیدن اعتباراً مسلمانلر تشریع ، اخلاق ، سیاست وتجارت ایله مشغول اولمشلر ، دولت عباسیه‌نك تأسیسی اوزرینه (المنصور) بالخاصه ریاضیات ، فلکیات وادبیلرنده تدقیقات وتتبعات اجراسیله یونان فلسفه‌سنك عربجه‌یه ترجمه‌سنی امر ایتمشدی .

(هارون الرشید) ك اوغلی (المأمون) ده بو آثاره اقتفا ایدرك علما ومترجملری طوپلایه‌رق کتبخانه‌لر ، مدرسه‌لر تأسیس ایتمشدی . اساساً (هارون الرشید) ایله (مهدی) ده آسیانك اطرافنده‌کیجه خریستیان علمانی‌ده بغداده جلب ایده‌رك بو اوغورده مهم فداکارلقلرده بولونمشلر و بو سایه‌ده دولت عباسیه‌نك زماننده (بغداد) ایله سائر مراکز اسلامیه علوم وفنونك ، اخلاقك ، سیاست ، فلسفه ، هیئت ، ریاضیات ، طبیعیات ، موسیقی ، وسائر علومك مهدی اولمشدی . اوزمان (انطاکیه) ایله (حران) ك ، علوم طبیه‌نك اك مهم مراکز تحصیلی اولدیغنی تاریخ قید ایتمکده‌در . (عباسیلر) ك علمه وعلمایه نه قدر اهمیت ویردکلرینی (هارون الرشید) ك طبیبی (حسین بن یحیی) نك لسان یونانیدن عربجه‌یه ترجمه ایتدیکی هر کتاب مقابلنده (مأمون)دن آغیرلغنجه آلتون آلمه‌سندن توضیح ایدر . دولت عباسیه‌یه معاصر اولان سائر دولت اسلامیه ایله بونلره خلف اولان دولتلرك علمه وعلمایه قارشی بسله‌دکلری حرمت وکوستردکلری اهتمام دها آز دکلدی . (همدان) حکمداری شمس الدوله‌نك فیلسوف (ابن سینا) یه مقام وزارتی تفویض ایتدیکی کبی برده طبیب مخصوص تعیین ایتدیکنی کوریورز . (اصفهان) حکمداری (علاء الدولة) ده ابن سینایه وزرات وریاست توجیه ایله‌مشدر .

۹۳۲ سنهٔ میلادیه‌سنده ارتحال ایدن (ابو بکر الرازی) نك (سامانیه) حکمدارانی نامنه طبی ، کیمیوی اثرلر تألیف ایتدیکی

مشاهده اولونمقده‌در . (محمود غزنوی) نك فيلسوف (بيرونی) يی هندستانه دعوت ايدرك اورايه علوم ومدنيت اسلاميه‌يی كوتورمشدی . اوروپا ، ابن سينا ايله رازينك قيمتنی آلتی عصر اول ادراك ايدرك اونلرك اثرلرينی تدقيقه باشلاديسه اسلام حكمدارانی بونلرك قيمتنی دها اول ادراك ايدرك اونلری اك يوكسك مقاماته اصعاد ايتمشلردر .

شيمدی بوتون مدرسه‌لريله ، كتبخانه‌لريله ، رصدخانه‌لريله ، مؤرخلريله ، جوغرافيونيله ، ادبياتيله ، ايوانلريله ، خسته‌خانه‌لريله ، فابريقه‌لريله شرقی بيراقه‌لم وبالخاصه فاطميلر دورنده (قاهره) يه طوغرو كيده‌لم . اوراده‌ده علوم ومعارفك يوكسك اولديغنی ، بالخاصه ملك عزيز ايله حاكمك دورنده (قاهره) نك (بغداد) دن نه مؤسسات عرفان ، نه‌ده باشقه بر نقطهٔ نظردن هيچ كری قالماديغنی كورورز . ساعت پاندولنك مخترعی مصرك (ابن يونس)ی [1] خاطرلامدن كچمك ممكنميدر ؟

۱۰۹۹ سنهٔ ميلاديسنده طوغان (شرف الادريسی) نك (قرطبه)ده اكمال تحصيل ايتدكدن صوكره اون ايكنجی عصرك اوائلنده سجيليا حكمداری (روجير) ك سرايينه التحاق ايدوب (۸۰۰) باطمان نقلنده كوموشدن بر لوحه اوزرينه خريطهٔ عالمی حك ايتديكنی واو زمان معروف اولان بوتون اقسام جهانی عربجه ايله قيد ايتديكنی تاريخ تثبيت ايتمكده‌در . (شريف ادريسی) نك جوغرافيايه دائر يازديغی اثركبی خريطه‌لرينی بوتون اوروپا رساملری اوچ عصر استنساخ ايتمكه دوام ايتمشلر واونلره آنجق جزئی برشی علاوه ايده‌بيلمشلردر . شريف ادريسيدن يوز سنه صوكره سجيليا قرالی ايكنجی فردريقك فيلسوف ابن رشدك اولادلرينی سرايينه آلارق اونلردن نباتات وحيوانات اوقوديغنی كوريورز .

سكزنجی عصرده احراز شهرت ايدن (بنی موسی جعفر الكوفی) ايله (ابی بكر الرازی) نك وسائر مؤلفين اسلاميه‌نك آثارينی اوقوينجه (حامض كبريتيك) ايله (ماء ملكی) نك ناصل اختراع ايتدكلرينی ، (جيوه) يی ناصل احضار ايلدكلرينی ، كئولری ناصل تخمير ايتدكلرينی كورديكمز كبی (ابو القاسم خلف بن عباس البوقاريس) علم جراحتی ناصل وضع ، آلات جراحيه‌يی توصيف واستعماللرينی ناصل تعريف ايتديكنی ، ايلك دفعه اوله‌رق (حصا) نك محل اخراجنی تعيين ايلديكنی كوريورز . (ابن رشد) ك استادی (ابن زهر) (حجاب حاجز) ك التهابنی ايلك كشف ايدندر . علماء ممالك اسلاميه‌ده سياحت وهر يرده حكمداران نزدنده اك شرفلی قبوله مظهر اولورلردی . هر طرفدن كلن طلاب عرفان بونلرك اطرافنده طوپلانير ، درسلرينی ديكلر وفكرلرينی قيد ايدرلردی .

علمای اسلامك فنون وعلوم ، صنايع ، سياست وسائر واديلرده مساعی وآثاری ، آزقالدی ، كوزلردن نهان اولاجقدی . فقط فلمنك ، فرانسا ، المانيا وانكلتره‌ده ظهور ايدن مستشرقلرك تجربات وتدقيقاتی سايه‌سنده بونلرك برچوغی ديرلمش وبو آثارك برچوغی عربجه اولارق طبع اولونديغی كبی عربلرك اندلسده بولونديغی زماندن اعتباراً بر چوقلری لاتينجه وسائر اوروپا لسانلرينه ترجمه ايدلمشدر .

خلاصه اشبيليا ، قرطبه ، غرناطه ، مرسيه ، طليطله ، سبته ، طنجه ، مراكش ، جزائر ، تونس ، قيروان ، قاهره ، شام ، عراق ، ايران ، بخارا ، هندستان ، سيبريا وسائر ممالك اسلاميه‌ده معظم كتبخانه‌لر ، مدرسه‌لر كورولوردی .

اجزاجيلق صنعتنی ايلك اول مسلمانلر ابداع ايتمشلر واحضار ادويه قانونی‌ده اونلردن قالمش و بو قانون (سالرنه) شهرندن سائر جنوبی اوروپا ممالكنه انتشار ايله‌مشدر . مسلمانلر ايلك عصرلرده مدنيتك يالكز برشكليله اشتغال ايتميه‌رك هر شعبه‌سيله مشغول اولمشلر بناءً عليه برطرفدن رياضيات ، طبيعيات ، سياسيات ، تشريع ، شعر وكتابته اهتمام ايتدكلری كبی ده كزجيلك ، سياحت ، موسيقی ، تزيينات ايله شهرلری مدنيلشديرمك ، مركزلری تنظيم ايتمك ، انواع زينتله كوزللشديرمك كبی شيلرله‌ده مشغول اولمشلردر .

مسلمانلر دنياده‌كی انواع زينتی استعمال ايدرلر وبو خصوصده « من حرم زينة الله التی اخرج لعباده والطيبات من الرزق » دستور قرآنيسيله « لا تنس نصيبك من الدنيا » امر الهيسنه اتباع ايدرلر . بناءً عليه اموی ، عباسی ، فاطمی ، علوی ، وعثمانلی پادشاهلرك آسيا ، افريقا ، غربی وشرقی اوروپاده اك محتشم البسه‌لری كيدكلرينه واك قيمتدار تختلره اوطوردقلرينه ، صيرمه‌لی منسوجات قوللاندقلرينه دائر تاريخك روايتلرندن تعجب ايتمه‌مليز . بالخاصه اندلس مسلمانلرينك البسه‌لری كوزه‌للكی ، بهاسی اعتباريله پك شايان دقتدی . اوروپا تاريخلری اندلس مسلمانلرينك قوللاندقلری بو اشيانك اوصافيله طولودر .

مسلمانلغك روح سياسيسی

٤

آفريقا واسپانيانك فتحی ، ايران و بيزانسك فتحندن استحصال اولونان نتيجه‌لری تأمين ايتدی . شدت وعداوتك قربانی اولان آريلر ، پيلاغيانلر ، وسائره كبی هر دشنامه ، هر شدته معروض اولان طائفه‌لردن باشقه قانونسز بر عسكرلكك و دها قانونسز بر پاپاسلغك تضييقی آلتنده ايكله‌ين خلق اسلامك آغوشنده مسالمت و مصونيته قاووشمشدی . طالعك نه غريب بر تجليسيدركه پيغمبرمزه عداوتلری امت اسلاميه‌يی

[1] ۱۰۰۷ سنهٔ ميلاديسنده ارتحال ايتمشدر .

اعجابه تشبث درجه‌لرینه واران موسویلر « بوتون خرستیان ملتلر نزدنده حقارت ، نهب وغارت ، عداوت ونفرته » قارشیلاندقلری حالده آنجق آغوش اسلامده بر التجاکاه بولابیلمشلر، خرستیانلق عالمنده کندیلرینه روا کورولن هر انسانیتسزلکدن آنجق اسلام اداره‌سنده قورتولمشلردی.

دین اسلام انسانلره اویله بر قانون بخش ایتمشدرکه ساده‌لکیله برابر مدنیت مادیه‌نك ترقیسیله برلکده الك معظم انکشافه مستعددر. مسلمانلغك دولته وضع ایتدیکی قانون اساسی حقوق و وظائف انسانیه‌نك عادلانه بر صورتده تقدیر اولنمسنه مستنددر : مسلمانلق ویرکو طرحنك حدودینی تثبیت ایتمش، انسانلری قانون نظرنده مساوی قیلمش، وهر قومك کندینی اداره ایتمه‌سی دستورینی تأیید ایله‌مشدر. مسلمانلق قدرت اجرائیه‌یی قانونه ، تأیید دینی ومکلفیات اخلاقیه‌یه مستند بر قانونه تابع قیلمقله قوت حاکمه اوزرنده بر مراقبه تأسیس ایتمشدر. « هر بری واضعنك نامنی ابدیته نامزد قیله‌جق بر ماهیتده اولان بو اساسلردن هر برینك مکملیتی و تأثیری ساٸرلرینه قیمت ویریوردی. و بوتون بو اساسلرك مجموعی تشکیل اولونان نظامه دیکر هر هانکی نظام سیاسی‌یه تفوق ایدن بر قدرت وزندکی بخش ایدیوردی. وحشی ، جاهل بر قومك النده اولماسنه رغماً، بر انسانك مدت حیاتی اثناسنده بو نظام سیاسی (روما) ایمپراطورلغندن داها واسع ساحه‌لر اوزرنده انتشار ایتمش وسجیهٔ ابتدائیه‌سنی محافظه ایتمکله برابر مقاومتسوز بر حالده قالمشدر. » [1]

حضرت (ابوبکر الصدیق) ك قیصه بر زمان سورن دور حکومتی همان همان جوله‌کی قبائل آره‌سنده سکونت و مسالمتی تأسیسه صرف اولوندیغندن ولایتلرده تأسیسات سیاسیه یاپمغه وقت قالمامشدی. حضرت (عمر الفاروق) ك دور حکومتی باشلار باشلاماز بوتون تبعهٔ اسلامیه‌نك امنیت ورفاهنی تأمین ایچون یورولمق ، دیکلنمك بیلمه‌ین مساعی‌یه ابتدار ایدلدی. ایلك خلفانك دورنده مسلمانلرك احوال سیاسیه‌سی تدقیق اولوندیغی تقدیرده محدود صلاحیتلری حائز منتخب بر رئیس طرفندن اداره اولونان بر خلق حکومتی کوزه چارپار. رئیس حکومتك حقوقی ضابطه تنظیمی ، اردو مراقبه‌سی ، امور خارجیه اداره‌سی، مالیه‌نك تنظیمی کبی اداری واجرائی ایشلره منحصر اولدیغی کوزولور. رئیس حکومت قانونه مخالف ادنی بر حرکتده بولونامازدی.

محاکم حکومته باغلی دکلدی. بونلرك حکمی قطعی ونهائی ایدی. ایلك خلفا ، محاکمك محکوم ایتدیکی آدملری عفو ایتمك صلاحیتنی حائز دکللردی. قانون ، فقرا ، اغنیا ، موقع اقتدارده بولونان رجال ایله تارلالرده چالیشان عمله ایچون بردی.

[1] داوید اورقوهارت

مرور زمان ایله بو سیستمه‌مك قوتی کوشه‌مش ایسه‌ده شکل محافظه اولونمشدر. حتی زمام اداره‌یی بر طاقم جنایتلر ارتکابیله اله آلان وشخصلرنده تعالیم اسلامیه‌نك اورته‌دن قالدیردیغی بت پرست اولیغارشی‌سنی تمثیل ایدن غاصبلر بیله تمثیلی بر حکومتك شکلنی آز چوق محافظه ایتمشلردی.

بالآخره ظهور ایدن سلاله‌لر حدودی تجاوز ایدرك ادارهٔ کیفیه‌یه صاپدقلری زمان جمهور فقها طرفندن ایقاظ اولونارق اعتداله ارجاع اولونورلردی. اساساً فقهای اسلام هر اسلام دولتنده حکمدارانه قارشی مشروطی بر مانعه وضعیتنده طورورلردی. صدر اسلامده اصحاب کزین بر شورای دولت وظیفه‌سنی ایفا ایدرلردی. « صحابهٔ رسول » عنوانینك حائز اولدیغی حرمت اردولرك قرارکاهنده ، شهرلرك داخلنده عینی تأثیری حائزدی. فتوحات اسلامیه‌نك توسعی نسبتنده اصحاب کزینك قوتلی نفوذی تزاید ایدییوردی. « صحابه » وصف جلیلی نجابت ونزاهتك تمثالیدی. بو صفتی حائز اولان بر ذات بر حرکتده بولوندیمی خلق اوکا التحاق ایدر ، اونك رهبرلکنی قبول ایلردی. اصحاب کزینك ایلك صفنده مهاجرین، ذات رسالتپناهیلرینی (مدینه) ده قبول ایدن انصار ، (بدر) و (احد) غزالرنده دین اوغورنده مجادله ایدن مجاهدین ، علیه الصلاة والسلام افندمزك امریله بعضی ایشلرینی درعهده وایفا ایدن ، یاخود کندیلریله قونوشان ، کندیسنی کورن ویا دیکله‌ینلر بولونورلر. الك صوك درجه‌ده صحابهٔ کرام ایله تشریك مساعی ایدوب بالواسطه پیغمبرمزك تأثیری آلتنده بولونان ذوات کلیرلر.

حضرت عمرك دور خلافتنده وقوع بولان بر حادثه مسلمانلقده بوتون انسانلرك مساوات مطلقه‌سنی ارائه ایدر. غسانیلرك حکمداری (جبله) دین مبینی قبول ایتدیکندن امیرالمؤمنینه عرض اطاعت ایتمك اوزره کلمشدی. (جبله) محتشم بر آلای ایله (مکه) یه کیرمش وحرمتله قبول اولونمشدی. مومی الیه کعبه‌یی طواف ایدییورکن وظائف دینیه‌سنی ایفا ایتمکده اولان بر اعرابینك احرامی قضارا (جبله) نك شاهانه اوموزلرینه ایلیشمشدی. بو حرکتدن چوق حدتله‌نن (جبله) اعرابی‌یه بر دیشنی قیران بر یومروق ایندیرمشدی. مابعدینی بالذات حضرت عمرك (سوریه) ده عساکر اسلامیه‌نك قوماندانلغنی ایفا ایتمکده اولان (ابو عبیده) حضرتلرینه یازدیغی مکتوبدن دیکلیه‌لم :

« زواللی اعرابی نزدمه کله‌رك حالی اکلاتدی. (جبله) یی چاغیرتدم. قارشیمه کلدیکی زمان بر مسلمان قرده‌شنه بویله بر سوء معامله‌یی نیچون روا کوردیکنی صوردم. اعرابینك کندیسنه حقارت ایتدیکنی ومکانك قدسیتی مانع اولماسه‌یدی بو حقارته مقابل کندیسنی درحال اولدیره‌جکنی سویله‌دی. جواباً (جبله) یه بو سوزلرینك قباحتنی قات قات آرتدیردیغنی وبناءً علیه جریحه‌دار ایتدیکی آدمك عفوینی استحصال ایتمزسه قصاص اجرا ایده‌جکمی بیان ایلدم. جبله دیدی‌که :

« بن بر حكمدارم ، او على العاده بر آدمدر ! » كنديسنه : « ايستر حكمدار اول ، ايستر اولما ، هر ايكيڭز مسلمانسڭز ، ونظر قانونده مساويسڭز » ديدم . جزانڭ فردايه تعليقنى رجا ايتدى ومدعينڭ انضمام موافقتيله قبول ايتدم . كيجه‌لين جبله قاچدى . وشيمدى خريستيان كوپكه التحاق ايتمش بولونيور . ۱] فقط جناب حق سزه اوكا قارشى واوڭك امثالنه قارشى نصرت احسان ايده‌جكدر . »

حضرت (ابو عبيده) امير المؤمنينڭ بو مكتوبنى اردولرينه اوقودى كه خلافتك ايلك دورلرنده بو كبى تبليغاتڭ كثرتله وقوع بولديغى اكلاشلمقده‌در . اردوگاهده ، وياخود شهرده بولونان هرهانكى برشخص حادثات عموميه‌يه قارشى يابانجى عد ايديلمزدى . هرجمعه كونى فرائض دينيه‌يى ايفا ايتدكدن صوكره خليفهٔ مسلمين جماعت مسلمينه كوندك وقوعاتى واجراآتى ايضاح ايلردى . واليلرده مراكز ولاياتده بو مثاله امتثال ايدرلردى . خلقك بو عمومى اجتماعلرندن هيچ بر فرد خارج بيراقيلمازدى . دەموقراسى اڭ مكمل شكليله حاكمدى . خليفهٔ مسلمينڭ ، امير المؤمنينڭ شخصنه هيچ بر قدسيت اضافه ايديلمه‌يوردى . خليفه ، تبعه‌سنڭ دولتنى اداره‌دن مسئول ايدى . ايلك خلفانڭ خلقى ترفيه ايتمكه وقف حيات ايتملرى ، پك زاهدانه بر حيات كچيرمه‌لرى پيغمبرمزڭ أثرينه اقتفادن بشقه بر شى دكلدى .

خلفاى اسلام جامعلرده وعظ ونصيحت ايدر ، نماز قيلديرر ، اولرنده فقرايى ومظلوملرى قبول ايدر ، والكزوالليلرى بيله ديكله‌رلردى وهيچ بر معيته ، هيچ بر آلايشه لزوم كورمكسزين سجيه‌لرينڭ قوتيله خلقك قلبنه حكمران اولورلردى .

حضرت عمر (قدس) ڭ اناختارلرينى تسلم ايتمك اوزره سوريه‌يه بر كوله ايله برابر كيتمشدى . حضرت ابو بكر فراش ارتحالنده خلقنه بر قفتان ، بر دوه وبر كوله بيراقمشدى . هرجمعه كونى حضرت على بيت المالدن كندى استحقاقنى ارباب فقر واحتياجه طاغيتير ومحاكمه حرمتى ايله خلقه بر نمونهٔ اقتدا تشكيل ايلردى . جمهوريتڭ دوامى مدتجه خلفادن هيچ برى محاكم عدالت طرفندن هرهانكى بر حكمى نه دكيشديرمش ، نه‌ده اوكا مخالفت ايتمشدر .

سلاح قوتيله تشكل ايدن يڭى بر حكومتك ، خلقك حياتى بردن بره تطمين ايده بيلمه‌سنڭ مشكل اولماسى پك طبيعيدر . فقط ايلك مسلمانلر ملل مغلوبه‌نڭ غالبلره قارشى هر درلو اعتماد ومربوطيتى كوسترملرينى تأمين ايده‌جك بر وضعيت آلمشلردى . حضرت (خالد بن الوليد) كبى شديد عسكرلرك شدتنه قارشى كلن حضرت (ابو عبيده) كبى معتدل ، نازك رؤسانڭ رياستى آلتنده‌كى اردولر ، مغلوبلرڭ بوتون حقوق مدنيه‌سنڭ تماميتنى محافظه ايتمشلردر . بوتون اقوام مغلوبه‌يه اڭ مكمل حريت دينيه‌يى بخش ايلمشلردر . بونلرڭ تعقيب ايتدكلرى خط حركت عصرمزڭ بر چوق حكومات مدنيه‌سى ايچون حريت دينيه ومدنيه نامنه اڭ نجيب نمونه اولابيلير . اسلام فاتحلرى عصرى حكومتلردن بعضيلرينڭ يابديغى كبى قادينلرى قيرباچلر آلتنده اولديرمه‌مش ، معصوم عائله‌لرى سيبريانڭ معدن قويولرينه كوندرمه‌مش ، واو قويولرى محافظه ايدن غارديانڭ وحشتنه تسليم ايتمه‌مشلر . ممالك مفتوحه‌ده بولونان فائدلى مؤسسات مدنيه‌نڭ ايشلرينى سكته‌دار ايتمه‌مك كياستنى كوسترمشلردر .

حضرت عمر خلقك وضعيت زراعيه‌سنى اصلاح ورفاهيتنى تأمين ايچون بر چوق تدابير اتخاذ ايتمشدى . اراضى ويركوسى قابل قبول ، معتدل اساسات اوزره تثبيت ايدلمش ، نهر طورلغڭ هرطرفنده صو يوللرى ، قناللر كشاد اولونمشدى .

جمع قرآن

٤

ترتيب آيات توقيفيدر :

ترتيب آياتڭ توقيفى اولديغنده ، وحيه مستند بولنديغنده اجماع واردر . زركشى رهانده ، ابو جعفر بن الزبير مناسباتنده ودها بر چوق علماده مؤلفاتنده بو بابده‌كى اجماعى نقل ايتمكده‌لردر . ترتيب آياتڭ توقيفى اولديغى نصوص واقوال علما ايله‌ده مثبتدر :

۱) زيد بن ثابتڭ (كنا عند النبى صلى الله عليه وسلم نؤلف القرآن من الرقاع) حديثيدر .

۲) سورهٔ انفال ايله سورهٔ برائه آره‌سنده بسملهٔ شريفه قونيلمديغنڭ سببنى ابن عباسڭ سؤالى وحضرت عثمانڭ جوابنى مبين اولان حديثدركه بو قاريده ذكر ايدلمشدى .

۳) بخاريڭ تخريجنه كوره ابن زبير (والذين يتوفون منكم ويذرون ازواجا) آيت كريمه‌سى ديكر بر آيتله منسوخ اولديغى حالده نچون مصحف شريفه يازديڭز ؟ ديه حضرت عثماندن صوريديغنده خليفهٔ مشار اليهڭ (يا ابن اخى لا اغير شيأ منه من مكانه = برادرزاده‌م ! قرآندن بر كلمه‌نڭ يرينى دكيشديرمك بزم حديمزميدر ؟) جوابى .

٤) قاضى ابو بكر باقلانى انتصارنده ديوركه : ترتيب آيات بر امر واجب وحكم لازمدر . جبريل وحى ايله حضرت پيغمبرهٔ كلديكنده (ضعوا آية كذا فى موضع كذا) دير ايدى . مصحف عثمانكه بين الدفتين ، طرف الهيدن منزل اولان جميع قرآنى محتويدر . اثبات

۱] بيزانس ايمپراطورلغندن بو شكلده بحث اولونوردى .

رسمی مقتضای امر الهیدر . منسوخ یعنی بعدالنزول تلاوتیده رفع ایدلمامشدر . مصحف عثمانده نه بر کلمه زیاده ، نه‌ده نقصان واردر . ترتیب ونظمی ، نظم‌الهی و ترتیب رسالتپناهی‌یه توفیقا وقوع بولمشدر. آندن نه مؤخری تقدیم ونه‌ده مقدمی تأخیر ایدلمشدر . امت ، هر آیتك عائد اولدیغی سوره‌لرده‌کی مواضعنی او آیت کریمه کبی ذات رسالتپناهیدن تلقی وضبط ایتمشدر . سور قرآنیه‌یه کلنجه آنكده طرف سامیٔ نبویدن ترتیب بیورلمش اولمسی ، یاخودده بو خدمتی امتنك عهدهٔ کفایتنه براقلمش بولنمسی محتملدر . ایکنجی جهت حقه دها قریبدر .

٥) امام مالك‌ده « انما الف القرآن علی ما کانوا یسمعون من النبی صلی الله علیه وسلم » دیردی .

ترتیب سور توقیفیمیدر ؟ اجتهادیمیدر ؟

جمهور علما ترتیب سورك اجتهادی اولدیغنه قائلدر . امام مالك ایله باقلانی آنلردندر . ترتیب سورك اجتهاد صحابی ایله وقوعنی قبول ایدنلرده اکثر سور شریفه‌نك ینه عهد نبویده بامر رسالتپناهی ترتیب ایدلمش بولندیغنی قبول و اعتراف ایتمکده‌درلر . ابن فارس امام علی ، ابن مسعود وابی بن کعبك مصحفلرنده‌کی ترتیبك تألیف عثمانی‌یه مخالف اولمسیله استدلال ایتمکده‌در . حضرت علینك مصحفنده تاریخ نزوله کوره « اقرأ » سوره‌سیله باشلانوب « سورهٔ مدثر » ، « سورهٔ نون » ، « سورهٔ مزمل » ، « سورهٔ تبت » ، « سورهٔ تکویر » ، « سورهٔ سبح » وبویله‌جه الی آخره المکی والمدنی یازلمشدر . ابن مسعودك مصحفنده اولا « فاتحه » ، صکره « سورهٔ بقره » ، صکره « سورهٔ نساء » ، صکره « سورهٔ آل عمران » محرر ایدی .[1]

قرطبی جامع‌الاحکامنده ، ابن حزم ظاهری فصالنده امام علی ، ابن مسعود ، ابی بن کعبك مصحفلرنده‌کی ترتیبك ترتیب مشهوره مخالفتی عرضهٔ اخیره‌دن مقدمدر دیه رد ایتمکده‌درلر . ابوبکر الانباری ، طیبی ، زرکشی ، بیهقی ترتیب سورك توقیفی اولدیغنی قبول ایدنلردندر.

م . کامل

اجتماعیاتده غربجیلر وبوزغونجیلر :

درجات تحصیلیه‌ده مکتب ، مدرسه فرقی

جهانده متکون هر حادثه ، مطلقا ماضی‌یه عائد بر فعل ، بر حرکتدن متولددر . تعبیر دیکرله هرهانکی ایشك علی‌التسلسل دوام ایده‌ن بر تأثیری ، هر تأثیرك‌ده عکس تأثیری واردر .

قوانین اجتماعیه ، مستقل و بنفسه متحدث بر حادثه قید ایتمیور . وقایع تاریخیه واضحاً ارائه ایدییورکه : بر ملتك حیات سیاسیه واجتماعیه‌سی مختلف فکر جریانلرینك ؛ اداری ، اجرائی انفعالك تأثیراتی آلتنده انقلابات واستحالاته اوغرایور . حاله عائد بتون مسائل دونکی حرکاتك طبیعی نتیجه‌لرندن ، عکسلرندن بشقه برشی دکلدر . یعنی اکیلن بیچیلمکده‌در .

شو حاله نظراً ترديات حاضره‌مزك اسباب و عوامل اصلیه‌سنك کشف وتحلیلنده ماضی بزه رهنمالق ایده‌بیلیر . اساساً نسل حاضرك دینی واجتماعی سقوطنی نظر تلهفله کورمك کافی دکلدر ؛ بلکه لدنیاتیله مرضك جهت حصولنی بیلمك و بو نتیجه‌یه کوره تداوی‌یه چالیشمق لازمکلیر . بوکون عنعنات ملیه ، حسیات دینیه‌مز دوچار ضعف اولیورسه هیچ شبهه یوقدرکه : سنه‌لردنبری تطبیق ایدیلن یا کلیش بر یولك ، سقیم بر تعلیم و تربیه طرزینك جزاسنی چکییورز .

اصول تربیه‌نك ، تربیهٔ ابتدائیه‌نك یکی یتیشن روحلر اوزرنده‌کی تأثیراتی پك بیوکدر . جسماً ، روحاً ، علماً تکمل دوره‌سی اولان کنجلك تشله اك مساعد بر زماندر . سنی کماله کلن بر فرد محیطندن و تلقینات خارجیه‌دن اوقدر متأثر اولماز . لکن هر کوردیکنی و ایشتدیکنی درحال و کمال سهولتله تقلیده قابلیتلی اولدیغی بر هنکامه‌ده خاصهٔ تأثر او قدر قوتلیدرکه : حیاتده بو انطباعاتدن ، بو ایلك تلقیاتدن علی‌الاکثر اك اساسلی و درین ایزلر قالیر..... بوندن طولایی [تحصیل ابتدائیدن باشلایه‌رق علی‌الدرجات صفحات تحصیلیه‌ده] طرز تعلیم و تلقین بتون ملتلرجه تساند و تکامل اجتماعی ایچون اس‌الاساس عد اولنمشدر .

بتون اصول و فروعیله دینی ، ملی ، اجتماعی وجهه‌لرك اك رصین محل تثبیتی مکتبلردر . چوجوقلریمزه ویریله‌جك ایلك تربیه اساسلری نه قدر دیندارانه ، فضیلتکارانه ، و جانلی اولورسه مستقل نسل‌ده او قدر دیندار ، فضیلتکار و متشبث بر حالده یتیشیر . بالعکس کنج روحلره زرق ایدیلن بو موضوعلر محیط و شرائط اجتماعیه‌یه مخالف بولنورسه حیات اجتماعیه تملرینك انهدامی یواش یواش بر امر واقع اولور . عنعنات دینیه وملیه‌سی حقنده اساسلی بر فکر ، متین بر تربیه اکتساب ایده‌مین بر کنج اساساتی محافظه‌یه مقتدر بر سجیه‌یه مالك اوله‌ماز . حرث ملی‌بی ، اجتماعیات اسلامیه‌یی احاطه ایده‌مین بویله بر کنج آتیاً هیئت اجتماعیه‌یه نافع و اونك روحنه موافق حرکاتده بولنه‌میه‌جغی کبی یابانجی مدنیتلرك نقل فضایحنه‌ده آلت اولمق استعدادنده‌در .

ایشته درجات تحصیلیه‌ده متین بر تربیهٔ دینیه وملیه تعقیب ایدیله‌مامسی یوزندن نسل بوزولیور ، اجتماعیاتمز ، ملیتمز ، وجه ممیزنی ، اوصاف مخصوصه‌سنی غیب ایدییور .

تنظیمات خیریه‌دن صکره اصول تربیه و تعلیم حقنده یکی بر فکر

[1] (اتقان ج ، ١ ، ص ، ٦٢ الی ٦٤) عینی (ج ، ٩ ص ، ٣١١ .

حاصل اولمشدی . بو فکره نظراً دینی و عامی مکتبلرك تفریقی صورتیله برمسلك فرقی احداث اولونیوردی. حالبوکه اسلامیت حیات علمیه وتحصیلیه‌سی اوزمانه قدر دین‌ایله علمی تفریق ایتمه‌مش، علمامز، حکمامز، اداره آدملرمز هم ديندار ، هم‌ده عالم اوله‌رق یتیشمشدی. فاتحك دارالعلومی‌ده بویله ایدی . تربیهٔ دینیه اس‌الاساس ایدی . بر طبیب ، بر مهندس ، بر معمار ، بر عسکر مسلکلرینك آدمی اولمغله برابر هرشیدن اول مسلمانلغی روح و فلسفه‌سیله اوکره‌نیردی . اختصاص مکتبلرنده (فاتح دارالعلومنك لسان ، طبیعات ، طب وفن شعبه‌لری) بیله بو جهت اصلا اهمال ایدلمزدی . صوك عصرلرده مدرسه‌لرده علمه اهمیت‌ویرلمز اولدی. بتون تعلیم‌وتربیه همان‌منحصراً دینیاته عائد قالدی . دین مینمز علمی امر ایتدیکی حالده بوکا لزومی قدر اعتنا ایدلمه‌مسی علمامزی زمانك ترقیاته عائد معلوماتدن ، نشر دین‌ومدافعهٔ شریعت ایچون بواك لازملی سلاحدن محروم براقدی...

اسلافمز خطانك خواجه‌لقده دکل، بلکه مدرسه اصول تدریسنك سقامتنده اولدیغنی ادراك ایتمه‌مشلر اوله‌جق‌که : اورته‌یه برمکتب مدرسه تصنیفی چیقدی . وده‌نیلدی‌که : « مدرسه‌دن چیقانلر طرق علمیه‌یه انتساب ایتسونلر ، دیکر صنوف اجتماعیه‌مزی مکتبلردن یتشدیرهلم . » حالبوکه بومسئله‌ده مدرسه طرزینه‌عائد خطا ینه تکرار ایدلدی . بوسفر مکتبلرده دینیات وتربیهٔ دینیه اساسی ایکنجی‌درجه‌یه براقیله‌رق علوم وفنونه برموقع بخش ایدلدی . لکن بونکله مهم بر انقلاب یاپلمش اولمدی . بلکه مدرسه‌ده تحصیل کورنلر فنوندن ، مکتبده‌کیلرده دینیاتدن مطلوب درجه‌ده معلوماتدار اوله‌مدیلر . بالنتیجه اسلامیت آرزو ایلدیکی علمادن ، دیندار متفننلردن محروم قالدی .

حرث ملینك مثبت بر طرزده فکرلره نقش ایدیله‌بیلمسی هرشیدن اول تربیهٔ دینیه‌یه متوقفدر . بونی‌ده یاپه‌جق علم آدملرمز ، معلملرمزدر . اکر تربیه متخصصلرمز متین برسجیهٔ دینیه صاحبی اولماز ، عنعنات و اساساتمزك قوتنه قانع بولنمازلرسه بونلرك یتیشدیره‌جکلری کنجلرده شعورلی‌ویوکسك برتنور فکری‌یه مالك اوله‌مازلر . مکتبلرمزده تربیهٔ اسلامیه ، عنعنات اسلامیه‌یه موقع اصلیسنی ویرمدکجه نسلك تقویه‌سنه ، هیئت اجتماعیه‌مزك محافظهٔ رصانت ایده‌بیلمسنه امکان متصور دکلدر .

ابتدائی تحصیلنده ـ که تلقین وتأثیر اعتباریله اك مساعد برصفحه‌در ـ پروغراملر پك ناقصدر . هفته‌ده ایکیشر اوچر ساعت قرآن کریم وعلوم دینیه تدریساتی‌معین برشکل‌واهتمامله کوستریلدیکندن مقصدی تأمینه کافی کلمز . بودرسلرك ساعتلرینی زیاده‌لشدیرمکله برابر بتون معلملر طرز تربیه وتعلیمده دینداراغی شخصلرنده متجلی برنمونه شکلنده طلبه‌لرینه کوستره‌بیلملیدرلر . مع‌التأسف اویله شیلر ایشیدیيورزکه : طلبه‌لر بالعکس دینسزلکه عائد تلقیلری ینه‌معلملرندن آلیورلر . دها ایلك مرحله‌ده بو تازه ومعصوم روحلر زهرلنیور .

تربیه متخصصلرمزه صورارزکه : مکتبلرمزده سجیه واخلاق یوکسه‌لمشمیدر ؟ عجبا کنجلر دیندار ، متخلق ، متین اوله‌رقمی یتیشیور ؟ یوقسه کچن هرسنه دها متلون ، دها آز صلابتکار ومحیطك دها آز آدمی برنسلمی یتشدیریيور ؟ چوق کمسه‌لردن ایشیتدك ، وکوردك‌که : شکل تربیه وطرز تدریس بوکون سجیه‌سز ، رصانتسز برکنجلك حاضرلیيور . ایلك تلقیلری کندی محیطنه ، عنعناتنه‌وقدر غیرمساعداولان‌برطلبه مستقبلده ملتنك، اسلامیتك مدافعی اوله‌بیلیرمی؟

غربجیلق : رومانلر، تیاترو، سینمالر، کنج قیز رسملری، عشق مکتوبلری ابتدائی صنفلرینك دماغلرینی درسلردن چوق فضله اشغال ایدن بر ردیفه‌در . باجاق قدر مکتب چوجقلرینك کندی آره‌لرنده کوروشدکلرینه هیچ دقت ایتمه‌دیکزمی؟ بونلرك حیاته نصل برنظرله باقدقلرینی ، طرز معاشرتلرینی، تربیه‌لرینی متأثر اوله‌دن تدقیق ممکن دکلدر . عالی تحصیلده‌ده بتون بو نواقص وخطالر دها شمول‌لی برطرزده موجوددر .

هرشیدن ، معلوماتدن ، فندن اول لازم اولان سجیه بحثنده مکتبلرمز پك کریده‌در . مملکتمزده موجود مؤسسات علمیهٔ اجنبیه‌نك اصول تعلیم وتربیه‌لرینی سطحی برنظرله تدقیق ایدرسه‌ك تربیهٔ دینیه‌یه ایدیلن اهتماماتی درحال کوروروز . درسلره آیین دینی ایله مباشرت اولنور . طلبه صیق صیق کلیسایه سوق اولنور . خرستیانلغه عائد قونفرانسلر ویریلور . وطلبه‌نك احوال وجدانیه‌سی خطوه بخطوه تعقیب اولنور . دیمك‌که بو مؤسسات دینی تربیه‌دن برشیلر بکله‌یور . هرکون تکرار ایدیلن « غربجیلق » ترانه‌سنه رغماً اونلرك اصول تربیه‌ده اساس اتخاذ ایتدکلری شکل دینی نیچون کورلمیور ؟ حساً ، روحاً ، تاریخاً ، جسماً مسلمان اولدیغمز واساس دیانتمزی هرشیئك فوقنده طوتمقلغمز لازمکلدیکی ، نسلی دیندار اوله‌رق یتشدیرمك وظیفه‌مز اولدیغی حالده بولازمه‌یی هم دینمز اولمیانلرده کورمك بزم ایچون برشین دکلمیدر ؟ . . . . .

اساساتمز شریعتمز بزه دیندارلغی وبوصورتله اك بیوك سعادتك استحصالنی امر ایدرکن معشوقهٔ آماللرمزدن اوزاقلاشمق فکری انسانیت روحنی طانمیان بر فرد ایچون پك کران کلیر . جناب‌حقك بخش ایلدیکی خاصهٔ ممیزه وتعقلدن بر نبذه‌جك اولسون نصیبه دار اولانلر بونی قبول ایده‌مزلر .

ایکنجی و پك مهم بر مسئله‌ده : تدریساته اساس اوله‌جق کتابلرك طرز انتخابیدر . وقتیله اسلام عالمنك مبذولیتله یتشدیردیکی

مؤلفلر قحطه اوغرامش اوله‌جق‌که: مکتب کتابلرمز - پك آز مستثناسیله - عمومیتله اجنبی مؤلفاتندن بالترجمه اقتباس اولنمشدر. بر فرانسز چوجغی ایچون یازیلان هرهانکی بر کتاب؛ روحمزه، حسمزه یابانجی قالیر. بزم ایچون حس ملی، حس دینی اساس اتخاذ اولنه‌رق تألیف ومحیطك شرائطنه توفیقاً تدوین اولنان کتابلر لازمدر. مثلا فرانسزجه‌دن ترجمه ایدیلن قرائت کتابلرنده «اختیار عسکر» موضوعلی پارچه‌دن بر مسلمان چوجوغنك تحسسی تام ومکمل اوله‌ماز. چونکه بزم عسکرلکمز دها بشقه روحلری احتوا ایدر. بر فرانسز عسکرلکده، وطن مدافعه‌سندن متولد شان وشرفی دوشونور. حالبوکه بر مسلمان بو وظیفه‌یی شهیدلکه موعود اولان اك بیوك ومقدس بر خدمت اوله‌رق تلقی ایدر. ایشته بتون بو ترجمه کتابلر روحمزه، حسمزه بو قدر یابانجیدر. بوندن دولایی یاورولرمزك استقامت عرفانی اجنبی اجتماعیاتنه دوغری سوروکله‌نیور.

اجنبی مکتبلرینك چوجقلرمزه [اساسلرمزدن اوزاقلاشدیرمق ایچون] اجرا ایلدیکی تأثیراتك‌ده اهمیتی پك بیوکدر. آمریقادن، اوروپادن اختیار زحمت وکلفت ایده‌رك مملکتمزه صوقولان بو مؤسسه‌لر بزم قارا کوزلرمز ایچون فداکارلق ایتمکه کلمه‌مشلردر. اجنبی مکتبلرینه تودیع ایدیلن اولادلرمز غرب روحیله وبالطبع خرستیانلق عنعناتیله آلوده اوله‌رق یتیشیور. او درجه‌ده‌که، هیئت اجتماعیه‌مزی تحقیره، تزییفه قدر ایلری کیدییورلر.

مقصدمزك مسلمان اوله‌رق یشامق وآنجق بو اساسات داخلنده یوکسلمك اولدیغنی، بش اون بدبخت نه یاپارسه یاپسون، بو غایه‌دن انحراف ایتمك بزم ایچون ممکن اولمدیغنی تثبیت ایتدکدن صکره بو بابده افراد ملت وحکومته توجه ایدن مهم وحیاتی وظیفه‌لری‌ده اهمال ایتمه‌مك ایجاب ایدر.

سنه‌لردنبری جهان کفر والحاده قارشی نور اسلامی یالکز ایمانیله، وجدانیله، قرآنیله مدافعه واك نهایت حقوق مشروعه‌مزی فعلاً استحصاله موفق اولان محترم حکومتمزك انشاءالله صلحك تحققندن صکره مکتب پروغراملرینی اساسلی صورتده اصلاح، تربیهٔ دینیه وملیه‌یی درجات تحصیلیه‌ده یگانه غایه تلقی، مکتب کتابلرینی روح وعنعناتمزه موافق بر شکلده تجدید واسلامیت اجتماعیاتی، علمیاتی یوکسه‌لته‌جك تدابیری اتخاذ وبو صورتله بتون اسلام عالمنك علم وعرفان ساحه‌سنده‌ده پیشواسی اولمق سعادتنی احراز ایده‌جکنه شبهه یوقدر.

روح ملتك ترجمانی اولان محترم ملت وکیللرمزك بو نقطه‌لری اصلا اهمال ایتمیه‌جکلرینه اعتمادمز ایسه بر کمالدر.

اولیای اطفال‌ده یاورولرینی اجنبی ویابانجی محیطلره تودیع ایتمه‌مك کیاستنی کوستررلر، اولادلرینی دیندار اوله‌رق یتشدیرمکه عزم ایدرلرسه اك مقدس ووطنی بر وظیفه ایفا ایتمش اولورلر. یاشامق، مسلمان قالمق، اسلامیت قوت وشوکتنی ادامه ایتدیرمك ایچون مطلقا بونلری یاپمغه مجبورز. یوقسه فلاکتدن، تفسخ اجتماعیدن - معاذالله تعالی - قورتیله‌مزه امکان یوقدر.

حسن حکمت

مکتبلرده

بحران اخلاقی

طنین غزته‌سی بو هفته‌کی نسخه‌لرینك برنده کوندن کونه انحطاطه دوغرو کیدن غلطه سرای سلطانیسی حقنده چوق شایان دقت بر مقاله نشر ایتدی. اخلاقه تعلق ایدن قسملرینی عیناً نقل ایدیلم. «طنین» دییورکه:

«اك کزیده مکتبلریمزك داخلدن وخارجدن کلن بر تسیب واهمال نتیجه‌سی اوله‌رق انحطاطه طوغرو کیتدکلرینی بیلیورز. بونك اك بارز مثالی غلطه سرای سلطانیسیدر. بر زمانلر استانبولك اك یوکسك ومعتنا عرفان مؤسسه‌لرندن اولان بو مکتب نهایت بوکون حقیقةً هانکی نقطه‌دن باقیلسه اسف وألم تولید ایدن وضعیته دوشمشدر. بوکون فرانسزجه شویله دورسون، تورکجه تحصیل بیله صوك درجه ناقص، هله طلبه‌نك اخلاق وانضباطی مسئله‌لری یاری آغلاتوب اغیاری کولدوره‌جك قدر بوزوقدر. بونلری کندی عندی مطالعه ویا بر قاچ عائله رئیسنك شکایتی اوزرینه دکل، اك صلاحیتدار ومسئول مقاملرك اعتراف وشهادتلریله یازییورز.

«شوراسنی محقق اوله‌رق ادعا ایده‌بیلیرزکه غلطه سرای سلطانیسی نه ماضیسنده‌کی همت وعلو مقصدله، نه‌ده حالاً یاپیلمقده اولان فداکارلقلرله اصلا متناسب اولمایه‌جق بر درکهٔ تحصیله دوشمشدر.

«هیئت تعلیمیه حقنده طویدیغمز حس رعایته خلل کلمکسزین سویله‌یه‌بیلیرزکه معلملر وظیفه‌لرینی کندیلرندن بکله‌نیلن اعتنا دائره‌سنده یاپمایورلر. طلبه تقیدسز وتفتیشسز قالدقلرینی کوره‌رك اکتساب عرفانه چالیشمایور، هیئت اداره مکتبك اك مهم ایتی تحصیل اولدیغنی اونوتمش کبی بر قیدسزلك ایچنده یووارلانوب کیدیور.

«مع مافیه مکتبده حکم سورن یولسزلغك اك فجیعی انضباط خصوصنده‌کی تقیدسزلکدر. متعدد شهادتلرله بیلیورزکه طلبه‌دن بر چوقلری مبصرلرك غفلت ومسامحه‌سندن، امر تفتیشك فقدان نقصانندن جسارت آله‌رق مثلا دیوارلره چیوی چاقق وبونلره باصه‌رق مکتب خارجنه آشمق صورتیله کیجه‌لری چیقیورلر، اوسمتك کوتو

یرلرینه کیده‌رك عیش ونوش ایله وقت کچیرییورلر ، صباحه یقین ینه عینی واسطه ایله مکتبه کیرییورلر . بونلر کوروله‌یورسه مکتبده اداره قالمامش دیمکدر ؛ کوروله‌یورده مسامحه ایدیلیورسه بو مسامحه‌کارلر مربیلکك الك ابتدائی اوصافندن‌ده محروم وعادتا کنجلکه دشمن انسانلردر .

« غلطه سرای سلطانیسی بوکونکی حالیله صویی کسیلمش بر آغاج کبی قورومقده‌در . تحصیل ، تربیه ، صحت ، انتظام وانضباط ، اخلاق واطوار خصوصلرنده هرکون بر اولکندن دها دوشکون کیده‌جك ایسه اولاد وطندن بیك قدرینی اورایه طوپلامقده وکنج عمرلرك الك عزیز وقیمتلی سنه‌لرینی هدر ایتمکده نه فائده وار ؟ »

بر سلطانی مکتبنده بحران اخلاقینك بو درجه‌لره واردیغنه طوغروسی حیرت وتأسف ایتمه‌مك قابل دکلدر . طلبه‌لر کیجه‌لری دیوارلره چیویلر چاقه‌رق مکتب خارجنه آتلیورلر ، او سمتك کوتو یرلرینه کیده‌رك عیش ونوش ایله وقت کچیرییورلر ، صباحه یاقین‌ده ینه دیوارلری آشه‌رق مکتبه کلیورلر ! . . . بونك صحیح اولدیغنه انسان عادتا اینانه‌مایور . لکن طنین غزته‌سی بو معلومات ومستخبراتی « الك صلاحیتدار ومسئول مقاملرك اعتراف وشهادتلرینه » استناد ایتدیرییور . دیمك که طوغرودر .

شو حالده مسئله حقیقةً پك فجیع بر صفحه‌یه کیرمش دیمکدر . درحال بونك چاره‌سنه باقمق ایجاب ایدر . بو کون کیجه‌لری دیوارلر آشان ، عیش ونوش عالملرنده صباحلایان طلبه یارین بو زواللی ملتك باشنه کچه‌رك اوکا مربیلك ایده‌جکدر ! بالطبع بو طلبه‌لر یارین یا معلم اوله‌جقلر ، بر چوق اولاد وطنی تحت تربیه‌لرینه آله‌جقلر ؛ یاخود بر منصبه کچه‌رك ملتك مقدراتنده عامل اوله‌جقلر . پکی ، بویله یتیشن طلبه‌دن آتیده ملته نه خیر کله‌بیلیر ؟ بویله کنجلرك هم کندی عاقبتلری خسرانله نتیجه‌لنیر ، هم‌ده ملتك اونلردن چکمه‌یه‌جکی ضرر قالماز .

کنج مکتب طلبه‌لرینك بودرجه اخلاق دوشکونلکی کوسترملری جداً تأسف اولونه‌جق ، آغلانه‌جق بر حالدر . بر شیئی ییقمق قولای ، فقط یرینه هیچ بر شی قویه‌مامق فلاکتدر . ایشته قلبلرده دین حسلری کوشه‌دکدن ، عائله‌لرده ومکتبلرده تربیهٔ دینیه زواله یوز طوتدقدن صوکره آرتیق کنج نفسلری طوته‌جق هیچ بر باغ قالماز ، چوزولور کیدر . دیوارلردن‌ده آشار ، عشرت‌ده ایدر ، کوتو یرلره‌ده کیدر ، درلو درلو مردارخسته‌لقلرده آلیر . آتیده ملته بلاده کسیلیر .

اونك ایچون معارف وکالتی مکتبلرده اخلاق مسئله‌سنه ، تربیهٔ دینیه نقطه‌سنه نه قدر اهمیت ویرسه او درجه اصابت ایتمش اولور . باشقه چارهٔ سلامت یوقدر . انسانلر ایچون مطلقا بر ضابطهٔ معنویه لازمدر . بو ، ضعفه اوغرادیغی کون مادی هیچ بر قوت اونك یرینه قائم اوله‌ماز . دمیر قاپولره کلید اورسه‌کز او ، ینه ایشته بویله چیوی چاقه‌رق قلعه کبی دیوارلری آشار ، ینه یاپه‌جغنی یاپار .

لکن اونلرده قباحت یوقدر . بوتون مسئولیت ، کنج دماغلری یکی بر طاقم نظریه‌لرله زهرله‌ینلرده‌در . کنجلری هرقیددن آزاده بو قدر باشی بوش یتشدیرمه‌نك ایی نتیجه‌لر ویرمه‌یه‌جکی بللی بر شیدی . شمدی بو حاله کلدکدن صوکره اصلاحه چالیشیکز باقه‌لم ، نه قدر موفق اوله‌بیله‌جکسکز . مع‌مافیه تربیهٔ دینیه‌یه صاریلمازسه‌ق بو فسادك ، بو ضلالتك اوکنه کچمه‌نك هیچ‌ده امکانی یوقدر . اونك ایچون ایشه اوزادن باشلامق لازمدر . هیچ اولمازسه ، نسل آتی‌یی قورتاره‌بیله‌لم .

سینه‌مالرك مراقبه‌سی

حسیات وعنعنات اسلامیه‌یی رنجیده ایده‌بیلمکدن وقایه خصوصنده حکومت ملیه‌مزك شایان شکران بر تبلیغی

اخیراً اجرا وکیللری هیئتی ریاست جلیله‌سنك تبلیغی اوزرینه داخلیه وکالتی بالعموم ولایتلرله لوالره بروجه آتی بر تعمیم کوندرمشدر :

« انبیای عظام حضراتنه عائد مناقب و احوال تاریخیه‌نك بعض محللرده سینه‌مالرله تشهیر و ارائه ایدلمکده و بونك بین الاسلام تأثرات وغلیانی موجب اولمقده بولندیغی اشعارات واقعه‌دن آکلاشلمقده‌در . حسیات وعنعنات اسلامیه‌یی رنجیده ایده‌جك فیلملرك کوستریله‌سی قطعیاً قابل اولمادیغندن بعدما کرك خارجدن ادخال و کرك داخلده اعمال ایدیله‌جك سینه‌ما فیلملرینك انظار عمومیه‌یه وضعندن اول حکومتك نظر مراقبه‌سندن کچیریله‌سنك تأمینی لزومی اجرا وکیللری هیئتی ریاست جلیله‌سندن تبلیغ بیورلمشدر . جزا قانوننك ۹۹ نجی ماده‌سی اوچنجی ذیلی موجبنجه رعایت ایدلمه‌سی لازمکلن بعض قواعد حقنده‌کی ۲۸ شباط ۳۳۸ تاریخلی قرارنامه‌نك دردنجی ماده‌سنده ، ممالك عثمانیه‌ده طانمش اولان ادیان و مذاهبدن برینی تزییف وتحقیر ایدن و آداب واخلاق عمومیه‌یه مخالف وآسایش مملکته مضر بولنان پیه‌سلرك موقع تماشایه وضعی وبشنجی ماده‌سنده ادیان موجوده آداب واجابنه مخالف وغلیانی محرك احواله علناً جرأتك ممنوع اولدیغی مصرح بولونمش و فیلملر وضع صحنه ایدیلن تمثیلاتدن معدود اولمق اعتباریله پیه‌سلر حقنده‌کی اصول معاینه‌یه تابع طوتولماسی لازمکله‌جکنه کوره بعدما سینه‌ما فیلملرینك قبل الارائه معاینه ایدیلمه‌سی وخلاف قرار وتبلیغات حرکات وقوعنده تعقیبات قانونیه اجرا اولونه‌رق اسباب منع حقنده‌ده وکالته معلومات اعطاسی تعمیماً تبلیغ اولنور . »

حكومت ملیه‌مزك بو تبلیغندن طولایی بوتون مسلمانلرك پك زیاده ممنون ومتشكر قاله‌جقلرینه شبهه یوقدر . زیرا منفعتلرینه ویا ذوق وكیفلرینه دوشكون برطاقم كیمسه‌لر ایشی اودرجه‌یه كتیرمشلردی‌كه بواحوال قارشوسنده مسلمان قلبلرینك اك درین تأثرلرله، اك آجیقلی ألملرله صیزلامامسی ممكن دكلدی ؛ آرتیق اك اهمیت ویریله‌ین شی « حسیات وعنعنات اسلامیه » اولمشدی . صانكه بوخصوصده بایانسز بر حریت ویریلمش كبی هركس ایسته‌دیكنی یاپمقده كندیسنی حریت مطلقه صاحبی عد ایدییوردی . یاناق اوطه‌لرنده جریان ایدن احوالی سینه‌مالرده كوسترمك ، هم‌ده كنج قیزلرله اركككره برلكده اوله‌رق تشهیر ایتمك آز كلمش‌ده اك صوكره پیغمبرلری‌ده سینه‌مالره كچیرمه‌یه باشلامشلر . آرتیق نظرلرنده (عفت و ناموس) ك قیمتی پاچاورا درجه‌سنه كلدكدن صوكره منفعت شخصیه‌لرینی تأمین ایچون مقدسات ایله استخفافه قدر قالقیشمشلر . معاذاه یا دها ، اوچ سنه استانبول حاكمیت اسلامیه‌دن جدا قالسه‌یدی نه اولوردی ؟ هیچ شبهه یوق ، آرتیق مسلمان قالمق ایسته‌ینلر ایچون بورالرده اوطورمق قابل اولمازدی . هركون كوزی اوكنده ناموسنك ، مقدساتنك ، حسیاتنك ، عنعناتنك چیكنه‌ندیكنی ، پامال حقارت اولدیغنی ، وسیلهٔ منفعت اتخاذایدلدیكنی كوروب‌ده یاشامه‌نك امكانی وارمیدی ؟ مادام‌كه آرتیق مسلمانلرك حسیات وعنعنات اسلامیه‌لرینی رنجیده ایدیلمكدن وقایه ایده‌جك بر قوت قالمامشدی ، حقیقی مسلمانلر بورالرده ناصیل بارینه‌بیلیرلردی ؟

اوچ سنه ظرفنده استانبولك بوحاله كلمسندن مسئول اولان دور سابق حكومتی بالكز انسانلر نظرنده دكل ، عندالله دخی پك عظیم وباله كرفتار اولمشدر . هرشیئی باشی‌بوش براقمش . تیاترولر ، سینه‌مالر ذره‌قدر اخلاق قیدیله مقیداولمایه لزوم كورمه‌مشلر ؛ ایسته‌دكاری اویونی اویناه‌مشلر ، ایسته‌دكاری فیلملری كوسترمشلر . برطاقیم كنج بكلر عائله‌لرینك ، یاخود بكندكاری مسلمان خانمنك قولندن طوتوب تیاترولره ، سینه‌مالره ، بیراخانه‌لره برلكده كوتورمشلر ؛ اسلام عموخانه‌لری تا محله‌لره قدر طاشمش ؛ وثیقه‌لی اسلام قادینلرینك عددی توبلری اوربرته‌جك مقداره بالغ اولمش . اجنبی اشغالی آلتنده ناموسدن ، عفتدن ، مستحسن عادتلردن ، مقدس حسلردن ، الحاصل فضیلت نامنه نه‌وارسه هپسندن تجرد ایدن برطاقیم ارباب سفاهت ، مسلمانلرك « حسیات وعنعنات اسلامیه‌سنی رنجیده » ایتمك شویله دورسون ، مسلمانلری قهر ایده‌جك احواله جرأتدن بیله كری طورمامشلر ؛ مثلا برمسلمان قادینی براجنبی ضابطنك قولنده مسلمانلر آره‌سندن اوبله غرور واستخفافلرله كچرمش‌كه زواللی مسلمانلر ایچون یرك دیبنه كچمك اوستنده یاشامقدن یك قات خیرلی تلقی ایدیلیرمش .. الحاصل هركس باشی‌بوش قالمش ، فطرتی بوزوق اولانلر ایپدن قازیقدن قورتولمش كبی نه آداب عمومیه دیمشلر ، نه‌اخلاق طانیمشلر ، نه‌ده‌مقدسات بیلمشلر ... یاپمادق رذالت براقمامشلر .

ایشته حكومت ملیه‌مز استانبوله كلدیكی زمان بویله برطاقیم مناسبتسز احوال قارشوسنده قالمش وبالطبع صوك درجه متأثر اوله‌رق تدریجی بر صورتده بو فنالقلرك اوكنه كچمه‌یه عزم ایتمشدر . ایشته بالاده‌كی تبلیغ بوعزمك آثار تأییدیه‌سیدر .

هركس شونی بیلملیدركه « حسیات وعنعنات اسلامیه‌یی رنجیده » ایدیلمكدن وقایه ، « آداب واخلاق عمومیه‌یه مخالف احواله » ممانعت اونه‌دن بری بویوك ملت مجلسنك عمدهٔ اساسیه‌سیدر . مسكراتی قالدیرمش ، قماری منع ایتمش ، فحشی‌ده كلیاً قالدیرمق اوزره تشبثات لازمه‌ده بولونمش [١] ، دها برطاقیم فنالقلرك اوكنه كچه‌جك تدابیر لازمه‌یی اتخاذ ایتمشدر . بعض غزته‌لر هرنه‌دنسه بویوك ملت مجلسنك بو خدمات مبروره‌سندن بحث ایتمك ایسته‌مزلر ؛ مجلس ملی‌یی كندی كیفلرینه ، كندی پرنسیبلرینه كوره خلقه طانیتمق یولنی طوتیورلر وبویوزدن خلاف ماوقع بر طاقیم ذهابلر حصوله كلیور .

ایشته بو اعتبارله بویوك ملت مجلسی حكومتنك بوتبلیغی بر قیمت واهمیت مخصوصه‌یی حائزدر . آرتیق هركس بیلسون‌كه حسیات‌وعنعنات اسلامیه‌یی رنجیده ایتمه‌یه ، ادیان ومذاهبدن برینی تزییف وتحقیره ، آداب واخلاق عمومیه‌یه ، ادیان موجوده آداب وایجابنه مخالف احواله جرأته هیچ كیمسه‌نك حقی یوقدر . ان‌شاءالله بعدما حكومت ملیه‌مزك مراقبه‌سنه تابع اوله‌جق اولان سینه‌مالرده حسیات‌وعنعنات اسلامیه‌یه ، آداب واخلاق عمومیه‌یه مخالف فیلملر كوروله‌میه‌جك وتیاترولرده‌كی مناسبتسزلكلرك ، ارككلرك قادینلرله برلكده دواملری كبی آداب اسلامیه‌یه كلیاً مخالف احوالك‌ده اوكنه كچیله‌جكدر . آداب واخلاق اسلامیه‌مزی هر درلو خللدن وقایه‌یه چالیشانلرك بو خصوصده موفقیتنی تمنی ایتمك هرمسلمانك بورجیدر .

معارفك حالی

مجلس عمومیٔ ولایتك بو هفته انعقاد ایدن صوك جلسه‌لری استانبول معارف بودجه‌سی طولاییسیله شدتلی مناقشه وتنقیدلرله كچمشدر . بوتون یومی مطبوعاتك موضوع بحث ایتدیكی بو مناقشات وتنقیدات آره‌سنده بعض مسئله‌لر بزم‌ده نظر دقتمزی جلب ایتدی . اونلری شیمدیلك خلاصةً قید ایتمه‌یی مناسب كوردك .

[١] توركیاده كرك عمومی ، كرك خصوصی فحشك ممنوعیتنه دائر متعدد مبعوثلر طرفندن حاضرلانان لایحهٔ قانونیه عائد اولدیغی انجمنلردن كچه‌رك هیئت عمومیه‌ده مذاكره اولونه‌بیله‌جك برراده‌یه كلمشدی . اكر مجلس دوام ایتسه‌یدی ، هیچ شبهه یوق بوكون فحش‌ده ممنوعات قانونیه صیره‌سنه كیرمش اوله‌جقدی . ان‌شاءالله بو بویوك امرخیری‌ده ایكنجی مجلس ملی یاپمه‌یه موفق اوله‌جقدر .

تحصیل کیندکجه فنالاشیور :

مجلس عمومی اعضاسندن علی بك دییورلرکه : « بوکون کرك کندی تدقیقاتم نتیجه‌سنده ، کرك برچوق معلملرك وارباب اختصاصك واولیای اطفالك نتیجهٔ تدقیقاتنه مراجعت ایدرك اوکرندم که مکتبلرمزده بوکونکی تحصیل اون سنه اولکی تحصیلدن دها فنادر. چوجقلر برشی اوکرنمه‌دن چیقیورلر. » علی بك افندی بو بیاناتیله اك مهم برمسئله‌یی اورته‌یه آتمش بولونیورلر. تحصیل ابتدائی معارفك تملیدر. اکر بو بوزوق ایسه وکوندن کونه فنالاشیورسه هرشیدن اول بونی اصلاح ایده‌جك تدابیره توسل ایتمك اقتضا ایدر. بوخصوصده نه قدر فداکارلق ایدلسه آزدر. ابتدائی تحصیلك بوزوقلغندن حاصل اوله‌جق ضررلر، تالی ، سلطانی تحصیلك بوزوقلغندن متولد ضررلره نسبتله دها بویوك ومؤثردر .

علی بك افندی اداره ، صحت ، تربیه ، تعلیم وتدریس نقطهٔ نظرلرندن اولان بوزوقلقلری ایضاح ایتدکدن صوکره بونلره قارشی یاپلمسی لازم کلن تدبیرلری ده کوسترمش و والی بك افندی ده مومی الیهك بو فکرلرینه اشتراك ایتمشدر .

فرانسزجه تدریساتك الغاسی :

بومسئله ، مجلسده شدتلی مناقشاته سببیت ویرمشدر . اعضادن علی حید بك ابتدائی نمونه مکتبلرندن فرانسزجه تدریساتك الغاسنی تکلیف ایتمش و والی بك افندی ده بوکا مظاهرت ایلمشدر . والی حیدر بك افندی برکنجك فضله لسان بیلمسی ذکاسنه هیچ بر تأثیر اجرا ایده‌میه‌جکنی، بزده‌کی کنجلرك هپ مأموریت حیاتنه آتیلدیغنی، مکاتب ابتدائیه‌ده‌کی فرانسزجه تدریساتك طلبه‌نك ذهننی یورمقدن باشقه برشیئه یارامادیغنی، مقصد هرکسه لسان اوکرتمك اولمادیغنی، چوجق اکر تحصیل عالی کوره‌جکسه او زمان لسان اوکره‌نه‌جکنی سویلمش وفرانسزجه تدریساتك قالدیرلمسی پك موافق اوله‌جغنی ایلری سورمشدر . معارف مدیری صفوت بك ابتدائیلردن فرانسزجه‌نك قالقماسی علیهنده چوق مدافعاتده بولونمش‌سه‌ده مجلس عمومیٔ ولایت فرانسزجه تدریساتك الغاسی حقنده‌کی تکلیفی اکثریت عظیمه ایله قبول ایلمشدر .

خالد ضیا بك بو قراری متعاقب اوزون بیاناتده بولونه‌رق مکاتب ابتدائیه‌دن فرانسزجه‌نك بوس‌بوتون الغاسی منطقسز اولدیغنی ایضاح ایلمش وهیچ اولمازسه استانبولك مختلف محللرنده‌کی نمونه مکتبلرندن بشنده فرانسزجه تدریساته دوام ایدلمسنی تکلیف ایتمش وبو تکلیف ناصلسه‌رد ایدیلیه‌رك بوخصوصده معارف مدیریتنه صلاحیت ویریلمشدر.

مکاتب ابتدائیه‌ده لسان اجنبی تحصیل اولونماسنك منطقسزلغنی طوغروسی بز آکلایه‌مادق . بزم بیلدیکمزه کوره دنیاده دولت تشکیل ایدن هیچ برملت یوقدر که ابتدائی مکتبلرنده اجنبی لسانی تحصیل ایتدیرمش اولسون . یالکز مستملکه حالنده بولونان ملتلرك ابتدائی مکتبلرنده او مستملکه صاحبی اولان دولتك لسانی مجبوری اوله‌رق تحصیل ایتدیریلمکده‌در . اکر تورکیاده مستملکات ملتلرینه قیاس اولونورسه اوباشقه ! فرانسه‌یه قارشی بو قدر مجلوبیتك معناسی نه‌در، آکلاشیله‌مایور. باخصوص بزی اك مدهش براسارت مالیه واقتصادیه جنبری ایچینه صوقمق ایسته‌دیکی شو زمانده !

اوت ، اورته‌ده برمنطقسزلق وار . فقط هرحالده بو منطقسزلق مکاتب ابتدائیه‌ده اجنبی لساننك لزومی ایلرو سورولمسنده اولسه کرکدر .

قرآن وعلوم دینیه درسلری :

هاشم بك ده قرآن کریم وعلوم دینیه درسلرینك اختصاص درسلری میاننده تفریق ایدیلدیکنی وبو تفریقك سببنی آکلایه‌مادیغنی ، دیکر معلملرك بو درسلری نیچون اوقوتمادقلرینی صورمش؛ اعضادن اسماعیل حقی بك ده مکتبلری کزدیکنی ، حقیقةً مع الاسف بعض معلملرك بو درسلری آرزو ایدیلدیکی شکلده اوقوتمادقلرینی سویله‌مشدر . معارف مدیری صفوت بك ایسه بو درسلرك دارالمعلمینده معلم نامزدلرینه ایجه تدریسی ایچون تشبث ایتدیکنی وپروغرامه بو درسلر ایچون فضله ساعت علاوه ایدیلدیکنی بیان ایتمشدر .

مقدما بو درسلر دارالمعلمینده پك کوزل کوستریلیوردی واسکی دارالمعلمین مأذونلری علوم دینیه‌یی اك ای برصورتده تدریس ایده‌بیلیورلردی. فقط صوکره‌لری، بالخاصه ساطع بك دارالمعلمین باشنه کچدکدن صوکره اویله مهم اولان مؤسسه‌مزده مع التأسف بویله تنفید ومؤاخذه اولونه‌جق برحاله کلدی. انشاالله معارف مدیری بو مؤسسهٔ عرفانمزك ده اصلاح وترقیسنه موفق اولورلر.

مکتب صنایع — دارالالحان :

مجلس عمومیٔ ولایتك شایان دقت اولان قرارلرندن بری ده ۹۰,۰۰۰ لیرا وضع ایدیلن مکتب صنایع بودجه‌سنك ۶۰,۰۰۰ لیرایه تنزیلی ایله دارالالحان بودجه‌سنك ۲۵,۰۰۰ [بر روایته کوره ۳۸,۰۰۰، دیکر برغزته‌نك روایتنه کوره‌ده ۴۸,۰۰۰] لیرایه ابلاغیدر.

بزم نه قفاده اولدیغمزی کوسترمك ایچون بو رقملرك بلاغتی کافیدر . بو کونکی ترقیات خارق العاده صنایعك انکشافی نتیجه‌سی اولدیغنی بیلدیکمز حالده ایشته صنایعه قارشی آلدیغمز وضعیت بو مرکزده‌در ! مکتب صنایع ، ترقی شویله طورسون ، آنجق حال حاضرینی ادامه ایچون طقسان بیك لیرایه لزوم کوستردیکی حالده

مجلس آلتمش بیك لیرا ایله اکتفا ایتمش ، اوده والی بك افندینك همتلریله اولمشدر. مکتب صنایعدن تنزیل ایدرز؛ دارالالحانه کلنجه اوکا بول بول سماحتلرده بولنورز. ایشته ترقی‌یی وغربلی اولمه‌یی بو صورتله تلقی ایدیورز .

دارالالحان کوزل کوزل شرقیلر ، نغمه‌لرله دمساز اولورکن اوته‌ده مکتب صنایع مدیری‌ده ماکینه‌لرینه یاغ تدارکی ایچون دوشونوب طوره‌جقدر .

کورولیورکه هر ایشك باشی «ذهنیت» مسئله‌سیدر. او، دکیشمه‌دکدن صوکره چارهٔ صلاح وسلامت یوقدر .

ایچکی قالقیور

یارینکی جمعه کونی استانبول ایچون اك مهم بر کوندر . بوکونی بوتون مسلمانلرك تسعید ایتملری ، بوتون عائله‌لرك بایرام اتخاذ ایتملری اقتضا ایدر . یاریندن اعتباراً آرتیق میخانه‌لرك قاپولرینه کلیدلر آصیلیور ، ایچکی فیچیلری یرلره دوکیلیور ، راقی قدحلری قیریلیور ، عیش ونوش عاملری ییقیلیور . . یاریندن اعتباراً آرتیق سوقاقلری طولدوران سرخوش نعره‌لری کسیلیور ، طوغدی طوغه‌لی بابالرینی هیچ بر دفعه آقشام یمکنده کورمه‌ین زواللی یاوروجقلر بابالرینه قاووشیور ، هر کیجه سرخوش قوجه‌لرینی خوف وخشیت ایچنده بکله‌ین صولوق بکزلی قادینلر شن وشاطر اونلری قارشیلایور . . یاریندن اعتباراً آرتیق میخانه کوشه‌لرندن قالقمایانلر کوندوز قازاندقلرینی آقشام أولرینه کوتوریور ، قوری اکمکله قالان برچوق عائله‌لر صیجاق یمك ییور ، جوجقلر بابالرینك یاننه صوقولیور ، بابالر أولادلرینی اوقشایور ، قادینلر عائله سعادتنی طوییور . . یاریندن اعتباراً آرتیق میخانه‌جیلر مؤبد کورکه محکوملر کبی جزالرینی چکمه‌یه باشلایور ، شیمدی‌یه قدر زهرله‌دکلری زواللیلرك آهنه طوتولمقدن تتره‌یور ، قانونه قارشی ، جاهل مسلمانلره قارشی یکی طوزاقلر ترتیبیله مشغول اولیور . . یاریندن اعتباراً آرتیق حبسخانه‌لرك قاپوسی قاپانیور ، سوقاقلرده جنایتلر قالقیور ، ناموس دشمنلرینی اندیشه آلیور ، عمومخانه‌لرك قاپولری چالینماز اولیور ، چالوب چاریقله کچینمك ایسته‌ینلر یاپدقلرینك عاقبتنی دوشونه‌بیلیور ، هر کس عقلنی باشنه آله‌رق حق یولنه کیرمك لزومنی حس ایدییور . . الحاصل آرتیق یاریندن اعتباراً دین مبینمزك تعطیل ایدیلن برحکمی یکیدن ساحهٔ تطبیقه وضع اولونیور ، انسانلر شقاوتدن قورتوله‌رق سعادته قاووشیور .

ایشته یارینك استانبولك اسلام حیاتنده بو قدر بیوك ، بو قدر مهم بر قیمتی واردر . بویله معظم ومبارك بر کونی بایرام یاپمق ، دین مبینمزك بوحکم جلیلنی تأییدایدنلره، تأییده سبب اولانلره جان وکوکلدن تشکر ایتمك بوتون مسلمانلرك بورجیدر. انشاءالله چوق کچمکسزین دیکر منکراتك ده قالقدیغنی، قالدیرلدیغنی کورمك نصیب اولور. ذاتاً بو مسکر ایچکی، بوتون فناقلرك منبعی در، ام الخبائثدر. بونك قالقماسیله برچوق فناقلر طبیعتیله آزاله‌جقدر . اکر حکومت ملیه‌مز بر آز دها همت وغیرت کوسترسه رذائلك اوکنه کچمك اوقدر مشکل برایش اولماز .

*
* *

ایچکی ممنوعیتنك استانبولده ۱۵ حزیراندن اعتباراً صورت قطعیه‌ده تطبیقی حقنده والی بك افندینك عزملریله برابر هلال احضر جمعیتنك مساعی ومجاهداتی‌ده آلقیشلامامق قابل دکلدر. قانون چیقدی چیقه‌لی هلال احضر جمعیتی تشبثاتدن کری طورمادیغی کبی کچن کونده صورتی آتیده محرر براستدعانی مقام ولایته تقدیم ایتمشدی :

« بویوك ملت مجلسنك اك بیوك اجرا آتندن بری تلقی ایتدیکمز وممالك متمدنه‌نك بك علاقه وتقدیر ایله تعقیب ایتدیکی کئول ممنوعیتی قانوننك تام اوچ آیدر استانبولده تطبیق اولونمامسی ، تطبیقنده برچوق محذورلر تأمل ایده‌رك تأخیره قالقیشلماسی مملکتمزك صنف متفکرینك اکثریتنك منتسبی اولدیغی هلال اخضر جمعیتنجه پك زیاده تأسفی موجب اولمشدر. خلقك منافعنه عائد قوانینك باشنده اولمسی ایجاب ایدن بویله برقانونك اجنبی اشغالی وسیله‌سیله عدم تطبیقی هر کون بیکارجه کنجلرك زهرلنمه‌سنی ، صوك قالان ثروت قیرینتیلرینك میخانه‌لره کیتمه‌سنی ، برمجنون متهوردن ماعدا برشی اولمایان سرخوشلر یوزندن جنایتلرك هله شو اوچ آیده عادتا قودورمنجه‌سنه آرتماسنی مستلزم اولویور .

متارکه زماننده واستانبول حکومتنك اك عاجز زماننده بیله بو ممنوعیتك استانبولده تطبیقی پك سهل واجنبیلرجه جدی ممانعته معروض قالمایاجغی بزجه محقق اولدیغی ایچون حکومت سابقه‌یی برآن وظیفه‌یه دعوتدن وخلقه خدمتدن فارغ اولمامشدق. حالبوکه درت کوزله بکله‌دیکمز بومسعود کونلرده استانبولده ایلك خیرلی اجرا آت دیه کئول منعنه بوتون خلق منتظردی . بوکون بوتون دنیاده کئول مجادله‌سی یاپیلیرکن مسلمان برمملکتده ایچکینك منعی ایچون حکومتك امرلرینه هیچ براجنبی حکومتی جدی برمداخله‌ده بولونامازه. بولوندیغی مملکتك عرف وعادتنه حرمت ایتمه‌ین واهالیسنی زورله زهرله‌مکه قالقیشاجق حکومتلری ، کرهٔ ارضده طرفدارلری ملیونلره بالغ اولان هلال اخضر جمعیتی، وجدان عمومیٔ عالمده پروتستو ایتمکه حاضردر .

فرداده ممنوعیت اندیشه‌سیله بکریلکی صوك درجه‌یه چیقاران استانبولك آشاغی صنفنك ایچکی یوزندن معروض قالدیغی شئامتی برمتخصص کوزیله تعقیبه حاجت یوق ؛ غزته‌لرك ضابطه حوادثی پك بلیغ صورتده کوستریور .

بناءً علیه هلال اخضر جمعیتی، وقت کچیرمکسزین ایچکی ممنوعیتنك استانبوله تطبیقنی کمال اهمیتله استرحام ایتدیکنی وبوخصوصده حکومتمزه هرصورتله مظاهر اولدیغنی بیانه، هیئت مرکزیه‌نك صوك اجتماعنك اتفاق آراقراریله مأمور اولدیغنی عرض ایلرم افندم . »

هلال احضر جمعیتی رئیسی

دوقتور مظهر عثمان

بوندن باشقه هلال احضر جمعیتی مبعوث انتخاباتی مناسبتیله خلقه خطاباً آیریجه بربیاننامه‌ده نشر ایتمشدر . استانبولده همان بوتون جامع ومسجد دیوارلرینه وسائر محللره یاپیشدیریلان بوبیاننامه‌نك برصورتنی‌ده آتی‌یه درج ایدییورز . امید ایلرزکه تورکیانك هرطرفنده‌کی مسلمانلر هلال احضر جمعیتنك بونصیحتنه رعایتی اقدم وظیفه تلقی ایلرلر .

محترم منتخب تابلره :

حالمزدن واستقبالمزدن يكانه مسئول اوله‌جق ملت مجلسمزه مبعوثلرمزى انتخاب ايده‌جك سزلرسكز . ملت سزى دها رشيد ومملكتك احتياجنه داها واقف واهل عد ايليور ، كندى حق انتخابنى سزه توديع ايديور . بناءً عليه مسئوليتكز خلقه ، تاريخه ، اللهه قارشى پك بويوكدر . امانته حرمت انسانلرك اك ابتدائى مزيتى‌در . سزه مبعوثلرينك انتخابنى امنيت ايدن خلقك آرزو ايتديكى كبى دكرلى وخيرلى ذات سچمزسه كز امانته خيانت ايتمش اولورسكز . خلقك همان هپسى ايچكى دشمنى‌در ، ايچكى مجادله‌سنك باشنده بولونان هلال احضر جمعيتى بيكلرجه اعضاسيله مملكتك وانسانيتك آنجق خيرينى دوشونن برصنف متفكردر .

سزدن خلق نامنه ، هلال اخضر نامنه رجا ايديورز ، كه انتخاب ايده‌جككز مبعوث ايچكى دشمنى اولسون ، بوتون جهان مدنيتك تقدير ايتديكى وغبطه ايله قارشولاديغى ايچكى ممنوعيتى قانوننك پايدار اولمسنه وتطبيق ايدلمسنه بوتون قلبيله طرفدار اولسون ، نامزدلكنى اعلان ايدركن بونقطه‌يه صادق قاله‌جغنى ناموسيله تأمين واعلان ايتسين .

هلال اخضر جمعيتى

مصرده

منع مسكراته طوغرو

اسلام ممالكنك منع مسكراته طوغرو كيتديكنى كمال ممنونيتله كوريورز . مصردن كلن صوك پوسته‌دن منع مسكرات ايچون وقوع بولان ملى فعاليتلرك نهايت مثبت ومثمر بر ساحه‌يه كيرديكى ومصر حكومتنك‌ده بو مهم مسئله ايله مشغول اولمغه باشلاديغى وبر طاقم مهم قرارلر ويرديكى آكلاشلمقده‌در . (الاهرام) غزته‌سنده اوقوديغمزه كوره مصر داخليه نظارتى منع مسكرات جمعيتى رئيسنى دعوت ايدرك كنديسنه مصر حكومتنك بوخيرلى حركتله علاقه‌دار اولديغنى وجمعيتك تشبثات ومساعيسنى تقدير ايتديكنى بيان ايتمش وبوتون مصر ولاياتى مأمورين ملكيه‌سنه تبليغاتده بولونارق بعدما ميخانه كشادى ايچون هيچ بر رخصتنامه ويريلمه‌سنى امر ايلديكنى بيان ايتدكدن باشقه حكومت حاضره‌نك ممنوعيت تامه‌يى تطبيق ايتمه‌سنه بعض اسباب مانع اولديغندن پك ياقين بر آتيده اجتماع ايده‌جك اولان مصر مجلس مليسنك بونى تطبيق ايتمه‌سنك قوياً مأمول اولديغنى ، ملتك بوخصوصده هرحالده مجلسه اعتماد ايده‌بيله‌جكنى سويله‌مشدر .

بوندن باشقه مصر قادينلرى‌ده مسكراتك ممنوعيت تامه‌سنى تطبيق ايچون آيريجه بر تشكيلات وجوده كتيرمشلر ومسكرات ايله مجادله‌يه باشلامشلردر .

مصر منع مسكرات جمعيتى اخيراً پك مهم مظاهرتلره نائل اولمش ، چونكه هردرلو تشبثات خيريه‌نك علمدارى اولان پرنس عمرطوسون پاشا حضرتلرى جمعيته مظاهرت بيوردقلرى كبى پرنس محمد على پاشا حضرتلرى‌ده مصر قادينلرى منع مسكرات جمعيتنده بر نطق ايراد ايدرك بو حركتى تشويق ايتمشلردر .

بوندن باشقه امريقا حكومات متحده‌سى مصر سفيرى‌ده منع مسكرات جمعيتنه مظاهرتده بولونمش وجمعيته انضمام ايلمشدر .

الحاصل اسلام عالمنك اك مهم مراكز مدنيه ودينيه‌سندن اولان خطهٔ مصريه‌ده منع مسكرات حركتى زياده‌سيله كسب قوت ايتمش ومسكرات آفتنى اورته‌دن قالديرمغه موفق اوله‌جق وبوصورتله اسلاميت وانسانيت نامنه معظم بر ظفر احراز ايده‌جك درجه‌ده ايلريله‌ديكى آكلاشلمشدر . بو مهم حركتك اك صوك موفقيتى احراز ايتمه‌سنى ، ومصرلى ديندا شلرمزك (ام الخبائث) دن تماميله قورتولماسنى سبيل الرشاد كمال صميميتله تمنى ايدر .

انكلتره ـ حجاز معاهده‌سنك هدفى

مصرده انتشار ايتمكده اولان (الاهرام) غزته‌سى (انكلتره حجاز) معاهده‌سنك هدفى حقنده يازديغى برمقاله‌ده دييوركه :

« استقلال تامى حائز يكانه عرب دعواسيله مشغول اولانلرك مرجعى وموهوم عرب اتحادينك مركزى اوراسيدى . خيلى زماندن برى عرب دعواسى اويقويه دالمش ايسه‌ده آناطولى طرفندن احراز اولونان موفقيتلر اوزرينه بودعوا دالديغى اويقودن اويانديرلمش ، بزده عربلرك خيرلى برنتيجه‌يه دسترس اولاجقلرينى اميد ايتمشدك . توركلر ميثاق (ملى) لرنده عرب ولايتلرينه استقلالدن باشقه برشى تمنى ايتمه‌دكلرينى بيان ايتدكلرندن توركلر طرفندن هيچ برانديشه‌يه محل يوقدى .

وضعيت بومركزده ايكن (دوقتور ناجى الاصيل) لوندره‌ده مستملكات نظارتنده احضار اولونان برمعاهده‌يى آلوب بر انكليز زرهليسيله حجازه عودت ايتدى ، (رويتر) آژانسى عرب امرا وحكمدارلرينك اتحادينه انكلتره‌نك ممانعت ايتمه‌ديكنه دائر ويرديكى خبرلر اوزرينه برآز شك وشبهه‌يه دوشمش ، دها صوكره ناجى الاصيل بكك بياناتندن ، انكليز مستملكاتندن ترشح ايدن حوادثدن

یکی انکلیز معاهده‌سنك ماهیتی آکلامش وبناءً علیه (یگانه مستقل حجاز)' ده بو بوتی بو که‌زك باشنی انکلیز ماندا سنه صوقدیغنی کورمشدك. یکی معاهده (حجاز) ، (عراق) ، (ماورای شریعه) دن متشکل بر اتحادك تشکلنی و (حسین)'ك داخلا مستقل اولان بو عرب ولایتلرینك (ملك اکبری) اولاجغنی بیان ایتمکده‌در . بو عرب اتحادینك هدفی عراق و ماورای شریعه‌نك تماملیه کسب استقلال ایدرك حجاز ایله برلشمه‌سی دکل ، بالعکس حجازی ، عراق و ماورای شریعه‌یه الحاق ایدرك اینجه بر اسلوب سیاسی ایله حجازك استقلالنی ضایع ایتمکدر . چونکه حجاز انکلیز ماندا سی آلتنده بولونان ایکی ولایته التحاق ایتمکده و بو سایه‌ده ماندا وانکلیز معاونت مالیه‌سنی قازانمقده ، فقط استقلال حقیقیی ضایع ایلمکده‌در .

دوقتور (ناجی الاصیل) ، المقطم غزته‌سنه بیاناتده بولونه‌رق یکی عرب اتحادینك اجنبی بر دولته (یعنی انکلتره‌یه) استناد ایتمکسزین طوره‌میه‌جغنی سویلامش ، دیکر معاهده‌ده بو معاونتی ایفا ایده‌جك دولتك تصریح اولوندیغنی علاوه ایتمشدی .

حجاز حکمدارینك وکیلی طرفندن وقوع بولان بو بیانات یکی معاهده‌نك ماهیتنی ایضاحه کافیدر . شریف (حسین) ی انکلیز ماندا سنك آلتنده استقلالی (!) تأمین ایدن بو یکی معاهده‌یی عقده موفق اولدیغندن طولایی تبریك ایدرز ! ۱۹۲۱ سنه‌سنده انکلیزلر ، میرآلای لورنس و حداد پاشا واسطه‌سیله شریف (حسین)'ه بر معاهده عقدینی تکلیف ایتمشلر و بو معاهده‌ده عرب استقلال تامنی قبول ایلمشلردی . فقط (حسین) بونی رد ایتمشدی . نه غریبدر که شریف (حسین) بو سفر ۱۹۲۳ سنه‌سنده عرب اتحادینی انکلیز ماندا سی آلتنده بولوندیران بر معاهده‌یی کندیسنه (ملك اکبر) عنوانی بخش ایتدیکی ایچون قبول ایدییور ! ...

عربلرك یالکز استقلالنی ایسته‌دیکنه دائر شریف (حسین)'ك (القبله)'ده وقوع بولان بیاناتنك مؤداسی عجبا بومیدر ؟ بش سنه‌دن بری حسینك استحصاله اوغراشدیغی استقلال ، تورکلره قارشی اعلان عصیان ایتمه‌سنه بادی اولان استقلال بو طوپال استقلالمیدر ؟

آمریقاده :

جامعهٔ اسلامیه تشکیلاتی

آمریقاده یاشایان مسلمانلرك اخیراً آره‌لرنده‌کی وحدت اسلامیه‌یی تقویه‌یه چالیشه‌رق اورته‌یه (جامعهٔ اسلامیه) نامیله بر تشکیلات وجوده کتیردکلرینی کمال ممنونیتله خبر آلیورز . جنوبی آمریقانك (آرژانتین) مملکتنده و بو مملکتك پایتختنده انتشار ایتمکده اولان (الفطره) رفیقمز ۲۳ رمضان ۱۳۴۱ تاریخلی نسخه‌سنده انتباه اسلامك پك مبارك و پك خیرلی اثری اولان بو تشکیلات حقنده مفصل معلومات ویرمکده‌در . اشبو معلوماته کوره (آرژانتین) پایتختی اولان (بونس ایریس) شهرنده‌کی مسلمانلرك سرآمدانی طرفندن مسلمانلره خطاباً بر بیاننامه نشریله ایشه باشلانلمشدر . بو بیاننامه‌ده بسمله‌دن صوکره دینیلیورکه :

« وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الاثم والعدوان واتقوا الله ان الله شديد العقاب » السلام عليكم ورحمة الله وبركاته . آرژانتین جمهوریتنده یاشایان مسلمان قرداشلرمزه الك صمیمی تمنیاتمزه ردیفاً جمله‌سنی اتحاده دعوت ایدر و بو اتحادك آنجق شعائر اسلامیه‌یی اقامه و حبل الهی‌یه صارلمق سایه‌سنده میسر اولاجغنی بیان ایلرز .

« مسلمان قرداشلر ! هیچ بیلیرسکزکه بزم آباء واجدادمز اقربایه ، ضعفا و ابنای سبیله یاردیم ایتمك ایچون ایلك تأسیسات خیریه‌یی یاپانلر اولدقلری کبی « ان الله يأمر بالعدل » . آیت کریمه‌سنه تبعاً شان جلیل عدالتی اعلا ایچون ایلك اتحاد ایدنلردر . خیری جمعیتلرك قوانینی اقوام سائره بزدن آلمشلر و بوکون بوتون غرب ملتلری فلاکتزده‌لره ، عاجزلره ، کیمسه‌سزلره یاردیم ایتمك خصوصنده قوانین اسلامیه‌یی تطبیق ایتمکده‌در . فی الحقیقه غربلیلر کرك اجتماعی ، کرك فردی خسته‌لقلرینی تداوی ایتمك خصوصنده منع مسکرات ، منع منکرات کبی اسبابه توسل ایله اساسات اسلامیه‌یی تطبیق ایدییورلر . بناءً علیه بزمده اویانوب کندی دردلرمزه دوا بولمقلغمز لازم کلیور . بونك ایچون ال برلکیله چالیشمقلغمز و یکدیکرمزه یاردیم ایتمکلکمز ایجاب ایتدیکی آشکاردر . بو مقصدی تأمین ایتمك ایچون بوتون مسلمانلری دعوت ایدییورز » .

الفطرة غزته‌سنده نشر اولونان بو دعوته بر چوق ذوات اجابت ایتمشلر و کچن نیسانك اواخرنده معتبر تجاردن (سید حسین علی یوسف)'ك خانه‌سنده بر اجتماع عقد اولونارق اساسات تقرر ایلمشدر .

بو اجتماعده (الفطره) غزته‌سنك مدیری طرفندن ایراد اولونان نطقده دینیلمشدرکه :

« محترم حاضرونی بورایه دعوتدن مقصدمز اساسات اسلامیه‌یی احیا و آره‌مزده‌کی روابط اتحادی تقویه‌یه معطوفدر . هر حالده هیچ بونك لزومنی تقدیر ایدییورسکز . هیچ بیلیرسکزکه بو مملکتده بزم حیاتمزی تظاهر ایتدیره‌جك ، هویتمزی طانیتدیره‌جق یگانه چاره وحدت

دینیه‌مزی تقویه ایله قالدر . یوقسه بونی اهمال ایتدیکمز تقدیرده شیمدی‌یه قدر اولدیغی کبی بریمز داربقایه ارتحال ایدنجه غسل ایدلمه‌دن، نمازی قیلنمادن غیر مسلملر طرفندن دفن اولونور . بوراده اوله‌نن اولادلرمز سنت سنیه‌یی اجرا ایتمکسزین اوله‌نیرلر ، ایام مبارکه‌مز تسعید اولونمادن کچر . دینی اجتماعلر عقد ایده‌میز . الحاصل هیچ براجتماعی قیمتمز اولماز . بوکون طوپلاندق . «جامعهٔ اسلامیه»یی تأسیس وبونك پروغرامنی تقرر ایتدیره‌جکز .»

متعاقباً سیف‌الدین رحال طرفندن‌ده بر نطق ایراد ایدیله‌رك (اتحاد) ك لزوم واهمیتندن بحث ایدلمش، بعده (جامعهٔ اسلامیه)نك اساسات ومقاصدی حقنده مذاکره جریان ایدرك اساسات آتیه تقرر ایتمشدر :

١ — عصرمز جمعیت عصری اولوب مختلف ملتلرك توحیدیله محبت واخوته ، مساوات وتسانده مستند دساتیر انسانیه‌نك ترویجنه چالیشلدیغندن، مسلمانلق ایسه جماعت دینی اولدیغندن ورسالتپناه افندمز (یدالله علی الجماعة) بیوردیغندن ، بالخاصه مسلمانلق توحیدده وحدتی تمثیل ایله‌دیکندن (جامعهٔ اسلامیه) نك دستور اساسیسی مسلمانلرك برجماعت واحده وبرموجودیت واحده تشکیل ایتمه‌لرینه چالیشمق ، اونلرك پیغمبرمزك بیوردیغی کبی «یکدیکریله قاینا‌شمش یکپاره بربناء اوللرینی تأمین ایتمکدر .

٢ — جمعیت استقامت، اخلاص وفضیلت خصوصنده هر مسلمانك «ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا ، تتنزل علیهم الملائکة الاتخافوا ولاتحزنوا وابشروا بالجنة التی کنتم توعدون » قولنه ماصدق اولماسنی ترویج ایلر .

٣ — جمعیت ، انفس و آفاقده مسلمانلغك نامنی تعزیز ایتمك ، (آرژانتین) مملکتنده وسائر مملکتلرده مسلمانلرك قوای مادیه ومعنویه‌سنی انکشاف ایتدیرمك، سعادت دارینی تأمین ایده‌جك اعمال صالحه‌یه مسلمانلری آلیشدیرمق ، الحاصل «وکذلك جعلناکم امة وسطا لتکونوا شهداء علی الناس »، «انما المؤمنون اخوة »، «ان اکرمکم عندالله اتقاکم » آیات کریمه‌سنی تحقق ایتدیرمك .

٤ — جمعیت مساعیسنده کتاب ، سنت صحیحه ، اجماع وقیاسه استناد ایدر، سلف صالحك سیرتنی نمونه اتخاذ ایلر و «ان هذا القرآن یهدی للتی هی اقوم » و «ما آتاکم الرسول فخذوه ومانهاکم عنه فانتهوا » آیات کریمه‌سنه توفیقاً تجدد دینی ودنیوی‌یه دعوت ایلر .

٥ — فقراء ، ایتام ومساکین کبی محتاجلره یاردیم ایله شفقت اسلامیه تظاهر ایده‌جکندن جمعیت ممکن اولدیغی قدر بونلره یاردیم وکافهٔ اعمال خیریه‌یه توسل ایلر .

٦ — جمعیت مسلمانلر آره‌سنده موجب تفرق اولان هر شیله مجادله ایدرك «وتعاونوا علی البر والتقوی » مفهوم جلیلنی تحقق ایتدیرمکه چالیشیر .

٧ — جمعیت خرافات وفنا عادات ایله مجادله ایدر . خرافات وفنا عاداتدن مقصد بر طاقم ضلالتلر ، اصلاح نفسه ، صلاح بدنه یارامایان شیلردر . جمعیتك بو خصوصده عمده‌سی «وما کان ربك لیهلك القری بظلم واهلها مصلحون . » آیت کریمه‌سیدر .

٨ — مسلمانلق ومسلمانلر علیهنده ترویج اولونان هر ادعای باطل ایله جمعیت مجادله ایدر وبو وادیده هر درلو وسائل مشروعه‌یه توسل ایدر. «ادفع بالتی هی احسن..» آیت کریمه‌سی بو وادیده جمعیتك دستوریدر.

٩ — جمعیت کافهٔ اقوام اسلامیه‌یی بر (امت واحده) تلقی ایلر . بناءً علیه خط حرکتی عمومیدر . برمسلمان ملتله دیکر برمسلمان ملت آره‌سنده ادنی برفرق کوزه‌تمز . بوخصوصده جمعیتك عمده‌سی «ومن یبتغ غیرالاسلام دیناً فلن یقبل منه وهو فی الآخرة من الخاسرین » .

١٠ — عربجه ، لسان قرآن ، لسان وحی ، لسان رسول، لسان امت اولماسی طولاییسیله اهل اسلامك بین‌الملل لسانی اولدیغندن جمعیت بو لسانی نشر واحیایه چالیشیر . چونکه مسلمانلغی آکلامق آنجق بونکله ممکن اولور . جمعیت لسان قرآنی درس پروغراملرینه علاوه ایتملری ایچون حکومات اسلامیه نزدنده تشبثاتده بولونمقدن کری قالماز .

١١ — جمعیت «جامعهٔ اسلامیه »یه علنا دعوت وعصبیت قومیه جریانلریله مجادله و وحدت اسلامیه‌یی قورتارمه‌یی استهداف ایلر . بناءً علیه هرهانکی مسلمانه قارشی وقوع بولان برتجاوز مسلمانلرك مجموعنه وقوع بولمش عد اولونور . ودیار اسلامیه‌دن برینه قارشی وقوع بولان هرهانکی تجاوز «جامعهٔ اسلامیه »یی استهداف ایتمش صاییلیر .

١٢ — جمعیتك دعوت وارشادده دستوری «ادع الی سبیل ربك بالحکمة والموعظة الحسنة » آیت کریمه‌سیدر . بوندن باشقه جمعیت شرق وغرب آره‌سنده مناسبات حسنه‌نك تأسسنه چالیشیر .

١٣ — جمعیت ، ایام اسلامیه‌یی تسعید ایدر . بونلر : لیلهٔ قدر ، عید فطر ، عید اضحی ، محرم حرامك برنجی کونی ، عاشورا کونی ، مولد نبوی کونلریدر .

۱۴ — جمعیت بین المسلمین نشر معارف ایچون چالیشیر .

۱۵ — جمعیت مسلمان قادینڭ تنورینه خدمت ایدر .

۱۶ — جمعیتك هرهانکی اعضاسی دیکر هرهانکی خیری ، سیاسی ، عامی حرکاته اشتراك ایده‌بیلیر .

۱۷ — جمعیتك دائمی اسمی «الجامعة الاسلامیه» در وشعار دائمیسی «مسلمانلق» در .

بو دساتیرك تقرری متعاقب هیئت مرکزیه‌نك انتخابنه باشلانلمش وریاسته السید محمد مراد الغزاوی انتخاب اولونمشدر. جمعیته بر مرکز تدارکی ایچون حاضرون ایکی بیك دولار تبرع ایتمشلردر .

اخلاق وتربیه

اقدام غزته‌سندن :

کچن کون بریسی آکلاتیوردی: «سینه‌ماده‌ایدم،دیوردی،کوستریلن فیلم صوك درجه آچیق صاچیق برشیدی. پرده‌اوستنده الك خرده تفرعاته‌قدر برفاحشه حیاتنك بوتون صفحاتنی سیرایدیوردق. آرامزده برچوق کنج خانملر، خانم قیزلر وحتی چوجوقلر واردی. بونلرده بزمله برابر، طبق بزم کبی، متبسم وعلاقه‌دار بوسفاهت ورذالت صحنه‌لرینه باقیورلردی . هیچ برینك یوزی قیزارمیوردی ؛ هیچ برینك باشی اوکنه أکیلمیوردی . هپسی‌ده بویمی بردقت ایچنده‌ایدی . بوتون حرکتلریله ، بوتون وضعلریله بو تماشادن صوك درجه لذت آلدقلرینی کوستریورلردی . »

برباشقه‌سی ، باشقه برشی حکایه ایتدی : « کچن آقشام مادام (***) ك چای ضیافتنده ایدم . قادین ، ارکك ، اجنبی ، یرلی ، موسوی ولوانتن بر چوق کشی واردق . بوراده بنی ایکی کوچوك خانمه تقدیم ایتدیلر . یاربم ، نه قدر غریب کینمش ایدیلر ! عجیبه یاپیلمش یاغلی بویا ایکی رسم بو ایکی کنج قیزدن دها سیلیکدر . کوزلری ، سورمه‌دن ایکی سیاه چوقور حالنی آلمش ودوداقلری طورونجی کسیلمشدی . طوروحرکتلری اوقدر جعلی ، حوبیا وآهنکسز، قونوشملری اوقدر مبالاتسز ولاابالی ؛ ارککلرله‌معامله‌لری او قدر شوخانه ایدی‌که ، هرکس تحف وکولونج کورونمه‌مك ایچین عادتا یانلرندن چکیلمکه مجبور اولیوردی . »

بری اخلاق ، دیکری تربیه مسئله‌سنه تعلق ایدن بو ایکی مشاهده‌نك دها یوزلرجه ، دها بیکلرجه امثالنی ذکر ایده‌بیلیرز . بونلرك برچوغنی کندی کوزمزله کوردیکلرمز ، برچوغنی‌ده ایشیتوب دیکلدیکلرمزدر . مملکتك سائر یرلرینی پك ایی بیلمیورز . فقط استانبولده ، استانبول تورك عالمنده اخلاق وتربیه‌نك بویوك بر بحران کچیردیکنه حکم ایتمه‌مك ممکن دکلدر . اسکی تربیه اساسلری ، اسکی اخلاق پرنسیپلری ییقیلمشدروبونلر یرینه هنوز یکیلری‌اقامه ایدیله‌مه‌مشدر ...

آوروپایی یاقیندن وایچیندن طانیانلر ، آوروپایی لوانتنلردن اوکرنمك فلاکتنه معروض قالمایانلرپك اعلا بیلیرلرکه ، اوراده بر نه ، هرهانکی براورته حاللی عائله‌نك چای ضیافتنده ، برآز یوقاریده نقل ایتدیکمز طرزده یوزی بویالی ولاابالی طورلی کنج قیزلره تصادف ایدیله‌بیلیر ؛ نه‌ده آچیق صاچیق تماشا یرلرینه‌کنج قیزلرله چوجوقلرك دخولنه مساعده اولنور. حتی اسویچره‌ده وظن ایدرم شمال مملکتلرینك بعضیلرنده عمومیتله اون بش یاشندن آشاغی‌یه چوجوقلرك سینه‌ماره دخولی ممنوعدر . چونکه « أقران »لرده کوستریلن فیلملرك اکثریسی یاتمازه مخیله‌لری بوزاجق درجه‌ده غرائب وعجائبله دولوویاخود کوربه سیکیرلری زنزله اوغراته‌حق‌قدر مهیج ، قورقونج وقعه‌لری مصوردر. بونلری سیرایدن برچوجوق اشتهاسنی غائب ایدیور ، اویقوسنی شاشیریور ، خردوخاش اولان جملهٔ عصبیه‌سنك الده انواع اختلاجاته اوغرایور . برچوق پداغوژی متخصصلری، بوکون، متفقاً «سینه‌ما»نك مادی ومعنوی مضرتلرندن مشتکیدرلر وبونك ایچین منسوب اولدقلری مملکتلرك قانونلرینه ، بو تهلکه‌لی اکلنجه‌یه قارشی برطاقم ممنوعیتلر علاوه ایتمکه چالیشیورلر .

بونك نه‌قدر مصیب برحرکت اولدیغنی بوراده ایضاحه بیلمم که حاجت وارمیدر ؟ بزجه سینه‌ما شریدلرینك اکثریسی ، خیرسزلغی ، قاتللکی ، زنایی، ماجرایی نشر وتلقین ایتمکدن باشقه برشی یاپمیور . واقعا بونلر عمومیتله هپ اخلاق برنتیجه ایله نهایت بولان وقعه‌لری مصوردر ؛ فقط ، بو ، او وقعه‌لری دماغیله ومحاکمه‌سیله سیرایدن اولغون آداملر ایچین بویله‌در ، چوجوقلر وکنج قیزلر ایچین ایسه ، ایش بوسبوتون عکسنه‌در . زیرا پرده‌دکی لوحه‌لرك دوغریدن دوغری‌یه عکس ایتدیکی بر بونلرك سیکیرلری ومخیله‌لری‌در. سیکیرلرله مخیله‌لر ایسه خارجدن آلدیغی تأثیراتی تدقیق وتفتیش ایتمکسزین قبول ایدر وغیر شعوری برطرزده اونك حکم ونفوذی آلتنه کیرر. بونك‌ایچین دکلیدرکه ، مملکتمزده سینه‌ما اکلنجه‌سی رواج بولدیغی کوندن بری قادینلردن برچوقلرینك مشهور سینه‌ما آرتیستلرینه مخصوص بر طاقم صحنه‌وی اطوار وحرکاتی تقلید ایتدکلری ، اونلرکبی اوطوروب اونلرکبی قالقدقلری وطبق اونلر کبی جلوه‌لر وعشوه‌لر یاپدقلری کوریلیور. بونوع مقلد قادینلردن بشقه برچوق چوجوقلرده طانیرم‌که ، « غریبوی » لری ، « شارلو » لری ، « ماقس لیندر » لری بویوك برموفقیتله مشق ایتمکده واونلرکبی اللرینه راست کلن شیئی قیروب دوککده ، مردیوه‌نلردن یووارلانمقده ، اوته‌کنه بریکنه عرزلك‌ایتمکده عادتا مایمونلری کولکه‌ده براقان انسیاق برهنر ومهارت کوستریورلر .

مستحسن بر عادت ملیه‌مزك احیاسی

بزده ، اویله مستحسن عادتلر واردی‌که ، مقصد تأسیس وحکمت تطبیقنری مطلقا خیرلی ومسعود برغایه‌نك استحصالی ایچوندی .

شعورینه صاحب ملتلر مقبول ومستحسن عادتلرینی ، عنعنه‌لرینی هیچ برزمان‌اونوتمامشلر؛ ملیت مفهومی‌قوت کسب ایتدکجه‌بوعنعنه‌لرینه دها زیاده صارلمشلردر. انقلابلر، صارصینتیلر بوعنعنه‌لری صارصامامش، بلکه ترصین ایتمشدر . زیرا ، بو عادتلر ، بو عنعنه‌لر عائله ، یورد ، وطن محبتنی تنمیه ایتمك کبی برخصلت اجتماعیه‌یی حائز وجامعدر. مکتبه

باشلانمه مراسمنده ، اطفالی ، اولیای اطفالی علم وادبه تشویق وترغیب کبی برغایهٔ مبجله‌ده واردر .

کچنلرده یازلدیغی اوزره تشبثات مقبوله‌سیله مملکتمزده تربیهٔ ملیه‌نك بالواسطه انکشافنه سنه‌لردن بری حصر وجود ایدن احتفال ملی هیئتی رئیسی محمد ضیا بکك کریمه‌سی خانمك ، طرز واسلوب قدیم اوزره ور ایکی صبیان مکتبی طالبات وطلبه‌سنك اشترا کاریله بدأ بسمله وآمین مراسمی اجرا ایدلمشدر . بومراسمك تطبیق واجراسنده تمامیله اسکی عادت احیا ایدلمشدر .

همان هپمزك اونوتدیغی صیرمه‌لی جزؤ کیسه‌سیله ، مذهب الفبا رساله‌سی ایله ، آلتون هلالیله ، باشده کرانبها تاجیله ، قیمتدار صدفلی رحله‌سیله ، یأصدیغیله مکتبه باشلایان معصومك اطرافنه طوپلانان وآمین دیین چوجقلرك وجوده کتیردیکی کتله حقیقهٔ محتشم برموکب تشکیل ایدییوردی . شو قافلهٔ معصومانه‌نك حزین ورقیق صوت وادالرله وطنی نشیده‌لر ، تغنیلر ، خواجه افندینك سلامت دین وملت ودولت ایچون اوقودیغی دعایه آمین خوان اولهلری حقیقهٔ موجب فخر وابتهاج اوله‌جق الواح کزیده‌دن ایدی .

بو محتشم مراسمی اتمام ایتمك اوزره ، نجه فضلا وعرفایه مقر ومأوی اولان غلطه مولویخانه‌سنده‌ده عین مقصدله اجرا ایدیلن بو مراسم پك مهیج اولدی . بخوردانلردن انتشار ایدن لطیف قوقولر آره‌سنده بعدالصلواة مقام ارشادك اوکنه وضع ایدیلن رحله ومندره اوطورمق اوزره ، ایکی درویشك دلالتیله سماعخانه‌یه کتیریلن معصومك بسمله‌یه بدأ ، مشایخ مولویه ایچنده عرفان وفضیلت ووقاریله متعارف اولان شیخ جلال الدین افندینك پك بلیغ ارتجالی دعاسی حقیقهٔ علوی برلوحه تشکیل ایدییوردی . بومراسم متیمنه‌ده آداب مولویه‌نك بوتون ارکانی ونزاهتی نمایان اولویوردی . بووسیلهٔ حسنه ایله معصوملر ووالدکان ، محبان اطعام وشربتلرله اعزاز وتطییب ایدلمشدر . جناب حق معصومه ذهن آچیقلغی احسان بیورسون . « اقدام »

قطع مناسبات

ایتالیانلرله سنوسیلرك انقطاع مناسباتی

صوك پوسته ایله کلن مصرك (الاخبار) رفیقمزده اوقودیغمزه کوره طرابلس وبرقه امیری السید محمد ادریس السنوسی ، ایتالیا فوق العاده مرخصندن آلدیغی بر مکتوبده کندیسنك « نقض عهودده دوام ایتدیکندن و طرابلس غرب عاصیلریله خفی ائتلافلر عقد وایتالیانك (لیبیا) اوزرنده‌کی حق استعمارینی سلب ایلدیکندن » ایتالیا حکومتنك کندیسیله عقد ایتدیکی بوتون ائتلافنامه‌لری فسخ ایلدیکنی بیان ایلمشدر .

طرابلس و برقه امیری سید ادریس سنوسی ایتالیا حکومتنك تبلیغنی سراپا بهتان وافترادن عبارت عدایلدیکندن وایتالیان نوطه‌سنده وارد اولان نقض عهد اتهاملری تصریح اولونمادیغندن ایتالیا حکومتنك افترالرینی رد ایتمك و اصل ایتالیانك درمیان ایتدیکی مواعیدك کافه‌سنی اونوتمرق یالکز قوته استناداً خلقك آرزوسنه قارشی کلدیکنی وحرب عمومی اثناسنده وقوع بولان بوتون تعهداتی زیر وزبر ایلدیکنی اثبات ایتمك اوزره مفصل بر نوطه ایله جواب ویرمشدر .

اساساً ایتالیا ، طرابلس غرب وبرقه‌ده یاشایان قبائلك دین ، لسان ، عادت ، نسب اعتباریله متحد اولدیغی نظر اعتباره آلمیه‌رق برقه‌یی طرابلسدن آییرمق وبوصورتله استعماری هدفلرینی دها قولایلقله تحقق ایتدیرمك ایسته‌مشدر . اهالی بووضعیتی هیچ بر وقت قبول ایله قارشیلامامش ، چونکه ایتالیا مأمورلرینك مظالمی درجهٔ قصوایه بالغ اولمش وشکایتلر توالی ایتمشدر . بوندن باشقه طرابلس غرب طرفنده ایتالیانلرله اهالی آره‌سنده مجادلات دوام ایتمکده اولدیغندن ایتالیانلر بو مجادلاته ختام ویرمك ایسته‌مشلر وسید سنوسی‌یه مراجعت ایدرك محاربه‌یی طوردیرمغه توسط ایتمه‌سنی رجا ایتمشلردر . مشارالیه بو توسطی قبول ایتمش وبالنتیجه محاربه طورمش ایسه‌ده ایتالیانلر بو فرصتی غنیمت بیله‌رك بوتون قوتلریله عربلرك اوزرینه یوکلنمشلردر ، حالبوکه ایتالیانلر امیر مشارالیهك فکرلرینی نظر اعتباره آلمه‌یی ووضعیتی تسکین ایتمه‌یی وعد ایتمشلردی .

سید محمد ادریس بوتون بو حقائقی نوطه‌سنده بسط ایتدکدن باشقه ایتالیانك عربلری امحا ایتمه‌یی استهداف ایتدیکنی وبوتون وسائط جهنمیه‌سنی بو واديده قوللاندیغنی وایتالیان نامنه تاریخده الك چیركین بر صحیفه‌یی قید ایلدیکنی ، بو حرکات ایتالیانك بر کیمسه‌یی اداره‌یه مقتدر اولامادیغنی اثبات ایتدیکنی بیان ایتمشدر .

سید محمد ادریسك بونوطه‌سی ایتالیایه کوندرلمش ، فقط هنوز وضعیت آکلاشیلامامشدر .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آدرس تبديلنده آيريجه
٥ غروش كوندرلملدر .

مكتوبلرك امضالرى واضح
و اوقوناقلى اولسى وآبونه
صره نومروسنى محتوى
بولونمسى لازمدر

ممالك اجنبيه ايچون آبونه
اولانلرك آدرسلرينك
فرانسزجه يازلمسى رجا اولنور.

پاره كوندرلديكى زمان نه يه
دائر اولديغى بيلديرلمسى
رجا اولنور

سبيل الرشاد

سنه ١٣٣٠

آبونه شرائطى : هر ير ايچون
سنه‌لكى (٢٧٥) آلتى آيلغى
(١٥٠) خارج ايچون سنه‌لكى
٣٢٥ غروشدر .

نسخه‌سى ٥ غروشدر .
ايكى نسخه برآراده
(١٠) غروشدر
سنه‌لكى ٥٢ نسخه‌در .

اداره‌خانه : بابعالى جاده‌سنده
رشيد افندى خاننده

اخطارات
آبونه بدلى پشيندر .

مسلكه موافق آثار مع الممنونيه
قبول اولنور . درج ايدلمه‌ين
يازيلر اعاده اولنماز .

والله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب و مدير
اشرف اديب

اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

عدد ٥٣٨-٥٣٩ ٦ ذى القعده ١٣٤١ ❊ پنجشنبه ❊ ٢١ حزيران ١٣٣٩ جلد ٢١

غرب جمعيتلرى [١]

غرب جمعيتلرينك تا بدايت ظهورلرندن زمانمزه قدر كچيرمش اولدقلرى تكاملى تعقيب ايدرسه‌ك كورورزكه : اولا اوراده كليسانك نفوذ روحانيسى حاكم كسيلمش ، متعاقباً بو حاكميت قراللغك قدرت ماديه‌سنه محكوم اولمشدر . ينه كورورزكه بو صوكراكى حاكميت‌ده بورژووا صنفنك رفاهيت وسامانيله تميز ايدن بر دموقراسي حكومتى ميدانه كتيرمشدر . ايشته خودكام ومعنويات ايله آز مقيد صنعتكار بر بورژوا صنفنك بو دبدبه وساماني يوزندندركه اقوام غربيه‌نك صوك دورهٔ تكاملنده اخلاقى واجتماعى ماهيتده‌كى مسائلك ضررينه اوله‌رق مسائل اقتصاديه مستثنا بر اهميت قازاندى . حال بوكه بشرك سعادت حقيقيه‌سى نقطهٔ نظرندن اولكيلر ، يعنى اخلاقى واجتماعى مسائل دها مهم ايدى. بوحال اونلرك بوصفحهٔ تكاملنى پك خصوصى بر وصف ايله تمغالادى . نتيجه ايسه شو اولدى : فردلرك زنكين اوله‌رق الك كستاخ بر دبدبه ايچنده ياشامق آرزولرينى صوك درجه‌يه قدر كوروكله‌دى ؛ خودكاملق حسنى ، احتكار وباشقه‌لرينى استثمار تمايللرينى تصور ايديله‌بيله‌جك درجه‌لرك فوقنه چيقارادى ؛ نهايت نامحدود بر آرزوى ثروتى وبو ثروتك تأمين ايده‌جكى بوتون مادى هوساتى تطمين ايچين هرشيئك كنديلرينه مباح اولديغى قناعتنى ويردى .

صنايعك زمانمزده كورولن بو خارق العاده ترقيسى ـ كه تاريخده مثلى سبق ايتمه‌مشدر ـ موضوع بحث اولان تكاملك محصولى اولوب بوكون همان بوتون غرب بنيان اجتماعيسنك استناد ايتديكى تملى تشكيل ايدر .

لكن، شايد ، صنايع حاضره‌يى ميدانه كتيرن سرمايه‌دار بورژووا صنفى ايسه اونى كندى سعيله بسله‌ين، ياشاتان‌ده امكدار عمله صنفيدر. بو اعتبارله شو ايكنجى صنفه داخل اولان خلق غرب هيئت اجتماعيه‌سى ميانده بورژووا صنفنه معادل دينه‌بيله‌جك قدر اهميت كسب ايتدى. حتى كوريورزكه كنديسنى استثمار ايتمكده بولونان سرمايه‌دار بورژووا صنفنه جبراً اراده‌سنى قبول ايتديرمكله اكتفا ايتميورده آرزوسى وجهله يكيلرينى وجوده كتيرمك ايچين مؤسساتى كاملاً دويرمك ايسته‌ديكى بوتون بر جمعيته حاكم اولمق ايسته‌يور .

دائما كوروليوركه غرب هيئت اجتماعيه‌سى تا بدايت ظهورندن برى كندى مؤسساتى وكندى اصول اجتماعيه‌سنى متماديا دكيشديرمك احتياجنى حس ايتمكدن آصلا كرى قالمامشدر .

بناءً عليه اونك تكامل اجتماعيسى اساساً علمى ماهيتده اولمايان بر ييغين تخمينلرك ، تحريلرك، تجربه‌لرك نتيجه‌سيدركه دائما اونى بر طاقم ياكلش فكرلرك، آنى احتياجلرك وكچيجى حاللرك آرقه‌سندن سوركله‌مش طورمشدر . بونك‌ده سببى شودركه : غرب هيئت اجتماعيه‌سى اصلا ثابت بر غايهٔ اجتماعيه‌يه صاحب اوله‌مامشدر. اونك غايه‌سى حياتنك ، مادى احتياجاتنك، فنى معلوماتنك تكامليله لاينقطع دكيشوب طورمشدر. او، تكاملنى الهام ايتمه‌مشدر، سوق واداره ايتمه‌مشدر، لكن تعقيب ايتمشدر.

[١] بو مقاله افاضل امتدن مرحوم پرنس سعيد حليم پاشا حضرتلرينك ماالطه‌ده الك صوك قلمه آلدقلرى « اسلامده تشكيلات سياسيه » نامنده‌كى مهم اثرلرينك بر فصلى‌در .

ایمدی بر غایهٔ اجتماعی ثابت اولمایوب ده تکامل اجتماعی یه تبعاً متصل دکیشیر طورورسه ، تکاملی کندینه منقاد ایده‌جکی یرده کندیسی اوکا تابع اولورسه بوندن او غایه‌نك حقیقی اولمدیغی ، یعنی طبیعی اولان حقایق اخلاقیه و اجتماعیه اوزرینه استناد ایتمدیکی آکلاشیلمق ایجاب ایدر . بو حقایق ایسه انسانلرك آرزوسنه تابع اولمایوب بالعکس حاکمیتی دیکر حقایق طبیعیه کبی انسانلره جبراً قبول ایتدیره‌جك و اونلره حرکتلرنده رهبر اوله‌جق بر موقعده‌در .

او حالده هیچ شبهه ایدیله‌مه‌لیدرکه غرب هیئت اجتماعیه‌سی جمعیت بشریه‌یه استقرار تام تأمین ایدن حقیقی و لایتغیر اخلاق و اجتماعی مبدألری هنوز بولامامشدر . اونسزده سعادت اجتماعیه هیچ بر زمان مکمل و پایدار اوله‌ماز .

بر ادارهٔ اجتماعیه‌نك استقرارسزلغی او اداره‌نك جمعیتدن آنجق بر قسمنی تطمین ایدرك دیکر قسمنی اصلا ایده‌مدیکنه ، برینی دیکرینك ضررینه اوله‌رق قایرمقده بولوندیغنه ظاهر بر دلیلدر .

حال بوکه بر اداره نه درجه‌ده ظلمکار ایسه او درجه‌ده ناپایدار اولور . زیرا کوستردیکی شدت نسبتنده هجوملره معروض قالیر . بویله بر اداره شدتله ، تضییق ایله بر مدت بقا بوله‌بیلیرسه‌ده نهایت وارلغنی حس ایتدیرمك ایچون ارتکاب ایتدیکی سوء استعماللر ، عدالتسزلکلر یوزندن خراب اولور کیدر .

ایشته بوندن دولاییدرکه جمعیت بشریه ایچون وجودی ضروری اولان حکومت غرب هیئت اجتماعیه‌سی طرفندن متصل هجومه معروض قالیور و جماعت اسلامیه‌ده کوردیکی حرمت و اعتمادی او عالمده هیچ بر زمان القا ایده‌میور .

وارسین ، قراللق پاپالغك یرینه قائم اولسون ، یاخود دین ایله علاقه‌سی اولمیان بر صنف قالقوب رهبانلرك مقامنه کچسین ؛ وارسین ، دەموقراسی قوتلنه‌رك زادکانی ، سوسیالیزم‌ده قاپیتالیزمی مغلوب ایتسین . حقیقتده بونلرك هیچ برینك اهمیتی یوقدر . بونلر خسته‌لغك باشقه صفحه‌لر آلتنده تکررندن غیری بر معنایی مفید دکلدر . اوت ، بونلر هپ او یکی سوء استعماللر ، او یکی حقسزلقلردرکه اسکیلرك یرینه کچه‌رك طبقی اونلر کبی انسال آتیه ایچون دیکر بر طاقم سوء استعماللر ، حقسزلقلر ، ظلملر تولید ایدرلر .

بناءً علیه بویله بر جمعیتك صاحب اوله‌بیله‌جکی مادی نفوذ و عمران هر نه اولورسه اولسون هیچ بر زمان نه کافی درجه‌ده سعادت و سکون اجتماعی بولابیلیر ، نه‌ده محتاج اولدیغی حضور و تسلی وجدانیدن نصیبنی آله‌بیلیر .

متفکرلرمزدن بویوك بر اکثریتك غرب حقنده بسله‌دیکی خیاللردن بالخاصه بری واردرکه هر شیدن اول اونك ماهیتنی میدانه چیقارمق ایجاب ایدر . زیرا اونلری حکملرنده یاکیلتان اسبابك اك مهمیدر .

بو خطا غرب هیئت اجتماعیه‌سنك فردلره شیمدی‌یه قدر هیچ بر جمعیت بشریه‌نك ویرمدیکی درجه‌ده حریت و مساوات بخش ایلدیکنی تخیل ایتمکدر . حالبوکه هانکی هیئت اجتماعیه‌ده اولورسه اولسون فردك متنعم اولدیغی حریت و مساواتك درجه‌سی کندی تعاضد اجتماعیسیله ، کندی موازنهٔ اجتماعیه‌سنك استقراریله ، تعبیر آخرله اوراده موجود اولان عدالت اجتماعیه‌نك قیمتیله اولچولمك ایجاب ایدر .

اکر غربده صنوف اجتماعیه آراسنده‌کی رقابتلر ، خصومتلر حالا بونلری بر برینه بوغازلاته‌جق درجه‌ده موجودیتنی محافظه ایدییورسه ؛ اکر تعاضد دینیلن شی آنجق بر صنف اجتماعی افرادی میاننده ، اوده بوتون جمعیتك ضررینه اولمق شرطیله ، کوروله‌بیلیورسه ، الحاصل اکر موازنهٔ اجتماعیه او عالمده متمادیاً تهدیده معروض بولونیور و متمادیاً خللدار اولویورسه طبیعیدرکه بونلرك هر بری حریت و مساواتك اوروپاده بزم متفکرلریمزك ظن ایتدکلری کبی شایان حیرت بر مرتبه‌ده بولونمادیغنه آیری آیری دلیلدر .

بوندن باشقه افراد و صنوفك امتیازات و عدم مساوات مبدأینه استناد ایدن بر جمعیتده حقیقی و صحیح معنالریله حریت و مساوات تأسیس ایتمك چوق مشکلدر . زیرا حریت و مساوات مبدألرینه تماميله ضد بر بیغین ظنون و اوهام ایله مشبوع عصرلرك وجوده کتیردیکی تلقیلری دکیشدیرمك ایچون لفظی مراد حریت‌پرور قانونلر نشری کافی دکلدر . بویله بر حالده آنجق تماماً تطبیق و نسلاً بعد نسل کمال صبر و ذکا ایله تعقیب ایدیلن بر تربیهٔ اخلاقیه سایه‌سنده‌درکه انسان بر عنعنه شکلنده توارث ایتدیکی صنف و فرقه ضلالتلرندن قورتولابیلیر . ینه او سایه‌ده درکه بی‌طرفلق و مسامحه‌کارلق سجیه‌لرینی قازانه‌رق آرتق ابنای نوعنی عینی حقوقه و عینی وظائفه مالك کورور و آرالرنده بو وظائفی ایفا و بو حقوقی استعمال خصوصنده‌کی فردی قابلیتلردن باشقه تفاوت طانیماز اولور .

ایشته یالکز بو شرطك وجودیله‌درکه انسان حریت و مساوات حقنده صحیح بر تلقی ایدینه‌بیلیر ، و کندی احتیاجاتنه کوره بونلرك هر ایکیسندن‌ده هیچ بر مانعه‌یه معروض اولمقسزین متنعم اوله‌بیلیر . ایشته او زمان آکلایه‌بیلیرکه هر هانکی بر جمعیتده موجود حریت و مساواتك قیمتی او جمعیتی تشکیل ایدن افرادك اخلاقی و اجتماعی قیمتنه ، افرادك قیمت اخلاقیه و اجتماعیه‌لری‌ده موضوع بحث اولان جمعیتك استناد ایتدیکی اخلاقی و اجتماعی مبدألره مربوطدر ؛ یوقسه او جمعیتده موجود یاکلش بر طاقم عقیده‌لرله تعقیب و طرفکیرلك روحندن طوغان اجتماعی عدالتسزلکه چاره‌ساز اولمق ایچون الجای حادثاته کوره وضع اولونمش آز ، یاخود چوق کیفی قانونلره مربوط دکلدر . ایشته یالکز بو صورتله‌درکه غربده‌کی صنوف اجتماعیه رقابتلری اورته‌دن قالقار و بونکله

برابر حريت و مساواتى استرداد ايچون لاينقطع ميدانه چيقان وهيچ برزمان تطمين ايديله‌مه‌ين طلبلر كسيلير وجمعيت غربيه اوقدر اوزون مدتدن برى بوله‌مامق شرطيله آرايوب طورمقده اولديغى حريت و مساوات حقيقيه و طبيعيه ايله عدالت اجتماعيه‌يى طانيه‌بيلير.

او حالده غربك اخلاقى و اجتماعى تلقيلرندن، مبدألرندن هرهانكى برينى مسلمانلقده‌كى مبادى و تلقيلاتدن هرهانكى برينه ترجيح ايله‌اونى قبول توصيه‌سنده بولونمق ايچون هيچ بروجه يوقدر.

بزم دينمزك تلقيلرى، مبدألرى غربك‌كيلره قياس قبول ايتمه‌يه‌جك درجه‌ده فائقدر. بناءً عليه بزلر عالم اسلامك حال حاضرده انحطاطنه نهايت ويره‌بيلمه‌يى اميد ايتمك ايچون مسلمانلغك تلقيلرينى داها ايى آكلامه‌يه، او دين معظمك اخلاقى اولديغى قدر اجتماعى بولونان مبدألرينى دهااى تطبيق ايتمه‌يه چاليشمقدن باشقه چاره‌مز يوقدر.

مسلمانلق فكر و حياته نه‌لر بخش ايتدى؟

٥

محررى : شيخ عبد العزيز چاويش

مسلمانلر ايلك دورلرده يونان، ايران و روماليلرى معماريده و تزييناتده تقليد ايتمشلرسه‌ده بالآخره اونلره تفوق ايتمشلر، چونكه برطاقم معضل اشكالى رسم ايله مشغول اولدقلرى كبى منحنيات، تقاسيم ايله چيچكلرك رسمنه صرف فكر ايدرك ١٠ نجى، ١١ نجى و ١٢ نجى عصرلرده مغربده مروانى، موحدين و سائر حكمداران معمارى و تزييناتى‌يك يوكسك درجه‌لره اعلا ايتمشلر و تقليد شائبه‌لرندن تجريد ايده‌رك اونلره صرف اسلامى برماهيت ويرمكه موفق اولدقدن باشقه بالآخره قرطبه، اشبيليه، غرناطه كبى مراكز اسلاميه‌ده تكمل ايدرك صنعت عالمنده خارقه اولمشدر.

مسلمانلر فن معماريده و تزييناتده دنيانك استادلرى اولدقلرندن اسلام معمارلرينك كيردكلرى هريرده انشا اولونان معبدلرله سرايلر شكلا يكديكرينه مشابه اولمشدر.

دين اسلام صنعت و تجارته حرمت و بونلرله اشتغال ايده‌نلره شرف بخش ايتديكندن اهل صنعت و تجارت معادنك استخراجى، و بونلردن درلو درلو آلات، ادوات و اسلحه، درلو زينتلر اعمال ايتمشلردر.

مسلمانلر بو واديده او قدر ايلريله‌مشلردر كه سطح ارضى وشكل حياتى ده‌كيشديرمشلردر.

صنعتده مسلمانلر تقليد ايله اكتفا ايتميه‌رك مثلا چيندن آلدقلرى كاغدى ايپكدن ياپمقله اكتفا ايتميه‌رك پاموقدن، پاچاوره‌لردن ياپمشلر، باروتك استعمالنده تفنن ايدرك بر چوق مقاصدى تأمين خصوصنده استخدام ايتمشلر و باروتى آغيرشيلرى آتمق خصوصنده قوللانمشلردر. ٦٩ سنهٔ هجريه‌سنده حجاج (مكه) نك محاصره‌سنده مواد ثقيله‌يى باروتله آتمش، اون اوچنجى عصر ميلاديه‌ده عينى وسائط قوللانلمشدر. فرانسز مؤرخى (فه‌راراس) جبل طارقك محاصره‌سنده قورشونك باروتله آتيلديغنى و اووقتدن اعتباراً اسپانيا خريستيانلرينك باروتى عينى صورتله قوللانمغه باشلادقلرينى بيان ايدر و اسلام فابريقه‌لرنده ياپيلان كاغد اسپانيادن، فرانسه، انكلتره، ايتاليا و آلمانيايه اون اوچنجى عصر ميلاديده كيتمشدر.

مسلمانلر نباتات ايله اشتغال ايتمشلر و كنديلرندن اول كلنلرى بو خصوصده كچمشلردر، چونكه نباتاتك توحيدنده، شئون طبيه‌ده استعمالنده ايلرى كيتمشلردر. بوندن باشقه مسلمانلر (طبقات الارض) ه دائر بر چوق مؤلفات يازمشلردر. تاريخ (برنجى عبد الرحمن) ك قرطبه‌ده برچوق نباتات باغچه‌لرى وجوده كتيره‌رك شرق مملكتلرينه بر چوق عالملرى تخم طوپلامق ايچون كونderديكنى قيد ايتمكده‌دز.

مسلمانلق بونلرك هپسنى انكشاف و هپسنى تشويق ايتديكى حالده روماليلرك وضع ايلدكلرى قوانين، فعاليته و صنعته مخالفت ايتمكده بولونمش، حتى (آغوستوس) اصيلزاده‌كاندن اولوب برفابريقه‌نك اداره‌سنى درعهده ايدن (اوينوس)ى كندى نفسنه حقارت ايتمش اولديغى ايچون اعدامه محكوم ايتمشدى. ينه او زمان بر چوق انسانلر افلاطون فلسفه‌سنه تابع بولونيورلردى كه بو فلسفه صنايعله مشغول اولان كيمسه‌لرى حقوق مدنيه‌يه لايق كورميوردى.

ممالك اسلاميه آره‌سنده تجارتى، مواصلات و مراسلاتى تأمين ايچون مسلمانلر يوللر كشاد ايتمش و بو يوللرده قويولر قازمش، صهريجلر انشا ايتمش، پوسته‌لرى تنظيم ايلمشدى. بو صورتله اندلس، مراكش، جزائر، تونس، مصر، سودان، عربستان، ايران، اسلام روسيه، هندستان، چين، كوفه، بصره، سوريه، عراق يكديكرينه باغلانديغى كبى هپسى‌ده مكه ومدينه ايله مربوط ايدى.

مسلمانلر مملكتلرى تنظيم، شئون داخليه‌سنى تدبير، صنايعى ترويج ايله مشغول اولمشلر، پوليس تأسيس، ارباب صنايع ايچون نقبا تعيين ايلمشلر، مكتبلر، خسته‌خانه‌لر وسائره كبى الك مهم مؤسساتى انشا ايلمشلردر. بو تشكيلات بالخاصه (غرناطه) ده اون اوچنجى عصرك مباديسندن اون بشنجى عصرك اواسطنه قدر الك يوكسك شاهقه‌يه

جيقمشدر . امير المؤمنين (عبدالرحمن الناصر) ك دورنده (قرطبه) سرايلر ، باغچه لر ، حيوانات وقوش باغچه لری ، فابريقه لر ايله طولمشدی . (زهرا) ،(ناعوره) ،(روضه) كبی سرايلری عبدالرحمن انشا ايتمشدی . بو سرايلرده كوزللكی غير قابل توصيف صالونلر بولونيوردی . بالخاصه (قصر خلافت) تسميه اولونان سرای هر درلو ستايشك فوقنده ايدی . بونلر حقنده فكر ايدينمك ايچون مقرينك (نفح الطيب) نه مراجعت كافيدر . عبدالرحمنك دورنده اندلسده ۸۰ بويوك شهر ، ۳۰۰ قصبه ۱۲,۰۰۰ جيفتلك قرطبه ، زهره ، وزهرا كوزل بنالرله ، معمورهلرله طولوايدی . سرايدن انتشار ايدن ضيالرله اون ميل مسافه كيديلبردی .

اسلام حاكميتی دورنده طليطله ده ايكی يوز بيك نفوس بولونيوردی. قرطبه نك حواليسی سكز فرسخ امتداد ايديوردی. اندلسده (۶۰,۰۰۰) سرای ۲۸۳۰۰۰ قوناق بولونيوردی . اشبيلياده يالكز ايپك طوقومغه مخصوص ۶۰۰۰ دستگاه واردی . حالبوكه ۱۷۴۲ سنه سنده مملكت اسپانيولره كنجه بوتون دستگاهلرك عددی (۱۰,۰۰۰)دن عبارتدی.

عمومی وخصوصی مكتبلره كلنجه مسلمانلرك بونلره درجهٔ اهتمامی فوق العاده ايدی . (حكم بن عبدالرحمن) ك كتبخانه سنده (۴۰۰,۰۰۰) جلد كتاب بولونديغی كبی خليفه (ناصر عباس بن المستضیء) ك كتبخانه سی ده بو قدر كتابی محتوی ايدی .. قاردينال (اقسيمينيس) غرناطه ميدانلرنده بر كونده (۸۰,۰۰۰) جلد كتاب ياقمشدی . سياحلردن (ابن البندی) ۱۱۴۰ سنهٔ ميلاديه سنده قاهره ده يالكز علوم رياضيه وفلكيه يه عائد (۶۰۰۰۰) اثر وبريسی عبدالرحمن الصوفی يه عائد اولمق وزره ايكی كره كورمشدی .

مسلمانلرك سائر اقوامه فائقيتلری و اونلره قارشی رهبرلكلری يوقاريده ايضاح ايتديكمز معارف وصنايعه ، تشكيلات مدنيه يه انحصار ايتمه يوردی. بوندن باشقه مسلمانلر موسيقی وغنا ايله مشغول اولمشلر. ايران ، هندستان وروما مملكتلرنده بولدقلرينی آلمشلر وبونكله اكتفا ايتميه رك سائر فنونده يابدقلرينی موسيقيده ده يابمشلردر .

ممالك اسلاميه نك مدنيتی ، سياستی حقنده درميان ايتديكمز بو مطالعات دين اسلامك نه صورتله ابتدائی بر طاقم اقوامی آنسزين ابتدائيلكدن قورتاره رق مدنيت فاضله ساحه سنه نقل ايتديكنی ارائه ايتمكده در . روح اسلامك بونی اقتضا ايتديكنی ومسلمانلرك صوك عصرلرده دوچار اولدقلری تأخر وضعفك آنجق بو نجيب روحدن ، علم ونور روحندن ، عدالت ومدنيت صحيحه روحندن ، اخوت وخلقجيلق روحندن اوزاقلاشمالرندن ايلری كلديكنی ايضاح ايدر . دين اسلامه هجوم ايدنلر ، مسلمانلغك مدنيته دشمن ، مسلمانلرك حيات ميدانلرنده باشقه لريله مسابقه دن عاجز اولدقلرينی ادعا ايدنلر مسلمانلغك حقيقتنی بيلسه لر ، تاريخ اسلامی تتبع ايتسه لر بو ويردكلری حكمك باطل اولديغی اكلارلردی .

هيچ شبهه يوقدر كه مسلمانلق تكرار ديريله جك ومسلمانلر فلاح واستقامت يوللرنده كيدرك سلفلرينك تاريخنی احيا ودورلرينی تكرار ايده جكلردر . او زمان قرآنه طعن ايدنلر مسلمانلرك قرآنلرينه عودت سايه سنده سعادته نائل اولدقلرينی كوره جكلردر . « وما كان ربك ليهلك القری بظلم واهلها مصلحون »

اجتماعياتده غربجيلر ويوزغونجيلر :

ذهنيت مسئله سی

خاصهٔ شعوره مالك اولان بر انسانك افعال ، احوال وحركاتنده « تصور وتصميم » ه مستند بر موازنهٔ فكريه موجوددر. بو موازنه ويا مجادله نك طرز تكونی ، فطری اولمقله برابر ـ تخيل ، محسس كبی قابليتلرك درجهٔ انكشافنه ـ محيطك شرائط عموميه سنه تابعدر . فرط حساسيت ، ضعفيت عصبيه ، وسعت مخيله نك تظاهرات خارجيه سی كوزل بر تداوی ، وبعض تدابير خصوصيه ايله قابل تعديلدر . آنجق احوال اجتماعيه نك ، محيطله تماسك ساری وشمولی اولان تأثيرات وعكسی تأثيراتك ازاله سی شخصی اهتماملرله ممكن اوله ماز ، بلكه هيئت اجتماعيه نك ، مشترك يشايش ، تحسس ، عنعنات ، قابليت شكللرينه كوره مثبت واصطفايه منهی بر مسلك تعقيبی صورتيله افرادی وبالنتيجه جمعيتی اصلاح امكانی الده ايدلمش اولور . ايشته : محيطك ، افعال وحركات انسانيه نك ناظمی اولان دماغ وخاصهٔ مميزه اوزرنده كی انطباعاتی « ذهنيت » ديديلان طرز تفكری توليد ايدر .

اجتماعی قانونلرك تدقيقيله صفحات و استحالاتی تنور ايدن ، هر هانكی فعلك ايلك موازنه سنی تشكيل ايدن بو انطباعات افرادی غير ارادی واختياری اوله رق سوروكلر، تدريجاً غايه سندن اوزاقلاشديرر. انسان ايسته مه يه ، ايسته مه يه محيطنه ، اونك فضائل وفضايحنه رام اولور. شخصلری ، قابليتلری بلع ايدن بو قوت روحلردن باشليه رق ، تحسس ، معاشرت ، اخلاق ، تربيه ، مساعی اوزرنده تام بر تأثير براقير .

بونك ايچوندر كه : ملتلرك بنيه سنی كنجلشديره جك ، مشترك حياتك بتون انطباعاتنی هيئت اجتماعيه نك مطلق نفعنه خادم بر يوله توجيه ايده جك بر انقلاب اجتماعی وجوده كتيرمك دائما الك كوچ والك معضل مسئله عد اولنمشدر .

حالبوكه دين مبينمز وضع ايلديكی اساسات ايله بتون مشكلاتی حل ايتمش ، جمعيتك مشترك حياتنده يالكز منفعته ، يالكز ترقيات

وانكشافانه مساعد بر مجرا آچمشدر . ظهور اسلاميتده عربلرك وضعيت اجتماعيه‌لری ، عقيده‌لری ، معاشرتلری مظلم بر عمای جهل ایچنده تفسخه اوغرامشدی . شرق ، صنمپرستلكك كيف نجه‌سی ؛ غرب ، تعصبك ، ظلم واستبدادك قانلی چنبری ایچنده بوغولیوردی . وجدانلر صوصمش ، بشريت قان واشكنجه ايله خلاصه ايديله‌بيله‌جك اولان بردورك بتون اعتسافاتی ياشايوردی .

محيطك تأثيراتی هركسده قانلی برذهنيت توليد ايديوردی . حق مفهومی يرينه قليجك ظفری ، غالبك سوزی نافذ بولونيوردی .

انسانيتدن ، قيود وجدانيه‌دن قورتلمش اولان بو كتله‌لری نور اسلاميت تنويره باشلايجه بشريت يكی بر دوری ادراكه باشلادی . عربلر عصرلرك دوغورديغی سيئه‌لری ، عادات جاهليه‌لرينی ماضينك قاراكلقلرنده ترك ايتديلر . يكی برروح ، يكی برطرز تفهم ، الحاصل يكی بر حياته آتيلديلر . وجدانلری آيدينلاتان بو نور يواش يواش محيطی قاپلادی ، مشترك بردوشونوش ، مشترك برحس حريت ، مشترك برغايه ايله حصول بولان اسلاميت ذهنيتی مدهش بر نفوذ وقوتله اطرافی استيلايه باشلادی . بونك اوكنه كچمك ممكن دكلدی . چونكه دساتير اسلاميه افرادی جمعيتله او قدر علاقه‌دار بولندیريوردی كه : فردلر جمعيته خدمتدن ، جمعيت‌ده افراده منفعتدن بشقه بر شی تأمين ايده‌ميوردی .

قوای كائناتی برخالقه مربوط كورن ، واووحدانيتك اطرافنده طوپلانان مسلمانلر — منسوبيت قوميه وموقعيه‌لری نه اولورسه اولسون — نظر حقده مساوی اولدقلرينی ؛ وظيفه‌لرينك ظلم دكل ، عدالت اولديغی ؛ طاغلمق دكل ، طوپلانمق ، تعاون وتناصرله يوكسلمك مجبوريتنده بولندقلرينی ادراك ايتمشلردی . بناءً عليه : بتون بو مشترك عمده‌لری حريمنده طوپلايان محيط ؛ اطرافنه نور ، عرفان ، حيات صاچمغه ، وجدانلرينی تهذيبه كافی قوته مالكدی . جزيرة العربك باديه‌لرندن طلوع ايدن شمس اسلاميت آز زمان ايچنده شرق وغربی ضياسيله قاپلادی . بتون دنيايه مساوات وحق مفهوملرينی اعلان ايدن اسلاميتك ، نفوذ حكمرانيلرينی ، فانی احتراصلرينی زير وزبر ايده‌جكنی يقيناً بيلن مستبد حكمدارلر ، كليسالر بو حق وشرف دينه قارشی مجادله‌يه باشلاديلر . اهل صليب سفرلری يكديكرينی ولی ايتدی . بر طرفدن شواليه‌لر كور قيلجلريله سطوت اسلامی قيرمغه اوغراشيركن ديكر طرفدن حيله‌سی ، فسادی ، شيطنتيله بتون جاسوس اوجاقلری ، بازركانلری ، راهبلری حريم اسلامه صوقولمغه باشلاديلر . وقت وقت اسلام ملتلرينه سوء اداره ، احتراصات شخصيه واحكام شرعيه‌دن مباعدت نتيجه‌سنده طاری اولان موقت بحرانلردن بتون قوتلريله استفاده‌يه چالیشديلر . عالم اسلامك — مرشدلرينك لاقيدیسی يوزندن — كرفتار جهل اولمغه باشلاديغی زماندن اعتباراً ضعفيت اخلاقيه ، نفاق وتكاسل رواج بولدی . رؤسانك — روح اسلامه منافی — طرز اداره‌سی يواش يواش افرادك صلابت روحيه‌لرينی وبالنتيجه محيطك اصطفا قابليتنی كوشتمكه باشلادی .

شرائط اجتماعيه‌ده حصوله كلن تشتت سائقه‌سيله شخصيتلر تأثيرات محيطيه‌يه مقاومت ايده‌مه‌مكه باشلاديلر . بو نتيجه مشترك ذهنيته‌ده ضرردن خالی قالمدی . ايلك اوكجه حس مجاهده‌دن باشليان آثار ضعف تدريجاً بنيهٔ اجتماعيه‌نك بوتون عضولرينه سرايت ايتدی . ترديات وترقياتك اجتماعياتمزده نه قدر نقاط اساسيه وارسه كافه‌سنه شامل اولمسی بر امر طبيعی اولديغندن بوكونه قدر علی التسلسل دوام ايدن سقوطمزده ؛ استبداد ، عدالتسزلك ، تربيهٔ ابتدائيه‌يه عدم اهليت ، درجات تحصيليه‌ده تربيهٔ دينيه‌يه عدم اعتنا ، نفاق وشقاق نتيجه‌سی قوتدن محروميت ، كسلان واقتصادی محروميت ، سجيه‌نك تعقينه كافی برمتانت فكريه استحصال ايديله‌مديكندن غربه عائد عاداتك قبولی ، كوركورينه بر تقليدك هركون دها زياده انتشاری كبی يكديكرينه مربوط برطاقم سيئات اجتماعيه‌نك كنديلرينه كوره برر موقعی واردر . بلااستثنا هركس — حتی اك متعصب غربجيلرمز بيله — تصديق واعتراف ايديوركه : بوكون وجه مميزمزی غيب ايتمش ، اخلاقاً سقوط ايتمش ، اقتصاداً فقيرلشمش ، علماً ، فناً پك كريلرده قالمش بر حالده بولونيورز . بو خصوصده هپمز متفقز . آنجق مرضك كشف وتحليلنده آيريليورز . غربله فضله برتماسك ، غرب محيطنك بوتماسی نتيجه‌سنده ذهنيت اوزرنده اجرا ايلديكی تأثيراتك مغلوبی اولانلر ، انحطاط وترديامزی اساسامزه عطف ايده‌رك يوكسلمك ايچون اوروپاليلاشمقدن بشقه چاره اولمديغی ترانه‌سنی علی الدوام تكرار ايدوب دوريورلر .

حالبوكه تاريخ ، علوم اجتماعيه واضحاً قصورك اساسده اولميوب بلكه او اساسك اهمالندن متولد اولديغنی ارائه ايديور .

بو دقيقه‌يه قدر عنعناتمزدن انحراف ايتمكله نصل سقوطمزی تهيه واحضار ايلمش بولونيورسه‌ق امين اوله‌لم كه : دين ، امزجه ، تاريخ ، حس وروح اعتباريله اجتماعياتمزله ، حياتمزله هم آهنك ، هم عيار اولميان غرب مدنيتنك قبولی صورتيله فلاكتلرمزی تضعيفدن بشقه برشی قازانه‌ميه‌جغز . حال ترديدن قورتلمق ، جهانشمول روح تعاليمزی الده ايده‌بيلمك ايچون هيئت اجتماعيه‌مزك تصفيه واصلاحی بر امر ضروريدر . بونك ايچونده اوزون اوزادی‌يه انقلابات اجتماعيه قوانينی تدقيقه لزوم يوقدر . چونكه بتون بو طبيعی قانونلر دين فطری اولان اسلاميت اساساتنی تأييددن بشقه برجهت ارائه ايده‌مزلر .

محيطك يالكز منفعت وسجيه تلقين ايده‌بيلمسی ايچون اول امرده

افرادك یوكسلمسی ، اساسات اسلامیه‌یه درت ال ایله صاریله‌رق عنعناتی هرشیئك فوقنده طوتمسی ایجاب ایدر .

بناءً علیه : آرتق الك منور طبقه‌لرمزدن اعتباراً بتون مسلمانلر یشامق ایچون غربی ، مدنیت غربیه‌یی دكل ؛ اسلامیی ، مسلمان مدنیتنی یكانه مقتدایه اوله‌رق قبول ایتملیدرلر. ایشته یالكز بو ذهنیتدر كه: تخمین ایدیله‌میه‌جك درجه‌ده آز بر زمانده عالم اسلامه روحاً ، علماً ، فعلاً الك بیوك قوتی ، الك محیرالعقول ترقیاتی تأمین ایده‌جكدر .

موسی حكمت

مدرسة الارشاد

شرعیه وكالت جلیله‌سی تدریسات مدیر عمومیسی فاضل محترم آقسه‌كیلی احمد حمدی افندی برادرمز مدرسه‌لرك زمانك ایجاباتیله متناسب بر حال مكملیته افراغی خصوصنده بوتون موجودیتیله چالیشدیغی، آناطولینك هان هر طرفنده بر چوق مدرسه‌لر كشاد ایدرك حیات علمیه‌یی جانلاندیرمقده اولدیغی معلومدر. یكنلرده دارالخلافه‌لرك ومدارس علمیه‌نك تكاملی حقنده مهم بر راپور قلمه آلان موی الیه بو دفعه‌ده مدرسة الارشاد حقنده شرعیه وكالت جلیله‌سنه بر راپور تقدیم ایتدیكی خبر آلنمشدر . اشبو راپورك الده ایتدیكمز بر صورتنی بر وجه زیر عیناً درج ایدییورز :

معلوم وكالتپناهیلریدر كه ادیانك حیاتی دعوتله‌در. بونك ایچوندر كه حكمتله ، موعظهٔ حسنه ایله ، الك كوزل مجادله ایله امر بالمعروف ، نهی عن المنكرده بولونه‌جق بر هیئتك وجودی نص جلیل مقتضاسندندر. مع مافیه دعوتك مؤثر ومنتج موفقیت اوله‌بیلمسی ایچون زمانی ومحیطی بر طاقم شرائط واردر كه اونلره رعایت ایدلمدكجه دعوتدن بر فائده حاصل اولماز .

انقطاع وحیدن صكره وظیفهٔ تبلیغك وارث حقیقیلری واعظلر اولمشدر . واعظلر بو اعتبارله امتك پیشواسیدر . « ادع الی سبیل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة وجادلهم بالتی هی احسن » نظم جلیلی ایله مخاطب اولان نبی ذیشان افندیمزه وارث اولان بو صنف ممتاز « انما بعثت لاتمم مكارم الاخلاق » مضمون منیفنده مندمج غایهٔ بعثتی تلقین وتقریر ایله مأموردر. بناءً علیه واعظ مربیٔ امتدر، معلم فضیلتدر، ملقن حكمتدر ، وارث وظیفهٔ نبوتدر .

بویله بر وظیفهٔ نبوتله سرفراز اولانلرك خلقه ، خالقه ، پیغمبره وامته قارشی مسئولیتی نه قدر عظیم اولدیغی ادنی بر ملاحظه ایله آكلاشیلیر. بو قدر علوی بر مقصد دین ایله تأسس ایدن واعظلك صنفنده بولنانلر هر حالده چوق عالم وحكیم اولملی ؛ اوامر ونواهی الٰهیه‌یی و بونلرده‌كی حكم اسراری، تكالیف شرعیه ومصالح عبادی ، سنن نبویه‌یی بالجمله دقایقیله بیلملیدر . تفاسیر شریفه ایله فوق العاده توغل ایتمش ، احادیث نبویه‌دن بر چوقلرینی ازبرلمش اولملی . بو قدرده كافی دكلدر . عینی زمانده بر منكری الزام واسكات ایده‌بیله‌جك قدر علوم عقلیه‌دن بهره‌مند اوللیدر . بونكله برابر واعظ فصیح وبلیغ بر خطیب نطوق اولملیدر كه دلائل خطابیه‌سی جماعتی تسخیر ، آهنك الفاظ دلنشینی یوركلره تأثیر ایتسون .

بر واعظك دماغندن جامعك هر طرفنه داغیلان موجات نصائح تهزیز ایده‌جكی سامعه‌لرده بر حس انشراح ، تهییج ایده‌جكی دماغلرده بر انتباه حاصل ایده‌جك قدر علوی اولمق لازمدر كه اونك وعظندن بر فائده كوریله‌بیلسین . شو حالده بو درجه مهم اولان وعظ وارشاد مسئله‌سنك ایجابات عصره ، اقتضای زمان ومكانه ، احتیاجات ناسه كوره مختلف اصوللرله ایفا ایدیلمه‌سی حكمت ومصلحته موافق اوله‌جغی شبهه‌سزدر . حد ذاتنده بو قدر اهمیتی اولان بو مسئله‌یی اهمال ایتمك دین نامنه پك بیوك بر ضرردر .

مع التأسف بو كون واعظلر ارباب عقولی آغلاته‌جق بر درك‌یه اینمشدر . كندی وظیفه ومسئولیتنك قدسیت وعظمتنی ادراك ایده‌جك قدر عالم ، جماعتك هر ساعتده‌كی احتیاجات حقیقیه‌سنی تقدیر ایده‌جك نسبتده حكیم واعظلر یتشدیرمك بو امتك اوزرینه بورج اولدیغی حالده كیم بیلیر نه كبی بر دوشونجه ایله صوك زمانلرده واعظلر ، رسماً درسعاملردن دون بر مرتبه‌ده طوتلمش وبو مهم وظیفه دائما رؤس امتحانلرینی قازانه‌میانلره تخصیص ایدلمشدر . بونك ایچوندر كه ارباب اقتداردن اولان اعاظم علما وعظه تنزل ایتمز ، بو یوزدن كیت كیده وعظ ونصیحت یوللو ایكی سطرلق سوزی بر آرایه كتیره‌مز بر حاله كلمشدر. حقیقی علمانك بو وظیفهٔ مقدسه‌یی ایفادن استنكاف ایتملری درك‌ه كرسیٔ مواعظ نه اولدقلری بلیرسز بر طاقم جهله طرفندن غصب ایدیله‌رك بیچاره خلقه احكام دینیه نامنه عقل وشرعك حریم عرفاننه صیغمیه‌جق بی اساس خرافه‌لر، اسرائیلی حكایه‌لر تلقین ایدیلمكده اولدیغی وقت وقت مشاهده اولنمقده‌در. واعظلر مسئله‌سنك اهمیت وعظمتنی تقدیر وصوك زمانلرده سقوط ایلدیكی دركه‌یی وبونك نتائج الیمه‌سنی ادراك ایدن بعض رجال مهمه بوندن سكز طقوز سنه اول بو ایشی دوشونمش وهر مصرفی خزینهٔ اوقافه عائد اولمق اوزره استانبولده مدرسة الواعظین نامنده افكار عمومیهٔ جهانی تنویر ایده‌جك بر مؤسسهٔ عرفان وجوده كتیرمش ایدی. بو مؤسسهٔ مهمه‌نك نظامنامه و پروغراملرینك تدقیقندن اكلاشیله‌جغنه كوره بو مؤسسه اساس اعتباریله نه مدرس ، نه درسعام یتشدیرمك مقصدیله تأسیس ایدلمیوب آنجق اقطار اسلامیه‌ده احكام عالیهٔ قرآنیه وسنت سنیهٔ نبویه دائره‌سنده مكارم اخلاقیه‌یی ودین مبین اسلامك ترقیات مدنیه‌یه خادم حكم جلیله ومواعظ حسنهٔ اجتماعیه‌سنی نشر وتعمیم ایده‌جك ارباب ارشاد ودعاة یتشدیرمك ایچون تأسیس ایدلمش بر مؤسسهٔ دینیه‌در .

اولجه يالكز واعظين ناميله تأسيس ايدلمش اولديغى حالده اخيراً مدرسة الائمه والخطبا ايله‌ده بالتوحيد مدرسة الارشاد ناميله توسيع ايدلمشدر.

مدرسه‌يى بودفعه‌كى زيارت وتفتيشمده پك اليم بروضعيتده بولدم وقوعبولان تدقيقاتدن اكلاديغمه نظراً اشبو مؤسسهٔ اسلاميه‌نك واعظين قسمنه بدايةً داخل اولان طلبه‌نك عددى يوزاللى‌يى متجاوز اولديغى حالده بونلردن قسم كليسى دورهٔ تحصيلرينى اكمال ايتمكسزين حرب عمومى بادره‌سنده رتبهٔ شهادتى احراز ايتمش وبو صورتله مؤسسه‌يه بر دورغنلق عارض اولمشدر.

حكومت ساقطه زماننده شيخ‌الاسلام ايله اوقاف ناظرينك نه‌يه مستند اولديغى غيرمعلوم اولان برامر شفاهيلرى ايله مدرسه‌نك برسنه مسدود قالماسى‌ده بو مؤسسه‌يى بوسبتون كريلتمشدر.

اسباب آنفه‌دن طولايى شمدى‌يه قدر آنجق قرق افندى مأذونيت رؤسى آلمش وبونلردن يالكز يدى سكز قدرى ملغا درس وكالتنجه كرسى شيخلغيله توظيف اولنه‌رق متباقيسى پك آجينه‌جق سفالت وپريشانى ايچنده قالمشلر وبويوزدن مدرسه‌يه قارشى‌ده رغبت آزالمشدر.

ائمه وخطبا شعبه‌لرى ايسه بوكون همان مسدود بر حالده‌در. بناءً عليه بوكون خارج وداخلده وعظ وارشاد وظيفهٔ مهمه‌سنى بحق ايفا ايده‌بيله‌جك مرشدلرله جوامع ومساجدده مقتدر خطيبلر، احكام فقهيه‌يى عالم امامل يتشديرمك ايچون بومؤسسهٔ دينيه‌نك كرك اداره وكرك پروغرام اعتباريله اساسلى بر اصلاحات ايله عصرى بر حاله افراغى چاره‌لرينك دوشونيلمه‌سى اقتضا ايدر.

بو بابده اتخاذى ايجاب ايدن اساسلى تدبيرلر نظر كاه ساميلرينه برجه آتى عرض اولنور:

١ ــ مدرسة‌الارشادى آناطولينك اك مهم مراكزندن برينه نقل ايتمك. بو جهت هم مدرسه‌نك استقبالى، همده استانبولده تكاثف ايدن وآناطولى‌يه كلمك ايسته‌ميان درسعام افنديلردن آناطولينك استفاده‌سنى تأمين ايده‌جكى جهتله چوق مهمدر.

٢ ــ واعظلك مرتبه‌سنك اهميت وقدسيتى نظر دقته آلنه‌رق درحال پروغرامنده اصلاحات يايلمه‌لى وبونى ياپاركن دائما غايه‌يى كوز اوكنده بولندرمليدر.

٣ ــ اوچ صنفدن عبارت اولان واعظين شعبه‌سنه هرسنه محض مأذونلرندن وياخود اونسبتده تحصيل كورمشلردن بالامتحان يكرميشر طلبه سچيلمه‌لى وبونلرك اعاشه‌لرى جهت اوقافدن تأمين اولنمليدر.

٤ ــ مدرسه مقتدر ومتساند برهيئت تدريسيه‌يه توديع اولونملى ومدرسلرينه ــ شمدى‌يه قدر اولديغى كبى بش اون غروش اجرت دكل ــ ديكر اختصاص مدرسلرى كبى دولغون معاش ويريلملى وبو جهت بر قانون ايله تثبيت ايدلمليدر.

٥ ــ مدرسة الارشادك غايه‌سى احكام عاليهٔ قرآنيه وسنن سنيهٔ نبويه دائره‌سنده مكارم اخلاقيه‌يى ودين مبين اسلامك ترقيات مدنيه‌يه خادم حكم جليله ومواعظ حسنهٔ اجتماعيه‌سنى نشر وتعميم اولديغنه نظراً بورادن نشأت ايدن افنديلرك استانبولده بولنان سلاطين جوامع شريفه‌سى جمعه واعظى اوله‌رق توظيف ايدلمه‌لرى مؤسسه‌دن مطلوب اولان غايه‌دن بوسبتون اوزاقلاشمق ديمك اوله‌جغندن او وظيفه‌يى سليمانيه مأذونلرينه ترك ايدرك واعظيندن نشأت ايدنلره غايه‌يه كوره اساسلى فيوضات تعيين ايتمليدر.

٦ ــ مدرسة‌الواعظيندن مقصد نه اولديغى دوشونولونجه بورادن نشأت ايدن افنديلرك شو صورتله توظيف اولونملرى ايجاب ايدر:

١) اناطوليده سيار واعظلر، ٢) آلاى مفتيسى ؛ ٣) طابور امامى، ٤) بالعموم سفارتلره امام.

٧ ــ اناطوليده‌كى سيار واعظلر معاش اعتباريله بشى صنف اوزرينه ترتيب اولنملى: ١٠٠٠ ، ١٥٠٠ ، ٢٠٠٠ ، ٢٥٠٠ و ٣٠٠٠ غروش اوللى.

٨ ــ مدرسة‌الارشاددن نشأت ايدن بر افندى‌يه اولا بيك غروش معاش ويريلملى: بونى حكومت ايسته‌ديكى محله كوندرمليدر اوراده بش سنه ارشادانده بولندقدنصكره ترفيعاً بريره كوندريلملى ونهايت بر واعظ ٣٠٠٠ غروش معاشه نائل اولمليدر.

٩ ــ واعظك وظيفه‌سى يالكز كرسى‌يه چيقه‌رق نصيحت ايتمك اولماملى. عينى زمانده هركيتديكى يرده اسلامى تشكيلات ياپمق، كويلريمزك احكام عاليهٔ دينيه واخلاق سنيهٔ محمديه دائره‌سنده انكشافنى و ادارى، اقتصادى، زراعى، هر درلو رفاهيتى تأمين ايده‌جك عملى واسطه‌لرله چاليشمقله‌ده مكلف اولملى. وبو خصوص مكمل بر تعليمات‌نامه ايله تثبيت اولونمليدر.

ائمه وخطبا شعبه‌سنده هرسنه اوز افندى آلنمالى. وبونلر داها زياده كندى مملكتلرينك احتياجنى تأمين ايتمليدر.

١١ ــ واعظ، امام، خطيب اولمق اوزره يوز طلبه بولونديريله‌جق اولان بو مؤسسه‌نك هيئت تدريسيه واداره‌سى معاشاتنه، طلبه اعاشه‌سنه، واعظلرك معاشاتنه قارشولق اولمق اوزره هرسنه اوقاف بودجه‌سنه [٣٠٠٠٠] ليرا قونولمالى. وبو مهم مؤسسه‌نك حياتى يالكز اوقاف اسلاميه‌دن تأمين ايدلمليدر.

١٢ ــ كرك ليلى‌يه قلب ايدلمه‌سى ضرورى اولان دارالخلافه مدرسه‌لرينك وكرك مدرسة‌الارشادك ليلى اوله‌رق ادامهٔ حياتنه مدار اولمق اوزره مدارس وتدريسه عائد اوقافك تدقيق ومدارسه تخصيصى لازمدر. علاقه‌دار بعض ذواتك ادعاسنه كوره مشروط لهى تدريسيه اولان اوقاف بر بچق ميليون ليرايه بالغ اولمقده‌در. بونك ايچونده

اولا هر لوا وقضا مرا کزنده محلی مفتیسنك ریاستی آلتنده بلدیه ومجلس اداره اعضالرندن بر ذاتك وهر کوی ویا محله‌نك هیئت اختیاریه‌لرندن و اوقاف‌مدیر مأمورلرندن مرکب برمدارس قومیسیونی تشکیل اولونه‌رق داخل قصبه‌ده مشروط لهلری مندرس اولوب وارداتی شونك بونك النده قالمش اولان نه‌قدر اوقاف مندرسه وعوارض آقچه‌لری وار ایسه برر دفتری تنظیم وتصدیق اولوندقدنصکره بونلرك واردات صافیه‌لری مدارسه ویریلیدر .

ثانیاً : برمملکتده یکرمی خراب مدرسه اولمقدنسه منتظم ومعظم برمدرسه بولونمق دها نافع وخیرلی اوله‌جغی شبهه‌دن وارسته‌در .

بناءً علیه مستغنی عنها قالان بالجمله مدارس عقار ویا نقوده تحویل ایدیله‌رك حاصل اوله‌جق مبالغ ینه الده قالان مدارسه صرف ایدیلملی .

استانبولده [١٨٠] مدرسه دکل ، آنجق هر قسمی احتوا وبیکلرجه طلبه‌یی استیعاب ایده‌جك معظم برکلیه لازمدر . بومطالعه تمامیله آناطولی مدرسه‌لری حقنده‌ده جاریدر .

١٣ — خصوصات مذکوره‌نك تدقیق ومذاکره‌سیله اشتغال ایده‌جك بر انجمن علمی تشکیل اولونملی ومذکور انجمن درحال ایشه باشلاملیدر .

١٤ — کرك برسنه‌دنبرو اناطولی مدارسی حقنده وقوعبولان تدقیقاتمه ، کرك انجمن علمیله یاپیلان تعمیمله کلن جوابلره وکرك بودفعه بالعموم استانبولده مدارسه عائد تفتیشاتمه استناداً دییه بیلیرم‌که : مدارس حقنده یاپیله‌جق الك اساسلی ومثمر اصلاحات مدارسه عائد اوقافك توحیدیله عصرك ایجاب ایتدیردیکی شکلده مؤسسه‌لر وجوده کتیرمك وبو مؤسسه‌لرك لیلی اوله‌رق حیاتی تأمین ایده‌جك چاره‌لره توسل ایتمك وبالخاصه اوقاف طرفندن بوجهته لایق اولان اهمیت ویریلمکله ممکن اوله‌جقدر .

ملت کتبخانه‌سی

سنه‌لردنبری بردرلو وقفیتی تسجیل اولونامایان فاضل محترم امیری افندینك کتابلرینك معامله‌ٔ تسجیلیه‌سنك بوکره محکمهٔ اوقاف قاضیسی حضورنده اجرا واکمال ایدلدیکنی جرائد یومیه‌دن بعضیلرینك صوك نسخه‌لرنده کوردم . بوکتابلر وتسجیل ماده‌سی فاضل مشارالیهك بتون حسن نیت ومساعیسنه رغماً استانبول مطبوعاتنك همان کافه‌سنك سکز اون سنه‌لك بر دیدی قودیسی اولمشدی . قیمتدار برخزینه‌یی بیوك بر خلوص قلب ایله ملتك آغوش فیض واستفاده‌سنه ابدیاً وضع واهدا ایدن بومحترم انسان نه‌لر کورمه‌دی ، نه‌لر ایشتمه‌دی . وقف ایتمکه نیق یوقدرمی دینلمه‌دی ، کتابلری باشقه برمحله نقل ایدییور ، ایده‌جك دیه‌می سویلنمه‌دی ، حق صاتمش ، صاته‌جقمش دیه غزته ستونلرینه‌می کچیرلمه‌دی ، آمریقالیلرله ، فرانسزلرله یوز اللی ، یوز آلتمش بیك لیرایه پازارلق یاپیور ، کتابلر اجنبیلره کچه‌جك دیه شایعه‌لرمی چیقاریلمه‌دی ، اوقافجیلرك ناظرلرندن طونیکزده درت بشیوز غروشلق کاتبلرینه وارنجه‌یه قدر حقارتلرمی ایدلمه‌دی . بونلر بویله اولمقله برابر امیری افندی بونلردن منفعل اولمقسزین عزمنی تشدید ایله استنساخ ، مبایعه ، تحریر ، تجلید خصوصنده هرکون دها فضله موفقیت کوستر مکدن برآن خالی قالمامش ، برطرفدن‌ده امر تسجیلی احضار ایلمشدر .

امیری افندینك کتابلری دیسوب‌ده کچیورمیه‌لم . اوزون بر عمرك ، کتاب پشنده تورکیانك الك اوزاق والك کوچك شهر وکویلرینه قدر بالذات کیدرك ایستدیکنی بولمق وبولدیغنی آلمق ایچون صرف ایدیلن وقت ونقدك محصولی اولان بوخزینهٔ نفیسه ایچنده استانبول کتبخانه‌لرنده مثلنه تصادف اولونامایان بر چوق اثرلر موجود اولدیغی کبی مؤلفلرینك خط دستلریله محرر اولمق ونسخهٔ ثانیه‌سی‌ده بولنمامق اعتباریله دنیانك هیچ بر یرنده موجود اولمایان دینی وادبی کتابلرده واردر . بالخاصه ایچنده‌ایی یووارلندیغم واستفاده ایتدیکم تورکجه دیوانلر وادبیات قسملریله یازمه مجموعهٔ اشعار وغزلیات قسملری اوقدر نوادری احتوا ایدرکه بونلره قیمت تقدیری حقیقةً امکانسزدر . عثمانلی پادشاهلرینك اوندن فضله یازمه ونفیس دیوانلری ، شهزاده‌لرك جداً قیمتدار وبعضلرینك خط دستلری ایله محرر دیوان وکتابلری ، فاتحك ودها بعض پادشاهلرك کندیناملرینه یازدردقلری امثالسز کتابلر ، هر پادشاهك متعدد طغرالری ، مهرلری ، فرمانلری ، خلیفهٔ نوجاه حضرتلرینه وارنجه‌یه قدر همان هر خلیفه وحکمدارك خط دستلری ، رجال دولتك همان چوغنك ال یازیلریله مکتوب ومسوده‌لری وهپسنك فوقنده بیکلرجه نفیس جلدلر ، مینیاتورلر کتبخانه‌یه جداً بیوك بر قیمت ویرن نفائس آثاردندر .

یدی سکز یوزه واران مرقعات وفرمانلر قسمی جداً شایان قید وتذکاردر . بتون مشاهیر خطاطینك مختلف ومتعدد یازیلرندن ، هرزمانك تزیینات وتذهیباتنی کوسترمك صورتیله وجوده کتیریلن بوقوللکسیون مهم برموقع اشغال ایدر .

یالکز استانبولده دکل ، ولایاتده دخی طبع اولنان جرائد یومیه ورسائل موقوته‌نك همان بتون قوللکسیونلرینی بوکتبخانه‌ده تدقیق وتتبع ایده‌بیلیرز . یوز اللی عددی تشکیل ایدن لغت قسمی اوقافك دیکر کتبخانه‌لرنده‌کی لغتلردن چوق زنکیندر .

آلتی یوزطقسان درده بالغ اولان کتب متفرقه‌نك قیمتنه حدوپایان

تصور اولوناماز. هیئت عمومیه‌سی آشاغیده عیناً کوستریلن جدولده [۱] کوریله‌جکی وجهله اون سکز بیکه بالغ اولان بویله بر کتبخانه‌یی وجوده کتیرمك ، صوکراده هیچ بر منفعت مادیه قصد ایتمکسزین هپسنی ملتنك منافعنه حصر وتخصیص صورتیله کندی حقوق تصرفیه وملکیه‌سنی نزع ایتمك هر فردك کاری دکلدر .

بوبویله اولمقله برابر بونك ایچون صرف اولنان پاره‌ده پك مهمدر. افندی حضرتلری بتون ثروتی بواوغورده صرف ایتدیکی کبی اللی کسور سنه‌دنبری دائما مستوفی معاشلرله بولندیغی مأموریتلردن اله کچیردیکی مبالغی آنجق بومقصده تخصیص ایتمش، فضله اوله‌رق بوزلرجه کتابی بالذات استنساخ ایلمشدر . چارشی قاپیده‌کی خانه‌سنك بوکون کتاب پاره‌سندن امنیت صندیغنه مرهون دیکر کتابجیلرده بورجلی بولندیغی سویلك فداکارلغنك درجه‌سنی کوستره‌بیلیر .

بورجنه بحق صاحب اولدیغی امثالیله اثبات ایدن افندی ، بتون کتابجیلرك مظهر اعتمادی اولدیغی ایچون جیبنده پاره‌سی اولمدیغی زمانلرده بیله هر ایستدیکی کتابی آلمغه موفق اوله‌بیلمکده‌در. بوعزم وهمت سایه‌سنده کتبخانه محتویاتنك بر قات دها تزاید ایده‌جکی شبهه‌سزدر .

وقوع بولان متعدد ومصرانه تکلیفلر قارشیسنده کتبخانه‌یه « **امیری افندی کتبخانه‌سی** » اسمنی ویرمکی قبول ایتمه‌یه‌جك قدر محویت ابراز ایدن و بالذات بکا قارشی « **بن ده ملتك ، کتابلرده ملتك** » دیه‌جك درجه‌ده بیوکلك کوسترن مشارالیه بوموفقیتدن دولایی جداً شایان حرمت وتبجیلدر .

---

[۱] محکمهٔ اوقافده وقف وتسجیل ایدیلن کتابلر

نوعی	عدد	نوعی	عدد
کتب عربیه	٤۲۱۳	تورکجه رومانلر	۲۸۸
« فارسیه	۱۰۱۱	« علوم طبیعیه / « قوانین ونظامات	۵۲۵
تورکجه علوم شرعیه	۹۷٦	« یومی غزته ورسائل موقوته	۹۰۰
« تاریخ	۱٤٤۵	مرقعات وفرمانلر وسائره	۷۹٤
« دیوانلر / « مجموعهٔ اشعار / « بعض آثار ادبیه	۱۵۲۲	ریاضیات وحکمت طبیعیه وسائره	۱۹۳۱
« ادبیات / « لغت / « قواعد	۱۰۳۰	کتب متفرقه	٦۹٤
« طب	۳۸۱	السنهٔ اجنبیه	۲۲۰۵
		یکون	۱۷,۹۱۵

نسل حاضر و مستقبله بیوك بر ساحهٔ تتبع و عرفان حاضرله‌مقله برابر مهم بر درس عبرت و انتباه ویرن حضرتك ، یاقینده بر « ذیل وقفیه » حاضرله‌مق خصوصنده‌کی ارزولرنده‌ده مظهر توفیقات الٰهیه اوله‌جقلری شبهه‌سزدر .

مستخبرات موثوقه‌مزه نظراً اوقاف مدیریتی وقفیه‌نك کتبخانه‌ده رسم قرائتنی قرارلشدیرمش و بو مراسمه استانبولك بر چوق ادبا ومحررینی ایله کتاب متخصص و مراقلیلرینی دعوته حاضرلانمشدر . فاتح تراموای موقعنده کائن اولان بو کتبخانه ارباب تتبع ومطالعه‌یه هرکون – جمعه‌لری‌ده داخل – ساعت طقوزدن بشه قدر آچیقدر. بونی بتون ارباب علم و فضلته توصیه ایتمکی بر وجیبه بیلیرز .

مفتی زاده

قوای معنویه

مسلمان ملتلری ایچون سلامت چاره‌لری

لوزانده بولونان اقدام غزته‌سی صاحبی احمد جودت بك صلح قونفرانسی مذاکراتنك کندیسنده حاصل ایتدیکی تأثیرلر حقنده غزته‌سنه بر مکتوب یازییور . اوته‌دنبری غربلیلرك بزه قارشی بسله‌مکده اولدقلری حس خصومتك اسبابنی تحلیل ایدییور وبوکا قارشی مسلمانلرك نه یاپملری لازم کلدیکی حقنده ارشاداتده بولونیور . احمد جودت بکدن الله راضی اولسون . غربك ایچ یوزنی اولدیغی کبی ملته تشریح ایدییور . بالطبع بو مقاله‌لرك چوق بویوك قیمتی واردر . زیرا سنه‌لردن بری غرب عالمنی یقیندن تدقیق ایدن ، اونك بوتون فضائل ومساویسنه واقف اولان بر ذات طرفندن یازیلیور . احمد جودت بکك سویلدیکی محض حقیقتدر . « بز غربجی یز ، غربك شرقده ممثلی یز ، غرب مدنیتنی بلاقید وشرط ، نقصانلریله برابر آله‌جغز . » دیین ذوات جودت بکك بومقاله‌سنی لطفاً دقتله اوقوسونلرده معصوم کنجلری یاکلیش یوله سوق ایتمکدن واز کچسونلر .

جودت بك دییورکه :

بزمله صلح مذاکراتی اجرا ایدن دول معظمه بزم ایلروده باشمزی قورتاردیغمزی ، ترق آدیمی آتدیغمزی اصلا ایسته‌میورلر. تورکیانك بوآنه قدر ایچنده یاشادیغی – اسارت حالنك دوامی اونلرجه مطلوبدر .

تورکیایی دائما وصایت وولایت آلتنده بولونان بر چوجوق کبی اللری آلتنده طوتمق شرق پولتیقه‌سنك اساسنی تشکیل ایدییور .

تورکیانك اسمی وار ، جسمی یوق برحالده قالماسی ، مادةً ومعناً موجودیت وقوت کوستره‌مه‌مسی، شرقده بر عامل اوله‌مامسی ، ایشته مطلوب بودر. بونك نه‌دن ایلری کلدیکنی ایضاحه حاجت یوقدر . بوعصرلردن بری دوام ایتمش

اولان شرق پولتیقه‌سنك خطوط اساسیه‌سیدر . هپ بوخطوط اساسیه‌نك چیزدیکی پلانله مملکتلریمزی غائب ایتدك ، محاربات داخلیه‌یه ، قیاملره معروض قالدق . وضعیف دوشدك . اوروپادن همان همان علاقه‌مز کسیلدی ، آناطولی‌یی ده آز قالدی بزه مزار اوله‌رق قازیپورلردی .

آوروپاده اسلامیته قارشی همان فطری بر حس خصمانه واردر . آوروپا وآمریقانك بتون تشکیلات روحانیه‌سنده بوحس حکمفرمادر . مدنیت جدیده بوحسی ضعفه کتیرمش دکلدر . یالکز تشکیلات روحانیه‌ده دکل ، نیجه ارباب علم ومعرفتده دخی اوحسك تأثیر ونفوذی کوریلور . ایشته صلیبك کیردیکی یره هلال تکرار کیره‌مز قاعدهٔ متعصبانه‌سی بوحسك براثریدر . آوروپا وآمریقاده اوحس دیه‌بیلیرم‌که پولتیقه‌دن زیاده قوتلیدر . وغیر قابل تبدلدر .

اقوام اسلامیه‌نك باشنده ، هرنقطهٔ نظردن تورکیا کلیور . استقلاله صاحب ، ذهنیتنده الك زیاده تکامل پیدا اولان تورکیادر . بناءً علیه اسلامیتده تجدد پیدا اوله‌مامق ایچون تورکیانك فیضنه مانع اولمق الك امین بریولدر .

∴

بوحسیاته ، بوتمایلاته قارشی نه‌یاپیله‌بیلیر ؟ بز بوعنعنه ایله ناصل باشه چیقه‌بیلیرز ؟

بنم فکرمجه مادةً باشه چیقمق قابل اوله‌ماز . اونلرك اثرینی تعقیب ایله اونلره یاقلاشمق‌ده قابل اوله‌ماز . چونکه آراده‌کی مسافه چوق اوزوندر . اونلر درجه‌سنده ترقیات مادیه‌یه واصل اولمق امکان خارجنده‌در . بتون مسلم قوملرك عصرلرجه کچیردکلری غفلت دورینك جزاسنی چکه‌جکز .

فقط بو ، بویله اولمقله برابر آوروپا مدنیتنده برنقصان ، برضعف واردر . بونقصان وبوضعف معنوی‌در ، اخلاقی‌در . بزیاپه‌ق‌یاپه‌ق ، مادی نقیصه‌لریمزی آنجق قوای معنویه ایله تلافی ایده‌بیلیرز . ترقیات مادیه‌ده ، مخاصملرمزك درجه‌سنه‌وارمه‌مقله برابرمعنوی واخلاق‌قوتله مادیاتده‌کی ضعفمزی خفیفله‌ده‌بیلیرز . امادیمك ایسته‌میورم‌که ترقیات مادیه‌یی استحصاله هیچ‌قوت ویرمیه‌لم‌ده تکیه‌نشین اوله‌لم ! یاپه‌بیلدیکمز ، المزك ایریشه‌بیلدیکی قدر مادیاته چالیشه‌لم ، فقط قوای معنویه‌یه‌ده استناد ایده‌لم . شرق اقوامی ، یاخود بالجمله اقوام اسلامیه اکر قوای معنویه‌لرینی غائب ایده‌جك اولورلر ایسه آرتق آوروپا وآمریقانك حب نفس ایچون قوللاندیغی وسائط قارشیسنده زبون اولور قالیرلر . بر مثال ایله مدعامزی تأیید ایده‌لم : شوبیتیردیکمز محاربه‌ده یونانلیلرك تجهیزاتی هرحالده بزدن مکمل ایدی . چونکه بوتجهیزات اونلر ایچون احضار ایدلمش ایدی . هرشیئی برطرفه براقه‌لم ، یالکز عشاقده یکرمی واغون طیاره لوازمی بولوندی . مادةً یونانلیلره غلبه ایدلمزدی . فقط بزم اردوده اونلرده بولونمیان ال ایله طوتلماز برقوت وار ایدی‌که اوده معنوی واخلاق قوت ایدی . بونی هیچ بر کیمسه انکار ایده‌مز .

بز بوقوتی یالکز حربده دکل ، سائر جداللرده دخی بوله‌بیلیرز . مثلا معیشتده سادەلك ، اسرافدن قاچنمق اقتصادی جدالده بزه معاون اوله‌بیلیر . کذلك تجارتده واستحصالده اونلر قدر مجهز دکلز . فقط معامله‌مزده وچیقاردیغمز اشیاده طوغریلق وحیله‌سزلك بزم امدادیمزه یتیشه‌بیلیر . وقتیله مملکتمزك غیر مسلم تجاری نزدنده مسلمان آلیجیلرك بیوك براعتباری واردی . مسلمانلر اوقدر سرمایه صاحبی دکل ایدیلر . فقط بورجلرینی تسویه‌ده مسلمانلرك دینی براعتقاده صاحب اولملری اونلرك اعتبارینی تزید ایدردی . مسلمانلر نه‌افلاس ایدرلردی ، نه‌ده حیله‌کارلق یاپارلردی . باباسنك سندسز سیدسز بورجنی ، اونك وفاتندن برمدت صکره ، تاجره کتیروب تأدیه‌ایدن اولاده نادراً دکل ، قاعدهٔ کلیه اوله‌رق تصادف ایدیلیردی . بوناموسکارلق ، برقوهٔ معنویه‌ایدی . اسکیدن یکرمی بش یاشنه کلش برکنج معیشتی ضیق اولسه‌ده نه‌وله‌نیردی . زوجه‌ملك قسمتی الله یوللار دیردی . او بواعتقادله ایشه کیریشیردی . فقط زوجه‌سیله چوجوقلرینه اولان محبتی اونده چالیشمه‌یی تولید ایدردی ، معیشتنی توسیع ایدردی . زوجه تطلیق اسکی تورکلرجه معیباتدن ایدی ، مغایراخلاق ایدی . قادین خرچین بیله اولسه ارکك اوکا تحمل ایدردی . بوسایه‌ده قادینلر هوسات اوغرینه فدا ایدلمزدی . واخلاق ملیه مختل اولمازدی .

نیجه بیوك صدمه‌لره اوغرامش اولان تورکلکی بوآنه قدر وقایه ایتمش اولان عامل هیچ شبهه یوق قوای معنویه واخلاقیه‌در . بوکونکی کونده‌ده تورکلکی یوقاری قالدیره‌جق بنه‌اوقوتدر . حیات خصوصیه واجتماعیه‌سنده تورکلك بوقوتی الدن براقادیجه مشکلاتدن بنه یاقه‌سنی صییره . هرهانکی ملتك فردی ، وظیفه ومسئولیت دویغوسی کندینه کلدیکی کبی ، متانت معنویه و اخلاقیه صاحبی اولور . انسانه حکم ایدن ایشته اودویغودر . نه‌حکومتدر ، نه جزا وضرر قورقوسی‌در .

جمع قرآن

۵

جمع قرآنه ترتب ایدن فوائد سیاسیه

قرآن معجز بیانك حفظ انساب وآثارده بین‌الامم ممتاز برخصیصهٔ فطریه‌یی حائز اولان قوم عرب طرفندن ضبط و تحریری ومتعاقباً جمع و ترتیبی و زمانمزه کلنه قدر توفیقات مخصوصه ایله هرعصرده میلیونلرله مصاحف شریفه‌ده مکتوب ومیلیونلرله اهل توحیدك حافظهٔ احترامنده محفوظ بولنمسی برکایه‌درکه او کتاب مبینك حین نزول و تبلیغندن بیك اوچیوز بو قدر سنه مرور ایتدیکی حالده تا کلماتنه و مواضع الفاظنه قدر خاتم‌الانبیا صلی الله علیه وسلم افندمز طرفندن تبلیغ بیوریلان کتاب کریم الهی اولدیغنی کمال وثوق و قطعیتله بیلیور و بویله‌جه یقیناً ایمان ایدیپورز . تواتر قطعی ایله حفظ و نقل ایدیلن بو کتاب مبین حقنده هیچ برعقل سلیم ایچون شبهه و تردد امکانی یوقدر . کتب سائره‌نك ابتداء ظهورینی ، کثیف برظلمت مجهولیته افولنری تعقیب ایتمه‌سی او کتابلرك « محمدامین » ك اصحابی کبی حافظ و ناقللری ، جامع و کاتبلری بولنمامسی اثریدر . بو کتب سماویه‌نك کچیردیکی انقلابات کندی منتسبلرینك بیله آکلایوب بیلدیکی برحقیقت تاریخیه‌در . قوم یهود ونصارانك کتابلرینه عدم تقیدله او کتابلرك اوغرادقلری عاقبت الیمه‌یه قرآن کریمك‌ده معروض اوله‌بیلمسندن اصحاب کرام « نورالله قبورهم اجمعین » حضراتی بحق اندیشه ایتمشلردی . باشده ایلك خلیفهٔ مسلمین بولندیغی حالده کتاب اللهك نظم شریفنی کیفیت اداسنه قدر حفظ و تحریر خصوصنده یاپیلان اعتنا و اهتماملر تاریخ عالمده مثلی سبق ایتمیان بر حادثهٔ منفرده‌در . (وانا له لحافظون) و (لایأتیه الباطل من بین یدیه ولا من خلفه) آیت کریمه‌لریله طرف سبحانیدن حفظی ، اکیداً درعهده بیورلمشدیکه بو تکفل الهینك انفاذ و تجلیسی ایچون ایلك خلیفهٔ مسلمین ایله آنك

مشاور امینی فاروق اعظم حضرتلرینه فرقان مبینك جمع و ترتیبی الهام بیورلمشدر . اوچنجی خلیفه زماننده بعض قرا آت واهیه و اختلافدن اندیشه ایدیله‌رك (ادرك هذه الامة قبل ان یختلفوا اختلاف الیهود والنصاری) دیه‌رك وقوع بولان مراجعت اوزرینه‌ده نسخ قرآنیه تكثیر ایدلمش ایدی . ایكنجی عصر هجریده زنادقه دینی استخفاف ، فرق مختلفه منتسبنی خسیس مدعالرینی اثبات مقصدیله بر طاقم قرا آت منكره اورته‌یه قویمق ایسته‌دكلرنده دائما قارشولرینه برر سد آهنین كبی مصاحف عثمانیه حائل اولمش واو مقاصد لئیمه سونمش كیتمشدر.

خلیفهٔ رابع سیدنا علی المرتضی افندمز كتاب الله‌ه مصروف اولان بو مبرور خدمتلری تقدیراً ابتدا حضرت ابی بكر حقنده (اعظم الناس فی المصاحف اجراً ابوبكر رحمة الله علی ابی بكر هو اول من جمع القرآن) دیه‌رك رحمتله یاد ایدردی . صكره حضرت ذی النورین حقنده‌ده (خیر الله عثمان عن الامة خیر الجزاء فقد احسن و بر فیما صنع) دیه ثناخوان اولوردی .

دین مبین اسلامك محافظ امینی بولنان خلفای اربعه طرفندن مجتمعا حفظ قرآنه معروف اولان شو اهتمام مخصوص بلا استثنا بتون اصحاب كرام طرفلرندن‌ده تأیید ایدلدیكندن آنك تك بر كلمه‌سنده بیله تردد احتمالی قالمامشدر . شمدی‌یه قدر كرهٔ ارض اوزرنده شعله نثار اولان جناب قرآن الی ماشاء الله الله تعالی نور افشان اوله‌جق و آنك فیض مبیننده مستفید اوله كلن عالم اسلام بوندن بویله‌ده فیضیاب اوله‌جقدر .

كرنه بیند بروز شب پره چشم ـ چشمهٔ آفتاب راچه كناه
راست خواهی هزار چشم چنان ـ كور بهتر كه آفتاب سیاه

محمد كامل

غرب حیات اجتماعیه و سیاسیه‌سنده :

ملتلرده یكی تمایللر

فرانسه‌ده ، وانكلتره‌ده و دیكر مملكتلرده‌كی غره‌ولردن صوكره بلچیقا شمندوفر عمله‌سنك غره‌وی خلق تمایللرنده‌كی تكامله یكی بر علامتدر . بو غره‌ولردن بر چوغی عمله ایله پاترون آره‌سنده یومیه مناقشه‌سندن دكل ، عمله صنفنك سیاسی ادعالرندن نشأت ایتمشدر . « معدن معدنجیلره ! » ، « شمندوفرلر شمندوفر عمله‌سنه » ، « عمله‌نك دیكتاتورلكی » الخ كبی دستورلر بو یكی ادعالری پك كوزل افاده ایدیور .

بو كون آرتق محققدر كه هم ملتلر ، هم حكومتلر یكی دیكتاتورلك شكللرینه دوغرو تكامل ایدیور . بو دیكتاتورلكلر بعضاً ظاهراً معشری كبی كورونویورسه‌ده حقیقت حالده دائما بر فردك دیكتاتورلكنده عبارتدر . مثلا روس قومونیستلری كبی اك مفرط سوسیالیستلرده بیله ، حكومت ساده‌جه بر قاچ مشوقك دیكتاتورلكندن باشقه بر شی دكلدر . بو استبدادلری كتله‌لر قولایلقله قبول ایدییورلر . حقیقت حالده اهالی كتله‌سی استبداددن باشقه بر شكل حكومتی هیچ بر زمان طانیمامشدر . سندیقه رئیسلری ، آسیانك اسكی مستبد حكمدارلری قدر قولایلقله اطاعت ایدیلن كوچوك كوچوك مستبدلردر . بو استبدادلره مطیع اولانلر ، بالذات كندیلرینك حكم سوردیكنی توهم ایدرلر ؛ بو وهم و خیال اونلره كافیدر .

*
* *

بو كون عمله یالكز یومیه‌نك متمادیاً آرتمسی دكل ، سرمایه‌دار حكومتك دیورلمسی و بو جمعیت یرینه كندی لهنده بر دیكتاتورلك اقامه‌سنی ایستیور . عمله ، بو صورتله ، اكثریتله یاشادیغی جمعیتلرك دشمنی اولمشدر . عمله صنفلری ، بوتون مملكتلرك عمله‌سنی برلشدیره‌رك جهانشمول بر صلح‌نامه تأسیس ایده‌بیله‌جكلرینی ظن ایدییورلر . بو خولیالر ایچنده اونوتویورلر كه ، تاریخك اوكردیكنه نظراً ، عوام حكومتلری قرال حكومتلرندن دها زیاده حربجو اولمشلردر . اساساً عمله صنفلرینك سطحی بین الملل تمایلاتی بوتون مملكتلرده میلتپرورلك یكی بر انكشافنه چارپیور . كینلر و منفعتلر اقوامی بر برندن آییریور . دیوارلرمزك اوزرنده منقوش اولان جمهوریت شعارلرندن « اخوت » حالا باقیدر . فقط بو شعار چوقدن بری قلبلرمزدن سیلنمشدر .

*
* *

خلقك بو یكی تمایلاتنك اسبابی مختلفدر . بو تمایلات حكومتلرك اولا فجیع بر حربه مانع اولمق ، ثانیا یكی حربلره مانع اولاجق بر صلح الده ایده‌بیلمك خصوصنده‌كی عجزندن قوت بولمشدر .

بر حكومت ، هر نه شكلده اولورسه اولسون ، آنجق نفوذ و اعتبارله دوام ایده‌بیلیر ؛ بو اعتبار زائل اولونجه ، او حكومت اورتادن قالقار . اعتبار ، مختلف تأثیرلر آلتنده ، ز جمله عسكری بر مغلوبیتله زوال بولور . مثلا (سه‌دان) مغلوبیتندن صوكره فرانسه‌ده ایمپراطورلغك ، عمومی حربده‌كی مغلوبیتلردن صوكره روس چارلغنك ، و آلمان مونارشیلرینك زوالی بو یوزدن اولمشدر . بو حادثه غایت طبیعیدر . بر ملتك قربان اولدیغی مصیبتلر ، بو مصیبتلره مانع اولامایان حكومتلره قارشی عصیان حصوله كتیرر . غالب حكومته كلنجه ، نفوذ و اعتبارینك تزایدینه شاهد اولور ، الویر كه بو ظفر حقیقی اولسون .

*
* *

خلق طبقه‌سنده کورولن بو استبداد تمایلی ، ملتلری اداره ایدن سیاسی صنفلرده‌ده مشاهده ایدیلیور . بو تکامله ، اسکی سیاسی فرقه‌لرك تفسخی تقدم ایتمشدر . دون خلقی علاقه‌دار ایدن مسئله‌لر ، بو کونك حقیقتلری اوکنده آنجق قیدسزلقله قارشیلانیور . هر مملکتده اسکی سیاسی فرقه‌لر هپ انحطاط حالنده‌در . فقط فکر والتهلر بر کون ایچنده زوال بولمازلر . منازعه ایتمه‌دن اول ، اوزون مدت مجادله ایدرلر .

بونك ایچوندرکه هر مملکتده اسکی فرقه‌لر ، کندی اجتهادلرینه ، یکی فکرلری ، بالخاصه الك مفرط نظریه‌لری ضم ایتمك صورتیله اسکی اعتبارلرینی محافظه‌یه چالیشیورلر .

***

سیاسی فرقه‌لر مناقشه‌ایله مشغول ایکن ، حکومتلر فعلیاتده بولونمغه مجبوردرلر . جماعتلرك اقتدارسزلغی وبطائتی اوکنده ، مختلف مملکتلرك بوتون باش وکیللری یاواش یاواش حقیقی دیکتاتور کسیلمشلردر . اسکیدن باش وکیلله مساوی اولان دیکر ناظرلر ، شیمدی مافوق بر آمرك امرلرینی اجرا ایدن مادونلر حالنه کلمشلردر . حربده دوغان بو مطلق اقتدار ، قدیم مطلقیت اداره‌لردن آنجق بر نقطه‌ده فرق ایدر . اسکی مطلقیت اداره‌لر آنجق بر عدم اعتماد رأییله ییقیلیور . لوید جورج ، انکلتره‌یی ور آزده آوروپایی برقاچ سنه دیکتاتور کبی اداره ایتدکدن صکره شرقده‌کی فنا سیاستك نتیجه‌سنده ساده‌جه بر رأی ایله ییقیلدی . شیمدی‌یه قدر باش وکیللر ، کندیلرینی اسقاط ایدن پارلمنتولرك رأینه اطاعت ایدرلردی . فقط یکی بر تکامل باشلایور . بو تکامل ایتالیاده باشلامشدر . (فاشیزم) ك ظفرندن نشأت ایدن بو پارلمنتویی استخفاف ، کوستریورکه ایلریده ناظرلری اسقاط ایتمك شمدیکی قدر قولای اولمایه‌جقدر .

***

ملتلرك منفعتلری اوقدر کرفتدرکه ، داخلده ممکن اولان استبداد ، خارجده امکانسز اولویور . منافع مشترکه‌یه عائد منفعتلر ایچون ، مشترك حکومت طاسلاقلرینه مراجعت ایتمك لازم کلدی :

قونغره‌لر ، قونفرانسلر ، مرخصلر ، جمعیت اقوام الخ .. بو کبی مؤسسات هر کون چوغالیور ، فقط الده ایدیلن نتیجه‌لر مؤخردکلدر . صلحدن بری طوپلانان اون بش قونفرانس فائده‌لی هیچ بر قرار اتخاذ ایده‌مه‌مشدر .

بو معشری اقتدارلرك الك مشهوری جمعیت اقوامدر . جمعیت اقوامك شمدیکی نفوذی همان همان صفردر ؛ فقط آکلاشیلیورکه ، جمعیت اقوام حقیقی بر ولایته یعنی مقرراتی اجرا ایتدیره‌بیله‌جك بر واسطه‌یه صاحب اولدیغی کون ، دنیا ، حاکم کل بر مافوق حکومتك اداره‌سی آلتنده بولونه‌جقدر . آمریقالیلر آوروپا دیپلوماتلرینك نظرندن قاچان بو نتیجه‌یی صراحةً کوردیکی ایچوندرکه جمعیت اقوامه داخل اولمغی شدتله رد ایتمشدر .

آمریقالیلر ، بویوك بر ملتك اجنبی بر قوته اطاعته مجبور اولمسنی بر درلو قبول ایده‌مدیلر . رئیس ویلسونك تخیل ایتدیکی جمعیت اقوام درحال تحملفرسا بر استبداد حصوله کتیره‌جکدی . هیچ بر بویوك ملت بونی قبول ایده‌مز .

دنیایی تهدید ایدن بوتون استبداد شکللری آراسنده الك غیرقابل مسامحه اولانی هیچ شبهه‌سز مظفر بر سوسیالیزمك استبدادیدر . بو استبدادك حاکم اوله‌جغی مملکتلر اوزرینه ، امیدسز بر سفالت چوکر . اهالیسنك قسم اعظمی چفتجیلر تشکیل ایدن بر مملکت بو آفتدن مصوندر . زراع صنفی ، حرب اثناسنده اولدیغی کبی ، صلح دورنده‌ده آچ کوزلی محترصلرك و خولیالره تابع مجذوبلرك تحریك ایتدکاری جمعیتلرده صوك سلاح اوله‌رق قالمشدر . عمله‌ زراعدن بر آز نفرت ایدر ، و بیلمزکه چفتجینك قابا اشکالی آلتنده اکثریا پك چوق ذکا واردر . نه زمان ، ایشنك بوتون تفرعاتیله اوغراشان بر چفتجی کورسه‌م ، بر انکلیز ناظرینك پك دوغرو اولان شو سوزی خاطرمه کلیر .

— بویوك بر چفتلکی اداره بیلن بر آدم هند ایمپراطورلغنی اداره‌یه مقتدردر .

آقشام   ایزانال – کوستاو لوبون

یکی بر کعبه

مسلمانلغی هر طرفده تهلکه صاریور

آشاغیده‌کی مکتوب جاوانك « بویتنزورغ » شهرنده‌کی بر مسلمان طرفندن وقت غزته‌سنه یازیلیور . هیچ بر کلمه‌سنی طی ایتمکسزین نقل ایدییورز :

« هولانده حکومتی بورانك قرق میلیون مسلمان دینداشلرمزی درلو درلو وسیله‌لرله خرستیانلغه تشویق ایدییور . مسلمان مکتبلرینك درلو درلو بهانه‌لرله انکشاف وترقیسنه علناً مانع اولیور . بونك یکانه سببی ایسه قونسلوسسزلقدر . قونسلوسمز رأفت بك افندی ۳ سنه‌دنبری استانبوله عودت ایتدی ؛ مشارالیهك زمان مأموریتنده بو درجه آچیق اسلام دشمنلغی یاپیلمایوردی . شیمدی ایسه صوك درجه‌یه واردی . زواللی دینداشلریمز بوراده شکایت ایده‌جك ، دردلرینی آکلاته‌جق مرجع بولامایورلر . صوك کونلرده کعبهٔ معظمه‌نك بر نمونه‌سنی باتاویاده بنا وتأسیس ایله اهالئ مسلمینی مکهٔ مکرمه‌دن واز کچیرمك ایسته‌یورلر .

هر نه قدر هنوز موقع فعله قونولمادی ایسه‌ده قلوب مسلمینی رنجیده ایدن بو کبی نیات باطله‌نك حصولی ایچون صرف مساعی ایدییورلر. والحاصل دین مبین محمدی‌یی اورتادن قالدیرمق ایسته‌یورلر. بونك یکانه علاجی ایسه کماف‌السابق مقتدر ومتدین برقونسلوس ایله برامامك موجودیتیدر. متصف اولدیغکز ملتپرور و دین‌پرورلککزه صیغینیورز. بو خصوصی غزته‌کزله یازارق تنویر بویوریکز. دین اسلام سزه منتدار قاله‌جقدر. دیگر طرفلردن اول بورایه قونسلوس وامام یوللاسونلر. مظلوم مسلمانلری قورتاریکز. بو استمدادم جاوالی قرق‌میلیون اسلامك استمدادیدر. هرکون هرساعت تورك قونسلوسنك وصولندن خبر صوروبورلر. رجا ایده‌رز، الله ودین حق ایچون لازم‌کلن مراجعتی دریغ ایتمه‌ییکز. هپمز بوراده خدمتکزه منتظرز. باخصوص هلال احمر اعانه‌سنه قونسلوسك چوق یاردیمی اولاجقدر؛ زیرا اهالیٔ اسلامیه اعانه یوللامق ایچون رسمی برمرجع بولامایورلر. خصوصی هلال احمر جمعیتلری درلو درلو بهانه‌لرله منع اولونیور. همان جناب حق مجاهدین اسلامك معینی اولسون .»

سبیل الرشاد

مسلمان اقوامی آره‌سنده تفرقه‌لر چیقارارق استقلاللرینی آلدقدن صوکره حیات اجتماعیه‌لرینی ییقمق ایچون‌ده میسیونر اردولری فعالیته باشلایور. بوکون عالم اسلامك هرطرفی بو تضییق مادی ومعنوی آلتنده قیورانمقده‌در. آسیانك اورته‌لرندن باشلاییکز، جنوبه اینکز، بحر محیط هندی ساحللرینی تعقیب ایدیکز، بحر احمر، بحر سفید، بحر محیط اطلاسی‌یه قدر چیقیکز؛ هرطرفدن فریادلرك یوکسلدیکنی ایشیدیرسکز. بالطبع اسلام بویوك بر بحران کچیرییور. شیمدی بر طرفدن بولشه‌ویکلرله اوروپا، دیگر طرفدن آمریقا میسیونرلری مهاجماتی اسلام هیئت اجتماعیه‌سنك تملارینه توجیه ایتمشلردر. اسکیدن تضییقه معروض قالان مسلمانلرك شخصلری، ملتلری ایدی. شیمدی ایسه دینلری‌ده تهلکه‌یه دوشمشدر.

جاوادن «وقت» رفیقمزه کوندریلن شومکتوبده هولاندا حکومتنك باتاویاده یکی برکعبه تأسیسی حقنده‌کی تصورندن بحث اولونیور. بو خبر، مستولی حکومتلرك یکی حالت روحیه‌لرینی کوسترمك اعتباریله براهمیت مخصوصه‌یی حائزدر. اگر مسلمانلر عقللرینی باشلرینه آلمازلرسه دها چوق شیلر کوره‌جکلردر. بورادن کوندریله‌جك برقونسلوس، برامام نه‌یاپه‌بیلیر؟ بوخصوصده اساسلی برطاقیم تدابیر اتخاذ ایتمك ایجاب ایدر. شرعیه وکالتی بومسئله‌لرله برآز اشتغال ایتسه چوق ایی اولور. مع مافیه هرشیئی حکومته تحمیل ایدوب برکناره چکیلمك‌ده طوغرو دکلدر. مسلمانلغك محافظه‌سی ایچون کوکدن ملکلرك اینمه‌سی‌می بکله‌نیور؟ بونی یاپه‌جق ینه مسلمانلردر. میسیونز تهلکه‌سی کوندن کونه بویویور وباشقه شکللره کیرییور. بوکون یریوزنده مسلمانلغی محافظه ومدافعه ایدنلرك اك ایلریسنده بولونان ینه تورکلردر. بناءً علیه بوخصوصده دیگر اقوام اسلامیه‌یه رهبرلك ایتمك‌ده تورکلره دوشر.

میسیونرلره قارشی «تبشیر اسلام»، یاخود «مدنیت اسلامیه» کبی برعنوانله براسلام تشکیلاتی یاپمق ضروری‌در. وبوتشکیلات بین‌الملل اولمالیدر. بوتون اقوام ودول اسلامیه بوکا اشتراك ایتملیدر. بوجمعیتك بویوك برسرمایه‌ی اولمالی، دنیانك هرطرفنده‌کی مسلمانلر بوجمعیته معاونت ایتمه‌یی اك مهم فریضهٔ دینیه تلقی ایتملیدر. باشقه چاره یوقدر. یوقسه مسلمانلق دها بویوك فلاکتلره اوغرایه‌جقدر.

استانبول خانملرینك فرقه‌سی

استانبولده بعض قادینلرك «خلق فرقه‌سی» نامیله برفرقه تشکیل ایتملری مناسبتیله اقدام غزته‌سنده نشر اولونان بر مقاله‌دن:

« تورك قادینلری ـ بوراده استانبول خانملری تعبیرینی قوللانمق دها موافقدر، زیرا آناطولی قادینلرینك بوسبتون باشقه برحیاتی وار ـ، اوت، استانبول خانملری ترق وتجدد یولنده آز چوق سوقاقده‌کی یوروبوشلریله یوروبورلر، یعنی گاه صیچرایه صیچرایه، گاه بویوك شاعرمزك:

هبوب ایدرکبی رفتارکز نه حالتدر!
عجب نسیم سحردن‌می آفریده‌سکز؟

بیتیله تعریف ایتدیکی برنوع روزکار جریانی حالنده سریع وسیال حاللرله... بعض اوقات تفك اجتماعی انقلابلرده، بز ارککلر، ـ ینه سوقاقده اولدیغی کبی ـ قادینلریمزك آرقه‌سنده قالمقده وآرقه‌سنده یورومکده‌یز، دوشونه‌لم بزم اون سنه اولکی یاشایشمز، کیینیشمز وطرز معاشرتمز آره‌سنده پك بویوك بر فرق یوقدر، فقط قادینلریمزك، فقط قادینلریمزك!.. مملکتك اك ایلری کلن فکرلی‌صنفی میاننده بیله اویله کیمسه‌لر وارکه، قادینلریمزك ـ دائما استانبول خانملرندن بحث ایدییورم ـ بوکونکی حالنی لزومندن فضله جرأتکارانه بولمقده اصلا تردد ایتمیورلر. اوروپانك شمال طرفلرنده برقاچ مملکت مستثنا اولمق شرطیله، هنوز غرب قادینلری بیله پولتیقه ساحه‌سنده بزم قادینلریمزك طلب ایتدکلری حقوقه مالك بولنمیورلر. بونلر عصرلردن بری ارککلرله یان یانه یاشادقلرنی، ارککلره مخصوص بوتون فعالیتلره اشتراك وبوتون مسلکلره انتساب ایتدکلری حالده هنوز نه پارلمنتولرده، نه آقادمیالرده، حتی نه‌ده دارالفنون کرسیلرنده یرلری یوقدر. واقعا بر چوق سیاسی فرقه‌لره کیردکلرینی بیلیورز آما، انتخابات مجادلاتنه قاریشدقلرندن خبردار دکلز. هله قادین مبعوث، او استثنا ایتدیکمز شمال مملکتلرنده بیله حالا «غرائب احوالدن» برشی کبی کوستریلیور. دیمك اولیورکه تورك خانملری آوروپا قادینلریله سیاسیات ساحه‌سنده صوك درجه نامأموسم برقابته قالقیشیورلر، عادتا بورقابتی کندیلری ایجاد ایدییورلر.

٭

آقشام غزته‌سندن:

بویله صرف قادینلردن مرکب برفرقه‌یی بعض مملکتلرده اولدیغی کبی مثلا ارککلره دشمن اولان، ازدواج علیهنده بولنان قادینلر تشکیل ایده‌بیلیر! دنیانك هیچ بر یرنده ساده قادینلردن مرکب بر «فرقه» موجود دکلدر. آرزو ایدیلیردی‌که، خانملرمز اك زیاده عائله وازدواج مسئله‌لرینه اهمیت

ویرسینلر . ازدواجده ، طلاقده ، وراثتده نه کبی اصلاحاته لزوم اولدیغنی ایضاح ایتسینلر . « عائله ازدواج قانونلرینک برشکل مکمله افراغی » غایت رسمی برتعبیردر. عائله مؤسسه‌لریمزده نه کبی اصلاحاته لزوم واردر ، قادینک عمومی حیاته طرز اشتراکنی خانملریمز نه صورتله آکلایورلر ؟... اجتماعی حیاتمزده قادینلغه عائد مؤسسه‌لرده‌کی بحرانلری ، غیر طبیعیلکلری قادینلریمز دها زیاده حس ایتدکلری ایچون بویله بر پروغرامدن بوتون مملکت استفاده ایدردی .

بنیهٔ اجتماعیه‌نک تملری صارصیلمش !

اقدام غزته‌سندن :

نرده او دونکی آتشین برلك ؟ نرده روحلرك برغایه‌یه دوغری او مشترك حمله‌لری ؟ نرده قلبدن قلبه قوشان وهر قلبده عین مقدس چراغی طوتشدیران الهی شراره ؟ نرده او سویله‌مدن بری بریمزی آکلایش و او آکلاشمقه میدان قالمادن انسیاقی برطرزده یان یانه یورویش ؟ اعتراف ایده‌لم‌که ، بونلرك هیچ برندن آرتق اثر کورمه‌مکه باشلایورز . ینه اسکی دورلرك برکذاری اولان اوفردیجی روح ، او انانیت و او نخوت باش قالدیرییور . ینه « سن وبن » دعواسی ویاخود بوندن دها فجیع، دها مهلك اولان « آدام سن‌ده » هواسی ... برچوق کیمسه‌لره تصادف ایدییورز که آرتق صلح مذاکراته عائد خبرلری بیله تعقیبه لزوم کورمیور . برچوق کنجلره راست کلیورز که غیر فعاله آیرلمش ویاخود تقاعده سوق ایدلمش اختیار مأمورلردن دها بزکیندر. قادینلریمز آرتق شهیدلردن بحث ایتمیورلر، غازیلرك مناقبنده طاد بولمیورلر. برزمانلر، برزمانلرده سوزمی‌یا؟ - دها بوندن درت بش آی أول تا وارلغمزك اعماقنده چین چین أوتن کلملر ؛ این اوکی ، سقاریه ، قوجه‌تپه ، قیزیلجه دره ، عشاق ، ازمیر ، آرتق بزه علی العاده بر بروشهر اسملری کبی کلیور . هرکس کندی باشنك قایغوسنه دوشمشدر . تجار ایچین صلح مذاکره‌سی بر بورسه ایشیدر . مأمور ایچین ظفر برمعاش مسئله‌سیدر . منور ومتفکر ایچین انقلابك معناسی کندی فکرلرینك ویاخود کندینك اوکه‌چمه‌سیدر . اومعظم ، اوعلوی وطن مجاهده‌سی پارچه‌لانه پارچه‌لانه عادی برمعیشت مجادله‌سی حالنه کیردی . الك آتشین ، الك خیزلی ملیت فدائیلری شیمدی ایلری‌یه دوغری دها برآدیم آتمغه أوشه‌نیور ، هربری کندی أوینك قاپوسنی اوکنه اوطورمش ، کلن کچندن باشنه صارمق ایچین دفنه داللری ایسته‌یور .

ایچکی ممنوعیتنك تأخیری

کچن هفته‌کی (سبیل الرشاد) ایچکی ممنوعیتنك تطبیقنه دائر حکومت طرفندن نشر اولونان بیاننامه‌یه و اتخاذ ایدیلن تدابیر سائره‌یه باقه‌رق آرتیق استانبولك‌ده ایچکی بلیه‌سندن قورتولاجغنی محقق عدایتمشدی . بوندن طولایی (سبیل الرشاد) اوکونك حیات ملیه‌مزده ، وبالخاصه اخلاق عمومیه‌نك صلاحه طوغرو کیتمه‌سنده حائز اولدیغی اهمیت مخصوصه‌یی قید ایتمکه مسارعت ایتدیکی کبی کچن مارتك مبادیسندن اعتباراً درلو درلو وسیله‌لرله تطبیقی تأخره اوغرایان منع مسکرات قانوننك نهایت موقع اجرایه قونولماسی برموفقیت ملیه اولارق اعلان ایله‌مشدی. حال بوکه بودفعه‌ده امیدوانتظارك خلافنه ایچکی ممنوعیتنك تطبیقی بربچق آی دها تأخیر ایدلدی . واستانبول ولایتی طرفندن بوتأخیری محق کوسترمك ایچون برطاقم اسباب موجبه درمیان اولندی.

اولا شو نقطه‌یی تصریح ایتمك ایسترزکه تورکیا بویوك ملت مجلسنك وضع وتطبیق ایتدیکی قوانینك الك مهملرندن بری اولان منع مسکرات قانوننك مقر خلافت اولان شهرمزده موقع تطبیقه قونولماسنك بویله متمادی تأخرلره اوغرامسی افکار عمومیه‌ده بویله محترم ومبجل قانونك حکومت طرفندن لایق اولدیغی اهمیتله درپیش اولونوب اولونمادیغنه دائر بر تردد اویاندیرمشدر . مملکتك حیات اخلاقیه واجتماعیه‌سنی الك مدهش آفتلردن قورتارمق خصوصنده بو قانونك تطبیقیله احراز اولوناجق استفاده‌لری دائما تأمل ایدن افکار عمومیه، بوقانونك سرعت تطبیقنه بوتون قوتیله طرفدار اولان خلق استانبول ولایتنك بو دفعه بیاننامه‌سنی نشر ایتدکدن صوکره قهقری بررجعتده بولونماسنی هیچ خوش کورمه‌مش، استانبول ولایتنك بوطرز حرکتنی برطرفدن حیثیت حکومتله، دیکر طرفدن بویوك ملت مجلسنده تمرکز ایدن ارادهٔ ملیه‌نك تطبیقنده کوستریلن لاقیدی‌یی حاکمیت ملیه اساسیله هیچ بر صورتله تألیف ایده‌مه‌مش واستانبول ولایتی ایفای وظیفه‌دن عاجز برحالده کورمکله متأثر ودلخون اولمشدر . هیچ اولمازسه استانبول ولایتی ممنوعیت قانوننك موقع مرعیه قونولاجغنی بو قدر جدیتله احساس ایتمه‌ملی ، هیچ اولمازسه تأجیل قرارینی وقتنده اتخاذ ایدرك حکومتی بر طاقم روم بقاللرینك ، بر طاقم عیاشلرك خندهٔ استخفافیله قارشیلاتمامیلیدی. بوندن دها فجیعی منع مسکرات قانوننك استانبولده تطبیق ایدیله‌جکنه دائر جهان مدنیتك هر طرفنه مخابرین اجنبیه وآژانسلر طرفندن معلومات ویرلدکدن وآرتیق تورکیاده ارادهٔ ملیه‌نك مسکرات بلیه‌سنی قالدیردیغنی تلغرافلرله اعلان ایتدکدن صوکره ایرتسی کونی استانبول ولایتنك قهقری رجعتنك بیلدیرلمسی اوزرینه افکار عمومیهٔ جهانك نظرنده ناصل بر درکه‌یه دوشوله‌جکنك هیچ‌ده دوشونولمامسیدر . بو شایان حیرت بر غفلتدر !

مسکرات قانوننك تطبیقنی تأخیر ایچون کرك استانبول والیسی ، کرك استانبول پولیس مدیر عمومیسی طرفندن درمیان اولونان اسباب موجبه هیچ بر وجهله صوك دقیقه‌ده حیثیت حکومتی خللدار ایتمك ، ارادهٔ ملیه‌نك عجزینی تشهیر ایتمك بهاسنه نظردقته آلنه‌جق ماهیتده دکلدر.

آنجق بو تقدیرده‌درکه استانبول ولایتی اوزرندن مسئولیتی آتار. یوقسه استانبول ولایتی بوکون اردهٔ ملیه‌یی تطبیق ایتمه‌مك، ایده‌مه‌مك کبی برمسئولیت عظیمه‌یی یوکله‌نمشدر. ولایت کندیسنی بومسئولیت عظیمه‌دن قورتارمق ایستیورسه ایچکی ممنوعیتك تطبیقنه مانع اولان اسباب حقیقیه‌یی اورته‌یه قویمالیدر.

معمافیه تورکیه بویوك ملت مجلسی حکومتنك بو حالده بومسئلهٔ مهمه‌یی الا له‌رق منع مسکرات قانوننك تطبیق ایده‌جکنی امید ایدییورز. بو مسئله سورونجمه‌ده قالاماز. منع مسکرات قانوننك تطبیقی لابددر.

میخانه‌لر ایشله‌یه‌جك

ایچکی ممنوعیتی حقنده بویوك ملت مجلسی قانوننك ۱٦ حزیراندن اعتباراً استانبولده موقع تطبیقه وضع اولوندیغنه دائر مقام ولایت طرفندن بر بیاننامه نشر اولوندی. لکن مع التأسف اوزرندن یکرمی درت ساعت بیله کچمه‌دن بوامر کری آلندی.

بیاننامه‌نك نشری نه قدر حسن تأثیراجرا ایتمش‌سه کری آلینمسی‌ده مسلمانلری او درجه متأثر ایلدی، مسلمانلر بویوك بر انکسار خیاله اوغرادیلر. بو حال، هیچ شبهه یوق حیثیت حکومته‌ده اجرای تأثیر ایتدی.

حکومت «تورك مسکرات تاجرلرینك منافع تجاریه‌لرینی وقایه ایچون» بو امری کری آلدیغنی سویلدی. کاشکی هیچ اسباب موجبه بیان ایتمه‌مش اولسه‌یدی، داها ایی ایتمش اولوردی.

ایچکی یوزندن هر کون بیکلرجه کیشیلرك زهرلندیکی، مسلمانلرك صوك قالان ثروت قیرینتیلرینك‌ده میخانه‌لره کیتدیکی، سرخوشلر یوزندن صوك زمانلرده جنایتلرك عادتا قودورمشجه‌سنه آرتمش اولدیغی بر زمانده حکومتك تورك تاجرلرینك منفعتنی دوشونمسی قدر آجیقلی بر حال اوله‌ماز. دیمك‌که منافع خصوصیه مقابلنده منافع عمومیه فدا اوله‌بیلیر.

شیمدی بش، آلتی بیك میخانه آغستوس ابتداسنه قدر ایشلرینی یولنه قویمش، تجارتلرینی تحت تأمینه آلمش اولدیلر. اوندن صوکراده باقه‌لم نه اوله‌جق! همان الله بو ایشك صوکنی خیر ایلیه!

هلال اخضر جمعیتی استانبول حکومتنك اك عاجز زماننده بیله بو ممنوعیتك استانبولده تطبیقی پك سهل واختیلرجه‌جدی ممانعته قالمایه‌جغی محقق اولدیغنی رسماً سویلدیکی حالده بوده هیچ نظر اعتباره آلنمادی. بعض غزته‌لر ایسه حکومتك بو قرارینی تقدیر وتصویب بیله ایتدیلر.

شیمدی میخانه‌لر ینه اسکیسی کبی جایر جایر ایشله‌یورلر. بو کون استانبولده بر طرفدن بش آلتی بیك میخانه، دیکر طرفدن اوچ درت بیك عمومخانه اجرای فعالیت ایدییور. بو حال، چوق دکل، بر سنه دوام ایدرسه بو مملکتدن آرتیق هیچ بر خیر قالماز. ذاتاً استانبول مدهش بر سفاهت، فجیع بر سقوط اخلاق ایچروسنده یوزییور. مسلمانلرك الده‌کی ثروتندن‌ده چوق بر شی قالمادی. بو مدت ظرفنده اونلرده بیتر. اوندن صوکره آرتیق انا لله وانا الیه راجعون. ذلك بما کسبت ایدیکم وان الله لیس بظلام للعبید.

شئون

یمن:

یمنلیلر مبعوث کوندرمك ایستیورلر. —

یمن اهالیٔ اسلامیه‌سی بویوك ملت مجلسی حکومتنه مراجعتله یمن اهالیسنك‌ده بویوك ملت مجلسنه مبعوث کوندرمك ارزوسنده بولوندیغنی ویکی انتخابات ایچون مساعده اعطاسنی یمن والیسی ندیم بك واسطه‌سیله حکومتدن طلب ایتمشلر وبالخاصه (یمن) ك مقدراتی موضوع بحث اولدیغی شو آنده «یمن» مبعوثلرینك بویوك ملت مجلسنده بولونمسنك اهمیتنی بیلدیرمشلردر.

یمن ایله عسیر آره‌سنده ائتلاف — امام یحیی ایله سید ادریسك اوغلی آره‌سنده بر ائتلاف تأسیس ایله سنه‌لردنبری دوام ایدن مجادلاته نهایت ویرلمسی تقرر ایتمش و اجنبی تسلطی هر ایکی اسلام مجاهدینی حق وحقیقته ارجاعه دعوت ایتمشدر.

یمنده اصلاحات وتنظیمات. — امام «یحیی» نك ارزوسی صلحدن صوکره دخی مملکتنی هیچ بر اجنبی تجاوزینه معروض براقمامق واسلام متخصصلر جلبی ایله اردو وحکومتی تشکیل وتنسیق ایتمکدر. امامك افرادی داغنیق بر حالده، فقط حین حاجتده هپسی مجاهدیه اشترا که آماده درت میلیوندن فضله انسان تخمین ایدلمکده‌در. یمن اهالیٔ اسلامیه‌سی بالخاصه امام «یحیی» حضرتلری اولجه حکومت ایله کندیسی آره‌سنده بر ائتلافنامه تأسیس ایتمش اولان سابق خارجیه ناظری عزت پاشایی یمنك اصلاح وتنظیمی ایچون دعوت ایلمشدر فقط عزت پاشانك بو وظیفه‌یی قبول ایتمه‌یه‌جکی جوابی ویرلمشدر.

فلسطین:

سیونیستلکه قارشی مجادله. — قدسدن لوندره‌یه چکیلن رسمی بر تلغرافنامه‌ده مجلس استشاریده‌کی عرب اعضانك قانون اساسی‌یی پروتستو مقامنده هپ بردن استعفا ایتدکلری بیلدیرلمشدر. بو استعفا اخیراً نابلسده انعقاد ایدن عرب قونغره‌سنك ویردیکی قرار نتیجه‌سیدر. خاطرلرده اولدیغی اوزره عربلر موجود قانون اساسینك سیونیست آماله خدمت ایلدیکنی کوره‌رك انتخاباته اشتراك ایتمه‌مشلردی. بونك اوزرینه انکلتره حکومتی انتخاباتی فسخ ایله مجلس تشریعینك یرینه بر استشاری مجلس تشکیل ایتمشدر. بو مجلسك اون ایکی اعضاسندن سکزی عرب اولدیغندن بونلرك استعفاسی مجلس تشریعینك دخی وظیفه‌سنه دوام ایده‌مه‌مسنی انتاج ایده‌جکدر.

عرب قونغره‌سنك جمهور نظارانه قراری. — یافه‌ده عقد ایدیلن فلسطین عرب قونغره‌سی اتفاق آرا ایله فلسطین حقنده (انکلیز — عرب) مقاوله‌سنی قبول ایتمامکه قرار ویرمشلردر.

لهستان:

لهلی مسلمانلرك محبت روابطلری. — له مطبوعات دائره‌سنك تبلیغنه کوره، لهلی مسلمانلری لهستان جمهوریتنه آتیده‌کی بیاننامه‌یی ویرمشلردر:

«تورك اردولرینك اخیراً دوشمانلرینه قارشی احراز ایتدیکی پارلاق مظفریتلر قلبلرمزی فوق العاده مسرتلرله دولدورمش وتورکیانك اسکی ظفر وشعشعه دورینه عودت ایتمکده اولدیغی قناعتنی بخش ایلمشدر. بو مسرتمز لهستان ایله تورکیا آراسنده بر معاهده عقدینه توسل ایدلدیکی خبری ایله تضاعف ایتمشدر. چونکه بو حال بز لهستان اسلاملری حقنده فوق العاده بر اهمیتی حائز بولونه‌جق ووطنمزله برنجی دولت اسلامیه اولان تورکیایی قدیماً بر برینه باغلایان پك صمیمی مناسباتك، اوزون بر فاصله‌دن صوکرا، تکرار تأسسنی تأمین ایلیه‌جکدر.

دین مبینمزه قویا صادق ومتمسك اولمقله برابر بز لهستانه‌ده بوتون قلبمزله مربوطز. مختلف تاریخلرده لهستان قراللری طرفندن بزه بخش ایدلمش اولان عموم امتیازات وحریتلری لهستان (دیه‌ت) ی ۱۶۷۳ و۱۶۷۹ ده ولهستان زادکانینه مخصوص هر نوع امتیازات وفوائدی بزه بخش ایتمشدی. اسکی اردوسنده بز (تاتار سواریسی) نامی آلتنده دائما مستثنا ومنفرد بر قطعه تشکیل ایتدك وسنجاغمزده اسلام علامتنی طاشیدق. بو فخر آور عنعنه‌لر یکی لهستان جمهوریتی تشکل ایدر ایتمز تکرار احیا ایدلمش و۱۹۲۰ ده (تاتار سواریسی) (آلتون هلال) ی تکرار رفع ایدرك (آلتون صلیب) ایله برلکده استیلاجیلره قارشی حرب ایتمشدر. بوتون بو ایلکارك خاطراتنی تکرار وسیله‌سیله محترم جمهوریتمزه قارشی اك صمیمی حسیات فرزندانه‌مزی تکرار افاده ضمننده اشبو بیاننامه تقدیم ایدلدی.»

طرابلس غرب:

سنوسیلکه قارشی ایتالیانلرك تهدیداتی. — الاهرامك روما مخابری طرفندن مذکور غزته‌یه بیلدیرلدیکنه نظراً طرابلس غربده برقه ایالتی والیسی جنرال (بونجیو فانی) حوالیٔ مذکوره اهالیسنه خطاباً بر بیاننامه نشر ایتمشدر. (جورنالی دیتالی) غزته‌سی بو بیاننامه‌یی برقه والیسنك سنوسیلر علیهنده‌کی بیاننامه‌سی سر لوحه‌سی آلتنده درج ایتمشدر.

بو بیاننامه‌ده بالخاصه سید سنوسیٔ کبیره هجوم اولونمقده و بوتون جماعت سنوسیه‌ده تخطئه اولونمقده‌در. برقه‌جا کی بیاننامه‌سنی شو عباره‌لرله تماملامقده‌در:

« سنوسیلك برقه‌ده دیکر طرق اسلامیه کبی بر طریقت دینیه شکلنده قالابیلیر. مسائل دینیه حدودی خارجنه چیقمادیغی مدتجه اهل اسلام طرفندن معاونت کوره‌بیلیر. ایتالیا حکومتی، مملکتك خیرینه معطوف حرکاتده مداخله و جبر کوسترمکدن توقی ایده‌ر. بو شکلده معاونتلر اهالینك حقیدر. (طریقت سنوسیه) امامنك خلقه وعظ و نصیحت و ارشاددن عبارت اولان وظیفه‌سنی ایفا ایتمه‌سی ممکندر. فقط باشقا مقاصده خدمت ایتدیکی کورولدیکی تقدیرده عاقبتی خراب اولاجقدر. بو، یالکز ایتالیا حکومتنك دکل، بو بلده‌نك صلح و صلاح و فوز و فلاح یولنده یورومك ایسته‌ین بوتون سکانك آرزوسیدر!»

یونانستان:

مسلمانلره قارشی یاپیلان مظالم. — صوك آلنان خبرلره کوره، یونانستانده‌کی چیفتجی مسلمانلرك بو سنه‌کی محصولاتنك واموالنك نصفی، یونانستانده‌کی روم مهاجرلری نفع وحسابنه اولمق اوزره یونان حکومتی طرفندن «رسماً» ضبط اولنمقده‌در. وبو خصوصده مسلمانلره، او ضبط اولنان محصولات واموال ایچون هیچ بر بدل تأدیه ایدلمه‌مکده‌در.

یونان حکومتنك مسلمانلر حقنده تطبیق ایتدیکی بو رسمی صویغونجیلق، زواللی مسلمانلری اقتصاد ومعیشت نقطهٔ نظرندن صوك درجه مشکل بر وضعیته القا ایتمکده‌در. بوکا قارشی یاپیله‌جق اك کسدیرمه ومعقول یول مقابله بالمثلدر.

شهزاده باشی: اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (۲۷۵) آلتی آیلغی
(۱۵۰) خارج ایچون سنه‌لکی
۳۲۵ غروشدر .

نسخه‌سی ۵ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده
(۱۰) غروشدر
سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

۱۳۳۰

ادرس تبدیلنده آیریجه
۵ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولملی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندردیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۵۴۰-۵۴۱ ۱۳ ذی‌القعده ۱۳۴۱ * پنجشنبه * ۲۸ حزیران ۱۳۳۹ جلد ۲۱

دور انحطاط [۱]

مسلمان عالمك هر زمان کندی عقیده‌لرینه صادق اولماسنه وحاکمیت شرعیه‌یه دائما منقاد بولونمقله برابر طبقی ادوار عظمتنده اولدیغی کبی دیننك یوکسك تعالیم واوامرینی بوتون وارلغیله محافظه‌یه چالیشمه‌سنه رغماً ایکی عصره یقین بر زماندن بریدرکه مدنیت اسلامیه انحطاط کلی ایچنده بولونیور .

اکر عینی اسباب آرتق عینی نتایجی تولید ایتمیورسه بو، قطعیاً شوندن ایلری کلیورکه اقوام اسلامیه کندی وظائف اسلامیه‌لرینی اسکیسی کبی حسن ادراك وایفا ایده‌مه‌مك قابلیتسزلکنه دوشمشلردر .

بن ، بوراده موضوع بحثمز اولان انحطاطه اوته‌دن بری عمومیتله سبب اولمق اوزره ایلری سورولمکله برابر حقیقی اولمقدن چوق اوزاق بولونان برسورو تخمینات وخیالاتی صیرالامقدن صرف نظر ایده‌جکم

کذلك اسلامك قدرینی تذلیل ایچون یورولمقسزین اوغراشان غرضکارلرله‌ده مشغول اولمیه‌جغم. اوت ، اسلامك بو ابدی دشمنلری اصلا موفق اولمامق شرطیله هر واسطه‌یه مراجعت ایده‌رك شونی اثبات وافکاری شوکا اقناع ایچون چالیشیورلرکه: «مسلمانلق اقوام اسلامیه‌نك یالکز حال حاضرده‌کی انحطاطنه سبب اولمقله قالمیور ، بلکه مسلمانلق عقیده‌لرنده ثابت اولدقجه بودین کندیلرینی ابدیاً بومحکومیت وسفالت ایچنده براقه‌جقدر . »

واقعا بونلره دعوالرینك عکسنی اثبات ایتمك اك قولای برشیدر . لکن خطالرندن ، طرفکیرلکلرندن هرچه‌باد آباد فداکارلق ایتمه‌مکه نیت ایتمش اولان بو کبی آدملرله بحثه کیریشمك دوغرو بر حرکت دکلدر. بناءً علیه بن اومعناسی آکلاشیلمیان تخمینات ایله اوغراشمقسزین یولمه دوام ایده‌جکم . وعالم اسلامه اصابت ایده‌رك مدنیتنی انحطاطه دوشورن قابلیتسزلکك ماهیتنی تعیینه چالیشه‌جغم که بو سعی هم او انحطاطك طبیعتنی طانیمقلغمزه مساعده ایده‌جك، هم ده مداواتی یوللرینی بزه کوستره‌جکدر .

بو انحطاط نه‌دن عبارتدر ؟ مسلمان اقوامك اسکیسی قدر حسن ایفا ایده‌مدکلری وظائف اسلامیه هانکیلریدر ؟

ایشته اورته‌یه قونه‌جق وجواب ویرلمك ایجاب ایده‌جك ایکی سؤال ؟ مسلمانلر آره‌سنده هیچ بر صنف وزمره رقابتی کورولمز ، هیچ بر قومیت مجادله‌سی تظاهر ایتمز ، اخوت اسلامیه بالعکس هر زمانکندن دها محکم تجلیلر کوستریرکن ، الحاصل حاکمیت شرعیه کندی نفوذ وموقعنی محافظه ایلر وقلبلره الهام ایتمك مجبوریتنده بولوندیغی حرمت ، اعتماد حسلرینی ـ که اونلر اولمادقجه بو حاکمیتك شدت وتضییقدن بشقه معناسی قالماز ـ هردرلو شائبه‌دن پاك برصورتده محافظه ایدر طورورکن عجبا اسلامك حریت ، مساوات وتعاضد اساساتی جماعت اسلامیه آره‌سندن قالقمشدر ، طرزنده ادعاده بولونمق محق اوله‌بیلیرمی ؟

---

[۱] بو مقاله ، افاضل امتدن مرحوم پرنس سعید حلیم پاشا حضرتلرینك مالطه‌ده اك صوك قلمه الدقلری « اسلامده تشکیلات سیاسیه » نامنده‌کی مهم اثرلرینك بر فصلیدر .

شبهه یوقدر که، بو خصوصده اقوام اسلامیه ، ایچنده بولوندقلری انحطاطه رغماً اقوام غربیه‌دن دها بختیاردرلر . زیرا غربده صنف وزمره کینلری ، قومیت خصومتلری اسکیسندن شدتلی بولونیور . واوراده حکومت رخنه‌دار اولمش ، اعتباردن دوشمش اوله‌رق آرتق خلقه نه ایجابی قدر اعتماد ، نه‌ده حرمت حسی القا ایده‌بیلیور .

مع‌مافیه شرائط اقتصادیه‌لری جهتیله بو ایکی عالم عینی وضعیتده دکلدرلر . بوخصوصده یوروتیله‌جك مقایسه تمامیله اقوام غربیه‌نك لهنه چیقار . دینه‌بیلیرکه بز اقتصاداً نه قدر مفلوج ، مادیات اعتباریله نه درجه‌لرده سفالتده ایسه‌ك اونلر بوجهتلردن اوقدر قدرتلی ، اوقدر مرفهدرلر .

بو نقطهٔ نظردن شبهه یوقدرکه اقوام اسلامیه آجینه‌جق حالده‌درلر. واقوام غربیه‌دن اوکره‌نه‌جك‌یك چوق شیلری اولدیغی کبی بوخصوصده اونلره نه‌قدر غبطه ایتسه‌لر حقلری واردر .

اوحالده هیچ شبهه‌سز عالم اسلامك انحطاطی شرائط مادیه‌سنك سقوطندن ایلری کلمشدرکه بوسقوط اونی اقوام غربیه‌نك تعرضلرینه قارشی استقلالنی مدفعه‌یه قادر اوله‌میه‌جق ، اونلرك حکمی آلتنه دوشمکدن کندینی قورتاره‌میه‌جق قدر ضعیف برحاله کتیرمشدر . لکن ، او ، بویله‌جه اسارتك بوتون فلاکتلرینی ، بوتون ذلتلرینی طاتمش اولمقله برابر بونلر کندیسنه دینی حقنده‌کی ایمان قویسنی غائب ایتدیرمه‌مش واقتصاداً ، سیاسةً موجودیتنی خراب ایتدیکی حالده موجودیت اجتماعیه‌سنی بردرلو محو ایده‌مه‌مشدر . قدرت وسعادت مادیه‌سنك طبیعت طرفندن انسانه تخصیص ایدیلن نامتناهی نعمتلردن استفاده یولنی بیلنلره خاص اولدیغی وبونعمتلردن مستفید اوله‌بیلمك ایچون طبیعتی اداره ایدن قوانین ایله اوقوانیندن چیقان فنونی طانیمق ایجاب ایده‌جکی قبول اولونجه مسلمانلرك انحطاطی اقوام اسلامیه‌نك انجاق بوقانونلر وبو فنلره قارشی اولان جهللرندن باشقه برشیئه عطف اولونه‌مامق ضروریدر .

شوراده اخطار ایتملی‌یزکه پیغمبرمز بزه اسلامه اصابت ایده‌بیله‌جك فلاکتلرك‌اك مدهشی جهالت اولدیغنی خبرویرمشدی. واقعابو انحطاط، مسلمان عالمی ایچون بویوك بر مصیبتدر . مع‌مافیه مهلك اولمدیغنی سویله‌یه بیلمکله بر درجه‌یه قدر متسلی اوله‌بیلیرز. فی‌الحقیقه بو انحطاط نه اخلاقیدر ، نه اجتماعیدر ، لکن اقتصادیدر؛ بناءً علیه مادیدروقابل تلافیدر .

قالدی‌که مسلمان اقوامنك تاریخی انحطاط اسلامی موضوعنه عائد اولمق اوزره سویله‌دیكم سوزلری‌اك صریح بر صورتده تأییدایتمکده‌در. فی‌الحقیقه او ، بزه بیلدیریورکه جهان اسلامك انحطاطی ،دینك بوتون رهبانی ، یاخود روحانی تلقیلره صورت قطعیه‌ده معارض اولمسنه رغماً اقوام اسلامیه آره‌سنده حیاته هیچ نفعی اولمایان غیرمثبت برطاقم علومك ظهوریله باشلایور .

ایشته بوعلوم مع‌الاسف شویله بر عقیده‌نك تعمیمنه سبب اولدی:

« پیغمبرك بزلره هیچ طورمقسزین علم وعرفانی تحری ایتمکلکمز حقنده‌کی قطعی اوامری یالکز شریعتك احتوا ایتدیکی بر طاقم حقایقك تتبعنه منحصردر . بوقسه بوندن بشقه هیچ بر هدفی یوقدر . »

شبهه‌سز پیغمبرمزك وصایاسنی بوصورتله تفسیر ایتمك بویوك برخطاایدی. زیرا پیغمبرمز شریعت واسطه‌سیله اخلاقی ، اجتماعی بوتون حقایقی بزه اوکرتمش اولدقدن صوکره پك مستثنا بر اصرار ایله‌ده دائما دهافضله علم تحصیلنی ، دها زیاده عرفان اکتسابنی توصیه ایدییور ، دیمزك قیمتنی انجاق علم وعرفان واسطه‌سیله دها زیاده اکلایه‌جغمزی وشریعتی ینه اوواسطه ایله دها کوزل تطبیق ایده‌جکمزی بزه اخطار ایدوب طوریبور . بناءً علیه بوندن شو معنا اکلاشلمق لازمدرکه ثابت ، مستمر بر عزم وسعی ایله طبیعتك سرائرینی کشفه موفق اوله‌رق بوصورتله طبیعتك انسانلر ایچون صاقلامقده اولدیغی نامتناهی خیر ونعمتلردن مستفید اولمق وبویله‌جه شریعتك تأمین ایتدیکی اخلاقی واجتماعی سعادتله متناسب مادی بر سعادت تأمین ایتمك ایجاب ایدر .

چوق تأسف اولونورکه بوخطا کندیسنی تولید ایدن علمانك نفوذی یوزندن عمومیت وقوت کسب ایده‌رك آز زمان صکره بوتون جهان اسلامه حاکم اولدی .

ایشته عینی فصیله‌ده‌کی بوتون علوم کبی حالیله مضر بولونان بو اسقولاستیك سببیله‌درکه عالم اسلام کیت کیده طبیعتی تتبع و تدقیق وظیفه‌سنه قارشی لاقید قالمه‌یه باشلادی ، نهایت علوم طبیعیه و حکمیه ایله اشتغالی تمامیله اهمال ایده‌جك بر حاله کلدی .

ایشته بو صورتله اقوام اسلامیه کرك رفاه ایچنده یشامق ، کرك استقلاللرینی مدافعه ایده‌بیلمك خصوصنده محتاج اولدقلری سعادت و شوکت مادیه‌یی تأمین قابلیتندن یاواش‌یاواش اوزاقلاشدیلر وبالنتیجه کندی ألاریله اقتصادی و سیاسی محرومیتلرینی حاضرلامش اولدیلر . بونلرك بر طرفدن مافاتی تلافی مقصدیله صرف ایتدکلری مجاهداتك دائما خسران ایله نتیجه‌لنمسی، دیکر طرفدن جهان غرب ایله اختلاط و تماسلرینك کوندن کونه ایلریله‌مسی نهایت عالم اسلامده تکالیف و شریعتك کندی ترقیات مادیه‌لرینه تمامیله معارض اولدیغی قناعتنی وجوده کتیردی .

ایشته یا کلیش اولدیغی مشئوم‌اولان بوقناعته قاپیلدقلری‌ایچوندرکه مسلمانلرك برقسمی کندی سعادت‌مادیه‌لرینی سعادت‌اخلاقیه‌واجتماعیه‌لری یولنده فدا ایتمکله ، تعبیر دیکرله رفاهیت مادیه‌لرینك ایلری سوردیکی تکالیفی شریعتك تکالیفی اوغورنده اهمال ایدیورمکله مکلف‌اولدقلرینی

ظن ایتدکلری حالده دیکر بر قسمی‌ده بالعکس کندی اعتلای مادیلری یولنده شریعتك مطالبندن واز کچمك صورتیله دها معقول بر حرکتده بولوندقلرینه قائل اولدیلر .

برنجی قسمه داخل اولانلر بو طوتدقلری طرزی تعقیب ایله محتشم، لکن هنوز اوزاق اولان بر ماضی‌یی احیا ایده‌جکلرینی امید ایدیبورلردی. حال بوکه اونه‌کیلری عالم اسلامك تعالیسنه قارشی یکانه مانع تلقی ایتدکلری شریعتی سریر حاکمیتدن ایندیرمدکجه مسعود، ذی قدرت و بوسبوتون یکی بر جمعیت وجوده کتیره‌بیله‌جکلرینی امید ایتمیورلردی . ایشته عالم اسلامده برنجی دفعه اوله‌رق غربلیلاشمق آرزوسی بو صورتله باشلادی .

واقعا جماعت اسلامیه‌نك غربلیلاشمه‌سنه طرفدار اولانلر هیچ بر زمان ناچیز بر اقلیتك فوقنه چیقمامشلردر ؛ لکن بو اقلیت منور و متفکر طبقه‌لرك اکثریتنی تمثیل ایتمکله و عالم اسلامه حاکم اولان غربلیلرك کندیلرینه ظهیر اولملری و بو خصوصده حمایه‌لرینی بذل ایتملری سایه‌سنده جماعت اسلامیه‌نك مقدراتی اوزرنده جدی صورتده مؤثر اولمغه باشلادی .

اوت، عالم اسلامده‌کی منور و متفکر طبقه‌لرك اکثریتی غربلیلاشمه‌یه طرفدار اولدیلر. زیرا بو طبقه‌ده‌کی انسانلر یا کاملاً غرب مرکزلرنده تحصیل کورمشلر ، یاخود کندی مملکتلرنده غرب پروپاغانداسنك وجوده کتیردیکی بر طاقم مؤسسه‌لرده اوقومشلردرکه بو مؤسسه‌لرك عالم اسلامی ابدیاً کندی سیاسی و اقتصادی تحکمندن قورتارمه‌مك ایچون غربك معنوی و روحی حاکمیتنی تأسیسدن بشقه بر غایه تعقیب ایتمدیکی میدانده‌در .

شمدی بو شرائط داخلنده یتیشمش اولان متفکرلریمز کرك دینلرینی، کرك او دینك کندیلرینه تعلیم ایتمش اولدیغی حقایق اخلاقیه و اجتماعیه‌یی دوشونورکن چاره‌سز آز چوق غربلیلاشمش بر قافا ایله دوشونه‌رك حکملرینی اوکا کوره ویریبورلر و بو صورتله دینلرینه اولان اعتمادلرینی، دینك اخلاقی و اجتماعی مبدألرینك مکمللیتی حقنده‌کی ایمانلرینی غائب ایدیبورلر . اونلره قارشی نفرتله دولو بر لاقیدی ، حتی بعضاً شدتلی بر خصومت کوستریبورلر .

اویله اما بو غربلیلاشمش قافالر چاره‌سنی بولمق ایسته‌دکلری خسته‌لغك نه طبیعتنی ، نه ماهیتنی هیچ بر زمان لزومی درجه‌سنده آکلایه‌مادقلری، تعالیسنی تحقق ایتدیرمك ایچون بیهوده یره اوغراشوب طوردقلری جماعتی‌ده مع التأسف اوکره‌نه‌مه‌مشلردر .

بونك ایچوندرکه او قافالر عالم اسلامك ذاتاً پك قرارسز اولان وضعیتنی بوسبوتون قارشدیرمقدن و وجدان عمومی‌یی کندی وجدانلری کبی بولاندیرمقدن باشقه بر شیئه موفق اوله‌مادیلر .

دەمین اشارت ایتدیکم اسقولاستیك علومك اضلال و محکوم ایتدیکی شریعت طرفدارلرینه کلنجه ، بونلرده عالم اسلامی دوشمش اولدیغی انحطاطدن قورتارمق خصوصنده اونه‌کیلردن فضله موفقیت کوستره‌مدیلر.

مع مافیه بو صوکره‌کیلر سایه‌سنده‌درکه عالم اسلام شریعتی تتبع ایتمکدن ، دوشونمکدن ، تفسیر ایتمکدن ، الحاصل شریعتك حقایقیله بسله‌نوب شریعتك بوتون فکرینی ، بوتون قلبنی ، و بوتون روحنی محافظه ایلمکدن فارغ اولمامشدر . او ، بو صورتله کندیسی ایچون دوغریدن دوغری‌یه شریعت اوزرینه مؤسس بر علم تأسیس ایتمشدرکه بر مسلمان مشاهداتی ، مقایسه‌اتی آنجق او علمله یوغورور ، حکمنی یئه او علمله ویرر . اوت ، اویله علمکه غایه‌سی انسانه بوتون موجودیت معنویه‌سنك تظاهراتنده شریعته توفیق حرکتی اوکرتمکدن و اونك بوتون اوامرینی تطبیق ایتدیرمکدن بشقه بر شی دکلدر. اسلامه خاص اولوب (فقه) نامیله طانیلان بو علم هیچ شبهه یوقدرکه اخلاقی واجتماعی علوم ساحه‌سنده فکر بشرك وجوده کتیره‌بیلدیکی اك مهم و اك مکمل بر مؤسسه‌در . علوم حکمیه ساحه‌سنده اصول تجربی نه ایسه اخلاقی واجتماعی ساحه‌ده فقه‌ده اودر . اونك سایه‌سنده‌درکه عالم اسلام آره‌دن عصرلر کچمش ، اجنبی حاکمیتی آلتنده کندیسنه بیکلرجه انقلاب صولت ایتمشکن حالا کندی اسلامی تلقیلرینی ، اسلامی مبدألرینی ، عنعنه‌لرینی ، کندی روحلرینی و غایه‌لرینی بوتون نزاهت و صافیتیله محافظه ایدیبور؛ اونك سایه‌سنده‌درکه تعمیر و تلافیسی غیر قابل اولان اخلاقی و اجتماعی انحطاطه هیچ بر زمان کندینی قاپدیرمایور .

شیمدی عالم اسلامك مصاب اولدیغی خسته‌لق لایقیله بیلندکدن ، اونی تولید ایدن اسباب آکلاشیلدقدن صوکره مداواتی ایچون مراجعت اولونه‌جق وسائط آرتق کندیلکندن تعین ایدر .

فی الحقیقه کمال وضوح ایله کورولیورکه اونك دردینه چاره کندیسنده بولونمایان و بولونماسی انحطاطنك یکانه سببنی تشکیل ایدن علوم و فنونی طورمایوب اکتساب ایتمه‌سندن عبارتدر . بو علوم و فنون بو کون اوروپاده‌در. او حالده بزم ایچون یاپیله‌جق ایش ظاهردر: او علوم و فنونی اوروپالیلردن اوکرنمك. اوت، کرك اونوتمش اولدیغمز اصول تجربه‌یی ، کرك جاهلی بولوندیغمز یکی فنلری تحصیل ایچون ایجابنده چینه قدر شد رحل ایتمك مجبوریتنده بولوندیغمزی بزلره تبلیغ بویوران پیغمبرمزك امرینی یرینه کتیرمش اولورز .

لکن شونی ده حقیله تقدیر ایتمك لازمدرکه بزم اوروپالیلردن آلاجغمز شی یالکز بوکا منحصردر . زیرا انحطاط اسلامی‌یه چاره‌ساز اوله‌جق یکانه واسطه بوندن عبارت اولدیغی سوز کوتورمز بر حقیقتدر. بو قسمه سوزلریمزدن ، اقوام غربیه‌نك اقتصادی مبدألرینی ، سعی و سرمایه تشکیلاتنه عائد اصوللرینی و بونلر آره‌سنده‌کی مناسباتی طبق اوراده

اولدیغی کبی قبوله طرفدار اولمق معناسی اکلاشیلمامليدر . بالعکس الك ابتدائی بر بصیرت بیله بزه شو حقیقتی بیلدیررکه : اسلامك اساس مبدألرینه چوق ، یاخود آز مخالف اولمق اعتباریله بزم ایچون غربك بو صایدیغمز شیلرینی قبولدن صوك درجه‌ده صاقینمق ضروریدر .

او حالده بوتون تشکیلاتمزی ، بوتون اقتصادی اساسلرمزی شریعتك محض حکمت اولان روحیله متناسب بر صورتده ابداع ایچون عالمده کندیسنه مراجعت ایده‌جکمز بر مرجع وارکه اوده آنجق فقهدر . زیرا آنجق بو سایه‌دیرکه تشکیلات واساسلرمز غربده‌کی اقوامك تشکیلات واساسلرنده کورولن واصول اجتماعیلرندن نشأت ایدن نقایص وخطیئاتدن مبری اوله بیلور .

احتمال که بو سطرلر بزم غربلیلاشمش متفکرلرمزك خوشنه کیتمیه‌جکدر . لکن اونلرك بو خصوصده‌کی حکملری نه اولورسه اولسون ، شو حقیقتی اصلا صارصامازکه : کندیلرینك غربی آلقیشلامالری نه ایجابی قدر تعمیق ایدلمش بر تتبع نتیجه‌سیدر ، نه‌ده جدی بر مقایسه‌یه مستنددر .

بناءً علیه عمومیتله دوغرو واساسلی دکلدر . بونلر طرفندن اقوام غربیه‌نك بالخاصه اصول اجتماعیه‌لرینه قارشی کوستریلن تقدیر صرف بو اقوامك الده ایتمش بیلدکلری سعادت مادیه‌لری یوزندندر . ناصیل که مسلمان اجتماعیاتنه وبالنتیجه اسلامك اوقدر شایان تقدیر اولان بوتون مؤسسات اجتماعیه‌سنه قارشی بو درجه آچیق بر صورتده کوستردکلری نفرتك سائقی‌ده اقوام اسلامیه‌نك یاشادیغی شرائط مادیه‌نك سفالتیدر . مادامکه بر جمعیتك مادی رفاهیتی دائما فردی فعالیتك نتیجه‌سیدر ؛ او حالده بو رفاهیتی اونك معلومات فنیه‌سنه استناد ایدر . بناءً علیه او جمعیتك اصول اجتماعیه‌سنه فائقیتی حقنده‌ده بر دلیل کافی تشکیل ایده‌مز . دیمك اونلری بوکبی خطالره سوق ایدن عامل غربلیلاشمه‌لری وطولاییسیله اذواق مادیه‌یه قارشی مبتلا اولدقلری فوق الحد بر انهماکدن بشقه بر شی دکلدر .

مسلمانلقده

قادینك حقوقی

کچنلرده مصر قادینلرندن متشکل بر هیئت (روما) یه کیدرك بین الملل قادینلر قونغره‌سنه اشتراك واوراده مصر قادینلرینك مطالب تجددکارانه‌سنه دائر بعض بیاناتده بولونمشدی . شرعیه وکالتی تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئت علمیه رئیس عالیسی بك محترم استادمز شیخ عبدالعزیز جاویش افندی حضرتلری بو هیئتك بیاناتنه مطلع اولونجه (قاهره) ده منتشر (الاخبار) رفیقمزه بر مکتوب کوندره‌رك مسلمانلقده قادینك حقوقنه ومسلمان قادینلرینك تعقیب ایتمه‌لری لازم کلن خط حرکته دائر مهم بر مکتوب کوندرمشدر . (الاخبار) رفیقمزك سینهٔ احترامنده انتشار ایدن بو مهم مکتوبی ترجمه ایدیيورز . تدقیقات وتألیفات اسلامیه رئیس محترمی بو مکتوبنده مصردن رومایه کیدن قادین هیئتی رئیسه‌سنه خطاب ایدرك دییورکه :

« محترم خانم افندی

محترم هیئتکزك (روما) یه حرکتندن مقدم قادین دعواسی حقنده‌کی مطالعاتمی مصر مطبوعاتنده نشر ایدرك فرانسز اختلال کبیرندن بری ارککلرله قادینلر آره‌سنده دوام ایدن مجادله‌دن بحث ایتمك ایستردم . فقط استعجال ایله عدالت وانصافه مغایر برشکلده یازی یازمقدن تحاشی ایدرك غرب قادینلرینك قونغره‌سنه اشتراك ایتمکده‌کی مقصدکزه مطلع اولونجه‌یه قدر بکلمه‌یی موافق کوردم . الحالة هذه بین الملل قادین قونغره‌سنه اشتراك ایتمکده‌کی مقصدکزه دائر (روما) غزته‌جیلرینه وقوع بولان بیاناتکزه مطلع اولدیغمدن بو مبحثه دائر برقاچ سوز سویلمکلکمه مساعده بیورمه‌کزی رجا ایدرم .

مسلمان قادینك برچوق ممالك اسلامیه‌ده انصاف ومعدلته موافق بر معامله کورمه‌دیکنی انکار ایتمم . فقط شریعت اسلامیه‌نك قادینلره بخش ایتدیکی حقوقی بیلدیکمدن مسئولیتك بو حقوقی اغتصاب ایدن ارککلرله بو حقوقی جهالتلرندن طولایی هیچ بر تأثر حس ایتمیه‌جك درجه‌ده بر طاقم عاداته سرفرو ایدن قادینلره عائد اولدیغنی کوریيورم .

مسلمانلغك قادینلره بخش ایتدیکی حقوقی غرب قادینی فرانسز اختلال کبیرندن اعتباراً عقد ایتدیکی قونغره‌لره واتخاذ ایتدیکی مقرراته رغماً ، هنوز احراز ایتمه‌مشدر . غرب قادینی حقوق اعتباریله مسلمان قادینك سویه‌سنه یتشمك ایچون دها چوق زمان چالیشه‌جق ، مجادله ایده‌جکدر . غرب قادینی هنوز احراز ایتمه‌دیکی ، بر دین سماوینك ، یاخود بر قانون بشرینك کندیسنه تأمین ایلمه‌دیکی بر چوق حقوق مدنیه‌یی قازانمق ایچون غرب ارککیله شدید مجادله‌لرده بولونه‌جقدر .

محترم خانم افندی ، ایتالیا حکومتنك رئیس نظاری موسیو (موسولینی) نك بین الملل قادینلر قونغره‌سنده ایراد ایتدیکی نطقده ایتالیان قادینلرندن بر قسمنك بلدیه انتخاباتنده حق رأیی اولاجغنی سویله‌دی . بین الملل قادینلر قونغره‌سنك التجا ایتدیکی وکندیسندن حق وعدالت اومدیغی مملکتك رئیس حکومتی طرفندن قادینلره قارشی درمیان اولونان وعد بوندن عبارتدی .

غرب عالمنده قادین ، قرون وسطاده بر طاقم قیود اسارت ایچنده طوغوب بیویور ، فقط ده‌کزده یاشایان بالقلر صویك تضییقنی وثقلتنی حس ایتمه‌دیکی کبی ، اوده بو اسارت زنجیرلرندن متأثر اولمایوردی .

فرانسز اختلال کبیری اوزرینه غرب قادینی درین اویقوسندن اویانه‌رق کندیسیله ارکك آره‌سنده‌کی مسافه‌یی کورمش واو زماندن اعتباراً باغیرمغه، مجادله ایتمکه باشلامشدر .

حال بوکه مسلمان قادینك حقوق سماویدر، مقدسدر ، برقونغره ویا بر هیئت طرفندن ویا بر اختلال ویرونستو نتیجه‌سی اولارق تقرر ایتمش دکل، دین‌اسلام طرفندن تقریر اولنمشدر. شاید مسلمان ارککلر قادینلرك حقوقنه تجاوز ایدییور ، اونلره قارشی معامله‌لرنده حدود الٓهیه‌یی طانیمایورلرسه حقوق مقدسه‌لرینی ایسته‌مك قادینلرك حقیدر .

بوندن ایکی سنه مقدم (فکریه حسنی) خانم مصر قادینلرینك اوزمان (بروکسل)ده عقد اجتماع ایده‌جك بین‌الملل قادین‌قونغره‌سنه اشتراك ایدوب ایتمه‌ملری‌حقنده فکریمی‌صورمشدی. کندیسنه‌ویردیکم جوابده مصر قادینلرینك بویله بر قونغره‌یه اشتراکنك سوءتأویله اوغرامسی محتمل اولدیغنی ، بالنتیجه مسلمان قادینك سعادتنی تأمین ایده‌جك حقوقدن محروم اولدیغنه، حیات زوجیهٔ اسلامیه‌نك اوروپاده معروف اولان حریت حیاتندن باشقه بر شی اولمادیغنه غربلیلرك ذاهب اوله‌جقلرینی بیان ایتمشدم .

مسلمان قادینی شکایت ایده‌بیلیر .فقط کیمدن؟ وکیمه ؟ مسلمان قادینك حقوق شرعیه‌سی‌واردرکه شریعت اسلامیه‌یه ایناناں هرهانکی برمسلمان‌بونلری انکار ایده‌من. قرآن کریم، کتب سنت، کتب‌فقهیه مسلمان قادینی غرب قادینلرینك دوشوندکاری شیلری دوشونمکدن مستغنی ایده‌جك هر شیئی محتویدر . اوحالده مسلمان قادینلری آنجق شریعت‌اسلامیه‌نك‌محافظلری اولان علمای دینه رفع شکایت ایده‌بیلیر. مسلمان‌قادینی‌علمای‌اسلامه سسنی طویورسین. شکوالرینی‌سردایتسین، شریعت‌اسلامیه‌نك‌قادینلره بخش‌ایتدیکی‌حقوق‌مقدسه‌یی‌احاطه ایتسین. صوکره او امرالٓهیه‌یه عصیان ایدن بر حکومت ویا بر جماعت وارسه اونلری کتاب الٓهی‌یه تبعاً محاکمه‌یه دعوت ایلسین .

بناءً علیه بنم فکرمجه مصر قادینلری، سائر ممالك اسلامیه‌ده‌کی همشیره‌لرینی دعوت ایدرك بو پروغرام داخلنده بر قونغره عقد ایده‌بیلیرلر .

بوندن ایکی سنه مقدم (فکریه) خانمه بونی یازمش وعلمای‌دین ایله سائر ارباب غیرتك بوفکری قبول ایتمه‌لرینی تمنی ایلمشدم . فقط مع‌الاسف بو خط حرکت قبول اولونمادی . وبوندن صوکره عینی شرائط داخلنده نه یاپیلماسی لازم کلدیکنی دوشونمکدن باشقه چاره قالمامشدر .

امینم‌که (روما) قونغره‌سنه کیدن مصر قادین هیئتی سیاحتندن چوق استفاده ایتمش وقلملرك توصیف ایده‌میه‌جکی بر چوق حقایقه مطلع اولمشدر . هیئت برده روسیایه اوغرایه‌رق اوراده حریت واستقلالك (!) صوك مرتبه‌سنه چیقان قادینلری کوره‌یدی دها چوق حقائقه مطلع اولوردی .

مصر قادینلری هیئتی غرب‌قادینلری قونغره‌سندن تعددزوجاتی الغا ایتمه‌یی ، ازدواج اصولنك تعدیلنی ، قادین تعلیم وتربیه پروغرا - ملرینك اصلاحنی ، ارککلر ایچون طلاق صلاحیتنك تحدیدینی طلب ایدییورلر . حال‌بوکه مصر قادینلرینك کیاستلرندن ، دین اسلامك شرقه فرط رعایتلرندن شونی بکلردك‌که مسلمانلغه قارشی بر طاقم اساسسز تجاوزاتده بولونمالرینه وبرطاقم باطل تهمتلر درمیان‌ایتمه‌لرینه مساعد بر زمین احضار ایتمه‌سینلر. مصر قادینلری هیئتی تا اهل‌صلیب محاربه‌لرندن بری غرب محررلرندن بر طاقم متجاوزلرك مسلمانلق علیهنده یازدقلرینی‌کوره‌لردی‌قادین حقوقندن بر ذره‌سی ضایع‌ایتمه‌ین مسلمانلغك محافظهٔ حیثیتنه غیرت ایدرلر ومسلمانلغه قارشی درمیان اولونان باطل شبهه‌لرله مجادله ایتمك وظیفهٔ مقدسه‌سنی ایفایه شتاب ایدرلردی .

غرب محررلرندن برطاقم انصافسزلر مسلمانلغه ومسلمانلره‌قارشی اوقدر اتهاملرده بولونمشلردرکه صوك زمانلرده مسلمانلردن وغیر مسلملردن منصوب برجماعتك بوضلالتزده‌لرله مجادله‌یه باشلایه‌رق مسلمان قادینك حقوقنه دائر اثرلر یازمشلر، «ولهن مثل‌الذی علیهن بالمعروف وللرجال علیهن‌درجة» قول کریمنده‌کی بوتون‌حکمتلری‌ایضاح ایتمشلردر .

فقط بز مصرقادین هیئتنك تلافیٔ مافات ایدرك اسلام قادینلرینك حائزاولدیغی‌حقوقی‌احرازایتملرینی، فقط کندی مملکتلرنده‌چالیشمه‌لرینی تمنی ایدر واسلامك کندیلرینه بخش ایتدیکی حقوقه دائر أثرلر یازمه‌لرینی وبو صورتله غرب قادینك هنوز احراز ایتمه‌دیکی حقوقه نائل اولدقلرینی اثبات ایتمه‌لرینی امید ایدرز .

انشاالله دیکر بر مقاله‌مزده احکام ونصوص درمیان ایدرك قادینلرمزی‌طوغرو یوله سوق‌ایتمه‌یی امیدایدییورز. والله‌ولی‌التوفیق.

عبدالعزیز جاویش

اجتماعیاتده غربجیلر وبوزغونجیلر :

مدنیت اسلامیه‌نك تفوقی

- فضیلتکار کنجلکه -

ایشته‌کچن‌هفته جراند‌یومیه‌ده انتشارآتدن مهم‌ومعنیدار برتلغرافنامه:

لوندره ، ١٨ (لیفیلد) — باش وکیل مستر بالدوین اوکسفوردده جمعه ایرته‌سی کونی شرقه ویریلن بر ضیافتده ایراد ایتدیکی نطقده ازجمله دیمشدرکه : غربی آوروپانك اسکی مدنیتی زوال بولمقده‌در . شیمدی بوتون

عالم ، نجات وسلامتی انکلیز ایمپراطورلغندن و متحدهٔ آمریقادن بکلهمکدهدر. بو وظیفهیی درعهده ایدنلر بر (پیت) ك جرأت و جسارتنه وبر (لنقولن) ایمان واعتقادینه مالك اوللیدر . انکلیزجه متکلم اقوام آراسنده باشلیجه درت خاصهٔ ممیزه موجوددر : حس فطریٔ عدالت ، بر آدمی تقدیر ایچون حقیق بر دهموقراسی فکری ، حریت معنویهیه عشق و محبت . »

بو تلغراف احتوا ایلدیکی حقایق اعتباریله نظر تدقیق جلبه سزادر.

علم و فنده الك خارقه نما اثرلر وجوده کتیرهن ، محیطی بر فابریقه حالنه استحاله ایتدیرهن ، اقتصادی قابلیتلرك ، ثروت و تجارتك الك پارلاق انکشافاتنی ادراك ایدن غرب مدنیتی نصل اولیورده زوال بولیور ؟ رسمی بر آغزدن چیقان بو صریح بیانات قارشیسنده عجبا غربلیلرمز بیوك بر سقوط خیاله ، حساً ، روحاً ، مادةً هر درلو فضائل و قابلیتلره یکانه انموذج عرفان عد ایلدکلری بو مدنیتك انحطاطی مواجههسنده درین بر حیرته اوغرامیهجقلرمی ؟ عضویتده افعال و حرکاتك ناظمی آنجق روحدر . تمیز، تحسس ، اراده خاصهلرینك نسبت و قوتیله هم آهنك اولان مکتسبات اخلاقیه ، تربیهٔ دینیه نصل افرادك جمعیت حیاتندهکی موقعنی ، قیمتنی تثبیت ایدیورسه ، هیئت اجتماعیهنك مشترك اوصاف و قابلیتنی ارائه ایدن مدنیتده ، تظاهراتی اعتباریله ملتلرك ترقیات و انحطاطاتنی تعیین ایدر . یعنی مدنیت ، اشخاصك محصلهٔ روحیهسنه ، سجیهسنه ، ذهنیتنه مربوط اولهرق کاله کیتدیکی قدر تدنیات و تردیاتنه تبعاً تفسخ و زوالیده مستعددر . روح و اخلاق نه قدر یوکسهلیرسه ملتلرك حیات قابلیتی اوقدر انکشاف ایدر. عکس تقدیرده ـ بوتون ظواهره : قوته ، ثروته رغماً ـ سقوط امر واقع اولور .

اجتماعی قوانینك مقاومتسوز تأثیراتی آلتنده زواله یوز طوتان غرب مدنیتی ، اساساتندن باشلیهرق افرادك حیات خصوصیهسنه ، توجه نقطهلرینه ، حیاتك طرز تلقیسنه ، ثروتك صورت استحصالنه قدر تنوع ایدن مختلف نواقص اجتماعیه ومساوی اخلاقیهنك سیئهسنی چکمکدهدر .

خلقك جهلندن قوت بولان کلیسا تحکمنه قارشی کلن غربلیلر ، درهبکلرك ، پسقپوسلرك یرینه قراللرك استبداد و ادارهٔ کیفیهسیله ازلمکه باشلادقدن صوکره کندیلری ایچون بر نقطهٔ استناد بولمق مجبوریتنی حس ایتمشلردر . یشامق ایچون ثروتك وبو اساس داخلنده یکی مؤسساتك لزومنه قائل اولان خلق ، مستحصللر ؛ سرمایهیه طرفدار ویا دشمن هرهانکی تشکیلاتك ساحهٔ نفوذینه داخل اولمشدی . دهموقرات ، لیبرال ، سوسیالیست ، قومونیست نامیله اورتهیه آتیلان مسالك اجتماعیهنك کافهسی ایچون غایه ثروتدن بشقه بر شی دکلدی . مشارکت حسیه نتیجهسنده عمومی وجههلر صنایعه ، تجارته منعطف اولنجه تدریجی بر تکامل و مساعی محصولی بولنان ثروتده انکشافه باشلامشدی . اولجه اداره ایدنلرله ایدیلنلره تعلق بولنان مجادله بو دفعه ثروتی قازانانلرله استحصال ایدهنلره سرایت ایتدی و حکمدارلرك ، کلیسانك استبدادی یرینه سرمایهنك تغلبی قائم اولدی . داها فضله قازانمق آرزوسی روحلرده شدید بر ارزوی انفرادی دعوت ایتدی. هرکس منفعتی شخصنه حصر ایتمك ایستهدیکی ایچون اجتماعی تعاون حسلری آزالدی. احتراص مساعییه حاکم اولدی، دها فناسی صنوف اجتماعیه اراسنده وجودی لابد اولان ارتباط و موازنه تمامیله مختل اولهرق مدهش بر فقیر ـ زنکین مجادلهسی باشلادی. علی الدوام ثروت چوغالیور، قوت چوغالیور ، فقط بر درلو سعادتك ، رفاهك استحصالی ممکن اولهمایور ، سرمایهدارلر، عملهلر ، ایش آدملری هپسی حالندن مشتکی بولونیور ، موازنهسی مختل اولان جمعیتك رابطهسی یاواش یاواش چوزولیوردی. آوروپا صنوف اجتماعیهسی اراسنده کیتدکجه دها بارز بر شکل آلان انفراد ویکدیکرینه قارشی بسآن قوتلانن خصومت آرزولری ، متقابل عدم امنیت جریانلری درهبکلکه دوغری تهلکهلی بر رجوع مبدأندن بشقه بر شی دکلدی . بوندن دولایی کمالی ادراك ایدن غرب مدنیتی ایچون انحطاط مقدردر ، دنیلهبیلیر. چونکه یشامق وهیئت اجتماعیهیی تنظیم ایتمك ایچون یکانه دستور اولهرق ثروت وقوتدن بشقه بر شی دوشونلهمشدر . حالبوکه مادیتدن عبارت اولان بو وسائطك وظیفهسنی حسن ایفا ایدهبیلمسی ایچون معنوی قوتلره احتیاج واردی . اخلاقی ودینی ضرورتلری اهمال ایتمك صورتیله اکتساب ایدیلن قوت روحسز قالدی . مجادلهٔ حیاتیهده یالکز شخصی ؛ فرقه ، صنف حیاتنده آنجق منسوب اولدیغی هیئتی ؛ ملت حیاتنده یالکز کندی ملتی دوشونن بر ذهنیت ، انسانی ، علوی تمایلاتدن محرومدر .

حرب عمومی ملتلرك بو رقابت واحتراص نتیجهلرینی الك قانلی مثاللرله کوستهردی . ثروتك چوغالمسی رفاهی آرتدیرمدی . بلکه هر کون یکی بر احتیاج ، یکی بر مرض اجتماعی ایچنده شرائط حیاتیه چوق کوچلشدی . هر فکره حاکم اولان پاره قزانمق اندیشهسی بتون مجادلاته ، بهراتچی مساعییه رغماً قولایجه تطمین ایدیلهمیور . بعض زمرهلر ایچون الك بسیط بر ریاضیه مسئلهسی اولان ثروت اکثریت خلق ایچون مشکل الاستحصال بر آرزو ، یتیشلمز بر غایه حالنده تجلی ایدیور . ایشته مساوات اجتماعیهیی اخلال ایدن بو طرز استحصال افرادك سجیهسنی کون کچدکجه دها زیاده صارصیور ، وجدانلرك منسی کوشهلرنده یرلشهن الك صوك اعتقادلریده سیلوب کوتوریور .

باشده غرب اجتماعیونندن « ادمون دومولن » اولدیغی حالده برچوق عالملر ، سیاسیلر ، مقتصدلر سرمایهنك ایمان ووجدانده آچدیغی غیر قابل تلافی یارهلر اوکنده فریاددن کندیلرینی آلهمیورلر . هر شیئی مادیاتله اولچن آوروپا یواش یواش ـ آجی تجربهلردن صکره ـ

معنویاتك حیات اجتماعیه‌ده‌كی موقعنی ادرا كه باشلامشدر. چونكه: بوكونكی كیدیشك منتهاسی روحسز، عقیم بر ثروت، نتیجه‌سی سجیه‌سز، معالیاتسز بر حیات وبربرینه دشمن هیئات اجتماعیه‌نك بیتمك توكنمك بیلمه‌ین احتراص مجادله‌لری آراسنده غیب اولان حق وحقیقت مقابلنده، الده ایدیلن تحكم وتجبر تشكیل ایتدكجه آتیدن نه بكلنه‌بیلیر؟..

آوروپانك اساسات اخلاقیه واجتماعیه‌یه فرط صداقت سایه‌سنده نسبةً آفتدن محفوظ قالان محللریله محیطك تأثیراتی، غرب مدنیتنك مشترك وجهه‌سی ایچنده‌ینه عینی نتیجه‌یه دوغرو كیتمكدن قورتولامیورلر...

ایشته بو حقیقتلر میدانده ایكن حالا تدقیق وتحلیله استناد ایتمه‌ین غرب مدنیتی طرفدارلرینك غفلتنه حیرت ایتمه‌مك ممكن دكلدر.

آوروپادن علم وهنر نامنه یكانه اوكرنه‌بیلدیكمز مساوینك، تقلیدجیلك، قیود وجدانیه‌دن تبری، نفاق وشقاق، خودبینی كبی تردیاتك بزی‌ده فلاكته، انقراضه سوروكلدیكنه قانع اولمق ایچون بیكلرجه دلیلمز اولمسه‌بیله ساده بو نتیجه‌نك ملاحظه‌سی كافی كلزمی؟

هیئت اجتماعیه‌مز، یابانجی، طفیلی تأثیرلر آلتنده عارضی بعض بحرانلر كچیرمكده ایسه‌ده روحمز، قوتمز هرزمان ایچون زنده‌در. ذهنمزه، اساساتمزه، بنیهٔ ملیه‌مزه مضر اولان هربر تقلیدك عكسی تأثیری جمعیتمزده بر صارصینتی تولید ایدییور. فقط سطحی بر تدقیق بیله بو ارتجاعك عضوی اولمیوب اوفق بر اعتنا وتیقظله ازاله ایدیله‌بیله‌جكنی اثبات ایدر. یالكز مرضك وجودینی ووجه تولیدینی قبول واعتراف ایتمك، یاكلش فكرلره صاپلانه‌رق بو كون اوكنه كچیله‌بیله‌جك بر حالده اولان بحران اجتماعی‌نك ناقابل تداوی، مزمن بر شكل آلمسنه میدان ویرمه‌مك لازمدر.

صاف وزنده روحمزله امین اوله‌لم كه: منورلرمز، مرشدلرمز وظیفه‌لرینی ادراك ایتدكلری تقدیرده اساسات اسلامیه بتون شمول وفیوضیله آز زمان ایچنده بتون شرقی تنویر ایده‌جكدر. اسلام هیئت اجتماعیه‌سنك حالده‌كی ضعفی نه اولورسه اولسون روحاً، اخلاقاً، معناً غرب مدنیتنه ناقابل اعتراض بر رجحان وتفوقی حائز اولدیغنه شبهه یوقدر. بومتعارفه‌نك تاریخی، اجتماعی یوزلرجه مثالنی ذكر ایتمك ممكندر. ازجمله غربك بتون وسائط مادیه ومعنویه‌سیله اوزرمزه صالدیریلان دشمنلره قارشی یالكز ایمان واخلاق قوتیله، وآنجق سجیه‌مزك آهنین صلابتیله قزاندیغمز صوك ظفر نصرت الهیه‌نك اك بیوك بر تجلیسیدر. بوندن بشقه صوك سنه‌لرده آفریقانی باشدن باشه استیلا ایدن نور اسلامیتك جاهل وخونخوار اقوام وحشیه آراسنده درحال تأسس ایلدیكنی؛ صلح وعدالت ومدنیتك روحلرده الك درین اصطفالری وجوده كتیرمكله، بشریتك بومهم كتله‌سنی طریق عرفان وترقی‌یه سوق ایتمكه باشلادیغنی متعدد میسونر هیئتلری راپورلرنده اعتراف ایتمكده‌درلر. بوكا مقابل عین روحانیلرك مطالعه‌لرینه باقیلیرسه خرستیانیتك انتشار ایلدیكی ساحه‌لرده ایچكی، قمار، فحش وقتل كبی جمعیتك تملنی ییقمغه كافی اولان فناقلر سرعتله ترقی ایدییورمش.

آفریقا حقنده تثبیت ایدیلن بووقایع اسلامیتك شایان حیرت بر سرعتله توسع ایتمكه باشلادیغی اوقیانوسیا جزائرینه‌ده شاملدر.

قرون وسطی تاریخی جهانك ظلمت وجهالت ایچنده آتشلر، ظلملر، قتاللر ایچنده بوغولدیغی بر زمانده طلوع ایدن شمس اسلامیتك نفوذ وتنویر ایتدیكی محیطلرده نصل بر انقلاب مسعود وجوده كتیردیكنی، بوانقلابك سیاسی، اجتماعی نه‌كبی تحولاتی موجب اولدیغنی عریض وعمیق شرح وایضاح ایتمشدر. تالی درجه‌كی ادله‌دن صرفنظر یالكز اسلامیتك بتون بشریتی وحدانیت الهیه اطرافنده طوپلایه‌رق رتبه، نسل، عرق فرقلرینی اورته‌دن قالدیرمسی، حقوق اعتباریله هیچ بر فرق، عدالت جهتیله اك اوفاق بر استثناقبول ایتمامسی، صنوف اجتماعیه‌نك مستحصل ومستهلك صنفلری اراسنده توازن حصوله كتیرمسی، واسلامیت وجهه‌سنك اعتقادی، اخلاقی، اجتماعی، اقتصادی مجرالرینك انجق اتفاق واتحاده منتهی اولمسی، غربك روح اسلامی افساد واضلاله معطوف بتون تشبثاتنی عقیم براقمغه كافی برقوهٔ تأییدیه تشكیل ایدر.

اسلامیتك كندی روح واساسنه خاص اولان مدنیتی، عرفانی، تاریخی، ثروتی بتون جهان مدنیت اجتماعیونك نظر دقتندن قاچمیان بر تكمله، اوائل اسلامیه‌ده‌كی صافیته دوغری یوریبور. عالم اسلامك هر طرفندن یوكسه‌لن انتباه اثرلری بومسعود غایه‌نك ایلك نتیجه‌لریدر.

غرب روحی، غرب مدنیتنك علی الاكثر مساویسنی كوزی كورینه تقلید وامتصاص ایتمكله غیب ایتدیكمز فضائلی اساسات وعنعناتمزك صاف وپاك آغوشنه آتیلمق صورتیله تلافی‌یه چالیشملی یز. یدییوز سنه‌دن بری لواء اسلامك مدافعی، مدنیت اسلامیه‌نك پیشواسی، قلعه‌سی اولان ملتمز ایچون افساداته قاپلمامق، جناب حقك احسان ایلدیكی بواك بیوك شرفی محافظه ایتمك، حریم روحمزی یابانجی حرزلردن، تقلید جیلكدن، غربجیلقدن قورتارمق یكانه وظیفه‌در. «فی قسمه واولئك الذین اشتروا الضلالة بالهدی ...» آیت جلیله‌سنده اشارت بیورولان خسراندن وفلاكتدن بزی قورتاره‌جق كیمسه یوقدر.

حسن حكمت

دارالایتاملر

انجمنده ایکی شعبه‌سنك لغوی ، ۱۷ یاشنی اکمال ایدنلرك قیدلرینك ترقینی کبی تعدیلات وتأملات آقسام وتوحید افکار غزته‌لرینك اولدقجه محق مؤاخذاتنی بادی اولمشدی وبو وسیله ایله مملکتك منفعتی ایچون یوریدیلان مناقشات برحسن نتیجه‌یه منجر اوله‌جغی قناعتیله بووادیده ارباب اختصاص طرفندن فائده‌لی یازیلرك غزته ستونلرنده کورولمسی امید ایدلمشدی. مع الاسف هرشیده اولدیغی کبی بو مؤسسه ایچون دخی آرزو وتمنی ایدیلن ترقی وتکامل نامنه ارباب وقوفك دوشوندکلری بو ایکی غزته‌نك یازمش بولندقلری برقاچ جمله‌ٔ تنقیدك قدرت تبلیغنه منحصر قالمش اولدی .

مملکتی صلاحه وبالنتیجه اکملیته سوق واصعاد ایده‌جك یگانه قوت، قدرت فیاضانه‌سنی بزدن غیری هریرده آثارباهره‌سیله کوسترن نورمعارف اولدیغنه کوره اك اوفق بر وسیله‌دن بالاستفاده مکتبلرمزك، عرفان مؤسسه‌لرمزك کندیرمه یولدن وسریع خطوه‌لرله اکمله‌دوغرو یوکسلمسنه علماً، فکراً ، نقداً یاردم ایتمك بر وظیفهٔ ملیه، برمجاهدهٔ دینیه ووطنیه اولملیدر. خصوصیله بزی الیم هجرانلره ، درین خسرانلره سوركلیان او مشئوم حرب عمومینك زادهٔ الهامی اولان بوشفقت یووالرینی یتیملره بر اعاشه اوجاغی ماهیتنده تلقی ایتمك، اوشعبه‌لردن دین‌وطن مفکوره‌سیله یتشه‌جك کنج ذکالری اولدیرمك دیمك اوله‌جغنه بناءً بو مؤسسه‌لرك اصلاحی ایچون چالشمق دینی ووطنی برخدمت اوله‌جغی شبهه‌سزدر .

اوت ، بر استخلاص حربی ماهیتنی کوسترن بو معرکهٔ هولناکده بابالرینی غائب ایدن یاوروجقلره بر آنا قوجاغی کبی قپولرینی آچان بو یووالری، ملتك بی‌پایان شفقتنی، توکنمه‌ین، یاردیمنی، ییلمیان عزمنی تمثیل ایده‌جك، بوکون ماضی اولان خسران کونلرینی خاطرلاته‌حق، بر آبدهٔ تیقظ وانتباه اوله‌جق صورتده یاشاتمق احتیاجی آرتق دویولملیدر .

اعاظمك تذکیر نامی ایچون دیکیلن هیکللرك انسال آتیه‌یه تلقین حسیاتده‌کی موفقیتلرندن دهازیاده تأثیرلری کوریله‌جکی غیرمنکر بولنان بو مؤسساتك ، یاشامق عزمنی اخیراً معظم مجاهده‌سیله‌ده اثبات ایدن ملتمزك جانلی هیکل ادراکی اولدقلرینی پك درین وصمیمی حسلرله قبول وبو نقطه‌دن اساسلی برصورتده اصلاحنه، احتیاج عصره کوره استکماله عطف همت واهمیت ایتملی‌یز . هله انسان احتیاجنك پك مؤثر حس ایدلدیکی شو هنکامه‌ده بابالرینی وطنك سلامتنه قربان ایتدیکمز بویاورولری جهلك ویا سفالتك محیط مظلمنه ترك ایتمکله مملکته ایکی قات فنالق یاپمش اولمامق ایچون بو وطن قوزیلرینك بر اهتمام تام ایله تحصیل وتربیه‌لرینه چالشمق ، مملکته جداً مهم بر عضو اوله‌رق یتشدیرملرینه غیرت ایتمك بوکوریه فداکجقلرله اشتغال ایدنلرك دوش همته ترتب ایدن وظائفدن برینی تشکیل ایدر .

کاظم قره بکر پاشا حضرتلرینك یاورولری بورادە ویردکلری مسامره‌لرله انظار عمومیه‌یه شونی وضع ایتمش اولدیلرکه یتیملر یالکز اوقشانمقله، کندیلرینه تصدق نوعندن برشی اهدا ایدلمکله باشدن صاوولاجق ناچیز نسنه‌لر دکللرمش . صورارم : علم ومعرفتله مجهز بو یاورولر پاشا حضرتلرینك اهتمامندن محروم قالمش اولسه‌لردی ، پك حقیر کورمك ایستدیکمز کوچك کوفه‌جیلردن، فرقلری قالیرمی ایدی ؟ مع‌هذا بوکون کوفه‌جیلکله حیاتی قزانمه‌یه اوغراشان بوکیمسه‌سزلر آراسنده زمانك بیوك بر داهیسی اوله‌بیله‌جك بر ذکانك موجود اولمدیغی نه‌معلوم . . . فیض انکشافه مساعد کونشلی بر طوپراغه دوشمکله غایهٔ کمالی بولان بر تخم کونشك تربیه واهتمامندن محروم بر طوپراقده محکوم فناجیلیز بر فیلیزدن باشقه نه اوله‌بیلور ؟

بوکون بابالی ، باباسز بتون اطفال مملکت قطعیاً اهالی تجویز ایدیله‌میان اویله قوتلردرکه مملکت حیات مستقبله‌سنی بونلرك کوستره‌بیله‌جکلری وارلقدن آلاجقدر .

شوحالده بیکلری تجاوز ایدن بو باباسزلری اهمال ایتمکله و ۱۷ یاشنی اکمال ایدنلری اخراج ایتمکله عظیم وبال ایشلنمش اولور .

هله بومؤسسه‌لرك اوکندن لاقیدانه‌کچرکن برکون بزمده برخدمت وطنیه ودینیه اوغورنده ترك حیات ایدرك چوجقلرمزك بومؤسسه‌لره کیرمك ، آتی حیاتی ایچون بورالردن علم وعرفان ، سعی وعمل دستورلرینی اوکرنمك احتمالی دوشونه‌رك براحتیاج عاجلك دوغوردیغی بومؤسسه‌لرك دها مکمل ، دها غایه‌لی اولملری لزومی برقات دها کندینی احساس ایتدیرمش اولور .

محمد شکری

استانبول مدرسه‌لری

امور شرعیه واوقاف وکالتنك دارالخلافةالعلیه مدرسه‌لریله بالعموم مدارس علمیه‌نك اساسلی تشکیلاتیله اشتغال ایتمکده اولدیغنی وبو مقصدله مرکزده تشکیل اولنان بر انجمن علمینك مدرسه‌لرمزی ایجابات حاضره‌یه کوره تنسیق ولازم کلن مقرراتی تثبیت ایتمکده بولندیغنی موثوقاً استخبار ایدیبورز .

تدریسات مدیریت عمومیه‌سنده مدرسه‌ده طوغمش ، بیومش، مدرسه‌نك منتهای مراتب ودرجاتی اولان متخصصین قسمنده اکمال

تحصيل ايتمكله برابر بالخاصه مدرس صفتيله‌ده بولنه‌رق مدرسه‌لرك احوال عموميه وخصوصيه‌سنی، نواقص واحتياجاتنی بالذات كورمش ونفسنده تجربه ايتمش واپی زماندنبری‌ده تدريسات مدير عموميسی ــ اسكی تعبيرله درس وكيلی ــ بولنمق حسبيله مدرسه‌لرك هر درلو اينجه‌لكلرينه نفوذ ايتمسی طبيعی بولنمش اولان فاضل محترم اقسكيلی حمدی افنديك زمان اداره‌سنده انتخاب ايديلن و بو اعتبار ايله بالطبع مدارس اسلاميه‌نك ماضی و حالنه واقف واحتياجات حاضره و مستقبله‌سنی تماميله مدرك ذواتدن اوله‌جغی شبهه‌سز بولنان بو انجمن علمينك نافع ومشكور و تخصيص قابل تطبيق قرارلر اتخاذ ايده‌جكنه وسنه‌لردنبری قولاقلرمزی طولدوران وحق صراط مستقيمدن طوتيكزده سبيل الرشادك صوك جلدينه قدر همان برچوق صحيفه‌لرنی تشكيل ايدن «اصلاح مدارس»، «مدرسه‌لرك اصلاحنه طوغری»، «مدرسه‌لرده ترقی اسبابی» كبی يازيلرك تلقين ايتديكی احتياجات دينيه وعلميه‌نك بو دورده اولسون تطبيقاتنی كورمك، قوه‌دن ساحهٔ فعلياته انتقالنی مشاهده ايتمك صورتيله قرير العين اوله‌جغمزه بيوك اعتمادمز وار .

فی الحقيقه مدرسه‌لرمز كلمه‌نك بتون معناسيله جداً آجينه‌جق بر حالده‌در . طشره مدرسه‌لری حقنده‌كی تدقيقات وتتبعاتمزدن بحث ايتمكی آتی‌يه، حتی بزدن دها زياده بو خصوصه واقف اولانلره ترك ايدرك مدرسه‌لرك قديم برمنتسب وخادمی اولمق اعتباريله استانبول مدرسه‌لرينك حال اليمی حقنده كوردكلريمی ــ مطالعه‌لرمك علاوه‌سيله ــ بيان ايتمكی كندم ايچون بر وظيفه عد ايدرم .

استانبول مدرسه‌لری اولا بنالری نقطه‌سندن نظر اعتباره واصلاحه آلنمغه محتاجدر. استانبولده ــ قيداً ــ يوز سكسان سكز مدرسه واردر . ابتداء مشروطيتده بو مدرسه‌لرك هپسی معمور واو تاريخده بو استانبول مدرسه‌لرنده سكز بيكدن فضله طلبه موجود ايدی. اوچيوز يدی، اوچيوز سكز تاريخلرندن بری متروك ومعاف اولان قرعه امتحانلرينه مشروطيتك ايلك سنه‌سنده و ٣١ مارت حادثه‌سنی متعاقب باشلانيلمسی، بالقان حربی بو موجودی همان ياری يارى‌يه ايندرمش ، شيخ الاسلام خيری افندی مرحومك وجوده كتيرديكی تشكيلات، استانبول ــ دار الخلافة العليه ــ مدرسه‌سی طلبه‌سنك عددينی تالی قسم اول ، قسم ثانی ، قسم عالی و متخصصين نامنلری آلتنده بر مقدار معين ايله بر درجه دها تنزيل وتثبيت ايلمش وبالاخره ظهور ايدن حرب عموميده طلبه‌نك تحصيل كورمش الك كزيده صنفی احتياط ضابطی و برچوقلری‌ده نفر مرقوم صفتيله شهيد اولمش حرب صفلرنده ومتاركه‌دنبری آناطولی ــ استانبول يولی قاپالی قالمش اولمقله بوكون قوجه استانبولده ــ ثلثانی احضاری وابتداء خارج قسملرنده اولمق اوزره ــ آنجق وآنجق يدی‌سكز يوز طلبه قالمشدر.

* بو افنديلر يوقاريده ذكری كچن يوز سكسان سكز مدرسه‌نك اون يديسنده [١] صيقيشمش برحالده بولنيور .

استانبول مدرسه‌لری ــ بنالری ــ هيئت عموميه‌سی نقطه‌سندن بوكون ايچون پك اليم برمنظره عرض وارائه ايدر .

بالقان حربی ، حرب عمومی ، متعدد حريقلر وبالخاصه باقيمسزلق صوك اون سنه ظرفنده بو بنالرده تصورك فوقنده تخريبات ايقاع ايتمشدر. اون سنه اول تماماً معمور ولباالب طلبه ايله مشغول اولان بو بنالرك بوكون مع الاسف آنجق يكرمی، نهايت يكرمی ايكی دانه‌سی معمور واولدقجه منتظم اولوب يتمش اوچ دانه‌سی محترق وعرصه حالنده، يكرمی بش يكرمی آلتيسی خراب ومنهدم، قرقدن فضله‌سی‌ده مهاجر وحريقزده‌لرله مسكون ومشغول بولنيور. معمور ديه قيد ايتديكم مدرسه‌لرك اون يديسنی دار الخلافة العليه مدرسه‌سی، ايكی دانه‌سنی متفرق صورتده مدرسة القضاة ، مدرسة الارشاد طلبه افنديلری اشغال ايتمكده، متباقيسی كيمی ايجارده ، كيمی بعض مؤسسات وجمعيات طرفندن اشغال ايدلمكده وطلبه‌نك مسكون بولندقلری‌ده داخل اولديغی حالده هپسی آز چوق تعميره محتاج بر وضعيتده‌درلر .

مهاجر وحريقزده‌لرك كرك اولجه وكرك بوكون مقيم بولندقلری مدرسه‌لردن خيرقالمامشدر. بونلرك همان هيچ بريسی تعمير ايله اصلاح قبول ايتميه‌جك بر حالده‌در .

اساساً بن او قناعتده‌يم كه نهايت بش سنه صكره استانبولده اخشاب مدرسه اولمق اوزره ــ خيری افندی زماننده مجدداً انشا اولنان فتحيه وتتمه مدرسه‌لريله ديكر ايكی اوچ كوچك مدرسه‌دن باشقه ــ بر بنا قالميه‌جق . استانبولده مدرسه نامنه فاتحك ، بايزيدك ، قانونينك مدرسه‌لريله رجال دولت وسائر اصحاب خير وحميتك قبه‌لی وقورشونلی كاركير مدرسه‌لرندن باشقه برينی كوره‌ميه‌جكز .

استانبول مدرسه‌لرينك غريب تجليسی وار ؛ مهاجرلر كلير مدرسه‌لره ، يانغين اولور مدرسه‌لره ، عسكر كلير مدرسه‌لره ، جمعيتلر تشكل ايدر مدرسه‌لره . كويا بو مدرسه‌لری واقفين كرامك تدريس علوم وفنون ايچون دكل، عادتا هرشی ايچون وقف ايتدكلرينه هركس قانع . خوش! بر يانغينی متعاقب مدرسه‌لره اسكان ايديلنلر كنديلرينه ممكن تدارك ايتدكدن صكره مدرسه‌لردن چيقسه‌لر ينه راضی اوله‌جغز. حالبوكه اون سنه اول وقوع بولان بر حريقدن چيقانلرك محتاج اولمايان بيكلرجه نفوسلری اليوم مدرسه‌لرده‌واونلرك ياكنده حريق ايله، مهاجرتله علاقه‌لری اولمايان و برچوقلرينك خانه‌سی ، باغی ، بارقی اولديغی حالده

[١] حميديه نام ديكر سليمانيه ، سلطان احمد ، اياصوفيا ، رستم پاشا ، بايزيد ، سليمانيه‌ده دوكه‌جيلر ، داماد ابراهيم پاشا ، بحرسياه چيفته باش ، چيفته آياق ، بحرسفيد باش قورشونلی چيفته باش، چيفته اياق ، آياق قورشونلی، تتمهٔ نامنه ، والده وفتحيه مدرسه‌لری .

ینه بیكلرجه انسانلر ینه مدرسه‌لرده . صكره بو فضولی اشغالجیلر مدرسه‌لری تخریب ایتمه‌لر ینه بر ایش . فقط اوطوردیغی اوطه‌لرك رافلرینی، دوشه‌مه‌لرینی، حتی یانده‌كی اوطه‌نك قاپیلرینی یاقانلر ینه حالا مدرسه‌لرده وبونلره برشی سویله‌ین بیله یوق . هپ یایدقلری یا كلرینه كار قالمقده . دها آچیق سویله‌یه‌جكم: بوكون مدرسه‌لرده بولنان عائله‌لر ایچنده برچوق وثیقه‌لی فاحشه‌لر موجوددر. بوحاللرك اوكنه كچمك زمانی كلمش، حتی كچمشدر بیله .

تدریسات مدیریت عمومیه‌سنجه تصور اولنان مدرسه تشكیلاتنه مثمر وفیاض بروضعیت اكتساب ایتدیرمك ایچون مسئله‌یی اولا بوبنالر نقطه‌سندن تدقیق ایتمك مجبوریتی وار. موجود مدرسه‌لر بوایشه مساعد دكلدر. بوكون طلبه‌دن بر فرد بولندیغی مدرسه‌دن، اوطه‌دن ممنون دكلدر . استانبول، بوكونك حیات واحتیاجیله متناسب مدرسه‌لردن جداً محرومدر .

هیچ اونوتمام، بوندن بش التی سنه اول مشیختده مأمور ومدرسه‌لرله مشغول بولندیغم صره‌ده دائره طبیبی دوقتور احمد شوقی بك دیكر بر رفیقی ایله حفظ الصحه نقطه‌سندن بتون مدرسه‌لری بر بر كزمش، تدقیقات فنیه‌ده بولنمش، مهم بر راپور ویرمشدی. بوراپورده استانبولك یوز سكسان كسور مدرسه‌سندن آنجق بش التی دانه‌سنك قواعد صحیه‌یه موافق برصورتده قابل اسكان اولدیغنی پك متأثر بر لسان ایله سویلمش وطلبه‌نك بومدرسه‌لرده ناصل ادامهٔ حیات ایده‌بیلمكده اولدیغنه حیرت ایتمشدی . بو راپورك خلاصه‌لری الیوم دائره‌ده موجود اولمسی لازم كلن تخمیناً اوچیوز صحیفه‌لك، سیاه قابلی، قرمزی مشین دیبلی وصحیفه وچیزكیلری مطبوع ومصطفی شوقی افندینك تعلیق یازیسی ایله یازلمش بر دفترده مقیددر .

دارالخلافة العلیه تشكیلاتی حقیله تطبیق وتعقیب ایتمك، طلبه‌نك احوال عمومیه وخصوصیه‌سنی دائمی برمراقبه آلتنده بولندیرمق، بالخاصه طلبه‌یی سنه‌لردنبری تعمیر یوزی كورمه‌ین بوكونكی راطب وبرباد مدرسه‌لردن قورتارمق، دها دوغریسی طلبه‌یه معنوی حیاتدن مقدم مادی حیات ویره‌بیلمك ایچون هرشیدن اول بو نقطه‌دن ایشه باشلامق اقتضا ایدر . بوبابده بنم دوشوندیكلرم بومركزده‌در :

الیوم طلبه‌نك یاتوب قالقمده بولندیغی اون یدی مدرسه آتیاً عددی تزاید ایده‌جك طلبه‌نك بوكونكی موجودینه بیله كفایت ایتمز. طلبه بالق استیفی كبی درت، بش، التی كشی بر اوطه‌ده بولنیورلر. هیچ برمدرسه‌نك مطالعه اوطه‌سی یوقدر. درسه چالیشمق ایسته‌ین، اویومق آرزو ایدن ، راحتسز بولنان طلبه هپ بر اوطه‌ده كیجه‌لمكه مجبور . هیچ بر مدرسه‌نك كتبخانه‌سی یوق. طلبه كوندوزلری بیله تدقیق وتتبع ایچون كتبخانه‌لری دولاشمق احتیاجنده . حالبوكه هرهانكی بركیجه بر كتابه احتیاجی اولان طلبه او احتیاجنی تطمین ایتمكدن عاجز .

مدرسه‌لرسوزده لیلی اولدیغی حالده چاماشیرلرینی بالذات ییقایان طلبه ایچون چاماشیرخانه موجود دكل .بعضیلرنده برچاماشیر آرالغی وارایسه‌ده ییقانان پارچه‌لر اوزون اوزون ایپلرله مدرسه حولیلرنده ویا اوطه‌لره سریلیور . شویله‌بویله برمدرسه مستثنا اولمق اوزره هیچ برحمام یوقدر . مدرسه‌لرك برقسمنده صو بیله یوق . اوطه‌لر صوبایه مساعد اولمدیغی ایچون هر طلبه اوطه‌سنی مانغال ایله تسخین ایدییور . بونك نه قدر محذوری اولدیغی آره‌صره وقوعه كلن حادثه‌لرله مثبت .

بناءً علیه بوجهتلر حل ایدلمه‌دن، مدرسه‌لر بونقطه‌دن اصلاح اولنمه‌دن هیچ برشیئك قیمت واهمیتی وقابلیت تطبیقیه‌سی اوله‌ماز. بونك ایچون الك لزوملی والك بسیط وقولای چاره؛ ابتداء خارج، ابتداء داخل وصحن قسملری ایچون هر بر قسمك طلبه‌سنی استعاب ایده‌جك اوچ بیوك مدرسه وجوده كتیرمك اسبابنی تأمین ایتمكدر .

باش طرفده ویردیكمز ایضاحاتدن مستبان اولمشدر كه استانبولده بوكون خراب، محترق وعرصه حالنده یوز قرقدن فضله مدرسه واردر. بونلردن حالاً وآتیاً مدرسه اوله‌رق استفاده قابل دكلدر. چونكه خراب اولانلرك تعمیرینه، عرصه حالنده كیلرك ده تجدیدینه امكان بوكون ایچون ده، یارین ایچون ده یوقدر. بونلر مستغنی عنهادر. بوحالده بونلری اولبابده‌كی قانونه توفیقاً نقد ایله استبدال ایتمك وبو پاره‌نك اون پاره‌سنه طوقونمقسزین استانبولك مناسب محللرنده حفظ الصحه، اداره، تدریس نقطه‌سندن مشتملات لازمه‌یی حاوی واحتیاجاته كافی بنالر یاپیله‌بیلیر.

مدرسه عرصه‌لری دیوب‌ده قولای كچمیه‌لم. بونلرك ایچنده اوقدر قیمتلیلری واردر كه بونلرك بر ایكی دانه‌سی بیوك بر مدرسه وجوده كتیرر . بشكطاشده، باغچه قاپیده، چارشینك الك مهم محللرنده، استانبولك الك كنیش ومعمور جاده‌لرنده مدرسه عرصه‌لری بالخاصه ذكره شایاندر . یالكز فاتحدن چهارشنبه‌یه دوغرو یكی آچیله‌جق اولان جاده ایله طرفینده اوتوزی متجاوز بیوك برمدرسه عرصه‌سی اولدیغنی سویلمك بونلرك اهمیت وقیمتی حقنده بر فكر ویره‌بیلیر . بو بنالر وجوده كتیریلنجه‌یه قدر ـ قسماً اصلاح صورتیله موجود حاضرله ادارهٔ مصلحت ایتمك وبنالر یاپیلدقدن صكره فاتح، سلیمانیه، بایزید وامثالی كبی آثار عتیقه‌دن معدود اولان بنالری حسن محافظه ایله بونلری ینه مدرسه وطلبه‌یه متعلق خصوصاته تخصیص ایتمك، مثلا احضاری طلبه‌لرینی بوراده اسكان ایتمك، اخشاب كتبخانه‌لری بورالره نقل ایتمك، مدرسة القضاة ـ وشمدیلك ـ مدرسة الارشاد طلبه‌سنی، دارالحفاظی، مدرسة الخطاطینی منفرد محللردن قورتاروب بورالره یرلشدیرمك، مدرسه مأذونلرندن وسائر درسعاملردن مجرد اولانلرك اقامتلرینه بر ایكیسنی

آبيرمق ، طلبه ومدرسين ومأذونين جمعيتلرى بووارده چاليشديرمق صورتيله حيات علميه‌يه بو نقطه‌دن‌ده بر كشايش ويرمك بالطبع چوق فائده‌لى وقيمتلى اولور .

ايكنجى مقاله‌ده مدرسه‌لرك ادارى وضعيتى حقنده‌كى مطالعه‌مزى بسط وبيان ، صكره‌ده اصول تدريس ايله فيوضاته دائر دوشونديكلرمزى درميان ايده‌جكز . وماعلينا الا البلاغ

مفتى زاده

دعا ايله استخفاف

بالكريده قوراقلق تمادى ايتمش . أكينلر قاورولمه‌يه باشلامش . ياغمورسزلغك مدهش بر قيطلغى انتاج ايده‌جكنى كورن خلق ، بو حالى كندى نا مشروع عمللرينك جزاى طبيعيسى اولمق اوزره تلقى ايده‌رك ايشله‌دكلرى كناهلردن توبه واستغفار ايتمه‌يه ، نمازكاهه كيده‌رك جناب حقه تضرع ونيازده بولونمه‌يه قرار ويرمشلر . فحش كبى ، قمار كبى منكراتى ايشله‌مكده تمرد ايدنلرى منع ايتمك اوزره‌ده حكومته مراجعتده بولونمشلر . حكومت‌ده خلقك بو پك مشروع اولان آرزولرينى اسعاف ايتمش . بوتون مملكت خلقى ياغمور دعاسنه چيقه‌رق كناهلرينك عفو ومغفرتى ، رحمت الٰهيه‌نك احسان بيورلمسنى تضرع ايتمشلر . . .

حادثه بوندن عبارت . بونى ايشيدن بعض غزته‌لر كوپلره بينديلر ؛ بر طرفدن خلقك عقائدى ايله استخفافه ، ديكر طرفدن خلقك آرزوسنه مطاوعت ايدن حكومتك اجرا آتى مؤاخذه‌يه قالقيشديلر .

شيمدى حق الانصاف سويلمك لازم كليرسه بو حادثه مناسبتيله خلقه قارشى ، حكومته قارشى استهزا وهجومده بولونمق روامیدر؟ بونده استخفاف ايده‌جك نه واردر ؟ خلقك معاصيدن توبه واستغفار ايله رحمت طلبنده بولونمسى نه‌دن بعض محرر بكلرى بوقدر سيكيرلنديريور ؟ آرتيق بوندن صوكره مسلمانلر دعاده‌مى ايده‌ميه‌جكلر ؟ دنيانك هيچ بر يرنده خلقك حسيات دينيه‌سيله بويله استخفاف اولونماز . خلقك دينى ايله علاقه‌دار اولميانلر هر يرده بولونه‌بيلير . فقط بونلرك بو علاقه‌سزلقلرى نفسلرينه منحصردر . قالقوب‌ده خلقك عقائديله اوينامق اك بيوك معيابدن صاييلير . اينانمايان اينانماز . فقط اينانانلره تجاوز ايتمز .

بر فلاكت ، بر آفت سماويه قارشوسنده قالان انسانلرى غير اختيارى اوله‌رق بر خوف وخشيت قاپلار . دالدقلرى فسق وضلالت يوزندن بو آفته معروض قالدقلرينى اعتراف ايدرلر ، توبه‌ده بولونورلر ، اصلاح حاله چاليشيرلر . بونك هيچ بر ضررى يوقدر . بالعكس پك چوق فوائد اجتماعيه‌سى واردر . كائناتى بر سميع ومجيبدن خالى كورنلر نظرنده خلقك بو تضرعلرى واهى تلقى اولونسه‌ده بونك هيچ بر قيمت اجتماعيه‌سى اولمادیغنى ادعا ايدنلر كورولمه‌مشدر .

بو كون (آتنا) ده‌كى فاجعه سببيله خلقك « بو آفتدن خلاصى ايچون جناب حقه تضرع ونيازده » بولوندقلرينى تلغرافلر خبر ويريور . بز هيچ ظن ايتميورزكه ايتالياده خلقك بو « تضرع ونياز » يله استخفاف ايده‌جك بر غزته ، بر محرر بولونسون . بونلر اويله حادثه‌لردركه اسباب وسوائق طبيعيه‌لرى اولدقجه كشف اولنمقله برابر بويله فلاكتلر قارشيسنده انسانلرك تدهش ايتمه‌مسى ، استناد ايده‌جك بر نقطه آرامامسى قابل دكلدر . يرلر صارصيليركن ، انسانلرك باشنه آتشلر ياغاركن ، ياخود اميد خلاص منقطع اولان طالعه‌لر آره‌سنده چيرپنيركن هانكى آدم واردركه الٰهى آكماز ، اللهه تضرعده بولونماز . توسل ايديله‌بيله‌جك اسباب واركن اونى اهمال ايدوب‌ده اللهى كندو خدمتلرنده استخدام ايتمك ايسته‌ينلر البته مؤاخذه اولور . فقط عجبا سمالره لاولر فيشقيران بر يانار طاغ ، ياخود يرلرى ياران بر زلزله قارشوسنده انسانك النده هانكى قدرت واردركه مقاومت ايده‌بيلسون ؟ بشرك ، قارشيسنده عجز دوشديكى آفات طبيعيه حقنده‌كى نظرى دائما تضرع وتسليميتدن باشقه برشى دكلدر .

انسانك اك مهلك دقيقه‌لرنده فريادينى ايشيتديره‌جك بر سميع ومجيبدن محروم قالمسى قدر كوجنه كيدن برشى يوقدر . كائناتى بوقدر خالى تلقى ايدن بدبختلر نظرنده بو عالم زنداندن باشقه برشى دكلدر .

ايشته اوروپاده بيله بو كون خلق معروض قالدقلرى آفتدن خلاص ايچون تضرع ونيازده بولونوركن واوراده خلقك بو حسى ايله أكلنمك هيچ كيمسه‌نك خاطرندن كچمزكن مع التأسف بزم مملكتمزده خلقك بر آفت قارشوسنده اللهه تضرع ونيازده بولونمه‌يه‌ده حقى يوقدر ، وبعض محررلر نظرنده خلقك بو حس وتضرعى بر أكلنجه زمينى اوليور . يارب ! مسلمانلر كندى يوردلرنده‌مى غريب اولديلر ؟ سندن استمداد ايچون تضرعده بولونمه‌يه‌ده‌مى حقلرى يوق ؟ . . .

فحش ، قمار وسائر منكراتك حكومت طرفندن منع اولونمسنه كلنجه بو اساساً حكومت اسلاميه‌مزك وظيفهٔ اساسيه‌سيدر . بونى ايفا ايچون خلقك آرزوسنى اظهارده‌ده حاجت يوقدر . حكومت طوغريدن طوغرى‌يه بو منكراتى منع ايله مكلفدر . اكر ارتكاب منكراتده پك ايلرى كيدلديكنى كورن خلق بونك منعنى طلب ايتمش‌سه وحكومت‌ده خلقك بو طلبنى ترويج ايتمش‌سه بوندن طولايى حكومتى مؤاخذه ايتمك قدر انصافسزلق تصور اولنه‌ماز . خلقك اراده وآرزوسنه مطاوعتندن طولايى حكومتى مؤاخذه‌يه قالقيشان بو محررلر (حاكميت مليه) نك ، (ارادهٔ مليه) نك ماهيتنى مع التأسف هيچ‌ده آكلامامشلردر .

اکر خلقك آرزو و اراده‌سنی تطبیق واجرا ایتمك حکومت ایچون موجب مؤاخذه ایسه آرتیق بو محررلرك (ارادهٔ ملیه) دن بحث ایتمه‌یه هیچ حقلری یوقدر . دیمك‌که اونلر خلقك ارزو وحسیاتنه ، افکار و اراده‌سنه مطاوعت ایدن بر حکومت دکل، خلق کندی آمال و ارادهٔ شخصیه‌سی آرقه‌سندن سوروکله‌ین بر حکومت ایستیورلر . لکن شونی اعتراف ایتملری ایجاب ایدرکه بویله بر حکومت بر (خلق حکومتی) دکل ، آنجق بر (استبداد حکومتی) اوله‌بیلیر .

*
* *

بو بدبختلر بوتون مبادئ اجتماعیه‌یی و قیمت مفهوملرینی قیم اصلیه‌دکل، ناقابل‌تطبیق برخلر وضعی‌شکلنده تصور ایتمك ایسته‌یورلر . کویا قیمت یاراتمق آرزو ایدییورلر . حال‌بوکه او قیمتلر سندن بندن دکل ، مبدأ فطرتدن انتشار ایدن عوامل معنویه‌در .

شونی بیلمه‌لی‌یزکه دعا بوتون دیانتلرك روحیدر . دین ؛ علیم ، سمیع و بصیر ، مجیب‌الدعوات ، قاضی‌الحاجات اولان بر الٰهه ارتباط وانقیاددر . فی‌الحقیقه بوتون موجوداتی ایکی سلسلهٔ حادثات تشکیل ایدر : بریسی حادثات طبیعیه وجسمانیه ، دیکری‌ده حادثات معنویه و روحیه‌در . ایشته بو ایکی سلسلهٔ حادثاتك مرجع مطلقی جناب الٰهدر . اسباب طبیعیه‌نك ارتباطی وجود باری‌یه منتهی اولدیغی کبی اسباب معنویه‌نك تعاقباتی‌ده آکا منتهی‌در . انسانلر بر طرفدن صفت خالقیتیله طریق طبیعی وجسمانیدن ، بر طرفدن‌ده صفت‌الوهیت و معبودیتله طریق معنوی و قلبیدن الٰهه استناد ایله اخذ فیض ایدرلر . حقیقت وجود، جسمانیت و روحانیتك نقطهٔ اتحادنده تجلی ایتدیکی ایچون اسباب معنویه‌دن قطع نظرله یالکز اسباب طبیعیه ایچنده یووارلانان نفسلر مرجع اکوان ایله مناسبات روحیه‌دن محرومیتلرینه قانعدرلر . اونلر طویمه‌یی ، آکلامه‌یی ، امداد و اعانه‌یی مخلوق اولان انسانلرده تصور ایدرلرده مبدأ کل اولان جناب خالقی او کبی کمالاتدن محروم عد ایدرلر . بونك ایچوندرکه اونلر ارباب دینك مالك اولدیغی قوت قلبیه مالك اوله‌مازلر . یاغمور یاغمغله قلوب بشرك تمایلاتی آره‌سنده بر ارتباط طبیعی کوره‌مدکلرندن ، دها طوغروسی تجارب معنویه‌دن محروم بولوندقلرندن طولایی او ارتباطی بوس‌بوتون نفی وانکاردن چکینمزلر .

یاغمورلرك طوپراقلری ایصلاتمسی نتیجهٔ حیاتیه ایله علاقه‌دار دکلیدر ؟ بو نتیجهٔ حیاتیه‌ده انسانلرك حصه‌سنه دوشن بر علاقهٔ قویه یوقیدر ؟ وارسه حیات انسانیه‌نك اك بویوك نتایج انکشافیه‌سی اولان تمایلاتك آمال قلبیه وجسمانیه‌نك او غایه ایله آهنك و توافقنی غافللر دوشونمه‌مش‌سه مؤمنلرده دوشونمه‌مك‌می لازم کلیر ؟ حادثات طبیعیه ایله حادثات معنویه آره‌سنده هیچ بر ارتباط کوره‌مه‌ین او غافللر بونلری دوشونه‌مزلر . لکن «بو ارتباطك بولونمادیغنی نه ایله بیلیورسکز ؟» دییه سؤال ایتسه‌ك جواب بولامازلر . چونکه یالکز بر قدرت عمایه ایناتمشلردر . سوزلری علملرندن دکل ، بو اعتقاد عامیانه‌لرندن منبعثدر . ارباب دیانت ایسه کمالات وجودیه‌یه بو ایکی طریق ایله ذوالجناحین اوله‌رق اوچارلر. طبیعتك قوت وفترتی هنکامنده معنویاته، معنویاتك انقباض و انقطاعی هنکاملرنده انکشافات طبیعیه‌یه مراجعت ایدرلر .

دعا قیلمق جناب‌الٰهه بالذات واقع اولان بر التجاسیدر . درکاه الوهیتدن بکله‌نن اك بویوك غایه، او التجانك بخش ایتدیکی امیدسلامت و نجاتدر. بونك ایچوندرکه هر الٰهی بیلن دعا ایدر و شرائطنه مقارن اولان دعالرك (ادعونی استجب لکم) وعد قدسیسی موجبنجه مظهر حسن قبول اوله‌جغنه ایمان ایدر .

شرائط دعادن بریسی‌ده منکراتدن توبه‌در . اخلاص بونکله تأیید ایدر . علیه‌الصلوة والسلام افندیمز بالذات یاغمور دعاسی یاپمشلر وبوسیله (دعای‌استسقا) ادعیهٔ مأثوره‌دن بولونمشدر. شیمدی‌یه قدر واقع‌اولان تجربه‌لرده نیجه نیجه دعالر عقبنده یاغمورلر یاغدیغنی کوسترمکلشدر . لکن بونی کوزی اولانلر کورور ، قلبی اولانلر بیلیر . دیکرلری صم بکم عمی فهم لا یعقلون .

ام‌الخبائث

مسکرات ممنوعیتنك تأخیری اطرافنده

مسکرات ممنوعیتنك تأخیرندن تولد ایدن بعض محاذیری کچن هفته ایضاح ایتمشدك . ازجمله منع مسکرات قانوننك آردی آره‌سی کسیلمه‌ین مهلتلرله تطبیقنی تأخیر ایتمك یوزندن افکار عمومیه‌ده بو قانونك تطبیق ایدیلوب ایدیله‌یه‌جکی حقنده بر تردد ، بویوك ملت مجلسی طرفندن وضع اولونان قوانین آره‌سنده ملتك اخلاقی، اجتماعی صلاحی نامنه پك بویوك بر اهمیتی حائز وارادهٔ ملیه ایله مؤید اولان بو مبجل قانونك لایق اولدیغی اهتمام واعتنا ایله درپیش ایدیله‌دیکنه دائر حقلی اعتراضلر اویاندیردیغنی بیان ایتمشدك .

بوندن باشقه قانونك تطبیقنی تأخیر ایتدیرمك اوزره مقامات عائده‌سی طرفندن درمیان اولونان اسبابك هیچ بر قیمتی ومع‌الاسف صوك دقیقه‌ده ، حتی صوك دقیقه‌دن صوکره نظر اعتباره آلینه‌رق قهقهری رجعتلره سبیت ویره‌جك ماهیتی هیچ بر وجهله حائز اولمادیغنی، حکومتك ممنوعیت قرارینی ویردکدن وممنوعیت بیاننامه‌سنی نشر ایتدکدن صوکره آرتیق عون الٰهی یه صاریله‌رق بونی کمال صدق

واخلاص ايله ، ملتك مظاهرتنه اعتماد ايدرك ، ملتك دينى واخلاقى قدرتنه طايانه‌رق تطبيقدن باشقه برايش بولونماديغنى ، شايد بوكا قارشى كله‌ن بر قوت وارسه ، اونى هيچ دوشونمكسزين افكار عموميه‌مزه وافكار عموميهٔ جهانه قارشى تشهير ايتمكده تردد ايديلمه‌مسى لازم كلديكنى ، حق بزم طرفزده اولديغندن حق احقاقه چاليشديغمز تقديرده هرمانعه‌يى دويره‌رك احراز موفقيت ايديله‌جكنى كچن هفته‌كى ملاحظاتمز صره‌سنده ياد ايتمه‌يى اونوتمامش، ممنوعيت قرارينى ويردكدن وبالفعل ممنوعيتى اعلان ايتدكدن صوكره وقوع بولان قهقهرى رجعتك خارجده ، افكار عموميهٔ عالم نزدنده اجرا ايده‌جكى تأثيراتك ناصل اولوبده نظر اعتباره آليماديغندن بحث ايتمش وبوغفلتك دنيا نظرنده بزى محجوب ايده‌جك بر وقعه اولديغنى قيد ايلمشدك .

بو هفته اوروپا مطبوعاتى طرفندن ممنوعيت قرارينى تعقيب ايدن رجعت طولاييسيله يازيلان يا يلرى اوقومش واوقوديغمز سطرلرك قلبمزده آچديغى ياره‌لرله دلخون اولمش بولونيورز . دلخون اولمامق ناصل قابل اولوركه بعض انكليز غزته‌لرى ، ازجمله (ده‌يلى مه‌يل) غزته‌سى ممنوعيت قرارينك تأخيرينى ، منع مسكرات قانوننك قريباً عقد اجتماع ايده‌جك بويوك ملت مجلسى طرفندن الغاسى احتماله عطف ايتمكده‌در. بويله براحتمال هيچ بر توركك، هيچ برمسلمانك خاطرينه خطور ايتمه‌يوردى! آنجق استانبول ولايتنك متمادى مهلتلرى، متمادى قرارسزلقلرى‌دركه نهايت بويله براحتمال لحيعك ميدانه چيقمه‌سنه سببيت ويرييور! قوانين مملكته‌قارشى بويله برظن وذهابك حاصل اولماسى نه‌قدر الميدر. خلقك اراده‌سنى، خلقك حاكميتى تمثيل ايدن برمجلس ملى طرفندن ملتك ارادهٔ صرفه‌سنه ترجمان اوله‌رق وضع اولونان برقانون عليهنده بويله بر ذهابك حصولى طوغريدن طوغرى‌يه ارادهٔ مليه‌يه، طوغريدن طوغرى‌يه حاكميت مليه اساسلرينه بر تجاوزدر. چونكه بوملتك بوتون افرادينه، برسوء اعتياد اثرى اولارق ايچكى آفتنه كنديلرينى قربان ويرن زواللىلره وارنجه‌يه قدر بوملتك بوتون افرادينه آيرى آيرى صوريكز . بالاتفاق ايچكينك ممنوعيتى لهنده اعطاى رأى ايده‌جكلرنده هيچ شك وشبهه يوقدر . ايچكى ، بزده هيچ بروقت مستهجن، مكروه برابتلا اولمقدن قورتوله‌مامش، ايچكى ايچنلره ده افكار عموميه‌مز دائما استحقار واستكراه ايله باقمش، مسلمانلغك ايچكى‌يه دائر تعاليم واوامرى دائما حسياتمزه حاكم اولمش وبوحسيات حرمت كوره كلمشدر . بويوك ملت مجلسى بوحسياتى نظر اعتباره آله‌رق مملكتده ارادهٔ مليه‌يه رغماً على برساحهٔ تخريب بولمغه باشلايان، مستولى برصالغين حالنى آلان بوآفتى اورته‌دن قالديرمش وبوصورتله تعاليم اسلاميه ايله مشبوع اولان ارادهٔ مليه‌يى بحق تطبيق ايتمشدر ! بناءً عليه بويوك ملت مجلسى طرفندن ويريلن بودينى ، ملى، اخلاقى ، اجتماعى قرارك الغاسنه امكان واحتمال تصور اولونامز .

بويوك ملت مجلسى طرفندن وضع اولونان برقانونى ، بالخاصه بويله تعاليم دينيه‌يه موافق، ارادهٔ مليه‌يه موافق ، صلاح اخلاقى واجتماعى‌يه موافق بر قانونى ديكر برملت مجلسى ناصل الغا ايده‌بيليركه بوالغا ايله هم دينه ، هم اخلاقه، هم اجتماعياته ، هم تمثيل ايتديكى ملتك آرزوسنه مخالفت ايتمش ووضع اصليسنك عليهنده حركت ايدرك تعبير معروفيله بينديكى دالى كسمش اولور !

بويوك ملت مجلسى طرفندن بواساسات اوزره وضع اولونان بر قانونك احوال عموميه‌ده حاصل ايتديكى صلاح آشكار ايكن ؛ ملتى ، حيات عائله‌يى ييقمق ، حيات اجتماعيه‌يى درلو درلو جنايات ، درلو درلو لوثيات ايله آلوده ايتمك ، حيات عموميهٔ صحيه‌يى رخنه‌دار ايتمك كبى تعداد و تفصيلى اوزون سوره‌جك و(سبيل الرشاد)ك صحائفنده پك محترم استادمز شيخ عبدالعزيز چاويش افندى حضرتلرينك صلاحيتدار قلميله بوتون فجايعى تشريح اولونمش اولان بليه‌نك استيصاليله قازانيلان موفقيات ميدانده ايكن بونلرى هيچه صايمق وبوبليه‌يه ينه بر ميدان تخريب ، ينه صالغين استيلا قاپولرينى كشاد ايتمك عقل ومنطقله ، منفعت عموميه ايله ، ومرشيدن زياده دساتير اخلاقيه ايله قابل تأليف دكلدر . بناءً عليه هرهانكى نقطهٔ نظردن محاكمه اولونورسه اولونسون عقداجتماع ايده‌جك بويوك ملت مجلسنك منع مسكرات قانونى الغايه قيام ايتمه‌سنه امكان واحتمال يوقدر. بالعكس بوتون ملت، بوقانونك تطبيقنده كوستريلان مسامحه‌لرى، قرارسزلقلرى، اهاللرى خوش كورمه‌ديكندن بلاقيد وشرط ممنوعيت نامه‌يى تطبيق ايتمك ايچون بويوك ملت مجلسنك متفقاً تدابير لازمه‌يى اتخاذ ايده‌جكى صورت قطعيه‌ده منتظردر .

مملكتك استقبالنى تشييد ايده‌جك قوى ، كوربوز ، ايچكى كبى هادم اخلاق ، هادم صحت آفتلرك تخريبندن سالم برنسلك يتشمه‌سنى تأمين ايده‌جك ، منفعتى عميم اولان بر قانونى ترصين ايتمك حياتى بر وجيبه‌در .

كچن هفته‌كى مقاله‌مزده حكومتك ، استانبولده منع مسكرات قانوننك تطبيقنه قارشى كلن اسباب حقيقيه‌يى اورته‌يه قويماسنى طلب ايتمكله بز بوكبى بدخواهانه شايعه‌لرك ميدانه چيقمامسنى استهداف ايتمشدك . نه‌قدر حقلى اولديغمز تبين ايتدى . بودفعه‌ده ينه حكومتك اتخاذى اقتضا ايدن بوتون تدابيرى بر آن اول اكمال ايدرك بوكبى شايعه‌لرك واسع برميدان رواج بولمامسنه غيرت ايتمه‌سنى، ومنع مسكرات قانونى تطبيقه اهتمام ايتمه‌سنى طلب ايدرز .

اراضی مقدسهٔ اسلامیه

انکلیز حمایه‌سنه‌می کیریور ؟

اخیرا انکلتره حکومت قرالیه‌سی ایله حجاز حکمداری شریف حسین آره‌سنده عقد اولوناجق اولان برمعاهده پروژه‌سنك رسمی بر خلاصه‌سی مصر غزته‌لرنده انتشار ایتدی . بوخلاصه‌یه نظراً معاهده‌نك برنجی ماده‌سی طرفین عاقدین آره‌سنده صلح ومسالمتك جاری اولدیغی وطرفیندن برینك اراضیسی دیکری علیهنده برطاقم حرکاته مرکز اولارق قوللانلمیه‌جغی ، ایکنجی ماده‌سی انکلتره‌نك عراقده ، ماورای شریعه‌ده ، عربستان شبه جزیره‌سنده‌کی عربلرك استقلالنی طانیدیغی وبو استقلالی تأیید ایلدیکی و ، بوندن یالکز (عدن) ك مستثنا اولدیغی، فلسطینده عربلرك حقوق مدنیه ودینیه‌سنه تجاوز اولونمایه‌جغی، بوحکومتلر اتحاده مقدمه اولمق اوزره بینلرنده کومروك مقاولاتی عقد ایتمك ایسته‌دکلری تقدیرده انکلتره‌نك بو آرزویی تحقق ایتدیرمك آرزوسیله چالیشه‌جغی ، بالمقابله حجاز قرالنك عراق ، ماورای شریعه وفلسطینده انکلتره‌نك حائز اولدیغی وضعیت مخصوصه‌یی قبول وانکلتره‌یه معاونتی تعهد ایده‌جکی ، اوچنجی ماده حجاز قرالنك قبل الحرب (عسیر) و (نجد) امیرلری ایله جایکر اولان مناسبات حسنه‌یی ادامه ایده‌جکی، دردنجی ماده‌ده حجاز قرالنك کندیسیله عسیر ونجد آره‌سنده‌کی حدود و املاك منازعاتنی صلحا تسویه ایده‌جکی ولدی الطلب انکلتره حکومتنك بو منازعاتی تسویه‌یه یاردیم ایچون ابذال غیرت ایده‌جکی ، **بشنجی ماده‌ده انکلتره‌نك تعیین اولوناجق حدود داخلنده‌کی حجاز قراللغنه قارشی وقوع بولاجق هرهانکی حرکت خصومتکارانه‌یه هردرلو وسائطله مقاومت ایده‌جکی** ، آلتنجی ماده ، حجاز قرالنك لوندره‌یه برممثل، بالمقابله انکلتره قرالنك جده‌یه ویاخود دیکر بر لیمانه کندی طرفندن برممثل کوندره‌جکی ، حجاز قرالنك انکلتره هندستانه قونسولوسلر تعیین ایده‌بیله‌جکی بیان اولونمقده‌در . یدنجی ماده حجدن وانکلتره‌نك حج طولاییسیله اتخاذ اولوناجق عدم مداخله‌سندن ، طقوزنجی ماده هر حاجینك تأدیه ایده‌جکی رسومك تعیینی لازم کلدیکندن باحثدر. موادِ سائره حکومت هاشمیه تبعه‌سیله انکلیز حکومت قرالیه‌سی تبعه‌سنك متقابل وضعیتندن بحث ایتمکده‌در .

(قاهره)ده انتشار ایتمکده اولان (الاخبار) رفیقمزك باش محرری امین الرافعی بك بومعاهده‌یی موضوع بحث ایدن باش مقاله‌سنده دییورکه:

« انکلیز سیاستی ایچه زماندنبری عربستان شبه جزیره‌سنده نفوذینی حاکم قیلمق ایچون چالیشمقده‌در . بونك سائقی عربستانك بویوك برثروته مالك اولماسی، یاخود عظیم بر کتلهٔ اهالی ایله مسکون بولونماسی، یاخود عسکری براهمیتی حائز اولماسی کبی سببلر دکل ، محضا اوراده اماکن مقدسهٔ اسلامیه‌نك ، کعبهٔ مکرمه‌نك ، روضهٔ مطهرهٔ نبویه‌نك بولونماسیدر .

فقط انکلتره، حرب عمومینك مبادیسنده‌اله شریف حسینك دوشدیکنی کورر کورمز آرادیغی ، کووه‌نه‌جکی آدمی بولدیغنه ، بر یوزنده‌کی بوتون مسلمانلری حاکمیتنه منقاد ایده‌جکنه ، کعبهٔ مکرمه‌نك وروضهٔ مطهره‌نك مقری اولان اراضیٔ اسلامیه‌یه حکمران اولمق وشریف حسین ایله منافع شخصیه‌لرینك ایجاباتنه انقیاداً حجازك اسلام قبضه‌سنه دوشمه‌سی بهانه‌سیله اولسه انکلیز سیاستنك آغوشنه آتیلانلری الده طوتدقجه بو مقصدینه نائل اولاجغنه قناعت حاصل ایتدی .

تاریخ حربی وشریف حسینك حرکاتنی تشریح ایتمك شیمدی اوزون سوررسه‌ده مومی الیهك آتمق ایسته‌دیکی صوك خطوه‌نك قارشیسنده طوره‌رق مسلمانلغی ومسلمانلری تهدید ایدن مدهش تهلکه طولاییسیله افکاری ایقاظ ایتمه‌یی، (عرب ـ انکلیز) معاهده‌سی تسمیه اولونان معاهده‌نك امضاسیله بوتهلکه‌نك تحقق ایده‌جکنی بیان ایتمه‌یی بر وظیفه بیلیرز .

چونکه بو معاهده یالکز برنتیجه تولید ایده‌بیلیرکه اوده حجازی انکلیز حمایه‌سنه علنا قویمق ، یعنی کعبهٔ مکرمه‌یی وروضهٔ مطهره‌یی خریستیان بردولتك حمایه‌سنه تودیع ایتمکدر !!

بویالکز بزم خاطرمزه خطور ایدن برشی دکل ، بالعکس خلاصهٔ رسمیه‌سنی نشر ایتدیکمز معاهده‌نك ایجابیدر . بو معاهده‌نك بشنجی ماده‌سنده دینیلیورکه « انکلتره قرالی تعیین اولونان حدود داخلنده حجاز قراللغنه قارشی وقوع بولاجق هرهانکی حرکات خصومتکارانه‌یه بوتون حربی ویا مسالمتکارانه وسائل ایله مقاومت ایتمه‌یی تعهد ایدر . »

ایشته بوانکلیز حمایه‌سنك رکن اساسیسی، یاخود حمایه‌نك تا کندیسیدر .

بوتون حقوق بین الملل علماسی حمایه‌یی بروجه آتی تعریف ایتمکده متفقدرلر : « شکل حاضریله حمایه یکی بر سیستمه‌درکه بری دیکرندن دها قوتلی اولان ایکی دولت آره‌سنده برمناسبت وجوده کتیرر ودها قوتلی دولت ضعیف اولان دولتی مدافعه‌یی تعهد ایدر . بو تعهدك ، ضعیف دولتك بخش ایده‌جکی برطاقم مساعدات مقابلنده اولمسی عادتدر. »

انکلتره ایله شریف حسین آره‌سنده عقدی آرزو اولونان معاهده قوتلی انکلتره ایله ضعیف حجاز آره‌سنده بر مناسبت وجوده کتیرییور وبومناسبت طولاییسیله انکلتره حجازی بر طاقم مساعدات مقابلنده مدافعه‌یی تعهد ایدییور .

بومساعدات حقنده معاهده‌ده بر چوق بیانات واردر . بونلرك اك مهمی :

۱ — حجاز قرالی انكلتره تبعه‌سنه امتیازات عدلیه بخش ایدیبور وبونلردن بری مدعی ویا مدعی‌علیه اولدیغی تقدیرده حجاز محاكمه دعوانك رؤیتی اثناسنده بر انكلیز قونسولوسنك حاضر بولونماسنی وانكلیز قونسولوسی بر طاقم اعتراضات درمیان ایتمك ایسته‌دیكی تقدیرده محاكمه‌نك تعلیقنی قبول ایتمكده‌در . بوندن باشقه حجاز حكومتنك دردست ایده‌جكی انكلیز تبعه‌سنك انكلیز قونسولوسخانه‌سنه تسلیمی قبول ایدلمكده‌در .

۲ — حجازك انكلتره‌یه بخش ایتدیكی مساعدات امور داخلیه‌یه انحصار ایتمه‌رك امور خارجیه‌یه‌ده شامل بولونمقده‌در . معاهده حجاز قرالنك (عراق ، ماورای شریعه، فلسطین) ده انكلتره‌نك وضعیتنی قبول ایتدیكنی وبوندن باشقه انكلتره‌یه معاونت ایچون هردرلو غیرتده بولونمغی تعهد ایلدیكنی قید ایتمكده‌در .

بومعاهده آنجق فنا نتیجه‌لر تولید ایدیبور :

۱ — حجازی انكلیز حمایه‌سنه تودیع ایتمك .

۲ — انكلیز تبعه‌سنه عدلی امتیازات بخش ایلمك .

۳ — عراق ،ماورای شریعه‌وفلسطین‌ده انكلیز ماندانسنی طانیمق.

شریف حسین یالكز حجازك استقلالنی محو ایتمكله اكتفا ایتمه‌رك سائر عرب ممالكنك استقلالنی‌ده محو ایتمه‌یی استهداف وبواستقلالك امحاسنه یاردیم ایتمه‌یی‌ده تعهد ایدیبور . فقط بوكا رغماً كندیسی‌ده ، طرفدارانی‌ده هیچ اوتانمه‌دن عربلرك رهاكاری ، حامیسی ، رئیسی اولدیغنی ادعا ایتمكدن كیری طورمایورلر .

شبهه یوقدركه كعبهٔ مكرمه‌نك وروضهٔ مطهره‌نك مقری اولان مملكتلری انكلیزلره تسلیم ایدن و عرب ملتلرینك اوزرنده حاكمیت اجنبیه‌یی ادامه‌یی تعهد ایدن بر آدم هیچ بر وقت كندیسنه رهاكار لقبی ویره‌من. بالعكس بویله آدم، هر مسلمانك ، هر عربك استحقار ایده‌جكی بو حركات ایله متناسب بر اسم كندیسنه طاقمالیدر .

شریف حسین بیت‌الله ایله روضهٔ مطهره‌یی احتوا ایدن اراضیٔ مقدسهٔ اسلامیه اوزرنده حق تصرفی حائز دكلدر . بو اراضی بوتون مسلمانلرك مال مشتركیدر . یریوزنده بر تك مسلمان بولونمازكه بو اراضینك بر حمایه آلتنده یاشامه‌سنه راضی اولسون . شریف حسین بویله مشئوم بر معاهده‌نك نتایجنی تقدیر ایده‌رك بونی عقد ایتمكدن واز كچملیدر . نته‌كیم یریوزنده‌كی بوتون مسلمانلرك بونی پروتستو ایتمه‌لری لازم كلیر . بو اونلرك هم حقی ، هم وظیفه‌سیدر .

ممكن اولسه‌ده شریف محمد شرف عدنان پاشانك كچن سنه نشر ایتدیكمز تكلیفی تطبیق ایدیله‌بیلسه . مشار الیه هرهانكی بر اسلام شهرنده بر اسلام قونغره‌سنك عقدیله حجازك مقدراتی موضوع بحث ایتمه‌یی واونی اجنبی دولتلرك احتراصاتندن قورتارمه‌یی تكلیف ایتمشدی .

جناب حقك بیت مكرمنی ورسول معظمنك روضه‌سنی محافظه بیورماسنی تضرع ایدرز »

...

امین الرافعی بك برادرمزك بو سوزلرینه علاوه ایده‌جك بر سوز قالمایور . مومی‌الیه حسیات اسلامیه‌یه بحق ترجمان اولمشدر . یالكز شونی علاوه ایده‌لم بیت معمورینی اصحاب فیلدن طیر ابابیلی كوندرمكله صیانت ایدن جناب قادر ذوالجلال ، بویله بیله بیله حریم مقدس اسلامی چیكنمك ایسته‌ین خائنلری‌ده هرحالده جزای سزالرینه چاربه‌جقدر . هرحالده مسلمانلر وظیفه‌لرینی ایفایه شتاب ایتملیلردر .

استانبول و قادینلری

بر ژاپون پروفسورینك مطالعاتی

استانبول وآنقره‌یی زیارت ایتدكدن صوكره ازمیره كیتمش اولان (طوكیو) ده كائن « وازه‌دا » دارالفنونی عصر حاضر تاریخی پروفسوری « ساتارو كم‌یاما » ایله ازمیرده منتشر آناطولی رفیقمزك بر محرری آتیده‌كی ملاقاتی یاپمشدر :

— مملكتمزك نره‌لرینی دولاشدیكز ؟

— اولا استانبولده اوچ آی قدر قالدم . بروسه‌یی، آنقره‌یی، آفیون قره‌حصاری،اسكیشهری زیارت ایتدكدن صوكره دونده ازمیركزه ،بوكوزل شهركزه كلدم . آنقره‌ده اوچ هفته‌قدر قالدم وآنقره‌یی كندی نقطهٔ نظریمه كوره پك شایان دقت وجالب مراق بولدم.زیرا آنقره‌ده توركلرك كچیردكلری ساده حیاتی ژاپونلرك ژاپونیاده‌كی حیاتلرینه پك مشابه بولدم . بیلیرسكزكه ژاپونلر پك ساده بر حیات كچیررلر . ایكی سنه اول ژاپونیایه كلش اولان اك بویوك آمریقالی بانقه‌لرندن « نویورق ناسیونل سیتی بانق » مدیری « فرانق واندرلیب » ژاپونیا حقنده دیمشدركه : « ژاپونلرك سوقاقلرنده قالدیرم یوق، فقط ژاپونلر بوكا رغماً آوروپا مملكتلرینه پاره اقراض ایدیبورلر . » آنقره دخی آلایشه اهمیت ویرمیور . بوصورتله ژاپون شهرلریله بویوك بر مشابهت حاصل اولویور .

— مملكتمز شهرلرندن هانكیسنی بكندیكز ؟

— استانبول پك كوزل بر شهر ؛ یالكز زیاده آوروپالیلاشمش ، فضله غربلیلاشمش. استانبولده حقیقی تورك حیاتنی كوروب آكلامق قابل دكلدر، ظن ایدرم . بو اعتباركه آنقره‌یی دها تورك ودها توركلكه یاقین بولدم. آنقره مجدداً انشا ایدیله‌جكمش. بویكی انشا آتنده طبیعی تورك طرز معماریسی نظر دقته آلنه‌رق یاپیله‌جق اولورسه آنقره بوتون معناسیله توركك شهری اولور .

— تورك قادینلغی حقنده‌كی فكریكزی صورابیلیرمی‌یم ؟

— توروك قادينلغنى تستره رعايتكار بولدم . ديمككه عفت اهمال ايدلمه‌يور. خالده اديب وفاطمه عليه خانم افنديلرله كوروشدم . تورك قادينلغنك يوكسك سيماره مالك اولدقلرينى كوره‌رك سه‌وندم . يالكز استانبولده كورديكم بعض خانملرك تواليته‌يه دوشكون اولدقلرينى كوردم. ژاپون قادينلغى مودا خصوصنده پك مقتصددرلر .

اليوم « طوكيو » ده ايكى اناث دارالفنونى واردر . هر ژاپون قادينى آز چوق اوقور، يازار، فقط ملى عنعنه‌لرينه صادق قالير وژاپون قادينى پاره‌سنى سوقاقلره آتارجه‌سنه تواليت دوشكونى دكلدركه بوحال محلى اقتصاديات اوزرنده پك بويوك تأثيرلر ياپار .

شئون

استانبول :

شرفا وسادات كيديبور . — استانبولده اوزون مدتدنبرى اختيار اقامت ايدن شرفا وسادات شهريمزى يه‌دريجى ترك ايتمكده‌درلر . استانبولده موجود شرفانك وضعيت ماليه‌لرى شو صوك زمانلرده مشكله‌شمشدر . مصر اغنياسندن مركب بر قوميته بو خصوص ايچون چاليشمقده ولازم كلن پاره‌يى استانبوله كوندرمكده‌درلر . خبر آلديغنه كوره هربر سيد وسيده ايچون اون بش انكليز ليراسى مصارف راهيه تخصيص ايدلمشدر . كچن هفته اون كشيدن مركب بر قافله مصر وعمنه متوجهاً حركت ايتمشدر . مقتضى مبلغك ورودي ايله برابر يكى بر قافله‌نك دها حركتى مقرردر .

تورك اوجاغى قونغره‌سى . — استانبولده يكيدن تأسيس ايديلن تورك اوجاغى كچن جمعه كونى عمومى بر قونغره عقدينه تشبث ايتمش‌سه‌ده اعضادن آنجق قرق كيشى قدر كلديكندن ، حال بوكه نظامنامه‌سى موجبنجه لااقل ايكيوز اعضا بولونمق ضرورى اولديغندن اوكون كشاد اولونه‌مامش ، باشقا بر زمانه تأخير اولونمشدر . وطن غزته‌سنك استخباراتنه كوره اوجاقده طوپلانمش اولان كنجلر يكديكريله پك حرارتلى مذاكره ومناقشه‌لرده بولونمشلردر . اسكى هيئت اداره‌نك ابراز ايتديكى فعاليت ايله قادينلرك يكى هيئت اداره‌يه اشتراك ايدوب ايتميه‌جكلرى‌ده موضوع بحث اولمش وبعض اوجاقليلر اوجاغك تزيين وتفريشى ايچون اختيار ايديلمش اولان مصارفك محلنه مصروف اولماديغنى وآناطولى كويليسى پك سفيل وپريشان بر حالده بولونديغندن هرشيدن اول بونلره معاونت لزومنى بيان ايتمشلردر .

توركجيلك صدرونك توصيفى . — تورك اوجاقلرى رئيسى حمدالله صبحى بك دارالفنون كتبخانه‌سنده كنجلرله كوروشديكى صره‌ده تورك اوجاقلرينك مقصد تأسيسى وغايه‌لريله حرث وعرق ، دين وملت حقنده فلسفه مأذونلرندن عثمان بك طرفندن وقوع بولان سؤاله مفصل جوابلر اعطا ايلمش، عرق وملت مسئله‌لريله توركجيلك واسلامجيلق دعوالرينه نقل كلام ايله‌يه‌رك توركلكك قان وعرق مناسبتلرنده دكل، حرث، مفكوره، لسان، تحسس اعتباريله بربرينك عينى اولان انسانلرده بولونمسى لازم كلديكنى ايضاح ايلمشدر .

بر آمريقا مكتبينك معرفتى . — ۱۳۳۸ سنه‌سنده كوزتپه‌ده ، مرحوم حسن رامى پاشانك كوشكنده كشاد ايديلن آمريقا مكتبى مسلمان طالباتندن آلديغمز بر ورقه‌ده ، مذكور مكتبدن شكايت ايدلمكده‌در . بو ورقه‌يه نظراً تورك طالبه‌لرده صباحلرى كليسايه كيتمه‌دكلرى تقديرده اخلاق نوطلرى قيرلمقده‌در . بوندن ماعدا مسلمان طالبات بازار كونلرى ساعت اون بردن ايكى‌يه قدر مكتبك كليساسنده اثبات وجود ايتمكه اجبار ايدلمكده‌در . مسلمان طالبات ، بوحالدن مكتبك مديرينه شكايت ايتمشلر ايسه‌ده مدير افندى « سزه غربى اوكرتمك ايسته‌يورز » كبى غايت غريب بر جواب ويرمشدر . مذكور مكتبده‌كى تورك طالبه‌لر ، عينى زمانده هر كون كنديلرينه انجيل درسلرى ويرلمه‌سندن‌ده شكايت ايتمكده‌درلر .

كورولويوركه بو آمريقا مكتبى، چوجقلريمزى پروتستان ياپمغه چاليشمقده‌در. ذاتاً اجنبى مكتبلرى ، مسلمان طلبه‌يى تنصر ايتديرمكه اوغراشمقدن هيچ برزمان خالى قالمامقده‌درلر . بو بابده‌كى شكايتلرى مكرراً يازدق . فقط هيچ برثمره‌سى كوروله‌دى . حكومت اجنبى مكتبلرى نزدنده تشبثات قطعيه‌ده بولونمالى ، مسلمان چوجقلرينى تنصر ايتديرمكه چاليشمقدن باشقه برشى اولمايان بوكستاخلقلرى منع ايله‌مه‌ليدر . چونكه رها واعتلامز ايچون ، چوجقلريمزك صاغلام برعقيدهٔ اسلاميه ومليه‌يه مالك اولملرى لازمدر . — توحيد افكار .

فلسطين :

مسجد اقصانك قبه‌سى چوكيور . — اسلاميتى قبول ايتديكى كوندنبرى بوتون مملكتنى ، حياتنى اسلاميت اوغورنده فدادن چكينمه‌ين ، قوجه بر صليب عالمنه قارشى مسلمانلغى مدافعه‌دن هيچ برزمان كرى طورميان توركلرك، اسلامك علمدارى اولان بو فداكار ملتك چكيلديكى يرلردن يوكسه‌لن فريادلر ، تحسرلر ، اشتياقلر كون كچدكجه تزايد ايدييور . اجنبيلرك اغفالاتنه قاپيله‌رق توركلرى باشقه درلو كورمك ايسته‌ينلر آيرلدقدن صوكره توركلرك قيمتلرينى ، فداكارلقلرينى ، دين يولنده‌كى خدمتلرينى ، مقامات مباركه‌يى حمايه خصوصنده‌كى همتلرينى آكلايورلر . ايشته قدسدن چكيله‌لى هنوز بر قاچ سنه اولديغى حالده اورالرى نه حاله كلدى ! يهوديلر مسلمانلره حكم ايتمه‌يه باشلادى . اسلامك اڭ مبارك معبدى اولان « مسجد اقصى »، « حرم شريف » خرابه‌يه يوز طوتدى . قدسده‌كى (مجلس شرعئ اسلامى) بر بياننامه نشر ايدييور. بوتون مسلمانلرى قدس شريفك تعميرى خصوصنده‌كى يارديمه دعوت ايدييور. ديبوركه:

« دنيا اوزرنده بولونان بوتون مسلمان قارده‌شلريمزى دعوت ايدييورزكه: نظرلرينى ، جناب حقك اطرافنى مبارك قيلديغى برنجى قبله ، اوچنجى حرمين اولان مسجد اقصى‌يه چه‌ويرسينلر. برچوق بدايع فنيه ومعماريه‌يى حائز اولان حرم شريف ومسجد اقصى ، ياقينده خراب اولمغه والله كوسترمه‌سين بر يوزنده اومعظم اثردن برشى قالمامغه محكومدر .

مسجد اقصانك قبه‌سى ياغمور ، قار ، روزكار، فورطنه وسائر حادثات طبيعيه نتيجه‌سى اولارق ياواش ياواش سقوط ايتمك استعدادينى كوسترمكده واوزون زماندنبرى قورشون صفحه‌لرى واخشاب اقسامى اساساً خراب اولونمش بولونمقده‌در . بر داها تنظير ايديله‌يه‌جك صورتده آلتون نقشلرله بديعى برصورتده تزيين ايديلمش اولان بومعبد ايله (حجر مقدس) مسجدينك باقيلماديغى تقديرده خراب اولمسى محققدر . »

بودعوتنامه بوندن صوكرا بوتعميرك كشفندن وبواس مهمى معمار كمال بك افنديرنك درعهده ايتديكندن فقط محلى اوقافك بوايشه تماميله كفايت ايتمه‌ديكندن بحثله ديبوركه :

« بناءً عليه مجلس اسلامى بوتون اقوام اسلاميه‌يه ، بومعظم معبدك تعميرى خصوصنده دست معاونتنى اوزاتماسى ايچون بر دعوت ياپمغه قرار ويرمشدر . حقنده اوچ يوز اللى ميليون انسانك متساوياً حرمت وتقديس حسلرى بسلديكى برمعبدك خراب اولماسنك اوكنه كچيلمه‌ليدر . هرمسلمان قارده‌ش بوخصوصده الندن كلنى اسيركه‌مه‌مليدر . بوبر خيردر وجناب حق قرآن عظيم الشانده (الله ويوم آخرته ايناننلر مساجد الـهيه‌يى تعمير ايدرلر) بويورويور . جناب حق سزى وبزى بوايشده موفق بالخير بويورسون . »

هى كيدى مسلمانلر نه حاللره دوشديلر !.. نه ايديلر ، نه اولديلر !.. كله‌لرى تارمار اولدى ، وحدتلرى ييقلدى ، شوكتلرى سوندى ، معبدلرى خرابه‌يه يوز طوتدى ، كوكلرى فتوره دوشدى . شيمدى فرياد ايدييورلر . فقط هيهات ، بوسسلره جنلردن باشقه جواب ويرمجك يوق ! بصيرتلرى زائل اولانلرك قولاقلرى‌ده ايشيتمز اولور. فرياد ازين نوع وجود عدم آلود !.

شهزاده باشى : اوقاف اسلاميه مطبعه‌سى

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (۲۷۵) آلتی آیلغی
(۱۵۰) خارج ایچون سنه‌لکی
۳۲۵ غروشدر .

نسخه‌سی ۵ غروشدر .
ایکی نسخه بر آراده
(۱۰) غروشدر
سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

۱۳۲۶

ادرس تبدیلنده آیریجه
۵ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولملی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۵۴۳-۵۴۲ | ۲۰ ذی‌القعده ۱۳۴۱ | * پنجشنبه * | ۵ تموز ۱۳۳۹ | جلد ۲۱

آنغلیقان کلیساسنه جواب

بش سنه مقدم حیدری زاده ابراهیم افندی حضرتلرینك زمان مشیختنده آنغلیقان کلیساسی مقام مشیختدن بعض سؤاللر صورمشدی. مشارالیه لازم کلن جوابلر ویریلمك اوزره مسئله‌یی (دارالحکمه) یه حواله بویورمشدی .

دارالحکمه مسئله‌یی لازم کلن اهمیتله تلقی ایتدی . اعضاسندن متعدد ذوات آیری آیری جوابلر یازمه‌یه باشلادی . لکن آره‌یه بر رقابت کیردی . بر آرالق مباحثی کندی آره‌لرنده تقسیم ایله تحریر ایتمك جهتنی تجربه ایتدیلر . اوده اولمادی . الحاصل درت بش سنه ظرفنده شو مسئله‌یی بر نتیجه‌یه اقتران ایتدیرمه‌یه موفق اوله‌مادیلر .

نهایت صوك زمانلرده استاد محترم ازمیرلی اسماعیل حقی بك افندینك جوابی ترجیح اولونه‌رق بونك اطرافنده مذاکره و مناقشه‌لر باشلادی. قومیسیونلر تشکل ایتدی . تکرار تکرار تدقیق اولوندی ، بعض مباحثی سانسور ایدیلدی . اوزون مذاکره و مناقشه‌لردن صوکره بو جوابك کوندریلمسنه قرار ویریلدی . فقط دارالحکمه اوکاده موفق اوله‌مادی . او صیره‌ده مشارالیه حقی بك افندی آنقره‌ده بر (اسلام آقادمیسی) ماهیتنده اولان شرعیه وکالتنده یکی متشکل تدقیقات و تألیفات اسلامیه هیئت علیه‌سنه اعضا تعیین اولونه‌رق آنقره‌یی تشریف ایتدیلر. بر آز صوکره دارالحکمه الغا اولوندی . بونك اوزرینه بو مهم وظیفه‌نك ایفاسی شرعیه وکالت جلیله‌سنه انتقال ایتدی .

مسئله وکالت مشارالیهایه کلنجه شرعیه وکیلی عبدالله عزمی افندی حضرتلری « بو ایشك شیمدی‌یه قدر تأخرنده بر حکمت اولدیغی آکلاشیلیور . دیمك بو جوابی ویرمك انقره‌یه نصیب اوله‌جقمش . بیوك ملت مجلس اسلامیسی ایچون عظیم بر شرف تشکیل ایده‌جك اولان بو جوابك درحال نتیجه‌لندیرمسی ایجاب ایدر . » دیه ایشه کمال جدیت ایله باشلادیلر . تدقیقات و تألیفات اسلامیه ایله افتا هیئتلری برلشه‌رك حقی بك افندینك اثرنی تدقیقه باشلادیلر و بعض تعدیلات ایله نشرینه قرار ویردیلر .

اثرك تدقیقاتی ختام بولدیغی صیره‌ده عبدالله عزمی افندی حضرتلری شرعیه وکالتندن چکیلمش ، قونیه مبعوثی وهبی افندی حضرتلری اونی استخلاف ایتمشلردی .

مشارالیه وهبی افندی حضرتلری ، تدقیقاتی ختام بولان بو اثرك نشرنی تصویب ایتدی . شوقدرکه بو اثر پك مفصل اولدیغی جهتله دها وجیز ، دها ساده و دیکر لسانلره ترجمه‌سی دها قولای دیکر بر اثرك تألیفنی تدقیقات و تألیفات اسلامیه رئیس عالیسی شیخ عبدالعزیز چاویش افندی حضرتلرینه حواله بویوردیلر . بونك اوزرینه استاد مشارالیه باشقه بر طرز نوینده مکمل بر اثر وجوده کتیردیلر . تحریر و تألیفی ختام بولان بو اثرك شیمدی انقره‌ده طبع ایدلمکده اولدیغی، عربجه یازیلان بو اثرك ینه مؤلفی طرفندن انکلیزجه‌یه ترجمه ایدیله‌رك تورکجه نسخه‌سیله برابر انغلیقان کلیساسنه شرعیه وکالت جلیله‌سی طرفندن رسماً کوندریله‌جکی، آیریجه طبع ایدلمکده بولونان ویك مهم مباحثی

احتوا ایدن استاد محترم حقی بك افندینك اثرینك ده هرطرفه طاعتیله حتی ممنونیتله خبر آلینمشدر .

دیمك که بو مسئله آرتیق حسن صورتله نتیجه‌له‌نیور . و بوتون مسلمانلق و خرستیانلق عالمی علاقه‌دار ایده‌جك اولان بو معظم وظیفه‌نك ایفاسی بویوك ملت مجلسی حکومتنه نصیب اولیور. بویوك ملت مجلسی ایچون بو بر فال خیردر . بو جواب ، بویوك ملت مجلسنك عزت و شرفنی بوتون جهان اسلامده تزیید خادم اوله‌جغی شبهه‌سزدر . یکرمنجی عصرده مسلمانلق کندی اساسات ودساتیر عالیه‌سنی خرستیانلق عالمنه قارشی بسط و تمهید ایدییور . علومك بوکونکی خارق العاده ترقیاتی حضورنده اسلام ، کندی ماهیتنی، حیات فکریه و مادیه‌ده‌کی تأثیراتنی ، انقلاباته قارشی نقطهٔ نظرینی ، جهانی تحت تضییقنده آزن مزاحم حاضره‌یه چاره‌ساز اوله‌جق دستورلرینی تشریح ایدییور . بالطبع بو جواب ، شرق و غرب عالمنده بویوك بر اهمیتله نظر تدقیقه آلنه‌جقدر . و نتیجه‌ده هیچ شبهه یوق اسلامك علوینی ، ناصیل بر دین فطری و عمومی اولدیغنی ، بشرك سعادتی ایچون بوندن باشقه بر یول اولمدیغی تظاهر ایده‌جکدر .

بو معظم اثری بویوك بر اعتنا ایله تورکجه‌یه ترجمه ایدن عاکف بك افندی استاذمزدر . فوق العاده اهمیتی حائز اولان بو مهم اثرك بعض پارچه‌لرینك سبیل الرشاد ایله شیمدیدن نشری مناسب کورولدیکی جهتله بروجه آتی مقدمه‌سنك نشرینه ابتدار اولونمشدر . همان جناب حق بویله معظم بر خدمت اسلامیه ایفاسنه موفق اولان بویوك ملت مجلسی، حکومتنی ، شرعیه وکالتنی ، تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئتنی الی الابد پایدار ایلسون و دها بویله نیجه نیجه خدمات معظمهٔ اسلامیه ایفاسنه موفق بالخیر بویورسون آمین .

سبیل الرشاد

***

بسم الله الرحمن الرحیم

بش سنه قدر اولیور ، آنغلیقان کلیساسی استانبولده‌کی مشیخت مقامنه لوندره‌دن بر مکتوب کوندرمشدی : دین اسلامك روحی ، ماهیتی نه‌در ؟ بدایت ظهورندن بری بو دین حیات مدنیه وفکر بشر اوزرنده نه‌کبی تأثیرلر حصوله کتیرمشدر ؟ بونلرك آشاغیده اجمال ایدیله‌جك دیکر برطاقیم سؤاللرله برلکده ایضاحنی ایسته‌یوردی .

مشیخت مسئله‌یی کمال جدیتله تلقی ایدرك دین اسلامك اصولنه ، فروعنه واقف ذواتدن متشکل « دار الحکمه » هیئتنه کوندردی . استاد محترم ازمیرلی اسماعیل حقی بك افندی طرفندن بو موضوعه دائر اوزمان « الجواب السدید فی بیان دین التوحید » عنوانلی بر اثر قلمه آلینمشدی . هیئتك مظهر تقدیری اولان بو مهم اثر مقصدی تأمینه هر جهتله کافی ایدی . آنجق استاد فاضل شرعیه وکیلی خواجه وهبی افندی حضرتلری بو رساله‌نك نشرندن ، یاخود آنغلیقان کلیساسنه ارسالندن اول برکره‌ده ریاستیله مباهی بولوندیغم تدقیقات وتألیفات اسلامیه انجمننجه تدقیقنی ارزو بویوردیلر .

بونك اوزرینه انجمن اثرك احتوا ایتدیکی مباحث عالیه‌یی نظر تأملدن کچیردی و لازم کلن تعدیلاتی اجرا ایدرك نشرینه قرار ویردی . فی الحقیقه اسلامك عقائدینی ، احکامنی ، آدابنی تمامیله محیط اولان بو تألیف کزیده دین توحیدك معصوم چهره‌سنه اوزون عصرلرك ییغدیغی ظنون و اوهام پرده‌لرینی یرتمش آتمش، ناصیهٔ دینی بر چوق نسللرك آلیله سوروان سیاه لکه‌لردن تمیزله‌مشدر.

بونکله برابر شرعیه وکیلی افندی حضرتلری دها وجیز ، دها ساده و دیکر لسانلره ترجمه‌سی دها قولای بر ایکنجی اثرك دها قلمه آلینمسنی عاجزلرینه تکلیف بویوردیلر . بونك اوزرینه متوکلاً علی الله ایشه باشلادم . اثرمده سرد اولونان سؤاللرك حدودی خارجنه چیقه‌جق دکلم . یالکز ایلروده‌کی مباحثك آکلاشیلمسنی قولایلاشدیره‌جغی ایچون آیروجه بر مقدمه‌یه لزوم کوردم.

سؤاللر شونلردر :

١) دین اسلام نه‌در ؟

٢) کرك حیات فکریه، کرك حیات مادیه ساحه‌سنده مسلمانلغك حصوله کتیردیکی تأثیرلر نه‌دن عبارتدر ؟

٣) انسانیتك سعادتیله ، یاخود فلاکتیله نتیجه‌له‌نن انقلاباتك اسباب وعواملی حقنده اسلام نه دوشونیور ؟

٤) حیات حاضره‌نك مزاحمنه قارشی نه‌کبی چاره‌لر کوستریور ؟

انقره — **عبد العزیز چاویش**

مقدمه

دین اسلامك ماهیتیله حیات فکریه وحیات خارجیه ساحه‌لرنده‌کی آثارینی تدقیق ایتمزدن اول کائنات بشرك رسالت محمدیه دورنده‌کی احوال وشئونی اوزرندن اجمالی بر نظر کچیرمك پك مناسب اوله‌جق. مع مافیه بز بو کائنات بشردن یالکز جزیرة العربده اوطوران امتلرله بونلرك شرقنده، شمالنده، غربنده ساکن بولونه‌رق کندیلریله سیاسی، غیر سیاسی مناسباتی اولان مجاور اقوامی قصد ایتمکده‌یز .

ادیان و احوال روحیه معلومدرکه انسان حرکاتنده طوغرو یولی بولمق وخیرایله شری آییران حدودی سچه‌رك باشقه‌لرینك حقوقنی چیکنه‌مه‌مك و عمومك منافعنی شخصی منفعتنه قربان ایتمه‌مك ایچون نعمت عقل ایله مفطور اولمشدر . آنجق انسانك صرف مادی وحیوانی اولان قسمی ـ که ایکی عنصردن برینی تشکیل ایتمکده‌در ـ چوق دفعه‌لر کندیسنك روحانی اولان عنصرینه غلبه ایدییور. واوزمان ارادهٔ بشر اوکنده بر چوق یوللر آیریلیور ؛ تعبیر دیکرله حقوقك ساحه‌سنی ، حدودینی کوسترن نشانه‌لر ییقیلور ؛ فضیلتك یوللری ، ایزلری سیلینور ؛ آرتیق عدالتی ، انصافی تأمین خصوصنده عقل بر موجودیت کوسترمز اولیور . انسانلر قدرت ، ثروت اعتباریله متفاوت اولدقجه بونلری بربرینه تجاوزدن منع ایده‌جك بر قوهٔ زاجره قالمایور. اوزمان قوی ضعیفك اوزرینه چوللانیور ؛ زنکین فقیره تحکم ایدییور. بشر مادیه وهوساتنه طاپندقجه روح انسانیتك غایه‌سی اولان فضیلتدن غفلت ایتمش، قوتلیلر قانونك تعقیبندن امین اولدقجه عاجزلرك بوتون حقوقنی کندیلری ایچون حلال طانیمش. و او بیچاره‌لرك ضررینه اوله‌رق مادی ، شخصی بوتون امللرینی تطمین خصوصنده مرحمت ،

عدالت نامنه هيچ بر حسك مقامى اولمامشدر. ايشته انسانك ظهورندن برى يريوزنى طولدوران مظالمك و ابناى بشردن بر قسمنك ديكرينه صالديرمه سنك سرى بودر كه تفصيله مقدمه مزك مساعده سى يوقدر. بو خصوصده فضله ايضاحات ايچون معرفة النفس و اخلاق كتابلرينه مراجعت ايستر.

افراد بشرك بر برينه صولق يوزندن عاجزلرك فلاكتى آرتيور؛ ظلم يالغيزلرى افراد آره سنده كى حقوق متقابله نك حدودينى كوسترن نشانه لرى ياقوب ييقيور؛ نتيجه ده ايسه ماللر، جانلر، عرضلر مباح اوليور. ايشته بو أليم عاقبتك تحققى اوزرينه دركه بشر بوتون خسرانك، بوتون سفالتك منشأى كيبلى شو ماده دن باشقه بر معبوده احتياج طويمه يه باشلايور. كنديلرينى محاط اولدقلرى حرماندن قورتاره جق بر منجى، ساحهٔ سعادته طوغرو چيقاره جق بر مرشد كوره بيلمك ايچون بويونلر اوزانيور، كوزلر آفاق امكانى سوزمه يه باشلايور.

فاطر حكيمك قانون أزليسى او صورتله جريان ايتمكده دركه هر هانكى امتك باشى صيقيلير، افراد آره سنده فتنه لر، فسادلر چوغاليرسه ايچلرينه بر رسول، ياخود بر نبى، ياخود عاقبتك وخامتنى آكلاته جق بر مجدد كوندريلير. انسانك يريوزنده ظهورندن برى حال بويله دوام ايتمشدر؛ دنيانك صوكنه قدرده عينى سيرى تعقيب ايده جكدر.

بو نبيلرله بو مجددلرك ظهورندن مقصد، فساده واران شئونك صلاحنى تأمين ايتمك، چيغرندن چيقان اخلاقى يوله كتيرمك، سقوط ايچنده چيرپينان روحلرى يوكسلتمكدر؛ باشقه هيچ بر شى دكلدر. آنجق بونلردن بر قسمى محدود ومعين امتلرك محدود و معين دردلرينه قارشى ينه محدود چاره لرله كوندريلمشدر؛ صالح وهود عليهما السلام ايله انبياى بنى اسرائيلك بر چوقلرى كبى.

بر قسمى ده انسانلرى بهيمى هوسلردن آليقويمق و بوتون خطيئاتك الك باشنده كى احتراصدن قورتارمق ايچون كلمشدر كه عيسى عليه السلام بونلردندر. أوت، حضرت مسيح مدنى قانونلره، مشروطى نظاملره صاحب بر قوم ايچندن ظهور ايتمشدى. يالكز بو قوم شهواتنك أسيرى كسيلمشدى، بهيمى حرصلردن باشقه هيچ بر ذوق ايله اويالانامايوردى. حضرت عيسى يهوديلرك ايچندن اويله بر زمانده ظهور ايتمشدى كه مرابحه جيلق بشريتك قانى قوروتمش، خلق اللهى براقوب خاخاملرينه طاپينيوردى. أوت، جناب مسيح يهوديلرله مجاورلرى بولونان امتلرك آره سندن اويله بر زمانده ظهور ايتدى كه بوتون قرابت رابطه لرى تارمار اولمش، اخلاق تفسخ ايتمش، بهايم كبى ييوب ايچمكدن باشقه حياتك هيچ بر ذوقى قالمامشدى. يوركلر دين طويغوسى، وجدان قيغوسى كبى قواى زاجره دن بوسبتون خالى ايدى. بونك ايچون محرمات آلا بيلديكنه رواج بولمش؛ مرحمت، شفقت ميللرى ايسه تماميله سيلينمشدى.

ايشته انسانلرى دنيادن و دنيا متاعندن كمال شدتله تنفير ايچون عيسى ابن مريمك كونا كون اصوللره مراجعت ايتديكى، نفسلرده كى آزغينلغى كيده ره جك، كيمسه سزلره، چوجقلره، حاصلى بوتون بيچاره لره قارشى رفق وملايمت تلقين ايده جك بر طاقيم امثال وحكايات نقل ايتديكى زمان أمتى بو حالده ايدى. بناءً عليه نصرانيت بوتون يهوديلرله روماليلرك قلبلرينه حاكم كسيلن مادياته قارشى اعلان حرب ايچون كلمشدى. بونك ايچوندر كه جناب مسيحك رسالتى جهادك يالكز نفس اماره يه عائد قسمنه انحصار ايتدى؛ دها اوته سنه كچمدى.

قوانين و نظامات اداريه يه كلنجه بونلرى «قيصر»ه براقدى. حق الله نامنه ايسه جناب واجب الوجودك وجدانلر اوزرنده كى حقوقنى طلب ايله اكتفا ايتدى. برده ايمان وعبادتله توحيد الهى يه دعوتده بولوندى. صوكره، اهل كتاب اولان يهوديلره رجال دينى معبود اتخاذ ايتدكلرندن و ابراهيم و اسماعيل نامنه هيكللر ديكدكلرندن طولايى، طبقى دين اسلام كبى، انذاراتده بولوندى.

نيته كيم بئر يعقوبده سامرى قادينه شو سوزلرى سويلمشدى:

«آرتيق صادق قوللرك اللهه اخلاص وصدق ايله عبادت ايده جكلرى زمان كلمشدركه اوده بو زماندر.»

فى الحقيقه بو كونكى مذاهب نصرانيه دن بر قسمى سن پولك دينيدر. يوقسه عيسانك دينى دكلدر. و بونك ايچوندر كه يارى يارى يه بت پرستلكدر. چونكه سن پول يهودى اولمقله برابر آلديغى تربيه ده اسكندريه فلسفه سيله شائبه دار يونان بت پرستلكى واردى. ايشته بو روحدر كه سن پولك روماليلرك ايچنه صوقوله بيلمسى ايچون يول آچمشدر. چونكه بونكيلر اوزمانكى بت پرستلكلريله اقانيم ثلثه عقيده سى آره سنده اسكى دينلرينه معارض بر شى كوره ميورلردى.

جناب مسيح محبت اساسى اوزرينه مستند بر تهذيب اخلاق ايله اكتفا ايتدى. بونكله برابر خير ايله شرك حدودينى كوسترر، اختيارى، ياخود اجتنابى ضرورى حركاتى بيلديرر بر دستور اخلاقى تبليغ ايتمدى. كذلك جناب حقه تضرع و عملى عبادت ايچون معين بر شكل كوسترمدى. عقائد الهيه بحثنده ايسه هيچ بر شى سويلمدى. شوقدر كه يريوزنده بر آز دها قالابيلديده دورهٔ رسالتى بويله اوچ سنه يه انحصار ايتمه يه يدى البته أمتى رؤساى دينك كيفنه براقمازدى. او رؤساى دينك كه أمر دينى نفسلرينه حصر ايده رك عقائدى، وجدانياتى، اشكال عباداتى تثبيت امتيازاتى باشقه سنه ويرمه ديلر. صوكره عهد عتيق، عهد جديد كتابلرينك تفسيرينى وايسترنافع، ايسترمضر اولسون كليسانك هر هانكى بر أمرينه قارشى مناقشه يى صورت قطعيه ده تحريم ايتديلر.

حاصلى جناب مسيح آرقه ده قالانلر ايچون كنيش بر بوشلق براقه رق كيتدى وكندندن صوكره كلن رؤساى دين او بوشلغى اويله بر طرزده طولدوردى كه دهشتى يالكز اقوام نصرانيه يى ايكله تمكله قالمادى؛ عصرلرجه بوتون جهان بشريتك خسرانه سبب اولدى. شايد بالخاصه اون سكزنجى، اون طقوزنجى عصرلرده بر برينى تعقيب ايدن اختلاللر، انقلابلر اولماسه يدى نه اوروپالى، نه ده باشقه سى ايچون بو رؤسانك مظالمندن قورتوله رق سعادتك يوزينى كورمك أبدياً نصيب اولمايه جقدى.

معلومدر که ادیانك قیمتنی تقدیر ایچون برمیزان وارسه او ده جماعتلرله خلق اوزرنده کی تأثیرینك درجه‌سیدر ؛ زیرا هر یرده وهر زمانده اقوامك استناد ایتدیکی ارکانی ، جماعتك وجود بولدیغی عناصری خلق طبقه‌سی تشکیل ایدر . اُمتلرك سعادتی ، یاخود فلاکتی بونلرك سعادتی ، یاخود فلاکتیله تخمین اولنور . کذلك حیات اجتماعیه‌نك فسادی ، یاخود صلاحی بو طبقه‌ده‌کی فسادك ، یاخود صلاحك مقداریله بیلنیر . بناءً علیه بر دینك صلاحیتنی ، یاخود عدم صلاحیتنی تدقیق ایچون مراجعت اولوناجق معیار کندیسنه اتباع ایدن جماعت اوزرنده وجوده کتیردیکی آثارك ماهیتندن عبارتدر . او حالده هرهنکی بر دینك هویتنی بیلمك ایسته‌ین کیمسه شو جهتلری تدقیق ایتملیدر : عجبا او دین کندیسیله متدین اولان جماعتلری وفردلری یوکسلته‌بیلیورمی ؟ عجبا خلقك شؤوننه صلاح ، معاملاتنه انتظام ویریورمی ؟ عجبا افرادی بری برینه تعرضدن منع ایدیورمی ؟ عجبا حسیاته نجابت ، روحلره نزاهت ویره‌رك انسانلرك حریم الهی‌یه قربنی آرتیریورمی ؟ عجبا فکری یوکسلمه‌یه ، جهلی قوغمه‌یه ، حاصلی وسائل معیشتی ، تجارت ، صنعت ، زراعت کبی ارکان حیاتی دها مکمل بر حاله کتیرمه‌یه یاردیمی طوقونیورمی ؟

مادام که ادیانك غایه‌سی – بزم آکلایشمزه کوره – اُمتلرك صلاحنی ، سعادتنی تأمیندن عبارت اولیور ، آره‌ده قیمتجه بر فرق اولمق وهر دینك مرتبه‌سی بو ساحه‌ده وجوده کتیردیکی آثار ایله اولچولمك طبیعیدر .

شونی ده سویلمك ایجاب ایدرکه «دنیایه عائد شؤونی دینه قاریشدیرماملی ؛ ادیانك وظیفه‌سی صرف وجدانی وروحی بر طاقیم آداب وتعلیماته انحصار ایتملی ! » ادعاسی خطای محضدر . واقعا حضرت مسیحدن اوچیوز سنه قدر اول کلن احبار یهود آره‌سنده عصر حاضر غیر مسلملرینك ترویج ایتدکلری بو مذهبه طرفدار اولانلر واردی . بونلر : شؤون اجتماعیه ومدنیه‌نك ایجاب ایتدیکی قوانین واحکام ایله اوغراشمق ادیانك ایشی دکلدر ، دییورلردی . لکن شاید بو اُمتلرك دینلری مسلمانلق کبی حیاتك هر شعبه‌سنه عائد احکامی احتوا ایده‌بیلدی ، او زمان بویله بر سوز سویله‌مزلر و بوسبوتون باشقه بر مطالعه‌ یورودورلردی . انشاءالله ایلروده بو موضوعه دائر لزومی قدر ایضاحات ویره‌جکز .

مسلمانلغك

مسلمانلغك روح علمی وادبیسی

۱

محرری : سید امیر علی

« تعلموا العلم فان تعلمه لله حسنة ، ودراسة تسبیح ، والبحث عنه جهاد ، وطلبه عبادة ، وتعلیمه صدقة ، وبذله لاهله قربه » حدیث شریف

رسالتپناه افندمزی سائر پیغمبران عظامدن تمیز ایدن بر صفتده علم وعرفانه محبتیدرکه بو صفت غرا ، علیه الصلات والسلام افندمزله عصرمزك جهان تفکری آره‌سنده الکصیق ارتباطی محافظه ایتمکده‌در . عصر سعادتده امت اسلامیه‌نك مقری اولان (مدینهٔ منوره) (مکه) نك سقوطندن صوکره یالکز رؤسای عرب ایچون دکل ، خارجدن کلن مدققلر ایچون ده بر مرکز جاذبیت تشکیل ایدییوردی . عجملر ، یونانیلر ، سوریه‌لیلر ، عراقلیلر ، افریقانك شمال وغربندن متعدد ملیتلره منسوب رنکارنك انسانلر (مدینهٔ منوره) یه قوشیورو اکثریسی تحصیل عرفان ایچون ، پیغمبر اسلامی دیکله‌مك شوقیله کلیورلردی .

پیغمبرمز علمك قیمتنی اوکره‌تمشدر . بیوریورلرکه : « علمی اوکره‌نیکز . چونکه الله اوغورنده علمی اوکرنمك بر حسنه‌در . علمدن بحث ایتمك نام خدانی تسبیحدر . علمی آرامق جهاددر . علمی تحصیل ایتمك عبادتدر . علمی تعلیم ایتمك صدقه‌در . علمی اهلنه بذل ایتمك حقتعالایه تقربدر . علم نهی اولونان شیلری ، نهی اولونمایانلردن تفریقه خدمت ایدر . علم ، الله یولنی تنویر ایدر . چوللرده انیسمز علمدر . یالکزلقده دوست ؛ علمدر . ارقداشلردن مهجور قالدیغمز زمانك وفاکار رفیقی علمدر . علم بزی سعادته ایصال ایدر . سفالتدن وقایه ایدر . علم زینتمزدر . دشمنلرمزه قارشی سلاحمزدر . علمله ، اللهك قولی خیر وصلاحك شواهقنه اعتلا ایدر ، سعادت اخرویه‌سنی ده تأمین ایلر . » ۱]

ینه پیغمبرمز بیوررکه : « علمانك مرکبی ، شهدانك قانندن مبجلدر . » وآرقداشلرینه توصیه ایدرکه : « علمی چینده بیله اولسه طلب ایدیکز . ۲] » ، « علم اوغورنده وطننی ترك ایدن الله یولنده آدیم آتار . » « علم اوغورنده سیاحت ایدنه جناب حق جنت یولنی کوسترر . » ۳]

قرآن کریممزده علم وعرفانك یوکسك قیمتندن بحث ایدر . (سورة العلق) ی تفسیر ایدرکن (زمخشری) آیات قرآنیه‌یی شو صورتله تفسیر ایدر :

« حق تعالی انسانلره بیلمدکلرینی اوکرتمشدر . بوده رحمت الٰهیه‌نك عظمتنه دلالت ایدر . حق تعالی انسانلری جهالت قارا کلقلرندن عرفان آیدینلغنه چیقاردی وکندیلرینی یازی یازمق نعمت کبراسنك قیمتندن آکاه ایلدی . یازی اولماسه علوم وجود بولاماز ، تدوین ایدیله‌مز ، قدمانك تاریخی قید اولوناماز ، سوزلری بزه انتقال ایده‌مز ، کتب منزله تسطیر ایدیله‌مز ، امور دین ودنیا تنظیم اولونامازدی . »

اسلامك انتشارینه قدر عربلق ، عربستان شبه جزیره‌سنه منحصر بولونیور ، شمال غربی‌یه وشمال شرقی‌یه طوغرو کیدن بعض ایزلر هیچ انکشاف فکری‌یه دلالت ایده‌میوردی . شعر ، خطابت ، وتنجیم قبل الاسلام عربلرك اك سوکیلی مشغله‌لریدی . علم وادبیات مؤسسه‌لری یوقدی فقط پیغمبرمزك سوزلری عربلرك اویانان زندکیسنه یکی بر ضربان بخش ایتدی . پیغمبرمزك خیاتنده تربیوی بر مؤسسه‌نك تملری آتیلمشدی که بالاخره بو تملرك اوزرینه بغدادده ، قاهره‌ده ، قرطبه‌ده دارالفنونلر قائم اولدی . مدینه‌ده پیغمبرمز علم وعرفانه

۱] بحار الانوار) دن . ۲] (مصباح الشریعه) دن . ۳] (جامع الاخبار) دن .

دعوت ایدییوردی : « خالقك آثارینی برساعت تأمل ایتمك یتمش سنه عبادتدن خیرلیدر » ، « برساعت علم وعرفان مجلسنده بولونمق بیك شهیدك جنازه‌سنی تشییع ایتمكدن ، بیك كیجه نماز قیلمقدن دهافیمتلیدر » ، « علم وعرفان تحریسنه كیدن طالب علمه جناب حق فردوس اعلاده برمقام معلا احسان ایدر ، وطالب علمك علم یولنده آتدیغی هر آدیم مبجلدر ، وتلقی ایتدیكی هر درس ایچون مكافاته نائل اولور . » ، « علمه وعلمایه حرمت ایدنلره جناب حق‌ده رعایت ایدر » ، « علمه‌وعلمایه حرمت ایدن بكا حرمت ایتمش اولور » مألنده سوزلر سویلیورلردی . حضرت علی كرم‌الله وجهه افندمزده علمه دائر برجوق بیاناده بولونمشلردر : « علمده ترقی ایتمك ، ترقینك اك یوكسكیدر. علمه حیات ویرن هیچ بروقت أولمز . انسانك اك بویوك زینتی علمده تجردر. »

رسالتپناه افندمزله اصحاب كزینك بو درلو تلقیناتی احرارانه برسیاستك تعقیبنه ، كافهٔ صنوفك علمدن حصه‌یاب اولمق حسیله متحسس اولماسنه بادی اولمشدر . خط كوفینك اصحابدن بری طرفندن اوكره‌نله‌سی مسلمانلرك ایلك انكشافنه چوق‌یاردیم ایتمشدر . او دور ، اعتقاد وصمیمیت دوری ایدی . غایه‌سز ، حیاتسز فلسفه‌نك تحكمنه قارشی روحك دور قیامی ایدی. فرائض دینیه‌نك ایفاسی ، فدا كارلق حسنك تقویه‌سی ، مبارزهٔ حیاتده برفائدهٔ عملیه‌یی حائز اولان عرفانه قیمت ویریلمه‌سی مسلمانلرك اك زیاده نظردقتنی جلب ایدن هدفلردی .

تفكر دوری آز برزمان صوكره باشلادی . بونك اساساتی پیغمبرمزك مثبت تلقیناتنده مندمجدی .

ارتحال‌نبوی‌یی متعاقب‌وقوع بولان بعض حادثات اختلا لجویانه‌یه رغماً ادبیات وصناعات اسلام‌عالمنده هیچ بر وقت اهمال اولونمامشدر . حضرت علی وحضرت ابن عباس ، شعر ، نحو ، تاریخ ، ریاضیاته دائر عمومی درسلر ویردكلری كبی باشقه‌لری‌ده انشاد ، حسن خط درسلری ویریرلردی .

امویلرك دور حاكمیتنده مسلمانلر علمه وقف ایده‌جك چوق زمان بولامامشلر ، حرب وسیاسته‌اشتغال ایتمشلردر .. تقریباً برعصر ظرفنده امویلردن (ابو هاشم خالد بن یزید) علمه وقف حیات ایدرك « آل مروانك فیلسوفی » نامنی اخذ ایله‌دی . ١] معمافیه بیزانسده (ژوستینیان) ك خلفلرندن تعصبكارانه تضییقاته دوچار اولان علما او صره‌لرده آل رسوله التجا ایدرلردی .

نسطوریلرك (ادیسا) و (نصیبین) ده وجوده كتیردكلری فلسفه وطب مدرسه‌لری ییقلمش ، مدرسلری وطلبه‌سی ایران وعربستانه التجا ایتمشلردی . بونلرك بر چوقلری رسالتپناه افندمزله خلیفه‌سی حضرت ابو بكرك دورنده اولدیغی كبی (مدینه) یه كیتمشلر وحضرت (جعفر الصادق) ك اطرافنده‌طوپلانان كتیبهٔ‌عرفانه التحاق ایتمشلردی . متعدد ومختلف دماغلرك (مدینهٔ منوره) ده‌اجتماعی مسلمانلر آره‌سنده علوم وفنونك ترقیسنی تشویق ایتدی . مدینهٔ رسولدن (شام) ه طوغرو عظیم بر فعالیت فكریه انصباب ایدییوردی .

مسلمانلرك روملرله مجادلاتی بونلرك لسانی وفلسفه‌لرینی اوكرنمكه سائق اولدی . او صره‌ده ایكی شایان دقت خریستیان محرری تعصبدن فرار ایدرك شامه التجا ایتمشلردی . بونلر (حنا داما سینوس) ایله (تیودور ابوقرا) در . بو ایكی محررك مسلمانلر علیهنده یازدقلری متنوع یازیلر ، كندی وطنداشلریله وقوع بولان مجادلات عقلیه وفلسفیه‌لری محمد الباقی ایله جعفر الصادق رهبرلكی آلتنده كسب اهمیت‌ایدن (مدینهٔ منوره) مدرسه‌سنك تأثیراتنه قاریشمش ، ومسلمانلر آره‌سنده فلسفی تمایلاتك نشوونما بولماسنه سببیت‌ویرمشدر . عصرلردن بری یونان فلسفه‌سی ایرانیلرله عربلرك معلومی ایدی . نسطوریلر ، (ژوستینیان) ك دورندن‌اعتباراً ایرانده‌اقامت ایتمشلر ؛ فقط مختلف‌عناصرك مسلمانلق سایه‌سنده عضوی بر كل تشكیل ایتمه‌سنه قدر یونان علم‌وعرفانی غربی آسیانك انكشاف فكریسنده حقیقی بر تأثیر اجرا ایتمه‌مشدر . امویه دورینك ختامنه طوغرودركه بر چوق اسلام متفكرلری كسب اشتهار ایتمش ، بونلرك افكار عامه‌یی اشغال ایدن مسائل حقنده ایراد ایتدكلری قونفرانسلر عظیم‌دقتی جلب ایتمش ، بونلرك فكرلری‌وتلقیلری انسال متعاقبه‌نك فكرلرینی اصاغه ایتمشدر .

ایكنجی عصر هجریده دركه مسلمانلرك ادبی وعلمی فعالیتی بحق باشلادی . بونك اك‌مهم‌سائقلرندن بری عربلرك‌شهرلرده توطن‌ایتمه‌لریدر . او زمانه قدر عربلر عناصر معنویه‌دن آیری قرارگاهلرده یاشیورلردی . حضرت عثمان ، عربلرك ممالك معنویه‌ده اراضی آلمه‌لرینی ، عناصرمعنویه ایله روابط صهریت تأسیس ایتمه‌لرینی منع ایتمشدی . بو سیاستك هدفی آشكاردر . اسكی ، یكی ملتلرك تاریخنده بو حادثه‌نك نظیرینی كوره‌بیلیرز . انكلتره‌نك تحت‌اداره‌سنده اولان هندستانده ، فرانسه‌نك اداره‌سی آلتنده بولونان جزائرده عینی ممنوعیت الآن تطبیق اولونمقده‌در . امویلرك دور حاكمیتنده عربلر عنصر حاكمی ، تبعه میاننده آریستوقراتی بر صنف عسكری تشكیل ایدییورلردی . عربلرك اكثریتی عسكری ایشلرله مشغول ایدیلر . علم وعرفانه آنجق بنی‌هاشم ایله انصارك چوجوقلری ، حضرت علی ، حضرت ابو بكر ، حضرت عمرك اولادی حصر حیات ایدییورلردی .

ناقلی : عمر رضا

[١] مولوی (سید كرامت علی) نك (مأخذ العلوم) دن.

سبیل الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنه

— شیخ محسن فانی الظاهری حضرتلرینه —

یکی علم کلام حقنده‌کی تنقیدلری اوقودم ، ذات‌عالیلری کبی ارباب تفکر وتدقیقك آثرعاجزی‌یی تعقیب ایتملری جداً شایان شکراندر ؛ یالکز اثر کمترى هنوز ساحهٔ انتشاره وضع اولونمه‌دن اول درمیان اولنان فکری طوغریسی عجله بولدم ، کلام تسمیه‌سی حقنده بلا لزوم مناقشات لفظیه قپوسنی آچه‌یی‌ده بیان عالیکز ایله متناسب بولمدم .

مقدمه‌یی تشکیل ایدن ایلك کتاب بوکره نشر اولندی ؛ بسبتون یکی برطرزده قلمه آلنان ایلك کتابمزه ، خصوصا دیباجه ایله فصل ثانی‌نك ایکنجی ، اوچنجی ، سکزنجی بندلرینه برکره امعان نظر اولنسون . کوریلیرکه جدلیات کلامیه ، مناقشات لفظیه آتیلمش ، باطنی الحاددن عبارت اولان « باطنیه » طائفه‌سندن ماعدا فرقه‌لر حقنده اصلا طعن وقوع بولمامشدر . اویله امید ایدرم‌که کتابمزی مطالعه ایتدکدن صوکره فکرعالیلری خیلیدن خیلی‌یه تعدیل اولنه‌جقدر . اصل مسائل کلامدن بحث ایدن ایکنجی و اوچنجی کتابلرده‌ده بیانجیلر اصلا حریم اسلامه آتلمامشدر .

کلام‌تسمیه‌سی حقنده ایراد اولنان وجهلرك هیچ‌بری ، کتابمزده اشارت اولندیغی اوزره ، قطعی‌دکلدر ؛ هنوز عباسیلرك ظهور ایتمدیکی برزمانده کلامك ظهوری نظردقتدن دور طوتیلمامليدر . جدل‌حسن قرآن مبینك ارشاد ایتدیکی دعوت طریقلرندن بری‌در . وجادلهم بالتی هی احسن - سورهٔ نحل .

باقی احترامات فائقه‌مك قبولی .

ازمیرلی

انقره ، ۲۰ حزیران ۳۳۹ **اسماعیل حقی**

استانبول مدرسه‌لری

— ۲ —

کچن نسخه‌ده استانبول مدرسه‌لرینی - بنالری نقطه‌سندن - تدقیق ایدرك بو بابده‌کی دوشونجه‌لرمی درمیان ایتمشدم . شمدی بومدرسه‌لرك اداره جهتلرینی - صوك زمانلره عائد برتاریخچه‌سنی چیزدکدن صکره - ینه مطالعه‌لرمك علاوه‌سیله ذکر و بیان ایدییورم .

استانبول مدرسه‌لری ؛ دور حمیدیده اداره نقطه‌سندن بوکونکی کبی ویا بوکا بکزر بر تشکیلاته تابع و مالك دکل ایدی . هرمدرسه‌نك اکثریسی حسبی ، برقسمی پك جزئی وظیفهٔ معینه‌لی اولمق اوزره بر مدرسی ، بر ، بعضاً ایکیشر بوابی واردی .

مدرسلر ، درس اوقوتمقله مکلف اولمدقلری کبی برچوقلری بو ابلقدن مدرسه مدرسلکنه کچمش ، ایچلرنده اوقومق ، یازمق بیلنلر آز ، سنه‌لرجه مدرسه‌سنك سمتنه اوغرامایانلر ، حتی مدرسه‌لرینی بیلمه‌ینلر چوق . بر ذاتك عهده‌سنده برقاچ مدرسه مدرسلکی جائز الجمع .

مدرسه‌لرك داخلی ایشلری ، ضبط و ربطی ، کیجه‌لری قاپیلرك معین ساعتلرده قاپانمسی ، مدرسه‌یه کیرن ، چیقانلرك سوزده مراقبه‌سی ، کیجه کوندوز مدرسه حولیسنده‌واوطه‌لرنده یوکسك سسله قونوشیلمامسنك تأمینی ، مدرسه‌لرك تنظیفات و تطهیراتی بوابلره مودوع . طلبه‌نك هرهانکی برایشنه عائد علم‌وخبرلر ، قید ، مرور تذکره‌سی ، خسته‌لق کبی خصوصاتی حاوی ورقه‌لر ، احسان‌شاهانه پوصله‌لری بوابلرطرفندن مدرسك اوینه کتیریلیر ، یاخود مدرس طرفندن بوابه امانت ایدیلن مهر رسمی ایله مهرله‌نیر .

طلبه قیدوقبولی ، درس‌وکالتنجه‌اجرا ایدیلیر . درس‌وکالتی مجلسی ، بردرس‌وکیلی[۱] ایله درسعاملردن اولمق شرطیله‌متعدداعضای فخریه‌دن مرکب . هیئت تحریریه‌سی ؛ اوللری ، بر طلبه کاتبی ، بالاخره برده مقیددن عبارت . رئیس ایله اعضالر ، هپ بر آراده اوطورور ، طلبه کاتبی‌ده برابر .

هرسنه قید اولنه‌جق طلبه‌نك عددی نامحدود . مدرسه‌لرك ، جوارلرنده‌کی خانلرك ، بکاراوطه‌لرینك قابلیت استیعابیه‌سی قدر . شوقدر وارکه ، هرهانکی برمدرسه‌یه قیداولنمق ایچون بر مدرسه مدرسنك ، « کیجه‌لی کوندوزلی مدرسه نشین‌در . » دیمسی مشروط . بوده ، عرض ایتدیکم کبی مدرسه‌سنی وطلبه‌سنی بیلمه‌ین هرهانکی برمدرس افندینك ؛ بوابك مهرلتدیکی احتجاجه صالح و درس وکالتنجه معمول‌به بر علم وخبرله ممکن .

قید علم وخبرلری ، نفوس تذکره‌لریله برلکده بواب طرفندن طلبه کاتبنه تسلیم ایدیلیر ، قیدلری اجرا اولنور . برمدت صکره ، قید ایچون علم‌وخبر کوندرن بتون طلبه قاپی‌یه دعوت اولنور . طلبه کاتبی براسکمله اوزرینه چیقار ، بلند آواز ایله وصره ایله اوقور . هر افندی نفوس کاغدینی آلیر . آرتق قیدمعامله‌سی ختام بولمشدر . مدرس افندی‌یه معلومات ویرمکه بیله لزوم یوق .

درس وکالتی مجلسی ، طلبه ایشلریله مشغول اولدیغی زمان ، « مجلس مصالح طلبه » نامنی آلیر . رؤس امتحانلری زماننده اسمی « مجلس

[۱] درس وکیلی ، تاریخی بر تعبیردر . سلطان بایزید ، بنا ایتدیکی مشهورمدرسهٔ علیه‌سنك مدرسلکنی ، شیخ‌الاسلام اولانلره شرط وتخصیص ایتمشدی . اوزون مدت شیخ‌الاسلاملر ، بومدرسه‌ده نشرعلوم ایتدیلر . صکره‌لری شیخ‌الاسلاملرك کثرت مشغولیتی ، بعضلرینك اهلیت علمیه‌یی حائز اولمامالری حسبیله وکیل ایله تدریس نصب اولنمش ، واو ذاته درس وکیلی دنلمشدی . بالاخره مدارس علمیه‌نك نظارتی‌ده شیخ‌الاسلام طرفندن بو درس وکیلنه تودیع ایدیله‌رك بو صورتله احداث اولنان بو مأموریت بوکونه‌قدر دوام ایتمشدر .

امتحان » در. قرعه امتحانلری باشلار باشلاماز « مجلس مصالح طلبه وامتحان قرعه » مهرینی باصار .

باب فتوی اتخاذ اولنان [٢] اغا قاپیسنك آلت قاتنده ، خلیجك راكد صولرینه ناظر بویوك بر اوطه‌نك اوچ طرفی‌دائراً مادارقوشانان اوزون مندرلرك كوشه‌سنده‌كی اركان شیلته‌سی اوزرنده زانو بزمین مهابت اولان درس وكیلی افندینك یوكسك صدالی «گل....» نداسنه منتظراولان قاووقلی ؛ قاپی ارقه‌سنده امره آماده . بوه گل » نداسنك موقعنی«ال جیربمق » اصولنه ترك ایتدیكی كثیرالوقوع . بونكله‌ده اسماع ممكن اولمدیغی دقیقه‌لرده ، ایاغنی یره اورمق ایله قاپیجی دعوت اولنمق معتاد .

درس‌وكیلنك امرلرینی، مجلسلرك‌قرارلرینی، مدرسلره، درسعاملره، بوابلره، طلبه‌یه «قاووقلی» لرتبلیغ ایدر . «دانشمند» نامیله‌ده یاد اولنان قاووقلی‌نك وظیفه‌سی‌متعدددر : پرده‌دارلق ؛ درس‌وكیلنك حضورینه چیقه‌جقلره دلالت ـ كلنلره اصول تشریفاتی ارائه ـ درسعامدن ویا مجیزعلمادن حضوری لازم كلنلری دعوت ـ درسعامدن اولمایان مدرسه مدرسلریله طلبه‌دن لزوم‌كوریلنلری جلب واحضار ـ امتحانلرده درس قاچیرلامسنه دقت ـ رؤس امتحانی قازانانلری تبلیغ واعلان ـ جامع درسنه دوامنده مسامحه‌سی كوریلن خواجه افندیلره اخطار ـ قهوه‌لرده اوطوران ویا اوامر مبلغه‌یه وعنعناته مخالف حركاتده بولنان طلبه‌یی تكدیر ـ ایجابنده‌ضابطه معرفتیله منع ـ طلبه آراسنده‌كی نزاعی حل‌وفصل ـ حضورهمایون‌درسلرینی‌توزیع ـ مقرر ومخاطبلرك درسلرنده‌بولنملرینی تأمین ـ رمضان شریفده‌وعظ‌ونصیحتلری تعقیب ـ مدرسه‌لرده‌ویاخارجده خواجه افندیلرك ویا طلبه‌نك اجتماعلرینی تجسس واخبار . بتون بو وظائف ، بر، ایكی، اوچ دانه اوقومق، یازمق بیلمه‌ین قاووقلی‌ایله ایفا اولنور . قاووقلیلر، درس وكالتنجه شایان‌اعتماد ، نفوذلی ، جرزه‌لی . طلبه‌یی، حتی مدرسلری قورقوتمش . قاووقلی دیدكمی، بردیدیكی ایكی اولماز . خصوصیله دور ؛ دور استبداد . طلبه دائما نظرده .

یدی سكز بیكه بالغ اولان طلبه «بالعموم مصالح علمیه‌نك مجلس ومركز اداره‌سی دیمك اولان درس وكالتی ، معاملات قرطاسیه‌دن تماميله مجتنب . « لاف طوربایه كیرمز » دستوری حكمران . طلبه‌نك اسامیسنی حاوی بردفترله بررؤس دفترندن باشقه هیچ برقید وقیوده تابع دكل . مهم ایشلرك ، مهم مضبطه‌لرك بعدالتبییض مسوده‌لری یرتیلوب آتیلمق معتاد . مضبطه‌نك بیاضی مهرلندیمی آرتق مرایش بیتمشدر . اونك ایچون اسكی ایشلره عائد بوكون بر قید بولمق امكانی یوق. برچوق ایشلر شفاهاً كوریلیر . شفاهی امر ونهیلر ، كلمه‌نك بتون معناسیله مطاع . حتی معاش ووظیفه ضمائمی‌ده اویله .

بر درسعامدن، برمدرسدن انحلال ایدن برپاره، مثلا یوزغروش بش كشی‌یه اوزر ؛ اوچ دوت كشی‌یه بشر ؛ بر قاچنده اوچر ؛ بر ایكیسنه‌ایكیشر‌بچق غروش‌ضم ایدیلیر ، بربوصله‌یه ضم معاشه مستحق كوریلن افندینك اسمی ، آلتنه‌ده مقدار ضمی كوستریلیر مهروامضایه حاجت یوق. قاووقلی طرفندن‌او‌بوصله‌صاحبنه ویریلیر وتخشیس آلنیر. معاش كاتبنه‌ده خبر كوندریلیر . دهاغریبی بوصورتله یوز پاره ، بش غروش ضم كورن بر كاتب، بر خواجه افندی ؛ ضمی آلمه‌دن بالذات درس وكالتنه كلیر، أل اوپر ، دعا آلیر ، صره‌سیله مستشاره وارنجه‌یه قدر اركان مشیختك اللرینی اوپر .

هیچ اونوتمام ! الیوم شرعیه وكالتی تدریسات مدیریتی قلمنده مستخدم بولنان وبلكه اوتوزسنه قدر طلبه‌كاتبلكی یاپان‌بروسه‌لی رافت افندی، بوصورتله برضم معاشه اوغرادیغی وقت بونك ایچون « دامن بوس» اولمغی‌عزت‌نفسنه‌كران كوردیكنی‌ایشیدن برقاووقلینك «حقكده ایی اولماز صكره ضمدن محروم اولورسك قاریشمام ها ! » دیدیكنی یانه یاقیله حكایه ایتمشدی .

بو طرزده ادارهٔ امور علما ، همان اوچیوز یكرمی بش سنه قدر دوام‌ایتمش، مشروطیت اعلان ایدلمكله مطبوعات بردرجه‌یه‌قدر سربستی‌یه مالك اوله‌رق درسعاملرك وطلبه‌نك برچوقلری ، حتی مدرسه‌لرله علاقه‌دارلق كوسترن برطاقم ذوات طرفندن ؛ مدرسه‌لرك اصلاحندن، طرز اداره‌سنك هرحالده تبدیلی‌لزومندن بحثلر باشلامش، بعض‌جمعیتلر تشكل ایتمش ، مدرسه‌لری ایی بر حاله افراغ ایتمك احتیاجی لایقیله حس وادراك اوله‌رق بعض تشبثلر كورلمش ، بوصره‌ده درس وكالتی طرفندن تنظیم اولنوب مقام مشیختدن باب عالی‌یه كوندریلن مدارس علمیه نظامنامه‌سنك تصدیق وتطبیقنه انتظار ایدلمكده بولنمشدی .

١٦ صفرالخیر ٣٢٨ و ١٣ شباط ٣٢٥ تاریخنده موقع مرعیه وضع اولنان وقرق سكز ماده‌دن عبارت اولان بونظامنامه ؛ اداری تشكیلاته دائر اساسلی برماده‌یی محتوی اولمامغله برابر ، طلبه قید وقبولنی برطاقم اساسانه ربط ایتمش ، مدرسه مدرسلرینك نزدنده

[٢] مقام مشیخت ، اولجه اغا قاپیسی‌ایدی. ١١٩٧ جبالی حریقنده‌یانان بو دائره، یكیچری اوجاغنك الغاسی اوزرینه ١٢٤١ تاریخنده سلطان محمودك اصدار ایتدیكی برخط همایون ایله دائرهٔ فتوی اتخاذ اولنمشدر . قاپی اوزرنده شو تاریخ محكوكدر :

اغا قاپوسنی ویردی بزه سلطان محمود

١٢٤١

باب تزویر ایدی حق قیلدی مقام افتا

١٢٤١

بو تاریخه قدر شیخ‌الاسلاملر ، كندی قوناقلرنده اقامت ایله ایفای‌وظیفه ایدرلردی . ١٢٥٣ ده استانبول قاضیسی‌ده بورایه كچدی. بایزیدده‌كی حریق قله‌سی وقتیله اغا قاپیسی داخلنده‌ایدی. محترق اولدی. «قصرحریق» دیرلردی. الیوم مستعمل اولان (كوشكلی) تعبیری او وقتدن قالمه‌در . موجود مخزن اوراق عبدالحمید ثانینك یادكاریدر .

دفاتر اساسیه‌یی مجبوری طوتمش، مدرسه مدرسلرینك، درسعاملرك، بوابلرك وظیفه ومعامله‌لرینی تثبیت، طلبه‌نك آداب ووظائفنی تعیین ایتمش، کوچك بردخول امتحانی شرط قویمش، واك مهم اولمق اوزره تدریساته دائر یازه‌جغمز دیکر مقاله‌ده ایضاح ایده‌جکمز وجهله بالکز صباح وایکندیده اوقونان عربجه درسلره فنونك علاوه‌سیله برطاقم شروح وحواشیء زائده‌یی ترك ایله یرلرینه احصر وانفع اولان آثارك وضعنی قبول وبوتاریخده مدرسه‌لره تورکجه، ادبیات، ریاضیات، فارسی، هندسه، جغرافیا، تاریخ، حکمت، جبر، هندسه، کیمیا، موالید، قوزموغرافیا درسلری ادخال ایدلمش، عربجه‌نك کافی‌السابق جامعلرده، فنون جدیده‌نك درسخانه‌لرده اوقونمسنی تنسیب ایلمش، ایلك دفعه اولمق اوزره سنهٔ تدریسیه ختامنده مدرسه امتحانلری یاپیلمش، فقط، بوعلمی تحول وانقلابی حسن اداره ایچون اداری تشکیلاته هیچ اهمیت ویرلیه‌رك ینه درس وکالتنك شکل سابقی ایله ادارهٔ امور ایدیله کلمشدر.

خیری افندی مرحوم، مسند آرای مشیخت اولنجه بتون مساعیسنی محاکم شرعیه ایله مدارس اسلامیه‌یه حصر ایتمش، حتی مشیختنی قید ایدن خط همایونده بوجهتلر تصریح اولنمشدی. اساساً شیخ الاسلام اسعد افندی بوسببله استعفا ایتدیرلمشدی. [۱]

فی الحقیقه خیری افندینك فروهٔ بیضای مشیختی [۲] لابس اولدیغندن برآز صکره، استانبول مدرسه‌لرینك اصلاحی ایچون بر انجمن علمی تشکیل وبوبابده لازم کلن قوانین ونظاماتی احضار ایله مشغول اولدیغی شایع اولدی. دیدی قودی‌یه محل قالمامق اوزره خیری افندی مرحوم، انجمنك مساعی ومقرراتی باب عالیدن لجوب کسب قطعیت ایدنجه‌یه قدر خارجدن کیمسه‌یه سزدیرمه‌مش، امرواقع احداث ایلمشدی.

انجمن، مدرسه‌لرك علمی جهتلرینه اهمیت ویردکله برابر بالخاصه اداری خصوصاتی جدیتله نظره آلمش، او نقطه‌دن پك نافع اساسلر حاضرلامشدر.

اوزمان، صدراعظم بولنان مرحوم محمد سعید حلیم پاشانك مدارس علمیه‌نك تنظیم واصلاحنه جداً اهمیت ویردیکنی، بوخصوصده دائما خیری افندی ایله مداولهٔ افکار ایتدیکنی، انورپاشا مرحوم ایله عدلیه ناظری ابراهیم بکلك‌ده چوق مظاهرت ایلدکلرینی بالذات خیری افندی مرحومدن ایشیتمشدم.

۱۰ ذی‌القعده ۱۳۳۲ و ۱۸ ایلول ۳۳۰ تاریخنده انتشار ایدن و «اصلاح مدارس» نامیله توسیم اولنان، بومختصر ومفید نظامنامه؛ مدرسه‌لرده، اداره نقطه‌سندن بیوك برتبدل وانکشاف حصوله کتیرمش، استانبول مدرسه‌لرینی، **دارالخلافة العلیه مدرسه‌سی** نامی آلتنده توحید ایدرك؛ قسم اول، قسم ثانی، قسم عالی اولمق اوزره اوچ قسمه آیرمش، [ماده ۲-۱] وهر قسمه بر مدیر عمومی؛ صنف وشعبه‌لره بر مدیر تعیین ومدیر عمومیلری درس وکالتنه ربط ایلمش، [ماده-۵] درس وکالتنه مربوط تشکیلاتی کلیاً الغا ایدرك [ماده ۱۵] طلبهٔ علومك امور ومصالح عمومیه‌سنی ینه درس وکیلنك ریاستی آلتنده وفقط مدیر عمومیلرله مؤسسات علمیه مدیرلرندن مرکب برمجلس طرفندن تدویر اساسنی قبول ایتمش، [ماده - ۱٤] فضله اوله‌رق مدرسه‌نك طرز اداره‌سنی تدقیق وتفتیش ایتمك اوزره مجدداً برهیئت تفتیشیه تشکیل ایلمش، تدریساتی جامعلردن مدرسه درسخانه‌لرینه نقل ایله مدرسه‌لره یکی براستقامت، مدرسه حیاتندهٔ مهم برانقلاب وجوده کتیرمش، شیخ الاسلاملغی دوام ایتدیکی مدتجه صیق صیق، مدرسه‌لری دور وتفتیش مدیرلری دائما استماع، مفتش راپورلرینی بالذات تدقیق ایله لزوم کوردیکی تعدیلاتی، نظامنامه‌نك تعیین ایتدیکی شروط دائره‌سنده ایفا صورتیله مدرسه‌لرك طریق تکاملده ایلریله‌مه‌سنه جداً مشکور امکلر صرف ایلمکدن برآن خالی قالمامشدر.

بالآخره شیخ الاسلام اولان مرحوم موسی کاظم افندی؛ دارالخلافة العلیه مدرسه‌سنك؛ خیری افندینك چیزدیکی اساسات دائره‌سنده مظهر ترقیات اولمسنه چوق چالیشمش، اداری جهتلرینه ایلیشمه‌یه‌رك، حتی اهمیت ویرمیه‌رك، تدریسات قسمنده بعض تعدیلات وجوده کتیرمش، خیری افندینك ترتیب ایتدیکی نظامنامه‌یی، بعض تصحیحات اجراسیله ۱ جماذی الاخر ۳۳۵ و ۲ نیسان ۳۳۳ تاریخلی بر قانون ایله برقات دها توثیق ایلمش، وبوقانون موجبنجه «قسم اول - قسم ثانی - قسم عالی - مدرسة المتخصصین» نامرلنی «ابتداء خارج - ابتداء داخل - صحن - سلیمانیه» نامرلینه تحویل ودرجات ثلثه مدرسه‌لرینك مدت تدریسیه‌لرینی اوچر سنه‌یه تنزیل ایتمش، هنوز دیدیکم کبی اداری

---

[۱] وزیر معالیسمیرم محمد سعید پاشا

شیخ الاسلام اسعد افندینك وقوع استعفاسنه ومقام مشیخت بالجمله محاکم شرعیه ومدارس علمیه‌نك مرجعی اولوب مؤسسات مذکوره‌نك احکام شرعیه واحتیاجات حاضره‌یه کوره تنظیم واصلاح اموری لابد، . . . . بولنمسنه مبنی مسند مشیخت اسلامیه عهدهٔ استیهالنه توجیه بیوریلان . . . . خیری افندی . . . .

فی ۱۸ ربیع الاخر ۳۳۲ وفی ۳ مارت ۳۳۰

[۲] شیخ الاسلاملغی احراز ایدن ذواتك، مشیختك توجیه اولندیغی کون باب عالی‌یه کیدرکن وباب فتوایه کلیرکن لابس اولدیغی رسمی برینشدر. بالکز بیاض ایلك وبیاض صیرمه ایله صورت مخصوصه‌ده نسج اولنان بولباسی، باشقه هیچ کیمسه کیه‌مزدی. اولری بوقاش، کورکه قاپلاندیغی ایچون بوکا «فروهٔ بیضا» دینیردی. الیوم دائرهٔ فتواده ایکی بیاض بنیش واردر. بری اوزون، دیکری قیصه بویلی شیخ الاسلاملره مخصوصدر. اوزون بویلیسی، مصطفی صبری (افندی)نك زمان مشیختنده یاغمورلی بر هواده سرایدن کلیرکن اوتوموبیلدن ایچری آقان سیاه و بویالی صولرله لکه‌لنمش، ملوث بر حاله کلمشدر.

بونلر، تخریبکار کوزلردن قورتاریله‌رق اوقاف اسلامیه موزه‌سنه نقل و تشهیر ایدیلیرسه اوراده تاریخی و مهم بر موقع اشغال ایدر.

جهتلره اصلا تعرض ایتمه‌مش و بو قانونك صور تطبیقیه‌سنی کوستررر ۱۶ ذی الحجه ۳۳۵ و ٤ تشرین اول ۳۳۳ تاریخلی بر نظامنامه‌ده نشر ایتدیره‌رك بونده، مدیر عمومیلری درس وکالتی مجلسنده بولندیرمیوب، مفتش عمومیلری مجلسك اعضای طبیعیه‌سی و هر قسمك مجلس مدرسیندن منتخب بر مدرسی اعضای منتخبه‌سی اولمق اوزره قبول ایتمش، درس وکالتی معاونلکنی لغو ایلمشدر.

بوطرز اداره، او زماندن اعتباراً استانبولك تورکیا بیوك ملت مجلسی حکومتی اداره‌سنه کچدیکی کونه قدر دوام ایتمشدر.

امور شرعیه واوقاف وکالتی دار الخلافة العلیه مدرسه‌سی تشکیلات حاضره‌سنی لیوم تبدیل ایتمه‌مشدر. یالکز قادرو موجبنجه مفتش عمومیلر لغو و مرکزده بر هیئت تفتیشیه تشکیل اولنه‌رق استانبولده شمدیلك یالکز بر مفتش براقلمش، تدریسات مدیریت عمومیه‌سی نامنی الان درس وکالتی و مجلس، انقره‌ده بولندیغی ایچون مدارس مدیرلری دوغریدن دوغری‌یه انقره‌ده‌کی تدریسات مدیریت عمومیه‌سنه مربوط اوله‌ق ادارهٔ امور ایدیلمکده بولنمشدر.

مدرسه‌لرك تشکیلاتی ایله مشغول اولان و برنجی مقاله‌مزك باش طرفنده ذکری کچن انجمن علمی، ایشته بو کون بو مدرسه‌لرك اداری خصوصاتی‌ده تثبیت ایده‌جکدر. تفصیلات مبسوطه‌نك، استانبول مدرسه لرینك شمدی‌یه قدر طرز وصورت اداره‌سی حقنده ایی بر فکر حصولنه بادی اولدیغنه قانعم. بو کونکی تشکیلاتك اساسلی تعدیلاته مهم احتیاجی وار. بالخاصه مرکزك آنقره‌ده بولنمسی حسبیله.

دار الخلافة العلیه مدرسه‌سنك بو کونکی مدرسه‌لرده و بو طرزده اداره‌سنه قطعیاً طرفدار اولمدیغم جهتله بو مدرسه‌نك طرز اداره‌سی حقنده‌کی دوشونجه‌لرمی بو نقطه‌دن یوروتمیه‌جکم. برنجی مقاله‌ده ایضاح ایتدیکم صورتله مستغنی عنها اولان مدرسه‌لردن اوچ، درت بیوك مدرسه وجوده کتیرلمك صورتیله اداری تشکیلات تنظیم مجبوریتی وار. بن بوکا قانعم. الیوم دار الخلافة العلیه مدرسه‌سنده؛ سلیمانیه مدرسه‌سیله اعاشه قسملری داخل حساب ایدلمه‌مك شرطیله اوچ مدیر عمومی، طقوز صنف مدیری، اوچ داخلیه مدیری، بیلمم نه قدر شعبه مدیری و بر بلوك معید، بواب، خدمه وار؛ مدیر عمومیلر بر برینه مربوط اولمادقلری کبی استانبولده بر مرجع اداریلری یوق. هپسی دوغریدن دوغری‌یه انقره‌یه مربوط. بو شکل وطرز اداره‌نك غیر طبیعی اولدیغی محتاج اثبات دکلدر.

عرض ایتدیکم کبی بنالر یوله کیررر، طلبه بر آرایه طوپلانیرایسه. او وقت، هر قسم ایچون برر مدیر ایله برر معاون کفایت ایدر ومحن، ابتداء داخل قسملرنده داخلیه وانضباط مأمورلرینه‌ده لزوم قالماز.

دار الخلافة العلیه مدرسه‌لری ــ سلطانیلره بکزه‌مدیکی ایچون ــ احضاری، ابتداء خارج، ابتداء داخل مدیرلرینی مستقل بر مدیر عمومی‌یه ربط والحاق صورتیله بر وحدت اداره تأسیس ایتمك الزمدر. بو مدیری استانبولك مدرسه‌لرینك اداری مرجعی طانیمق و مرکز ایله مخابرهٔ عمومیه‌یی منحصراً بو مدیر ایله تأمین ایتمك، کندیسنه صلاحیت ممکنه وواسعه ویرمك، بو مدیرك معاملات عمومیه‌یی تدویر وتنظیم ایده‌بیلمسی ایچون معیتنه ایکی‌شر بت اوچ کاتب ایله معاشات مسائلیله اشتغال ایتمك اوزره بر محاسب و بر معتمد تعیین ایلمك، استانبولده صرف اداری ایشلرله مشغول اوله‌رق امر اداره‌یه ایی بر استقامت ویره‌بیلمك ایچون استشاری ماهیتده اولمق اوزره مدرسه مدیرلریله داخلیه مدیرلرندن مرکب بر انجمن اداره تشکیل ایلمك، اعاشه معاملاتنده‌ده بو انجمندن استفاده ایده‌بیلمك و بویله اوچ شیوز غروش معاشلی طاقم طاقم مدیر استخدام ایتمکدن ایسه عددلرینی تنزیل، ایشلرینی تنظیم ایتمك وفقط کندیلرینك معیشتنی تأمین ایده‌جك قدر پاره ویرمك، حصول مقصدی، تدریساتده مطلوب اولان انتظام وتکامله مدار اوله‌جق بر حسن اداره وجوده کلمسنی تأمینه کافی ووافیدر.

کله‌جك نسخه‌مزده مدرسه‌لرك اعاشه ماده‌سنی تدقیق ایتدکدن صکره تدریسات وفیوضاته کچه‌جکز.

مفتی زاده

اجتماعیاتده غربجیلر و بوزغونجیلر:

اصطفای اجتماعی

طریق تمدن وترقی‌یه منتهی بر اساس عد اولنان غرب تقلیدجیلکنك ملی بنیه‌ده آچدیغی غیر قابل التیام یاره‌لر هنوز قانارکن، بو کون کچمبورکه یکی بر جریحه ایله اجتماعیاتمز، عنعنامز رنجیده ایدلمش اولماسین.

الك بدیهی بر حقیقتدر که: ملتلر غایه‌سز، استنادکاهسز یاشایامازلر. بوتون هیئات اجتماعیه ایچون سجایا وقابلیت مخصوصه‌لرینه کوره معین نقاط توجه موجوددر. مادیاتی: بلاقیود سربستی‌یی، سرمایه‌یی، تقسیم ثروتی، تحکمی، تساوی‌یی استهداف ایتمك صورتیله یکدیکریله چارپیشان بو متضاد وجهه‌لرك ــ استقامت وعاقبتلری نه اولورسه اولسون ــ تمثیل ایلدکلری ملل مختلفه حقنده بنه بر غایه اوله‌رق تلقی ممکندر. فقط هدفلری مطلق بر غربجیلق اولان تجدد اجتماعی طرفدارلرینك مستقر ومعین غایه‌لرینی هنوز بیلمیورز. غربلیلاشمقله خلاصه ایدیلن بو جریانك اوصاف ممیزه‌سنی تثبیت ایتمك ایجاب ایدر. عجبا آوروپا عادات، اخلاق ومادیاتی احتوا ایدن غرب مدنیتنك علی العمیا اخذ وقبولی کبی فکرلرله تام وواضح بر معنی افاده‌سی ممکن اوله‌بیلیرمی؟..

غرب عائلهٔ مدنیه‌سی بر چوق افراددن متشکلدر. لکن کافه‌سی دین عیسوی‌یه منسوب اولدقلری حالده تشکیلات اجتماعیه‌لری، نقاط

استعدادلری اعتباریله آیری آیری خصوصیته مالکدرلر . محافظه‌کار انکلتره ایله لیبرال فرانسه ، متعصب اسپانیا ایله بولشه‌ویك روسیه اخلاقاً ، روحاً ، حساً دائما متباین برمنظره ارائه ایدرلر . یکانه نقطهٔ اشتراکی تشکیل ایدن عیسویت‌ده ، سرمایه وعمله مجادله‌سنی احضار وادامه ایتدیرن شرائط مخصوصه‌نك محیطه نشر ایلدیکی تلقیات جدیده مواجهه‌سنده ، نفوذینی غائب ایتمشدر. بناءً علیه آهنك وتوازنی خللدار اولان غرب مدنیتنك دوچار زوال اولمغه باشلادیغی بر زمانده تقلید ایتمك ایسته‌دیکمز اساسات بوتون بومتعارض ، قاریشیق وجهه‌لردن هانکیسنه استناد ایده‌جکدر ؟

اکر غربجیلق تظاهراتنی علم وفن وادیسنده ، استحصال ثروت یولنده متبلر ومتمرکز کورسه‌یدك هیمز بوجریانك مثبت نتیجه‌لرندن استفاده ایتمکده تردد کوسترمزدك . غربك ترقیات مادیه‌سنی اقتباس، اقتصادیات ، تجارت ، زراعت اصوللرینی تعلم خصوصنده ـ بشریتك مال مشترکی اولان علوم وفنونك ملکیتی اولمدیغندن ـ معارض دکلز. غربك بتون تردیات ومساویٔ اخلاقیه‌سنی نشر وتعمیم یولنده صرف ایدیلن امکلرك مثبت وفائده‌لی استقامتلره توجهنی ارزو ایدیورز .

اوته‌دنبری ایضاحه چالیشدیغمز وجهله بزده غربجیلغك معناسی هنوز آکلاشیلامامش ، هرکس تمایلاتنه ، سجیه‌سنه ، مزاجنه کوره بوکله‌یی مختلف مقصدلرله استعمال ایتمکده بولنمشدر . حسیات دینیه‌دن محروم اولانلر نظرنده ماضی ایله قطع علاقه، تجدد پروران ایچون ترقی، سفاهت اربابی ایچون ذوق وصفا ، اخلاقسزلر ایچون سربستی مقابلی اوله‌رق قبول اولنان بودستورك پك محترم بر اساسی اولان حریت مفهومی قدر سوء تلقی‌یه اوغرامسی نه‌قدر شایان تأسفدر. مدنیت غربیه نامی آلتنده جمع ایدیلن وبوتون فضایح وفضائلی احتوا ایدن کتله‌نك متلون ومتناقض روحیله پرورشیاب اولماسی ایسته‌نیلن هیئت اجتماعیه‌مزك عینی قبایح ونواقصله معلولیتنه سببیت ویرنلر هرشیدن اول ـ مقصدلری اجتماعیات ملیه‌یی بوسبتون ییقمق دکلسه ـ استحصال ایدیلن نتیجه‌لری کوزدن کچرملیدرلر .

غربجیلق ترانه‌لرینی الك یوکسك سسله تکرار ایتدیکمز کوندنبری وطنمزده قاچ فابریقه ، قاچ اعمالاتخانه آچیلدی ، هانکی تشکیلات اقتصادیه وجوده کتیریلدی ، هانکی اثرلر ترجمه ایدلدی ، آوروپاده تحصیله کوندریلن منورلرمزدن قاچ کشی چیقدی‌ده یوز درهم شکر استحصال ، اللی درهم پترول تصفیه ایده‌بیلدی ؟

هانکی اوسته‌لرمز برطوپلو ایکنه اعمالنه موفق اولدی ؟ الحاصل کوزلرمزی قاماشدیران غرب مدنیتنك عرفانندن ، اقتصادیاتندن ، مادیاتندن عجبا استفاده ایده‌بیلدکمی ؟

حالبوکه‌دها برعصر اوله‌قدر ایکنه‌دن ایپلکه قدر بتون احتیاجات مادیه‌مزی : لوازمات حربیه‌مزی ، کمیلرمزی ، دستکاهلرمزی ، منسوجاتمزی ، مصنوعاتمزی هپ کندی وسائطمزله ، کندی سعیمزله کیمسه‌یه محتاج اولمادن وجوده کتیریوردق . مقداری یوزلره بالغ اولان صنعت صنفلرمزك هیچ بری مندرس اولمامشدی . الیوم بونلرك اسملرینی آنجق تاریخ صحیفه‌لرنده مطالعه ایدیورز . ثروت ملیه‌شمدیکی کبی اجنبیلره آقوب کیتمه‌یوردی . بلکه اخراجات دولابیسیله ثروت ملیه چوغالیوردی .

اوروپا ماله ، غرب مصنوعاتنه کوستردیکمز رغبت یوزندن ملی صنایع محو اولدی ، بونلرك یرینه هیچ اولمازسه برقاچ فابریقه یاپیله‌بیدی بالکه معذور کوروله‌بیلیردك . مدنیت غربیه‌نك قوت ورفاهنی مدیون اولدیغی حیات صناعیه وترقیات مادیه‌یی امتصاص ایده‌مدك؛ اساسلرمزی، روحمزی ، اخلاقمزی ، اجتماعیاتمزی ، عائله تشکیلاتمزی ییقمق ایچون نه قدر مساوی وتردیات وار ایسه کافه‌سنی کمال سهولت وآرزو ایله قبول ایتمك لیاقتنی ! کوستردك . غربجیلرمزك مدنیت وآثار ترقیدیه کوزمزه صوقمق ایسته‌دکلری بوسقوطی تقدیر وتبجیل ایتمه‌مکده ظن ایدرم حقلی‌یز .

مادیات سایه‌سنده بر آدیم ترقی کوسترمه‌دکدن صکره اجتماعیات وادیسنده‌کی ظفرلرمزی ! خلاصه ایده‌لم: حریت مطلق وقیوددن آزاده بردستور اوله‌رق قبول اولندی . شخصی اعتقادسزلقلر عمومك وجداننه تحکم کبی برشکله صوقولدی . اسلامیت اساسانك کهنه خرافاته عائد اولدیغنك هرفرصتدن بالاستفاده تکراری مودا اولدی . اخلاق نسبی واعتباری عد اولندی . بشریتك الك بیوك دشمنی اولان مسکراتك تعممی لوازم مدنیتدن ، بك اوغلنك آلفته‌لری کافی کلیورمش کبی عیش ونوش عالملرینه ، دانس صالونلرینه مسلمان قادینلرینك اشتراکی وبو اشتراکك بیراخانه‌لره ، بارلره ، بالوله قدر تشمیلی فیوضات غربیه‌دن عد اولندی . عفت وعصمتله ملتك الك مهم رکنی اولان قادین ، تیاترولرده ، صحنه‌لرده ، راقی مجلسلرنده ارککلرك آلت احتراصی اوله‌رق قوللانیلمق ایسته‌نیلدی .

فقط نه غریبدر ، بتون بونلرك تقیبجی مدنیتسزلك ووحشت اتهاملرینی دعوت ایدیور ! عجایب صیبروب آتان قادینلق آرتق عائله قادینلغندن چیقیور . محکمه‌لر طلاق دعوالرندن آدم آلیور . کنجلر تأهله جسارت ایده‌میور . چونکه اوچ آی کچینه‌بیله‌جکلرندن امین دکلدرلر . مملکتك ثروتی مانتویه ، پودرایه ، سینه‌مالره ، مسکراته آقوب کیدیور .

ایشته معنویات ساحه‌سنده‌! تکملات عد ایدیلن وحصولیله افتخار اولنان نتیجه‌لر بونلردر . ایکیده برده غزته‌لرده کوردیکمز « قادینلق یوکسه‌لیور، مودا الك ایجه تکملاتی احراز ایدیور، حیات اجتماعیه‌ده

قادینلر آری غیری بولنمامیلیدرلر . » نوعندن یالدیزلی کلمه‌لرک افاده ایلدیکی فجیع حقیقت ماهیتی تشریح ایتمک ایسته‌دیکمز تردیاتدن عبارتدر .

دیمک که مدنیت غربیه‌نک کمالات و ترقیات مادیه‌سی یرینه آنجق غرب اجتماعیونک تقبیحنده متفق اولدقلری بتون رذائل وفضائحی اقتباس ایدییورز . ونک ایچوندر که غربجیلق پک حقلی اوله‌رق روح ملیده حقیقی بر نفرت اویاندیرییور ، تردیاتدن بشقه بر معنا افاده ایتمیور . بر ملت طوپسز ، تفنکسز وحتی فابریقه‌سز یاشار . فقط اخلاقسز ، اصلا ... عزم وایمان وصافیت وجدان ایله استحصال ایدیلن ظفر ملی بو متعارفه‌نک اک جلی بر نمونه‌سیدر . غرب حرثنه تفوقنی آثاریله عصرلرک تاریخیله مکرراً اثبات ایدن مدنیت اسلامیه‌نک ، اسلامیت اجتماعیاتنک ، دساتیر اخلاقیهٔ ملیه‌نک اک بسیط بر قاعده‌سی بیله ـ ارباب اذعان وانصاف نظرنده ـ بیکلرجه رذائل وفضائحه فدا ایدیله‌من .

بو قاریده عرض ایتمشدک که : غربجیلق تلقیاتی هر کسک سجیه ، اخلاق وقابلیتنه کوره تنوع ایدییور . دین ایله ، اخلاق ایله بر علاقه‌سی اولمیانلر ایچون مدنیت غربیه سوس ، قادین ، ذوق وثروتدن بشقه برشی دکلدر . چونکه بونلر نظرنده عنعنات ، هیئت اجتماعیه ، تعاضد اجتماعی مفهوملری ؛ کهنه ، سقیم بر منطقک خورتلاقلرندن مرکبدر . ایشته بزم ایچون اک بیوک تهلکه ، اک قورقنج فلاکت ، هنوز بنیهٔ ملیه‌نک آفتدن مصون قالان اعضای اساسیه‌سنه بو تردیاتک سرایتیدر .

حیات تحصیلیه‌دن باشلایه‌رق معاشرت ساحه‌لرینه ، عائله حریمنه قدر سریان ایدن تردیاته قارشی اجتماعیاتمزی تصفیه ومدافعه ایتمک بتون افراد ملته توجه ایدن بر وظیفه‌در . بناءً علیه بر ملت حالده شرف واستقلال ایله یاشایه بیلمک ایچون ضروری اولان بو مجادله‌نک اساسلرینی ـ منورلرمزک ، علم وعرفان صاحبی محترم ذواتک ، علمامزک ، حقیقی تجدد پرورلرمزک تشریح مسئله‌یه همت بیورملری رجاسیله ـ وسعمز نسبتنده توفیق باری‌یه استناداً تثبیته چالیشه‌جغز .

۱ . ـ غربه عائد علوم وفنون مثبته‌یی ، اقتصادیاتی ، صنائعی ، تجارت اصوللرینی ، ماکنه‌جیلکک اک صوک ترقیاتی ، اصول تجارتی هر حالده اقتباس وتعلم ایتملیدر .

۲ . ـ مادیات وعلوم مثبته ساحه‌سی خارجنده قالان ، اجتماعی ، اخلاقی ، انفسی تمایلات واساسانده غرب تقلیدجیلکی ازاله اولونمالیدر .

۳ . ـ عنعنات دینیه وملیه‌یی احیایه چالیشملی ، نشریات ، قونفرانسلر ، موعظه‌لر ، اجتماعی جمعیتلرله خلق متمادیاً بونک لزومنه اقناع ایدلملیدر .

٤ . ـ درجات تحصیلیه‌ده تربیهٔ دینیه وملیه اس الاساس اوله‌رق قبول اولونمالی . اصول تربیه‌ده ، کتابلرک انتخابنده ، طرز تلقیناتده دائما بو اساس تعقیب اولنملیدر .

٥ . ـ شعائر اسلامیه‌یه قارشی مبالاتسزلق ، حسیات دینیه وملیه‌یه تجاوز ، قمار ، عشرت ، وبالخاصه فحش قطعی قانونلر تنظیمیله منع وبو کیفیت صداقتله تطبیق ایدلملیدر .

٦ . ـ خدمت دولتده بولونوبده قمار اوینادیغی ، مسکرات استعمال ایلدیکی ، کندیسنک تربیهٔ دینیه وملیه‌یه مخالفتی اکلاشیلانلرک ملت اوزرنده‌کی ولایتی رفع اولونملیدر .

۷ . ـ عصرلردنبری اهمال اولنان محله جماعت اسلامیه تشکیلاتی اک متین وتکافل اجتماعی‌یی تأمین ایده‌جک ومراقبهٔ اخلاقی‌یی تأمینه مدار اوله‌جق بر شکلده تأسیس اولونمالیدر .

ایشته اصطفای اجتماعیمزک خطوط ابتدائیه‌سی قناعت عاجزانه‌مزه کوره بونلردن عبارتدر . انشاالله اصحاب فضلک ، ارباب حل وعقدک همتیله عن قریب توسیع وتطبیقده میسر اولور . **حسن حکمت**

اجتماعی ارتجاع

استانبولک بعض محیطلرنده اسلامیتده اولکی حیات اجتماعیه‌یه رجوع حرکتلری

(ایلری) غزته‌سی « قادینلر خلق فرقه‌سی » مناسبتیله یازدیغی بر مقاله‌ده استانبول قادینلق عالمنده‌کی تردیاتی بر وجه آتی تصویر ایدییور :

« مع التأسف بعض محیطلرده خلق وسجیه اعتباریله بویوک بر سقوط وتردی مشاهده اولونیور ... ازدواجلر آزالیور ، طلاق چوغالیور ، امتزاج کرکی کبی دکل . فحش ، خفیفلک زیاده . اوروپا مدنیت نساثیه‌سنک اک فنا جهتلری بویوک بر سارعتله حاریل حاریل قوپیه ایدیلمکده . یکی قادین وقیزلریمزک بر چوغی مع التشکر ملیت وحمیت وادیسنده ارککلرک غبطه‌سنی موجب اوله‌جق آثار انتباه کوستریورلرسه‌ده ، مع التأسف بر خیلیسی‌ده قوزموپولیتلکه یوز طوتمش . عنعنه‌یه تماملیه منافی بر حادثهٔ کریهه‌یه شاهد اولیورز : اشغالدن بالاستفاده مسلمان قیزلرک اهتدا بیله ایتمه‌ین غیر مسلملرله ازدواجی . مسلمان (طرونوز) لر چوغالمش . خلاصه آخر زمان انموذجلری ، تاجرهٔ فاجر تمثاللری بر آز فضله ... »

سبیل الرشاد

(ایلری) غزته‌سنک بو تشریحاتی حقیقةً طوغرودر . کچن کون احبای کرامدن بر ذات‌ده بزه شو حادثه‌یی نقل ایتدی :

ـ بر کون اوده مطالعه اوطه‌مده اوطوریوردم ، مسلکمه تعلق ایدن یکی فرانسزجه اثرلری مطالعه ایدییوردم . رفیقه‌م کلدی ، « سزی بر خانم کورمک ایسته‌یور » دیدی .

ـ کیم ایمش او خانم ؟

ـ بیلمیورم ، کویه یکی نقل ایتمشلر . یکی بارسده قالمش . یاننده بر ده قیزی وار .

ـ سز کوروشکز ! بنله نه کوروشه‌جک ؟

ـ بر مشکلی وارمش‌ده دانیشمق اوزره کلمشلر .

کیمسه‌سز اولملری حسیله بر ضیقیلتی‌یه معروض قالملرینه احتمال ویردم . مادامکه اصرار ایدییورلر ، کلسونلر . دیدم .

شرعيه وكالتنك بو مسئله‌لرله لايق وجهله علاقه‌دار اولمسى ايجاب ايدر . بورايه بر مثل مى كونده‌جكدر ، يوقسه استانبول مفتيسنى بو ايشلرله علاقه‌دار اولمه‌يمى دعوت ايده‌جكدر ، نه يابه‌جقسه يابه‌رق احكام وآداب عموميهٔ اسلاميه‌يى محافظه اسبابنه توسل ايتمسى اقتضا ايدر .

اوچ سنه‌دن برى حاكميت اسلاميه‌دن دور قالان بو كوزل مدينهٔ اسلام بر طاقم حيثيتسز ارباب فضاحت يوزندن يار واغيار نظرنده اك خجيل درگه‌يه دوشمش بولونيور . ذوق وكيفنه ، هوسات بهيميه‌سنه مجلوب اولان بر طاقم ارباب سفاهتك باشى بوش حركتلرى هيئت اجتماعيه‌نك حقوق عموميه‌سنه تجاوزدن باشقه برشى دكلدر . الحاصل عاقبتى پك مهلك كورونن بوفوضاى اجتماعى واخلاقى‌يه قارشى لازم كلن قطعى تدبيرلرى اتخاذ ايتمك زمانى كلمش ، حتى كچمشدر بيله . والسلام على من اتبع الهدى .

بويوك بر تجاوز

قرآنده منفعت تأمينه قالقيشانه جرأتكار بر خرستيانه

اخيراً آغيزدن آغزه دولاشان بر خبر زده ايشيتدى : سوريه‌لى بر خريستيان قرآن عظيم الشانى ترجمه وبر اسلام كتبخانه‌سى‌ده بونك طبعنى درعهده ايتمش !

بو خبرى طونجه مسئله‌يى تحقيقه حصر غيرت ايدك . بالنتيجه آغيزلرده دولاشان بو خبرك حرفى حرفنه واقع اولديغنه كمال تأثرله مطلع اولدق .

تأثرمزك يگانه سببى آره‌مزده بونجه علماى اسلام ، بونجه مدقق ومتفكرين اسلاميه طوروركن كتابمزى بر خريستيانك ترجمه‌يه تصدى ايتمه‌سى دكلدر . چونكه بر خريستيانك‌ده قرآنى ترجمه ايده‌جك قدر اهليت وصلاحيت صاحبى اولماسى غير مستبعددر . نيجه خريستيانلر واركه قرآنى مختلف غرب لسانلرينه ترجمه ايتمشلر واورته‌يه قصورلى ، بر طاقم مقاصد تعصبكارانه‌يه خادم تحريفاتى حاوى اولمقله برابر ينه بر أثر قويمغه موفق اولمشلردر . فقط قرآنى غرب لسانلرينه ترجمه ايدنلردن هيچ برى كوستريله‌مزكه بو ايشده اختصاصى اولماسين وبو تشبث عظيمى باشه چيقاره‌بيلمك ايچون استناد ايده‌جك علمى بضاعه‌سى ، كووه‌نه‌بيله‌جك ادبى قدرتى مسلم بولونماسين . غرب لسانلرنده‌كى ترجمه‌لر بر بر متن سماويسندن انحراف وتبليغ معانيده‌كى كفايتسزلك كبى نقايصله مالامال اولمقله برابر هيچ اولمازسه مترجمك قدرت ادبيه‌سى حقنده قارئلرى اصلا شبهه‌يه دوشورميه‌جك درجه‌ده اديبانه‌در .

قرآن كريمك بوتون غرب لسانلرنده‌كى ترجمه‌سى ، ديديكمز كبى ، قصورلى ، خطالى ، محرف اولمقله برابر بو شرائط ابتدائيه‌يى حائزدر . حالبوكه مع الاسف كتابمزى توركجه‌يه ترجمه‌يه قالقيشان بو خريستيان ، درميان ايتديكمز بو شرائطك هيچ برينى حائز دكلدر . بو آدمى عربلق عالمنده لسانه واقف اولانلر ميانده ذكر ايتمك دكل ، خاطرلامق بيله كيمسه‌نك عقلندن كچمز . بو آدمك بيلديكى وآكلاديغى عربجه لسان عوام ، ياخود لسان عوامدن پك آز فرقلى اولان (جورجى زيدان) لسانيدر . (جورجى زيدان) كه عرب محررلرى آره‌سنده عربجه‌يى خير بالا مقله ، يازديغى بر صحيفه‌ده هيچ اولمازسه يكرمى كره لسان خطاسنه دوشمكله ، أثرلرنده خريستيان ميسيونرلكنه خدمت ايتمكله معروفدر . قرآنى ترجمه‌يه قالقيشان بو آدم اولسه اولسه بو سويه‌ده‌كى اثرلرى ترجمه ايده‌بيلير . توركجه‌يه وقوفنه كلنجه بو مترجم أفندى هيچ بر وقت تورك لسانك حاكملرى آره‌سنده دكل ، خدمتكارلرى آره‌سنده بيله اخذ موقع ايده‌مه‌مشدر . هله علوم اسلاميه‌ده هيچ بهره‌سى يوقدر . بو سويه‌ده بر آدمك قرآن عظيم الشان كبى معجز بر كلام الهى‌يى ترجمه‌يه قالقيشماسى نه بويوك بر جرأتدر ! بويله بر جرأتك سائقى حرص منفعتدن باشقه نه اوله‌بيلير ؟ بوكون كنجلرمزك طويدقلرى پك صميمى بر احتياجدن بالاستفاده بر فكر تجارتله اورته‌يه قرآنك ، بر معكس صادق يرينه ، ممسوخ بر ترجمه‌سنى قويمق ايسته‌ين بو آدم اوچ بش غروش قازانمق ايچون جبين معصوم قرآنى لكه‌لمك ايسته‌يور . بو نه عيب شيدر ! دنيانك هر طرفنده اك عادى ايشلرده بيله اهليت وصلاحت آرانيرده بزم مملكتمزده اك عاجز كيمسه‌لر اك معظم ، اك يوكسك ايشلره ال اوزاتمغه قالقيشيرلر .

بز بو حكملرمزى هو بنى قارئلرمزه تقديم ايتديكمز آدمك ترجمه‌سنى كورمه‌دن ويرمه‌يورز . خاير ، قرآنك ترجمه‌سى نامى ويريلن او أثرى كوردك واوقودق . آمان ياربى ! بو نه ركيك ، نه جتره‌فيل ، نه بوزوق بر لسان . ونه قدر يابانجى ، نه خطالى بر ترجمه . اصليله هيچ مناسبتى اولمايان بو ترجمه‌يى عجبا هانكى جسارتله بو آدم اورته‌يه چيقاره‌جق ؟ قرآنه ايمان ايتمه‌ين ، قرآنك آياتندن وجده كلمه‌ين ، الحاصل قرآن كريمى روحنده طويمايان بر آدم ناصل اولورده او لسان لاهوتى‌يى باشقه‌لرينه طويوره‌بيلير ؟ انسان كندى اينانماديغى آيات ايمانى هانكى بر قوتله تلقين ايده‌بيلير ؟ بيك اوچيوز شو قدر سنه‌دنبرى اسلام عالمنك قلبى قرآن كريمك فيضيله سيراب اولمشدر . بيك اوچ يوز شو قدر سنه‌دن برى اسلام عالمنك دماغى قرآن كريمى تأمله وقف فكر ايتمشدر . ناصل اولورده بو اون درت عصرك بر دقيقه‌سنى ياشامايان ، بو اون درت عصرك بر ميراث علمى وفكريسندن بر ذره‌سنى دماغنده طاشيمايان بر آدم بزه ، بز توركلره قرآنك ترجمه‌سنى تقديمه كندنده صلاحيت كوره‌بيلير ؟

فقط ينه تحقيقاتمزدن آكلادق كه بو آدم ، محضا بو اثرينه رواج

ويرمك ، خسيس قازانجى تأمين ايتمك ايچون آرينك طبعنه باشلانديغى زمان دين اسلامى قبول ايده جك وبونى ده اعلان ايليه جكمش !

بو آدمك دين اسلامه ميل ومحبتى اولسه يدى بونى آرينك ميدانه چيقمه سنه قدر تعليقه نه لزوم واردى ؟ بو آدمك مسلمانلغه اعتقادى اولسه يدى اول بأول « ولاتقف ماليس لك به علم .. » آيت كريمه سنه توفيق حركت ايتمه يى اوكرنمه سى لازم كليردى . فقط مسلمانلغنى آرينك طبعنه باشلانديغى زمانه تأجيل ايدن بو آدمك مقصدى اوقدر آشكاركه . .

بز بو تحقيقاتمزى يالكز كتابمزه قارشى قورولان بر بوصودن افكار عموميه مزى وبويوك ملت مجلسمزى خبردار ايتمك ايچون يازيورز . قرآن عظيم الشان بو ملتك أعظم مقدساتيدر . بويوك ملت مجلسمزك اك مهم وظائفندن برى بو كتاب جليلى هر تجاوزدن صيانتدر . كتاب مبينمزك ترجمه سنه قرار ويرمك ، ترجمه وتفسير ايتديرمك ، بونلرى تدقيق ايتمك آنجق اولياى امورك دقيق نظارتى آلتنده ياپيلاجق بر ايشدر . يوقسه هر راست كلن آدم بو ملتك كتابنه دست تعديسنى اوزاناماز . بناءً عليه شرعيه وكالت جليله سنك مسئله يى كمال اهميتله نظر دقته آلماسى ايجاب ايدر . وظائفى اربابنه توديع ايتمك دخى قرآن ايله ثابت بر فريضه در . بناءً عليه بو قدر معظم بر وظيفه نك اربابى كيملر ايسه وكالت مشار اليهاجه اونلر بر آره يه طوپلانه رق نه يولده بر ترجمه ، ياخود تفسير وجوده كتيريلمك مناسب ايسه اوكا كوره ايجابى اجرا اولونماليدر .

يوقسه بويله كتاب الله ايله خسيس منفعتنى تأمين قيغوسنه دوشن بر خريستيانك سلمه لسلام ترجمه يه قالقيشماسى ، أفكار عموميهٔ سلاميه يى آلداتمق ايچون ده آرينك طبعنه باشلانديغى زمان مسلمان اولاجغنى سويله مك كبى كولونج شيلرله اورته يه چيقماسى و وايشده كنديسنه مظاهرت ايده جك بر اسلام كتبخانه سى بولماسى مسلمانلق ايچون فجيع بر مصيبتدر . بارى ترجمه بر قيمتى حائز اولسه يدى بر درجه يه قدر معذور كوروله بيليردى . حال بوكه قطعياً اويله دكل . هر سطرى خطا ايله طولو اولان بو ترجمه بر طرفدن مادى بر قازانجى استهداف ايتديكى كبى ، بوتون شبابمز ايچون غير مكشوف بر خزينه هدى ، بر منبع فيض وعنايت اولان كتابمز حقنده فنا بر فكر ويرمك وكنجلرمزى قرآن كريمدن صوغوتمق ، اوز قلاشدرمق كبى هر كسك فرقه وارهماياجغى بر مقصد صليبى يى احتوا ايتمسى ده جاى دقتدر .

بناءً عليه بر طرفدن اولياى امورك نظر دقتنى بو سوء قصده جلب ايدييوركن ديكر طرفدن شرعيه وكالتنك بو احتياجى نظر دقته اله رق فعاليته باشلاماسى لازم كلديكنى ده خاطرلاتمه يى اك متحتم وظيفه تلقى ايدرز . چونكه بوكون درلو درلو ضلالتلره صاپمقدن متولد بر اضطراب فكرى بوتون دماغلرى صيقمقده ، بر مشعلهٔ هدايتك رهبرلكنه صميمى ومبرم بر احتياج حس اولونمقده در . اولياى امور وارباب صلاحيت بو اضطراب فكرى يى ، بو احتياج مبرمى نظر دقته آلمالرسه بويله بر طاقم اهاليتمزلر ، يالكز مقاصد صليبيه لرى ترويج ايتمك ايسته ين بر طاقم كيسه لر مضطرب فكرلرى بوس بوتون مأيوس ايده جك حركتلرده بولونورلركه بونك نتائجى پك وخيمدر .

شبابمزه قرآن كريمى تفهيم ايچون لسان قرآنى اوكرنمه لرينى توصيه ايتمك كافى دكلدر . قرآن كريمى اكلايه حق درجه ده عربجه يى اوكرنمك اوزون سنه لره مفتقردر . هر كسك تحصيلى بوكا حصر ايتمه سنه امكان يوقدر . بناءً عليه قرآنى اكلامه يى تسهيل ، قرآندن استفاده واستفاضه يى تعميم وبو صورتله قرآنه قارشى حس اولونان رابطه يى تقويه زمانى كلمشدر .

بو معظم ايشى آنجق بر هيئت عاليهٔ علميه ياپه بيله جكندن اك صلاحيتدار مقام اولان شرعيه وكالت جليله سنك بو معظم ايشه نظر دقتنى جلب ايدر ولايق اولديغى اهتمام ايله بو مسئله يى قارشيلامه سنى تمنى ايلرز .

حرمين شريفين

كچن هفته كى نسخه مزده (شريف حسين) ك انكلتره ايله عقد ايتمك اوزره بولونديغى معاهده حقنده معلومات ويرمش وبو معاهده نك نه صورتله تلقى اولونديغنى كوسترمك ايچون مصر مطبوعات اسلاميه سنك مطالعاتنى علاوه ايلمشدك . اراضىٔ مقدسهٔ اسلاميه يى انكليز حمايه سنه وضع ايتمك ، عراق ، فلسطين وماوراى شريعه ده انكليز مانداسنى تصديق ايتمك كبى شرائطى احتوا ايدن بو مشئوم معاهده نك اسلام عالمنده غليان آميز تظاهراته سببيت ويرديكنى كوريورز . مسلمانلر بوتون اسلام عالمنك مال مشتركى اولان حجاز قطعهٔ مباركه سنى صيانت ايچون شريف حسينك وعقد ايتمك ايسته ديكى معاهده نك عليهنده پروتستولرده بولونمقده در . مصر اكابر علماسندن استاد محترم شيخ محمد ماضى ابو العزائم افندى حضرتلرى الاخبار رفيقمزده فريضهٔ حج ايله حرمين شريفينك اهميتى حقنده شايان دقت بر مقاله يازمشدر . مشار اليه فوق العاده نفوذى حائز واهالى نزدنده زياده سيله محترم اكابر علمادندر . بو مهم مقاله يى مصرلى رفيقمزدن نقل ايديورز :

« فريضهٔ حج ، جناب حقك آنكله مسلمانلغى اكمال ايتديكى فريضه در . جناب حق حج اكبر كوننده عليه الصلاة والسلام افندمزه شو آيت كريمه يى انزال بيورمشدى : « اليوم اكملت لكم دينكم واتممت عليكم نعمتى ورضيت لكم الاسلام ديناً » فريضهٔ حجى ايفايه مقتدر اولديغى حالده اونى ايفا ايتمه سنك كافر اولمه سندن قورقولور . فريضهٔ حجى ايفايه مقتدر اولديغى حالده بو فريضه يى ايفا ايتمه دن ارتحال ايدنك جنازه نمازينى قيلمه يى بعض علما مكروه كورمكده درلر . چونكه جناب حق استطاعت صاحبى اولانلرك حجى ايفا ايتمه لرينى فرض قيلمشدر .

حج ، روحانى ، جسمانى ، مالى بر عبادتدر . حجدن باشقه هيچ بر فريضه بوتون بو حقائقى جامع دكلدر . حجك شو مزيتى يتيشيركه انسان بو فريضه يى ايفا ايچون عائله سنى ، وطنى ، ثروتى ، ايشنى ترك

ایدر. برکیمسه پاره حرصیله، حیات اندیشه‌سیله، استراحت قیغوسیله، فریضهٔ حجی ایفا ایتمزسه کندینی غضب الٓهی یه معروض ایده‌جکی کبی شفاعت نبویه‌دن‌ده محروم اولور. فریضهٔ حجك ارکان و آدابی و حکمی حقنده مفصل معلومات آلمق ایسته‌ینلر (هدایة السالك فی المناسك) نامنده‌کی رساله‌مزه مراجعت ایده‌بیلیرلر.

حرمین شریفین، مکه و مدینه‌در. جناب حق (مکهٔ مکرمه) نك شرفنی، اوراده اقامت ایدنلرك تحلی ایده‌جکلری اخلاقی قرآن کریمده بیان بیورمش، اوراسنی «أمین برحرم» یاپمش، اوراده الحاد ایله ظلمده بولونمق ایسته‌ینلری اهل جهنمدن عد ایتمشدر.

مکهٔ مکرمه، نماز قیلانلرك قبله‌سی اولدیغی کبی صفا و مروه‌یی، مشعر حرامی، عرفه‌یی و زمزمی احتوا ایتمکده‌در. رسالتپناه افندمز جزیرة العربی ثنا ایده‌رك اوراده ایکی دینك بولونماسنی حرمین شریفینه تعظیماً امر بیورمشدر. جناب حق حرمین شریفینده مقیم اولانلرك رزقنی هیچ بکله‌مدکلری یرلردن کونده‌ره‌جکنی و اونلری بلادن صیانت ایده‌جکنی تبشیر ایتمشدر. بناءً علیه حرم شریفده مقیم اولانلر جناب حقه قارشی اعتمادسزلق کوسترر، جناب حقك وعدلرینه اینانمازلرسه حرم شریفك داخلنده اقامت ایتسه‌لرده اوراده مقیم عد اولونمازلر. طاهر بر یر، ملوث اولانلری تمیزله‌مز. نیته‌کیم ملوث بر یر طاهر اولانلری تلویث ایتمز. حرم شریفده مقیم اولانلر شریعته مخالفت ایدرلرسه اوراده مقیم اولملری اونلری لوثدن قورتارامز.

بزه شریف مکه‌نك مسلمانلره قارشی قیام ایتدیکنی، مسلمانلرله حرب ایدن غیرمسلملرله اتحاد ایلدیکنی ایشیتمش؛ فقط، نسبنه، یاشنه قارشی حسن ظن بسله‌دیکمزدن قرآن کریمك تعلیمنه اتباعاً «الامتحرفا لقتال، او متحیزا الی فئة» آیتنی نظر دقته آله‌رق مومی‌الیهك یاپدیغنی تأویل ایتمشدك. شریف (حسین). اتباعندن برینك وداعتیله بر وصیتنامه کوندره‌رك جناب حقك بیت‌الٓهیسنك معموریتنی و آل بیق عنایته مستغرق ایده‌جکنی وعد بیوردیغنی کندیسنه خاطرلاتدق، ائمهٔ هدایه اتباع ایله، حرمین شریفینك غیرمسلم بر نفوذ آلتنه کیرمه‌مسنی تأمین ایله روح نبی‌یی شاد ایتمه‌سنی رجا ایتدك. هر لحظه جناب حقك حرمین شریفینی وقایه ایتمه‌سی ایچون تضرع ایلدك.

مع‌مافیه بز شریف حسینه قارشی حسن ظنمزی انکلیزلر طرفندن قرال اوله‌رق تتویج ایدیلنجه‌یه قدر محافظه ایتدك. شریف حسین کندی نفسنی خوشنود ایتمك ایچون جناب حقی اغضاب ایتدی. کاشکه حسین ملك اولمقله اکتفا ایتسه‌یدی‌ده مسلمانلری طوپلایه‌رق اجنبیلرك حمایه‌سی و بایراغی آلتنده خلیفهٔ مسلمین ایله حرب ایتمه‌سه‌یدی؛ بر مسلمانی بر مسلمانه قارشی ظلماً سل سیف ایتدیرمه‌سه‌یدی؛ أوت، کاشکه شریف حسین کندی قلیجیله و اوغللرینك قلیجیله مسلمانلرك اوچنجی حرمی اولان بیت‌مقدسك باشنه او فلاکتلری کتیرمه‌سه‌یدی؛ سوریه، فلسطین، عراق و حجازی اجنبی دولتلرك مستملکانی صیره‌سنه صوقمایه‌یدی!... فقط شریف حسین اسلام اوغورنده، سنن نبویه‌نك احیاسی اوغورنده، خلافت اسلامیه‌نك تأییدی اوغورنده دوکولمه‌سی لازم کلن قانلری هدر ایتمکله اکتفا ایتمه‌یه‌رك بوتون یریوزنده‌کی مسلمانلرك باشنه اویله بر بلا کتیرمك ایسته‌دی‌که آنجق بوتون یریوزنده‌کی مسلمانلر برلشیرسه اوندن قورتولمغه موفق اولورلر. شریف حسین کعبهٔ مکرمه‌یی، روضهٔ مطهره‌یی، قدس شریفی ید اعدایه دوشورمك ایسته‌یور. بو مدهش فلاکته قارشی هر مسلمانك قیام ایتمه‌سی بر فرض کفایه‌در.

شریف حسین انکلیزلرك حمایه‌سنی تأمین ایتمك ایچون اونلرله معاهده عقد ایدییور. اونوتیورکه اراضیٔ مقدسهٔ اسلامیه‌نك امن و اماننی تأمین ایتمه‌یی جناب حق تکفل ایتمشدر.

(الاخبار) غزته‌سنده شریف حسینك یاپدقلرینی ایضاح ایدن و بالخاصه مومی‌الیهك اخیراً عقد ایتمك ایسته‌دیکی معاهده‌نك هدفی حقنده وردیکی معلوماتی اوقودق. حسینك مقام خلافت اسلامیه‌یه طمع ایتدیکنه و بونك ایچون اجنبیلره مسلمان دیارینی پیشکش چکدیکنه کمال تأثرله مطلع اولدق. لاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم.

ای حجاز قرالی! یاشك یتمشی کچدی، هرکسه خاندان نبوته منسوب اولدیغنی سویلیورسك. عربلرك حامیسی، حرمین شریفینك خادمی اولدیغنی ادعا ایدییورسك. او حالده اجنبی حمایه‌سنی قبول ایتمك نه دیمکدر؟ باباسندن قالان میراثده قرداشك حقنی ایسته‌ینجه حدت ایدییورسك. اجنبیلره اراضیٔ مقدسه‌یی، جسد نبوی‌یی، و بیت الٓهی‌یی پیشکش چکدکله علیه‌الصلاة والسلام افندمزك غضبنه اوغرایه‌جغنی خاطرلامیورمیسك؟ اعدای اسلامه طرفدارلق ایدن، حرمین شریفینك حرمتنی هتك ایدن، هدایت کونشلرینك طلوع ایتدیکی آفاقی، هر مسلمانك جانیله قانیله مدافعه ایده‌جکی اراضیٔ مقدسه‌یی اسلام دشمنلرینه ویره‌نلردن علیه‌الصلاة والسلام افندیمزك تبری ایده‌جکنی دوشونمیورمیسك؟ اللهك انتقامنه اوغرامه‌دن تلافیٔ مافاته چالیش.

و سزای مسلمانلر! بیت خدانك، روضهٔ مطهره‌نك و حتی قدسك اجنبی الٔنه دوشمه‌سنه راضی اولورمیسکز؟ طبیعی اولمازسکز. او حالده جناب حقك جمله‌مزی مظهر هدایت ایتمسنی تضرع ایدرز. چونکه حلال نه میدانده، حرام‌ده میدانده‌در. شریف حسین طرفندن یاپیلان ایشك حرام اولدیغی تمامیله واضحدر. جناب حقك بو خصوصده حکمی ایسه هرکسك معلومیدر.

جناب حق جمله‌مزی عنایتنه مظهر و جمله‌مزی توبه‌یه موفق ایلسین. توبه ایده‌نك مظهر غفران اولماسی مأمولدر. حیات دنیویه‌یی هر شیئه ترجیح ایدوب اونکله قناعت ایده‌نك نزد الهیده هیچ برقیمتی یوقدر...

افغانستان

(قاهره) ده منتشر (الاخبار) رفيقمزك كابل مخابر مخصوصی افغانستان اهاليسی واحوالی حقنده يازديغی برمقاله‌ده معلومات آتيه‌يی ويريور:

« افغانستان ، مزاج وتمايلات ، لسان وعادات اعتباريله بربرندن فرقلی اولان اهالی‌يی جامعدر . افغانستانك مساحه‌سی فرانسه‌نك مساحه‌سنه قريب اولديغی حالده سكنه‌سنك مجموعی اون ميليوندن فضله اولماسه گرك . معمافيه شيمدی‌يه قدر رسمی ويا نيم رسمی بر ايستاتستيق ياپيلماديغندن افغانستانك نفوسنی تعيين ايتمك طوغرو دگلدر . بوخصوصده سويله‌نن هرسوز تخمين واجتهاده مستنددر .

افغانستان اهاليسی عرق ودين اعتباريله اوچ قسمه آيرمق ممكندر : مسلمانلر ، هندولر ، موسويلر .

لسان اعتباريله مسلمانلر اوچ زمره‌يه آيريلرلر :

۱ ــ افغان لسانيله ياخود (پوشتو) ايله قونوشانلر .

۲ ــ فارسی ايله قونوشانلر .

۳ ــ جغتايجه قونوشانلر .

افغان لسانيله قونوشانلر نسب اعتباريله ايكی قسمه آيريليرلر : ۱ ـ درانيلر ، ۲ ـ غلجائيلر .

برنجی قسم برچوق قبائلی احتوا ايدر : باركزائی ، فوفلزائی ، احكرزائی ، الكوزائی ، علی زائی ، نورزائی قبائلی كبی . افغانستان خاندن حكمداريسی باركزائی قبيله‌سنه منسوبدر .

ايكنجی قسم قبائل آتيه‌يی محتويدر : سليمان خيل ، علی خيل ، تركی ، نوخی ، هوتوكی ، اوزی ، ناصری ، خروتی .

بوندن باشقه (هند ـ افغان) حدودنده ياشايان قبائلده واردر : بونلر وزيری ، آفريدی ، مسعودی ، مهمند ، جدرانی قبائليدر .

بوقبائلك باشليجه صفت كاشفه‌سی معين يرلرده غزوه‌لر ياپمق ، يغمالرده بولونمقدر . برچوق دفعه‌لر پك اهميتسز سببلردن طولايی بو قبائل آره‌سنده مخاصمات تحدث ايدر وبناءً عليه يكديكريله محاربه ايدرلر . بز بوكبی مخاصمات ومنازعاتی تقبيح وبونلرك وخيم نتيجه‌لرينی تقدير ايتديگمز حالده افغانليلر بوندن ممنون اولورلر . حتی بونلری تشويق ايدرلر . بوممنونيت وتشويقك سببی بوكبی مجادلاتك افغان قبائلنك شجاعت موروثه‌سنی محافظه ايتمه‌سيدر .

قبائل زراعت ، تجارت ، يغماوغارت ايله تأمين معيشت ايلر .

شهرليلر ، بالخاصه مأمورين حكومت قواعداقتصاده ذره‌قدر رعايت ايتمزلر . افغان‌مأمورلريله مصرلی‌مأمورين اسراف‌خصوصنده‌متحددرلر . بوكارغماً پك آزاونفله برابرپك بويوك ثروتلری‌اولان‌بعض‌ذوات‌واردر .

فارسی ايله قونوشانلر مذهب نقطهٔ نظرندن ايكی‌قسمه آيريليرلر : سنيلر ، شيعيلر .

شيعيلر افغانستانده درت زمره‌يه منقسمدرلر : هزاره ، جندول ، مرادخانی ، افشار . (هزاره) زمره‌سی شيعيلرك اك بويوك كتله‌سنی تشكيل و طاغلرده اقامت ايدر . امير عبدالرحمن بونلری حكومته منقاد ايتمك ايچون پك بويوك زحمتلره دوچار اولمشدر . (افشار) زمره‌سی (نادر) خانك افغانستانی فتح ايتديگی زمان اونكله برلكده گلمشدر . (هزاره) كتله‌سندن باشقه شيعيلرك مقری (كابل) در .

شيعيلر عموميت اعتباريله سنيلر درجه‌سنده صاحب ثروت دگللرسه‌ده سنيلره نظراً مقتصددرلر . معمافيه بونلرده هندولر درجه‌سنده صنايع ايله اشتغال ايتمزلر . شيعيلرك سنيلر عليهنده برقاچ اختلال ياپدقلرينی افغانستان تاريخی قيد ايتمكده‌در . فقط امير امان‌الله خان حضرتلرينك همت عالی‌سايه‌سنده سنيلرله شيعيلر آره‌سنده جايگير اولان بوتون منافرتلر زائل اولمشدر .

شيعيلرك غرائب عاداتندن بری امام حسينك شهيد اولديغی گون ماتملر ياپوب يوزلرينی وورمالری ، البسه‌لرينی پارچه‌لاملری ، فريادوفغان ايتملريدر .

جغتايجه ايله قونوشانلر سنی توركلردر . بونلرك ساكن اولدقلری ولايته (تركستان افغانی) نامی اطلاق اولونور . (تركستان افغانی)نك اراضيسی فوق‌العاده منبت اولمقله اورانك اهاليسی زراعتله اشتغال ايدرلر . بوتركستانليلرك‌ده پك فنا برطاقم عادتلری واردركه ذوق سليم ايله قابل تأليف دگلدر .

هندولره گلنجه بونلر گرك عددلری و گرك فعاليتلری اعتباريله مهم برعنصردر . كنديلرينه مخصوص معبدلرده آيينلرينی اجرا ، عسكرلكه سلوك و برچوق وظائف ملكيه‌يی اشغال ايدرلر . همان‌همان بوتون مالی ايشلر بونلرك النده‌در . حقوق ووظائف اعتباريله مسلمانلر آره‌سنده هيچ بر فرق گوزه‌تمه‌مكده‌در . امان‌الله خان حضرتلرينك دورنده هندولر حقنده ملايم بر سياست تعقيب اولونديغندن بونلر چوق ترقی ايتمشلردر . امان‌الله خان هندولرك مكتبلرينه ومعابدينه تبرعاتده بولونمش ، بايراملرينه اشتراك ايتمش ، حتی گچن‌سنه اينكلرك كسيلمه‌سنی امرايدرك هندولرك حسيات دينيه‌سنه حرمت ايلمشدی . هندولر تجارتله اشتغال ايتدكلرندن صاحب ثروتدرلر . (كابل) ده كنديلرينه مخصوص برقسمده اقامت ايدرلر وكنديلرندن باشقه‌سی اوراده اقامت ايده‌مزلر . بونلر صاری وياقرمزی صاريقله گزرلر وقوللرينه برپيله‌زيك طاقارلر .

بردعوت وقوع بولماديغی حالده دين اسلام هندولر آره‌سنده انتشار ايتمكده‌در . اساساً دعوت دينيه‌يی امير حاضر منع ايتديگندن و دعوت دينيه‌ده بولوناجق اولانلره شدتلی برجزا ويرلديگندن دينی بردعوتده بولونمغه امكان يوقدر . كذلك برزمره‌نك اعتقادات وعاداتنه طعن وقدحده بولونمق‌ده ممنوعدر . طبيعی بونك سببی داخلی مجادلات ومنازعاته خاتمه چكمكدر .

امير حبيب‌الله خانك دورنده هندولردن دين اسلامی قبول ايدنلره احسانلر ويريلير ، كنديسيله چوجقلرينه معاشلر باغلانيردی . امير حاضر ، اقتصاده رعايت ايچون ، بو عادتی قالديرمشدر .

موسويلره گلنجه بونلر براقليت قليله تشكيل ايدرلر . عددلری ايكی بيكی گچمز . مقر اقامتلری (هرات) شهريدر . زراعت وتجارتله اشتغال ايدرلر . مملكتده هيچ بروجهله حائز اهميت دگللردر . »

كابل ۲۵ نيسان

شهزاده باشی : اوقاف اسلاميه مطبعه‌سی

آدرس تبدیلنه آیریجه
٥ غروش کوندرلمیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولسی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولونور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولونور

سبیل الرشاد

١٣٣٠

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه لکی (٢٧٥) آلتی آیلغی
(١٥٠) خارج ایچون سنه لکی
٣٢٥ غروشدر .

نسخه سی ٥ غروشدر .
ایکی نسخه بر آراده
(١٠) غروشدر
سنه لکی ٥٢ نسخه در

اداره خانه : بابعالی جاده سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولونور . درج ایدلمین
یازیلر اعاده اولنماز

واللّه یهدی من یشاء الی صراط مستقیم | باش محرر محمد عاکف | صاحب و مدیر اشرف ادیب | اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٥٤٤-٥٤٥ | ٢٧ ذی القعده ١٣٤١ * پنجشنبه * ١٢ تموز ١٣٣٩ | جلد ٢١

آنغلیقان کلیساسنه جواب

تدقیقات و تألیفات اسلامیه رئیس عالیسی شیخ عبدالعزیز جاویش افندی حضرتلری طرفندن تألیف بویورولوب شرعیه وکالت جلیله سی طرفندن آنغلیقان کلیساسنه رسماً کوندریلمك اوزره آنقره ده طبع اولونمقده اولان جوابك مقدمه سیدر : [*]

٢

عربلره کانجه اسکیدن بری منقاد اولدقلری داخلی ، خارجی بر طاقم عوامل و مؤثرات بونلرك دین و اخلاق اعتباریله مختلف قبیله لره آیریلمالرینی وافکار ، عادات ، سیاست جهتلرندن ده متخالف اولملرینی ایجاب ایتمشدی .

عربلر ایرانلیلره ، رومالیلره ، یهودیلره ، آثوریلره ، بابلیلره ، یهودیلره ، صابئیلره و او زمان موجود اولان نصرانی فرقه لره مجاور بولونیورلردی . صوکره ، سنه نك آیلرنده عمومی پنایرلر قورولمه یه باشلادی که جزیره نك هر طرفندن ، یاقین ، اوزاق بو پنایرلرك هپسنه آقین آقین خلق کلیردی . ایشته بحرینده کی هجر ، مشقر ، شحر ویمنده کی عمان ، صنعا ، صکره حضرموت ، ذی الحجاز ایله مکه قربنده کی مجنه ، کذلك نخله ایله طائف آره سنده کی عکاظ بونلردندر .

عربلر قومشولری بولونان اقوام ایله اختلاطده اولدقلری کبی هر طرفدن پنایرلرینه کلن مختلف امتلرله دائماً مناسبتده ایدیلر . بناءً علیه بوتون بو اقوامك عقائدی ، ادیانی ، اخلاقی ، عاداتی ، خرافه لری ، کهانتلری ، موسملری ، بایراملری ، حاصلی نقیصه لری ، هنرلری کندیلرینه کچمشدی .

یهودیلر زمان زمان معروض اولدقلری اشکنجه لرله مظالم یوزندن جزیرة العربه هجرت ایتمشلردی . اونك ایچون حمیر ، کنانه ، بنو الحرث بن کعب ، کنده وسائر قبائلده یهودیلك کورولور . صوکره لری ظهور ایدن نصرانیت بلاد عربه صوقوله رق ربیعه ، غسان ایله قضاعه و نجرانك بعض قسملرینه کیردی . مجوسیلك ایرانیلرله قومشو بولونان تمیم قبیله سنه یاییلدی . دها صوکره بت پرستلکك هر درلوسی عربلرك ایچنده شایع اولدی .

حاصلی اسلامك ظهورندن اول جزیرة العربده صابئیلر ، بت پرستلر ، ثانویه لر ، مجوسیلر ، یهودیلر ، نصرانیلرله کونشه ، آیه ، ملکلره ، روحلره ، حیوانانه ، نباتاته ، جماداته طاپانلر بولونیوردی .

توحیده کلنجه بو عقیده قس بن ساعده ایله زهیر بن سلمی کبی پك محدود برقاچ کیشی یه انحصار ایدییوردی . بو حزب قلیلك ماعداسنده کورولن عقیدهٔ توحید ، بت پرستلك ایله صابئیلك شائبه لرندن آزاده قاله مایوردی : بونلر صنملره ، هیکللره ، بتلره ، ملکلره طاپیور وبو عبادتك اللهه وسیلهٔ تقرب اوله جغنه اینانیورلردی .

دیکر طرفدن ، دیار عرب حریت فکر دیاری ایدی . اونك

[*] استاد محترم ازمیرلی حقی بك افندینك اثر فاضلانه لری ده بونکله برابر کوندریله جکدر .

ایچون باشقه مملکتلرده تضییق گورنلرك یگانه التجاگاهی کسیلمشدی. بوملتجیلرك بر قسمی سیاسی اسبابدن طولایی گلیوردی : یهودیلر بو زمره‌دندر . دیگر قسمی‌ده دینی عواملك تأثیریله هجرت ایدییوردی: مارسیونی مذهبنه سالك اوله‌رق روم وروما کلیسالرینه مخالفتده بولونان بعض نصرانی طائفه‌لر کبی . مارسیونیلر لوقا انجیلی ایله سن پولك اصحاحندن بر قسمی استثنا ایدلدیکی حالده انجیللرك حضرت عیسایه اسنادی طوغری اولمدیغنه قائلدیلر . کذلك او تاریخی کیجه‌ده جناب مسیحك صلب اولوندیغنی انکار وبرینه باشقه‌سنك آصیلدیغنی قبول خصوصنده مارسیونیلره اتباع ایدن لوائیتیلرده بوملتجیلردندی .

عربلرده هیکللرله صنملر گیتدکجه چوغالدی . بونلر ایچون خادملر ، کاهنلر تعیین ایدلدی ، برچوق‌ده معبدلر وجوده گتیرلدی. معمافیه بوتون دیار عرب ایچنده مکه‌دن باشقه‌سی عمومك بردن مظهر احترامی اوله‌مامشدی . چونکه عربلر دینلرینك ، عادتلرینك اختلافی وفکرلرینك ، عقیده‌لرینك تنوعی ایله برابر هر سنه جزیره‌نك درت طرفندن حج ایچون مکه‌یه گلیرلر ، اوراده‌کی مختلف الهه‌لره قربانلر کسرلر ومعتاد اولان مناسك و عباداتی ادا ایدرلردی . ایشته ابراهیم علیه‌السلام کعبه‌یی قوره‌رق اوغلی اسماعیل علیه‌السلامك اوراده یرلشدیکی کوندن بری مکه بو حالده ایدی . بوندن باشقه یهودیلرله صابئیلرده کعبه‌یه تعظیم ایدرك قربانلر کسرلردی .

صوکره ، ایچنده ، یاخود چوره‌سنده کعبه‌لر ، حجر اسودلر وعزی ، مناة ، لات [1] کبی بوتون عربك تعظیم ایتدیکی هیکللر ، صنملر بولونمق اعتباریله مکه بلاد عربك اك مقدسی اولدیغی کبی حوارنده بویوك بویوك پنارلر قورولدیغی ایچون‌ده اقتصادی قیمتی پك عظمتلی ایدی . هر طرفدن مال آلمق ، یاخود تجارت قصدیله انسانلر بورایه قوشار گلیردی . پنارلر طاغیلنجه یه قدر خلق مناسك وعبادات ایله ، صوکره ، بو پنارلری تعقیب ایدن ایام مجده نه کبی ایشلر معتاد ایسه اونکله مشغول اولورلردی .

بو پنارلر یوزندن مکه‌یه ناصیل بر طرفدن آقین آقین سیرجیلر ، فوج فوج آلیجیلر ، صاتیجیلر ؛ کومه کومه عابدلر ، راهبلر ؛ بولوك بولوك شاعرلر ، خطیبلر ؛ ییغین ییغین دعواجیلر ، حکملر گلیرسه ؛ دیگر طرفدن‌ده ــ زمانمزك تجارت و صنایع سرگیلرنده اولدیغی کبی ــ صاییسز زانیلر ، حسابسز فاحشه‌لر ، حدسز عیاشلر ، پایانسز قوماربازلر طوپلانیر ؛ حاصلی بلاد رومك ، سوریه‌نك ، جزیره‌نك چنگی ، رقاصه ، مغنیه نامی آلتنده نه قدر شیللق وارسه هپسی بریکیردی .

[1] (عزی) مکه‌لیلرك ، (مناة) مدینه‌لیلرك ، (لات) طائفلیلرك معبودی ایدی .

خلاصه اسلامك ظهورندن اول جزیرة العرب بوتون ادیانك ، عنعنه‌لرك ، مذاهبك ، اخلاقك ، عادتك ، خرافاتك ، منکراتك سرگیسی ایدی .

ایشته ، بر ، بو رنگارنك اختلافات ، برده عربك مخصوصاتندن اولان عصبیت قومیه یوزندن داخلی محاربه‌لرك آردی آره‌سی کسیلمیوردی . فلاکتك بویوکی : بونلرك بر طاقمی کسرایه ، بر طاقمی‌ده قیصره تابع ایدی .

غسانیلر زمان سالفده استانبول قیصرینی ، حیره ایسه ایران حکمدارینی خسروی طانیوردی . غالب طرفی التزام ایدن عرب قبیله‌لر ایسه گاه کسرانك ، گاه قیصرك آدامی ایدی . بادیهٔ حجاز ایله جزیرة العربك گوبکنه گلنجه بونلر رسماً حیره ملوکنه مربوط اولدقلری وظاهراً ایران حاکمیتنی طانیدقلری حالده یوردلرنده تمامیله مستقل یاشایورلردی ، اوزرلرنده کیمسه‌نك حکمی یوقدی .

ایشته شرق ایله غربك ایکی دولتی آره‌سنده‌کی دائمی مناقشه‌لر ، او ، برزمان اکسیلمه‌ین سیاسی غیظلر ، کینلر هر برینك طوغرودن طوغری‌یه حاکمیتی ، یاخود نفوذی آلتنده بولونان عربلری راحت براقمایوردی ؛ حربده ده ، صلحده ده اوزواللیلری آرقه‌لرندن سوروکلیوب گوتوریوردی . بو حال جزیرة العربی ییللرجه قاصوب قاووران او مدهش فلاکتك اك باشلی منشألرندن ایدی .

ذاتاً طوغرودن طوغری‌یه کندی آره‌لرنده‌کی دینی اختلافات ایله عصبیت قدیمه‌لری اوته‌دن بری مملکتلرینی یابانجیلرك آردی آره‌سی کسیلمه‌ین آقینلرینه معروض بولوندیریوردی . آثوریلر ، بابلیلر ، رومالیلر ، یونانیلر ، حبشیلر ، ایرانیلر فرصت بولدقجه هجوم ایدرك یوردك بر پارچه‌سنی قوپاروب گوتوریور ، اهالی‌یه ایسه تاریخك شاهدی اولدیغی وجهله اشکنجه‌نك ، ظلمك هر درلوسی روا گوریلیوردی .

عربلر اسکیدن بری آره‌لرنده‌کی قاب قاره گونلریله ، قیپ قیزیل ماصقینلریله شهرت آلمشلردی . حیاتلری مدهش بر حرب داخلی ایچنده گچردی . قافالر بچیلیر ، روحلر صوکولور ، بر یوزی معصوم قانیله بویانیر طوروردی . هم بو فجایع چوق زمانلر اویله واهی شیلر سبب اولوردی که ، آراده جهالتله نقصان تربیه اولماسه جناب حق طرفندن تکریم و مخلوقاتك بر چوغنه تفضیل ایدیلن بشرك بر قطره قاننك دوکولمسنی ایجاب ایده‌جك قادار بیله اهمیتی حائز دگلدی .

کلیب بن وائل کندی سورولری آره‌سنده یابانجی بر دیشی دوه گورورکه بسوس اسمنده بر قادینك مالی ایمش . حیوانك اوزرینه اوق آته‌رق ممه‌سنی یارالار . بونك اوزرینه بنی بکر ایله بنی تغلب آره‌سنده ییللرجه سورن مدهش بر مقاتله‌در باشلار . ایکی طرفدن

اوقدر چوق آدام اولورکه بوقبیله‌لرکده اولجه نسللری کسیلمش اقوام باڭده صیره‌سنه کچمسنه رمق قالیر .

علیه الصلاة والسلام افندیمز صوڭ حرب فجارده حاضر بولونمشلردی. او زمان هنوز اون درت یاشلرنده ایدیلر ودشمن طرفندن آتیلان اوقلری طوپلایوب عموجه‌لرینه ویررلردی . تاریخ اوزون بیللرسورن بو حربڭ نه فجیع صفحه‌لرینی قید ایدیور ! اکیلری قاصمش قاوورمش ، مواشی‌یی کوکندن کسمش ، انسانلرڭ یاریسنی طوپراغه سرمش ، یاریسنی‌ده کوله ایتمشدی . قریش ، کنانه ، هوازن قبیله‌لری تماميله بوحربه قاریشدیلر . سببی ایسه شویدی :

عروة الرجال حیره ملکی نعمان بن منذرڭ حضورنده براض بن قیسی تحقیر ایدر . طیشاری چیقینجه براض عروه‌نڭ آرقه‌سندن کیدرك یولده آکسزین کندیسنی اولدورور. ایشته بو وقعه قاتل ایله مقتولڭ قبیله‌لری وبوقبیله‌لرڭ متفقلری آره‌سنده حدسز ، حسابسز مقاتله‌لرڭ مبدأی اولدی . بومقاتله‌لر شاید ایکی طرفدن برینڭ ظفر قطعیسی ایله نهایتلنمزسه مخاصملر سلاحلرینی ، آداملرینی چوغالته‌رق تکرار میدان امتحانه آتیلیردی. غلبه‌نڭ تحقق حالنده ایسه مغلوبلرڭ نه مالی ، نه جانی ، نه حریتی ، هیچ برشی قالمازدی.

جزیرة العربه یهودیلك ، نصرانیلك ، مجوسیلك کیردی ، هم عصرلرجه قالدی . لکن نه اهالیسنڭ اخلاقنه ذره قدر صلاح تأمین ایتدی ، نه‌ده بو آزغین نفسلری یاتیشدیرمه‌یه ، بو قاتی یورکلری یوموشاتمه‌یه موفق اوله‌بیلدی . سببی‌ده بو ادیان ایله احتوا ایتدکلری مذاهبدن انجق قشر طبقه‌لریله ظاهری برطاقم آیینلری خارجنده هیچ برجهق عربه کچمه‌مشدی . چونکه هجرتله کلن مجاور ملتلر جزیره‌نڭ اڭ منبت ، اڭ فیضلی جهتلرینی استیلادن ماعدا برشی دوشونمیوردی . نرده نهرلر ، بیکارلر ، برکتلی واحه‌لر وارسه اورایه قونیورلردی . اوت ، یهودیلکك ، نصرانیلکك ، مجوسیلکك کاوب‌ده جزیرة العربڭ نره‌لرینه قوندیغنی تدقیق ایدنلر بوحقیقتی بیلیرلر .

صوکره ، موضوع بحث اولان ادیان ایله‌شعباتی عربلره بت‌پرستلکله شائبه‌دار اوله‌رق کلمشدی : یهودیلك ابراهیمڭ ، اسماعیلڭ هیاکلیله ذبیحه‌نڭ هیکلنی ، احبار ورهبانڭ رسملرینی ، هیکللرینی و الهه شریك اتخاذ ایتدکلری انبیای بنی اسرائیلڭ هیاکلنی برابر کتیرمشدی . نصرانیلك ایسه حلولی ایله ، تثلیثی ایله ، روحلر اوزرنده‌کی استبداد مطلقی ایله کلمشدی . ایرانیلرده زور واسطه مجوسیلکی نامنه اوزی اولمیان برتیغین قاپوقدن ، روحسز برآلای مراسمدن باشقه برشی کتیرمه‌مشدی .

مسلمانلق

مانع ترقی دکل ، ضامن ترقیدر

آمریقاده اکمال تحصیل ایتمك اوزره بولونان تورك طلبه‌سی امتحانلرینڭ ختامنده مسلمانلغڭ مانع ترقی اولوب اولمادیغی حقنده بر قونفرانس ویرمه‌یی قرارلشدیررلر ویوکسك تحصیل کورن آمریقا کنجلرینه ویریله‌جك بوقونفرانسڭ فاضل براسلام عالمی طرفندن تحریر اولونمسی لازم کلدیکنی نظر دقته آله‌رق بومقصدله متفکرین علمای اسلامیه‌دن المالولی حمدی افندی حضرتلرینه مراجعت ایدرلر . مشارالیه ، آمریقاده‌کی کنج مسلمان طلبه‌مزڭ پك زیاده شایان تقدیر اولان بو آرزولرینی یرینه کتیرمك اوزره بو مبحثه دائر مهم بر قونفرانس حاضرلایوب آمریقایه کوندرمشلردر . الده ایتدیکمز بو مهم قونفرانسڭ بر صورتنی بروجه آتی قارئلریمزڭ انظار استفاده‌سنه وضع ایدیورز :

١

دین اسلامڭ ترقیات انسانیه‌یه مانع اولوب اولمامسی حقنده اساسات اسلامیه‌یه متعلق بعض ایضاحات طلب اولونیور .

بو ایضاحاته باشلارکن اولا موضوع سؤالی تشکیل ایدن ترقی مفهومی اوزرنده براز توقف ایتمك لزومنی حس ایدیورم : ترقی اویله برمفهوم عامدرکه متعلقنه وغایه‌سنه کوره برچوق مدلوللر ایله علاقه‌داردر . انسانیتڭ برغایهٔ مطلقه‌سی اولملی که اوکا طوغری واقع اولان حرکت متزایده‌یه علی الاطلاق برترقی بشر نامی ویریله‌بیلسون. حال بوکه انسانلرڭ فردیتی قدر وبلکه دها زیاده غایه‌لر تخمین اولنه‌بیلیر وهرکس ترقی دینلنجه کندی نقطهٔ نظرینه کوره برغایه‌یه وصول معناسنی قصد ایدر . بوصورتله علی العموم انسانلر ایچون ترقی ، اضافی برمعنایی حائز دیمك اوله‌جغندن بوحیثیتله یالکز ادیانڭ دکل ، عالمده هیچ برشیئڭ علی الاطلاق عامل ترقی اولمسی حقنده برحکم قطعی ویریله‌من .

برچوق اسباب وعوامل واردرکه انسانلرڭ احتراصات وتشهیاتنی تهییج ایدر وسیئاتده ترقیسنه بادی اولور . بو ایسه حقیقتده ترقی دکل ، تدنیدر . عالمده دیکر برچوق اسباب وعوامل دها واردرکه بونلرده انسانلرڭ فضائل وحسناتده ترقیسنی تأمین ایدر . ایشته بزم نظرمزده ترقی حقیقی بودر . دینلری مانع ترقی کورمك ایسته‌ینلر غایهٔ ترقی‌یی لذائذ شهوانیه‌یه وصولده آرایان نفوس طاغیه میاننده کورولیور . بونلر سعادت حیاتی پك خصوصی وفردی برنقطهٔ نظردن مطالعه ایدنلردر . حال بوکه بشرڭ شهواتیله دها عالی برطاقم انسانی ولاهوتی غایه‌لرڭ برسائق نشوه‌بخشاسی اولمق اوزره خلق بیورلمشدر. پك خصوصی وفردی سعادتلرڭ ، لذتلرڭ همان همان هیچ قیمتی یوقدر. چونکه سعادت اجتماعیه مفقود اولان محیطلرده وسائط رفاهه مالك کورونن فردلربیله بدبخت ومضطربدرلر . فرده اڭ بیوك سعادت ،

هواى نسيمى كبى محيطندن تنفس ايتديكى روح اجتماعيدن كلير . سعادت اجتماعيه فضائل ايله قائمدر . فضيلت ايسه نفع عام اوغرنده فداكارلق ديمكدر . فضيلتك يكانه ضامنىده وظيفه ، يعنى مسئوليت ومكافاة حسيدر . بو حسى تأمين ايدن عامل ايسه آنجق دين اوله بيلمشدر . بناءً عليه دين انسانلرك فضائلده ترقيلرى ايچون يكانه عاملدر . بو اعتبار ايله دين اسلام دخى مانع ترقى دكل ، انسانيتك اك بيوك ضامن سعادت وترقيسيدر .

عصرلرك تجاربيله ثابت اولديغنه كوره حيات فرديه حيات اجتماعيه ايله قائم اوله كلمشدر . حيات جمعيتى ، برشركت مقانيزمه‌سى كبى صرف منفعت فانيه اساسى اوزرينه ابتنا ايتديرمك ممكن بيله اولسه بوقبيل جمعيتلر پك خودكام اولمق اعتباريله قابليت اتساعيه‌دن محرومدرلر ، حتى اتساعلرى ضررلرينه بادى اولور . بوندن باشقه بشريتك يالكز محدود برنقطهٔ انكشافه نصب نظر ايدرلر . متكامل برجمعيت ايسه هم بشريتى دها واسع برحيثيتله وبتون سجاياى فطريه‌سيله احاطه ايتمك وهم اتساعدن متضرر دكل ، متنفع ومستفيد اولمق لازم كلير . بو ايسه حدذاتنده نامتناهى وقدسى برغايهٔ كمال اطرافنده طوپلانمقله ممكن اولور . فى الحقيقه آمال وحسيات انسانيه نامتناهيدر . انسانلرك بو نامتناهى آماللى فانى برعمر متناهى ايچنده تحقق ايتديره‌رك استحصاله چالشمق برتناقض تشكيل ايدر . بوندن دولاييدركه حيات فانيه‌نك ماوراسنى منكر بولنان دينسزلر بتون امللرينك محدود برعمر ايچنده استحصالى سوداسيله مشبوع احتراص اولورلر وبو احتراص ايله دائما حضور ومعدلت اجتماعيه‌يى رخنه‌دار ايدرك ظلم وتعدى‌يه منهالك بولنورلر . بوده بحران اجتماعى‌يى انتاج ايده‌جكندن حيات عموميه‌يى اضطرابه دوشورر وحق افنا ايدر . بناءً عليه بقاى ابدى‌يه متوجه اولميان روح بشرده سعادت حقيقيه مفقوددر . انسانك بش اون كونلك عمرنده نائل اوله‌بيله‌جكى سعادت بسيطه بيله بقاى نامتناهى‌يه معطوف مساعينك ثمراتندندر .

قرآن عظيم الشانك بوموضوعه متعلق اولان ارشاداتندن سورهٔ مريم (كهيعص) ده‌كى شو آيانى پك جالب دقتدر : استعيذبالله ﴿وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اَىُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَاَحْسَنُ نَدِيًّا﴾ « آيات و ادله‌من واضح ومثبت اوله‌رق كنديلرينه اوقونديغى زمان اهل كفر ، اهل ايمانه قارشى : عجبا برى دينسز وديكرى دينلى اولان شو ايكى فرقه‌دن هانكيسى موقع ووضعيتجه دها خيرلى ، مجالس ومحافلجه دها كوزلدر ؟ ديديلر . » مآلنده اولان بو آيت كريمه‌ده اهل كفرك دنياده كنديلرينى مؤمنلردن زياده مسعود ومرفه ، موقع ومحفلجه دها كوزل ، دها عالى عد ايدرك دين وايمانك مانع ترقى وسعادت اولديغى زمينده ادارهٔ كلام ايتدكلرينى بياندن صكره بونلره جواباً ﴿وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا وَرِئْيًا﴾ آيت كريمه‌سيله « بز بونلردن اول نيجه بطنلر محو ايتدك كه اونلر ثروت وسامان ومنظرهٔ خارجيه اعتباريله بونلردن دها كوزل ايديلر . » بويورولويور . وبر ايكى آيت صوكره ﴿وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا﴾ ارشاديله انسانلرك ميزان خيريتنى تبليغ ايليور . خلاصهٔ مآلى : انسانلرك خيرى وحسنى البسه‌لرينك ، خانه‌لرينك مفروشاتلرينك ، حالى مناظر خارجيه‌لرينك كوزللكى ايله دكلدر . اسرار خير وحسن ، ضامن بقا اولان فضائل اعمالده آرانمليدر . چونكه ماضيده نيجه ملتلر وار ايدى كه بونلر كوزل ، كوزل يرلر ايچرلر ، انسانلر اوزرنده اجراى احكام ايدرلر ، كاشانه‌لرده عمر سوررلر ، محتشم ، محتشم مجالس ومحافللرى ايله انسانلره قارشى ابراز كبر وغرور ايدرلر ايدى . بو ملتلر منقرض اولديلر ، بقالرينى تأمين ايده‌مديلر . يالكز بواوصاف ، محاسندن معدود اولسه ايدى اول امرده صاحبلرينك بقاى اجتماعى ومليلرينى تأمين ايده‌بيلمك اقتضا ايدردى . حالبوكه ايده‌مدى . بناءً عليه انسانلرك نزدالهيده امل اتخاذ ايده‌جكلرى غايه بونلر دكلدر . اعمال باقيهٔ صالحه ، يعنى تأمين بقا ايدن فضائل عمليه عندالله دها خيرليدر . چونكه بقا هراملى تحقق ايتديرر .

بقا دنيلنجه بقاى نوعى وبقاى فردى خاطره كلير ، بر دينك قيمت اصليه‌سى‌ده بو ايكى نوع بقا حقنده ويره‌جكى ايمانك قيمت علميه وعمليه‌سيله متناسبدر . دين اسلام احكام شرعيه واخلاقيه‌سيله بقاى نوعى‌يى ، احكام اعتقاديه‌سيله‌ده بقاى فردى‌يى تكفل ايدر .

بقاى نوعى ، تعبير آخرله بقاى اجتماعى ، هرزمان ايچون علماً قابل تصوردر . بونك صعوبت فنيه‌سى تصورنده دكل ، تحققنده‌در . بقاى اجتماعينك تحققى ، نشوهٔ روحيه ، حب وظيفه ، معدلت اجتماعيه ايله ممكن اوله‌بيلير . لكن بر نوع موهبهٔ فطرت ديمك اولان بو نشوهٔ روحيه‌يى اك زياده تأمين ايده‌بيله‌جك اولان اساس ، عزم واراده‌يه شطارت ويرن بر بقاى فردى عقيده‌سيدر . فقط بقاى فردى علماً قابل ملاحظه اولسه بيله قابل اثبات اوله‌ميور . چونكه تجارب حيات ، فردك بقاسنى دكل ، دائما فناسنى اثبات واراءه ايتمكده‌در . بعض دينلر بقاى فردى‌يى بقاى روح نظريه‌سيله تأمين ايتمك ايسته‌مشدر ، « نصرانيت » ده بو جمله‌دندر . دين اسلام ايسه بقاى روح نظريه‌سنه بى طرفدر . علما وحكماى اسلاميه‌دن بعضلرى بقاى روحى قبول ايتمش ، بعضلرى‌ده ايتمه‌مشدر . زيرا بقاى روحه قائل اولمق

ایچون جوهر ، بر روح مجرد نظریه‌سنی اثبات ایتمك لازم کلیورکه فلسفهٔ اسلامیه بو بابده هنوز قطعیته قائل دکلدر . چونکه متکلمین اسلام روح مجرد نظریه‌سنك علیهنده‌در . شو حالده بقای فردی عقیده‌سنی اسلام نصل تصور وتأمین ایده‌بیلیور ؟

دین اسلام بقای فردی‌یی آخرت یعنی نشأت ثانیه ، تعبیر آخرله « بعث بعدالموت » نظریه‌سیله تأمین ایتمکده‌در . بقای فردی بو حیاتده فعلاً واقع دکلدر . فقط عالم آخرتده بر نشأت ثانیه ایله ممکندر وواقع اوله‌جقدر . اشبو حیات آخرت شمدیکی حیات دنیادن ناقص دکل ، دها کامل‌در . بناءً علیه حیات آخرت مجرد برحیات روحانیه‌دن عبارت اولمامق لازم کلیر . زیرا انسانلغك کنهی حیات مادیه وروحانیه‌یی جامعدر . ساده بر حیات روحانیه ایسه حیات انسانیه‌یه نسبتله بسیط وقاصردر . بنابرین دها متکامل اوله‌رق تصور ایدیلن حیات باقیهٔ انسانیه‌نك صرف روحانی بر حیات تلقی ایدلمسی تناقض دیمکدر . حیات دنیویه فانیدر ، رسیدهٔ زوال اولور . حیات آخرت ایسه بوحیات دنیویه‌نك قسماً دوامی دیمك اولمیوب مدت وقیامتدن صکره آیروجه باشلایه‌جق اولان بر حیات کاملهٔ انسانیه‌درکه فرد ایشته بو حیاتده الی‌الابد باقی اوله‌جقدر . بو ایکی حیات آراسنده کذران ایده‌جك اولان عالم فلسفهٔ اسلامیه لساننده « عالم برزخ » تسمیه ایدیلیر .

شمدی بویله برآخرت تصوری ناصیل ممکن اوله‌بیلیر؟ سؤالی وارد خاطر اولور . اولا شونی اخطار ایدملم‌که بونك تام معناسیله برامتناع فلسفیسی یوقدر . یعنی انسانلر ایچون حقیقی برحیات ثانیه ، برنشأت ثانیه فرض ایتمك تناقضه منجر اولماز . چونکه هر حادثه‌ده ابتداء تکرر وتکاملدن دها زوردر . اویله اولنجه بر کره واقع اولان خلقت بشریه‌نك ایکنجیسی ودها متکاملی نه‌یه اوله‌ماسون ؟ قواعد اسلامیه‌یه نظراً « بقاء ابتدادن اسهلدر — مجله » . مکه مشرکلری بو بابده‌کی تبلیغات محمدیه‌یی ایشتدکلری زمان ، مزارلردن بر طاقم چورومش کمیکلر طوپلادیلر وحضور رسالته کلوب : « بونلری کیم دیرلته‌جك ؟ » دیه برای تعجیز ایراد سؤال ایلدیلر ، بوکا قارشی سورهٔ (یس) ده‌کی ﴿ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ . الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴾ آیات کریمه‌سی نازل اولدی‌که « یا محمد ! سن دی‌که : بونلری ابتدا کیم ایجاد ایتدی ایسه او دیریلتیر ، اونلری ابتدا یارادان یاراتمه‌نك هردرلوسنی بیلیر . او اویله بر الله‌درکه یم یشیل آغاجلردن سزك ایچون آتش چیقارتدی‌ده سز او آتشدن اوجاقلریکزی یاقییور ، ایشلریکزی کورویورسکز . » دیمکدر .

فی‌الحقیقه بونده برامکانسزلق یوقدر . بعض شرائط مادیه ملاحظه‌سیله بو بابده بر امتناع فنی ادعاسنه قالقشمق فنك حدودینی تجاوز ایتمك دیمکدر . فن دائرهٔ تصرفنه آله‌بیلدیکی خصوصاتك هیسنده بر کره ایجاد ایده‌بیلدیکنی دائما ایتمش وفضله اوله‌رق تکاملده ایتدیرمش دکلیدر ؟ بوکون علم حیاتك بتون قانونلری کشف ایدیله‌بیلسه‌ایدی ، فن بر طاقم ذی حیات ماکنه‌لر یاپه‌بیلیر ویاپدقلرینی انضمام تجربه ایله ترقیده ایتدیره‌بیلیر ایدی . بونك بوکون یاپیله‌مامسی امکانسزلقدن دکل ، جهالتدن نشأت ایدییور . نته‌کیم بوندن بر قاچ عصر اول بوکونکی معمولات فنیه‌دن بحث ایدلمش اولسه ایدی کیمسه اینانمازدی . آمریقا ایله استانبول آراسنده برقاچ دقیقه ایچنده مخابره یاپیله‌بیله‌جکنی کیم تصدیق ایدردی ؟ حالبوکه بونلر بوکون ادیسون کبی ذکالرك ثمرهٔ موفقیتی اوله‌رق وقوعه کلدی وعلی‌العاده شیلر قبیلندن اولدی . جزئی بر ملاحظه بزه کوستررکه بو ذوات الکتریقلری یاراتمدیلر ، کشف واستحصال ایتدیلر . او حالده هم الکتریقلرك وهم ادیسونلرك قوای طبیعیه وروحیه‌لرینی خلق ایدن جناب اللهك خزینهٔ قدرتنده‌کی وسعت امکان دوشونولورسه برنشأت ثانیه تصوری پك زیاده کسب سهولت ایلر . شو ایضاحاتدن آکلاشیلیورکه نظر اسلامده فکر آخرتك ضمانی بقای روح نظریه‌سی دکل ، موجودیت وصفات الٰهیه نظریه‌سیدر . بناءً علیه مبنای دین معرفةالله‌در .

استانبول مدرسه‌لری :

اعاشه

— ١ —

کچن نسخه‌ده استانبول مدرسه‌لرینك اداری خصوصاتی تدقیق ایله مطالعه‌لرمی یازمشدم . طلبه‌نك طرز اطعام و اعاشه‌سیله بو بابده‌کی تشکیلات سابقه وحاضره‌یه کچیورم .

بو خصوصده اساسلی برفکر ، حقیقی برحکم ویره‌بیلمك ایچون برآز ماضی‌یه ارجاع نظر ایجاب ایدر .

مرکز علما ومقر خلافت عظماده ؛ ماضی ، حال ، استقبال ایچون جداً مدار افتخار اوله‌جق جوامع ، مدارس ومبرات سائره وجوده کتیرن سلاطین سالفه ایله اعاظم مملکت [انارالله مراقدهم] اسلامیتك تعالیسی ، علوم شرعیه‌نك نشروتعمیمی ، حیات دینیه وعلمیه‌نك آن‌بان مظهر انکشاف اولمسنك تأمینی مقصدیله وجوده کتیردکلری مدرسه‌لرك همان هر برینك قرب وجوارنده برر دعمارت وجوده کتیرمك ، مدرسه‌لرده اخذ فیض ایدن تشنکان علم وفضیلتی اندیشهٔ معیشتدن وارسته قیلمق ایچون پك بیوك فداکارلق ابراز ایله‌مشلردر .

مدارس طلبه‌سنك بو عمارتلرده اسکی زمانلرده‌کی طرز اعاشه‌لرینه

داڑ مفصل معلومات الده ایده‌بیله‌جك وثائق و قیوداتدن مع الاسف محرومز . بر درجه‌یه قدر رسمی دفاتر وقفیه‌دن ، محکمهٔ تفتیش اوقاف همایونك بو ایشه داڑ منظورمز اولان برایکی کوچوك وثیقه‌سندن، عمارتلرك یاریم عصر اولکی زمانی ادراك ایدنلردن استفاده صورتیله عمارتلرك هیئت عمومیه‌سی و صوڭ زمانلرده‌کی وضعیتلری ایله حال حاضری تدقیق ومحاکمه ایتمکه چالیشه‌جغز .

دور سابقده استانبولده یکرمی عمارت واردی . بونلرك موقعلریله بوکون نه حالده بولندقلرینی آتیده‌کی جدول ارائه ایدر :

١ — سلطان فاتح عمارتی	:	معمور وطلبه‌یه مخصوصدر	
٢ — سلطان سلیم	«	:	ییقیلمش ، یرینه بنا یاپیلمشدر .
٣ — سلطان سلیمان	«	:	اوقاف موزه‌سی .
٤ — سلطان احمد	«	:	خراب .
٥ — سلطان مصطفی [لاله‌لی]	«	:	معموردر ، فقرایه مخصوصدر .
٦ — سلطان حمید اول	«	:	وقف خان .
٧ — سلطان بایزید	«	:	خراب .
٨ — سلطان عثمان	«	:	معمور .
٩ — ایاصوفیه	«	:	اوقاف انشاآت انباری .
١٠ — مهرشاه [ایوبده]	«	:	کیراده .
١١ — فاتح [ایوبده]	«	:	کیراده .
١٢ — شهزاده	«	:	معمور ، طلبه‌یه مخصوصدر .
١٣ — بشیر اغا	«	:	خراب .
١٤ — عتیق علی پاشا	«	:	منهدم .
١٥ — شهزاده تابخانه‌سی .		:	اوقاف مطبعه‌سی .
١٦ — خصکی	«	:	خراب و مشغول .
١٧ — مهرماه [اسکدار]	«	:	خراب .
١٨ — عتیق والده «	«	:	معطل .
١٩ — احمدیه «	«	:	فقرایه مخصوص .
٢٠ — قوجه مصطفی پاشا	«	:	خراب .

بو یکرمی عمارت ؛ اعلان مشروطیته، حتی ١٩ ربیع الاول سنه ٣٢٩ و ٦ نیسان سنه ٣٢٧ تاریخلی قانونك نشرینه قدر معمور ومنتظم ، طلبهٔ علومه‌ده کشاده ایدی . [١]

عمارتلردن اساس اعتباریله درت صنف خلق استفاده ایدردی :

١ — طلبهٔ علوم ،
٢ — جوامع شریفه وخیرات سازه خدمه‌سی ،
٣ — مملکت فقراسی ،
٤ — مسافرین [آینده ورونده] .

[١] بو قانون، خیری افندی مرحومك زمان نظارتنده موقع مرعیته وضع اولنمشدر . خیری افندی ؛ بو قانون ایله اسکی خیراتی ییقمش ، یکیسیله اسکی منفعتی تأمین ایده‌مه‌مشدر . بو بابده‌کی مطالعاتمزی، بو موضوعك صوکنده یازه‌جغز.

بو قانون ایله ؛ اشبو یکرمی عمارتدن اون سکزی لغو اولنه‌رق یالکز فقرایه مخصوص اولمق اوزره بری لاله‌لیده ، دیکری اسکدارده ایکی دانه‌سی ابقا ، طلبه معینات ومخصصاتی نقده تحویل وبالاخره ٠، ذی القعده سنه ٣٣٢ وسا ١٨ ایلول سنه ٣٣٠ تاریخلی نظامنامه ایله [ماده - ١٢ -] ینه طلبه‌یه مخصوص اوله‌رق فاتح ، شهزاده ، نورعثمانی ، ووالدهٔ عتیق عمارتلری اعاده واحیا ایدلمش ، دعاکو فودله [فدوله] لری - بدلاتی تأدیه اولنمق صورتیله - قیدلری ترقین، خدمهٔ خیرات فودله ومعیناتی - بدلی اصحابنك وظیفه ومعاشلرینه ضم صورتیله - کذلك قیدلری ترقین قیلنمش، آینده ورونده فقرا اعدادینه ادخال اولنمشدر.

عمارتلرك هپسنده طلبهٔ علوم اعاشه ایدیلیردی . طلبه توزیعاتی ختام بولدقدن صکره فقرایه ومسافرینه توزیعات باشلاردی . فقرانك اڭ زیاده طوپلاندقلری عمارتلر؛ لاله‌لی، شهزاده، ایله اسکدارده‌ و لدهٔ عتیق ومهرماه ، ایوبده مهرشاه عمارتلری ایدی .

طلبه افندیلره؛ فودله، چوربا ، پلاو ، عاشورا ، زرده ، بعضاً ده زیروه [١] توزیع اولنوردی ، بر فودله طقسان درهم عتیق مقدارنده اکمکدر . برطاقم عمارتلرده قرق بش درهملك فودله‌لرده یاپیلیردی. عسکرلرك تام ونصف تعیین اکمکلری کبی .

هر هانکی بر مدرسه‌یه مجدداً داخل اولان برطلبه‌یه [چومز] ملازم استحقاقی اولان برتام فودله ویریلیر ، بالاخره صاحب حجره اولنجه برمثلی ضم آلیر . هر هانکی بر وقفدن آیریجه مشروطه‌سی وار ایسه اوچ، درت فودله‌یه قدر صاحب ومستحق اولور. صباحلری عمارتلر ؛ صباح نمازی وقتی آچیلیر . صباح درسلرندن اول فودله‌لر اعطا وطلبه‌یه بغدای واربه اوندن ویا قیرمه‌سندن معمول چوربا توزیع اولنور . بو چوربا عمارت داخلنده‌کی « مأکل » ده هر طلبه‌یه بیوك ومعین برکیچه اولمق اوزره ویریلیر واوراده طاسلرله ایچیلیر[٢]. درسدن چیقدقدن صکره یاغلی پرنج چورباسی آلنیر بوکا بعضاً نخودده قونیر. بو چوربایی ارزو ایدنلر عمارتده ایچه‌بیلدیکی کبی برچوق مدرسه‌لرك چورباسی طلبه‌دن منتخب و « کمر » نامیله یاد اولنان بر آدم ورفیقلری واسطه‌سیله - برصیریق اوجنه ایکی ایپله مربوط تنکه ویا کوکوملرله - مدرسه‌یه کتیریلیر، فودله‌لرله برلکده اوراده طلبه‌یه توزیع ایدیلیر. پنجشنبه کونلری هر عمارتده زرده، پلاو وحمیدیه ایله لاله‌لی عمارتلرنده بازار ایرتسی ، پنجشنبه کونلری زرده واتلی پلاو یاپیلیر ومبذولاً ویریلیر ، بر ایکی عمارتده ، بالخاصه بشیر اغاده آیریجه زیروه پیشیریلیر .

[١] « زرده » ؛ پرنج ، شکر وزعفراندن ، « زیروه » انجیر ، اوزوم ، خورما ایله پرنج وشکردن یاپیلیر .

[٢] صباحلری عمارتلرده ویریلان بغدای چورباسنه غایت آز مقدارده طوز قونور، طلبه مدرسه‌سنده بو چوربا ایچنه برآز شکر قوروانشه کوستریسه عاشورا اولور . . . . .

فودله‌لر؛ عمارتلر داخلنده‌کی خصوصی فورونلرده طبخ ایدیلیر. مأموریت وخدمتلر اکثریت اعتباریله جهت حالده توجیه اولنور. بونلر آیریجه بر امتحانه تابع طوتیلیر. هر اوکنه کلن خبـاز وطباخ اوله‌مازدی. آشجیلر واتمکجیلرك علل وامراضدن سـالم، تام‌الصحه اولملرینه، وبالعموم مستخدمینك اقامتکاهلرینك عمارتخانه‌لره یاقین اولمسنه دقت ایدیلیردی.

اکمکجیلری امتحان ایچون محکمهٔ تفتیش اوقاف همایونده سرخبازلردن مرکب بر «خبازان هیئتی» وار ایدی. بو هیئت عمـارتلره طالب اولنلری؛ مایه طوتمق اصولدن، یوغورمقدن، طوزك مقدارندن، حق ناردن، فورون یاقمق وحرارت ویرمکدن امتحان ایدرلردی. امتحانی ویرنلر قید حیات شرطیله استخدام اولنورلردی.

عمارتلرده‌کی اصحـاب وظائفك نوع ومقدارلری وقفنامه‌لرك چوغنده تثبیت اولنمشدر. ازجمله حضرت فاتحك عمـارت قادروسی شودر:

١ـ ناظر عمارت [طعامخانه مدیری]، ٢ـ کاتب، ٣ـ امین خزینه، ٤ ـ امین مصرف، ٥ـ کیلاری [انبار مأموری]، ٦ ـمستقبل مسافر [«بیورك افندم» جی]، ٧ـ نقیب (٤)[موزع]، ٨ـ نقاد کندم (٢) [قالبورجی] ٩ ـ نقادارز (٢)[پرنجك طاشلرینی آییقلایان]، ١٠ـ سراجی (٢) [قندیلجی]، ١١ـ فراش، ١٢ـ خادم مأكل سوختکان، ١٣ ـ خادم مأكل مسافرین وفقرا، ١٤ ـ بواب (٢) ١٥ ـ جاروبی [سپورکه‌جی]، ١٦ کاسه شو، [بولاشیق تمیزله‌ین] ١٧ ـ حافظ طاس (٢)، ١٨ـ سایس [مسافرلرك وعمارتك حیوانلرینی باقان]، ١٩ـ حمال خطب، ٢٠ـ حمال لحم، ٢١ ـ حمال ذخائر، ٢٢ ـ سرطباخ، (آشجی باشی) ٢٣ ـ طباخ (٤)، ٢٤ ـ سرخباز، [اکمکجی باشی] ٢٥ـ خباز، (٥) ٢٦ـ ماحی‌النقوش، [١] ٢٧ـ وزان عمارت [قنطارجی] بو قادروده بعض تعدیلات یاپیلمق صـورتیله خیری افندینك زمان نظارتنه‌قدر بوطرز اداره دوام ایتدی. دیکر عمارتلرك قادرولری‌ده وضعیتلرینه کوره بوکا آزچوق یاقین ایدی. یوقاریده‌سویلدیکم کبی خیری افندی بونلرك هپسـنی لغو ایتمش، فقرایه بالکز ایکی دانه براقمش، بالآخره طلبه ایچون درت دانه آچمشدر. کله‌جك مقاله‌ده عمارتلرك خیری افندینك زمانندن بوکونه قدر اولان وضعیتی تدقیق ایده‌جکز.

مفتی زاده

[١] ماحی‌النقوش: عمارتك داخلی وخارجی دیوارلرنده تباشیر، کومور بویا کبی شیلرله چولاق، چوجوق طرفندن یازیلان، چیزیلن شیلری سیلمك ومحو ایتمك ایچون استخدام اولنان آدمك عنوانیدر. بو، فاتحك، سلطان سلیمانك جامعلری خدمه‌سی میاننده‌ده واردر. اووقت دوشونیلن بووظیفه بوکون ایچون نه قدر مهم. جامع، مدرسه دیوارلرنده، سبیل، چشمه اوکلرنده مغایر اخلاق یازیلری کورمکدن بوکون نه قدر متنفرز.

اجتماعیاتده غربجیلق وبوزغونجیلق:

«وجه ممیز» مزی نصل غائب ایدییورز؟

ملتلرده مدار تفریق وتصنیف اوله‌جق درجه‌ده متبارز بر شخصیت مخصوصه موجوددر. حیات عمومیه وخصوصیه‌ده تأثیراتی کوسترن بوخصوصیت ممتازه‌نك دینی، اخلاقی، اجتماعی، وحتی اقتصادی وفنی جهتلرده بیله طرز انکشافی اعتباریله حائز اولدیغی قیمتلر حیات جمعیتجه شایان دقت نتایج عرض ایدر. عصرلرك قید ایتدیکی متمدن وموجود بتون ملتلرك کندیلرینه منحصر بر«وجه ممیز» ی موجوددر. فارس مدنیتنك عسکری انکشـافاتی، عرب سلطنتنك طرز بدیعی، روماليلرك تلقیـات حقوقیه‌لری، انکلیزلرك غیر مکتوب قوانین عرفیه‌لری.. الخ منسوب اولدقلری ملتلره عائد تظاهرات مخصوصه‌یی جامعدرلر.

بر ملتك حیـات استقلالی ـ فوق‌العاده تأثیرات خارج اولەرق ـ عادات وتعـاملات محیطیه‌سنه کوستردیکی مربوطیت درجه‌سیله اعظمی درجه‌ده مناسبتدار اولدیغندن قوت وتساند ملی محافظهٔ عنعنه اولان میل ایله اولچوله‌بیلیر.

آرالرنده‌کی بوآهنك شعورینی، علاقهٔ مخصـوصه‌یی غیب ایدن ملتلرك پك آز زمانده باشقه شخصیتلره استحاله وتمثل ایدەرك محو ومنقرض اولدقلری تاریخ انسانیتك مکرراً قید ایتدیکی مناقبدن معدوددر.

بوحقایقدن استدلال صورتیله هیئت اجتماعیه‌مزی کوشه‌تن عوامل مرضیه‌یی کشفه، اسـباب تدنی‌نی تدقیقه موفق اوله‌بیلیرز. بر وقتلر حرث ملیتك یوز ملیونی متجـاوز بر کتلهٔ بشریه‌یی زیر نفوذنده بولندیردیغی و بونلرك حساً وعرفاً تکملنه سائق اولدیغی نظر دقته آلنیرسه بوکونکی تحطاطك مؤثراتی میاننده ملتك شخصیت مخصوصه‌سنی محافظه ایده‌میه‌رك بزان اجتماعیمزك کوشـه‌سی برنجی صره‌یی تشکیل ایتدیکنده شبهه قالماز. ملتمزی اوج بالای شوکته ایصـال ایدن، تاریخك اك یوکسـك صحیفه‌لرینه قید ایتدیرن «وجه ممیز» من الیوم بزی مخوف بوشلقلر ایچنده یالکز براقه‌رق اوزاقلاشمقده‌در. ملتمزك کندینه مخصوص پك قیمتدار خصلتلری واردی.

ملتمز هر شیدن اول دیندار ایدی. بر کون حضور وحدانیتده حساب ویرمکه مجبور اولدیغنی دوشونه‌رك حیات عمومیه وخصوصیه‌سنده استقامتدن، تساندن، تماندن آیرلمازدی. صفوت قلبه مالکدی. حیل وخدعه نه‌در بیلمزدی. عدالتله ایش کورمکه، قوللی اولمغه آلیشمشدی. ناموس وعفتله حیـاتدکی قیمتی مدرکدی. صنف اجتماعیه‌مزده بر آهنك، بر وفاق وار ایدی. سناً وموقعاً بیوکلره حرمت و کوچکلره شفقت شعارمز اقتضاسندندی.

تجارتك قیمتی تقدیر ایدلمشدی . ملت کندیسنه لزومی اولان شیلری کندیسی تدارك ایده‌بیلیردی . شیمدیکی کبی آوروپادن ادخالاته لزوم کورمیوردی . ایکنه‌دن ایپلکه قدر معمولات داخلیه ترجیح ایدیلیردی. ملتك الی یوم القیام محافظهٔ موجودیتنه اعتماد تام موجوددی. الحاصل دینیله ، صفوت اخلاقیه و صمیمیت وجدانیه‌سیله ، تساندیله ، مساعیسیله ، طرز معماریسیله ، حس بدیعیسیله ، عرفانیله یاشایان بیوك بر ملتمز موجوددی .

انقلابات زمانه‌نك خدماتندن بنیهٔ ملیه‌نك محافظه‌سنه اعتنا ایدلمامسی صوك عصرلر ظرفنده بو خصائلك کوشه‌مسنه سبب اولدی . بر قسم مهمی احوال روحیه‌یه عائد اولان مرضك تداویسنه هیچ اهمیت ویرلمه‌دی . قوتمزك توکنمه‌یه‌جکی وجسم دولتك هر صدمه‌یه مقاومت ایده‌بیله‌جکی ظن اولندی . احوال روحیه‌یه عائد اولان بو ضعفیت تکاملات عصریه‌یی تطبیق وتعقیب ایده‌مدیکمزه عطف اولنه‌رق تنظیمات خیریه‌دن اعتباراً بزده‌ده بر ترقیپروران زمره‌سی تشکل ایتدی . غربله تماس بومناسبتله کوندن کونه چوغالدی. قابل انکار اوله‌مازدی که: بر انحطاطه دوغرو یوریوردق. رصانت اخلاقیه کوشه‌مشدی . ایشته تدنی بو تردیدن ایلری کلیوردی .

سعی وعمل یرینه سفاهتی وبالنتیجه صناعت ، معارف وتجارتده آوروپایه عرض افتقاری داعی اولان سبب بو ایدی. فقط مع التأسف تحلیل اولونه‌مادی. ظن اولندی که: آوروپانك ترقیات مادیه‌سی تشکیلات اجتماعیه‌سندن متولددر . بو طرز تفهم بزی غربك بین الملل اولان عرفان وترقیات مادیه‌سندن بوس بوتون بشقه بر ماهیتی حائز اولان عادات واخلاقنه مراعاته سوق ایتدی . ضعفیت اخلاقیه‌مز بو عادت وتعاملاتدن الکرده بیرونانه ، الك سفیهانه والك وجدانکرزانه جهتلرینی حب نفسه بناءً ترویج ایتدیردی . « بالخاصه صوك عصرده تکاملات ملیه وغریب حرثنك انکشافی » نامیله یاد اولنه‌بیلن صوك عصر ظرفنده درجهٔ ترقیات وتدنیاتمزی « دار الخلافه‌مز » اولان استانبول داخلنده تعقیب وتدقیق ایتمکله مثبت بر نتیجه الده ایدلمش اولاجقدر . اورته یاشلی بر استانبوللی‌یه قرق سنه مقدمکی حیات ایله بو کونکی شرائطی مقایسه ایده‌لم . الده ایده‌جکمز نتیجه بوندن عبارت قاله‌جقدر .

اوتوز قرق سنه اول شهرده بر تساند ، بر حیات اجتماعیه موجوددی. محله‌لر بر مکتب تزیندی. احوال نامرضیه مراقبه اولنوردی. بر محله‌ده‌سا کن اصحاب فقر و ضرورت حمایه اولنوردی . بیوکلرینك هر کس سوزلرینی دیکلر ، معاونتلرینی مظهر اولوردی . بر محله صمیمی بر عائله دیمکدی. اوراده هر کس یکدیکرینك سعادت وفلاکتلریله علاقه‌دار ایدی . کیجه‌لری سن اعتباریله صنف صنف مجلسلر قورولور ، صحبتلر ایدیلور ، یکدیکرینی سومك وارباننك تمایزینه وسیله تشکیل ایدن اجتماعلره مداومت بر فکر انسانی تلقین ایدردی . هر کس دیکرینك فضائلنی کوره‌رك نائل مکارم اولمغه چالیشیردی. اوامر دینیه‌یه رعایت لازمه‌سنده بیوکلر — سنا وموقعا یوکسك اولانلر — کنجلره نمونهٔ امتثال اولورلردی .

ثروت عمومیه مسلمانلره عائددی . محتشم قوناقلر ثروت ورفاهك مجسم بر تمثالی حالنده ثروت ملیه‌یی اعلان ایدردی . محصولات ملیه صوك درجه منکشفدی . هر صنف اصناف واردی . هر نه‌یه احتیاج وار ایسه بونلر تأمین ایدیورلردی . واقعا منتظم فابریقه‌لر یوقدی . فقط أل دستکاهلری ده احتیاجاتی تأمین ایدیوردی . آوروپا مالنه رغبت یوقدی. کندی ثروتمز ، کندی پاره‌مز کندی مملکتمزده قالیوردی.

حیات اجتماعیه‌مزده شایان حرمت بر عائله حیاتی موجوددی. عائله صداقتی هر شیئه تقدم ایدردی . قادینلرمز ، أو اداره‌سنده ، أل ایشلرنده ، جوجق بتیشدیرمکده ك یوکسك تکمله نائل اولمشلردی .

خلق آراسنده نفاق وشقاق یوقدی . حالبوکه بو کون : محله‌مزده کیمسه کیمسه‌یی طانیماز . حیات عمومیه‌لریله علاقه‌دار اولمغی عقلنه‌سیله کتیرمز . احوال نامناسبه حقنده لاقید داورانه‌جق قدر هضمپرور اولمایان ذوات کهنه پرستلکله اتهام اولنور . دکل قومشولر آره‌سنده ، اقربا وتعلقات بیننده بیله صمیمیت ومحبت یوقدر. اجتماع لازم کلیرسه ، بو ، آنجق مسکرات مجلسلرینه ، سفاهت عالملرینه منحصر قالیر. بر محله داخلنده سفالتك الك صوك درجه‌سنه کان برقاچ شهید عائله‌سی بولونه ، بونلره بر لقمه اکمك بیله ویرلمز . هر کس کندی ذوق وهوسنك ، کندی خودبینیسنك اسیریدر . بویوکلره — دکل محله داخلنده ، حتی عائله داخلنده بیله — حرمت واطاعت منسلب اولمشدر . بویوکلر افکار خرفانه معتوه بوناقلردن عد اولنور . بویوکلرمزده افکار تجلدکارانه‌دن ، عزمدن ، اراده‌دن محروم زواللیلردن عبارتدر . مأیوسدرلر . کنجلردن شکایت ایدرلر . فقط ساحهٔ فعلیاتده کنجلری ارشاده مقتدر دکلدرلر . حسیات دیندارانه مع التأسف صوك درجه ضعیفله‌مشدر . اخلاقی تلقیلر نسبی عد اولونور .

ثروت عمومیه المزدن چیقمشدر . تجارت غیرمسلملره کچمش ، اوروپا اخراجاتنه کوستردیکمز رغبت نتیجه‌سنده صنایع داخلیه‌ده محو اولمشدر . هر صنفه منسوب ارباب صنایعدن بو کون یکانه نمونه اوله‌رق ، ایوب سلطانده بر او ونجاقچی دکانیله شهرك مختلف یرلرنده بش آلتی دکان جولحه ، بش اون دوکمه‌جی ویچاقچی ، برقاچ کهربارجی ودها بو نسبتده برقاچ صنعت اوی قالمشدر . ایکنه‌دن ایپلکه قدر آوروپانك لطف اخراجاتپرورینه مفتقرز . فقر و ضرورت الك صوك حدینه واصل اولمشدر. اسکی قوناقلرمز یانمش ییقیلمش ، یرینه کلبه‌لر اقامه ایدلمشدر . طرز معماریمز اونوتولمش ، أسکی اثرلرمز خوش کوروله‌مکه باشلامشدر .

قادینلغك وظیفه‌سی ، پارقلرده ، تیاترولرده کزمه‌دن ، افراط درجه‌ده سوسه ابتلادن عبارت ظن اولنمش، فقط بوکا مقابل اصل طبیعی برتوجیه اولان اوقادینلغی ، عائله صداقتی سقوط ایلمشدر .

کورولیورکه : اوتوز سنه اولکی موجودیتمزده حس اولنان شخصیت مخصوصه‌مز بوکون هیچ برتظاهراتمزده آکلاشیله‌ماز برحاله کلمشدر . افکار وحرکاتمزك سائقی اولان حسیات تمامیله بزه یبانجی اولان کورنکلرك محصولی بولونمقده‌در . غرب وشرقك غرائب انموذجندن متشکل وفضائله عائد رجحق بولونماق شرطیله مساویات جهان نمونه‌سی دینیله‌جك درجه‌ده متردی برخلیطهٔ اجتماعیه شهری دولدورمقده‌در. اوتوز سنه‌اولکی نسلله بوکونکی نسلك مقایسه‌سندن چیقان نتایج عمایه بوندن عبارتدر .

دیمك‌که صوك اوتوز سنه‌دن بری هیئت اجتماعیه‌مزده کیتدکجه سقوط ایدن بر تردینك موجودیتی بر امر واقعدر . بز بوکون هر وقتکندن انجلمش ، هرزمانکندن دها ترقی ایلمش بولندیغمز عقیده‌سنده‌یز! غرب عرفانندن مستفید اولان کنجلرك اوضاع واطوار ظاهره‌لرینه باقه‌رق عینی عزم و روحك شکل خارجی کبی متین اولدیغنه قانع اولیورز. قادینلرمزك سوقاقلری، جاده‌لری ، تیاترو وسفاهت یرلرینی دولدیران غلبه‌لکنی کوره‌رك برحیات اجتماعیه‌یه امره‌نیورز .

فقط بوکونکی منور کنجلك عجبا اسکی بکنمه‌دیکمز نسل قدر سجایایه مالکمیدر؟ بوکونکی قادینلق اوقادینلغك اوصاف وشرائطندن هیچ اولمازسه برقسمنی مدرکمیدر ؟ بو سؤاللره صمیمیتله وکندیمزی آلداتمق ایسته‌میه‌رك برجواب ویرمك اقتضا ایدرسه : خایر! دیمك ضروری اولور .

غربك ترقیات مادیه‌سی شبهه‌سز بزم ایچون اشد لزومی اولان بر منبع ترقیدر. غربك علم وعرفاندن استفاده‌مزده هیچ برشی مانع دکلدر . اساساً علم وعرفان وصنعت بشریتك مال مشترکیدر . افراد جمعیت اونی نره‌ده اولورسه بولور وکندیلرینه مال ایده‌بیلیرلر . فقط عنعنات واخلاق جهتی بونکله قابل قیاس دکلدر . کورولیور که هیئت اجتماعیه‌مز اوروپانك ترقیات مادیه‌سنی دکل، عادات واخلاقنك غربلیلرجه بیله تقبیح ایدیلن انواع واشکالنی امتصاص ایلمش بولونیور .

یاشامق ایسته‌ین ملتلر کندی عنعنات ومقدساتنی محافظه ایتمسنی بیلیرلر . هیئت اجتماعیه‌سنی حقیر کورن ، بکنمه‌ین بر ملت ایچون حق حیاتی قانون خلقت نزع ایتمشدر . بویله بر ملت ایچون مقدر اولان بوکونکی حالمز کبی پریشانی ، مادةً ومعناً انهزامدن باشقه برشی دکلدر.

بزی بوکسانه‌جك واسطه هرشیدن اول وجدانلرمزده براصطفا وجوده کتیره‌بیلمك ، کندی مقدسات وحرمتمز داخلنده انکشافلری آرزو ایتمکله‌نبلر ایدر. یوقسه بوکونکی شرائط آلتنده یاشایابیله‌جکمزی دوشونمك محض جنت وفلاکت اولور .

حسن حکمت

سبيل الرشاد

لوزانده بولونان اقدام غزته‌سی صاحبی احمد جودت بکك بوسرلوحه ایله یازدیغی بر مقاله‌یی کچن کون اقدام نشر ایتدی . اخلاق دینیه حقنده مهم معلومات وملاحظاتی احتوا ایدن بو مقاله‌یی عیناً نقل ایدییورز :

اخلاق اسلامیه‌نك مروج عبرت پروری اولان بوقیمتلی مجموعه‌نك صوك بش اون نسخه‌سنی بکا کوندردیلر . وقت بولدقجه بونلرك مندرجاتنه کوز کزدیره‌رك مستفید اولویوردم . کوندرنلره تشکر ایدرم .

مجموعه‌نك باشدن آشاغی بتون مندرجاتی هیئت اجتماعیه‌مز ایچون پك مهم مسئله ومقاله‌لری، پك مصیب مطالعه‌لری حاویدر. بکا دیمشلر ایدی‌که سبیل الرشاد پك متعصبانه بر یول طوتدی . بن اوقودیغم مقاله‌لر ایچنده تعصبدن ، قبا صوفیلقدن براثر کوره‌مدم. بو مجموعه‌نك مباحثنی براجنبی لسانه ترجمه ایدرسه‌کز، او لسانله متکلم ارباب عرفاندن تقدیردن باشقه بر مقابله کوره‌مزسکز. مجموعه برطرفدن تربیهٔ اسلامیه وانسانیه‌یی پك مفید امثله ایله ایضاح ایدییور ، دیکر طرفدن اخلاق اجتماعیه‌مزی اخلال ایده‌جك وقایعی غایت مصیب وطوغری بر ذهنیتله محاکمه ایدییور. مثلا ٥٣٦ و ٥٣٧ نومرولرنده شو بحثلری کوردم : مسلمانلق اساسلری ، اسلامك روح سیاسیسی، جمع قرآن، مکتب مدرسه فرقی ؛ مکتبلرده بحران اخلاق ، سینه‌مالرك مراقبه‌سی؛ معارفك حالی ؛ آمریقاده اسلام تشکیلاتی، تربیه واخلاق، ایچکی قالقیور، مصرده منع مسکرات... شو موضوعلر ایچنده‌بزی علاقه‌دار ایتمه‌ین بر ماده وارمیدر؟ بن دنیانك اك سربست برمملکتی اولان اسویچره‌ده‌یم . بو مملکتی ایچه طانیالردم . بوراده (نوشاتل) دنیلن مترقی برشهر واردرکه مؤسسات علمیه‌سیله بنامدر. مکاتب عالیه‌سی، دارالفنونی ، تجارت مکتبی ، زراعت مکتبی وسائره کبی مبانیٔ علمیه‌یی احتوا ایدر . ایشته بوشهر میسیونرلك مرکزلرندن بریدر. بونلرك نشر ایتدکلری کتابلری اوقومالی‌ده تعصب نه‌ایمش آکلامالیدر . طوغریدن طوغری‌یه اسلامیتی مؤاخذه ایدر اثرلردخی باصلمشدر. فقط دیکر جهتده‌ده بالخاصه تربیهٔ عامه‌یه ومکتبلرك تدریساتنه متعلق آثار مهمه‌ده طبع اولونور .

سبیل الرشاد ایشته بو ایکنجی نوع آثار مقبوله‌دندر . سبیل الرشادده برفقره کوردم . مجلس ولایتك صنایع مکتبی تخصیصاتیله دارالالحان تخصیصاتنه عائد مذاکراتندن باحثدر ، بن سبیل الرشادك مطالعه‌سنی اوقودیغم زمان اوکا حق ویردم. بزم ایچون مکاتب عالیه‌دن دها مهم اولان صنایع مکتبنك تخصیصاتی تنقیص اولونیورده اوبرطرفده دارالالحانك تخصیصاتنه ضم اولونیور . اکر بو ، بویله ایسه بزه شاشیرمش بر ملت دیمکدن باشقه بر صفت بولونه‌ماز . نه غریب انسانلرزکه قارنمزی طویوره‌جق اکمك بولاماز ایکن سفره‌مزه چیچك تدارکنی دوشونیورز . دارالالحانك خدمتی‌ده اولور . فقط موسیقیدن اول برکره اقتصادی استقلالمزی الده ایده‌لم . ضرورتدن قورتیله‌لم . آرتیق پاره‌مزله دارالالحانی دوشونورز. دیمك‌که بز اغستوس بوجکی کبی جیت ، جیت اوتمکی آچلقدن ترك حیات ایتمکه ترجیح ایدییورز ! بو قدر مشقت عظیمه ایچنده یووارلانیورز . بورجلریمزك فائضلری ایچون ، آله‌جقلیلردن عاطفت دیلنیورز. صوکره معیشتجه وسعت بخش ایده‌جك بر مؤسسهٔ صناعیه‌نك تخصیصاتی کسوب اوبر طرفده موسیقی‌یی دوشونیورز !

مکتبلر حقنده سبیل الرشادك یازدیغی مطالعه‌دن کیم متأثر اولماز ؟ مکتب سلطانی‌نك دوشدیکی تردی‌یی اوقودیغم زمان بکا آغلامق کلدی. بن، بزم کبی محاربهٔ عمومیه‌نك مغلوبی اولان مملکتلرده اخیراً اوطوردم : مجارستان ، آوستریا، آلمانیا . برکره کیدوب ده مجارلرك شیمدی تربیهٔ عمومیه‌یه ویردکلری

اهمیت کورملی . یکیدن نه مکتبلر وجوده کتیرمشلر . حالبوکه رومانیالیلر ، مجارستانه کیردکلری زمان اورادن اوتوز یدی میلیارلق مال ومنال کتورمشلر ، مملکتده بر شی براقامشلردر ! ویانه‌ده نه قدر آج عائله وار . فقط اهالی‌یه مسائل علمیه وفنیه‌یی الکتریق پروژکتورلریله کوسترمکه مخصوص اولان قوجه بر مؤسسه کافی کلمه‌مش ، شمدی دیکر بر محله‌ده اویله بیوك بر مؤسسه دها وجوده کتیرییورلر . باویرانك مونیخ دارالفنوننده ایسه اون درت بیك طلبه (تعطیللرده عملیات ترابیه‌ده ایشله‌یوب رزقنی آلده ایدنلرده داخل) تحصیل علم ایله وقت کچیرییورلر . صوکره بزم نه‌بجریکسز آدملر اولدیغمزی اکلامالی‌یزکه مکاتب ابتدائیه‌مزی بیله اون سنه اولکندن دها آشاغی دوشورمشز وبر مکتب سلطانی‌نك حسن اداره‌سنی تأمین ایده‌مه‌مشز .

سبیل الرشادك آجی وفقط تادرون قلبدن کلن مطالعه‌لرینی دائما اوقویه‌لم وئه‌ولریمزده‌ده اولادلریمزه وقادینلریمزه اوقوده‌لم . بزه او آجی سوزلری دیکله‌مك لازمدر . سبیل الرشاد مکتبلرده ، عائله‌لرده اوقونه‌جق بر قرائت کتابیدر .

اخلاق دینیه‌یه سائر مملکتلرده نه‌یولده رعایت ایدلدیکنی اخیراً انکلتره‌ده ویرلمش اولان بر قرار پك کوزل آکلادیر . انکلتره ، حریت شخصیه‌یی ، حریت کلامیه‌یی اك زیاده مدافعه ایدن بر مملکتدر . فقط اخیراً بر مسئله ظهور ایتدی : هرهانکی برکیمسه ایسته‌دیکی اعتقاده سالك اوله‌بیلیر . لکن الوهیتك انکاری ، دهریلك ، دینسزلك ، رافضیلك اشاعه ونشر اولونه‌ماز . بوکا هرکیم تصدی ایدرایسه قانوناً دوچار مجازات اولور . بری قالقدی ، بومجازاتی قالدیرمق ایسته‌دی . فقط درحال کنتربوری ایسقپوسی (اوراده علمای دین پارلامنتویه رأساً کیررلر) مداخله ایتدی . مدافعه‌سنی دیکله‌ینلر اوکا باشدن آشاغی حق ویردیلر ومجازاتی ابقا ایتدیلر .

اون کون قدر اولیور آوستریاده (پورت شاخ) ده بیوك بر خرستیان قونغره‌سی اولدی . بوندن مقصد کنجلری اخلاق دینیه دائره‌سنده تربیه چاره‌لرینی دوشونمك ومذاکره ایتمکدر . همان هرملتدن بورایه ذکرلی مدرسلر کلدیلر . هپسی‌ده مشهور آدملر ایدی . دارالفنونلر طلبه‌سندن دخی خیلیسی بوکا اشتراك ایتدیلر . قونغره صالوننده شوعباره آصیلی ایدی : « سعادت وسلامت حضرت عیسی‌نك امرلری دائره‌سنده حرکتده‌در . » بو قونغره‌ده چوق مهم مسئله‌لر مذاکره ایدلدی . اکر قونغره‌رانس ایشی اولماسه‌ایدی ، بن‌ده‌اورایه کیدوب مذاکره‌لری دیکله‌یه‌جك ایدم . موضوعلر مهم ایدی . بزم مملکتمزده بعض کنجلر ظن ایدییورکه آرتق بتون دنیا هربر قیددن آزاده اوله‌رق حرکته مأذوندر . بعض جاهللرمزده تدنیمزك سببلرینی دینده آرایورلر وسویله‌یورلر .

بر کره بیطرفانه دوشونه‌لم . سالف الذکر قونغره‌یه کلنلر هپ مشهور آدملردر . اکر بو آدملر عیسوی دیننده تربیه‌یی ترقی‌یه مخالف کورمه‌یورلر ایسه برعاقل آدم دین اسلامده تدنی سببنی بولابیلیرمی ؟ بزدن پك چوق زیاده حسیات دینیه صاحبی اولان اسکی مسلمانلر ایچون دین نه‌دن مانع ترقی اولمامش ؟ اواسکیلرك عالملری یالکز علوم دینیه ایله‌می مشغول ایدیلر ؟ کیمیاده ، هیئتده ، ریاضیاتده ، طبابتده ، حکمتده ، آیاصوفیه کتبانه‌سنده کوردیکم عربی بر کتابده کوردیکم رسملردن بالاستدلال ، ماکنه‌ده ، علم حیوانات ونباتاتده ، زراعتده ، صنایعده ، علم الارضده ، جغرافیاده یتیشن علمای اسلامك حدوحسابی وارمیدر ؟ اخیراً سجیلیا آطه‌سنده اجرای سیاحت ایتمش اولان یوسف ساع اسمی‌نك اثرندن بحث ایتدیکمز زمان ، ایتالیا مورخلرندن بر ذاتك مسلمانلر حقنده‌کی تقدیراتندن بر ایکی صحیفه‌یی اقتباس ایتمش ایدك . بو سیاحتنامه‌یی اوقومالی‌ده اوقاجق بر نی‌اغلب حکومتك مالك اولدیغی علمانك عددینی کورملی ، اندلسده ، مصرده ، آفریقای شمالیده ، بغدادده ، شامده ، بخارا وماوراء النهرده یتیشن بی‌نهایه او علمای اسلام عجبا نصل اولمشده زمانلرنده رهبر علوم ومعارف ومؤسس مدنیت اولمشلر ؟ سیجلیانك اعماری تدابیریله شمدیکی آوروپا تدابیر اعماریه‌سی تماميله بربرینك عینیدر . آوروپا اوج عصر ، شکری ، سجیلیا عربلرینك فابریقه‌لرندن آلمش . اصمی بر طب کتابندن بحث ایدییور . صانکه بوکونکی تألیفاتدندر . مندرجاتی او قدر زنکیندر . الیوم استانبولده کمال حیرتله تماشا ایتدیکمز معظم مبانی‌نك معمارلری مسلمان دکلمی ایدیلر ؟ سلطان احمد جامعنك معماری محمد آغا بر کون جامع بناسنه آبدستسز کیرمدیکنی ، اونك ترجمهٔ حالنی یازان کاتبی جعفر چلبی بیان ایدییور . مشهور انکلیز ریاضیسیله همان بر زمانده لوغارتمه جدوللی کلنبوی اسماعیل افندی تنظیم ایتمه‌مشمی ایدی ؟

تمنی ایده‌لم که بر کون کلسون‌ده اهل اسلام طلبه‌سنی مرکز خلافتده تأسیس اولونه‌جق بر کلیه‌یه طوپلایوب اونلره عصر حاضرك علوم وفنونی تدریس سایه‌سنده مسلمان محیطلرینی نائل انکشاف ایلیه‌لم ، اسلامیتك شرفنی بین الاقوام آرتدیره‌لم .

سبیل الرشاد

احمد جودت بك افندینك سبیل الرشاد حقنده‌کی توجه والتفاتلرینه تشکرلر ایدرز . سبیل الرشاد حقایق وفضائل اسلامیه‌یی نشر ایتدیکی ایچون قلبلرنده محبت اسلامیه اولمیانلر نظرنده تعصبله اتهام اولونمه‌سی طبیعیدر . فقط بز شیمدی‌یه قدر بویله غرضکارانه اتهاملره اهمیت ویرمدیکمز کبی بوندن صوکره‌ده ویره‌جك دکلز . بز طوتدیغمز یولك حق یولی اولدیغنه ایمان ایتدیکمز ایچون الی ماشاء الله بو مسلکمزده ثابت قدم اوله‌جغز . ضلالت نه قدر توسع ایدرسه ایتسون سبیل الرشاد عون حقله حق وحقیقتی سویلمکدن اصلا فارغ اولمیه‌جقدر . حق هرشیدن اوستوندر ؛ اوکا هیچ برشی غلبه ایده‌من . حق‌ده میدانده‌در ، باطل‌ده میدانده‌در . ارباب عقل وبصیرت هرایکیسنی‌ده تمیز ایدر . سبیل الرشادی تعصبله ، یاخود دیکر برصورتله اتهام ایدنلره قارشی سبیل الرشاد حقایق وفضائل اسلامیه‌یی نشر ایله مقابله ایده‌جك واو بدبختلر ایچون جناب حقدن هدایت تمنی ایلیه‌جکدر . (والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا وان الله لمع المحسنین) .

تنظیماتك آچدیغی رخنه‌لر

یومی غزته‌لر یکی استانبول مبعوثلریله متعدد ملاقاتلر یاپدیلر . بومیانده طنین غزته‌سی‌ده رأفت پاشا ایله بر ملاقات یاپمشدر . رأفت پاشا متنوع مسائلدن بحث ایتمش ، ازجمله تنظیماتجیلرك مملکتك تنلرنده آچمش اولدقلری رخنه‌لری شوصورتله ایضاح ایتمشلردر :

— تنظیمات یادکاری اوله‌رق میلیونلرله آلتون بورج وبونك مقابلنده بوکون محافظه‌سنه بیله مقتدر اولامدیغمز جسیم سرایلر وتمام قارشیسنده استانبولدن آنجق ازمیته قدر کیده‌بیلن بر دمیر یولی ، حقیقی ومادی اولان بو قسمك مقابلنده غربلیلاشمش اولمق ایچون مولتکه‌نك بر مکتوبنده دیدیکی کبی « یونان فسی ، آووستریا قاپیجی ، ماجارجا کتی ، فرانسز پانطالونی کیه‌ن براردو ، استانبولین طاشییان مدیران امور وبوتون بونلرك تدارکی ایچون آوروپا دستکاهلرینه قپولرینی آرقالرینه

قدر آچش بر مملکت ، بیوك بر ذوقسزلك ، قوزموپولیت بر روح . »
خلاصه ذاتاً ملی شعورینی ادراك ایده‌مدیکی ایچون اولمکده اولان زواللی تورك ملتنی حالا بوکون ایچنده چیرپینه‌ران شعورسزلق .

حالا بوکون ایچنده چیرپینديغمز دییورم ؛ چونکه بر ملته حقیقی محبت اونك هر حرکتنی بکنمك دکلدر . خطالرینی بیله‌رك و کوره‌رك سه‌ومك و بونلرك ازاله‌سی ایچون الدن کلنی یاپمق یکانه حقیقی محبتدر .

بوکون ملی شعور ، دوغدیغی ، هیمزی صاردیغی ، یاقدیغی ، قاوورديغی بر صره‌ده بن یك قورقیورم که غربلیلاشمه‌یی یا کلش آکلایورز .

بزم کندی مدنیتمز وار . بزم مدنیتمز بر یوزندکی مدنیتلرك اك یوکسه‌کی ، اك اسکیسیدر . فضیلت اعتباریله هیچ بر ملتك بزمله بوی بیله اولچوشه‌بیله‌جکنی قبول ایده‌مم . وتکمیل قوتمز بوراده‌در . کوندن کونه سقوط ایدن غربه قارشی سلاحمز وهم‌ده تك بر سلاحمز آنجق مدنیتمز ، آنجق ملی فضیلتلرمزدر . بزی قورتاران وقورتاراجق اولان یالکز اودر . غربك روحیات واجتماعیات عاملرینه قولاق ویرك . غربك کچیردیکی تهلکه‌یی اونلر بزدن ای بیلیر . حالبوکه بز ؛ غربلالاشمق لزومنی آکلادیغمز زمان تام اللی سنه‌دنبری غربك آنجق چوروك وچوق ضررلی شیلرینی آلمق ، بسیط بر مقلد اولمقدن باشقه هرهانکی برشیئی یاپمق ایسته‌مدك .

اسکی دیوانلرمز یرینه اقامه ایتدیکمز اکری بوکری اسکمله‌لری بوکون تکرار اوطه‌لرمزدن آتمغه چالیشیورز . شالوار وپوطورك یرینه پانطالونك اقامه‌سی هیچ بر فضیلت تأمین ایتمه‌دی . یالکز شهرمزده بر کوز کزدیرسه‌ك اسقوچیالیلرك عنعنوی کسوه‌لرینی حالا طاشیمقده اولملریله بیك سنه اولکی ذهنیتده اولمدقلرینی کورورز . بو حرکتله ذاتاً ماکنه دوری قارشیسنده آچلق وخسرانله چارپیشان یرلی صنایعمزی‌ده محو وابطال ایتدك . حالبوکه بزم احتیاجمز اویرلی صنعتلرك یاشامسنده ، یاشاتیلمسنده ، آرتیرلمسنده ایدی .

بزم آوروپادن بالخاصه آلاجغمز شی‌ء صناعات کلمه‌سیله افاده ایتمك ایسته‌دیکم تکنیق ایدی . بو نقطهٔ نظردن تنظیمات ایلك کونلرنده اوروپا ایله بوی اولچوشه‌مزدك . فقط هیچ اولمازسه المزده برشی واردی . شیمدی بوکون هیچ برشی یوق . بعضاً بو نقوت یاپمغه قالقیشدق . بو یونقوتك حقیقةً تطبیق ایدلمسی لازم اولدیغی زمان حضرت آدمك جنتدن چیقدیغی شکلده دولاشمقدن باشقه بر شیئمز ، بر چاره‌مز اولمدیغنی آجی آجی خاطرلادق . خارجدن کله‌بیله‌جك امتعه‌نك ادخالی بر تجربه وادراك ومعلوماته توقف ایتدیکی ایچون اوپابانجی مملکتلری طانیمق ، اونلرك لسانی، احوال وروحیاتنی بیلمك ضروری بولوندیغی جهتله بو ایشلرده غیر مسلم عنصرلرك الـه کچدیکی ایچون زواللی تورکه

ناموسلی انسانلری آچلقدن أولدورن دولت قپولری وقوری بر چفتجیلك قالدی .

چفتجیلك دویورمدی ، دویورمیور وبوکیدیشله دها خیلی مدتده دویورمایاجق . یاکلش کوروشلر دائما آجی نتیجه‌لر ویرییور .

ایشته بونلرك هپسی صرف تنظیماتك ویردیکی مقلدلك فکروروحی ، غربه مساعد اولان فکرلرك شرقده طرز تطبیقی دوشونمکه بیله یلته‌مه‌مك حسی ودولتجیلك فکرینك نتیجه‌سیدر .

حیات فردیه‌مزی اقتصادیاته استناد ایتدیرمدکجه حیات فردیه‌مزده یتیشمکی واولاشمغی شخصی تشبثلرمزه ، مساعیمزه استناد ایتدیرمیه‌رك یالکز سیاستدن مدد اومدقجه ، ینه باشقه بر طرزده تجلی ایدن دولت قپوسنه قوشمقدن باشقه بر شی یاپمدقجه حیات ملیهٔ عمومیه‌مزی قطعیاً قورتاراماياجغز .

اقتصادیات واجتماعیاتده ایسه یکانه عامل تکاملدر . او جبر وتضییق ایله اولماز . بولشه‌ویزم تضییق ایله موفق اولامیور . بزده‌کی قادینلق مسئله‌سی جبری بر طرزده وتکاملسز انکشاف ایتدیرلمك ایسته‌نیلدیکی ایچون ایسته‌نیلن یوللردن چوق آیریلیور . او حالده تکامل قانونلرینه اتباع ضرورتی قارشیسنده‌یز .

افغان سفیری

سلطان احمد خان حضرتلریله ملاقات

افغان سفیری سلطان احمد خان حضرتلری بر ، ایکی آی قدر اوروپاده طولاشدقدن صوکره بو هفته عودت وانقره‌یه عزیمت ایلدیلر . توقاتلیانده کندیسنی زیارت ایدرك سیاحت انطباعاتنی دیکله‌دك . سفیر حضرتلرینی انقره‌یی تشریف ایتدکلری زماندنبری طانیورز . افغانستاندن روسیه‌یه ، اورادن انقره‌یه کلن احمدخان اوروپایی کورمه‌یی پك آرزو ایدییورلردی . اوروپاده‌کی افغان سفرانسك پاریسده بر اجتماع عقد ایتملری مشارالیهك بو سیاحت آرزوسنی اجرایه بر وسیله اولدی . عالم اسلامك انحطاطی وغربك ترقیاتی مسئله‌لریله اشتغال ایدن وبو خصوصده بزمله اوزون اوزادی‌یه محاوره‌لرده بولونمش اولان احمد خان حضرتلرینك بالذات کورمش اولدیغی غرب جمعیتلری حقنده حاصل ایتدیکی فکرلری دیکله‌مك بزم ایچون آیریجه بر اهمیتی حائزدی . سیاحتنك سیاسی جهتلری حقنده هیچ کوروشمدك . اساساً او ، بزم موضوعمزدن خارجدر . یومی غزته‌لر مشارالیهك بیانات سیاسیه‌سنی درج ایلدیلر . بز ملاقاتمزی اجتماعیاته حصر ایتدك . سفیر حضرتلری اوروپا حیات اجتماعیه‌سی حقنده اوزون اوزادی‌یه بزه ایضاحاتده

بولوندیلر . لطف ایتدکاری ایضاحاتك بعض قسملرینی خلاصةً محترم قارئلریمزه‌ده بیلدیرمکده فائده کوردك . سفیر حضرتلری بویوریبورلرکه:

— اوروپاده عمومی بر اضطراب واردر . هیچ بر ملت کندی حالندن ممنون دکلدر. حرب عمومی غالبی‌ده ، مغلوبی‌ده پریشان بر حاله کتیرمش . ملتلر آره‌سنده‌کی کین ونفرت کوندن کونه زیاده‌لشمکده . فرانسزلر آلمانلره قارشی الندن‌کلنی یاپمقدن کری طورمایور. آلمانلرده فابریقه‌لرینی، مهندسلرینی روسیه‌یه نقل ایتمشلر، مدهش بر صورتده اوراده چالیشیورلر . فرانسه‌دن انتقام آلمق ایچون فرصت بکله‌یورلر . آتیاً المانیانك روسیه ایله برلشه‌رك لهستانی اورته‌دن قالدیرمسی وفرانسه‌دن انتقام المه‌یه قالقیشمسی ملحوظدر .

صوکره افرادده ممنون دکل . صنوف اجتماعیه آره‌سنده‌کی مجادلات کوندن کونه آرتیور. واقعا ظاهراً عمران ورفاهدن باشقه برشی کورولمز. فقط براز روحنه نفوذ ایدیلیرسه خلقك اضطرابی دویولور . ثروتك نسبتسز توزیعی حیات معیشتده مدهش بر تفاوت حصوله کتیرمش . بر قسم متمادیاً چالیشیور ، بونك مقابلنده انجق بوغازینی تأمین ایده‌بیلیور . بر قسم‌ده هیچ چالیشمه‌دن ناز ونعیم ایچنده یاشایور، ذوق وصفا ایچنده یوزییور . بونك ایچون خلق حیاتندن هیچ‌ده ممنون دکلدر. متمادیاً شکایت ایدییور. سرمایه‌دار صنفك مطنطن حیاتی کورن خلق کندینی مسعود عد ایتمیور . بو عدم ممنونیت اونی دائماً مضطرب ایدییور ومؤسسات حاضره‌یه قارشی عصیانه سوق ایدییور .

بك اعلا کورولیورکه اوقدر خارق العاده عمران وترقیاته رغماً هیئت عمومیه‌سی اعتباریله غرب جمعیتلری اضطراب چکیور . وسعادت آرایور. حال بوکه شرقده ، عمران وترقی اولمامقله برابر، خلق حالندن اوراده‌کی کبی مشتکی دکلدر؛ ثروت آره‌سنده اوراده اولدیغی وجهله بویوك بر نسبتسزلك یوقدر . آز چوق فرق وارسه‌ده هیئت عمومیه‌سی اعتباریله بویوك بر تفاوت عرض ایتمز . بناءً علیه شرقده خلق قسمتنه راضی اوله‌رق کندینی مسعود عد ایدییور . بو سببله‌درکه اسلام جمعیتلری آره‌سنده خلق طبقه‌سی اوروپاده اولدیغی وجهله مؤسسات اجتماعیه‌سنه قارشی خصومت بسله‌مز . اوراده خلق نه قدر اختلالجی ایسه شرقده بالعکس سکونپروردر . زیرا غربی عصیانه سوق ایدن احوال، شرقده یوقدر .

بن اساساً شو فکرده ایدم‌که بزم اسلام جمعیتلری مادیات اعتباریله غربه نسبتله صوك درجه‌ده کری اولمقله برابر معنویات و اجتماعیات اعتباریله اونلردن اوستوندر. اوروپایی کورونجه بو فکرم تأیید ایتدی . حقیقةً اخلاق وفضیلت انسانیه نقطهٔ نظرندن اسلام جمعیتلری غرب جمعیتلرینه متفوقدر . بزده‌ده اخلاق اسلامیه اسکی صلابتنی محافظه ایده‌مه‌مش سه‌ده اونلره نسبتله بز کندیمزی ملك عد ایده‌بیلیرز . بزم اخلاق جهتنده‌کی نقصانمزده ینه غربك تأثیریله‌در . بزم حیات اجتماعیه‌مزی صارصمق ایچون غرب مختلف وسائط استعمال ایتمش والآن ایتمکده‌در. میسیونرلر، اجنبی مکتبلری، اجنبی مطبوعاتی، افکار اختلالیه ، استیلا ، اختلاط اسلام کنجلری اوزرنده بویوك تأثیرلر حصوله کتیرییور . بونك نتیجه‌سی اوله‌رق بعض محیطلرده اخلاق ضعفه اوغرایور ، حیات اجتماعیه‌نك تملری صارصیلیور ، شو قدرکه بو ضعف وانحطاط خصوصی وموضعی‌در . عمومیتی اعتباریله هر هانکی بر جمعیت اسلامیه صلابت اخلاقیه‌سنی محافظه ایده‌بیلمکده‌در . اوروپایه کلنجه اوراده‌کی حیات اجتماعیه بوسبوتون باشقه بر عالم . اخلاقسزلق مباحات صیره‌سنه کچمش . فحش ، علی العاده بر آلیش ویریشدن عبارت . ناصیل هر هانکی بر مغازه‌یه کیدر، برشی آلیرسه‌کز بوده طبقی اونك کبی طبیعی کورولیور . تیاترولرده یوزلرجه قادین چیریلچیلاق شانویه چیقیور . یالکز عورت محللرنده اوچ درت پارمق کنیشلکنده بر قورده‌لا وار. صحنه‌لرده صنعی آغاچلر یاپیورلر، چیلاق کنج قیزلری آرمود، آلما شکلنه قویه‌رق داللردن صارقیتیورلر. اون بیکلرجه انسان بونی سیر ایدییور وذوق آلیور . دها نه‌لر ...

الحاصل انسان اونلری کوردکدن صوکره اسلام جمعیتلرنده‌کی اخلاق وفضیلتك قیمتنی آکلایور ؛ اونلر کبی مطنطن شهرلری، معظم بنالری ، مدهش فابریقه‌لری اولمامقله برابر ینه حالنه شکر ایدییور . وفضیلت اخلاقیه واجتماعیه‌یی اوعمران ایله اصلا دکیشمیور .

کورولیورکه مادیات اعتباریله اسلام جمعیتلرینك بویوك بر نقصانی واردر . غرب بو خصوصده دورهٔ کمالده‌در. شو حالده غربك مادیاتنی، علوم وفنوننی ، صنایعنی آلمق اسلام جمعیتلری ایچون بر فریضه‌در . لکن معنویات واجتماعیات اعتباریله اسلام جمعیتلرینك غربه احتیاجی یوقدر . بالعکس بو خصوصده غرب ، اسلام جمعیتلرینك فضیلت اخلاقیه‌سنه محتاجدر . اکر اوروپا معنویات، اخلاق واجتماعیات جهتلرینی اصلاح ایده‌مزسه انحلالدن آزاده قاله‌مایه‌جغی طبیعیدر . مع مافیه غربك نقصانی معنوی اولدیغی جهتله تلافیسی چوق مشکلدر ، عادتا امکانسزدر. بزم ایسه نقصانمز مادی اولدیغی جهتله قابل تلافیدر .

یالکز بو نقصانمزی تلافی ایدرکن ، یعنی غربك علوم وفنون وصنایعنی آلیرکن مساویدن ، رذائلندن تحفظ نقطه‌سنه چوق دقت ایتمك لازمدر. زیرا بونلر هوسات نفسانیه اولدیغی ایچون قارشی طوره‌بیلمك چوق مشکلدر . اونك ایچون حیات اجتماعیه‌سنه درت ال صاریلمایان مسلمان ملتلرك کندیلرینی اوحیاته قاپدیرملرندن چوق قورقارم . ایشته مسئله‌نك اك مهم نقطه‌سی بودر. هر هانکی اسلام ملتی کندی حیات اجتماعیه‌سنی، هویت ملیه‌سنی محافظه ایدرك غربك علوم وفوننی ، صنایعنی اله بیلیرسه هیچ شبهه‌سز اوملت قازانمش اوله‌جقدر . یوقسه غربك مادیاتیله

برابر رذائلده کیره‌جك اولورسه اوزمان بوکون اوروپایی أزن وکوندن کونه سقوطه طوغرو سوروکله‌ین اضطرابات اجتماعیه اوجمیتده باش کوستره جکدر . یعنی عینی خسته‌لق اونلره سرایت ایده‌جکدر .

بزافغانلیلرك بوکون یکانه اندیشه‌مز بودر . غربك علوم وفنونی، صنایعنی آلمق خصوصنده حکومتمز قرار ویرمشدر ؛ و بونك ایچون بر چوق طلبه‌مز اوروپاده تحصیلده بولنیور . فقط امیر حضرتلری بو طلبه‌نك مسلمان قالمسی ایچون فوق‌العاده اعتنا بویورمقده‌درلر . عقیده‌لری اك صاغلام چوجوقلر کوندریلدیکی کبی اوروپایه کیتدکدن صوکره‌ده اوراده تربیهٔ اسلامیه‌لری ، حیات اجتماعیه‌لری خصوصنه صوك درجه اهتمام اولونیور . انشاالله افغانستان حیات اجتماعیهٔ اسلامیه‌سنی محافظه ایدرك غربك علوم وفنونی، صنایعنی اقتباس ایده‌جك وبوصورتله بر مدنیت فاضله تأسیسنه موفق اوله‌جقدر . دیکر بوتون مسلمان ملتلر ایچون‌ده تمنیمز بودر .

بومسئله‌یی بوتون مسلمان متفکرلرینك شیمدیدن نظر دقته آله‌رق اوکا کوره افکار اسلامیه‌یی تنویر ایتملری ایجاب ایدر .

انکلیز ـ عرب معاهده‌سی

بوندن اولکی نسخه‌مزده شریف (حسین)ك انکلتره ایله عقد ایتمك اوزره بولوندیغی معاهده‌نك فلسطینده نشر اولونوب مصر غزته‌لری طرفندن عیناً اقتباس اولونان رسمی خلاصه‌سنی وبورسمی خلاصه‌نك مصرده نه‌صورتله تلقی اولوندیغنی قید ایتمشدك . قارئلرمزك خاطرلرنده قالدیغی اوزره بو معاهده پروژه‌سنك بشنجی ماده‌سی موجبنجه حجازك حدود معینه‌سی داخلنده ، امر مدافعه‌سنی وهر تجاوزدن صیانتنی انکلتره درعهده ایتمکده‌در . قوتلی بر دولتك ضعیف بر دولتی بر طاقم مساعدات مقابلنده حمایه ایتمه‌یی درعهده ایتمه‌ی حقوقاً « حمایه »دن باشقه برشی اولمادیغندن بو پروژه‌یه کوره انکلتره حکومتی فعلاً حرمین شریفنك محافظی اولویوردی ! بوندن باشقه فلسطین ، عراق وماورای شریعه‌ده انکلتره حکومتنك وضعیت مخصوصه‌سی ، یعنی مانداسی طانینمقده وبالخاصه فلسطینده انکلیز مانداسنك اساسی اولان یهودی یوردینك تأسیسی‌ده شریف حسین طرفندن بو پروژه‌یه نظراً قبول ایدلمکده اولماسندن اسلام عالمی اراضی مقدسهٔ اسلامیه‌یی وبر چوق ممالك اسلامیه‌یی استقلال وحریتدن محروم ایدن ، بونلری خریستیان وصایتنه، خرستیان ویهودی حاکمیت وتغلبنه بیراقان بومعاهده پروژه‌سنه قارشی قیام ایده‌رك « بسیط تعدیلات » ایله بو پروژه‌یی قبول ایده‌جکنی اظهار ایدن شریف حسینه قارشی اك شدید پروتستولرده بولوندی .

صوك پوسته ایله کلن مصر غزته‌لری مصرك هرطرفندن شریف حسینك قلب اسلامی جریحه‌دار ایدن بوچیرکین تشبثاتنه قارشی یاغان پروتستولرله طولودر .

بوکا مقابل مصرده شریف حسینك ممثل سیاسیسی بر تبلیغ رسمی نشر ایتمکده‌در . بوتبلیغ رسمیده دنیلیورکه :

« انکلیز ـ عرب معاهده‌سی حقنده بر شی نشر ایدیلمسنه دائر اصرارده بولونان برچوق ذواتك آرزوسنی اسعاف ایتمك اوزره بیانات آتیه‌ده بولونیورز . انکلیز ـ عرب معاهده‌سی متن صحیحی هنوز نشر اولونمامشدر . افکار عمومیه‌یه شونی تأمین ایدرزکه بومعاهده‌نك تفصیلاتندن بحث ایتمك نابهنکامدر . چونکه پروژه حقنده درمیان اولونان بعض قیود احتیاطیه هنوز موضوع مذاکره اولمقده‌در . مع‌مافیه حجازك هرهانکی حمایه ویا وصایت اجنبیه آلتنه کیرمه‌دیکنی وکیرمه‌سنه امکان بولونمادیغنی بیان ایدر ، حرمین شریفینك هرهانکی نفوذ اجنبی‌یه ویاهر هانکی برغرب دولتنك تحکمنه تابع اولماسی ایچون هیچ بر شیئه مساعده اولونمادیغنی اعلان ایلرز . نته‌کیم فلسطینده استقلال تامنی، بوتون عرب اولکه‌لری ایچون آرزو اولونان استقلال تامی احراز ایده‌جکدر . بوکبی مهم ایشلری درعهده ایدنلرك نازك وضعیتی تقدیر ایدرك کیاستکارانه حرکت ایتمك اقتضا ایتدیکی آشکاردر . »

شریف حسینك مصرده‌کی ممثل سیاسیسی طرفندن نشر اولونان بورسمی تبلیغ مع‌الأسف افکار اسلامیه‌یی اویوشدیرمق کبی برغایه‌یی تعقیب ایتمکده‌در . چونکه معاهده پروژه‌سی اوله‌رق نشر اولونان رسمی خلاصه‌نك فلسطین محافل رسمیه‌سی طرفندن (یهودی یوردی)نك فدا اولونمادیغنی ، بالعکس معاهده‌نك بویوردی تأمین ایلدیکنی سیونیستلره کوسترمك وبوصورتله سیونیستلری خلجاندن قورتارمق غایه‌سنی استهداف ایلدیکنی لوندره‌نك اك بیوك غزته‌لری طرفندن خبر ویرلمشدر . شریف حسینك مرخصی (ناجی‌الاصیل) ایسه معاهده پروژه‌سنك یهودی یوردینی طانیمادیغنی بیان ایتدیکی حالده عوام قاره‌سنده مستملکات نظارتی مستشاری مستر (اورمزبی غور) طرفندن وقوع بولان بیانات انکلتره‌نك فلسطین ماندا‌سندن وماندانك اساسی اولان یهودی یوردینك تأسیسندن فراغت ایتمه‌دیکی بیان اولونمشدر .

بوندن باشقه (مورنینغ پوست) غزته‌سی‌ده فلسطینك مقدراتی موضوع بحث ایدرکن انکلیز مانداسنك اوراده دوام وبقاسی اقتضا ایتدیکندن بحث ایتمش ، سبب اولارق هرجهتدن سویش قانالنك مصونیتنی ایلری سورمش وفلسطین مانداسنی انکلتره ترك ایدرسه فرانسه وایتالیانك بومانداین الده ایتمك ایچون بربرلریله مسابقه ایده‌جکلرینی بیان ایتمشدر . بوندن باشقه شریف حسینك قاهره ممثل سیاسیسی طرفندن نشر اولونان تبلیغ رسمی آنجق حجازك ویاخود حرمینك هیچ بر نفوذ اجنبی‌یه ، هیچ بر وصایت اجنبیه‌یه کیرمیه‌جکی بیان اولونمقده‌در . اساساً معاهده پروژه‌سنده‌ده حجازك بویله بر وضعیته کیردیکنه دائر صریح بر سوز یوقدر . فقط پروژه‌نك بشنجی ماده‌سی حجازك مدافعه‌سنی انکلتره‌یه ترك ایتمشدرکه اصل تکذیبی لازم کلن نقطه بودر . بو نقطه تکذیب اولونه‌مایور .

بوکبی بیاناتك افکار عمومیهٔ اسلامیه‌یی تطمین ایتمیه‌جکی آشکاردر. بوندن طولاییدرکه مسلمانلر بلا توقف شریف حسینك خرکتنی تقبیح ایدرك اسلامك استقلال وحیثیت معنویه‌سنه وورلمسی ایسته‌نیلن مدهش ضربه‌یه مانع اولمق ایچون ابراز فعالیتده دوام ایتمکده‌در. هرحالده افکار اسلامیه‌نك موفق اوله‌جغی آشکاردر. مصر علماسنك بوخصوصده غیرتنی لسان شکران ایله یاد ایتمه‌دن کچه‌میه‌جکز. مع الاسف اوچ هفته‌دن بری بومسئله‌یی موضوع بحث ایتدیکمز حالده محیطمزدن وبالخاصه علمای دینمزدن برسس چیقمادی. بوندن متأثر اولمامق ممکن دکلدر.

بیانامه

آرناوودلق باش مفتیسنك اسلام مطبوعاتنه بیانامه‌سی

بوندن برمدت مقدم اوروپانك مراکز متعدده‌سندن کلن برطاقم تلغرافلر ارناوودلقده، (تیران) شهرنده عقد اجتماع ایدن دینی برقونغره‌نك خلافت اسلامیه‌دن فك ارتباطه، آبدست المه‌یی الغایه، نمازده رکوع وسجودی قالدیرمغه، تعدد زوجاتی منعه، تستری رفعه قرار ویردیکنی بیلدیرییوردی.

اسلام عالمنك هرطرفنده اك مدهش سوء تأثیر اجرا ایدن بو مقررات مصر مطبوعاتنده‌ده انتشار ایتمش ومصر مسلمانلرینی پك طبیعی اولارق دلخون ایلمشدی. مع مافیه مصرده متوطن ارناوود دینداشلرمزدن بری ارناوودلغه وقوع بولان سیاحتندن بالاستفاده مصر غزته‌لرنده بو فجیع مقرراته دائر انتشار ایدن یازیلری آرناوودلق باش مفتیسی ومجلس عالئ شرعی رئیسی محمد وهبی افندی حضرتلرینه تقدیم ایله افکار عمومیهٔ اسلامیه‌یه حقیقتی بیلدیرمسنی رجا ایتمش، مشارالیه‌ده بوطلبی اسعاف ایدرك آتیده‌کی بیانامه‌یی مصر مطبوعاتنه کوندرمشدر. قاهره‌ده انتشار ایتمکده اولان (الاخبار) رفیقمزدن بو بیانامه‌یی ترجمه ایدییورز:

« ۱۱ نیسان تاریخلی (الاهرام) و ۱۷ نیسان تاریخلی (المقطم) غزته‌لرنده ارناوودلق اسلام قونغره‌سنك مقرراتی حقنده یازیلان سطرلری اوقودم. بواصل واساسدن عاری حوادثدن، دها طوغروسی خرافاتدن الحق متأثر ومتدهش اولدم. مسلمانلق ایله ذره قدر ارتباطی اولان برانساندن بویله برشی صدوری هیچ بر وقت تصور اولوناماز. بومقررات، مسلمانلر آره‌سنده عداوت تخملرینی اکمك، مسلمانلرك وحدت دینیه‌سنی تارمار ایتمك ایسته‌ین، مقاصد فسادکارانه‌سی هیچ برمسلمانه مجهول اولمایان دشمنلرك تصنیع ایتدکلری افترالردن باشقه برشی دکلدر. بالخاصه بوتون دنیاده صلابت دینیه‌لری ایله معروف اولان ارناوودلردن بویله برشی صدورینه هیچ بروجهله احتمال ویریله‌مز.

ارناوودلق حکومتنك پای تختی اولان تیرانده انعقاد ایدن بیوك اسلام قونغره‌سنده جریان ایدن مذاکرات نتیجه‌سنده اتخاذ اولونان مقررات مملکتمزده دین مبین اسلامك تعالیسنه، انوار اسلامیه‌نك پارلامه‌سنه معطوف ایدی. اساسات شرعیه‌یه تمامیله مطابق اولان بو مقررات بوتون ارناوودلقده جماعات اسلامیه تشکیلی، اوقاف عمومیه‌نك نهج شرعی اوزره تنظیم واصلاح وتعمیریله معابد قدسیه‌مزك اعلاسی، خدمهٔ خیراتك اقدارینی ووظائف شرعیه‌لرینی حسن صورتله ایفا ایتمه‌لرینی، رسائل موقوته وسائره نشریله دین اسلامك داخل وخارجده اعلاسنی وبوکبی اساسات اسلامیه‌یه مطابق ومسلمانلرك آمال عالیه‌سنه موافق غایه‌لرك تحققنی استهداف ایلمکده‌در. (الاهرام) و(المقطم) غزته‌لرنده اوقودیغم مقرراتدن استعاذه وتبری ایدر وبوکبی نشریاتك آنجق نفاق وفسادی، مسلمانلری یکدیکرندن تنفیر ایتمه‌یی، ارناوودلق مسلمانلرینی عالم اسلام نظرنده دوشورمه‌یی استهداف ایتدیکنی بیان ایلرم. بوکبی دسیسه‌لره آلدانمایان و بزی بو مدهش افترالره قارشی مدافعه ایدن مصرلی قرده‌شلرمزه عرض شکران ایدر و بوتون بو افترالری صورت قطعیه‌ده رد وتکذیب ایلرز. ۲۲ شوال ۱۳٤۱

ارناوودلق باش مفتیسی ومجلس عالئ شرعیسی رئیسی الفقیر

محمد وهبی

شئون

استانبول:

اجازت مراسمی. ــ مدرسة المتخصصین اکمال ایدن افندیلرك اجازت مراسمی سلطان سلیم جامع شریفنده مراسم مخصوصه ایله اجرا اولنمشدر. اجازت الان (۲۸) افندینك (۱۷) سی فقه شعبه‌سندن، (۱۰) ی تفسیردن، بری‌ده کلام وفلسفه‌دندر. فقهدن اجازت آلانلر: عبدالله اوزون کوپری، علی رضا اسکدار، کمال حمیدیه، حسن تحسین شمنی، قوام الدین قترین، کامل باطوم، حسن پرلپه، محمد آیدین، سالم کشان، مصطفی آیدوس، شمس الدین داغستان، رجب تکفور طاغی، عثمان قیصری، حسام الدین داغستان، احمد فوزی درسعادت، احمد داغستان افندیلر.

تفسیردن: عارف، علی نجم الدین البستان، حافظ محمد استانبول، محمد حلمی شمنی، جمال، محمد اسعد، مسعود نجاتی همشین، حجة الاسلام اوف، عبدالواحد ارضروم، محمد سالم هزار غراد افندیلر.

کلام وفلسفه‌دن: یوسف افندی سلانیك.

مدرسه‌لرك تخلیه‌سی. ــ امور شرعیه واوقاف وکالتندن وقوع بولان تبلیغات اوزرینه مدارس وجوامع شریفه‌نك تخلیه‌سی خصوصاتیله اشتغال ایدن قومیسیون فعالیتنی تزیید ایتمشدر. تخلیه خصوصنده تعلل کوسترنلر ضابطه طرفندن اخراج ایدیلمکده‌در.

دار الشفقة الاسلامیه‌یه معاونت. ــ هیئت وکیله رئیسی ودار الشفقه‌نك رئیس فخریسی رؤف بك افندینك همت وتشبثی اوزرینه دار الایتاملر بودجه‌سندن اون بیك لیرانك دار الشفقه‌یه اعطاسی هیئت وکیله‌جه تقرر ایتمشدر.

ایچکینك حیات مملکتده آچدیغی رخنه‌لر . — یکی استانبول مبعوثلرندن دوقتور رفیق بك ایچکی حقنده طنین غزته‌سنه بروجه آتی بیاناتده بولونمشدر:

— منع مسکرات قانونی حقنده نه کبی بر فکر پرورده ایده‌جکمی صوردیورسکز . دوقتور اولدیغم ایچون بالواسطه مملکتك صحتنه تعلق ایدن بومسئله حقنده تدقیقات مخصوصه‌ده بولوندم . بوکون مملکتمزده یوزده سکسان، سکسان بش نسبتنده ورم ، یوزده اللی نسبتنده بعض منطقه‌لرده صتمه خسته‌لقلری ویوزده بش نسبتنده‌ده فرنکی خسته‌لغی واردر . صحت عمومیه‌یی بو خسته‌لقلردن قورومق ایچون مسکرات ایله مجادله ایتمك لازمدر . بو سببله منع مسکرات قانونی قالاجقدر وقالملیدر . قانونك صحت نقطهٔ نظرندن فائده‌لری چوقدر . بوکون آناطولیده کویلو ایله شهرلی کنجلر مسکرات استعمال ایده‌یورلر . »

مصر :

لورد (هدلی) ی استقبال . — شرف اسلام ایله مشرف اولان انکلیز رجالندن لورد هه‌دله‌یك، (ووکینغ) جامع شریفی امامی فضلای اسلامیه‌دن هندستانلی خواجه کمال‌الدین افندی حضرتلریله برلکده چه‌کیتك اوزره بوله چیقدیغی خبرآلان مصر مسلمانلری مشار الیهمایی استقبال ایتمك اوزره بویوك بر احتفال ترتیبنه قرار ویرمشلر ومصر نقیب الاشرافنك ریاستی آلتنده وقوع بولان بر اجتماعده منتظم بر استقبال مراسم پروغرامی‌ده حاضرلامشلردر .

مسجد اقصی‌یه معاونت هیئتی . — الاهرام غزته‌سنك ویردیکی معلوماته کوره حیفا مفتیسی شیخ مراد ، غزه مفتیسی شیخ محمد سعید الحسینی وشیخ الحرم‌القدس شیخ ابراهیم الانصاری افندیلردن متشکل اولان بر فلسطین هیأتی کچن هفته مصره مواصلت ایتمشدر . بو هیأت حجازه عزیمت ایده‌جك واوراده قدسده‌کی حرم شریفك کوندن کونه خراب اولمغه یوز طوتدیغی جهتله ییقلماسنك اوکنه کچه‌رك تعمیری ایچون بیت‌اللهی طواف وزیارت ایتمکه کلن حجاج مسلمینك یاردیمنی طلب ایده‌جکلردر .

افغانستان :

کابلده انتشار ایتمکده اولان غزته‌لرك کوندن کونه عددلری آرتمقده‌در. (اتحاد مشرق) ، (طلوع افغان) ، (اتفاق اسلام) ، (امان‌افغان) کبی غزته‌لردن باشقه (ابلاغ) عنوانیله برده رسمی آژانس نشر اولونمقده‌در . آتیده‌کی خبرلر صوك پوسته ایله کلن بو غزته‌لردن و آژانسلردن اقتباس اولنمشدر.

افغانستانده امیرینك اهمیت ویردیکی مسائل . — افغانستان مطبوعاتنك مطالعه و تدقیقندن آکلایورزکه امیر غازی (امان‌الله خان) حضرتلری افغانستانك مقدراتیله فوق‌العاده بر صورتده علاقه‌دار اولمقده‌در . افغانستانك تعالی و ترقیسی ایچون بوتون موجودیتیله چالیشمقده‌در . مشار الیهك حال حاضرده اك زیاده اهمیت ویردیکی مسائل شونلردر :

۱) احیای شریعت اسلامیه ، ۲) معارف ، ۳) معادن ، ۴) اقتصاد ، ۵) متخصص یتیشدیرمك .

افغانستانده معارف ایشلری . — امیر حضرتلری ، امارتی احراز ایتدکلری کوندن بری معارفه بویوك اهمیت ویرمشلردر . مملکت هرطرفنده آچیلمقده‌اولان مکتبلرك عددی کوندن کونه زیاده‌لشمکده‌در. اخیراً اوروپایه طلبه کوندریلمکه باشلانمشدر ، طلبه‌لر داها زیاده صنعت تحصیلی ایچون آلمانیایه کوندریلیور .

مکتبلرده هرشیدن اول نظردقته آلنان، تربیهٔ اسلامیه مسئله‌سیدر . بو خصوصه چوق اهمیت ویریلمکده‌در. افغان چوجوقلرینك مسلمانقاله‌رق ترقیات حاضره‌یی اکتساب ایتملری عمدهٔ اساسیه اتخاذ اولونمشدر . عقیده‌سی صاغلام و اسلامی تربیه‌سی اساسلی اولان بوکبی طلبه اوروپایه کیتدکدن صوکره‌ده دیناً و اخلاقاً صارصیلماز . مع‌مافیه امیر حضرتلری ؛ اوروپایه کوندریلن افغان چوجوقلرینی اوراده‌ده شدتلی مراقبه آلتنده بولوندورمقده‌در .

اوروپاده‌کی افغان طلبه‌سی هرنرده بولنورسه بولونسون شعائر اسلامیه‌یه رعایت ایلمکه و عقائد اسلامیه درسلری آلمه‌یه مجبوردر .

مسلمانلغی قوی اولمایانلرك احتراس و منافع شخصیه قارشیسنده مقاومته قدرتیاب اوله‌مدقلری بالتجربه ثابت اولدیغندن امیرحضرتلری عقیده‌سی صاغلام متفنن رجال یتیشدیرمك خصوصنه اهمیت عظیمه ویرمکده‌درلر .

معارف خصوصنده هیچ بر فداکارلقدن کری قالدیغی یوقدر . امیر حضرتلری‌ده بالذات امتحانده بولنور ، طلبه‌یه سؤاللر صورار . بو توجهلرندن هم هیئت تعلیمیه ، همده متعلمین شوق و غیرته کله‌رك دها زیاده بذل مساعی ایدیورلر .

افغان مطبوعاتنك نشریاتنه نظراً افغانستانده یالکز ذکور مکتبلری‌دکل، اناث مکاتبی‌ده کوندن کونه چوغالمقده‌در . اناث مکتبلرنده فخری برصورتده معلمه‌لکی قبول‌ایدن پك‌اصیل و نجیب عائله‌لر واردر. امیرحضرتلرینك کریمه‌لریله اقربالری ، اناث مکتبنه دوام ایتمکده‌در .

افغانستانده معدنلری . — افغانستانك هرطرفنده‌کثرتله موجوداولان معدنلری کشف ایتمك و موقع استفاده‌یه وضع ایتمك ایچونده بویوك مساعی صرف‌اولونمقده‌در. اولجه انکلیزلردن مرکب‌اولان برهیئت ، افغانستانده‌اهمیتلی برمعدن‌بولونمادیغندن‌موجوداولان برایکی‌معدنك‌ده وارداتی‌مصرفنه‌تقابل‌ایتمدیکنه دائر حکومته بررابور ویرمشلردی . کابل مطبوعاتنك بیاناتنه نظراً انکلیزلر او معدنلرك طمارلرینی تخریب ایتمشلردر . اخیراً ایتالیاده‌کی افغان سفیرینك تشبثیله ، موسیو (فراری) ، دوقتور (سیارکا) و (قونت سانوورینو) دن مرکب برهیئت افغانستانه جلب ایدیلمشدر . علمی برتدقیق و تحری نتیجه‌سنده ، افغانستانك متعدد مواقعنده طوز ، قورشون ، کوکورت ، کوموش ، باقر ، دمیر، آلتون و طاش کومور معدنلرینك موجود بولندیغی آکلاشیله‌رق بوهیئت طرفندن پك‌مهم راپورلر تنظیم وافغان حکومتنه تودیع اولنمشدر. مذکور معدنلرك ایشلتمسی ایچون افغان حکومتجه پك مهم ومفید مقررات اتخاذ ایدلمك اوزره بولندیغی افغان غزته‌لری یازییور .

داخلی منسوجات . — امیر حضرتلری اخیراً عموم افغانستان اهالیسنه خطاباً آتیده‌کی مهم بیانامه‌یی نشر ایتمشلردر: « حال حاضرده افغانستانده نسج واعمال‌ایدیلمکه باشلانان یرلی‌منسوجاتمزازهرجهت‌اوروپادن کلن‌قماشلره مرجحدر. منسوجات داخلیه کرك ماده، کرك صنعت اعتباریله خارجدن کلن امتعه‌یه نظراً

دها متین ، صاغلام اولدقدن ماعدا فیأتجه‌ده پك اوجوزدر . یرلی قاشلرك اك اعلاسنك یارده‌سی برلیرادن فضله اولمدیغی حالده اوروپاده اعمال اولنانلر یدی سکز لیرادر . یرلی منسوجاته رغبت کوستریلدیکی تقدیرده اهالیمز هم اوجوز البسه تدارك ایدر ، همده مملکتك امور اقتصادیه‌سنه عظیم خدمتلر ابراز ایتمش اولورلر بو صورتله پاره‌مز خارجه چیقماز ، مملکتمزده قالیر . صنعتکارلرمزك ، تجارلرمزك رفاه و ثروتی بو صورتله تأمین ایدلمش اولور . کوملکمزدن کفنمزه وارنجه‌یه قدر هر شیئی اوروپادن جلب و تدارك ایتمکه قالقیشیرسه‌ك محو وتباه اولورز. یازیق دکلیدرکه محترم علمامز صارغلرینی ، حتی أولولریمزك کفنلرینی اوروپادن کتیرته‌لم ، بوتون ثروتمزی دین دشمنلریمزك جیبنه صوقه‌لم ؟ یرلی قاشلرمزی، تمیز وطاهر مسلمان وطنداشلرمز طوقودیغی حالده ، ناپاك اللرله طوقونان پارچه‌لرله اولومزی صارمق کناه دکلیدر ؟ دیانت مبجلهٔ اسلامیه بزی بو امر خیره آچیقدن دعوت ایدیور . بوکون بن تپه‌دن طیرناغه قدر کیدیکم و قوشاندیغم البسه واشیا هب یرلی مالیدر ، ملتم بکا اقتدا ایتملیدر . کندی مالمز اوروپانککه نسبتله بر آز قابا اولسه‌ده ، بونی ترجیح ایتملی‌یز. بو رغبت و رواج سایه‌سنده دستکاهلریمزله اودستکاهلرده چالیشان ایشچی وصنعتکارلرمز تدریجی صورتده بزی اوروپادن بوسبوتون مستغنی قیله‌جقلرینه امینم . ملتمك هر درلو ایلکنی دریندن دوشوندیکم ایچون بو نصیحتلریمی اسیرکه‌میورم . آنلری طوغرو یوله سوق ایتمکی کندیمه وظیفه بیلیورم . اهالی بنم بو خیرخواهانه وپدرانه ارشاداتمی جان وکوکلدن قبول ایده‌جکلرینه امینم . »

آلتون وکوموشدن اوانی ومزیناتك ممنوعیتی . — امیر حضرتلری افغانستانك امور اقتصادیه‌سنه چوق درجه اهمیت ویردیکی جهتله مملکت داخلنده آلتون وکوموشدن معمول اوانی و مزیناتك عدم استعمالی حقنده آتیده‌کی رسمی بیاننامه‌یی نشر ایتمشلردر :

« بنم وفادار ، صداقت شعار ملتم !

آشکاردرکه، بالجمله ملل متمدنه‌نك رفاه وثروتی، ترقی وتعالیسی ، هپ اقتصاده رعایتله حاصل اولمشدر. کرك تجارت وزراعت ایشلرنده، کرکسه حیات ومعیشت مسائلنده اقتصاده اهمیت ویرمکله رفاه و تمدن حصولپذیر اولمشدر .

دیانت مقدسهٔ اسلامیه، نوع بشرك، موجب صلاح حال و معاشی اولان امور اجتماعیه و اقتصادیه‌سنی هیچ بر وقت اهمال ایتمه‌مشدر . نته‌کیم جناب حق قرآن عظیم الشاننده بو امر معتنابها حقنده قوللرینی (ثم اورثنا الکتاب الذین اصطفینا من عبادنا فنهم ظالم لنفسه ومنهم مقتصد) آیت کریمه‌سیله تنویر بیورمشدر. بو آیت کریمه‌نك معناسی شودرکه، اقتصاد و اعتداله رعایت ایتمیانلر کندی نفسلرینه ظلم ایتمش اولورلر .

سوکیلی ملتمك دینی سعادتیله، دنیوی تأمین معاشنك میسر و مهیا اولمسنی دائما آرزو ایتدیکم ایچون ، کندیلرینك خسرانلرینی موجب اولان ، همده شرع شریفه مغایر بولنان آلتون وکموش آلات و ادواتنك شیوع استعمالی حقنده نظر دقتلرینی جلبه قرار ویردم .

بوکبی مزینات استعمالنك هیچ بر مزیت و فائده‌سی بولنمدیغنه هر عقل سلیم قانعدر . اساساً شریعت مطهره‌مزده بوکبی مزیناتك استعمالنی تجویز ایتمه‌مشدر . بوکبی اوانی و مزینات ، اطعمه و مشروباتك لذتنی اصلا آرتیرمز، ارککلر ایچون بوکبی سوس وزینت موجب عار وشیندر . مذکور شیلر بر انسانك قیمتنی یوکسلتمز ، بالعکس کندیسنی متضرر ایدر .

بوکون قویوجیلره ، اوروپالیلره ویردیکمز اعمالیه فیأتنی دقتله حساب ایده‌جك اولورسه‌ق ، کوره‌جکزکه بیهوده یره صندقلرمزدن ، جیبلرمزدن پاره‌لرمز ، ثروتمز آقوب اورالره کیدیور . بوکبی مزیناتك امر محافظه‌سی‌ده قولای دکلدر ، انسانك راحتنی تشویش ایدر .

حالبوکه سوس وزینت ایچون صرف ایتدیکمز مبالغی امور تجاریه و اقتصادیه‌یه حصر ایتسه‌ك ، یاخود املاك وعقار صاتون آلسه‌ق ، شبهه‌سز بزه دها خیرلی وکارلی بر سرمایه و تجارت تأمین ایتمش اولور. یوماً فیوماً ثروتمز، مالمز چوغالیر . نقد آقچه‌مزی بو یوللرده توکتمك ، تبذیر و اسرافدن بشقه بر شیئه یاراماز « انالله لایحب المسرفین» نص آلهیسی موجبنجه ، محبت آلهیه‌نك رفعنه سببیت ویرمش اولورز .

بناءً علیه قادینلر مستثنا اولمق شرطیله آلتی آیه قدر ملتمه بر مهلت ویریورم . او زمانه قدر بوکبی شیلری اورته‌دن قالدیرسینلر. عکس تقدیرده مخالفت کوسترنلرك اشیاسی ضبط و مصادره اولونه‌جقدر . »

بو آنه قدر افغانستان مأمورلرینه ویریلن کموش و آلتوندن معمول نشانلری کندیلرنده قاله‌جق . لکن بوندن صوکره اوکبی نشان و امتیازلرك بشقه معدنلردن اعمال ایتدیریلسنه‌ده افغان حکومتجه قرار ویریلمشدر .

مشهد :

خراسانده تظاهرات اسلامیه . — تورکیانك مشهد باش شهبندری سامی و فریدون بکلرك محل مأموریتلرینه مواصلتی حسیله یاپیلان پك صمیمی و پارلاق مراسم استقبالیه حقنده « خراسان » غزته‌سی تفصیلات ویرمکده‌در. افغان وروس قونسلوسلری‌ده مراسمده حاضر بولونمشلردر . باش شهبندرمزك نطقنی متعاقب حسیات اسلامیه‌سی غلیانه کلن (خراسان) غزته‌سی مدیری‌ده ایراد ایتدکلری هیجانلی بر نطقده دیمشلردرکه :

«ایشته بوتون بو منظرهٔ سرور، بوتون بو کوکلری‌وزلر مسلمانلق طویغوسیدرکه بو عزیز مسافرلرك ، فداکار بر اسلام دولتی ممثللرینك مواصلتلرینی وجد ونشاط ایله تبریکه بنی سوق ایدی . بوکون خراسانك ملی وجد و شرفنی آرتیران اك تاریخی کونلردن بریدر . اسلام دشمنلرینك خونخوار پنجه‌لری وجود اسلامی أزوب محوایده‌جکلری بر صیره‌ده قادر ذوالجلاله بیکلرجه حمدوثنا اولسونکه قهرمان تورك ملتنك فداکار مجاهدین اسلامیه‌سنك شهامت وبسالتلریله او قانلی پنجه‌لر فاجعه اوغراتیلدی و وجود اسلام اسارت زنجیرندن قورتاریلدی آرتیق مسلمان ملتلری یکدیکرندن اوزاقلاشدیران نفاق و شقاق سببلری قالمادی. شمدی اسلام دولت وملتلری آراسنه قارداشلق ، دوستلق وبرلك روحی کیرمشدر . بز اویله بر دینك سالکلری‌یزکه (واعتصموا بحبل الله جمیعاً ولا تفرقوا) (انما المؤمنون اخوة) بزم شعارمزدر، اسلام دولت وملتلرینك کوکللرینی ، استقامتلرینی برلشدیرمك بوتون مسلمان ملتلرجالی ایچون بر عمدهٔ اساسیه اولمالیدر . اسلامك فلاح وسعادتی آنجق بوراده‌در. »

محترم قارئلریمزه

کله‌جك هفته (۲۱) نجی جلد تمام اولیور. آبونه مدتی ختام بولوب‌ده دوامنی آرزو ایدنلریکی آبونه بدللرینی شمدیدن کوندرملری رجا اولنور . ۲۱ نجی جلددن اکسیك نسخه‌سی اولانلرك بوهفته ظرفنده بیلدیرملری اقتضا ایدر ، بالاخره تدارکی امکانسزدر .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

سبيل الرشاد

سنه ١٣٣٠

آبونه شرائطی : هر یر ایچون سنه‌لکی (٢٧٥) آلتی آیلغی (١٥٠) خارج ایچون سنه‌لکی ٣٢٥ غروشدر .

نسخه‌سی ٥ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده (١٠) غروشدر
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

ادرەس تبدیلنه آیریجه ٥ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم | باش محرر محمد عاکف | صاحب و مدیر اشرف ادیب | اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٥٤٦ | ٤ ذی‌الحجه ١٣٤١ | * پنجشنبه * | ١٩ تموز ١٣٣٩ | جلد ٢١

آنغليقان كليساسنه جواب

تدقیقات وتألیفات اسلامیه رئیس عالیسی شیخ عبدالعزیز جاویش افندی حضرتلری طرفندن تألیف بویورولوب شرعیه وکالت جلیله‌سی طرفندن آنغلیقان کلیساسنه کوندرلمك اوزره آنقره‌ده طبع اولونمقده اولان جوابك مقدمه‌سیدر :

٣

بوملتجیلردن روما ، ایران ، بابل قانونلرینه وقوفی اولانلرده جزیرةالعرب خلقنی منتظم برحیاته آلیشدیرمق ، یاخود کندی ملتلرینك رفاهنه خدمت ایتمش قوانین ونظامات اجتماعیه‌یی بونلره بکندیروب قبول ایتدیرمك جهتنی هیچ دوشونمزلردی . بالعکس یرلیلرك ایچنه طاغیلدقدن براز صوکره جاهلیت طوفاننه کومولور وفوضای محلیه‌یه طوتولورلردی . اونك ایچون علیه‌الصلوة والسلام افندیمزك زمان رسالتلرنده بونلرك حالی اجتماعی ، عدلی ، مدنی شئونلری اعتباریله قومشولری بولونان بت‌پرستلردن پك آز فرقلی ایدی . ذاتاً چوقلرینك جزیرةالعرب ایچلرینه صیغینمسی یا زمان زمان یوردلرینی یاغما یه‌دن اقواملك ظلمندن قورتولمق ، یاخود اوجاقلرینك برکوشه‌سنده حضور قلب واطمئنان وجدان ایله اوطوره‌بیلمك سعادتنی کندیلرینه حرام ایدن دینی تضییقلردن قاچمق ایچوندی .

صوکره بوملتجیلرك آره‌سنده اوآره‌لق ایرانك اداره‌یه ، رومانك کلیسایه عائد معهود نظاماتی یوزندن اشتراکی ، یاخود فوضوی افکاره طرفدار اولانلرده بولونیوردی . ایشته بونلرده مالارینی ،

جانلرینی جزیرةالعربه آتیوردی . چونکه جزیرةالعرب یگانه حریت وطنی ، دها طوغروسی برفوضای اجتماعی دیاری ایدی .

جزیرةالعربده مدنی واجتماعی قوانین اولمامسی یوزندن افراد آره‌سنده متقابل ظلملر چوغاله‌رق بری برینی اضرار ایدن کونا کون معامله‌لر میدان آلدیغی کبی بودیدیشمه‌لرك دوامی سببیله‌ده مرحمت آزالمش ، تعاون اورته‌دن قالقمش ، یوزکار اصنامه قربان برینه انسان بوغازلایه‌جق درجه‌لرده قابلاشمشدی .

أوت ، قیزلری دیری دیری کوممك ، ضرورت قورقوسیله اولاد أولدورمك خصوصنده‌کی مذهبلر مختلف اولمقله برابر بوعادت بالخاصه تمیم ، کنده ، ودیکر قبائل آره‌سنده تا اسلامك ظهورینه قدر دوام ایتمشدی .

قادینك مرتبه‌سی اینه اینه بهائم درکه‌سنی ، آلینوب صاتیلان جانسز متاع سویه‌سنی بولمشدی .

بونلرده بیوع حصاة ، بیوع ملامسه واردی‌که هر ایکیسیده اوقلرله اوینانیلان قماردن باشقه برشی دکلدی . [١]

[١] دومة‌الجندل وشحرپازارلرنده .

بونلرده قادین ارث ایله انتقال ایدر برمتاع ایدی . حتی انسان اولن باباسنك قاریسنه ، یعنی اوکی آناسنه وارث اولوردی . بونلرده نكاه استبضاع ، نكاه خذلان ، نكاح جمع ، نكاح بدل واردی .

بونلرده علنی فحش واردی .

بونلرده قمار واردی ؛ اویله قات قات ربا واردی که اولرده برکت براقماز ، عائله‌لری خراب ایدر براقیردی .

بونلرده یتیملرك مالنی صویمق ، زنكین قادینلری جبراً آلمق واردی .

بونلرده غول‌بیابانی ، عنقا ، اوماجی ، هامه [۳] ، صفر [٤] كبی شیلرله ادبی وتاریخی آنانك بیلدیردیكی دیكر برسورو فاسد ، خرافی عقیده‌لر واردی .

حاصلی جزیرة العربده ظلملر ، شناعتلر ، خرافه‌لر ، سیاسی ، دینی فوضالر اودرجه‌یی بولمشدی كه هركس بوحاله مطلقا برخاتمه ویرلمك لازم كله‌جكنی حس ایدییوردی . لكن مادام كه ایچلرینه یهودیلكله نصرانیلك كبی سماوی دینلرك كیرمسی‌بیله آراده‌كی تفرقه‌لری ، فوضالری آرتیرمقدن باشقه برنتیجه ویرمه‌مشدی ؛ آرتیق كیم قالقه‌جقده فكری ، ادبی ، دینی ، اجتماعی ، سیاسی بوتون شؤونی اصلاحه صوك درجه‌ده عرض احتیاج ایدن بو اقوامك الندن طوته‌بیله‌جكدی ؟

اوت ، زمان زمان مختلف قبیله‌لر ایچندن ظهور ایدن شاعرلرله خطیبلردن بعضیلری فكر اصلاح آفه اورته‌یه چیقه‌رق نصرانیتك كندیلرینه تلقین ایتدیكی عمومی نصیحتلری ، اجمالی موعظه‌لری خلقه سویلیورلردی . لكن ضلال ایچنده‌كی نفسلری یوله كتیرمك ، رذیل عادتلری اورته‌دن قالدیرمق خصوصنده بونلرك پك آز تأثیری اولیوردی .

ذاتاً دمین صایدیغمز سببلردن باشقه تاریخك بیلدیردیكی كبی آرتیق حیاتنك صوكنه یاقلاشان كسری وقیصر ایمپراطورلقلرینك تماندن صارصیلمسی و كرك بو حكومتلری ، كرك تابعیتلری آلتنده‌كی امتلری طوتان ركنلرك ، رابطه‌لرك رخنه‌دار اولمسی یوزندندر كه علیه الصلاة والسلام افندیمزك بعثتلرندن اولكی عصر بوتون اخلاقی واجتماعی خسته‌لقلرك ، تكمیل سیاسی فوضالرك صوك شدتیله حكم سوردیكی مستثنی بر دور ایدی . بونك ایچون جزیرة العربده قس بن ساعده ، عمرو بن كلثوم ، عبید بن الابرص ، عدی بن زید ، لبید بن ربیعه ، زهیر بن سلمی كبی فكر اصلاح ایله میدانه چیقان شاعرلر وخطیبلر چوغالمشدی . نه فائده كه محیطی كمیرن عادتلر شاعرلرك قافیه‌سیله ، خطیبلرك سجعیله صاووشوب كیده‌جك طاقمدن دكلدی !

چوق اساسلی بر مداواته احتیاج واردی . جزیرة العربك یالكز یرلیلری دكل ، قومشولری اولوبده جهالتده ، ظلمده ، فوضاده اونلره التحاق ایدن بوتون دیكر امتلر كندیلرینی ضلال ایچنده بونالمش بیلنلرینی یوله كتیره‌جك برمرشده ، فساده وارمش روحلرینی تصفیه ایده‌جك رهاكار بر مجدده ، حاصلی ارككلرك قاتی ، قیزلرك حیاتی باغیشلار ، عمومك معاملاتنه صلاح ویرر وافرادك بری برینه صالدیرمسنه مانع اولور صورتده احكام وحدود اقامه ایده‌جك برشارعه نه‌قدر محتاج ایسه‌لر بصیرتلرینی آچه‌جق علمه ، سویه‌لرینی یوكسلته‌جك عرفان وادبه ، صوكره قادینلغی اوعصر جاهلیتك ایجابی اوله‌رق دوشدیكی دركهٔ مذلتدن چیقاره‌جق برشریعته اوقدر احتیاجلری واردی .

بونكله برابر دمیندن بری سویلدیكم سوزلردن ، « قبل الاسلام جزیرة العربده فضیلت نامنه برشی یوقدی » معناسی اكلاشیلماملی . عربلر اسكیدن بری برچوق مكارم اخلاق ایله ، برچوق یوكسك اوصاف ایله آكیلمشدی . اوت ، كرم ، وفا ، ثبات ، حقوقی صیانت ، عهد ، حرمت ، شهامت ، شجاعت كبی سجیه‌لر بوقومك مخصوصاتندندی .. آنجق هربری باشلی باشنه بر فضیلت تشكیل ایدن بووصفلرده طبیعی حدودی كچیلن هرشیٔ كبی ضدینه انقلاب ایدردی . بونكده سببی خیرله شرك ، حكمتله عبثك حدفاصلنی كوستر اخلاقی دساتیر وتعالیمك یوقلغندن باشقه برشیٔ دكلدی .

ایران ایله بلاد رومك رسالت محمدیه دورنده‌كی حاله كلنجه بوتون حكم ونفوذ اولا كسری ایله قیصرك ، صوكره بونلری قوشادان سرای خلقی ایله بندكانك ، دها صوكره كوی اغالریله اشرافك ؛ برده بویوك چفتلكلر اصحابی ایله رجال دینك النده ایدی . خلقك بالخاصه نجبر وچیفتجی قسمی ایسه اكوب بیچدیكی طوپراق ایله اوطوراغك اوستنده‌كی دمیرباش حیواناتدن فرقلی دكل ایدی .

اوروپانك اوزمانكی وضعیتی كوز اوكنه كتیره‌جك اولورسه‌ق شوایكی مملكتدن دها مساعد اولمادیغنی كورورز . چونكه غوتلر كبی ، واندالر كبی ، هونلر [جرمانلر] كبی باربار اقوامك متوالی آقینلری یوزندن میدانده مآثر عمران نامنه برشی قالمامشدی . روما مدنیتنك بوتون آبده‌لرینی سوكوب سوكوب آتمشلردی . بونك ایچون خصوصیله رومانك سقوطندن صوكره‌لرینه ، بشنجی قرن میلادینك اورته‌لرینه طوغرو خلق صوك درجه‌ده پریشان ایدی . هله پاپالردن بر طاقیمنك پكده آز سورمه‌ین بر زمان ظرفنده روحانی ، جسمانی هر ایكی سلطتی نفسلرنده جمع ایتمسی میدانده‌كی فلاكتی تحمللرك فوقنه چیقارمشدی .

اوروپاده‌كی انسانلر بو یوزدن صوك درجه‌ده بدبخت ایدی . خلق

---

[۲] مشقربنا پرنده .

[۳] انتقامی آلینمایان مقتولك روحی بایقوشه تمثل ایدرك «بكا صو ویرك ، بكا صوویرك » دیه ندا ایدرمش .

[٤] انسانك قارننه كیرر موهوم بر ییلان .

زادكانك، شووالیه‌لرك، كليسا رجالنك الندە، باربارلرك قراللری آره‌سنده جانسز متاع كبی ، دیلسز حیوان كبی تداول ایدردی . بونلر یا آلتیر ، صاتیلیر كوله اولوردی ؛ یاخود كوله‌دن فرقی صاییلمامقدن عبارت خدمتكارلر صیره‌سنه كیرردی . بونكله برابر افندیلرینه ، بویوكلرینه باغلی اولمق خصوصنده بوتون خلق بری برینك عینی ایدی . اطاعت خارجنه چیقمق ، هیچ برامره قارشی عصیانده بولونمق خاطره كلدیكی كبی كیمسه‌یه افندیسنی انتخاب حقی ویرلمش دكلدی . شو قدركه بعض باربار مملكتلرنده ایلك افندیلرینه معین برفدیهٔ نجات ویرمك شرطیله دیكرقاپولره قاپولانه‌بیلمك حقی بوخدمتكار طبقه‌سنه بخش ایدیلمشدی.

صوكره باشنده‌كی آمرلره آغیر آغیر ویركیلر اوده‌مدكجه هیچ بر فرد ایچون طوپراق كبی ، عقار كبی شیلره صاحب اولمق ، یاخود توارث ایتمك امكانی یوقدی . بوندن باشقه كلیسایه عشرینی ، حاكمه یاری عشرینی ، دیكرلرینه عائد اولان صه‌لری ویرمه‌دن كیمسه یتشدیردیكی محصولدن انتفاع ایده‌مزدی. كیمسه اذن آلمقسزین افندیسنك اوندن آیریله‌مازدی : خدمتكار طبقه‌سیله چفتجیلر دوكونلرده ، یورطولرده افندیلرینه ایجاب ایدن هدیه‌لری ویرمه‌یه مجبور ایدیلر . قیزینی أوله‌ندیرنلر زفافدن اول مطلقا بولوندیغی محلك بویوكنه تقدیم ایده‌جكدی . چوق دفعه‌لر تملك بویوكی قاتولیك دیننك اركانندن بری ظهور ایدردی . لكن كلیسانك رهبانیت خصوصنده‌كی أوامری بو رذیل باربار عادتنك بخش ایتدیكی بهیمی بر حقی استیفادن اونی هیچده آلیقویمازدی .

ایشته شوصایدقلریمز اوعصرده كوله اولمیان طبقه‌یه قارشی كوستریلن مساعده‌لردی . كوله‌لره كلنجه بیچاره‌لرك حالی بیك قات دها بدتر ، حیاتی بیك قات دها سفیل ایدی . [۱]

ایشته قرون وسطی دینیلن بوقارانلق دورلرده مظالمك ، فجایعك او قدر قورقونج اشكاله مراجعت اولوندی ؛ صوكره انكیزیسیون محكمه‌لرینه امرانك ، زادكانك او مدهش استبدادی یوزندن اویله حوصله‌یه صیغمماز فلاكتلر میدان آلدیكه او برقاچ عصر ظرفنده بوتون اوروپا قطعه‌سی انسانیتك جهنمی ؛ فكرك ، ناطقه‌نك، حركتك اسارتكاهی كسیلدی . شاید اوروپالیلر صوكره‌لری بری برینی تعقیب ایدن او قانلی انقلابلرله بشرك حقوقنی تثبیت ایتمش اولماسه‌یدی بز بوكون اوروپانی بولوندیغی حالده كوره‌بیله‌جك دكل ایدك .

آرتیق جزیرة العربك، ایرانك، بلاد رومك، حتی بوتون اوروپانك نه درلو فجیعه‌لر ایچنده بوناله‌دیغی ، نه كبی شدائد آره‌سنده قالدیغی ، صوكره دینده ، اخلاقده ، حیات اجتماعیه‌نك بوتون اقسامنده ناصیل بر فوضایه طوتولدیغی تاریخی اوله‌رق صیره‌لدیغمز حقیقتلرك دلالتیله

[۱] تاریخ عمومینك قرون وسطاده‌كی مظالمی حكایه ایدن فصلنه مراجعت .

قارئلریمز قولایجه اكلایه‌بیله‌جكلردر . وكوروله‌جكدركه ادیان شركی كوكندن قوپاره‌جق وبشریتی عصرلرجه تعذیب ایدن ظلملره، فوضالره خاتمه چكه‌جك بر صاحب ظهوره ؛ دنیایه عائد معامله‌لرنده افرادك بری برینه صالدیرماسنی كافل حدود واحكام وضع ایده‌جك بر شارعه؛ بوتون بو اجتماعی دردلره ، بو اخلاقی خسته‌لقلره چاره‌ساز اوله‌جق بر حكیمه ؛ حاصلی مكارم اخلاقی یوكسلتمكله برابر انسانی حیات فانیه وثانیه‌سنده مسعود ایدن رضای رحمانی موجب حسنات اعماله ارشاد ایده‌جك بر نبی‌یه او دورك كوستردیكی احتیاجی بشریت دیكر ادوارینك هیچ برنده بو قدر شدتیله كوسترمه‌مشدی .

ایشته بویله صاحب ظهور بر مصلحك قدومنی كوره‌بیلمك امیدیله ایدیكه جهه‌لر درت طرفه دونیور ، بویونلر متصل اوزانیور، كوزلر طورمایوب آفاق امكانی آراشدیریوردی . نهایت خلاق رحیمك بو آواره بشر حقنده‌كی مرحمت ازلیه‌سی جوشه كلدی : الك سوكیلی قولی محمد بن عبدالمطلبی دین مبینله تأیید ایده‌رك رحمةً للعالمین كوندردی .

او رسول معظم كه بوتون مجاهداتنده روح القدسله مؤیددی ؛ وظیفهٔ رسالتك حقیله اداسنده هیچ بیلغینلق كوسترمدی . سعی، فتور یوزی كورمدی . ایمانی، یأس نه‌در بیلمدی. قومنك درلو أذالری ، درلو جفالری اورسول مجاهدك عزمنی برآن ایچون اولسون صارصمادی. بالعكس ضلاله صاپمش فكرلری صلاحه كتیرر ، آزغینلق ایدنلری یوله یاتیرر ، چیغرندن چیقمش اخلاق طوغرولتور ، كوتو عادتلری سوكر آتار ، اجتماعی معاملات ایچون الك متین احكامی تبلیغ ایدردی .

حاصلی بشرك صلاحنی ، سعادتنی تأمین اوغورنده یكرمی اوچ ییل كیجه‌لی كوندوزلی اوغراشدی. بو دورك ختامنده ایدیكه آرتیق وظیفه‌سنی ادا ایتمش بولونیوردی، مكه‌دن ناسه وداع خطبه‌سنی اوقویه‌رق دین مبینك كماله ایردیكنی ، امتی حقنده نعمت الٰهیه‌نك تمامیله رایكان اولدیغنی بوتون كائناته قارشی اعلان ایتدی .

مسلمانلق

مانع ترقی دكل ، ضامن ترقیدر

آمریقا كنجلرینه وبریتك اوزره اوراده‌كی مسلمان طلبه‌مزك رجالری اوزرینه متفكرین علمای اسلامیه‌دن الالولی حمدی افندی حضرتلری طرفندن تحریر اولنوب آمریقایه كوندریلن قونفرانسك مابعدیدر :

بو بحثی طبیعی بوراده اوزاتمایز ، آنجق شئونات طبیعیه‌نك طرز جریاننه وقدرت الٰهیه‌نك وسعت بی‌پایانه نظراً برنشأت ثانیه تصوری سهل الامكان اولدیغنی سویلمكله اكتفا ایده‌جكز. لكن بزم ایچون بو امكان تصوری كافی دكلدر . بر انسان قلبنده نشوهٔ بقایی دویه‌بیلمك

ایچون بو نشأت ثانیه‌نك تحقق وقوعنی‌ده تصدیق ایتمکه محتاجدر: نشأت ثانیه ممکندر ووقوع بوله‌جقدر، دیه‌بیلیلی که اوندن حصه‌سنی دوشونه‌رك نشوه‌یاب بقا اوله‌بیلسون. بو تصدیق ایسه فکر وفلسفه ایله قابل رد اولمدیغی کبی قابل اثباتده دکلدر. بوراده علم وفن، فکر وفلسفه توقف ایدر، عقل بشر دوچار حیرت اولور. حسیات قلبیه کرچه بر از دها ایلری کیده‌رك تمنیاته دوشر، نه چاره که بو تمنیاتك مؤداسی یوقدر.

ابواب حقیقت هنوز مسدود، طرق استقبال ایسه نا معدوددر. بو ظلمتی ازاله ایده‌بیله‌جك آنجق بر نوز واردرکه اوده نور نبوتدر. عقل وفکرك توقف ایتدیکی بو وادیٔ لاهوتیده کشت وکذار آنجق طریق وحی ایله ممکن اولور. بوراده الهام وکهانت ایله وحی ونبوتی بحق تمییز ایتمك لازم کلیر. الهام، ضعیف بر تلقین الهیدرکه علی الاکثر شعراده واقع اولدیغی کبی خیال ایله مخلوط اولور. صرف انفسی بر حادثه‌در. بوندن طولایی فلسفهٔ اسلامیه‌ده الهام اسباب علمدن (criterims De science) معدود اولمیور. وحی ایسه برهان تامه مستند وعلی الدوام صادق ومصیب بر تلقین الهیدر. صاحبنده یقین عینی (la certitude Objective) ویردعوای مبرم اویاندیرر واثبات ایتدیرر. بتون معجزه‌لر اونك برهانیدر. طبیعت بشریه‌ده بر قانون عمومی اولمیوب بر حادثهٔ نادره اولدیغندن دولایی علم النفس ساحه‌سنده تماميله تدقیق ایدیله‌مه‌مش اولان بو حادثهٔ وحی انبیای عظامك خصائص ممتازه‌سندندرکه بزبونی یالکز تدقیقات تاریخیه ایله اوکره‌نه‌بیلیرز. بونك ایچون آخرتك تحقق وقوعنی ادراك وتصدیق ایتمك بر پیغمبری تصدیقه منوطدر. انبیای عظام ایچنده احوال تاریخیه‌سی ونبوتنك صورت جریانی اك مضبوط ومعلوم اولان ذاتده خاتم الانبیاء محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم افندیمزدر. ایشته بتون کتب سماویه‌نك اساسی وکافهٔ انبیای عظامی بو ایضاح دائره‌سنده تصدیق ایدن دین اسلامك اس الاساسی بعث بعدالموت حقیقتنی ضامن اولان وحدانیت الهیه ایله رسالت محمدیه‌یی تصدیق ایتمکدر.

شو حالده اسلامك عقائد اساسیه‌سی (الله، پیغمبر، آخرت) عقیده‌لریدر. اهل اسلام بو عقیده‌لر ایله آخرتده بقای فردی‌یه، مجازات ومکافاته جداً ایمان ایدر. وبو ایمان ایله منشرح اوله‌رق اضطرابات حیاته کوکس کرر. ایفای وظیفه ایله فضیلتدن بیوك بر ذوق سعادت طویار. چونکه او فضیلتك نشأت ثانیه‌ده کندیسنی سعادت ابدیه‌یه مظهر قیلاجغنه قانعدر. ایمانك ویردیکی بو ذوق ونشئه‌یی عالمده هیچ بر واسطهٔ ثروت وشهوت ایله اکتساب ممکن دکلدر. حقیقةً عالمده ذوق ایمان قدر طاتلی بر شی یوقدر. ایمانی اولمیان بر قلب ملعبهٔ شبهات اولور. هر لحظه شك وشبهه ایچنده یاشامق ایسه نه مزعج شیدر!

ایمانسزلر یا انتحار ایتمکه ویا حسیات خیالیه وشاعرانه، یاخود مسموم کئولیه ایچنده بر سکر دائمی ایله تسلی آرامق مجبوریتنه محکومدرلر. لکن بو یولده‌کی بی ثبات وبر خمار بر تسلینك، بر تسلیٔ آنینك نه قیمتی اولور؟ بر حقیقت کلیه‌یه مستند اولمیوب بر طاقم حسیات زائله ومشتهیات فانیه‌نك مولودات نفسانیه‌سندن عبارت اولان بر تسلی‌یه مربوط حیاتك بر هیچیٔ مطلقه پیوسته اوله‌جغنده شبهه‌می واردر؟

جناب الهی اقرار واعتراف ایدن وصفات ذاتیه ومعنویه‌سیله عارف اولان بر کیمسه نبوتك کرك امکاننده وکرك وقوعنده تردد ایتمز. نبوتی تصدیق ایدن کیمسه‌ده آخرتی البته تصدیق ایده‌جکدر. جناب الله اول وآخردر، ظاهر وباطندر، نور السموات والارضدر. [الله نور السموات والارض ـ سورهٔ نور]، [هو الاول والآخر والظاهر والباطن وهو بکل شئ علیم ـ سورهٔ حدید]. جناب الله [لیس کمثله شئ ـ سورهٔ شوری] در. یعنی آکا بکزه‌ین هیچ بر شیٔ یوقدر. بناءً علیه عقائد اسلامیه‌یه کوره الله نه جسم وجسمانی، نه‌ده روح وروحانیدر. نه ماده، نه قوتدر. چونکه جسم وروح، ماده وقوت، تحلیل طبیعتك صوك حدلریدر. جناب الله ایسه حدود طبیعتك فوقنده‌در. جسم خلق الهی، روح ایسه امر الهیدر. بونلر تعینات کونیه‌دندرلر، جناب الله ایسه حق مطلق وواجب الوجوددر. وجود الهی اولمسه ایدی نه جسم اولور ایدی، نه روح. نه مکان بولنوردی، نه زمان. بوندن دولاییدرکه بقای انسانی یالکز بقای روح نظریه‌سیله تأمین اولنه‌ماز. انسانك روحی اللهدن کلمشدر. وفات ایدنجه ینه الله‌ه رجوع ایدر. جناب الله دیله‌دیکی زمان ینه جسمی خلق وروحی اعاده ایلر. روحك الله‌ه رجوعی، بقای ذاتیسی دیمك اولماز. چونکه الله‌ه راجع اولان روحك تعین کونیسی یوقدر. تعین کونیسی اولمیان شیئه موجود اطلاق ایدیله‌مز. مخلوقات حادثه‌ده بقاء ذاتی اوله‌رق دکل، امثال صورتیله واقع اوله کلدیکنه نظراً، بقای ابدیده بویله اولمق لازم کلیبور کیبدر.

دین اسلام نظرنده الوهیت ایله نبوتك اصلا التباسی یوقدر. بوکا بناءً انبیانك عباد الله اولدیغنی تصریح ایتمك ایمانمزك اساسنی تشکیل ایدر. [کلمهٔ شهادت]

جناب الله (لیس کمثله شئ) اولدیغندن دولایی هیچ بر شیئه حلول واتحادی قابل دکلدر. پیغمبرده حصهٔ الوهیت تصور ایتمك، بزم نظرمزده کفردر، الهی بیلمه‌مکدر. دین اسلام انسانیتك هم حسیاتی وهم عقلنی تطمین ایدر. مع مافیه خطاباتی حسیاتدن زیاده عقل ومنطقه متوجهدر. اسلام کور ومتعصب بر عقیده‌یه طرفدار دکلدر. اصحابنده مثبت بر عقیده ومنور بر فکر بولونمسنی ترویج ایدر. چونکه اسلامك ایلك توصیه ایتدیکی اخلاق، حب حق، انصاف، اعتدالدر. جناب الله پیغمبرینی دین حق ونور هدایت ایله ارسال

بیوردی [هو الذی ارسل رسوله بالهدی ودین الحق . ـ سورهٔ فتح] . اسلام یالکز حق دین دکلدر . حق دینی دردە . یعنی حق حقیقته ابتنا ایدن بر دیندر . مسلمان قلبی هرشیدن اول حق وحقیقتی سور وحقه پرستش ایدر . تعصب ونفسانیتدن ، طرفدارلق وخودکاملقدن آزاده اولەرق حق سور . زیرا الله تعالی ، حق تعالیدر .

علی الاکثر بشریت مغلوب نفسانیت اولور . هواسنه ، ارزوسنه توافق ایتمیان حقیقتلری انکار ایدر وبوندن دولایی آخرک حقوقنه تجاوز ایلر ، محاکماتنده بی طرفلق کوسترەمز . اسلامده ایسه حب حق بوتون حیاته حاکم برخصلت اولمق مطلوبدر . چونکه قرآن عظیم الشان وبتون نصوص اسلامیه اول امرده انسانلره حب حقیقتی وتفکرده بی طرفلغی ، وجداننده حق شناسلغی تلقین وتوصیه ایدر . بر مسلم کامل بر محکمه حضورنده علیهنده بیلدیکی بر حقیقتی بیله اقرار واعترافدن چکینمز . اسلامده تعصب مذمومدر تعصب ایسه بزم تفسیریمزجه حقیقتی بیلوب طورورکن ضدی اولان باطلی التزام واونده عناد ایتمك دیمکدر .

بونکچوندرکه قرآن عظیم الشان ادیان سالفه اربابندن اولان بعض اهل کتابی افراط تعصبله مؤاخذه ایدرك [قل یا اهل الکتاب لاتغلوا فی دینکم غیر الحق . ـ سورهٔ نساء] دیبه نصیحت ایدر . « ای اهل کتاب ! دینکزده حقدن ماعدا هیچ بر شیده غلو ایتمیکز . یعنی تعصب کوسترمیکز . » دیر . فی الحقیقه بعض اهل کتاب اویله یاپیورلر ایدی . کتب مقدسەنك بر چوق احکامنی اهمیتدن اسقاط ایتدکلری حالده کتابلرك اصرارینه لزوم کوسترمدیکی ، تصریح ایتمدیکی بعض شیلرده ده افراط ایله تعصب ابراز ایدیورلردی . مثلا ترك ازدواجی بر قدسیت دینیه مرتبەسنه چیقاریورلردی . حالبوکه بو دعوالرینه تماماً صادق ده قالەمیورلر ، سوء استعمالده بولنیورلردی .

کذلك دین اسلام ادیان سالفه اربابندن بعضیلرینی [اتخذوا احبارهم ورهبانهم ارباباً من دون الله] دیبه مؤاخذه ایلر . « اللهی براقدیلرده عالملرینی ، رؤسای روحانیەلرینی رب اتخاذ ایدەجك درجەیه واردیلر . » دییور . بو آیت نازل اولدیغی زمان حجازده‌کی اهل کتاب میاننده دین اسلامی قبول ایتمش اولانلردن بعض ذوات حضور پیغمبری‌یه کلدیلر : « یا رسول الله ، بز دین سابقمزده احبار ورهبانمزی رب اتخاذ ایتمزدك . » دیدیلر . بونك اوزرینه علیه الصلاة والسلام افندیمز : « بیوکلریکزك ، رهبانلریکزك وضع ایتدکلری قانونلره اتباع ایتمزمیدیکز ؟ » دیبه صوردیلر . اونلر : « اوت ایدردك » دیدیلر . پیغمبرمزده : « ایشته بو اتباع ، علمانی ، رهبانی رب تلقی ایتمکدر . چونکه اطاعت آنجق اللهك قانونلرینه اولور . » دیبه جواب ویردیلر . فی الواقع بشریتك بتون اضطراباتی قوانین حقیقیهٔ الهیەیی نظر دقته آلمیەرق ارباب نفوذك کیفلرینه ، تمایلات ارادیەلرینه کوره وضع وقبول ایتدکلری قوانیندن نشأت ایده کلمشدر . بتون مظالمك منبعی بودر ، اختلالات و انقلابات بشریه هپ بوقبیل قوانینك نتائج سیئەسیدر . سوسیالیزم ، بولشەویزم هپ بونلردن تورەمشدر . بتون استبدادلرك اساسی ، ارباب قوتك فوقنده اولان قدرت الهیەیی طانیمامسندندر . بشریتك اك بیوك طغیانی کندی آرزولرینی اللهك امری دیبه طانیتمغه چالشمسیدر . بوندن دولاییدرکه دین اسلامده علمانك ، امرانك ، ارباب نفوذك صفت تشریعیەسی یوقدر . تشریع اللهکدر . علما ، احکام الهیەیی کشف ایچون اجتهاده مأموردر . بونلر قانون وضع ایدەمزلر ، قانون الهیی کشف وفهمه چالیشیرلر .

دین اسلامك بو حق پرستلك اساسندن طوغان نتائج اجتماعیەسندن بریسی وحدت واخوت اساسیدر . کرچه وحدت اجتماعیەنك اساسی تجانسدر . فقط توحید باری وتعظیم حق سجیەسندن طوغاجق اولان تجانس بتون تجانسلرك فوقندەدر . چونکه حق پرستلك بولنان وحقك برلکنه قائل اولان روحلرك معیار حساسیت وتفکرلری هپ بر اولەجغی ایچون بو تجانسدن حاصل اولان وحدت هردرلو وحدتلردن دها قوی ودها جمعیتلی اولور . ایشته اسلامده‌کی وحدت اجتماعیەنك قوتی بوندن منبعثدر . توحید حق هر وحدتك وهر قوتك اساسیدر .

مسلمانلغك

روح علمی وادبیسی

۲

محرری : سید امیر علی

دولت عباسیەنك تأسیسیله یکی بر دور باشلادی . آل عباس ، ایرانیلرك یاردیمیله موقع اقتداری احراز ایتمشلر ، وحاکمیتلرینی یالکز عربلرك قوتنه دکل ، عموم تبعەنك قوتنه استناد ایتدیرمشلردی . (ابو العباس السفاح) زمام اموری الندە یالکز ایکی سنه طوتەبیلدی . قرداشی وخلفی (المنصور) ، آل رسوله قارشی ابراز شدتله برابر بیجی درجەده بر رجل دولتدی . دولتی تشکیل ایتمش ، دائمی بر اردو تنظیم ایلمش ، ضابطه تشکیلاتی وجوده کتیرمش ، طرز اداره‌یه مکنت واستقرار ویرمشدی . اوزمانه قادار عربلر همان عسکرلکه حصر حیات ایدییورلردی . (المنصور) ك طرز حکومتی دها الرینه یکی بر جولان بخش ایتدی . عربلر شهرلرده توطن ، اموال غیر منقوله استحصال ایتمشلر وعسکرلك ایچون وقف ایتدکلری حیاتلرینی بو کره عینی حرارت وفداکارلقله علم وعرفانه وقف ایلمشلردی .

غربی آسیانك ایکی بویوك نهریله اروا اولونان فیاض وبرکتلی فرات وادیسی اك اسکی زمانلردن اعتباراً مرکز مدنیت ومقر حکومتدی .

بوراده‌در که بابل، تسیفون، سیلو-یابکدیکرینی متعاقب ظهور ایتمشلردی. موضوع بحث ایتدیکمز دورده بووادیده، عصیانکارانه تمایلات وخفت مزاج ایله معروف خلقیله بصره وکوفه شهرلری بولونیوردی. فتح اسلامیدن اعتباراً بصره وکوفه پك مهم مراکز تجاریه صیره‌سنه کیرمشلردی. حتی کوفه شهری برمدت ایچون مقر حکومت اولمشدی. امویلرك پایتخته کیرمه‌ین شرق عرفانی بصره وکوفه‌یه شد رحال ایدرلردی. عباسیلر ایچون (شام) یالکز جاذبه‌دن محروم بر یر دکل، دها فضله برمنبع تهلکه‌ایدی. بصره ایله کوفه خلقنك خفت وتحول مزاجی بوشهرلرك مرکز حکومت اولارق انتخابنه مانع اولویوردی. (المنصور) دولتنه برپایتخت انتخابی ایچون اطرافه عطف نکاه ایتدیکی زمان، بصره‌دن نهر طریقیله آلتی کون مسافه‌ده اولان (بغداد)ی انتخابه قرار ویردی.

(بغداد)ك (کسری نوشیروان) دورنده برصیفیه اولدیغی وکسرانك شهرتندن «عدالت باغی» نامنی آلدیغی روایت اولونیور. ایران سلطنتك زوالیله بو (باغ‌داد) ده اورته‌دن قالقمش ایسه‌ده خاطره‌لرده نامی محفوظ قالمشدی. بو کوزل، صحی ومرکزی محل (المنصور)ك نظر دقتنی جذب ایتمش وبلدهٔ خلفا بوراده زمانك اك بیوك معمارلری طرفندن تشیید اولونمشدی.

(المنصور)ك بغدادی هجرتك ١٤٥ نجی سنه‌سنده دجله‌نك غرب ساحلی اوزرنده تأسیس اولوندی. مع‌مافیه چوق کچمه‌دن نهرك شرق ساحلنده ولی‌عهد خلافتك حمایه‌سی آلتنده یکی بربغداد ظهور ایتدی. یکی شهر، مبانیسنك حسن واحتشامیله (منصوریه) ایله رقابت ایدییوردی. اسلام مدنیتنك هرأثرینی امحا وتخریب ایدن موغول استیلاسندن مقدم بغدادك حسن واحتشامی ایرانك یتیشدیردیکی اك بیوك شاعرلردن (انوری)نك برقصیده‌سیله تخلید اولونمشدر:

خوشا نواحی بغداد جای فضل و هنر — که کس نشان ندهد در جهان چنان کشور
سواد او بمثل چون سپهر مینا رنك — هوای او بصفت چون نسیم جان پرور
بخاصیت همه سنکش عقیق لؤلؤ بار — بمنفعت همه خاکش عبیر غالیه بر
صبا سرشته بخاکش طراوات طوبی — هوا نهفته در آبش حلاوت کوثر
کنار دجله زترکان سیمتن خلخ — میان رحبه زخوبان ماهرخ کشمر
هزار زورق خورشید شکل برسرآب — ندان صفت‌که پراکنده برسپهر شرر

بغدادك (دارالسلام) تسمیه‌سی خلفادن هیچ برینك شهرك سورلری داخلنده ارتحال ایتمیه‌جکنه دائر منجم سلطنت (نوبخت) استخراجاتندن ایلری کلمشدر. (بغداد)ك داخل وخارجنده دفن اولونوب بوتون امت اسلامیه‌نك حرمت ومحبتنی قازانان اکابر اولیانك چوقلغی (بغدادك) مقام اولیا تسمیه اولونماسنه سببیت ویرمشدر. ائمهٔ عظام ایله اکابر مشایخ بوراده مدفوندر. امام موسی الکاظم، امام اعظم ابو حنیفه، شیخ جنید، شیخ شبلی، شیخ عبدالقادر کیلانی ونیجه نیجه ائمه ومشایخ هپ بوراده‌درلر.

بونلرك مقابری آره‌سنده خلفا ایله ازواجنك مقابری کورولور. شهری طولدیران متعدد اقاده‌میلر، کلیه‌لر، مدرسه‌لر آره‌سنده بالخاصه ایکیسی ثروتلرینك مبذولیتی، طلبه‌سنك کثرتی ایله دیکرلرینه تفوق ایتمشلردی. بونلر (نظامیه) و (مستنصریه) در. (نظامیه) هجرتك بشنجی عصرنده سلجوقیلرك پادشاهی ملك شاهك وزیری نظام‌الملك طرفندن، مستنصریه ایکی عصر صوکره (المستنصر بالله) طرفندن تأسیس اولونمشدی.

(خلفا دورنده عرفان) مؤرخی (قره‌مر) دییورکه: «شایان دقت برحقیقتدرکه حائز اولدقلری مزیات معنویه وفکریه ایله سائر جهتلرینی بزه اونوتدیران خلفا اسلام عالمنده باشلایان معظم حرکت فکریه‌نك رهبری اولمشلردر.» ایلك اول (منصور)ك امریله‌درکه السنهٔ اجنبیه‌دن ادبی وعلمی آثار ترجمه ایدلمشدی. بالذات کندیسی متتبع وریاضی اولان (المنصور)ك (سید انتا) تسمیه اولونان هندجه هیئت کتابندن، قلودیوس بطلیموسك (المجسط)ندن، ارسطونك، (اوقلیدس)ك آثارندن وسائر اسکی یونان، ایران، بیزانس وسوریه محصولات فکریه‌سندن متشکل وعربجه‌یه مترجم مکمل بر مجموعه‌سی واردی. (مسعودی) بو آثارك عربجه‌یه ترجمه ایدیلیر ایدلمز عربلر طرفندن کمال خواهشله تتبع اولوندیغنی قید ایدر. (منصور)ك خلفلری هرطرفدن اسلام دیارینه شتاب ایدن علمانك حرارتلی حامیلری اولمقله قالمایه‌رق بالذات کندیلری ده هرشعبهٔ معرفتده صاحب اختصاص ایدیلر. بونلرك عهد حکومتنده اسلام دولتنی تشکیل ایدن کافهٔ عناصرك انکشاف فکریسی شایان حیرت برسرعتله ایلرله‌یوردی.

هر بیوك ملتك بر آلتون دوری واردر. آتینه‌نك پریقلیس دوری، رومانك اوغوست دوری اولدیغی کبی اسلام عالمنده‌ده بویله بر دورشانی واردر. (منصور)ك جلوسندن، (متوکل علی‌الله) دورینی استثنا شرطیله، (معتضدبالله)ك ارتحالنه قدر دوام ایدن دورك بو دورلره معادل، حتی بونلاردن دها معظم اولدیغنی بیان ایده‌بیلیرز. ایلك آلتی عباسی خلیفه وبالخاصه (مأمون)ك دورنده مسلمانلر مدنیتك حامیسی ایدیلر. عربلر حائز اولدقلری تلاقی‌یی دها مرکزی وصمیمی حسیله بر طرفدن تاریخه کچن (یونانستان) و (روما)نك، دیکر طرفدن ایرانك خزائن عرفانی‌ده الده ایدرك عالم بشریتك مرشدلکنی ایفایه کسب لیاقت ایتمشلردی. علیه‌الصلاة والسلام افندمزك اعجازکار تأثیری ایله وحکمدارلرینك یاردیمیله عربلر شرق وغربك حکمتنی آله‌رق بونلری تعالیم نبویه ایله مزج ایتمشلردی. (هامبولدت) دیرکه: عربلر متوسطلق وظیفه‌سنی ایفا وفرات نهریله وادی‌الکبیر و وسطی افریقا آره‌سنده یاشایان اقوام

اوزرنده اجرای تأثیر ایتمك ایچون لازم اولان بضعیتی حائز ایدیلر . بونلرك بی نظیر فعالیت فکریه‌سی تاریخك ممتاز بر دورینی تشکیل ایدر . »

امویلرك زماننده مسلمانلرك بر امتحان دوری کچیره‌رك ایفا ایده‌جکلری معظم وظیفه‌یه حاضرلاندقلرینی، عباسیلرك زماننده دنیانك منابع عرفاننده بولوندقلرینی کورورز . خلفای اسلام طرفندن کوندریلن مأمورلر ، پای اهمال ایله چیکنه‌نن آثاری طوپلامق ایچون دنیانك هر کوشه‌سنه کیدییورلردی . بو آثار قدیمه پایتخت اسلامه کتیریلیور وتقدیرکار افکار عامه‌نك اوکنه قونیلیوردی . مدرسه‌لر واقاده‌میلر هر طرفده تأسیس ایدلمکده ایدی . عمومی کتبخانه‌لر هر شهرده کشاد ایدیلیور وهر متتبعه مجاناً آماده بولندیریلیوردی .

جالینوس، دیوسقوردیس، تیمستیوس، ارسطو ، افلاطون، اوقلید، بطلیموس وابوللونیوس کاملاً تتبع اولونمشدی . بالذات خلفا ادبی اجتماعلره وفلسفی تتبعلره یاردم ایدرلردی . تاریخده ایلك دفعه اوله‌رق دینی بر حکومتك فلسفه ایله اتفاق ایتدیکی ، آنك موفقیتنی احضار وبو موفقیتلره اشتراك ایتدیکی کورولیوردی .

اسلام دولتنك هر شهری علوم وفنونده سائر شهرلری کچمك ایچون ابراز فعالیت ایدردی . والیلر وسائر ولایت مأمورلری خلفانی نمونهٔ امثال عد واوکا کوره حرکت ایدرلری .

علم اوغورنده سیاحت ، تعلیم پیغمبری‌یه کوره ، بر ثواب ایدی . جهانك هر طرفندن طلاب عرفان قرطبه ، بغداد وقاهره‌یه آقین ایدییورلر، حکمای اسلامی دیکله‌مکه قوشیورلردی . حتی اوروپانك اك اوجرا کوشه‌سندن کلن خریستیانلر اسلام مدرسه‌لرینه دوام ایدرلردی . بالآخره خریستیان کلیسانك ریاستنه ارتقا ایدن آدملر، اسلام مدرسلرندن تحصیل عرفان ایتمشلری ١] . (المعزلدین الله) ك دورنده قاهره‌نك ارتقاسی عباسیلرله فاطمیلر آره‌سنده حمایهٔ عرفان خصوصنده بر رقابت تولید ایتمشدی (المعز)، غربك (مأمون)ی ایدی. المعز ایله خلفلرندن اوچنك دورنده علوم وفنون خلفانك حمایه‌سی آلتنده عظیم ترقیلره مظهر اولمشدی . المعزلدین الله طرفندن تأسیس اولونان قاهره (دارالحکمه)سی (باقون) ك مفکوره‌سنی تحقق ایتدیره‌جك بر وضعیتده ایدی . فاسده ادریسیلر واندلسده مسلمان پادشاهلر علوم وفنونك نشر وتعمیمنده یکدیکرلریله مسابقه ایدییورلردی . بحر محیط اطلاسینك سواحلندن بحر محیط هندی‌یه قدر، حتی بحر محیط کبیره قدر اسلام معارفی هر طرفه حاکمدی . وقتا که عباسیلر شرق دواتی اوزرنده اولان حاکمیتلرینی الدن قاچیرمغه باشلادیلر، زمام اموری اله آلانلر علم وعرفانه قارشی عینی حمایه‌یی کوسترمشلردی . وبو حال بغدادك سقوطنه قدر دوام ایتمشدی . مقام خلافتی سیلوپ سوپوره‌ن ومدنیت اسلامیه‌یی امحا ایدن وحشیلرده مسلمانلغی قبول ایدرایتمز علم وعرفانك اك حرارتلی حامیسی اولدیلر .

عجبا بوزمانده خریستیانلق عالمنده علم وعرفان نه مرکزده ایدی؟

قسطنطین ایله متعصب خلفلری بت پرست امپراطورلرك کشاد ایتدکلری کتبخانه‌لری سد ایتمشلر ، علم وعرفانی سحر تلقی ایلمشلر ، علمایی دولته قارشی سوء قصد ترتیب ایدنلرك جزاسنه اوغراتمشلر ، علم وفلسفه‌یی امحا ایلمشلردی . بشرك ترقیٔ عرفانه قارشی کلیسانك عداوتی بو جمله ایله روحنی افاده ایتمشدی : « جهالت . صداقتك آناسیدر. » پاپا بویوك (غریغوری) (روما) دن بوتون علما وعرفانی طرد ایتمکله اوغوست قیصرك تأسیس ایتدیکی کتبخانه‌لری یاقمله بو دستوری تطبیق ایتمشدی . مومی الیه اسکی یونان وروما محررلرینك آثارینی تتبع ایتمه‌یی منع ایتمش ، اساطیری خریستیانلغی قبول ایتمش وبو اساطیری خریستیانلق اوروپانك عصرلرجه عقیدهٔ حاکمه‌سی اولمشدر. علم وادبیات متعصب خریستیانلغك بویوندوروغنی طاقمش وآنجق سربست فکرلرك ، فکر بشرینك ترقیسنه قارشی وضع اولونان موانعی ییقمغه موفق اولدیغی زمان خریستیانلر بویوندوروقدن قورتولابیلمش در.

ناقلی: محمد رضا

(سبیل الرشاد) جریدهٔ اسلامیه‌سنه

معزز ومحترم استاد،

اسماعیل حقی بك افندینك ، داعیکزه جواباً (سبیل الرشاد) ك ٥٤٢-٥٤٣ نومرولی نسخه‌سنده یازدقلری سوزلری اوقودم . بویله هفته‌لرجه سوره‌ن بر انتظاردن صوكرا ، استادك بو قادار مهم بر مسأله‌ده، بزی تنویر ایده‌جك بیانات مفصله‌ده بولونمالری لازم کلیردی . داها طوغروسی ، مسلمانلغی وعقائد دینیه‌یی شدتله علاقه‌دار ایدن بویله بر بحثه علماء دینك‌ده اشتراك ایتمه‌لری بحق منتظر ایدی . معزز استادمزك اثرلرینك انتشارندن اول بیان مطالعه‌ده بولونمقلغمی بر از استعجال عد ایدییورلر . حالبوکه (سبیل الرشاد) بو اثرك، یعنی « یکی علم کلام » ك مندرجاتی واصولی حقنده ستونلر طولوسی ایضاحات ویرمشدی. استادك (محصل الکلام والحکمة) عنوانلی اثرلری‌ده دائما نظر استفاده‌مز اوکنده ایدی . معارفیه مدنیتك یکرمنجی عصرنده « علم کلام » ك اسکی ویا یکی بر شکلده تدوینه لزوم اولمادیغنه قائم . بو قناعتمك نه کبی سبیلره استناد ایتدیکنی (سبیل الرشاده) ده یازدم. دردست طبع اولان (یکرمنجی عصرده مسلمانلق) عنوانلی رساله‌مده‌ده بو مسأله‌یه تماس ایتدم . بونی تعقیب ایده‌جك اولان اثرمده‌ده ینه کلام وکلامیات علیهنده یازاجغم . استاد، جلدلر طولوسی یازی یازدقلری

١] ایکنجی پاپا سیلوستر قرطبه‌ده تحصیل ایتمشدر .

بر علمك عدم لزومنه بالطبع طرفدار اولامزلر . کلامیات نامی آلتنده عصرلردن بری دوام ایدەن وبین الاسلام علوم دینیەدن صاییلان بر علمك لزومسز وفائدەسز اولدیغی ادعاسی برچوق کیمسەلر طرفندن بلکه سوء تلقی ایدیله بیلیر . فقط ، بزم وظیفەمز ، کندی رأی واجتهادمزه وطوغرودن طوغرویه احکام قرآنیه وحکمت دینیەدن ایراد ایتدیکمز دلائله استناداً ، کلام وکلامیاتك ، اسلامیتك شکل حاضرنده کلیاً عبث اولدیغی میدانه چیقارمقدر . بونك ایچون‌ده اك اول علم کلامك نه زمان ، نرەده ونه ایچون وکیملر طرفندن احداث ایدلدیکنی سویلەدك وحتی (کلام) تعبیرینك منشأ وموردی شیمدی‌یه قدر واضحاً آکلاشیلەمامش ایکن ، بونك‌ده بالذات دلالت ایتدیکی علم (؟) ك موضوعی کبی ، لسان یونانیدن آلندیغی وتماميله «لوغوس» لفظی مقابلی اولدیغنی‌ده کوستردك . بو اصلدن کلمەلر یونانیده «استدلال واستنباط» معناسنی افاده ایدر ، که اصول کلامیەده بوندن باشقا بر شی دەکلدر . هر نه اولورسه اولسون ، عقیده وایمان اختلافلرندن طوغمش وروح اسلامه ، بیان قرآنه وحکمت دینیه‌یه کلیاً مخالف اولان بوکبی مناقشات لفظیه ومنازعات کلامیه‌یه رواج ویرمك مقصدیله ، یونان فلسفەسنه عائد نظریات عقلیه‌یی ، ارسطو منطقنك بوتون جدلیاتی کندیسنه مال ایتمش بولونان بر علمك ، یعنی کلامیاتك ، مسلمانلغك شرائط حاضرۀ اجتماعیەسنده وبالخاصه بوتون اقوام اسلامیه‌یی دینلرینك امر ایتدیکی وحدت ، توحید واتحاد اطرافنده طوپلامق مجبوریتی قارشیسنده ، هیچ بر صورتله حق حیات وبقاسی قالمامق لازم کلیر .

بیان قرآنه کوره ،

— واما ما ینفع الناس فیمکث فی الارض .

سورۀ رعد — ۱۷ نجی آیت

آنجاق ناسه نافع اولان وبر فائدۀ اجتماعیه‌یه وجود ویرەن بر شیئك حق حیاتی واردر . محضا دین اسلامدن اخذ نار ایتمك ویادینده اختلافلر احداثیله اونك زوال وتردیسنه چالیشمق مقصدیله اورتایه چیقاریلان بر علم کلامك بزم ایچون لزومی وفائدەسی یوقدر . عقل ایله صفات اللهی اثباته قیام ایتمك نتیجەسز جدلیاته وجود ویرمك اولاجغی کبی خبر وسمعه مستند احکامك مناقشەسی‌ده وبالدر وعقله معارض کورولن نقلك تأویلی‌ده دینه تجاوزدر . علم کلام نامی آلتنده تدوین ایدیلن نظریاتك موضوعی‌ده بونلردن باشقا بر شی دەکلدر . بو اصول کلامیه‌یه آرسطو منطقنی ، یونان فلسفەسنی قاریشدیرمق ، آرایه برده خلافیات صوقوشدورمق نه نتیجه ویرمش ایسه بوکون فلسفۀ قدیمه‌یه مقابل فلسفۀ غربیه نظریاتیله یکیدن مناقشه ومجادله‌یه کیریشمك‌ده اوندن فضله بر منفعت تأمین ایدەمیەجکدر . ادلۀ نقلیه‌یی ، یعنی اك آچیق بر تعبیر ایله حقك کتاب کریمنده‌کی بیانلرینی یقین افاده ایتمەین دلائل ظنیەدن صاییان وبوکا مقابل عقلی معتمد علیه عد ایله بوکا مخالف اولان نقلی تأویله ومعناء ظاهریدن عدوله تمایل ایدەن کلامیاتك دین اسلام ایله نه علاقەسی اولا بیلیر ؟ خصوصاً عقلك بو کونه قادار مسائل ما بعد الطبیعیاتدن هانکیلرینی حل ایده بیلمش وەانکی مسألەده یقین وقطعیت افاده ایدەن بر حکمده بولونا بیلمش اولدیغنی آکلامق لازم کلەزمی؟ مسالك فلسفیه آراسنده‌کی اختلافلر وتعارضلردن بر حق وحقیقته واصل اولمق امید ایدیله بیلیرمی ؟ قرآن مبین عقل بشر ایچون وصول وادراکی ممکن اولامایاجق بر طاقم حقائق مابعد الطبیعیه‌یه ایمان ایله انسانلری مکلف طوتویور . بونلره ایناممق ویا ایناناممق هرکسك بیلەجکی بر شیدر . بو اساساتك احکام دینیه‌یی عقل ایله وفلسفۀ عقل بشرله محاکمه ایتمك بو کونه قادار اولدیغی کبی بوندن صوکراده فائدەسز ونتیجەسزدر . چونکه دینك بیانلری حقك رسوللرینه وحی ایتدیکی حقیقتلردر . فلسفۀ عقل بشر ایسه عقول متفاوتەدن صادر اولان احکام ظنیەدن ، دائما تجدد وانقلابه طوغرو کیدەن قضایادن عبارتدر . نظر واستدلاله راجع اولان علملری ظنون وشکوکدن تجرید ایتمه‌یه امکان یوقدر . دیکر طرفدن‌ده دینك بیلدیردیکی مسائل مابعد الطبیعیەده نظر وبرهان ایله معلوم اولمش بر مسأله وارمیدر ؟ نظره واستدلال عقلی‌یه مخالف عد ایدیلن سمع ونقلك تأویلی دینك اساسنی دەکیشدیرمك واونك اعتقاداته متعلق مسألەلرینی عقلك حکمنه تابع بولوندورمق دەکلیدر ؟ صوفیەنك کشف والهام ایله نقلی تأویلی ، ظواهر نصوصدن باشقا معنالر چیقارمایه تصدی ایتمەلری‌ده حکمت دینیه‌یه موافق عد ایده بیلەجکمی‌یز ؟

مسلمانلغك حیاتی ، دینك متعدد آیاتده امر ایتدیکی توحید ووحدت واتحادك دوامنه باغلیدر . دیننه اساس اولان بو وحدت واتحاد ، مذهب اختلافلری وکلام مناقشەلری یوزندن مبدل نفاق وشقاق اولمش ومسلمانلر عصرلردن بری سعادت حیاتدن ، حضور قلبدن خائب وخاسر قالمشلردر . بو خسرانه الیمه اك بویوك سائق ، دینك اعتقاداته ومسائل مابعد الطبیعیه‌یه عائد حکملرینی منطقه وفلسفۀ عقل بشره تابع بولوندوران ، نظر واستدلالی بیانات قرآنیه‌یه ترجیح ایدەن ، نقلی تأویله قالقیشان «کلامیات» در . بونك تحت تأثیرنده افتان وخیزان یورون مسلمانلغك بونهایتسز مناقشات لفظیه وجدلیات کلامیەدن نه‌قازانه بیلمش اولدیغنی تماميله آکلایابیلمك ایچون اطرافمزه شویلەجه بر کوز کزدیرمك کفایت ایدەر . امام اعظم ، امام شافعی ، امام یوسف ، امام احمد بن حنبل کبی دین امامارینك — رضوان الله علیهم أجمعین — کلام وکلامیات حقنده‌کی ردیەلری وبالخاصه امام اعظم حضرتلرینك اك اول کلامدن بحث ایدن شخصی لعنتله یاد ایتمەسی ألبته جالب اعتبار اولمق لازم کلیر . فلسفه ایله کلامیاتی بر برینه قاریشدیران

وبوبوزدن مسلمانلری مسائل اعتقادیه‌ده مخالفتلره دوشوره‌ن ابوالهذیل العلاف وابراهیم النظام کبی آداملرك بر حسن قصد وطویتله بویله بر شیئه تشبث ایتدکلرینه ایناتابیلمك ایچون انسانك عالم اسلامده مسلمان قارداشلری آراسنده عصرلردن بری حکم سوره‌ن حادثات ألیمه وحسیات متضاده‌دن غافل اولماسی لازم کلیر. ابن تیمیه وتلمیذی ابن القیم الجوزیه کبی مسلمانلغه شرف بخش اولان بویوك عالملرك علم کلامی ترویج ایتمه‌ملری جالب اعتباردر. ایمان اسلامه متعلق عقائد أساسیه‌نك دلائل وقضایای ظنیه ایله ناصیل تأیید ایدیله‌بیله‌جکی سؤالی وارد خاطر اولماق قابل ده کیلدر.

دیکر طرفدن أهل بدعته مخصوص اولان نظریات کلامیه بر طرف ایدیلدیکی حالده‌ده، أهل سنت وجماعتك استناد ایتدیکی مباحث کلامیه‌ده أشعریه وماتریدیه‌نك اتفاق ایتمدیکلری محققدر: کلامك حقدن صورت صدوری، یعنی کلام نفسی مسأله‌سنده، ایمانك تصدیقدن عبارت اولوب اولمادیغی بحثنده، أسماء وصفات وافعال ألـٰهیه‌یه عائد استدلالات کلامیه‌ده، أفعال عبادك اختیاری ویا اضطراری اولوب اولمادیغی دعواسنده، حسن وقبح، صفات الـٰهیه‌نك ذات باریتك عینی عد ایدیلوب ایدیلمیه‌جکی مسأله‌سنده . . . أهل سنت وجماعتك سالك اولدقلری أشعری وماتریدی مذهبلری آراسنده‌کی أختلافات نظریه ایله کتب کلامیه طولودر. بوکبی بحثلرك ایکیدن میدانه چیقارلماسنده وشریعت نظریهٔ اسلامیه‌ده خوارجدن، أباضیه‌دن، زیدیه‌دن، مفضله‌دن، مؤله‌دن، کیسانیه‌دن، غالیه‌دن . . . داها بیلمم کیملردن ونه کبی عقائد سخیفه وضاله‌دن کتابلر طولوسی یازیلر یازلماسنده مسلمانلق ایچون نه کبی فائده تصور ایدیله‌بیلیر؟ خصوصیله، بو طرزده‌کی ایمان ومذهب اختلافلرینك وحدت اسلامیه‌یی واتحاد اسلامی پارچالامق وأك آجیق تعبیرله دیندن أخذ ثار ایتمك مقصدیله اورتایه آتیلدیغی دلائل تاریخیه‌سیله آکلاشیلدیقدن صوکره بنه ظلام تاریخه قاریشان بو ظلمتلرده بویان اولمق موافق اولابیلیرمی؟ یکرمنجی عصر مدنیتده وحدت اسلامیه‌نك منافعی، بوتون شدت وضوحیله، تقدیر اولونمایه باشلادی [1] مسلمانلقدن اوزاقلاشان کنجلکی اسلامیه ارجاع ایتمك صیانت دینه وسلامت وطنه متعلق بر وظیفه‌در. بوندن داها زیاده غفلت اولوناجق اولورسه حیاتده اسلامك اوغرایاجغی مهالکه حدوپایان تصور اولوناماز.

بونك ایچون دینك اجتماعی، اخلاقی، معشری والـٰهی بوتون حقیقتلرینی کنجلکه بیلدیرمك وانسانلرك آرادیقلری سعادتك، فوز ونجاتك، حضور قلب وسکون فکرك آنجاق دین اسلامك ایمانلریله وقرآن مبینك بیانلریله قازانیلابیله‌جکنی، بالذات کتاب حقدن کتیریله‌جك دلیللر وأحکام قرآنیه‌دن ایدیله‌جك استدلاللر ایله کوسترمك لازم کلیر. دین، وایمان وشریعت نظریه نامیله اورتایه دوکوله‌جك نظریات کلامیه ذهنلری تشویش واضلالدن باشقا بر شیئه یارامازو کلامه عائد جدلیات آراسنده حق وحقیقتی بولمق ممکن اولماز. بر مسلمانك ألهه، کندی نفسنه و انسانیته قارشی مکلف ومجبور اولدیغی وظائف وفرائض کتاب حقده بیلدیریلمشدر. بو حقیقتلری اولدیغی کبی بیلدیرمك کافیدر وحقك:

— کما ارسلنا فیکم رسولاً منکم یتلوا علیکم آیاتنا ویزکیکم ویعلمکم الکتاب والحکمة ویعلمکم مالم تکونوا تعلمون.

سورهٔ بقره — ١٥١ نجی آیت

بیانی جالب اعتباردر. بوکا مقابل، مسلمانلری ایمانده وعقائده عائد مسأله‌لرده متخالف الافکار بیلدیرمك وبو اختلافاتی دین ایله هیچ بر علاقه‌سی اولمایان نظریات فلسفیه ایله تأیید وتحکیم ایتمك کنجلکی دینه یاقلاشدیره‌جق بر طرز دکلدر. بو شکل هرکسی دین واحکام دین حقنده شبهه‌لره دوشورور و طوغرودن طوغرویه ایمان ایله مکلف اولدیغمز مسائل اعتقادیه‌یه عائد مناقشات وتأویلات — فرق اسلامیه‌نك بربرینه اسناد ضلال وکفر ایتمه‌لرینه سائق اولان دعوالردن صرف نظر — ذهنلری بوتون بوتون قاریشدیریر. دین اسلامك وضعندن مقصد، انسانلرك دنیاده وآخرتده آرادیقلری سعادت حیاتی وفوز وفلاحی تأمین ایده‌ن أحکامی اونلره بیلدیرمکدن، خیر وشرك هر ایکی عالمده مکافاتسز وجزاسز قالامایاجغنی آکلادوب اونلری اللهك طوغرو یولنه ارشاد ایتمکدن عبارتدر. بو بسیط حقیقتلری ودینك وحدت واتحاد وقارداشلق حقنده‌کی حکملرینی هیچه صایوب اورتایه مخالفتلر، عداوتلر احداث ایتمك دینه، الله ورسول محترمنه قارشی بر تجاوز وکستاخلقدر. ایش بو درجه‌یی بولدوقدن صوکراده حقك:

— اولئك الذین حبطت اعمالهم فی الدنیا والآخرة ومالهم من ناصرین.

سورهٔ آل عمران — ٢٢ نجی آیت.

حکمی یرینی بولمق وبوکونك بی پایان خیبت وخسرانلری آراسنده انسانلره مقدر اولان هر حق وسعادتدن محروم قالمق ضروری وطبیعیدر.

— فلما زاغوا ازاغ الله قلوبهم والله لایهدی القوم الفاسقین.

سورهٔ صف — ٥ نجی آیت.

[1] یقینلرده ملاقات ایتدیکم ایرانلی بر عالم ایله وحدت اسلامیه حقنده کوروشورکن او ذات محترم دیپوردیکه: «آرتیق بو مسأله‌ده تردده محل قالمادی. مذهب أختلافلری یوزندن ملل أسلامیه آراسنده دوام ایده‌ن نفاق وشقاقه نهایت ویرمك زمانی پك چوقدن کلوب کچدی. شیعیلك، سنیلك أختلافنك شدتله حکمران اولدیغی یرلرده آرتیق بویله بر دعوا ایشیدیلمه‌ز اولدی. هرکس کندیسنك مسلمان ومحمدی اولدیغنه قناعت کتیردی. ایرانده وعراقده‌کی مجتهدلرمز، مناسبت دوشدکجه اتحاد ووحدت أسلامك بر ضرورت قطعیه اولدیغنی سویلدیلر. فقط شیمدی‌یه قادار بو طرزده بر قناعتك برسنی عالمی طرفندن أظهار ایدیلدیکینی هنوز کورمه‌دیك!..»

بیان حق، حقدن وحقیقتدن یوزدوندورەن برقومك اوغرایاجغی مصائبی واضحاً بیلدیرمەیە کافیدر .

امیدایدەرم ، کە بوسوزلرلە مقصدمی داها أیی آکلاتمش اولاجغم. دینك کتابی قرآنمیندر وبونك شامل اولدیغی حقیقتلر بزم ایچون کافیدر . مسلمانلرك بوتون اجتماعی ، اخلاقی ، اعتقادی ، انسانی ، معشری ومدنی وظیفەلری کتاب حقدە بیلدیرلمشدر .

حیاندەغایە اولان سعادت بووظائفی ایفا ایلە قازانیلابیلیر. بوکونك ایشی ، ایمان اسلامی شبهەلرە وترددلرە دوشورەن وبالخاصە بوشبهەلرە وجود ویرمك ایچون اورتایە آتیلمش اولان نظریات کلامیەیی یکیدن احیا ایتمك اولمایاجقدر .

بالعکس حقائق دینیەیی دلائل قرآنیەسیلە بیلدیرمك ودینی شکل أصلی وابتدائیسنە ارجاع ایلە سعادت اسلامی تأمین ایتمك بو حقیقتلرە واقف اولان علماء دینە ترتب ایدەن بر وظیفەدر . محترم استادمز اسماعیل حقی بك أفندینك اخطار بویوردیقلری :

ـ ادع الی سبیل ربك بالحکمة والموعظة الحسنة وجادلهم بالّتی هی احسن . سورۀ نحل — ۱۲۵ نجی آیت

بیان حقینك بحث ایتدیکی حکمت وموعظۀ حسنە وحسن مجادلە ، ینە حقلك کتاب کریمندە بیلدیردیکی دلائل واضحە ومواعظ مقنعەیە راجع اولابیلیر وآیت حقك :

ـــ ان ربك هواعلم بمن ضل عن سبیلە وهواعلم بالمهتدین .

سوزلریلە نهایت بولمسنە و ـ ماعلی الرسول الاالبلاغ ـ حکمینە نظراً ، بوندن اوتەسنی تقدیر ایتمك بو حقیقتلردن اعراض ایدنلرە عائددر . وحصول هدایت وضلال حقك تقدیر وارادەسنە تابعدر .

ـــ فذکر ان نفعت الذکری سیذکر من یخشی یتجنبها الاشقی
سورۀ أعلی — ۹ ، ۱۰ ، و ۱۱ نجی آیتلر

بیاننە اتباع ایلە اکتفا ایتمکلکمز لازم کلیر .

والسلام علی من اتبع الهدی .

بکلربکی ۱٤ تموز ۳۳۹ — **شیخ محسن فانی الظاهری**

استانبول مدرسەلری

اعاشه

ـ ۲ ـ

بوندن اولکی نسخەدە خیری افندی مرحومك زمان نظارتندە لغو ایدلدیکنی قید ایتدیکم یکرمی عمارتك بودجەدە محرر مقدار مصارفی [۲,۵۵۲,۵۵۵] غروش ، یعنی یکرمی بش بیك بشیوزیکرمی بش لیرا ایدی . [۱۹ ربیع الاخر سنە ۳۲۹ و ٦ نیسان سنە ۳۲۷ تاریخلی قانون ، مادە : ۱] . بوتاریخدە ؛ اوراق نقدیە هنوز موقع تداولە چیقارلمدیغی ایچون بوپارە بالطبع آلتون آقچە اولوب بوکونکی فرق ایلە یوز اللی ، یوز آلتمش بیك لیرا دیمکدر .

عمارتلری لغو ایدن قانون ؛ فقرایە مخصوص ایکی عمارتی ابقا ایدەرك یکرمی بش بیك کسور لیرانك دردت بیك لیراسنی بو ایکی عمارتە تفریق ایلە متباقی مبالغك ۳۲۸ سنەسندن اعتباراً طلبۀ علومە تخصیصنی قید ایلمش ، بوپارەنك طلبەیە نقداً توزیعنك ویا اطعام واعاشەسنك ـ مقام مشیخت ایلە نظارت اوقاف بیننده مشترکاً تنظیم اولنەجق ـ برقانون ایلە تعیین ایدلمسنیدە شرط قلمشدی . [مادە: ۵]

خیری افندی ، بو ایکی شقدن ایکنجیسنی ، طلبەنك اعاشەسنی التزام ایدییوردی . فقط مدارس تشکیلاتی اوکونکی حالنی محافظە ایتدکجە بوجهتك قابل تطبیق اولمدیغنە قائل واساساً پروغراملردە ، اصول تدریسدە ، خلاصە بتون مدرسە حیاتندە مهم بر انقلاب یاپمق لزومنە قانع اولدیغی ایچون اعاشە تشکیلاتی مدارس تشکیلاتنك اجراسنە تعلیقاً ینە مشیختلە بالمذاکرە طلبەنك طعام بدلاتی نقداً تأدیە ودائرە مشیختدە برتوزیع مخصصات هیئتی تشکیل ایدەرك هر طلبەیە شهری یتمش ، سکسان غروش تسویە ایلمشدی کە ۱۰ ذی القعدە سنە ۳۳۲ و ۱۸ ایلول سنە ۳۳۰ تاریخلی نظامنامەنك تاریخ نشرینە قدر بو وضعیت دوام ایتمشدر .

مشیخت ایلە نظارتی عهدەسنە جمع ایدن وهر ایکی مقامك قوتندن اخذ فیض ایدرك موقع مرعیتە قویدیغی اشبو نظامنامە ایلە دارالخلافة العلیە مدرسەسی تشکیلاتی وجودە کتیرن مشارالیە ؛ طلبەنك تخصیصات نقدیەسنی قطع ایلە فاتح، شهزادە، نورعثمانی واسکداردە کشاد ایتدیکی دردت عمارتدە بتون طلبەیی جمع ایلە اولدقجە منتظم وکافی بر درجەدە اطعام واعاشەیە باشلادی . فقط بو انتظام مع التأسف چوق سورمەدی .

آثار واجراآتنك چوغنی لسان تقدیر ایلە یاد ایتدیکم خیری افندینك عمارتلرك لغوی حقندەکی مقررات وتطبیقاتنە طرفدار دکلم . معترضم . مرحوم بو ایشدە اصابت ایدەمەمش ، یاخود بو حرکتك آتیاً فنا نتیجەلر ویرەبیلەجك احتمالاتنی دوشونەمەمشدر .

عمارتلرك لغوی ایچون اسباب موجبە اولەرق کوستریلن [پك علوی مقصدلرلە وجودە کتیریلمش اولان عمارتلر ، علی التدریج بوزولەرق سوء استعمال منبعی اولمشدی . ارباب وظائفه، طلبۀ علومه ، محتاجینە ویریلن فودلەلرە یمکلر غیرقابل اکل برحالە کلمشدی. خدمە ، اکلە صالح اولمایان شیلری آلمقدن ایسە بدللرینی آلمغی ترجیح ایدییورلردی !!. بو حال ایسە عمارتلردە منفعت شخصیەلرینی تأمینە چالیشانلرك ایشلرینە کلیوردی . چونکە خدمەنك اطعامی ایچون خزینۀ اوقافك عماراتە صرف ایتدیکی پارەنك نصفی ، بلکەدە ثلثی بدل اولەرق خدمەنك النە کچەرك اوست طرفی منفعتپرستانك کیسەلرینە کیرییوردی. طلبۀ علومە ویریلن شیلردە عینی حالدە ایدی . بناءً علیه . . . . . .] کبی

مطالعه‌لر پك غريب وشايان دقتدر. اصحاب خيرات وحسناتك كشاد ايتدكلرى وقارشيلق براقدقلرى عمارتلرك قاپانمسى، خدمهٔ خيرانه، مستحقين سائره‌يه بش اون پاره اعطاسى، ياخود معاشلرينه بش اون غروش ضمائم اجراسى شرط واقف ايله قابل تأليف دكلدر. آلمق، ياپمامق، ويرمامكده شرط واقفى، نص شارع تلقى ايدن علاقه‌دارلر؛ بودستورى؛ ويرمك وياپمق خصوصلرنده‌ده تطبيق ايتسه‌لر طلبه مسعود ياشار، خدمهٔ خيرات‌ده، فقراى مسلمين‌ده اوقافده‌كى نصيبنى الهرق مظهر رفاه اولور. عمارتلرك لغوينه اسباب موجبه اوله‌رق كوستريلن شيلر لغوى دكل؛ اصلاحى مستلزمدر. بو؛ قطعياً بويله اولمقله برابر سوء استعمالاتدن طولايى لغو ايديلن عمارتلره بدل طلبه وفقرا ايچون تأسيس اولنانلرده يكى آچيلدقلرى زمان پك آز بر مدت كوريلن انتظامدن صكره حسن استعمال مشاهده ايديله‌مدى. حتى بو حال خيرى افندى زماننك صوك دملرنده دها باش كوسترمكه باشلادى. اونك انفصالى متعاقب طعامخانه‌لر بردن بره دوشدى. بالخاصه حرب عمومينك صوكلرينه دوغرى اوقدر برباد لاشدى كه بكلر؛ سوقاقلره دوكوله‌رك زواللى طلبه‌نك يالكز برقورو اكمك ايله كچينديكى كونلر اولدى. اوقاف آنبارلرينك كوفلى بولغورلرينك، قوقمش وآجى زيتون ياغلرينك محل صرف واستهلاكى طعامخانه‌لرله طلبه‌نك معده‌سى اولمشدى. زمان زمان كلوب كچن بچيملى، بچيمسز ناظرلر طلبه‌يه ويردكلرينى، استحقاق دكل، استعطاف عد ايديورلردى.

مشيخت ايله اوقاف نظارتنك شخص واحدده جمع اولديغى زمانلرده بومناسبتسزلكلر بردرجه‌يه قدر آزالير كبى ايسه‌ده آيرى آيرى ذاتلر اولديغى وقتلرده ايكى مقام آراسنده برچوق اختلافاته، بى‌سود مخابرانه ميدان آچيلير، اوزادقجه اوزار، اورته‌ده ينه طلبه أزيليوردى. طعامخانه‌نك قيريق بر جامنك طاقديرلمسى، بمك صالوننك بادانه‌سى، وياخود برقاچ تنكه آجى زيتون ياغنك تبديلى ويا برچووال فاصوليه‌نك دكيشديرلمسى ايچون بيوك بيوك مخابره دوسيه‌لرى وجوده كليردى. بوايكيلكه برنهايت ويرمك، مخابراتدن، يكديكره عطف قصور ايتمكدن قورتولمق، طعامخانه‌لرى تنظيم، طلبه حقوقنى محافظه ايتمك ايچون، «اوقافدن مخصص مبالغ؛ صرفيات حقيقيه صورتنده مشاهرهً ومتطوعاً جهت علميه‌يه ويرلمك وصرفياتى على الاصول ايفا وهرسنه غايه‌سنده مشيخت ايله اوقافدن منتخب بر هيئت حسابيه معرفتيله سنه‌لك ذات وزمان حساباتى تدقيق ايتمك صورتيله اوقافك طعامخانه‌لرك اداره ومسئوليتندن علاقه‌سى قطع ايدلمك» تقرر ايتدى. [۱۸ شباط سنه ۳۳۵ تاريخلى مضبطه]

بو؛ اوقافك ايشنه كليوردى. چونكه ديدى قوديدن قورتوله‌جقدى. جهت علميه‌نك بونى قبولى؛ تأمين اداره وانتظامدن زياده اعاشه‌يه حاكم اولمق، بر طاقم مأمور وسائره قايرمق مقصدينه مستند ايدى. نته‌كيم اويله اولدى. مشيختده آيريجه تشكيلات ياپيلدى. مديرلر، مأمورلر، كاتبلر، دها بيلمم نه‌لردن مركب بر اعاشه اداره‌سى ياپيلدى. بونلرك معاش واجرتلرى‌ده طلبه‌نك اكمك پاره‌سندن، صوكرالرى علميه بودجه‌سندن چيقارلدى. جهت علميه، بالخاصه درس وكالتى اعتراف ايتملى كه بو ايشى هيچ باشارامدى. اعاشه‌نك باشنه كلن متعدد خواجه افنديلر بوكبى ايشلردن هيچ برشى اكلامايورلردى. ياخود اويله‌لرندن انتخاب ايديليوردى. هيئت قلميه وحسابيه‌ده بر ايكى مقتدر افندى اولمامش اولسه‌ايدى برهفته بيله يورومك امكانى يوق ايدى. بالاخره اوقافده تعهدينه صادق قالمامغه باشلادى. مشاهرهً ويرمكى قبول ودرعهده ايتديكى مبالغى منتظماً ويرمه‌مكه باشلادى. ويردسيه‌جيلك باش كوستردى. ارزاق بالطبع بهاليه مال اولمغه يوز طوتدى. اعاشه‌ده بر طرفدن اداره‌سزلك، ديكر طرفدن پاره‌سزلك حكم سوردى. بو حال استانبولك اناطولى ايله برلشديكى كونه قدر بو اليم طرزده دوام ايتدى.

بوراده اك زياده نظر دقته آلنه‌جق ايكى مهم ماده واردر. بريسى اعاشه پاره‌سنك مقدار ومعيارى، ديكرى طعامخانه‌لرك علميه ياخود اوقاف طرفندن اداره‌سى. روح مسئله بو ايكى نقطه‌در.

طلبه‌يه تخصيص اولنان پاره عمارتلرك لغونده يكرمى بش بيك كسورليرا ايدى. بالاخره ۳۳۵ اوقاف بودجه‌سنه يالكز طلبهٔ علوم اعاشه بدلى اولمق اوزره ۳۷۰۰۰ ليرا موضوع ايدى. [۱۸ شباط سنه ۳۳۵ تاريخلى مضبطه] بو تاريخده طلبه ومستخدمين يكونى مدرسة الارشادده داخل اولديغى حالده (۱۱۰۰) اولمسنه نظراً آدم باشنه يومى طقوز غروش قرق بر ساتيم!! اصابت ايديوردى. طعامخانه‌لر حقنده تدقيقاتده بولنمق، طلبه‌نك حقيله تغديه‌سيچون ايجاب ايدن خصوصاتى تذكر وتثبيت ايتمك ايچون مشيخت و اوقاف آراسنده بالمخابره، درس وكيلنك رياستى آلتنده، اوقاف اوامر قلمى مديرى مرتضى، لوازم مديرى شمس الدين [اليوم اوقاف مدير عموميسى] بكلرله صحن مدير عموميسى على رضا، مفتش رحب افنديلردن مركب بر انجمن تشكيل ايدلمش، بو انجمن نتيجهٔ تدقيقات ومطالعاتى تنظيم ايتديكى بر مضبطه ايله مشيخت واوقافه بيلديرلمشدى.

بو مضبطه‌ده [شمس الدين بك طرفندن يمكلرك كميت وكيفيتى حقنده اعطا اولنان ايضاحاته، مؤسسات ليله‌ٔ سائره‌نك جلب وتدقيق اولنان ليسته‌لرينه نظراً طلبهٔ علومه اعطا ايديلن اطعمه‌نك تغديه‌يه غير كافى اولديغى وبوكره ترتيب اولنان ومفرداتى مضبطه‌ده مندرج بولنان ليسته موجبنجه يمك ويريليرسه طلبه‌نك لازم اولان غدايى آله‌بيله‌جكنده اتحاد ايديله‌رك صحيه مفتش عموميسى دوقتور منيف پاشاده‌خى ترتيب واقعى موافق كورديكى، بو صورتله طلبه‌نك يومى استحقاق طقوز غروشدن اون سكز غروشه ابلاغ ايدلديكى وبوضمائمه

کور. مخصصات سنویه یکونی اطعام ایچون سنوی (۵۹٤۰۰) ، مأمورین ومستخدمین معاشات واجوراتی ایچون (٤٨٠٠) که جمعاً (٦٤٢٠٠) لیرا اوله‌رق تثبیت اولندیغی و فقط مجلس مبعوثان حال اجتماعده اولمایوب ۳۳٤ بودجه‌سنک تمدیدی مقتضی اولمسندن بودجه‌ده محرر مقدارک تزییدینه امکان اولمامقله یالکز عین فصلدن (۳۰۰۰) لیرانک (۳۷۰۰۰) لیرایه ضمیله (٤٠٠٠٠) لیرایه ابلاغی واوقاف انبارندن یکرمی بیک لیرالق ارزاق اعطاسی وباشقه‌جه سنوی (۲۵۰۰) کیلو شکر و (۳۰۰۰۰) کیلو کومور و (۲۵۰۰) چکی اودون ویریله‌جکی ینه شمس الدین بک طرفندن بیلدیرلمش اولدیغی] تحت قراره آلنمش ایسه‌ده بومقررات دخی ینه مع الاسف حقیله جای قبول بوله‌مامشدر .

استانبول مدرسه‌لری ادارهسنه امور شرعیه واوقاف وکالتنک ، تدریسات مدیریت عمومیه‌سنک وضع ید ایتدیکی زمانه قدر طعامخانه‌لر حال پریشانیسنی محافظه ایتدی. وکالتک ؛ مدارسک ترقیاتی ، طلبه‌نک تأمین اعاشه‌سیله حضور ورفاهی حقنده‌کی قطعی امرلری قارشیسنده طعامخانه‌لرده بر درجه‌یه قدر اثر صلاح کورلمکه باشلامش ، مدیر عمومی حمدی افندینک استانبول مدرسه‌لرینی حین تفتیشنده طعامخانه‌لره أت قوقوسی ، طلبه‌نک معده‌سنه ات لقمه‌سی کیرمکه باشلامشدر . وکالتک اول وآخر ویردیکی امرلر بوراجه حقیله تطبیق اولنورسه طعامخانه‌لرک بوکونکی احوالنه خاتمه چکیله‌رک انتظام ومکملیت کسب ایده‌جکی شبهه‌سزدر .

طعامخانه‌لرک اداره‌سی خصوصنه کلنجه ، شکل حاضره قطعیاً طرفدار دکلز. بونده بوراده ایضاحنده محذور کوریلن برچوق محذورلر واردر. طعامخانه‌لرک پاره‌سی خزینهٔ اوقافدن چیقیور ، دیوانه‌قارشی اوقاف محاسبه‌سی مسؤل ، اعاشه مأمورین ومستخدمینک معاش واجرتلرینی اوقاف اوده‌یور ، طعامخانه‌لرک متفرق ومتنوع ایشلرینی اوقاف کوریور ، محروقاتی ، تنویراتی اوقاف ویریور ، اوقافک دیکر عمارتلرله مشغول ومنتظم بر ده‌لوازم اداره‌سی وار ، خصوصیله بوکونکی تشکیلات حکومت موجبنجه شرعیه واوقافک وکیل وناظم اموری برذات . اوحالده جهت علمیه یالکز تدریسات ایله مشغول اولسون . بوکونکی اعاشه مأمورلری لوازم مدیریتنک امرینه کچه‌رک طعامخانه‌لر اورادن اداره اولونسون . هر حالده منطق ومصلحت بونی آمردر . بو ؛ جای شبهه وتردد دکلدر .

مفتی زاده

اجتماعیاتده غربجیلر وبوزغونجیلر :

تقلید سیئه‌سی

سجایای ملیه‌مزک تردیات حاضره‌یه صورت استحاله‌سنده برنجی درجه‌ده « تقلید » ڭ عامل اولدیغی محققدر. ملتلرک کندیلرینه خاص برشخصیت مخصوصه‌سی موجوددر. بو « وجه ممیز » ڭ خارجی هیچ بر تأثیر ایله استقامتنی تبدیل ایتمه‌مسی لازمکلیر.

یکی کورولن برشیئک تکرارینه اولان میلان ، شبهه‌سز استیلائی برمرض روحیدر. بواعتبار ایله تقلید طبیعت بشریه‌ده مکنوز بولنمقده ایسه‌ده تظاهراتی مطلق دکل ، بر چوق شرائط مادیه ومعنویه ایله مقیددر .

ملتلرک « طرز معماری ، ادبیاتی ، اجتماعیاتی . . . الخ » کبی شخصیتلرندن مهم برصفحه‌یی احتوا ایدن علائقک عینی اولمق اوزره تقلیدده‌ده بر خصوصیت موجوددر .

بو خصوصیت موجود قالدقچه ، تظاهراتی اعتباریله ملی شکلنی محافظه ایتدکچه ضرری ممکن مرتبه محدود قالمش اولور . فقط محیط ملی واجتماعی خارجنده انکشاف ایدن برتقلیدک ماهیتی زهر قدر مؤثر وشایان اندیشه‌در .

افراد اجتماعیه‌مزک حیات خصوصیه‌لرنده بیله حسلری ، روح وآرزولری داخلنده ـ بشقه‌لرینک طرز حرکتندن متأثر اولمایه‌رق ـ تنظیم امور ایده‌بیلمسی ، استقلال وجدانی ایله نه‌یاپدیغنی ونیچون یاپدیغنی ادراکه مقتدر بولنمسی پک زیاده شایان تمنیدر . غیر شعوری برتبعیتله باشقه‌لرینک حرکاتنی تعقیب ایده‌بیلمک ایچون حیات حقنده هیچ برفکره مالك اولمامق ، انسانیتک مزیتندن معدود اولان اراده‌یه حاکم اولمامق اقتضا ایدر .

حیات خصوصیه‌ده بیله منفور ، واصحابی حقنده « بی‌شعور » وصفنی داعی اولان بوحالت مرضیه‌نك منفعت عمومیه ، حیات ملیه موضوع بحث اولدیغی زمانلرده‌کی وخامتی دوشونولسون. اراده‌سز بر کتله‌نك ـ نره‌یه کیتدیکنی بیلمکسزین ـ کور کورینه مظلم براستقامته حرکتی البته هیئت اجتماعیه‌یی فلاکته منتهی برطریقه سوق ایدر .

بیلمکسزین دوشدیکمز بواوچورومدن قورتلمغه اوغراشه‌جغمز یرده الآن دهادرینلکلره دالمق ایستیورز. بوکا ـ کندمزی الداتمامق لازم کلیرسه ـ بلاهتدن بشقه بر تعبیر بوله‌ماز . شمدی‌یه قدر چوق دفعه‌لر مناقشه ایدیلن بوموضوعی مجرای طبیعیسنه ارجاع ایچون اول امرده بسیط بر سؤال ایله مسلمانلره خطاب ایدیورز : « بز کیمز ؛ شخصیت مخصوصه‌مز نه‌لردر ؟ »

بوکا ویریله‌جك جواب « بزمسلمانز ، کندمزه مخصوص شرائطه ، اوصاف ممیزه‌یه مالکز . » دن عبارت اوله‌جقدر .

اوحالده هپ برلکده ، فقط بر آزاذعان وامعان ایله دوشونه‌لم. بز حقیقةً سویلدیکمز کبی کلمه‌نك لغت واصطلاح معناسیله اوصاف مطلوبه‌یی حائزمی‌یز ؟ بوملتی عصرلرجه جهانك سرفرازی قیلان سطوت وشوکتمزی تأمین ایدن دینمزله درجهٔ علاقه‌مز ساده یوزمزی قزارتمغه

کافی دکلیدر ؟ عنعناتمزده « ادب و حیا » دینیلن کچمش بر مزیتمز واردی . بونك لزوم وضرورت اجتماعیه‌سی تقدیر ایدیله‌رك اوروپاده بیله سوقاقلرده جالب اشتها بر صورتده پرده پروانه کزمك ، سینه‌مالرده ، تیاترولرده فحشه تحریك ایده‌جك اویونلر ویرمك وحتی – آمریقاده سوقاقده زوجه‌سنی اوپمك بیله منع ایدلدیکی حالده – بورادە اسلام نامنی طاشییان بعض زواللیلرك اغیاری کولدورن اطوار سفیهه ومجنونانه‌لری ، سینما وتیاترولرده اك آچیق رذالتلر تشهیر اولنورکن کیجه یاریلرینه قدر بو صالونلری دولدوران دلیقانلی وقادینلرك حال تردیسی ، خصوصی خانه‌لردن باشلایه‌رق اك غلبه‌لق یرلره قدر بی پروا بر صورتده دوام ایدن رذالتلر نه‌دن ایلری کلیور ؟

یابانجیلرك بیله تسلیم ایتدیکی برچوق مزیتمز واردی . مسلمان قدر دیندار ، مسلمان قدر مسافرپرور ، شرقلی یعنی مسلمان قدر دوغری ..... الخ ضرب مثللری آوروپالیلرك آغزنده دولاشیردی . کندیمزه مخصوص بر معماریمز ، بر ادبیاتمز ، طرز صنعتمز ، آداب معاشرتمز ، الحاصل بر شخصیتمز موجوددی .

بوکون هیچ بر خرستیان ملت کوروله‌مزکه : کندی حرثندن اوفق بر فداکارلغه بیله راضی اولسون . بونلرك ماضیلرینه ، عنعنه‌لرینه قارشی کوستردکلری بو متعصبانه صداقتك قوانین طبیعیه قدر جبلی عد اولندیغی وهر ملت آنجق کندی طرز مخصوصیله اثبات رشد ایلدیکی حالده بز ، کندی شخصمزدن نفرت ایدییورز .

طرز معماریمزی بیوك تقدیرلر ایله غرب عالم صنعی تدقیق وتبجیل ایدرکن بز اوکوزل طرزمزی حقیر کوره‌رك ذوقمزه ، روحمزه هیچده توافق ایتمین غرب معماریسنی تطبیق ایتمك ایستیورز . فقط ینه آوروپالیلرك اعترافاتیله ثابتدرکه شرق اسلوبنی ترك ایتدیکمز کوندنبری یکیله‌شن شهرلرمز دها آز کوزل ودها آز جاذب بولونیور .

آوروپا ادبیاتنی وادباسنی تقلیداً قلمه آلدیغمز پارچه‌لرده – ولوکه اوکا شعر نامنی ویره‌لم – روحمزی کوسترن ، شخصیتمزدن بر جزؤ اولان هیچ بر آهنك وصمیمیت وارمیدر ؟ ... شعر روحك ذوقی ایسه عجبا روح ملی بو غرب مقلدلکی ادبیاتندن متحسسمیدر ؟ ...

حیات عائله‌مزده بر تقلید مبلانی حاصل اولدی . هیئت اجتماعیه‌مزده غیر اختیاری بر « آلانورقه ، آلافرانغه » تصنیفی ظهوره کلدی . أولرمزی فرنکجه سوسله‌دك ، مدنی کوزوکمك ایچون خانه‌مزه اجنبیلری دعوت ایدرکن خسته وبیکس قومشومزه بر قاشیق چورباپی چوق کوردك .

آنا دیلمزی درست قونوشامازکن ایکی اوچ کلمه‌ده بر اجنبی لفظ علاوه‌سیله شارلاتانلق یاپامایانلری جاهل کیمسه‌لر عد ایتمکدن بر حظ مدنی دویدق .

کویا متین بر سجیه ویره‌بیلمك املیله بر طاقم مربیه‌لره ، اونلرك بد تبربشکاریسنه (!) تودیع ایلدیکمز بو ملتك حس وروحنه یابانجی اوله‌رق یتیشن اولادمزه – بزی ده بکنمدکلری حالده – تقدیرلری دریغ ایتمدك . پیغمبر ذیشانمزك تاریخ حیاتی سطحی اوله‌رق بیلمزکن « ژاق ژاق روسو » نك ترجمهٔ حالنه‌دائر معلوماتی ، « قود سیویل » مندرجاتی حقنده‌کی درجهٔ وقوفلرینی آلقیشلادق .

تفرعاتی یوزلرجه صحیفه‌یی اشغال ایده‌بیله‌جك اولان بو معروفلری مدنیت غربیه‌نك غیر شعوری بر تقلیدی اولمق اوزره یاپدق . فقط باقیورزکه : اعجوبهٔ زمان اولمشز ! « وجه ممیزه‌مز ملتلر خلیطه‌سندن مرکب بر بابل قله‌سنه ، سجیه‌مز هیچ بر خصوصیتی قالمایان وطنسزلغه منقلب اولمش ! ...

لکن قاچ کنج غربك صناعیاتندن ، ترقیات مادیه‌سندن ، علوم مثبته‌سندن استفاده ایتمش ؟ قاچ فابریقه ، قاچ مکتب آچلمش ، قاچ شرکت تجاریه ، قاچ جمعیت خیریه چیقمشده بو ملتك محافظهٔ شخصیتی ، تساند اجتماعیسی ایچون ذره مقداری خدمتده بولنمشدر ؟..

ژاپونیالیلرده غربی تقلید ایتدیلر . اوتوز قرق سنه‌ده مدنیتك کافهٔ مادیاتنی ، وسائطنی اقتطافه ، اقتباسه موفق اولدیلر . فقط بر ژاپونیالی اك اوفاق سجیه‌سندن ، اك بسیط بر عنعناتندن وازکچمدی . ینه تاریخنه ، اجتماعیاتنه ، اقتصادیاتنه ، آدابنه مالك بر ژاپون اوله‌رق قالدی . بز ایسه غربی تقلید ایتدك . فقط ترقی نامنه اك اوفق بر دلیل ، مثبت بر نتیجه کوستره‌مدیکمز حالده شخصیتمزی ، ملیتمزی ، عنعناتمزی غیب ایلدك .

کندی اساسات وروحیاتی داخلنده ترقیات وانکشافاتنی اهمال ایده‌رك وادئ ترقیده کیری قالان ملتمزك عصر حاضرك فیوضات مثبته‌سندن استفاده ایلمسی پك طبیعیدر . علم وفن وصنایعك ملکیتی اولمیوب بشریتك مال مشترکی اولماسی حسبیله بو جهتلرك تقلیدندن بر محذور تولد ایده‌مز . غربدن ، غربك اقتصادیاتندن ، صناعیاتندن استفاده ایده‌لم . تجارت ، زراعت یوللرینی تدقیق ایده‌لم . الحاصل ترقیات مادیه‌مزی ایستر آوروپادن ، ایستر آمریقادن ، ایستر ژاپونیادن آله‌لم . فقط بونی یاپمقله بتون ملتلرك فوقنده اك یوکسك بر اجتماعیاتمز ، بیوك بر دینمز ، شایان حرمت بر ماضیمز اولدیغنی ، عنعناتمزه صداقت لزومنی اونوتمش اولمایه‌لم . بز آنجق مسلمان حس وروحیله مسلمان اوله‌رق یاشایه‌بیلیرز . مترقی ، متعالی ، لکن ینه مسلمان حس وروحنی اوصاف ممیزه‌سنی حائز بر هیئت اجتماعیه‌یه مالك اولدقجه فلاح بولقدر .

حسن حکمت

سیاح شهیر

عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلرینك مكتوبی

بو هفته مشارالیهك ولادیوستوقدن ۲۰ رمضان ۱۳٤۱ تاریخلی بر مكتوبنی آلدق . هر شیدن اول ، حیاتده اولدقلرندن بك ممنون اولدق . آنقره‌ده ایكن بعض مؤسف خبرلر ایشیتمشدك . الحمدلله طوغرو دكلش . بولشه‌ویكلرله مناسباتی حقنده هیچ بر كلمه یازمایور . اسباب سیاحتنی‌ده ایضاح ایتمیور . یا بولشه‌ویكلرله آره‌سی آچیله‌رق سیاحته چیقمشدر ، یاخود جانی صیقیله‌رق شویله بر كزینتی یاپه‌یم ، دیمشدر . قطع ایتدیكی مسافه‌یی اشارت ایدییور ، دییوركه :

« بو صوك اون آی ظرفنده چین داخلنده غایت مهم بر سیاحت اجرا ایتدم . یالكز اسب سوار اوله‌رق ٤۷۰۰ كیلو مترو مسافه قطع ایتدم . ۹۰۰ كیلو مترو آرابه ایله ، ۲۰۰۰ كیلو مترودن زیاده شمندوفرله ، ۲۰۰۰ ده نهر واپورلریله سیاحت ایتدم . روسیه داخلنده جولان ایتدیكم یرلرده بو حسابه داخل دكلدر .

شیمدی ولادیوستوقه كلدم . اوغلم منیر بوراده خدمتده بولونیور . بنده احتمال ایكی اوچ آی بوراده قالیرم . ژاپونلر بنی ژاپونیایه دعوت ایدییورلر . عمریاما اوقه اسلامیتده ثابتدر . »

ژاپونیا ایله عالم اسلام حقنده سبیل الرشاد قارئلرینه خیلی معلومات ویرن عبدالرشید افندی پدرمزك سلامت و عافیتده اولدقلرندن بزم كبی قارئلریمز واونك سیاحتنامه‌سنی اوقویان بوتون مسلمانلرده بك زیاده ممنون اوله‌جقلردر . ان شاءالله كمال صحتله ینه استانبوله كله‌رك كزدیكی یرلر حقنده قونفرانسلر ویرر ، نشریاتده بولونورلر . حضرت ، مشاهداتی بیدربی یازه‌جقلرینی وعد ایدییورلر . (چینده اسلام) عنوانلی ایلك مكتوبلری كله‌جك نسخه‌یه درج اولونه‌جقدر :

مسلمان اصنافنك سرمایه‌سی طوغرولقدر

لوزانده بولونان اقدام غزته‌سی صاحبی احمد جودت بك « تجارت اوطه‌لری » حقنده یازدیغی بر مقاله‌یی شو جمله‌لرله بیتریور :

« مسلمان تجاری پول وار كانه واقف اولمقله برابر جد وبابالرنده‌كی طوغری اوز وسوزلیلكی وقایه ایتدكلری حالده عیسوی وموسویلردن زیاده ایش كورمكه موفق اولورلر . غرب ، اهل اسلامك نظافت وجدانیه‌سنی مقر ومعترفدر . مسلمان تجارینی غربده حمایه ایده‌جك قوت تربیهٔ صحیحهٔ اسلامیه‌نك مأثوردن اولان طوغریلقدر . بوكا هیچ اكه قوندورمامالیدر . كچنلرده دیلی تلغراف غزته‌سی ، بزده‌كی مسكرات ممنوعیتندن بحث ایتدیكی زمان « مسلمانلر ایچون مسكرات حقنده قانونی ممنوعیته لزوم وارمیدر ، دینلری اونلری ذاتاً منع ایتمه‌یورمی ؟ » دیمش ایدی . چوق یازیقكه مسكراتك بزم آرامزه كیرشی بزی غایت قیمتدار بر معنوی سرمایه‌دن محروم ایتمشدر . تأسف اولونوركه بز بونك فرقنده دكلز . نه عائله‌لرمز ، نه مكتبلرمز بزده‌كی تربیهٔ معنویه‌یه ضامن اوله‌میورلر . بوكا نه قدر آجینسه‌ق یری واردر . مسكرات قوللانان بر قادینله ینه مسكرات قوللانان مكتب معلمی قدر دنیاده برباد مخلوقلر اولاماز . »

مهم بر حادثه

مصر حكومتی ایله شریف حسین آره‌سنده

معلوم اولدیغی اوزره هر سنه مصردن فریضهٔ حجی ایفا ایتمك اوزره حجازه كیدن مسلمانلرله برابر مصر حكومتی طرفندن فوق العاده اعتنا ایله حاضرلانان ، اوستی صیرمه‌لرله ایشله‌نیلن وآیات قرآنیه ایله توشیح ایدیلن پوشیده‌لری ، عربانه ویریله‌جك صدقاتی ، شریف حسینه تقدیم اولوناجق (۸۰۰۰) مصر لیراسنی حامل وبرامیرحجك ریاستی آلتنده حركت ایدن معظم بر آلای مصر مسلمانلرینك دیندارانه تظاهراتی آره‌سنده مكهٔ مكرمه‌یه متوجهاً حركت ایدر . بو آلایه بر قطعهٔ عسكریه ، بر هیئت صحیه‌نك رفاقت ایتمسی معتاددر . عینی منوال اوزره بو سنه‌ده (محمل مصری) یعنی صره آلایی حجازه كیدر ایسه‌ده شریف حسینك حكومتی درلو درلو مشكلات ایقاع ایدرك مصر حكومتی ، صره آلاینك فریضهٔ حجی ایفا ایتمه‌دن مقدم عودت ایتمه‌سنی قرارلاشدیرماسنه سبیت ویرر .

شریف حسین حكومتی اولا مصر صره آلاینه بر هیئت صحیه‌نك رفاقت ایتمه‌سنی قبول ایتمامش ، بر جهتدن فریضهٔ حجی ایفا ایتمك دیكر طرفدن حجاج مسلمینك صحتنی محافظه ایتمك كبی خیری ، انسانی بر وظیفه‌یی ایفا ایده‌جك اطبای اسلامیه‌نك حجازه كیرماسنه ممانعت ایتمشدر . حجاز حكومتنك بو طرز حركتی مصر حكومتنی اغضاب ایتمش اولدیغی مصر غزته‌لرنده نشر اولونان رسمی بر بیاننامه‌دن آكلاشیلمقده‌در . شریف حسینك تشكیلات صحیه‌سی مكمل اولدیغی وحجازده احوال صحیه‌نك هیچ شبهه‌یی داعی اولماماجق بر حالده بولوندیغی قبول ایدلسه بیله فریضهٔ حجی ایفا ایتمك ولدی الایجاب هرمعاونتده بولونمق اوزره

(مكهٔ مكرمه) يه كيدن بر هيئتى اراضئ مقدسه‌يه كيرمكدن منع ايتمك هيچ بر وجهله قابل تجويز اولماديغى آشكاردر . مع‌مافيه شريف حسين بونكله‌ده اكتفا ايتميه‌رك صوك خبرلردن آكلاشيلديغى وجهله مصر صره الايله رفاقت ايدن قطعهٔ عسكريه‌نك‌ده حجازه كيرماسنه ممانعت ايتمشدر .

شريف حسينك خيانت وعصيانيله حجازك دولتمزدن آيريلمه‌سندن مقدم ، يكن سنه‌لرده‌ده دائما صره آلايله برابر مصردن بر قطعهٔ عسكريه كوندرلكده ايدى . بو قطعهٔ عسكريه‌نك هدفى مصردن كوندريلن امانتلرى محافظه ، حسن صورتله تسليم ولدى‌الايجاب حجاج مسلمينى قبائل بدويه‌نك تعرضلرندن وقايه‌در .

بوندن باشقه هرسنه مصر اردوسندن برقطعهٔ عسكريه‌نك فريضهٔ حجى ايفا ايتمه‌سنه امكان حاصل اولمقده‌در. شريف حسينك اعلان استقلال ايتمه‌سى متعاقب بوقطعهٔ عسكريه‌يى قبول ايتمه‌سنه رغماً بو سنه قبول ايتمه‌نك منافئ استقلال اولديغنه عقل ايرديرمه‌سى شايان حيرتدر.

شريف حسينك بوكبى حركاتى نهايت مصر حكومتنى صره آلاينى كرى چاغيرمغى قرارلاشديرماسنه سببيت ويرمش واژانسلرك ويرديكى معلوماته كوره مصر حكومتنك بو قرارنى علماى اسلام‌ده تصويب ايتمشدر . صره آلايله برابر مصرليلرك اكثريسى‌ده عودت ايده‌جكى شبهه‌سزدر . اساساً بو سنه حجازه كيدن (۱۰,۰۰) حاجينك ياريسندن زياده‌سى مصرليدر . ديمك‌كه شريف حسين بوسفر يالكز مصر مسلمانلرنى اغضاب ايتمكله قالمايه‌رق تبعه‌سنك منافعنى‌ده اخلال ايتمش بولنيور . چونكه مكه ومدينه اهاليسنك قسم اعظمى موسم حجى بكلر وبوموسمده منافع عظيمه تأمين ايدر. شريف حسين شاشقينجه بر حركتله تبعه‌سنك استفاده‌سنه مانع اولمشدر .

عجبا شريف حسينى بودرجه احمقجه حركته سوق ايدن نه‌در ؟

بزه قاليرسه برزماندن برى مصر مطبوعاتنك (انكلتره ـ حجاز) معاهده‌سى طولاييسيله شريف (حسين) ه قارشى شديد هجوملرده بولونماسى وموى‌اليهك اراضئ مقدسهٔ اسلاميه‌يى انكليز حمايه‌سنه توديع كبى بر جرمى ارتكاب ايتمك اوزره بولونماسى تشهير ايتمه‌سى، بونك اوزرينه مصردن پروتستو تلغرافلرينك ياغماسى وبوتون اسلام عالمنك حقيقت حالدن خبردار اولماسى شريف حسينك عقلنى بوزمشدر . او درجه‌كه منفعت پرستشكارى اولان شريف حسين بو بوزغونلق ايچنده منفعتى‌ده اونوتمشدر .

مع‌مافيه اصل شايان دقت بولان جهت شريف حسينك بو طرز حركت ايله اداره‌سنى افلاس ايتديرماسيدر . حجازدن مقصد فريضهٔ حجى ايفا ايتمك اولديغندن شريف حسينك بونى دخى باشاره‌ميه‌رق مسلمانلرى ارض حجازدن كرى دوندورمسى ، اهل حجازى‌ده بكلدكلرى منافعدن دور براقماسى هرحالده اونك غايه‌لرينه قطعى برضربه ايندريرمشدر. بونك تأثيرينى پك ياقينده كوره‌جكز. شريف حسين كنديني واداره‌سنى محكوم اندراس ايتمشدر .

حجاز حمايه‌سى

انكليز ــ حجاز اتفاقى شدتله پروتستو ايدن بر هيئت اسلاميه

صوك بوسته ايله كلن مصر غزته‌لرنده اوقونديغنه كوره حجاج بيت‌الله‌دن وحجاج ايله علاقه‌دار مسلمانلردن مركب بر هيئت ، قاهره‌ده عباسيه‌ده (سيد سعيدالشماخى‌العامرى) نك اقامتكاهنده عقد اجتماع وبو اجتماعده حرمين شريفينك وضعيتى ايله شريف حسينك سوء احوالنى موضوع بحث ايتمشلردر . نتيجه‌ده بو مسأله ايله اوغراشمق اوزره بر هيأت تشكيلى قرارگير اولمشدر .

بو اجتماعده قونوشولان موادك الك قوتليسى كلام الهى ايله بوتون اهل توحيده قبله‌گاه اولان بر مقام مقدسك هردرلو شخصى وسياسى انتريقه‌لرك ، نفوذندن آزاده بولوندورلماسى قونوشولمشدر . مذاكرات نتيجه‌سنده شو اساسلر قرارگير اولمشدر :

۱ ــ مسلمانلرجه انكليز ــ حسين اتفاقنك دينى وسياسى اسباب ايله عقيدهٔ اسلاميه‌يه مخالف اولديغى جهتله پروتستوسى .

۲ ــ ميليونلرجه اهل اسلامى تمثيل ايتمه‌ين وحرمين شريفين اوزرنده بوتون مسلمانلرك مشترك حقوق اولديغى ايچون كنديسنك‌ده آنجق اونلر قادار حق اولان ملك حسينك بوحركتنى پروتستو ومسئوليتك اوزرينه تحميلى

۳ ــ قبلهٔ اسلام اوزرنده اوينامق ايسته‌ين اويونلرك واحتراصاتك توقيفى ايچون عالم اسلامدن استمداد ايديلمه‌سى .

۴ ــ انكليز سياسيلرينك نظر دقتلرينك ايشله‌نيلن خطاى سياسى‌يه جلبى واركان ديندن برينه بوصورتله تجاوز ايتمه‌نك حكمتدن عارى بر ايش اولوب عالم اسلامده فنا تأثيرلر اجرا ايده‌جكنك كنديلرينه تفهيمى .

۵ ــ ملك حسينك ايشله‌ديكى حيله‌يه قارشى ياپيلمسى لازم كلن وظيفه‌يه علماى دينك نظرلرينك جلبى .

۶ ــ بو بياناتك مصر وانكليز غزته‌لرنده نشرى ويرر صورتنك آوروپا خارجيه نظارتلرينه ارسالى .

شيعى مسلمانلر وانكليزلر

اكابر مجتهدين شيعه‌دن (شيخ مهدى الخالصى) حضرتلريله اوغوللرينك عراقدن تبعيد اولونمسى شيعيلك عالمنده عظيم تأثيرات حصوله كتيرمشدر .

موى‌اليهك عراقدن سبب اخراجى فيصل حكومتنى وحاميلرنى قلجه اوغراته‌جق تشبثات وطنپرورانه‌ده بولونماسى ، عراقك استقلاله بلاقيد وشرط طرفدار اولماسى وافكار عموميه‌يى بووادى‌ده تحريك ايتمه‌سيدر . صوك پوسته ايله كلن (مورنينغ پوست) غزته‌سى (ايران) غزته‌لرينك (شيخ مهدى الخالصى) نك عراقدن اخراجى طولاييسيله انكلتره حكومتنه قارشى پك شديد هجوملرده بولونديغنى (شيخ مهدى)نك تهجير وتبعيدندن متأثر اولارق عراق ترك ايدن شيعى علمانك (كرمانشاه) ه مواصلت ايده‌رك جامعلرده طوپلانوب پروتستولرده بولوندقلرنى وانكلتره عليهنده نطقلر ايراد ايتدكلرنى ، شيعى علمانك ايرانده فوق‌العاده حسن قبول كوردكلرنى ، انكليز طياره‌لرى طرفندن عراقدن ايرانه وقوع بولاجق دوستانه برزيارتك ايران حكومتنك طلبى اوزرينه تأخير اولونديغنى بيان ايتمكده‌در. اكر شيخ مهدينك عودتنه مساعده ايديلزسه انكليز امتعه‌سنه وتجارتنه قارشى بويقوت ياپيله‌جغى‌ده مقام تهديدده سويله‌نيور .

* * *

(ده‌يلى تلغراف) غزته‌سى بوحادثه حقنده بغداددن آتيده‌كى معلوماتى آلمشدر :

۱۹۲۲ سنه‌سى ختاملرنده عراق حكومتى وضعيتى تنظيم ويرده دموقرات حكومت تشكيلى ايچون انتخابات عموميه اجراسنه قرار ويرديكى زماندن اعتباراً ايران علماسى انتخاباته مخالفته چاليشمشلردر. ظن اولونديغنه كوره حقيق مقصدلرى عرب حكومتنى عرب قومنك رأى واراده‌سيله حركت ايتمكدن منع وبومملكتده ايران نفوذينى ادامه ايچون آنارشى وتذبذب واسطه‌سيله يول احضار ايتمكدن عبارتدر . اخيراً علماداها زياده طاشقينلق كوسترمشلر وانتخاباتده رأى ويره‌جك اولانلرى تلعين ايتمك اوزره بياننامه‌لر نشر وديوارلره الصاق ايده‌رك حكومتك سياست مشروطه‌سى عليهنده فرات عشيرتلرنى قيامه كتيرمكه صرف مساعى ايله‌مشلردر.

كاظميه جامعلرندن برينك قپوسنده ايران علماسندن شيخ مهدى الخالصى‌نك بر ممثلى طرفندن بوكبى بياننامه‌لر ياپيشديريلمه‌سيله بر اغتشاش باشلامشدر . مأمورين ضابطه بياننامه‌يى ييرتمشلر ، صوكره مهدى الخالصى طرفدارلرى طرفندن دوچار تعرض اولارق خلقك أليندن كوچ حال ايله قورتارلمشلردر . بونك اوزرينه عراق حكومتى مهدى الخالصى‌نك مخدوملرينك مهاجرت قانونى موجبنجه مملكتدن چيقمه‌لرينه قرار ويرمشدر . ايران حكومتنك عزت نفسنى قيرمامق اوزره الخالصى‌نك شو موسم حجده عزيمتنه مساعده ايدلمشدر . ديكر علماده عراق حكومتنه قارشى بر نمايش اوله‌رق مملكتى ترك ايتمك نيتنده اولدقلرنى سويله‌مشلردر. بونلره بوبابده پك زياده سهولت كوستريلمش حدوده قدر ركوبلرينه برترن مخصوص تخصيص ايدلمشدر .

۲۱ نجى جلدك صوكى

سبیل الرشادك ۲۱ نجی جلدینك فهرستی

ا

اتحاد اسلام ۲۱ ، ۲۹ ، ۳۷
اجتماعی ارتجاع ۱۷۹
اخلاق وتربیه ۱۳۵
اراضیٔ مقدسهٔ اسلامیه انکلیز حمایه‌سنده ۱٦٦
آرناوودلق مفتیسنك بیاننامه‌سی ۱۹۸
استانبول وقادینلری ۱٦۷
استانبول خانملرینك فرقه‌سی ۱٤۹
استانبول مدرسه‌لری ۱٦۰، ۱۷٤، ۱۸۹
اسلام دین فطریدر اثری ۲۰
اسلامك روح سیاسیسی ۵۷، ۷٦، ۹۰، ۱۲۲
اسلام عالمنك تجددی ۹۸
اسلام فتوحاتی : اسوبجره ، روما ۱۱۳
اسلام معبدنده برهیكل ٤٦
اصطفاء اجتماعی ۱۷۷
اصول وقوانینك تأثیرلری ۸٦
افتا هیئتی ٤
افغانستان احوالی ۱۸٤، ۱۹۹
افغانستان سفیریله ملاقات ۱۹۵
افراطدن افراطه : تورك یوردی حقنده ۸٤
آمریقاده جامعهٔ اسلامیه تشكیلاتی ۱۳۳
انغلیقان كلیساسنه جواب ۵۵، ۱٦۹، ۱۸٦، ۲۰۱
اولا كندیمزی اوكره‌نه‌لم ۱۰۹
اعتدال مناسبتیله ۲۱٤
ایچكینك حیات بشرده آچدیغی رخنه‌لر ۹، ۱۷، ۲۵
۳۳، ٤۹
ایچكی وحیات اجتماعیه ۱۸
ایچكی و صحت ۲٦
ایچكی وحیات زوجیه ۳۳
ایچكی وحیات تناسلیه ۳۵
ایچكی وفحش ٤۹
ایچكی وتجارت وصنایع ووسائط نقلیه ۵۱
ایلك اسلام مجاهدلری ۵٤
ایچكی قالقیور ۳۱
ایچكی ممنوعیتنك تأخیری ۱۵۰، ۱٦٤

ب

بلیهٔ اجتماعینك ثمرلری صارصیلمش ۱۵۰
بیزانس دارالفنونی احیا ۸۷

ت

تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئتی ٦
تقلید سیئه‌سی ۲۱۲
تنظیمات واصلاحات حقنده ۳۰۲
تورك یوردی یكی دستورلرینی تطبیق ایدییور ۱۱۵

ج ، ح

جمع قرآن ٦۰، ۹۳، ۱۰۷، ۱۲٤، ۱٤٦
حبشستان احوالی ۷۸
حجز - انكلتره معاهده‌سی ۱۰۳
حجاز - انكلتره معاهده‌سنك هدفی ۱۳۲
حجاز - انكلیز معاهده‌سی ۱۹۷
حجاز حمایه‌سی ۲۱۵
حرمین شریفین ۱۸۲
حریت نسوان ۸۱
حسبحال : اجتماعی انقلاب ٦٤
حكومت ملیه‌مزه افترا ۷۲، ۸۳

د ، ذ

دارالفنون ومدرسه‌لرك اصلاحی حقنده ۷۱
دارالایتاملر ۱٦۰
درجات تحصیلیه‌ده مكتب ، مدرسه فرقی ۱۲۵
دعا ایله استخفاف ۱٦۳
دموقراسیده اخلاق فردیه ٦۳
دور انحطاط ۱۵۳
دموقراسیده خلقك تربیه‌سی ۱۰۳
دین ایله دولتك علاقه‌سی ۷۲، ۸۳
ذهنیت مسئله‌سی ۱٤۰

س ، ش

سبیل الرشاد حقنده ۱۹۳
سنوسیلر - ایتالیانلر ۱۳٦
سینه‌مالرك مراقبه‌سی ۱۲۸
شیعی مسلمانلر وانكلیزلر ۲۱۵

ق

قادین ایی بر والده اولملیدر ۱۱۰
قرآنك ترجمه‌سنه قالقیشان برخرستیان ۱۸۱
قوای معنویه ۱٤۵

ع ، غ

عربلر ناصیل آلدانیلمش ؟ ۱۱۳
غرب جمعیتلری ۱۳۷
غربجیلق وبوزغونجیلق ٦۱
غربلیلاشمق حقنده ۵٦

ك ، ل

كثول زهردر ۲۵
كنج خرستیانلق جمعیق افساداتی ٤۳، ۸٦
لاتین حروفی مسئله‌سی ٤۷، ۸۲

م

مدرسة الارشاد حقنده برلایحه ۱٤۲
مدرسه‌لر حقنده مهم بر راپور ۱۱
مدنیت اسلامیه‌نك تفوقی ۱۵۷
مسجد اقصی قبه‌سی چوكیور ۱٦۸
مسلمانلق ضامن ترقیدر ۱۸۷، ۲۰۳
مسلمانلغك روح علمی وادبیسی ۱۷۲، ۲۰۵
مسلمانلقده قادینك حقوقی ۱۵٦
مسلمانلق فكروحیاته نه‌لر بخش ایتدی ۷٤، ۸۹
۱۰۵، ۱۲۱، ۱۳۹
مسلمان اصنافك سرمایه‌سی طوغرولقدر ۲۱٤
مستحسن برعادت ملیه‌نك احیاسی ۱۳۵
مصرده منع مسكرات ۱۳۲
مصرله انكلتره اره‌سنده مجادله ۱۰۰
معارفك حالی ۱۲۹
مكتب صنایع - دارالالحان ۱۳۰
مكتبلرده بحران اخلاق ۱۲۷
ملتلرك اجلی ۷۳
ملتلرده یكی تمایلر ۱٤۷
ملت كتبخانه‌سی ۱٤٤
میخانه‌لر ایشله‌یه‌جك ۱۵۱
میسیونر فعالیتی : لوزانده ۷۰

ن ، و

نسل حاضرك وضعیتی ۹٦
« وجه ممیز » مزی غیب ایدییورز ۱۹۱
وطن غزته‌سی شعار اسلامیه‌یه حرب می آچیور ؟ ۱۱۷
« ولكل امة اجل ... » آیتنك تفسیری ۷۳

ه

هندستانده یكی براسلام غزته‌سی
هند خلافت حركتنك اساسات ومطالبی ۱۰۲
هندستان حركت اسلامیه‌سی ٦۷، ۷۷، ۹۹
هندستان مسلمانلری ۱۱۱
هندستانده وضعیت ٦۹

ی

یكی علم كلام حقنده ۵۹، ۲۰۸
یكی علم كلام یازیلالیمی ؟ ۹۲
یكی علم كلام حقنده جواب ۱۷٤
یكی بر كعبه‌می ؟ ۱٤۸
یمندن فراغت : لوزانده ۷۱
یقیلان حیا وناموسلرك ماتمی ٦۵

كله‌جك پنجشنبه كونی بایرام مناسبتیله سبیل الرشاد انتشار ایتمیه‌جكدر . بو قوتلو دینداشلرمزه عید شریفی شمدیدن تبریك ایده‌رز .